Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Die Thorah, die Propheten und die Hagiographa

Das Buch Jeschaiah

Mendelssohn, Moses

St. Petersburg, 1853

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-996

Visual Library

Die Thorah,

die Propheten und die Hagiographa.

Deutsche Uebersetzung

von

Moses Mendelssohn

und

seinen Nachfolgern.

Nach den Gutachten der Rabbinen und Gelehrten:

Rabbi Israel Gordon', R. Chajim Naghman Parnaß, R. Abraham David Straschun, Rab. Salomo Zeew, des Predigers zu Wilna, R. Menaghem aus Ljubawitsch, R. Isaac aus Woloschno, R. S. Rappoport, R. Israel Michel Jeschurun aus Minsk, R. Israel Halpetin aus Berditschew, R. Isaac-Beer Lewinsohn aus Kremenetz, R. Hirsch Katzenellenbogen aus Wilna, und Dr. Abraham Neumann aus Riga.

Neu redigirt und mit Anmerkungen versehen.

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

St. Petersburg.

Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.

1853.

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

Das Buch Jeschaiah.

Deutsche Uebersetzung

nach

der neuern Sprachkunde.

St. Petersburg.
Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
1853.

Ausgabe des Ministeriums der Volksaufklärung.

2tes Capitel.

1. Das Wort, das geschauet Jeschajahu, Sohn Amoz, über Jehudah und Jeruschalajim.

2. Und geschehen wird es in der Folge der Zeiten, da wird aufgerichtet sein der Berg des Hauses des Ewigen über den Bergen, und er überragt die Hügel, und es strömen zu ihm all' die Völker.

3. Und viele Nationen werden ziehen, und sprechen: Kommet, lasset uns hinaufgehen zum Berge des Ewigen, zum Hause des Gottes Jaakob's, daß er uns lehre von seinen Wegen, und daß wir wandeln auf seinen Pfaden; denn von Zijon wird ausgehen die Lehre, und das Wort des Ewigen von Jeruschalajim.

4. Und er wird richten zwischen den Völkern, und Strafreden halten vielen Nationen, und sie werden ummachen ihre Schwerter zu Sicheln, und ihre Lanzen zu Rebenmessern. Nicht wird erheben Volk gegen Volk das Schwert, und nicht lernen sie fürder den Krieg.

5. Haus Jaakob's, auf, und lasset uns wandeln im Lichte des Ewigen.

6. Denn verlassen hast du dein Volk, das Haus Jaakob's, weil sie voll sind (von Abgötterei) vom Morgenlande aus, und Wolkendeuter sind, wie die Pelischtim, und mit Ausgeburten der Fremden geben sie sich ab.

7. Und voll ward sein Land von Silber und Gold, und kein Ende ist seinen Schätzen; und voll ward sein Land von Rossen, und kein Ende ist seinen Wagen.

8. Und voll ward sein Land von Götzen, vor dem Werk ihrer Hände bücken sie sich, vor dem, was ihre Finger gemacht.

9. Und gesunken ist der Mensch, und niedrig ward der Mann, daß du ihnen nicht vergeben magst.

10. Geh in Felsen, und verbirg dich in Staub vor dem Schrecken des Ewigen, und vor dem Glanze seiner Hoheit.

11. Die stolzen Blicke des Menschen sind gesenkt, und gebeugt die Höhe der Männer, und erhaben ist der Ewige allein an jenem Tage.

12. Denn ein Tag ist dem Ewigen der Heerschaaren vorbehalten über alles Stolze und Hohe und über alles Hervorragende, — und es sinkt.

13. Und über alle Zedern des Lebhanon, die hohen und hervorragenden, und über alle Eichen Baschan's.

14. Und über all die Berge, die hohen, und über all' die Hügel, die hervorragenden.

15. Und über jeglichen hohen Thurm und über jegliche feste Mauer.

16. Und über alle Schiffe von Tharschisch, und über alle Gebilde der Lust.

17. Und gebeugt wird des Menschen Stolz, und niedrig die Höhe der Männer, und erhaben ist der Ewige allein an jenem Tage.

18. Und die Götzen, ganz und gar schwinden sie.

19. Und sie gehen in die Höhlen der Felsen und in die Löcher des Staubes vor dem Schrecken des

Ewigen und vor dem Glanze seiner Hoheit, wenn er aufsteht, die Erde zu schrecken.

20. An jenem Tage wirft der Mensch seine Götzen von Silber und seine Götzen von Gold, die man ihm gemacht, sich zu bücken, — den Maulwürfen hin und den Fledermäusen,

21. Um zu gehen in Felsenspalten und Steinklüfte, vor dem Schrecken des Ewigen und vor dem Glanze seiner Hoheit, wenn er aufsteht, die Erde zu brechen.

22. Lasset nur ab von dem Menschen, in dessen Nase Odem ist; denn wofür ist er geachtet?

3tes Capitel.

1. Denn siehe, der Herr, der Ewige der Heerschaaren, nimmt von Jeruschalajim und Jehudah Stütze und Krücke, jede Brodstütze und jede Wasserstütze, hinweg:

2. Held und Kriegsmann, Richter und Propheten und Wahrsager und Greis.

3. Den Obersten über Funfzig, den Angesehenen und den Rath, den Zauberverständigen und Beschwörungskundigen.

4. Und ich setze Knaben als ihre Fürsten ein, und Unmündige beherrschen sie.

5. Und das Volk drängt sich dann, Mann gegen Mann, und der Eine gegen den Andern; es erfrecht sich alsdann der Knabe gegen den Greis, und der Geringe gegen den Geehrten.

6. Wenn ein Mann seinen Bruder (aus) seines Vaters Hause anfaßt (sprechend): Ein Kleid hast du? Sei uns ein Führer, und diesen Verfall nimm unter deine Hand;

7. So hebt er am selbigem Tage an, und spricht: Ich will kein Regent sein, und wäre auch in meinem Hause nicht Brod und nicht Kleid. Machet mich nicht zum Volksführer.

8. Denn es sinkt Jeruschalajim und Jehudah fällt, denn ihre Sprache und ihre Thaten sind gegen den Ewigen, zu erzürnen die Blicke seiner Herrlichkeit.

9. Die Entstellung ihres Angesichtes zeuget gegen sie, und ihre Sünde wie Szedom machen sie offenkundig, verhehlen nicht. Weh ihrer Seele, denn sie reifen sich Verderben.

10. Rühmet den Gerechten, denn (ihm) geht es gut, denn die Frucht ihrer Werke werden sie essen.

11. Wehe dem Frevler (ihm ergeht es) schlecht, denn (nach) dem Verdienst seiner Hände wird ihm gethan.

12. Mein Volk, — seine Treiber sind Unmündige, und Weiber beherrschen es. Mein Volk, deine Leiter führen irre und die Richtung deiner Pfade verderben sie.

13. Hingestellt hat sich der Ewige zu rechten und er steht Völker zu richten.

14. Der Ewige geht in's Gericht mit den Aeltesten seines Volkes und seinen Fürsten: Ihr habt ja abgeweidet den Weinberg, der Raub des Armen ist in euren Häusern;

15. «Was habt ihr mein Volk zu zertreten und das Angesicht der Armen zu zermalmen?» — ist der Spruch des Herrn, des Ewigen der Heerschaaren.

16. Und der Ewige spricht: Weil sich die Töchter Zijon's überhoben und einher gehen, die Hälse gestreckt, die Augen umherwerfend; trippelnden Ganges gehen sie, und mit ihren Füßen machen sie Geklirr;

17. So wird der Herr die Scheitel der Töchter Zijon's aussätzig machen, und der Ewige wird ihre Scham entblößen.

18. An jenem Tage nimmt der Herr hinweg den Schmuck der Fußbänder, und die Netze, und die Monde;

19. Die Ohrgehänge, und die Ketten, und die Flore;

20. Die Kopfzeuge, und die Schrittkettchen, und die Schnüre, und die Riechfläschchen, und die Amulete;

21. Die Ringe, und die Nasenringe;

22. Die Feierkleider, und die Mäntel, und die Oberkleider, und die Taschen;

23. Die Spiegel, und die Hemdchen, und die Kopfbunde, und die Schleier.

24. Und statt des Duftes soll Modergeruch kommen, und statt Gürtels ein Strick, und statt des Lokkenwerks eine Glatze, und statt des Festgewandes ein härener Gurt, Brandfleck statt der Schönheit.

25. Deine Männer werden durch das Schwert fallen, und deine Macht im Kriege.

26. Und es werden ächzen und trauern ihre Thore, und vernichtet wird sie sitzen auf der Erde.

4tes Capitel.

1. Und an jenem Tage werden sieben Weiber Einen Mann anfassen, und sprechen: Unser Brod wollen wir essen, und unser Kleid tragen; nur laß dein Name über uns genannt werden, nimm hinweg unsere Schmach.

2. An jenem Tage wird der Sprößling des Ewigen sein zur Anmuth, und zur Ehre, und die Frucht des Landes zum Stolze und zur Pracht für die Geretteten Jisrael's.

3. Und der Nachgebliebene in Zijon, und der Zurückgelassene in Jeruschalajim — heilig wird er genannt; jeglicher, der zum Leben aufgezeichnet ist in Jeruschalajim.

4. Wenn der Herr den Unflath der Töchter Zijon's abgewaschen hat, und das Blut Jeruschalajim's abgespült aus seiner Mitte, mit dem Geiste des Gerichts, und dem Geiste der Tilgung:

5. So schafft der Ewige über die ganze Wohnstätte des Berges Zijon, und über seine Versammlungsorte ein Gewölk des Tages, und Rauch und Glanz von Feuerflammen des Nachts; denn über all der Herrlichkeit wird es eine Decke sein.

6. Und eine Hütte wird es sein, zur Beschattung am Tage vor der Gluth, und zum Schutz, und zur Zuflucht vor Güssen und vor Regen.

5tes Capitel.

1. Ich will singen vor meinem Freunde, das Lied meines Freundes von seinem Weinberge. Einen Weinberg hatte mein Freund auf einer fetten Bergspitze.

2. Und er grub ihn um, und reinigte ihn von Steinen, und bepflanzte ihn mit edlen Reben, und bauete einen Thurm darin, und auch eine Kelter haute er darin aus, und er hoffte, daß er Trauben bringe, doch er brachte Heerlinge.

3. Und nun, Bewohner Jeruschalajim's, und Männer Jehudah's, seid doch Richter zwischen mir und meinem Weinberge.

4. Was war noch für meinen Weinberg zu thun, das ich nicht an ihm gethan? Warum hoffte ich, daß er Trauben bringe, und er brachte Heerlinge?

5. Und nun will ich euch kund thun, was ich an meinem Weinberge thue. Wegnehmen will ich seine Hecke, daß er abgeweidet werde, einreißen seinen Zaun, daß er zertreten werde.

6. Und ich mache ihn zur Oede; nicht werde er beschnitten, nicht behackt, und in Dornen und Disteln schieße er auf, und den Wolken verbiete ich, auf ihn Regen zu gießen.

7. Denn der Weinberg des Ewigen der Heerschaaren ist das Haus Jisrael, und die Männer Jehudah's sind die Pflanzung seiner Lust, und er hoffte auf Rechtspruch, und siehe da — Rechtsbruch, auf Pflichttreu, und siehe da — Klagegeschrei.

8. Wehe denen, die Haus an Haus rücken, Feld an Feld reihen, bis kein Platz mehr sei, und ihr allein die Bewohner bleibet im Lande!

9. Vor meinen Ohren (sprach) der Ewige der Heerschaaren: So nicht viele Häuser zur Oede werden, große und schöne — von Bewohnern leer!

10. Denn zehn Joch Weinberg sollen ein einziges Bath bringen, und ein Ghomer Aussaat soll blos ein Ephah bringen.

11. Wehe denen, die früh am Morgen aufstehen, — nach berauschendem Getränke jagen, die spät am Abend sitzen, — damit der Wein sie durchglühe.

12. Und Zither und Psalter, Pauk' und Flöte und Wein bringt ihr Zechgelag, aber das Werk des Ewigen schauen sie nicht, und seiner Hände Werk sehen sie nicht.

13. Darum wandert in's Elend mein Volk unversehens, und sein Adel sind Hungerleidende, und seine Reichen lechzen vor Durst.

14. Darum weitet die Hölle ihre Gier auf, und sperret auf ihren Rachen ohne Maaß, und hinabfährt ihr Gepränge, und ihr Reichthum, und ihr Getobe, und wer darin frohlocket!

15. Und gebeugt wird der Mensch, und niedrig der Mann, und die Blicke der Stolzen gesenkt.

16. Und erhaben ist der Ewige der Heerschaaren im Gericht, und der heilige Gott geheiligt durch Gerechtigkeit.

17. Und Schaafe werden weiden wie auf ihrer Trift, und in den Trümmern werden Stiere heerdenweise weiden.

18. Wehe denen, die die Schuld heranziehen wie an Banden des Trugs, und wie am Wagenseile die Sünde!

19. Die da sprechen: Er eile, beschleunige sein Werk, auf daß wir es sehen, und es komme heran und treffe ein der Schluß des Heiligen Jisrael's, daß wir es erfahren!

20. Wehe denen, die das Böse gut nennen, und das Gute bös, die Finsterniß machen zu Licht, und Licht zu Finsterniß, die Bitteres machen zu Süßem, und Süßes zu Bitterem.

21. Wehe denen, die weise sind in ihren Augen, und vor ihrem Angesichte verständig!

22. Wehe den Helden im Weintrinken und den Männern, die tapfer — berauschendes Getränk zu mischen!

23. Die den Schuldigen um Bestechung für gerecht gelten lassen, und den Gerechten entziehen ihr Recht.

24. Darum, wie des Feuers Zunge die Stoppel frißt, und Heu vor der Flamme zusammensinkt, wird ihre Wurzel wie Moder sein und ihre Blüthe wie Staub auffliegen; denn verschmähet haben sie die Lehre des Ewigen der Heerschaaren, und das Wort des Heiligen Jisrael's haben sie verworfen.

25. Darob erglüht der Zorn des Ewigen über sein Volk, und ausstreckt er seine Hand gegen dasselbe, und schlägt es, daß die Berge zittern, und ihre

Leichname liegen wie Kehricht inmitten der Gassen. Bei all dem wendet sich nicht sein Zorn, und seine Hand bleibt noch ausgestreckt.

26. Und er erhebt ein Panier den Völkern in der Ferne, und lockt ihn (den Feind) vom Ende der Erde, und siehe, eilends rasch kömmt er herbei.

27. Kein Matter und kein Strauchelnder unter ihm, nicht schlummert und nicht schläft er, und es löst sich nicht sein Lendengurt, und nicht reißt sein Schuhriemen.

28. Deß Pfeile geschärft sind, und all' seine Bogen gespannt; die Hufe seiner Rosse gleichen dem Stein, und seine Räder dem Sturmwind.

29. Sein Gebrüll wie das der Löwin; er brüllt wie junge Löwen, und er tobt und packt den Raub und schleppt fort, und keiner rettet.

30. Und er tobt gegen selbiges an jenem Tage wie Meerestoben; und wird nach Land geblickt — siehe da, so ist Finsterniß, Noth, und Licht, welches sich verfinstert durch ihr Wolkendüster.

6tes Capitel.

1. Im Todesjahre des Königs Usijahu, da sah ich den Herrn sitzen auf hohem und erhabenem Thron, und seine Schleppen erfüllten den Tempel.

2. Szraphim standen über ihm, sechs Flügel hatte ein jeder; mit zweien bedeckt er sein Antlitz, und mit zweien bedeckt er seine Füße und mit zweien fliegt er.

3. Und Einer rief dem Andern zu und sprach: Heilig, heilig, heilig ist der Ewige der Heerschaaren, voll ist die ganze Erde seiner Herrlichkeit.

4. Da erbebten die Säulen der Pfosten vor der Stimme des Rufenden, und das Haus ward von Rauch erfüllt.

5. Und ich sprach: Wehe mir; denn ich vergehe; denn ein Mann unreiner Lippen bin ich, und unter einem Volke unreiner Lippen verweile ich, denn den König, den Ewigen der Heerschaaren haben meine Augen gesehen.

6. Und es flog zu mir einer der Szraphim, und in seiner Hand war eine glühende Kohle, die er mit der Zange vom Altare genommen.

7. Und er ließ meinen Mund berühren und sprach: Siehe, dies berührte deine Lippen, und so weicht deine Schuld und deine Sünde ist gesühnt.

8. Und ich hörte die Stimme des Herrn sprechen: Wen soll ich schicken und wer wird für uns gehen? Und ich sprach: Hier bin ich, schicke mich.

9. Und er sprach: Gehe hin und sprich zu diesem Volke: Höret nur immer und sehet nicht ein, und sehet nur immer und erkennet nicht.

10. Verstockt bleibe das Herz dieses Volkes, und seine Ohren schwer und seine Augen stumpf, damit es nicht sehe mit seinen Augen, nicht höre mit seinen Ohren, und nicht sein Herz erkenne, und wieder genese.

11. Und ich sprach: Wie lange, o Herr? Und er sprach: Bis daß die Städte verödet sind, leer von

Bewohnern, und die Häuser menschenleer, und der Boden zur Wüste verödet wird.

12. Und der Ewige die Menschen weggeführt, und groß ist die Entvölkerung inmitten des Landes,

13. Und bleibt noch davon ein Zehntheil, dann wird sie wiederum zur Weide; wie Terebinthe und Eiche, bei deren Fällung ein Stamm bleibt, bleibt ein heiliger Samen ihr Stamm.

7tes Capitel.

1. Und es geschah in den Tagen Aghas, Sohnes Jotham, Sohnes Usijahu, Königs von Jehudah, zog herauf Rezin, König von Aram und Pekagh, Sohn des Remaljahu, König von Jisrael, nach Jeruschalajim, zum Kampfe gegen dasselbe, aber sie konnten es nicht bekämpfen.

2. Und es ward dem Hause David's gemeldet also: Aram lagert zusammen mit Ephrajim. Da bebte sein Herz und das Herz seines Volkes, wie Waldbäume beben vor dem Sturm.

3. Und der Ewige sprach zu Jeschajahu: Gehe doch hinaus, dem Aghas entgegen, du und Schear Jaschubh, dein Sohn, an das Ende der Wasserleitung des oberen Teiches, nach der Straße zum Wäscherfelde.

4. Und sprich zu ihm: Sei behutsam und halte dich still, fürchte nicht und dein Herz werde nicht weich vor diesen beiden Stümpfen rauchender Feuer-

brände, in ihrer Zornbrunst den Rezin und Aram und den Sohn Remaljahu's.

5. Darum, daß Aram gegen dich Böses gesonnen, Ephrajim und der Sohn Remaljahu's, — also:

6. Wir wollen gegen Jehudah ziehen und es aufrütteln und es mit Gewalt uns öffnen, und zum Könige darin setzen den Sohn Tabheal's; —

7. Also spricht der Herr, Gott: Das kommt nicht zu Stande und wird nicht sein.

8. Denn blos Aram's Haupt ist Dammeßek, und blos Dammeßek's Haupt Rezin; und wenn auch binnen fünfundsechzig Jahren Ephrajim vor diesem Volk gezittert.

9. Und blos Ephrajim's Haupt ist Schomron, und blos Schomron's Haupt der Sohn Remaljahu's. Wenn ihr nicht trauet, weil ihr selbst nicht glaubenswürdig seid.

10. So fuhr Gott fort zu Aghas zu reden also:

11. Fordere dir ein Zeichen von dem Ewigen, deinem Gott: fordere es in der Tiefe, oder in der Höhe oben.

12. Aber Aghas sprach: Ich fordere nicht, und versuche nicht den Ewigen.

13. Und er sprach: Höret doch, Haus David's! Ist es euch zu wenig, Menschen zu ermüden, daß ihr auch meinen Gott ermüden wollet?

14. Darum wird der Herr selbst euch ein Zeichen geben: Siehe, die Alma wird schwanger und gebiert einen Sohn, und sie wird seinen Namen nennen Immanuel (Gott mit uns).

15. Rahm und Honig wird er essen, wenn er erkennet das Böse zu verwerfen, und das Gute zu wählen.

16. Denn bevor der Knabe erkennt das Böse zu verwerfen, und das Gute zu wählen, wird das Land entvölkert sein, vor dessen zwei Königen dir graut.

17. Bringen wird der Ewige über dich und über dein Volk und über dein Vaterhaus Tage, wie sie nicht eingetroffen seit dem Tage, da Ephrajim von Jehudah gewichen, — den König von Aschur.

18. Und es wird geschehen an jenem Tage, da wird der Ewige die Bremse locken, die am Ende der Ströme Mizrajim's und die Biene, die im Lande Aschur ist.

19 Und sie kommen und lagern allsammt in den öden Thälern, und in den Felsenspalten, und in allen Dornhecken, und auf allen Hecken.

20. An jenem Tage wird der Herr abrasiren mit dem Scheermesser, gedungen jenseits des Stromes, mit dem Könige von Aschur, das Haupt und das Haar der Füße, und auch den Bart nimmt er weg.

21. Und es geschieht an jenem Tage, da füttert ein Mann eine Färse und zwei Schaafe.

22. Und wegen der Fülle des Milchertrages ißt er Rahm, denn Rahm und Honig ißt jeglicher Uebriggebliebene im Lande.

23. Und es geschieht an jenem Tage, jeder Ort wo tausend Weinstöcke für tausend Silberstücke zu sein pflegten, der wird den Dornen und Disteln zu Theil.

24. Mit Pfeil und mit Bogen kommt man dahin; denn Dornen und Disteln wird dies ganze Land werden.

25. Und all' die Berge, welche mit der Hacke behackt werden, dahin kommt nicht die Furcht vor Dornen und Disteln, und es dient zur Trift den Ochsen und zum Tummelplatz den Schaafen.

8tes Capitel.

1. Und der Ewige sprach zu mir: Nimm dir eine große Tafel und schreibe darauf mit Menschengriffel: Schnell Beute, Eilig Plünderung.

2. Und ich sollte mir zuverlässige Zeugen nehmen, Urijah, den Priester, und Secharjahu, den Sohn Jebherechjahu's.

3. Und ich nahete der Prophetin und sie ward schwanger und gebar einen Sohn, und der Ewige sprach zu mir: Nenne seinen Namen: Schnell Beute, Eilig Plünderung.

4. Denn bevor der Knabe mein Vater und meine Mutter, zu rufen verstehen wird, soll man daher tragen die Schätze Dammeßek's und die Beute Schomron's vor dem Könige von Aschur.

5. Und der Ewige fuhr fort weiter zu mir zu reden also:

6. Darum, daß dieses Volk die Wasser des Schiloagh, die sanft fließenden, verschmähet und sich freut mit dem Rezin und dem Sohne Remaljahu's.

7. Darum siehe, wird der Herr über sie die Wasser des Stromes bringen, die mächtigen und die vielen, den König von Aschur, und all' seine Macht, und er steigt über all' seine Strombetten, und dringt über all' seine Ufer.

8. Und einherstreift er durch Jehudah, fluthet und strömt über, reicht bis an den Hals; und seine aufgespannten Flügel füllen die Weite deines Landes, Gott mit uns.

9. Schaaret euch Völker und zaget! und horchet auf, all' ihr Fernen der Erde; gürtet euch und zaget, gürtet euch und zaget.

10. Machet einen Anschlag, er wird zerstört, verabredet Dinge, es kommt nicht zu Stande; denn Gott ist mit uns.

11. Denn also sprach der Ewige zu mir in der Gewalt der Verzückung, und warnte mich, zu gehen auf dem Wege dieses Volkes, mit den Worten:

12. Nennet nicht Alles Verschwörung, was dieses Volk Verschwörung nennt, und fürchtet Das nicht, was ihm Furcht macht, und erschrecket nicht.

13. Den Ewigen der Heerschaaren, ihn haltet heilig, er sei eure Furcht, und er, der euch Schrecken machte.

14. Und er wird zum Heiligthum sein; aber zum Stein des Anstoßes und zum Felsen des Strauchelns für die zwei Häuser Jisrael's, zur Falle und Schlinge für die Bewohner Jeruschalajim's.

15. Und Viele werden über sie straucheln und fallen, und sich zerschmettern, und umgarnt, und gefangen werden.

16. Binde ein das Zeugniß, versiegle die Lehre bei meinen Jüngern.

17. Und ich harre auf den Ewigen, der sein Antlitz verbirgt vor dem Hause Jaakob, und ich hoffe auf ihn.

18. Siehe, ich und die Kinder, die der Ewige mir gegeben, sind Zeichen und Vorbilder in Jisrael, von dem Ewigen der Heerschaaren, der auf dem Berge Zijon thront.

19. Und wenn sie zu euch sprechen: Befraget die Beschwörer und Weissager, die Vogeldeuter und die Magier (die da zirpen und flüstern): Befragt nicht ein jedes Volk seinen Gott, für die Lebendigen die Todten? ...

20. Zur Lehre und zum Zeugniß! Ob sie nicht sagen einen solchen Spruch, in dem kein Licht ist!

21. Und so geht er darein umher, kasteiet und hungernd, aber es geschieht, wenn er hungert, so ergrimmt er und flucht seinem König und seinem Gott, und schaut nach oben,

22. Und blickt zur Erde, aber siehe, da ist Drangsal und Finsterniß, ein Vogelflug von Pein und eine Dunkelheit von Verstoßung.

23. Denn nicht so weit reicht der Vogelflug, als ihre Bedrängniß; machte der Erste es leicht, bis in das Land

Sebhulun und in das Land Naphthali hin; so macht der Letzte es desto schwerer, nach dem Meere hin, jenseit des Jardens, den ganzen Kreis der Stämme.

9tes Capitel.

1. Das Volk, das im Finstern wandelt, schaut groſses Licht; die im Lande des Todesschattens wohnen, Licht glänzt über sie.

2. Du hast gemehrt das Volk, ihm groß gemacht die Freude; sie freuen sich vor dir, wie Freude in der Ernte, wie man beim Beutetheilen jubelt.

3. Denn sein lastendes Joch und den Stock auf seinem Rücken, den Stecken seines Treibers, hast du gebrochen, wie am Tage Midjan's.

4. Denn all die Rüstung der Gerüsteten mit Getöse, und das Kriegskleid im Blute umhergerollt, wird verbrannt, ein Fraß des Feuers.

5. Denn ein Kind ist uns geboren, ein Sohn uns gegeben, und die Herrschaft ist auf seiner Schulter; und es nannte seinen Namen der wunderbare Berather, der starke Gott, der ewige Vater: Fürst des Friedens;

6. Auf daß die Herrschaft zunehme und des Friedens kein Ende sei auf dem Throne David's und in seinem Königreiche; es aufzurichten und zu stützen durch Gebühr und Recht, von nun bis auf ewig. Der Eifer des Ewigen der Heerschaaren thut Solches.

7. Ein Wort entsendet der Herr gen Jaakob, und es kommt herab zu Jisrael.

8. Und erfahren soll es das Volk allzumal, Ephrajim und die Bewohner Schomron's, die da im Stolz und Hochmuth sprechen:

9. Ziegel sind gefallen, wir bauen Werkstücke; Maulbeerbäume — gefällt, Zedern setzen wir dafür.

10. Der Ewige stärkt die Feinde Rezin's gegen ihn, und seine Widersacher wappnet er;

11. Aram von vorn, und die Pelischtim von hinten, und sie fressen Jisrael mit vollem Maul. Bei all dem wendet sich nicht sein Zorn, und noch ist seine Hand ausgestreckt.

12. Denn das Volk kehrte nicht zu Dem zurück, der es schlägt, und den Ewigen der Heerschaaren suchen sie nicht.

13. Und der Ewige tilgt aus Jisrael Haupt und Schwanz, Palmzweig und Binse, an einem Tage.

14. Der Greis und Angesehene ist das Haupt, und der Prophet, der Lüge lehrt, ist der Schwanz.

15. Und es sind die Leiter dieses Volkes Irreführer, und seine Geleiteten — Verblendete.

16. Darum freut sich der Herr nicht über seine Jünglinge, und seiner Waisen und seiner Wittwen erbarmt er sich nicht; denn durchgängig ist es gottlos und bösartig, und jeder Mund spricht Schändliches. Bei all dem wendet sich nicht sein Zorn, und noch ist seine Hand ausgestreckt.

17. Denn sie verbrennt wie Feuer die Bosheit, frißt Dornen und Disteln, und zündet in des Waldes Dickicht, daß die Rauchwirbel ihn verhüllen.

18. Vom Grimm des Ewigen der Heerschaaren ist das Land raucherstickend, so daß das Volk wie ein Fraß des Feuers wurde. Einer den Andern schonen sie nicht.

19. Und es schneidet ab zur Rechten, und hungert dennoch, und ißt zur Linken, und sie ersatten nicht. Das Fleisch seines Armes essen sie jeglicher.

20. Menascheh den Ephrajim, und Ephrajim den Menascheh, zusammen beide über Jehudah. Bei all dem wendet sich nicht sein Zorn, und noch ist seine Hand ausgestreckt.

10tes Capitel.

1. Wehe denen, die Satzungen des Unheils aufsetzen, und den Schreibern, die Unthat niederschreiben;

2. Abzubeugen vom Rechte die Armen, und zu rauben die Gebühr der Dürftigen meines Volkes, daß Wittwen ihre Beute werden und sie die Waisen plündern.

3. Und was werdet ihr thun am Tage der Ahndung und wenn Verderben von fern her kommt? Zu wem werdet ihr flüchten um Beistand, und wo werdet ihr lassen eure Herrlichkeit?

4. Der noch nie gekniet, wird unter Gefangenschaft, und unter Erschlagenen werden sie fallen. Bei all dem wendet sich nicht sein Zorn, und noch ist seine Hand ausgestreckt.

5. Weh über Aschur, die Ruthe meines Zorns, ein Stock ist in seiner Hand mein Grimm.

6. Gegen ein gottloses Volk laß ich ihn los, und gegen das Volk meines Grimmes entbiete ich ihn, Beute zu erbeuten und Raub zu rauben, und es zu zertreten, wie Koth der Gassen.

7. Er aber meint nicht also, und sein Herz denkt nicht also, sondern zu vernichten hat er im Sinne und auszurotten Völker, nicht wenige.

8. Denn er spricht: Sind meine Fürsten nicht allzumal Könige?

9. Ist nicht wie Karkemisch Kalno, oder nicht wie Arpad Ghamath? oder nicht wie Dammeßek Schomron?

10. Wie meine Hand die Reiche der Götzen, erworben hat — und ihre gehauenen Bilder, die mehr, als Jeruschalajim's und Schomron's —

11. Sollt' ich nicht, wie ich gethan an Schomron und seinen Götzen, also thun an Jeruschalajim und seinen Bildern? ...»

12. Und es soll geschehen, wenn der Herr sein ganzes Werk an dem Berge Zijon und an Jeruschalajim vollendet, so werd' ich heimsuchen die Frucht des Hochmuthes des Königs von Aschur und das Geprahl seiner stolzen Blicke.

13. Denn er spricht: Durch die Kraft meiner Hand hab' ich's vollbracht und durch meine Weisheit; denn ich hatte die Einsicht, und verrückte die

Grenzen der Völker, und ihre Vorräthe habe ich geplündert und stürzte tief die Thronenden.

14. Und es erwarb, wie Vogelnester, meine Hand der Völker Reichthum, und wie man verlassene Eier aufrafft, hab' ich die ganze Erde aufgerafft, und da war keiner, der den Flügel regte und aufthat den Mund zum Zwitschern».

15. Prahlt die Axt gegen den damit Hauenden? Oder erhebt sich die Säge gegen den sie Schwingenden? Als schwänge der Stock Die, die ihn aufheben, als erhöbe der Stab Den, der kein Holz ist.

16. Darum läßt los der Herr, der Herr der Heerschaaren, gegen seine Feisten Dürre, und unter seiner Herrlichkeit entbrennt Brand wie Feuerbrand.

17. Und es wird das Licht Jisrael's zum Feuer und sein Heiliger zur Flamme, und es lodert und verzehrt seine Dornen und Disteln an einem Tage.

18. Und die Herrlichkeit seines Waldes und Fruchtgefildes reibt er auf, so Seele wie Leib, und es wird sein wie das Auflodern eines Feuersignals.

19. Und der übrigen Bäume seines Waldes wird wenig sein, daß ein Knabe sie aufschriebe.

20. Und es geschieht, selbigen Tages wird der Ueberrest Jisrael's und das Entronnene des Hauses Jaakob's sich nicht mehr auf Den stützen, der es schlägt; sondern wird sich stützen auf den Ewigen, den Heiligen Jisrael's, mit Zuversicht.

21. Der Ueberrest kehrt zurück, der Ueberrest Jaakob's, zum starken Gott.

22. Denn ist auch dein Volk Jisrael wie der Sand des Meeres, kehrt davon nur ein Rest zurück. Das beschlossene Verderben, fluthet Gerechtigkeit einher.

23. Denn Verheerung, und zwar fest beschlossene, vollführt der Herr, der Gott der Heerschaaren, mitten im ganzen Lande.

24. Aber es spricht also der Herr, der Gott der Heerschaaren: Fürchte dich nicht, mein Volk, Bewohner Zijons, vor Aschur, der mit dem Stocke dich schlägt und seinen Stab über dich aufhebt auf den Wege nach Mizrajim.

25. Denn ein Geringes, Weniges noch, — und gerichtet ist der Grimm, und mein Zorn auf ihre Eitelkeit.

26. Und es schwingt über ihn der Ewige der Heerschaaren die Geißel, wie er Midjan schlug am Felsen Orebh, und wie seinen Stab über das Meer — erhebt er ihn auf dem Wege nach Mizrajim.

27. Und es geschieht, selbigen Tages weicht seine Last von deiner Schulter und sein Joch von deinem Halse, und es zerbricht das Joch vor dem Fette.

28. Er kommt über Ajath, zieht durch Migron, zu Michmasch läßt er sein Geräth.

29. Sie ziehen durch die Wasserfurt, zu Gebha übernachten sie. Aufzittert Ramah, Gibheah Schaul's flüchtet.

30. Laß deine Stimme erschallen, Tochter Gallim's, horch' auf, Laischah, armes Anathoth.

31. Es fliehet Madmenah, Gebhim's Bewohner enteilen.

32. Noch heute soll er in Nobh verweilen, schwingt seine Hand gegen den Berg der Tochter Zijon, gegen den Hügel von Jeruschalajim.

33. Siehe, der Herr, der Ewige der Heerschaaren, entblättert die Laubkrone mit Schreckensgewalt und die von hervorragendem Wuchse sind gefällt, und die Hohen erniedrigt.

34. Und umgehauen wird des Waldes Dickicht mit dem Eisen, und der Lebhanon fällt durch einen Mächtigen.

11tes Capitel.

1. Und es keimt ein Reis aus dem Stamme Jischai's, und ein Sprößling aus seinen Wurzeln bricht hervor.

2. Und es ruht auf ihm der Geist des Ewigen, der Geist der Weisheit und Einsicht, der Geist des Rathes und der Stärke, der Geist der Erkenntniß und Furcht des Ewigen.

3. Und sein Gefallen hat er an der Furcht des Ewigen und nicht nach seinem Augenschein richtet er, und nicht nach des Ohres Gerücht entscheidet er.

4. Aber er richtet mit Gerechtigkeit die Armen, und entscheidet mit Biederkeit den Gebeugten im Lande, und schlägt die Erde mit der Geißel seines Mundes, und mit dem Hauch seiner Lippen tödtet er den Böswicht.

5. Und das Recht wird sein seiner Lenden Gurt, und die Treue — der Gurt seiner Hüften.

6. Und es wohnt der Wolf mit dem Lamme, und der Tiger lagert neben dem Böcklein, und Kalb und junger Leu und Mastthier zusammen, und ein kleiner Knabe leitet sie.

7. Und Kuh und Bär weiden, es lagern ihre Jungen zusammen, und der Leu, wie ein Rind — frißt er Stroh.

8. Und es spielt der Säugling auf dem Loche der Natter, in die Höhle des Basilisken streckt seine Hand das entwöhnte Kind.

9. Sie thun kein Leid und richten nicht Verderben an auf meinem ganzen heiligen Berge; denn voll ist die Erde von der Erkenntniß des Ewigen, wie Wasser die Meerestiefe bedecken.

10. Und geschehen wird es an selbigem Tage: die Wurzel Jischai's, die da steht als Signal der Völker — zu ihr werden Völker sich wenden, und seine Ruhestätte ist Herrlichkeit.

11. Und es geschieht, selbigen Tages läßt der Herr zum zweiten Male seine Hand walten, sich anzueignen den Rest seines Volkes, der übrig sein wird von Aschur und von Mizrajim, und von Pathros, und von Kusch, und von Elam, und von Schinear, und von Ghamath und von den Eilanden des Meeres.

12. Und er erhebt ein Panier den Völkern, und sammelt die Verstoßenen Jisrael's, und die Zerstreuten von Jehudah versammelt er von den vier Enden der Erde.

13. Und es weicht die Eifersucht Ephrajim's und die Feindschaft Jehudah's wird getilgt; Ephrajim ist nicht eifersüchtig auf Jehudah, und Jehudah befeindet nicht Ephrajim.

14. Und sie fliegen nach der Seite der Pelischthim ans Meer, vereint plündern sie die Söhne des Morgenlandes, Edom und Moabh sind ihre Habe, und die Söhne Ammon ihnen gehorsam.

15. Und der Ewige bannt die Zunge des Meeres von Mizrajim, und schwingt seine Hand über den Strom in der Gluth seines Zornes, und zerschlägt ihn in sieben Bäche, daß man ihn überschreitet in Schuhen.

16. Und es wird eine Bahn für den Ueberrest seines Volkes, der überbleibt von Aschur, wie es für Jisrael, am Tage seines Auszuges aus dem Lande Mizrajim war.

12tes Capitel.

1. Und du wirst sprechen an jenem Tage: Ich danke dir, o Ewiger, daß du mir gezürnet. Nun wendet sich dein Zorn und du tröstest mich.

2. Siehe, der Herr ist mein Heil, ich bin getrost, und zage nicht, denn mein Sieg und mein Sang ist Gott der Ewige, er ward mir zum Heil.

3. Und ihr werdet Wasser mit Wonne schöpfen aus den Quellen des Heils.

4. Und werdet sprechen an jenem Tage: Dank singet dem Herrn, rufet seinen Namen an, macht

unter den Völkern seine Wunderthaten kund, lobsinget, denn erhaben ist sein Name.

5. Singet dem Ewigen, denn Herrliches hat er gethan. Kund geworden ist dies auf der ganzen Erde.

6. Juble und jauchze, Bewohnerin Zijon's; denn groß ist in deiner Mitte der Heilige Jisrael's.

13tes Capitel.

1. Vortrag über Babhel, das geschauet Jeschajahu, Sohn Amoz.

2. Auf steilem Berg erhebet ein Panier, rufet ihnen mit lauter Stimme, schwinget die Hand, das sie einziehen in die Thore der Fürsten.

3. Ich habe aufgeboten meine Gerüsteten, ja eingeladen hab' ich meine Helden zu meinem Zorngericht, die Frohlockenden meiner Hoheit.

4. Stimme des Getöses auf den Bergen, gleich wie von zahlreichem Volke, Stimme des Geräusches versammelter Völkerreiche! — Der Ewige der Heerschaaren mustert ein Kriegsheer.

5. Sie kommen von fernem Lande, vom Ende des Himmels, der Ewige und die Geräthe seines Grimmes, zu vernichten die ganze Erde.

6. Heulet, denn nah ist der Tag des Ewigen; wie ein Wolkenbruch vom Allmächtigen kommt er.

7. Darum werden alle Hände schlaff, und jegliches Menschenherz schmilzt.

8. Und sie erschrecken, Wehen und Schmerzen erfassen sie, wie die Gebärerin kreißen sie. Einer starrt den Andern an, deren Gesichter flammende (Löwen-) Gesichter waren.

9. Siehe, der Tag des Ewigen kommt grausenvoll, in Grimm und Gluth des Zorns, die Erde in Wüsteneien zu verwandeln, und ihre Sünder tilgt er von ihr hinweg.

10. Denn die Planeten des Himmels und seine Fixsterne lassen ihr Licht nicht mehr leuchten. Finster ist die Sonne bei ihrem Aufgange, und der Mond läßt sein Licht nicht schimmern.

11. Und ich ahnde an dem Erdball die Bosheit, an den Frevlern ihre Schuld, und dämpfe den Hochmuth der Trotzigen, und die Hoheit der Mächtigen stürze ich.

12. Ich mache den Menschen seltner als gediegenes Gold, und den Irdischen — als Ophir's Kleinod.

13. Darum mach' ich die Himmel zittern, und daß die Erde von ihrer Stätte erbebet, beim Grimme des Ewigen der Heerschaaren und am Tage seiner Zorngluth.

14. Und es geschieht, wie ein gescheuchtes Reh und wie Schafe, die Niemand sammelt, so Jeglicher zu seinem Volke wenden sie sich, und Jeglicher nach seinem Lande fliehen sie.

15. Wer sich finden läßt, wird durchbohrt, und wer eingefangen wird, fällt durch das Schwert.

16. Und ihre Kinder werden zerschmettert vor ihren Augen, geplündert werden ihre Häuser, und ihre Weiber geschändet.

17. Siehe, ich rege gegen sie Madai auf, die Silber nicht achten und nach Gold nicht verlangen.

18. Und Bogen zerschmetterten die Knaben, und der Leibesfrucht erbarmen sie sich nicht, auf Kinder siehet nicht schonend ihr Auge.

19. Und es wird Babhel, der Schmuck der Königreiche, die stolze Zierde der Kaßdim, gleich der Zerstörung durch Gott von Szdom und Amorah.

20. Es wird nie mehr wohnhaft, ewiglich, nie mehr Residenz, von Geschlecht zu Geschlecht; und nicht schlägt sein Zelt dort ein Araber auf, und Hirten lassen dort nicht lagern.

21. Sondern lagern werden dort Steppenthiere, und voll werden ihre Häuser von Eulen, es werden dort die Strauße hausen, und haarige Unthiere daselbst hüpfen.

22. Und Schakale heulen in ihren Paläsien und Schlangen in den Tempeln der Lust. Und herannahet ihre Zeit, und es zögern nicht ihre Tage.

14tes Capitel.

1. Denn der Ewige wird sich Jaakob's erbarmen und Jisrael wiederum erwählen, und setzt sie ein in ihr Land; und es schließt sich der Fremdling ihnen an, und sie hängen sich an das Haus Jaakob's.

2. Und Völker nehmen sie und geleiten sie an ihre Stätte, und das Haus Jisrael macht sie sich zu eigen auf dem Boden des Ewigen, zu Knechten und Mägden, und sie halten gefangen ihre Zwingherren und herrschen über ihre Treiber.

3. Und es soll geschehen, an dem Tage, da der Ewige dir Ruhe gönnt von deinem Mühsal und deinem Ungemach und von der schweren Arbeit, die mit dir gearbeitet worden.

4. Da wirst du diese Gleichnißrede über den König von Babhel erheben, und sprechen: Wie feiert der Treiber, wie feiert die Quälerin.

5. Zerbrochen hat der Ewige den Stab der Frevler, den Stock der Herrscher;

6. Der Völker im Grimme schlug, Schläge ohne Unterlaß, der mit Zorn über Völker schaltete, verfolgend ohne Einhalt.

7. Sie ruhet, rastet, die ganze Erde, sie brechen in Jauchzen aus.

8. Auch Cypressen freuen sich dein, Lebhanon's Zedern: «Seitdem du liegst, ziehet Niemand gegen uns, der uns fälle».

9. Die Hölle da unten erzitterte dir, deiner Ankunft entgegen, wecket vor dir die Abgeschiedenen auf, all' die Fürsten der Erde, lässet aufstehen von ihren Thronen all' die Könige der Völker.

10. Sie alle heben an und sprechen zu dir: Auch du bist siech geworden wie wir, bist uns gleich geworden.

11. Gestürzt in die Hölle ward dein Stolz, das Rauschen deiner Harfen. Unter dir gebettet ist Gewürm, und was dich decket — Würmer.

12. Wie bist du vom Himmel gefallen, Glanzstern, Sohn des Morgenroths; zu Boden geschmettert, Völkerbezwinger!

13. Und du hattest in deinem Herzen gesprochen: In den Himmel will ich steigen, über Gottes Sterne meinen Thron erheben, und mich setzen auf den Berg der Versammlung, in der äußersten Mitternachtseite.

14. Steigen will ich auf die Wolkenhöhen, mich gleichstellen dem Höchsten.

15. Aber in die Hölle bist du gestürzt, in die tiefste Gruft.

16. Die dich sehen, blicken hin auf dich, betrachten dich: Ist das der Mann, der die Erde zittern machte, der Königreiche erschütterte?

17. Er machte das Erdenrund der Wüste gleich, riß nieder seine Städte, seine Gefesselten ließ er nicht frei in die Heimath.

18. All' die Könige der Völker, sie alle liegen in Ehren, Jeglicher in seinem Hause.

19. Aber du bist geschleudert aus deinem Grabe, wie ein verachteter Auswuchs, im Kleide der Erschlagenen, vom Schwerte Durchbohrten, die hinabsinken bis auf die Steine der Gruft, wie zertretenes Aas.

20. Du wirst mit ihnen nicht vereint im Begräbnisse; denn dein Land hast du zerstört, dein Volk er-

schlagen; nicht genannt in alle Ewigkeit werde der Same der Uebelthäter.

21. Bereitet seinen Söhnen eine Schlachtbank, wegen der Schuld ihrer Väter, daß sie nicht aufstehen und das Land ererben, sondern das Erdenrund sich fülle mit Städten.

22. Und aufstehen werde ich gegen sie, ist der Spruch des Ewigen der Heerschaaren, und von Babhel Denkmal und Ueberrest, und Kind und Enkel ausrotten, ist der Spruch des Ewigen.

23. Und ich mache es zum Besitzthume der Kröte, und zu Wasserwiesen, und fege es weg mit dem Besen der Vertilgung, ist der Spruch des Ewigen der Heerschaaren.

24. Geschworen hat der Ewige der Heerschaaren also: Ob es nicht also geschieht, wie ich ersonnen und wie ich beschlossen, also zu Stande kömmt ...!

25. Aschur zu zerschlagen in meinem Lande, und daß ich ihn auf meinen Gebirgen zerstampfe, damit von ihnen sein Joch weichen solle, und seine Last von seiner Schulter weiche.

26. Dies ist der Beschluß, der über die ganze Erde gefaßt, und dies die Hand, die ausgestreckt über all' die Völker.

27. Denn der Ewige der Heerschaaren hat beschlossen, und wer wird es stören? und seine Hand ist die ausgestreckte, wer wird sie zurückwenden?...»

28. Im Todesjahre des Königs Aghas war dieser Vortrag:

29. Freue dich nicht, ganz Pleſcheth, als ſei der Stock deines Schlägers zerbrochen; denn aus der Wurzel einer Schlange wird eine Natter kommen, und deren Frucht ein fliegender Drache ſein.

30. Und es werden die Erſtgeborenen der Darbenden ſicher weiden, und Dürftige ſicher lagern; aber deine Wurzel tödte ich durch Hunger und deinen Ueberreſt wird man erwürgen.

31. Heule, o Thor, ſchreie, o Stadt, von Angſt aufgelöſt biſt du, ganz Pleſcheth! Denn von Norden her kommt Rauch, und auch kein Vereinzelter iſt unter ſeinen Volksverſammlungen.

32. Aber was antwortet er den Geſandten des Volkes? «Daß der Ewige Zijon gegründet, und darin geborgen ſeien die Armen ſeines Volkes».

15tes Capitel.

1. Vortrag über Moabh. Fürwahr in der Nacht wird Ar-Moabh geplündert, es wird verheert; ja in der Nacht wird Kir-Moabh geplündert, es wird verheert.

2. Es gehet Dibhon hinauf in das (Götzen-) Haus, und auf die Anhöhen zum Weinen, um Nebho und um Medbha jammert Moabh; auf all' ſeinen Häuptern iſt Glatze, jeglicher Bart abgeſchnitten.

3. In ſeinen Gaſſen gürten ſie ſich mit Säcken, auf ihren Dächern und in ihren Straßen jammert Alles, zerfließt in Weinen.

4. Und es ſchreiet Gheſchbon und Elaleh, bis

Jahaz wird ihre Stimme gehört. Je mehr die Gerüsteten Moabh's in die Trompeten stoßen, desto mehr ist seiner Seele wehe.

5. Mein Herz wehklagt um Moabh, ihre Festungen, bis Zoar, sind wie ein gemästetes Kalb; denn den Aufgang von Lughitch, geht man mit Weinen hinauf; denn auf dem Wege von Ghoronajim lassen sie Wehgeschrei erschallen.

6. Denn die Fluthen von Nimrim werden verwüstet sein; denn verdorrt ist das Gras, dahin das Grüne, Kraut ist nicht da.

7. Obendrein den Ueberschuß des Erwerbs und was sie aufbewahrt, über den Weidenbach tragen sie es hin.

8. Denn das Geschrei umringt das Gebiet von Moabh; bis Eglajim (erschallt) seine Klage, und bis Beer-Elim seine Klage.

9. Denn die Gewässer von Dimon sind voll Blut. Denn ich bestelle über Dimon noch Zugaben — für die Geretteten Moabh's einen Leu, und für den Ueberrest — Grabeserde.

16tes Capitel.

1. Sendet die Lämmer des Herrschers im Lande von Szela in der Wüste, zum Berge der Tochter Zijon's.

2. Und es geschieht, wie ein flüchtiger Vogel, wie ein verscheuchtes Nest, werden die Töchter Moabh's an den Fuhrten des Arnon sein.

3. Schaffe Rath, übe Recht, gewähre gleich der Nacht deinen Schatten am Mittag, birg die Verstoßenen, den Flüchtigen entdecke nicht.

4. Laß bei dir weilen meine Verstoßenen, Moabh, sei ihnen ein Schirm vor dem Räuber, bis daß aufhört die Erpressung, ein Ende nimmt die Verheerung, geschwunden sind die Zertreter aus dem Lande,

5. Und gegründet wird auf Liebe ein Thron, und darauf sitzet mit Treue im Zelte David's ein Richter, der nach Recht forschet und der Gerechtigkeit kundig ist.

6. Wir haben vernommen den Hochmuth Moabh's, er überhebt sich sehr, seinen Uebermuth und seinen Hochmuth und sein Auffahren, seine grundlosen Lügen.

7. Darum wird Moabh um Moabh jammern, allzumal jammert es; um die Vesten von Kir-Hareseth seufzet ihr, gänzlich zerschlagen.

8. Denn die Fruchtgefilde Heschbon's sind welk; den Weinstock Szibhmah's — der Völker Herren zerschlugen seine Ranken; bis Jaaser reichten sie, irrten der Wüste zu, ihre Aeste sind weit zerstreut, über das Meer hin.

9. Darum beweine ich, im Weinen um Jaaser, Szibhmah's Weinstock, ich tränke dich mit meinen Thränen, Heschbon und Elaleh; denn in deine Fruchtlese und in deine Ernte fällt Schlachtgeschrei.

10. Dahin ist Freud' und Fröhlichkeit aus dem Fruchtgefilde, und in den Weinbergen wird nicht gejauchzt, nicht gelärmt. Wein in den Keltern tritt nicht der Kelterer, ein Ende mach' ich dem Freudengeschrei.

11. Darum stöhnen meine Eingeweide um Moabh, gleich einer Zither, und mein Inneres um Kir-Chereß.

12. Und es geschieht, wenn es erscheint, daß bereits Moabh auf der Höhe müde geworden, da gehet er in sein Heiligthum, um zu beten, aber nichts vermag er.

13. Dies ist das Wort, das der Ewige über Moabh vorlängst geredet.

14. Jetzt aber redet der Ewige also: In drei Jahren, gleich den Dienstjahren eines Löhners, wird die Herrlichkeit Moabh's, bei all der jetzigen zahlreichen Menge, gering sein, und der Rest wird klein, wenig, unbeträchtlich.

17tes Capitel.

1. Vortrag über Dammeßek. Siehe, Dammeßek soll aufhören eine Stadt zu sein, und werde verfallene Trümmer.

2. Verlassen seien die Städte Aroer's, den Heerden hingegeben, sie lagern (dort) und Niemand scheuche sie.

3. Und getilgt werde die Veste aus Ephrajim und das Königthum aus Dammeßek, und der Ueberrest Aram's — gleich der Herrlichkeit der Kinder Jisrael ergeht es ihnen, «dies ist der Ausspruch des Ewigen der Heerschaaren».

4. Und es geschieht, an selbigem Tage schwindet die Herrlichkeit Jaakob's, und das Fett seines Fleisches wird mager.

5. Und es wird sein, wie man in der Ernte die Halme sammelt, und mit dem Arm die Aehren schneidet, und es wird sein wie ein Aehren Lesender — im Thale der Todten.

6. Und es bleiben an ihm (Aram) Beeren zur Nachlese übrig, wie beim Olivenschlagen, zwei, drei Beeren an der Spitze des Wipfel's, vier, fünf an ihren Aesten, selbst der Fruchtreichen, — ist der Spruch des Ewigen, des Gottes Jisrael's.

7. An selbigem Tage schauet der Mensch auf seinen Schöpfer, und seine Augen sehen auf den Heiligen Jisrael's.

8. Und schauet nicht auf die Altäre, seiner Hände Werk, und was seine Finger gemacht sieht er nicht an, noch die Haine und die Sonnenbilder.

9. An selbigem Tage werden die Städte seiner Schutzwehr, gleich dem einsamen Forst und Wipfel, die man verlassen hat vor den Söhnen Jisrael's, — eine Wüste sein.

10. Denn du vergaßest den Gott deines Heils, und des Hortes deiner Schutzwehr gedachtest du nicht; weil du liebliche Pflanzen pflanztest und einen fremden Schnittling darein setztest.

11. Darum am Tage, da du groß zogest deine Pflanze, und am Morgen, da du aufsprossen machtest dein Eingesäetes, der Garbenhaufe der Ernte, — fällt auf einen Tag des Siechthums und unheilbaren Wehes.

12. Weh! ein Getöse zahlreicher Völker, die gleich dem Meerestosen toben, ein Geräusch von Natio-

nen, die gleich dem Rauschen gewaltiger Fluthen rauschen.

13. Nationen rauschen gleich dem Rauschen mächtiger Gewässer, und man schreit auf ihn, und er flieht fern hin und wird gejagt, wie Spreu der Berge vor dem Winde, und wie Staubwirbel vor dem Unwetter.

14. Zur Abendzeit, siehe, da ist Bestürzung; noch ehe Morgen wird, ist es nicht mehr. Dies der Antheil unserer Plünderer und das Loos unserer Räuber.

18tes Capitel.

1. Wehe dir flügelschwirrendes Land, das jenseit der Ströme von Kusch.

2. Das auf das Meer Boten sendet und in schilfenen Fahrzeugen über die Fläche der Wasser. Gehet hin, leichte Boten, zu dem zusammengezogenen und gerüsteten Volke, zu dem gefürchteten Volke, seitdem es ist und weiter, zu dem Kanäle grabenden und Ackertretenden Volke, dessen Land Ströme versumpften.

3. Alle Insassen des Erdenrundes und Bewohner der Erde! wenn man das Panier auf den Bergen erhebt, sollt ihr es sehen, und wenn man in die Posaune stößt, sollt ihr es hören.

4. Denn also sprach der Ewige zu mir: Ich will still hinblicken aus meiner Wohnstätte, wie klare Wärme auf das Laub, wie schattendes Gewölk bei Erntegluth.

5. Aber vor der Ernte, wenn es vollends ausgeblühet hat und die reife Knospe eben Blüthe wer-

den soll, da wird er abhauen die Ranken mit Rebenmessern, und die Schößlinge schneidet er ab, wirft sie weg.

6. Sie werden allzumal dem Raubvogel der Berge und dem Vieh des Landes überlassen, und es übersommert darauf der Raubvogel, und alles Vieh des Landes überwintert darauf.

7. In selbiger Zeit wird dargebracht eine Gabe dem Ewigen der Heerschaaren, vom zusammengezogenen gerüsteten Volke, und von dem seit jeher gefürchteten Volke, dem Kanäle grabenden und Bodentretenden Volke, dessen Land Ströme versumpfen machten, an den Ort des Namens des Ewigen der Heerschaaren, den Berg Zijon.

19tes Capitel.

1. Vortrag über Mizrajim. Siehe, der Ewige fährt einher auf leichter Wolke und kommt nach Mizrajim, und es beben die Götzen Mizrajim's vor ihm, und das Herz Mizrajim's schmilzt in seinem Innern.

2. Und ich wappne Mizrajim gegen Mizrajim, daß sie kämpfen Jeglicher mit seinem Bruder und Jeglicher mit seinem Genossen; Stadt mit Stadt, Königreich mit Königreich.

3. Und es wird ausgeleert der Muth Mizrajim's in seinem Innern, und seinen Beschluß mach' ich schwinden, und sie befragen die Götzen, und die Bauchredner, und die Beschwörer, und die Weissager.

4. Und ich liefere Mizrajim in die Hand eines harten Herrn, und ein strenger König soll sie beherrschen, ist der Spruch des Herrn, des Ewigen der Heerschaaren.

5. Und es versiegen die Wasser aus dem Meere, und der Strom trocknet aus und versiegt.

6. Und es werden faulen die Ströme, seicht werden und austrocknen die Flüsse der Festungen, Rohr und Schilf verwelken.

7. Das Grün am Flusse, an der Mündung des Flusses, und all die Saat am Flusse vertrocknet, zerstiebt und ist dahin.

8. Da jammern die Fischer und trauern Alle, die in den Fluß die Angel werfen; und die das Netz ausbreiten über die Wasserfläche — sind gebeugt.

9. Und zu Schanden werden die — buntes Linnen verfertigen und die weiße Zeuge weben.

10. Und ihre Schleusen sind niedergeschlagen, all die Dämmebauer seelenbetrübt.

11. Ja, Narren sind Zoan's Fürsten, die Weisesten der Räthe Pharaoh's — bethört ihr Rath. Wie könnt ihr doch zu Pharaoh sprechen: Ein Sohn der Weisen bin ich, ein Sohn von Königen der Urzeit?

12. Wo sind sie denn, deine Weisen? Daß sie dir doch verkünden, daß sie erfahren, was der Ewige der Heerschaaren über Mizrajim beschlossen hat.

13. Bethört sind Zoan's Fürsten, verführt die Fürsten von Noph und irre leiten Mizrajim die Eckpfeiler seiner Stämme.

14. Der Ewige hat ausgegossen in seine Mitte einen Geist der Zerrüttung, und sie leiten Mizrajim irre in all seinem Thun, wie ein Trunkener umhertaumelt in seinem Gespei.

15. Und es gelingt Mizrajim keine That, was Haupt oder Schwanz, Palmzweig oder Binse vollführt.

16. An selbigem Tage wird Mizrajim gleich Weibern, und erschrickt und zittert vor dem Schwunge der Hand des Ewigen der Heerschaaren, die er darüber schwingt.

17. Und es wird das Land Jehudah's für Mizrajim zum Schrecken sein. So oft man es ihm erwähnt, zittert es; vor dem Beschlusse des Ewigen der Heerschaaren, den er darüber gefaßt.

18. An selbigem Tage werden fünf Städte im Lande Mizrajim sein, redend die Sprache von Kanaan und schwörend bei dem Ewigen der Heerschaaren; Stadt der Zerstörung wird die Eine genannt.

19. An selbigem Tage wird ein Altar des Ewigen inmitten des Landes Mizrajim sein, und eine Standsäule an seiner Gränze für den Ewigen.

20. Und es wird sein zum Zeichen und zum Zeugniß für den Ewigen der Heerschaaren im Lande Mizrajim; wenn sie zu dem Ewigen vor Drängern schreien, so wird er ihnen einen Retter und Meister senden, daß er sie errette.

21. Und kund wird der Ewige in Mizrajim, und es erkennet Mizrajim den Ewigen an selbigem Tage,

und sie verrichten Schlachtopfer und Speiseopfer, und thun Gelübde dem Ewigen, und erfüllen sie.

22. Und der Ewige schlägt Mizrajim, schlägt und heilet, denn sie kehren zum Ewigen zurück, und er läßt sich von ihnen erbitten und heilet sie.

23. An selbigem Tage wird von Mizrajim nach Aschur eine Straße gehen, und es kommt Aschur nach Mizrajim, und Mizrajim nach Aschur, und Mizrajim dient dem Aschur.

24. An selbigem Tage wird Jisrael das dritte bei Mizrajim und bei Aschur sein, ein Segen inmitten der Erde.

25. Welches der Ewige der Heerschaaren gesegnet, also: Gesegnet sei mein Volk Mizrajim, und meiner Hände Werk Aschur, und mein Erbe Jisrael.

20stes Capitel.

1. Im Jahre, da Tharthan nach Aschdod kam, da ihn Szargon, König von Aschur, sandte, und er Aschdod bekriegte und es einnahm;

2. Um selbige Zeit, redete der Ewige durch Jeschajahu, Sohn Amoz, also: Gehe und löse den Sack von deinen Lenden, und deine Schuhe ziehe von deinen Füßen ab; und er that also, daß er nackt und barfuß ging.

3. Da sprach der Ewige: Wie mein Knecht Jeschajahu nackt und barfuß ging, sei's, in drei Jahren, ein Zeichen und Vorbild für Mizrajim und für Kusch;

4. Also wird der König von Aschur die Gefangenen Mizrajim's und die Vertriebenen von Kusch wegführen, Jünglinge und Greise, nackt und barfuß mit entblößtem Gesäß, eine Schmach für Mizrajim.

5. Und sie sind bestürzt und schämen sich Kusch's, ihrer Zuversicht, und Mizrajim's, ihres Ruhmes.

6. Und sprechen wird der Bewohner dieses Eilandes an selbigem Tage: Siehe, also ergeht es unserer Zuversicht, dahin wir um Beistand geflohen, um vor dem Könige von Aschur uns zu retten, und wie sollten wir entrinnen?

21stes Capitel.

1. Vortrag über die Wüste im Westen. Wie Stürme im Süden einherbrausen, kommt es von der Wüste, aus furchtbarem Lande.

2. Harte Offenbarung ist mir verkündet worden. Der Verräther übt Verrath und der Räuber Raub. Zieh heran, Elam, belagere, Madai. All ihr Seufzen beschwichtigte ich.

3. Darum sind meine Lenden voll von Angstzittern, Wehen ergreifen mich, gleich Wehen der Gebärerin. Ich höre nicht vor Krämpfen, vor Bestürzung seh' ich nicht.

4. Es schwindelt mein Sinn, Schauer verstören mich, den Abend meiner Lust macht er mir zum Schrecken.

5. Man rüstet die Tafel, füllet die Humpen; man schmauset, zecht. Auf, ihr Fürsten, salbet den Schild!

6. Denn also spricht zu mir der Herr: Gehe, stelle den Wächter aus, was er siehet, verkünde er.

7. Und sehen wird er Wagen, Reitergespann, Reiter auf Eseln, Reiter auf Kameelen, und lauschen wird er, gar sehr aufmerkend.

8. Und er ruft plötzlich «ein Leu!..» Auf der Warte, o Herr, stehe ich beständig des Tages, und auf meiner Hut stehe ich all die Nächte.

9. Siehe, da kommt ein Streitwagen eines Mannes, ein Reitergespann. Und anhebt er und spricht: Gefallen, gefallen ist Babhel und all seine Götterbilder hat man zur Erde geschmettert.

10. Mein Ausgedroschenes und die Frucht meiner Tenne, was ich vernommen von dem Ewigen der Heerschaaren, dem Gott Jisrael's, hab' ich euch verkündet.

11. Vortrag über Dumah. Mir ruft man aus Szeir: Wächter, was von der Nacht, Wächter, was von der Nacht?

12. Der Wächter spricht: Der Morgen kam, doch noch ist Nacht. Wollt ihr öfters fragen, kehret öfter wieder.

13. Vortrag über Arabh: Im Walde in Arabh übernachten werdet ihr, Karawanen der Dedanim.

14. Dem Durstigen bringet Wasser entgegen; Bewohner des Landes Thema kamen mit seinem Brode dem Flüchtigen entgegen.

15. Denn vor den Schwertern flüchten sie, vor dem gezückten Schwerte und vor dem gespannten Bogen, und vor des Krieges Schwere.

16. Denn also spricht zu mir der Herr: Binnen einem Jahre, gleich den Dienstjahren eines Löhners, wird dahin sein all die Herrlichkeit Kedar's.

17. Und der Ueberrest der Bogenzahl der Helden der Söhne Kedar wird wenig sein; denn der Ewige, der Gott Jisrael's hat es geredet.

22stes Capitel.

1. Vortrag über das Thal der Prophezeihung: Was ist dir doch, daß du allzumal auf die Dächer steigst?

2. Geräuscherfüllte, tobende Stadt, fröhliche Veste, deine Erschlagenen sind nicht vom Schwert Erschlagene, und nicht im Krieg Getödtete.

3. All' deine Anführer, die insgesammt vor dem Bogen flüchteten, sind gefesselt; all deine Vorhandenen sind gefesselt insgesammt, die von fern her geflohen.

4. Darum sprach ich: Blicket von mir weg, daß ich bitter weine, dringet nicht, mich zu trösten über die Verheerung der Tochter meines Volkes.

5. Denn einen Tag der Verwirrung und Verstörung und Bestürzung hat der Herr, Gott der Heerschaaren, im Thal der Prophezeihung. Man zerschmettert die Mauer und man wendet sich bereits gegen den Berg.

6. Und Elam trägt den Köcher, sammt bemannten Wagen und Reitern, und Kir entblößt den Schild.

7. Schon füllt sich die Auswahl deiner Thäler mit Streitswagen, und die Reiter — sie richten sich gegen das Thor.

8. Und er deckte den Vorhang Jehudah's auf, und du schauteſt an selbigem Tage nach den Rüſtungen im Hause des Waldes.

9. Und die Risse der Stadt David's habt ihr gesehen, wie ihrer so viele sind, und ihr sammeltet die Wasser des untern Teiches.

10. Und die Häuser Jeruschalajim's habt ihr gezählt, und risset die Häuser nieder, um die Mauer zu befestigen.

11. Und eine Wassersammlung habt ihr zwischen den beiden Mauern für die Wasser des alten Teiches gemacht; — aber ihr schautet nicht nach Dem, der es gethan, und Den, der es gebildet seit ferner Zeit, habt ihr nicht gesehen.

12. Und es ruft der Herr, Gott der Heerschaaren, an selbigem Tage — zum Weinen und zur Trauer, und zum Scheeren der Glatze, und sich mit Säcken zu gürten.

13. Aber siehe da, Wonn' und Freude, Rinderwürgen und Schafeschlachten, Fleischessen und Weintrinken. «Essen und trinken laßet uns, denn morgen sterben wir!»

14. Und kund macht sich vor meinen Ohren der Ewige der Heerschaaren: Ob euch gesühnt wird diese Schuld, bis ihr sterbet...! spricht der Herr, Gott der Heerschaaren.

15. So spricht der Herr, Gott der Heerschaaren: Auf, gehe zu dem Schatzmeister da, zu Schebhna, dem, der über das Haus ist.

16. Was hast du hier und wen hast du hier, daß du dir hier ein Grab aushaueſt? Du, der in der Höhe ein Grab sich aushauet, der in dem Felsen sich gräbt eine Wohnung;

17. Siehe, der Ewige schleudert dich im Wurfe, o Mann, und packt dich fort.

18. Zu einem Bündel bindet er dich zusammen, einem Ball, hin in ein Land, geräumig nach allen Seiten: dort wirst du sterben, und dort (bleiben) deine Prachtgespanne, du Schmach des Hauses deines Herrn.

19. Und ich stoße dich von deinem Stande, und von deiner Stelle reißt man dich hinfort.

20. Und es geschieht an selbigem Tage, daß ich meinen Knecht, Eljakim, den Sohn Ghilkijahu's berufe:

21. Und ihm dein Gewand anlege, und deinen Gurt an ihm befestige, und deine Herrschaft in seine Hand gebe, und er soll ein Vater sein für den Bewohner Jeruschalajim's und für das Haus Jehudah.

22. Und ich lege den Schlüssel des Hauses David's auf seine Schulter, und er soll öffnen und Niemand schließen, und er soll schließen und Niemand öffnen.

23. Und ich befestige ihn, einen Pflock an sicherem Orte, daß er zum Ehrenthron sei für seines Vaters Haus.

24. Und sie hängen an ihn all die Herrlichkeit des Hauses seines Vaters, Sprößlinge und Nachkömmlinge, all die kleinen Geräthe, vom Geräthe der Becken — bis zu allerlei Schlauch-Geräthen.

25. An jenem Tage — ist der Spruch des Ewigen der Heerschaaren — weicht der Pflock, der an sicherem Orte eingeschlagene, und wird abgebrochen und fällt nieder, und zu Grunde geht die Last, die daran. Denn der Ewige hat geredet.

23stes Capitel.

1. Vortrag über Zor. Heulet, ihr Schiffe von Tarschisch! denn verwüstet ist es sonder Haus, sonder Eingang; ferner als das Land der Kittim hin ist ihnen die Verbannung geworden.

2. Verstummet, Bewohner der Küste; Zidon's Kaufmann, der Meerbefahrer, füllten dich einst;

3. Und auf mächtiger Fluth war die Saat des Schighor, die Ernte des Stromes, ihr Ertrag, und sie war der Markt der Völker.

4. Beschämt stehe, Zidon; denn es spricht das Meer, die Veste des Meeres also: Ich habe nicht gekreißet und habe nicht geboren, und nicht groß gezogen Jünglinge, noch aufwachsen lassen Jungfrauen.

5. Wie bei der Kunde von Mizrajim, werden sie beben bei der Kunde von Zor.

6. Setzet nach Tarschisch hinüber, heulet, ihr Bewohner der Küste.

7. Ist euch dies die Jubelreiche, deren Beginn aus den Tagen der Urzeit? Ihre Füße tragen sie, in fremder Ferne zu weilen.

8. Wer hat solches beschlossen über Zor, die Kronenträgerin, deren Kaufleute — Fürsten, deren Händler — Angesehene der Erde?

9. Der Ewige der Heerschaaren hat es beschlossen, zu entwürdigen das Gepränge alles Schmuckes, zu erniedrigen all die Angesehenen der Erde.

10. Zieh einher durch dein Land, wie der Fluß (oder Nil) zum Meere; Tochter Tarschisch, es giebt keinen Gürtel mehr!

11. Seine Hand streckte er aus über das Meer, erschütterte Königreiche: Der Ewige gebot über Kenaan, ihre Vesten zu vertilgen.

12. Und sprach: Nicht sollst du fürder frohlocken! du beraubte, jungfräuliche Tochter Zidon, auf, zu den Kittim ziehe hinüber; auch dort soll dir nicht Ruhe werden.

13. Siehe, das Land der Kaßdim, — dieses Volk, das nichts gewesen, — Aschur hat es für Wüstenbewohner gegründet, — es hat seine Wartthürme aufgerichtet, zerrüttet ihre Paläste, wandelt sie in Trümmer.

14. Heulet, ihr Schiffe von Tarschisch; denn verwüstet ist eure Veste.

15. Und es geschiehet an selbigem Tage, — vergessen wird Zor siebenzig Jahre lang, wie die Zeit

eines Königs. Nach Verlauf von siebenzig Jahren ergeht es Zor, wie man von der Buhlerin singt:

16. Nimm die Harfe, durchlaufe die Stadt, vergessene Buhlerin. Spiele schön, singe viel, auf daß man sich dein erinnere.

17. Und es geschieht: nach Verlauf von siebenzig Jahren, bedenkt der Ewige Zor wieder, und sie kehrt zurück zu ihrem Schacherlohn, und buhlt mit all' den Königreichen des Landes auf der ganzen Erde.

18. Und es wird ihr Erwerb und ihr Schacherlohn heilig sein dem Ewigen; nicht wird er verwahrt und nicht in den Schatz gelegt; sondern denen, welche vor dem Ewigen sitzen, wird ihr Erwerb gehören, zur Nahrung in Fülle und reiche Spende für den Beschützer.

24stes Capitel.

1. Siehe, der Ewige entleert das Land und verödet es, und wühlet auf seine Oberfläche und zerstreuet seine Bewohner.

2. Und es ergehet wie dem Volke, so dem Priester, wie dem Knechte, so seinem Herrn, wie der Magd, so ihrer Gebieterin, wie dem Käufer, so dem Verkäufer, wie dem Verleiher, so dem Borger, wie dem Schuldner, so seinem Gläubiger.

3. Leer, entleert wird das Land, geplündert und ausgeplündert; denn der Ewige hat dieses Wort geredet.

4. Es trauert, welkt die Erde, es schmachtet,

welkt das Erdenrund, es schmachten die Hohen des Volkes im Lande.

5. Das Land aber ward verrucht unter seinen Bewohnern, denn sie haben die Lehren übertreten, überschritten das Gesetz, gebrochen den ewigen Bund.

6. Darum verzehrt Fluch das Land und es büßen seine Bewohner; darum dorrten hin die Bewohner des Landes, und übrig bleibt der Leute so wenig.

7. Es trauert der Most, es schmachtet der Weinstock, es ächzen alle Herzensfrohe.

8. Es ruhet die Wonne der Pauken, aufgehört hat das Getümmel der Fröhlichen, es ruhet die Wonne der Zither.

9. Nicht (mehr) trinken sie Wein bei Gesang, bitter ist der Rauschtrank den Zechern.

10. Zertrümmert ist die wirbelwindige Stadt, geschlossen jedes Haus, unzugänglich.

11. Wehklage ist über den Wein auf den Gassen, verdüstert alle Freude, verbannt die Wonne des Landes.

12. In der Stadt bleibt Verwüstung zurück, und zu Trümmern zerschlagen ist das Thor.

13. Wenn es also inmitten des Landes, unter den Völkern ergeht, wie beim Olivenschlagen, wie zur Nachlese, wann vorüber die Weinlese:

14. Dann erheben sie ihre Stimme, jauchzen; ob der Herrlichkeit des Ewigen jubeln sie vom Meere her.

15. Darum in den Westgegenden ehret den Ewigen, in den Eilanden des Meeres — den Namen des Ewigen, des Gottes Jisrael's.

16. Vom Saume der Erde hören wir Gesänge, Preis dem Gerechten, und ich dachte: Ich verschmachte, ich verschmachte! wehe mir! die Empörer empörten sich, und gegen die Empörung empören sich wieder Empörer.

17. Grauen und Grube und Garn kommt über dich, Bewohner des Landes.

18. Und es geschieht, wer vor dem Ruf des Grauens flieht, fällt in die Grube, und wer heraufkommt aus der Grube, verfängt sich in dem Garne; denn die Schleusen aus der Höhe sind aufgethan und es beben die Grundfesten der Erde.

19. Zerschmettert ist die Erde, zersplittert ist die Erde, erschüttert ist die Erde.

20. Es wankt die Erde gleich einem Trunkenen, und schwankt hin und her, gleich einer Nachthütte; denn es lastet schwer ihre Missethat auf ihr, daß sie fällt und nicht wieder aufsteht.

21. Und es geschiehet, an selbigem Tage ahndet der Ewige an der Schaar der Höhe in der Höhe, und an den Königen des Erdbodens auf dem Erdboden.

22. Und sie werden versammelt, haufenweis gefangen in das Gefängniß, und in Kerker eingeschlossen, und erst nach langer Zeit siehet man nach ihnen.

23. Und es erröthet der Mond und schämt sich die Sonne; denn es regiert der Ewige der Heerschaaren auf dem Berge Zijon und in Jeruschalajim, und Angesichts seiner Aeltesten ist Herrlichkeit.

25stes Capitel.

1. Ewiger, mein Gott bist du, ich erhebe dich, ich preise deinen Namen; denn du hast Wunder vollbracht, Beschlüsse aus der Ferne — zu treuer Bewährung.

2. Denn du hast eine Stadt in Steinhaufen verwandelt, die sichere Veste in Trümmer; den Palast der Barbaren, — daß er keine Stadt mehr sei, ewiglich werde er nicht aufgebaut.

3. Darum verehret dich das trotzige Volk, übermüthiger Völker Stadt fürchtet dich.

4. Denn du wurdest eine Veste dem Armen, eine Veste dem Dürftigen in seiner Bedrängniß, Zuflucht vor Regenguß, Schatten gegen die Gluth; denn das Schnauben der Uebermüthigen war wie Regenguß von der Mauer,

5. Gleich der Gluth im Steppenland war der Barbaren Getöse; du erdrücktest die Gluth mit Wolkenschatten, der Uebermüthigen Jubel ward gedämpft.

6. Und es bereitet der Ewige der Heerschaaren allen Völkern auf diesem Berge ein Gelag von Oelen, ein Gelag von Hefenweinen, von markigen Oelen, von geläuterten Hefenweinen.

7. Und er macht verschwinden auf diesem Berge die Hülle, die alle Völker umhüllet, und das Gewebe, das ausgebreitet über alle Nationen.

8. Er macht den Tod für immer verschwinden, und es löscht Gott, der Herr, die Thräne von jegli-

chem Angesichte, und seines Volkes Schmach thut er ab von der ganzen Erde; denn der Ewige hat geredet.

9. Und sprechen wird man an jenem Tage: Siehe da, unser Gott, auf den wir gehofft, daß er uns helfe; der Ewige ist es, auf den wir hofften. Lasset uns jubeln und froh sein ob seiner Hülfe!

10. Wenn sich niederläßt die Hand des Ewigen auf diesen Berg, so wird Moabh zerstampft an seiner Stätte, wie ein Strohbund zerstampft wird im Mistpfuhl.

11. Und er breitet seine Hände darin aus, wie (sie) der Schwimmer ausbreitet, um zu schwimmen; aber er beugt seinen Hochmuth sammt der Gelenkigkeit seiner Hände.

12. Und die stolze Sicherheit deiner Mauern beugt man nieder, erniedriget, drückt sie zur Erde, nieder in den Staub.

26stes Capitel.

1. An selbigem Tage wird dieser Gesang im Lande Jehudah gesungen: Eine mächtige Stadt haben wir. Er schafft Hilfe den Mauern und dem Zwinger!

2. Thuet auf die Pforten, daß einziehe das gerechte Volk, das die Treue bewahret.

3. Mit vertrauendem Sinn bewahre es: Frieden, Frieden! Weil auf dich man vertrauet.

4. Vertrauet auf den Ewigen für und für; denn in Jah, dem Ewigen, ist der Fels der Welten.

5. Denn er beugt die Bewohner der Höhe, die hervorragende Veste — Er erniedrigt sie, erniedrigt sie zur Erde, drückt sie in den Staub hinab.

6. Es zertritt sie der Fuß, die Füße des Armen, die Tritte der Elenden.

7. Der Pfad für den Gerechten ist geebnet; gerecht — richtest du des Gerechten Bahn.

8. Selbst auf dem Wege deiner Strafgerichte harrten wir dein, o Ewiger! nach deinem Namen und nach deinem Gedächtniß (war) der Seele Begehr.

9. Meine Seele begehret dein im Unglücke, auch mein Geist in meinem Innern verlangt nach dir. Denn als deine Strafgerichte der Erde (galten), lernten Gerechtigkeit die Bewohner des Erdenrunds.

10. Wird der Bösewicht geschont, der nicht Gerechtigkeit gelernt, so frevelt er im Lande der Billigkeit und siehet nicht die Majestät des Ewigen.

11. Ewiger, zu erhaben war deine Hand, — nicht schaueten sie. O daß sie schauen und beschämt seien — der Eifer für das Volk, der Feuerzorn, mag deine Feinde fressen!

12. Ewiger, du bestellst Frieden für uns; denn all unser Thun vollführest du uns.

13. Ewiger, unser Gott, geschaltet haben Herren über uns außer dir! doch nur bei dir schwuren wir, bei deinem Namen.

14. Sie sind todt, — daß sie nicht aufleben! abgeschieden, — daß sie nicht erstehen! — weil du ge-

ahndet, so hast du sie vertilgt und ihnen jegliches Andenken vernichtet.

15. Vermindert hast du dieses Volk, o Ewiger, vermindert hast du dieses Volk, in welchem du dich einst verherrlicht; Du hast es entfernt, hin an all die Enden der Erde.

16. O Ewiger, in der Bedrängniß suchten sie dich; — ein Erguß von Beschwörungsworten war deine Züchtigung für sie.

17. Wie eine Schwangere, dem Gebären nahe, in ihren Wehen kreißet, schreiet, also ist es uns ergangen vor dir, o Ewiger.

18. Wir waren schwanger, haben gekreißet — (aber) als hätten wir Wind geboren. Rettung können wir nicht erlangen auf Erden, und nicht sinken die Bewohner des Erdenrunds.

19. Laß ausleben deine Todten, meine Leichen erstehen! Erwachet und jubelt, die ihr ruhet im Staube; denn wie ein Thau auf Pflanzen ist dein Thau, mag die Erde die Todten wiedergeben!»

20. Gehe, mein Volk, begieb dich in deine Gemächer und verschließe deine Thür hinter dir; verbirg dich einen kurzen Augenblick, bis vorüber ist der Grimm.

21. Denn siehe, der Ewige tritt heraus aus seinem Orte, die Schuld der Erdenbewohner an ihnen zu ahnden, und aufdeckt die Erde ihr Blut und verhüllt nicht mehr ihre Erschlagenen.

27stes Capitel.

1. An selbigem Tage ahndet der Ewige mit seinem Schwerte, dem harten, großen und starken, an dem Leviathan, der Riegel-Schlange, und an dem Leviathan, der gewundenen Schlange, und tödtet den Krokodill im Meere.

2. An selbigem Tage stimmet einen Wettgesang dem Weinberge des Rebensaftes an:

3. Ich, Ewiger, sein Hüter, tränk' ihn jeglichen Augenblick, daß sich Niemand an ihm vergreife; bewach' ihn Nacht und Tag.

4. Grimm hab' ich nicht; wer möchte gegen mich Dornen und Disteln in den Kampf stellen? treffe ich auf sie, verbrenne ich sie insgesammt.

5. Wenn er aber festhielte an meiner Feste, Frieden macht mit mir, macht Frieden mit mir;

6. Dann schlüge in Zukunft Jaakob Wurzel, aufknospete und blühete Jisrael, und sie erfülleten des Erdballs Fläche mit Pflanzentrieb.

7. Schlug er es denn, wie seinen Schläger er schlug? Oder ward gleich dem Morde seiner Gemordeten er gemordet?

8. Durch Aufstörung, durch Verstoßen hadertest du mit ihr, wegräumte er sie durch seinen gewaltigen Sturm, am Tage des Ostwindes.

9. Aber nur so ward gesühnt die Schuld Jaakob's, und dies war die Frucht — die Tilgung seiner Sünde, indem er alle Altarsteine den zerstoßenen

Kalksteinen gleich machte; nicht erheben sollen sich Haine und Sonnenbilder.

10. Denn die befestigte Stadt ist einsam, die Wohnstätte entvölkert und verlassen, gleich einer Wüste. Dort weidet das Kalb und lagert dort und vernichtet ihr Laub.

11. Sind ihre Reiser dürr, werden sie abgebrochen, Weiber kommen, zünden sie an. Weil es kein einsichtiges Volk ist, darum erbarmt sich seiner nicht sein Schöpfer, und sein Bildner begnadigt es nicht.

12. Aber es geschiehet, an selbigem Tage klopft der Ewige (die Aehre), von der Strömung des Stromes (Frath) bis zum Bache Mizrajim's, ihr aber werdet einzeln aufgelesen, Kinder Jisrael.

13. Und es geschiehet, an selbigem Tage wird in die große Posaune gestoßen, und herbei kommen die Verlorenen vom Lande Aschur und die Verstoßenen vom Lande Mizrajim, und bücken sich vor dem Ewigen, auf dem heiligen Berge, in Jeruschalajim.

28stes Capitel.

1. Wehe über das stolze Diadem der Trunkenen Ephrajim's und die welke Blume, seinen prächtigen Schmuck, der auf dem Gipfel des Fettthales, der vom Weine (zu Boden) Geschlagenen!

2. Siehe, (es kommt) gewaltig und stark vom Herrn, wie Hagelwetter, Sturm des Verderbens; gleich dem Gusse mächtiger, daher fluthender Wasser, läßt er es mit Gewalt zur Erde stürzen.

3. Mit Füßen werden sie getreten — das stolze Diadem der Trunkenen Ephrajim's.

4. Und es wird die welke Blume, sein prächtiger Schmuck, die auf dem Gipfel des Fettthales, gleich einer frühreifen Frucht im Vorsommer, die, wer sie erblickt, kaum ist sie in seiner Hand, verschlinget.

5. An selbigem Tage wird der Ewige der Heerschaaren zum prächtigen Diadem und zur herrlichen Krone für den Rest seines Volkes sein,

6. Und zum Geiste des Gerichtes für den, der zu Gerichte sitzt, und zur Tapferkeit (denen), die den Kampf zurückführen zum Thore (Friedensgerichte).

7. Aber auch diese taumeln im Weine, schwanken umher im Rauschtrank. Priester und Propheten taumeln im Rauschtrank, sind vom Weine übermannt, schwanken umher vom Rauschtrank, irren bei der Ansicht, wanken im göttlichen Richterspruch.

8. Denn alle Tische sind voll Unflathgespei, kein Platz ist mehr.

9. «Wen will er in Einsicht unterweisen, wen Kunde lehren? Etwa die von der Milch Entwöhnten, die der Brust Entnommenen!

10. Denn Gebot an Gebot, Gebot an Gebot, Richtschnur an Richtschnur, Richtschnur an Richtschnur, — hier ein wenig, dort ein wenig».

11. Doch durch (Völker) stammelnder Lippen, und in fremder Zunge — wird er zu diesem Volke reden,

12. Da man zu ihnen gesprochen: Dies ist die

Ruhe, gebet Ruhe dem Müden, und dies ist die Rast; sie aber mochten nicht hören.

13. Darum wird ihnen das Wort des Ewigen zu Gebot an Gebot, Gebot an Gebot, Richtschnur an Richtschnur, Richtschnur an Richtschnur, hier ein wenig, dort ein wenig, sein, auf daß sie gehen und rücklings stürzen, und sich zerschmettern, und eingegarnt, und gefangen werden.

14. Darum höret das Wort des Ewigen, ihr Spötter, Beherrscher dieses Volkes, das in Jeruschalajim.

15. Weil ihr gesprochen: Wir haben einen Bund mit dem Tode geschlossen, und mit der Hölle einen Vertrag gemacht; die daher fluthende Geißel, wenn sie hereinbricht, wird nicht an uns kommen, weil wir den Trug zu unserer Zuflucht gemacht und in der Lüge uns geborgen:

16. Darum spricht also Gott, der Herr: Siehe, ich gründe in Zijon einen Stein, einen bewährten Stein, einen kostbaren Eckpfeiler, wohlgegründet. Wer Stand hält, der bange nicht.

17. Und ich mache das Recht zur Richtschnur und die Gerechtigkeit zur Wage; und wegfegt der Hagel die Zuflucht des Truges, und den Schirm vor den Fluthen schwemmen diese fort.

18. Und abgelöscht wird euer Bund mit dem Tode, und euer Vertrag mit der Hölle hat keinen Bestand. Die daher fluthende Geißel —, wenn sie hereinbricht, so werdet ihr von ihr zertreten.

19. Wie sie hereinbricht, faßt sie euch; denn je am Morgen bricht sie herein, und bei Tag und bei Nacht, und lauter Schreck wird's eine Kunde zu vernehmen.

20. Denn zu kurz wird das Lager sein, um sich zu strecken, und die Decke zu enge, wenn man sich darunter bergen will.

21. Denn wie am Berge Perazim erhebt sich der Ewige, wie im Thale zu Gibheon stürmt er heran, sein Werk zu vollführen an dem, dessen Werk fremdartig, und seine Arbeit zu verrichten an dem, dessen Arbeit heidnisch.

22. Demnach benehmet euch nicht spöttisch, daß eure Fesseln nicht zu stark angezogen werden; denn Verheerung, und zwar fest beschlossene, hab' ich vernommen vom Herrn, dem Gott der Heerschaaren, über die ganze Erde.

23. Merket auf und höret meine Stimme, horchet auf und höret meinen Spruch.

24. Pflügt wohl den ganzen Tag der Pflüger, um zu säen, — furchet und egget sein Erdreich?

25. Nicht wahr, wenn er die Fläche geebnet, so streut er Dill und wirft Kümmel aus, und pflanzt Weizen in Reihen und Gerste an den bezeichneten (Ort), und Spelt an seine Stelle.

26. So auch — hat ihn bestrafet nach Gebühr, so thut auch sein Gott ihn belehren.

27. Gewißlich, nicht mit dem Dreschwagen wird Dill gedroschen, noch wird des Wagens Rad über

den Kümmel hingewälzt; sondern mit dem Stocke geklopft wird Dill, und Kümmel mit dem Stecken.

28. Brodkorn wird zermalmt, denn nicht in Ewigkeit würde man es ausdreschen, sondern man treibt darüber seines Wagens Walze, aber nicht seine Rosse zermalmen es,

29. So ist es auch von dem Ewigen der Heerschaaren ausgegangen. Wunderbar ist er im Beschluß, groß in der Verwirklichung.

29stes Capitel.

1. Wehe, Ariel, Ariel, Stadt, wo David gelagert! Füget Jahr an Jahr, lasset Feste kreisen.

2. Doch ich will Ariel bedrängen, und es entstehe Jammern und Wimmern, und es sei mir gleich dem Ariel [Opferaltar].

3. Und ich lagere im Kreise um dich und enge dich ein, als ein Posten, und errichte Bollwerke gegen dich.

4. Und du redest gebeugt aus der Erde hervor, und tief aus dem Staube (kommt) deine Rede, und es wird deine Stimme gleich der eines Schattens aus der Erde, und aus dem Staube zirpt deine Rede.

5. Aber es wird dem dünnen Staube gleich die Menge deiner Feinde, und wie verfliegende Spreu der Uebermüthigen Menge, und es geschieht unversehens, plötzlich.

6. Vom Ewigen der Heerschaaren kommt Strafgericht, durch Donner und Erdbeben und mächtiges Getöse, Sturm und Wetter und verzehrende Feuerflamme.

7. Und es wird gleich einem Traume, einem Nachtgesicht, die Menge all der Völker, die herangezogen gegen Ariel, und alle die gegen sie und ihr Bollwerk herangezogen, die es bedrängen.

8. Und es geschieht, wie der Hungrige träumt, und siehe da, er isset, er erwacht aber und leer ist sein Leib; und wie der Durstige träumt, und siehe da, er trinkt, er erwacht aber und siehe — er ist matt und seine Seele lechzt: also soll es ergehen der Menge all der Völker, die herangezogen gegen den Berg Zijon.

9. Besinnet euch nur und kommet von Sinnen, verblendet euch und erblindet! Trunken sind sie — ohne Wein, taumeln — ohne Rauschtrank.

10. Denn ausgegossen hat der Ewige über euch einen Geist der Betäubung, und hat euch zugedrückt eure Augen, die Propheten, und eure Häupter, die Seher, hat er verhüllt.

11. Daß euch die Schau jeglichen Dinges den Worten eines versiegelten Briefes gleiche, das man einem giebt, der ein Buch verstehet, mit den Worten: Lies doch dieses! er aber spricht: Ich kann nicht, weil er versiegelt ist.

12. So wird dann der Brief Einem gegeben, der ein Buch nicht verstehet, mit den Worten: Lies doch dieses: er aber spricht: Ich verstehe kein Buch.

13. Also spricht der Herr: Darum, weil dieses Volk mit seinem Munde sich nähert, und mit seinen Lippen mich ehret, sein Herz aber hält es fern von

mir, und es war ihre Furcht vor mir ein angelerntes Menschengebot;

14. Darum siehe, will ich fort und fort an diesem Volke mich wunderbar erweisen, Wunder über Wunder thun, daß irregehe seiner Weisen Weisheit, und seiner Einsichtigen Einsicht sich verberge.

15. Wehe denen, die in die Tiefe sich bergen, vor dem Ewigen ihren Beschluß zu verbergen, daß im Finstern ihr Thun sei; und sie sprechen: Wer siehet uns und wer kennt uns?

16. O eurer Verkehrtheit! Wird dem Thone der Töpfer gleich geachtet, so daß das Werk zu seinem Verfertiger spräche: Er hat mich nicht verfertigt! und das Gebilde zu seinem Bildner spreche: Er verstehet nichts»?.

17. Nicht wahr? Nur noch kurze Frist, und es wird der Lebhanon zu einem Fruchtgefilde, und das Fruchtgefilde wird für einen Wald geachtet.

18. Und hören werden an selbigem Tage die Tauben die Worte des Buches, und aus Dunkel und Finsterniß werden der Blinden Augen sehen.

19. Und Freude in Fülle haben die Gebeugten an dem Ewigen, und die Dürftigen der Menschen frohlocken durch den Heiligen Jisrael's.

20. Denn geschwunden ist der Uebermüthige, dahin der Spötter, und ausgerottet sind Alle, die Unrecht hegen;

21. Die mit dem Spruch Menschen verführen, und

dem, der es rüget, im Thore Schlingen legen, und durch Trugschlüsse den Gerechten verleiten.

22. Darum spricht also der Ewige zu dem Hause Jaakob, — er, der den Abraham erlöset: Nicht annoch soll Jaakob sich schämen, und nicht annoch soll sein Angesicht erblassen.

23. Denn wenn seine Kinder meiner Hände Werk in ihrer Mitte sehen, heiligen sie meinen Namen, und sie heiligen den Heiligen Jaakob's, und den Gott Jisrael's verherrlichen sie.

24. Und die irren Geistes sind lernen Einsicht, und die Aufrührer nehmen Belehrung an.

30stes Capitel.

1. Wehe den widerspenstigen Kindern! ist der Spruch des Ewigen, Beschlüsse zu fassen — ohne mich, und Gewebe anzuzetteln — ohne meine Eingebung, um Sünde auf Sünde zu häufen.

2. Die sich aufmachen, nach Mizrajim hinabzuziehen, aber meinen Mund befragten sie nicht; — sich zu schützen durch Pharaoh's Schutz, und sich zu schirmen im Schatten Mizrajim's.

3. So soll euch denn der Schutz Pharaoh's zur Schande werden, und die Beschirmung im Schatten Mizrajim's zur Schmach.

4. Denn es waren zu Zoan seine Fürsten, und seine Boten gelangten bis Ghanes.

5. Mit allen zerfiel es, wegen eines Volkes, das ihnen nicht nützt; nicht zum Beistand, nicht zum Frommen, sondern zur Schande und auch zum Hohne.

6. Die Last der Thiere des Südens — im Lande der Noth und der Drangsal, Löwin und Löwe (rauben) von ihnen, Otter und fliegender Drache — tragen sie auf dem Rücken der Esel ihr Vermögen, und auf dem Höcker der Kameele ihre Schätze zu einem Volke, das nicht frommt.

7. Ja Mizrajim, leer und nichtig ist ihr Beistand, darum nenne ich es: Rahabh (Großartig) sind sie im Stillsitzen.

8. Jetzt gehe, schreib es auf eine Tafel bei ihnen, und in ein Buch zeichne es ein, daß es bleibe für den spätesten Tag, für immer, auf ewig.

9. Denn ein widerspenstiges Volk ist es, lügnerische Kinder, Kinder, die nicht hören wollen die Lehre des Ewigen.

10. Die da sprechen zu den Sehern: Sehet nicht! und zu den Schauenden: Offenbaret uns nicht Wahrheit! Redet zu uns glatte Reden, offenbaret Täuschungen.

11. Weichet ab vom Wege, führet ab vom Pfade, räumet uns aus dem Angesichte den Heiligen Jisrael's.

12. Darum spricht also der Heilige Jisrael's: Weil ihr solches Wort verschmähet, und auf Gewaltthat und List vertrauet, und euch darauf stützet:

13. Darum soll euch diese Sünde werden, wie der sturzdrohende Riß, heraustretend an einer vorragenden Mauer, deren Sturz plötzlich, jählings kommt.

14. Und er zerbricht sie, wie man irdenes Gefäß des Töpfers zerbricht, ein schonungslos Zertrümmern, und man findet unter seinen Scherben keinen, um damit Feuer vom Heerde zu scharren, oder Wasser aus dem Brunnen zu schöpfen.

15. Denn also spricht Gott der Herr, der Heilige Jisrael's: Durch Rückkehr und Ruhe wird euch geholfen, durch ruhiges Vertrauen gewinnt ihr Stärke. Ihr aber wollet nicht,

16. Sondern sprechet: Nein! Vielmehr auf Rossen wollen wir uns erheben; darum sollt ihr fliehen; und auf Rennern reiten, darum werden eure Verfolger rennen.

17. Ein Tausend vor dem Dräuen eines Einzigen, vor dem Dräuen von fünf fliehet ihr (alle), bis daß ihr übrig bleibet gleich einer Stange auf Bergesspitze, und wie ein Panier auf dem Hügel.

18. Und dennoch harret der Ewige, euch zu begnadigen, und dennoch wird er sich erheben, sich euer zu erbarmen; denn ein Gott der Gerechtigkeit ist der Ewige. Heil Allen, die seiner hoffen.

19. Denn du, o Volk, das in Zijon wohnet, in Jeruschalajim, du wirst nicht weinen, er wird dich begnadigen bei der Stimme deines Rufens; wie er es vernimmt, erhört er dich.

20. Und geben wird euch der Herr Brod in der Noth, und Wasser in dem Drangsal, und nicht ferner werden sich verbergen müssen deine Lehrer, sondern deine Augen werden deine Lehrer sehen.

21. Und deine Ohren werden vernehmen das Wort hinter dir her, also: Dies ist der Weg, wandelt auf ihm, ob ihr rechts, ob ihr links euch wendet.

22. Und unrein wird euch der Ueberzug eurer silbernen Götzen erscheinen, und die Bekleidung deines goldenen Gußbildes; du wirfst sie weg wie Unflath, fort! sprichst du zu ihnen.

23. Und er giebt Regen für deine Saat, womit du den Erdboden besäest, und das Brod vom Ertrage deines Erdbodens ist fett und nahrhaft. Es weidet dein Vieh an selbigem Tage auf geräumigem Anger.

24. Und die Rinder und Füllen, die den Erdboden bebauen, fressen salziges Futter, das geworfelt ist mit der Wanne und der Wurfschaufel.

25. Und es geschieht, auf jedem hohen Berge und auf jedem hervorragenden Hügel werden Bäche, Wasserströme sein, am Tage des großen Würgens, wenn Thürme fallen.

26. Und es wird das Licht des Mondes wie das Licht der Sonne sein, und das Licht der Sonne glänzt siebenfach, gleich dem Lichte von sieben Tagen, an dem Tage, wo der Ewige den Schaden seines Volkes verbindet, und die ihm geschlagene Wunde heilt.

27. Siehe, der Name des Ewigen kommt aus der Ferne, es brennt sein Zorn und mächtig sind die Flammen; seine Lippen sind voll Grimmes, und seine Zunge — wie verzehrendes Feuer,

28. Und sein Odem wie daher fluthender Strom, der bis an den Hals reicht, um zu schwingen die Völker in der Schwinge der Täuschung, und ein Gebiß der Verführung auf die Kinnbacken der Völker (zu legen).

29. Einen Gesang werdet ihr dann haben, wie in der Nacht der Festesfeier, und ein frohes Herz, wie der, der daherziehet mit der Flöte, um nach dem Berge des Ewigen zu wallen, zu dem Hort Jisrael's.

30. Und erschallen läßt der Ewige seine majestätische Stimme, und das Niederfahren seines Armes wird er im Grollen des Zornes und in der Flamme verzehrenden Feuers zeigen, in Sturm und Regenguß und Hagelstein.

31. Denn vor des Ewigen Stimme zagt Aschur. Er schlägt mit dem Stocke,

32. Und Alles wird eine feste Wasserfurt für die Stämme, wo der Ewige sie mit Pauken und Zithern, leiten wird, und wo man vorher in offenem Kampfe gekämpft.

33. Denn gerüstet seit gestern ist Topheth, auch dieses ist für den König bereitet, tief, weit. Sein Holzstoß hat Feuer und Holz die Fülle, der Odem des Ewigen, wie ein Schwefelstrom, lodert darin.

31stes Capitel.

1. Wehe denen, die nach Mizrajim um Hülfe hinabziehen, und auf Rosse sich stützen, und auf Wagen vertrauen, weil sie so zahlreich, und auf Reiterei,

weil ihrer so sehr viel; blicken aber nicht auf den Heiligen Jisrael's, und den Ewigen suchen sie nicht.

2. Aber auch er ist weise und bringt Unheil, und sein Wort nimmt er nicht zurück, und er steht wider das Haus der Frevler auf und wider den Beistand der Uebelthäter.

3. Und Mizrajim ist ja nur Mensch und nicht Gott, und ihre Rosse — Fleisch und nicht Geist, und der Ewige streckt seine Hand aus, und es strauchelt der Stützende und fällt der Gestützte, und insgesammt gehen sie alle unter.

4. Denn also sprach der Ewige zu mir: Wie der Löwe brummt und der junge Leu über seine Beute, wider den der Hirten Menge sich schaart, vor ihrer Stimme zagt er nicht und vor ihrer Menge wird er nicht muthlos, — also wird der Ewige der Heerschaaren herabkommen, zu streiten auf dem Berge Zijon und auf ihrem Hügel.

5. Wie flatternde Vögel, also wird der Ewige der Heerschaaren Jeruschalajim beschirmen, schirmen und retten, schonen und bergen.

6. Kehret zurück zu ihm, von dem sie so tief abgefallen, die Kinder Jisrael!

7. Denn an selbigem Tage werden sie verachten, Jeglicher seine silbernen Götzen und seine goldenen Götzen, die eure sündigen Hände euch bereitet.

8. Und es fällt Aschur nicht durch eines Mannes Schwert, und nicht eines Menschen Schwert wird es

fressen. Und es flieht vor dem Schwerte, und seine Jünglinge werden zinsbar.

9. Und sein Fels entweicht vor Angst, und es zagen vor dem Feuersignal — seine Fürsten, — ist der Spruch des Ewigen, deß Feuer ist in Zijon, und dessen Heerd in Jeruschalajim.

32stes Capitel.

1. Wenn mit Gerechtigkeit regieren wird der König, und die Fürsten walten werden nach Gebühr.

2. Dann ist Jeglicher wie unter Zuflucht vor Wind, und unter Schutz gegen Wetter, wie bei Wasserbächen in der Sandsteppe, wie bei dem Schatten gewaltiger Felsen in lechzendem Lande.

3. Nicht mehr sind verblendet die Augen der Sehenden, und die Ohren der Hörenden werden aufhorchen.

4. Und das Herz der Unbesonnenen wird aufmerken, um zu erkennen, und die Zunge der Stammler ist fertig, Deutliches zu reden.

5. Nicht wird fortan der Niederträchtige ein Edler genannt, und den Arglistigen nennt man nicht mehr einen Hochherzigen.

6. Denn der Niederträchtige redet Niederträchtigkeit, und sein Herz schafft Unheil, Ruchlosigkeit zu üben und von dem Ewigen Irrsal zu reden, die Seele des Hungrigen schmachten zu lassen und dem Durstigen (sein) Getränk zu entziehen.

7. Und des Habsüchtigen Rüstzeug ist verderblich, Tücke ersinnt er, die Armen durch Lügenworte zu verderben, auch wenn der Dürftige vom Recht spricht.

8. Der Edle aber ersinnt Edles, und er bestehet auf dem Edlen.

9. Ihr sorglosen Weiber, auf! höret auf meine Stimme; ihr sicheren Töchter, vernehmet meine Rede.

10. Ueber Tag und Jahr werdet ihr erzittern, ihr Sicheren; denn dahin ist die Weinlese, die Obsternte kommt nicht.

11. Erbebet, ihr Sorglosen, erzittert ihr Sicheren! entkleidet, entblösset euch und gürtet (einen Sack) um die Lenden,

12. Um die Brüste, jammernd um die Gefilde der Lust, um den fruchttragenden Weinstock.

13. Auf dem Erdboden meines Volks schiesst Dorn und Distel auf, ja in all den Häusern der Lust der jubelvollen Stadt.

14. Denn der Palast ist verlassen, das Gewühl der Stadt verödet, Schloß und Wartthurm sind zu Höhlen auf ewig geworden, — ein Tummelplatz der Maulesel, ein Weideort der Heerden.

15. Bis ein Geist aus der Höhe über uns sich ergiesset; dann wird die Wüste zum Fruchtgefilde, und das Fruchtgefilde wird für einen Wald geachtet.

16. Und es wohnt in der Wüste Recht, und Gerechtigkeit nimmt in dem Fruchtgefilde ihren Sitz.

17. Und es ist das Werk der Gerechtigkeit — Frieden, und der Gerechtigkeit Dienst ist Ruhe und Sicherheit auf ewig.

18. Und weilen wird mein Volk in Friedenswohnung, und in den Wohnplätzen der Sicherheit, und in harmlosen Ruhestätten.

19. Und recht bunt wird es, wo der Wald sich senkt, und in der Niederung tieft sich die Stadt.

20. Heil euch, die ihr am lautern Wasser säet, die ihr regieret den Fuß des Rindes und des Esels.

33stes Capitel.

1. Wehe dir, Zerstörer, selbst noch unzerstört, Räuber, den man noch nicht beraubt. Wenn du das Ziel erreicht, Zerstörer, wirst du zerstört, wenn du den Gipfel erstiegen mit Rauben, beraubt man dich.

2. Ewiger, sei uns gnädig! Dein harren wir! Sei ihr Beistand jeglichen Morgen, und unsere Hülfe zur Zeit der Noth.

3. Vor Donnerstimmen fliehen die Völker, vor deiner Erhebung zerstieben die Nationen.

4. Und aufgerafft wird eure Beute, gleichwie man Grillen aufrafft; wie Heuschrecken daher ziehen, zieht man auf ihn los.

5. Erhaben ist der Ewige, denn er, in der Höhe thronend, hat Zijon mit Recht und Gerechtigkeit erfüllt.

6. Und er wird die Sicherheit deines Geschickes

sein, die Dauer des Heils, Weisheit und Erkenntniß; die Furcht des Ewigen, das ist sein Schatz.

7. Siehe, ihre Priester schrieen weit hinaus, die Friedensboten thaten bitterlich weinen.

8. Verödet sind die Straßen, es feiert der Wanderer. Er bricht den Bund, hält gering die Städte, achtet nicht des Menschen.

9. Es trauert, verschmachtet die Erde, schambedeckt ist Lebhanon, abgewelkt. Scharon ist einer Steppe gleich, entblättert ist Baschan und Karmel.

10. Jetzt will ich mich aufmachen, spricht der Ewige, jetzt mich erheben, jetzt mich emporrichten.

11. Ihr gehet mit Spreu schwanger, gebäret Stoppeln — euer Odem ist ein Feuer, das euch frißt.

12. Und Völker werden zu Kalk verbrannt, — abgehauene Dornen — werden sie im Feuer auflodern.

13. Vernehmet, ihr Fernen, was ich gethan, und erfahret, ihr Nahen, meine Stärke!

14. Es zagen in Zijon die Sünder, Zittern ergreift die Ruchlosen; wer von uns mag bei dem fressenden Feuer weilen? Wer von uns bei den ewigen Bränden weilen?

15. Wer in Gerechtigkeit wandelt und redlich spricht, wer Gewinn durch Bedrückung verschmähet, wer seine Hände schüttelt, daß sie nicht nach Bestechung greifen, wer sein Ohr verstopfet, daß er nicht höre den Blutrath, und sein Auge zudrückt, daß er das Böse nicht schaue;

16. Der wird auf Höhen wohnen; Felsenvesten sind seine Burg, sein Brod ist ihm gewährt, sein Wasser gesichert.

17. Den König in seiner Schönheit schauen deine Augen, sie sehen fernes Land.

18. Dein Herz spricht mit Zagen: Wo ist, der zählte, wo ist, der wog, wo, der die Thürme zählte?

19. Das Barbarenvolk siehest du nicht mehr, das Volk dunkler Rede, die nicht zu verstehen, spöttelnder Zunge, unbegreiflich.

20. Schaue Zijon an, die Stadt unserer Zusammenkunft, deine Augen werden Jeruschalajim sehen, eine ungestörte Heimath, ein Zelt, das man nicht fortrückt, nimmer werden seine Pflöcke herausgezogen, und keines seiner Seile losgerissen.

21. Dort vielmehr erweiset der Ewige sich uns mächtig, (dort ist) die Stätte der Ströme weit gebreiteter Flüsse, darauf kein Ruderschiff ziehet, und kein mächtiges Fahrzeug fährt darüber hin.

22. Denn der Ewige ist unser Richter, der Ewige unser Gesetzgeber, der Ewige unser König, er wird uns helfen.

23. Deine Seile geben nach, sie halten nicht ihres Mastbaumes Schaft, sie spannen nicht das Segel. Alsdann theilt man der Plünderung Beute in Menge. (Auch) Lahme erbeuten ihren Theil.

24. Und kein Bewohner spreche: ich bin krank. Dem Volke, das darin wohnt, ist seine Schuld erlassen.

34stes Capitel.

1. Nahet euch, Völker, zu hören, und Nationen, merket auf. Es höre die Erde und was sie füllet, das Erdenrund sammt allen seinen Sprößlingen.

2. Denn einen Zorn hat der Ewige gegen all' die Völker, einen Grimm gegen all' ihr Heer, er bannt sie, giebt sie dem Schlachten preis.

3. Und ihre Erschlagenen werden hingeschleudert, und ihrer Leichen — Modergeruch steigt auf, und Berge zerrinnen von ihrem Blute.

4. Und das ganze Himmelsheer vergeht, und zusammengerollt wie ein Buch werden die Himmel, und all' ihr Heer welkt, wie das Blatt am Weinstock welkt, und wie welkes Laub am Feigenbaum.

5. Wenn trunken ist mein Schwert im Himmel, dann, siehe, fährt es auf Edom nieder, und auf das Volk, das ich geweihet dem Verderben, zum Gericht.

6. Das Schwert des Ewigen ist voll Blut, gemästet mit Fett, vom Blute der Mastlämmer und Böcke, vom Nierenfett der Widder; denn ein Opfer hält der Ewige in Bozrah, und ein großes Schlachten im Lande Edom.

7. Und es stürzen Auerochsen mit ihnen, und Stiere sammt Mastthieren, und getränkt ist ihr Land von Blut, und ihr Staub mit Fett gedüngt.

8. Denn einen Tag der Rache hält der Ewige, ein Jahr der Vergeltung, für Zijon zu streiten.

9. Und es verwandeln sich ihre Ströme in Pech, und ihr Staub in Schwefel, und ihr Land wird zu brennendem Pech.

10. Nacht und Tag erlischt es nicht, ewiglich steigt Rauch davon auf, von Geschlecht zu Geschlecht bleibt es wüst, in alle Ewigkeit zieht Niemand hindurch.

11. Und Pelikan und Kröte nehmen es in Besitz, Janschuph und Rabe wohnen darin, und er spannt darüber die Meßschnur des Wirbelwinds, und das Loth der Verwüstung.

12. Ihre Edeln sind nicht da, daß sie das Königthum ausrufen, und all' ihre Fürsten sind dahin.

13. Und aufschießt in ihren Palästen Gestrüpp, Nesseln und Dornen in ihren Vesten, und sie wird zur Wohnung der Schakale, ein Gehöfte der Strauße.

14. Und Steppenthiere treffen (dort) mit Hyänen zusammen, und ein Waldbock ruft dem andern zu, nur dort rastet die Nachteule und findet eine Ruhestätte.

15. Dort nistet die Pfeilschlange und legt Eier, und brütet aus und versammelt (die Jungen) in ihrem Schatten; nur dort schaaren sich die Geier, einer zum andern.

16. Forschet in dem Buche des Ewigen und leset, nicht Eines von ihnen bleibt aus, Eines vermißt das Andere nicht. Denn (sein) Mund hat es geboten, und dessen Hauch hat sie versammelt.

17. Und er ließ ihnen das Loos werfen, und seine Hand hat es ihnen mit der Meßschnur zugetheilt;

auf ewig nehmen sie es in Besitz, für alle Geschlechter wohnen sie darin.

35stes Capitel.

1. Es frohlocken Wüste und Wildniß, und es jubelt die Steppe, und blühet auf wie eine Lilie.

2. In voller Blüthe stehet sie und jubelt in Jubel und Jauchzen; Lebhanon's Herrlichkeit wird ihr gegeben, Karmel's und Scharon's Schmuck. Sie werden schauen die Herrlichkeit des Ewigen, den Glanz unseres Gottes.

3. Stärket die schlaffen Hände, und kräftiget die wankenden Kniee.

4. Sprechet zu den Furchtsamen: Seid stark, fürchtet nicht! Siehe da, euer Gott! Rache kommt, Vergeltung Gottes: Er kommt und rettet euch.

5. Dann werden die Augen der Blinden sich aufthun, und die Ohren der Tauben sich öffnen.

6. Dann wird wie ein Hirsch der Lahme hüpfen, und jubeln die Zunge des Stummen; denn es brechen Gewässer hervor in der Wüste, und Bäche in der Steppe.

7. Und das Sandmeer wird zum Teiche, und verschmachtender Boden zu Wasserquellen. In der Schakale Wohnung, in ihrem Lagerorte, ist eine Stätte für Rohr und Schilf.

8. Und es wird dort eine Bahn und ein Weg sein, den man den heiligen Weg nennt. Kein Unreiner ziehet

darüber hin, daß er ihnen angehörte. Wer des Weges ziehet, auch Unkundige, gehen nicht irre.

9. Dort ist kein Löwe, und kein reißendes Thier betritt ihn, es ist dort nicht zu treffen. Aber es gehen (ihn) die Erlösten.

10. Und die Befreieten des Ewigen kehren zurück, und kommen nach Zijon mit Jubel, und ewige Lust ist auf ihrem Haupte. Wonne und Lust treffen sie an, und Kummer und Schmerz entfleucht.

36stes Capitel.

1. Und es geschah, im vierzehnten Jahre des Königs Ghiskijahu zog Szangheribh, König von Aschur, herauf gegen alle feste Städte von Jehudah, und nahm sie ein.

2. Und der König von Aschur sandte den Rabhschakeh von Lachisch nach Jeruschalajim, gegen den König Ghiskijahu mit einem großen Heere; und er hielt an der Leitung des oberen Teiches, der auf der Bahn des Wäscher-Feldes war.

3. Und es ging hinaus zu ihm Eljakim, Sohn Ghilkijahu's, der über das Haus, und Schebhna, der Schreiber, und Joagh, Sohn Aßaph, der Geschichtschreiber.

4. Und es sprach zu ihnen Rabhschakeh: Saget doch dem Ghiskijahu: So spricht der große König, der König von Aschur: Was für ein Vertrauen ist das, das du gehegt?

5. Ich sage: Ist nur ein Wort der Lippen der Rath und die Stärke zum Krieg? Nun, auf wen vertraust du, daß du dich gegen mich empörtest?

6. Siehe, du vertrautest auf jenen geknickten Rohrstab, auf Mizrajim, der dem, der sich darauf stützt, in die Hand dringt und sie durchbohrt; so ist Pharaoh, König von Mizrajim, für Alle, die auf ihn vertrauen.

7. Und so du zu mir sprichst: Auf den Ewigen, unsern Gott, vertrauen wir; — ist er es nicht, dessen Höhen und Altäre Ghiskijahu abgeschafft, und zu Jehudah und Jeruschalajim gesprochen: Vor diesem Altar werfet euch nieder?

8. Und nun, laß dich doch mit meinem Herrn, dem Könige von Aschur, ein, und ich will dir zweitausend Rosse geben, ob du die Reiter darauf setzen kannst?

9. Und wie willst du einen Befehlshaber zurückweisen, einen der geringsten Knechte meines Herrn, und du vertraust auf Mizrajim, um Ross' und Reiter?

10. Nun, bin ich denn ohne den Ewigen heraugezogen gegen dieses Land, es zu verderben: Der Ewige hat zu mir gesprochen: Ziehe hinan gegen dieses Land und verderb' es!

11. Da sprach Eljakim und Schebhna und Joagh zu Rabhschakeh: Rede doch zu deinen Knechten Arammisch, denn wir verstehen es, und rede nicht zu uns Jehudisch, vor den Ohren des Volks auf der Mauer.

12. Aber Rabhschakeh sprach: Wohl zu deinem Herrn und zu dir hat mich mein Herr gesandt, diese

Worte zu reden? Nicht vielmehr zu den Männern, die auf der Mauer sitzen, ihren Auswurf zu essen, und ihren Harn zu trinken, mit euch?

13. Und Rabhschakeh trat auf, und rief mit lauter Stimme Jehudisch, und sprach: Höret die Worte des großen Königs, des Königs von Aschur!

14. So spricht der König: Daß euch Ghiskijahu nicht täusche! Denn er kann euch nicht retten.

15. Und daß euch Ghiskijahu nicht auf den Ewigen vertröste, und spreche: Retten wird uns der Ewige, daß diese Stadt nicht gegeben werde in die Hand des Königs von Aschur.

16. Höret nicht auf Ghiskijahu. Denn so spricht der König von Aschur: Ergebet euch mir, und kommet heraus zu mir, und esset jeglicher von seinem Weinstock, und jeglicher von seinem Feigenbaume, und trinket jeglicher das Wasser seiner Grube,

17. Bis ich komme und euch in ein Land bringe, das wie euer Land, ein Land des Korns und des Mostes, ein Land des Brodes und der Weinberge.

18. Daß euch Ghiskijahu nicht berede, wenn er spricht: Der Ewige wird uns retten. Haben denn die Götter der Völker, ein jeder sein Land, von der Hand des Königs von Aschur gerettet?.

19. Wo waren die Götter von Ghamath und Arpad, wo die Götter von Spharwajim, oder haben sie Schomron gerettet von meiner Hand?

20. Wer ist unter all den Göttern dieser Länder,

die ihr Land von meiner Hand gerettet, daß der Ewige Jeruschalajim von meiner Hand retten sollte?

21. Aber sie schwiegen und erwiederten kein Wort, denn ein Gebot des Königs war es, also: Ihr sollt ihm nichts erwiedern.

22. Und es kam Eljakim, Sohn Ghilkijahu's, der über das Haus, und Schebhna, der Schreiber, und Joagh, Sohn Aßaph, der Geschichtschreiber, zu Ghiskijahu mit zerrissenen Kleidern, und berichteten ihm die Worte Rabhschakeh's.

37stes Capitel.

1. Und es geschah, als der König Ghiskijahu das hörte, da zerriß er seine Kleider, und hüllte sich in einen Sack, und ging in das Haus des Ewigen.

2. Und sandte Eljakim, der über das Haus, und Schebhna, den Schreiber, und die Aeltesten der Priester gehüllt in Säcke, an Jeschajahu, Sohn Amoz, den Propheten,

3. Daß sie zu ihm sprechen: So spricht Ghiskijahu: Ein Tag der Noth und des Schmähens und des Hohns ist dieser Tag; ja, gekommen sind die Kinder bis an den Muttermund, aber da ist keine Kraft zum Gebären.

4. Vielleicht hört der Ewige, dein Gott, die Worte Rabhschakeh's, den sein Herr, der König von Aschur, gesandt, den lebendigen Gott zu lästern; und geschmähet hat er mit Worten, die der Ewige, dein

Gott gehört: so erhebe ein Gebet für den Ueberrest, den vorhandenen».

5. Und es kamen die Diener des Königs Ghiskijahu zu Jeschajahu.

6. Und Jeschajahu sprach zu ihnen: So sprechet zu euerm Herrn: So spricht der Ewige: Fürchte dich nicht vor den Worten, die du gehört, womit die Buben des Königs von Aschur mich gelästert.

7. Siehe, ich will ihm den Sinn eingeben, daß er, vernimmt er die Kunde, nach seinem Lande umkehre, und ich lasse ihn durch das Schwert fallen, in seinem eigenen Lande.

8. Und Rabhschakeh kehrte zurück und fand den König von Aschur kämpfend gegen Libhnah, denn er hatte gehört, daß er aufgebrochen war von Lachisch.

9. Und da hörte er von Tirhakah, dem Könige von Kusch, also: Er ist ausgezogen, mit dir zu streiten. Und da er es hörte, da sandte er Boten an Ghiskijahu und ließ ihm sagen:

10. So sprechet zu Ghiskijahu, Könige von Jehudah, mit den Worten: Daß dich nicht dein Gott täusche, auf den du vertrauest, zu sprechen: Jeruschalajim wird nicht in die Hand des Königs von Aschur gegeben werden.

11. Siehe, du hast gehört, was die Könige von Aschur allen Ländern gethan, bis zu ihrer Vertilgung, und du willst gerettet werden?

12. Haben denn die Götter der Völker die gerettet, die meine Väter zerstört haben: Gosan und Gharan und Rezeph, und die Söhne Eden, die in Thelaßar?»

13. Wo ist der König von Ghamath und der König von Arpad, und der König über die Stadt Sepharwajim, Hena und Iwah?»

14. Und Ghiskijahu nahm den Brief aus der Hand des Boten und las ihn, und ging hinauf in das Haus des Ewigen, und Ghiskijahu breitete ihn aus vor dem Ewigen.

15. Und Ghiskijahu betete zu dem Ewigen, und sprach:

16. Ewiger der Heerschaaren, Gott Jisrael's, Thronender über den Cherubhim, du bist allein der Gott über alle Königreiche der Erde, du hast gemacht den Himmel und die Erde.

17. Neige, Ewiger, dein Ohr und höre! Thue auf, Ewiger, dein Auge und schaue! Und höre all' die Worte Szangheribh's, der gesandt, den lebendigen Gott zu lästern.

18. Wahr ist es, Ewiger, zerstört haben die Könige von Aschur all' die Nationen und ihr Land,

19. Und ihre Götter in das Feuer geworfen, denn es sind keine Götter, sondern Werk von Menschenhänden, Holz und Stein, und so haben sie sie vernichtet.

20. Und nun, Ewiger unser Gott, hilf uns von

seiner Hand, daß alle Königreiche der Erde erkennen, daß du allein der Ewige bist».

21. Da sandte Jeschajahu, Sohn Amoz, an Ghiskijahu, also: So spricht der Ewige, der Gott Jisrael's: Was du zu mir gebetet wegen Szangheribh, Königs von Aschur —

22. Das ist es, was der Ewige über ihn ausgesprochen: Es spottet dein, es lacht dein die Jungfrau, Tochter Zijon; hinter dir her schüttelt das Haupt die Tochter Jeruschalajim.

23. Wen hast du gelästert und gehöhnt, und wider wen die Stimme erhoben und deine Augen emporgerichtet? Wider den Heiligen Jisrael's!.

24. Durch deine Knechte hast du den Herrn gelästert und hast gesprochen: Mit der Menge meiner Wagen bin ich hinangezogen die Höhe der Berge, die Seiten des Lebhanon, und habe umgehauen seine hochstämmigen Zedern, seine auserlesenen Cypressen, nun dring' ich in die Höhe seiner Wohnung, in seine vollste Waldung.

25. Ich habe gegraben und Wasser getrunken, und will mit den Tritten meines Fußballens alle Ströme der Festungen austrocknen.

26. Hast du nicht gehört! Seit fernen Zeiten hatt' ich es gemacht, seit den Tagen der Vorwelt, da hatt' ich es entworfen. Nun ließ ich es kommen, daß zum Entsetzen feste Städte werden, zu öden Steinhaufen;

27. Und deren Bewohner machtlos, gebrochenen Muthes und zu Schanden; Kraut des Feldes und sprossendes Grün, — wurden sie zu Moos der Dächer, und wie Brandiges, vor den hochstehenden Halmen.

28. Und dein Sitzen und dein Gehen und dein Kommen kenne ich, und auch dein Toben gegen mich.

29. Weil dein Toben wider mich und dein Uebermuth vor meine Ohren heraufgestiegen ist: so thue ich meinen Stachel durch deine Nase, und mein Gebiß in deine Lippen, und führe dich zurück auf dem Wege, auf welchem du gekommen bist.

30. Und das sei dir das Zeichen: Essen wird man dieses Jahr den Nachwuchs, und im zweiten Jahre den Wildwuchs, und im dritten Jahre säet und erndtet und pflanzet Weinberge, und esset ihre Frucht.

31. Und ansetzen wird der gerettete Ueberrest des Hauses Jehudah Wurzel nach unten, und Frucht nach oben treiben.

32. Denn von Jeruschalajim soll ausgehn ein Ueberrest, und Gerettete vom Berge Zijon; der Eifer des Ewigen der Heerschaaren wird das thun.

33. Darum, so spricht der Ewige zu dem Könige von Aschur: Er wird nicht in diese Stadt kommen, und nicht dahin einen Pfeil abschießen, und nicht vor sie hintreten mit einem Schild, und nicht aufschütten gegen sie einen Wall.

34. Auf dem Wege, auf dem er gekommen, wird er umkehren, und in diese Stadt nicht kommen: Ausspruch des Ewigen!

35. Und schirmen werde ich diese Stadt, um sie zu retten, um meinetwillen, und um David's, meines Knechtes willen.

36. Da ging ein Engel des Ewigen aus, und schlug in dem Lager Aschur's hundertundfünfundachtzigtausend. Und als man am Morgen früh auf war, siehe, da waren sie Alle Leichen, Todte.

37. Und Szangheribh, König von Aschur, brach auf und zog ab, und kehrte heim, und blieb in Ninweh.

38. Und es geschah, als er sich im Hause Nisroch, seines Gottes niederwarf, da schlugen ihn Adrammelech und Scharezer, seine Söhne, mit dem Schwerte; sie aber entkamen in das Land Ararat, und Eßar Ghaddon, sein Sohn, ward König an seiner Statt.

38stes Capitel.

1. In jener Zeit erkrankte Ghiskijahu zum Sterben; da kam zu ihm Jeschajahu, Sohn Amoz, der Prophet, und sprach zu ihm: So spricht der Ewige: Bestelle dein Haus, denn du wirst sterben, und nicht leben.

2. Da wandte Ghiskijahu sein Gesicht zu der Wand, und betete zum Ewigen,

3. Und sprach: «O Ewiger, gedenke doch, wie ich vor dir gewandelt in Wahrheit, und mit ganzem Herzen und wie ich gethan, was gut ist in deinen Augen!» Und Ghiskijahu weinte laut.

4. Und es erging das Wort des Ewigen an Jeschajahu, also:

5. Geh und sprich zu Ghiskijahu: So spricht der Ewige, der Gott David's, deines Vaters: Ich habe dein Gebet gehört, ich habe deine Thräne gesehn. Siehe, ich füge zu deinen Lebenstagen funfzehn Jahre hinzu.

6. Und von der Hand des Königs von Aschur werd' ich dich retten, und auch diese Stadt, und werde schirmen diese Stadt.

7. Und das sei dir das Zeichen vom Ewigen, daß der Ewige diese Sache thun wird, die er gesprochen.

8. Siehe, ich lasse umkehren den Schatten der Stufen, wo er hinabgerückt war, an den Stufen des Aghas, durch die Sonne, rückwärts zehn Stufen. Und die Sonne kehrte zehn Stufen an den Stufen um', die sie herabgerückt war.

9. Schrift von Ghiskijahu, König von Jehudah, da er krank war und von seiner Krankheit genas.

10. Ich dachte, im Mittag meiner Tage soll ich eingehen in die Pforten des Schattenreichs, ich sei beraubt des Restes meiner Jahre.

11. Ich dachte, nicht soll ich schauen Gott, Gott im Lande des Lebens, nicht soll ich ferner einen Menschen sehen, mit den Bewohnern der Vergänglichkeit.

12. Meine Lebensdauer sei abgebrochen, weggezogen von mir, gleich einem Hirtenzelte; mir sei mein

Leben abgeschnitten, wie wenn mir der Weber es vom Fadenhaufen risse; von Tag bis Nacht vollendest du mit mir.

13. Ich glich bis zum Morgen, wie wenn unter einem Löwen, also zermalmte er all mein Gebein. Von Tag zu Nacht vollendest du mit mir.

14. Gleich der Schwalbe, dem Kraniche, also zirpte ich, girrte Tauben gleich, es schmachteten meine Augen zur Höhe: Ewiger, bedrängt bin ich, rette mich!

15. Was soll ich reden? Er hat mir verheißen und er hat es auch vollführt; hinüberspringen muß ich alle meine Jahre, zum Schmerze meiner Seele.

16. Die, über denen Gott ist, leben; o, gehörte doch zu ihnen auch mein Geist, daß du mich stärkest und genesen lassest.

17. Siehe, gerade beim Frieden ist es mir so sehr bitter, und doch hast du liebend meine Seele gezogen aus der Grube der Verwesung, denn du warfst hinter deinen Rücken all meine Sünden.

18. Denn nicht das Schattenreich preiset dich, nicht der Tod lobt dich, nicht harren, die in die Grube sinken, auf deine Treue.

19. Der Lebende, der Lebende, er preiset dich, wie ich heute; der Vater thut den Kindern deine Treue kund.

20. Wird der Ewige zu meiner Hülfe sein, so werden wir meine Lieder spielen, all unsere Lebenstage, im Hause des Ewigen.

21. Und Jeschajahu sprach: Man bringe Feigenkuchen und lege sie zur Erweichung auf die Geschwulst, und sie wird heilen.

22. Und Ghiskijahu sprach: Welches ist das Zeichen, daß ich hinaufgehen werde in das Haus des Ewigen?

39stes Capitel.

1. In dieser Zeit sandte Merodach Baladan, Sohn Baladan's, König von Babhel, Briefe und Geschenke an Ghiskijahu, denn er hatte gehört, daß er erkrankt war und genesen.

2. Und Ghiskijahu freute sich ihrer, und ließ sie seine Schatzhäuser sehn, das Silber und das Gold, und die Gewürze, und das köstliche Oel, und sein ganzes Zeughaus, und Alles, was sich in seinen Schatzkammern vorfand; es war nichts, das Ghiskijahu sie nicht sehn ließ in seinem Hause, wie in seiner ganzen Herrschaft.

3. Da kam Jeschajahu, der Prophet, zum Könige Ghiskijahu und sprach zu ihm: Was sagten diese Männer und woher kamen sie zu dir? Und Ghiskijahu sprach: Aus einem fernen Lande kamen sie zu mir, aus Babhel.

4. Und er sprach: Was sahen sie in deinem Hause? Und Ghiskijahu sprach: Alles, was in meinem Hause ist, sahen sie. Es war nichts, das ich sie nicht sehn ließ in meinen Schatzkammern.

5. Und Jeschajahu sprach zu Ghiskijahu: Höre das Wort des Ewigen der Heerschaaren:

6. Siehe, es kommen Tage, wo Alles, was in deinem Hause ist, und was deine Väter aufgesammelt bis auf diesen Tag, nach Babhel weggebracht wird; es wird nichts übrig bleiben, spricht der Ewige.

7. Und von deinen Söhnen, die ausgehen werden von dir, die du zeugen wirst, werden sie nehmen, und sie werden Hofbediente sein im Palaste des Königs von Babhel.

8. Aber Ghiskijahu sprach zu Jeschajahu: Gut ist das Wort des Ewigen, das du geredet. Und er sprach (weiter): Wenn nur Friede und Bestand sein wird in meinen Tagen.

40stes Capitel.

1. Tröstet, tröstet mein Volk, spricht euer Gott.

2. Redet zum Herzen Jeruschalajim's und rufet ihr zu, daß erfüllt ist ihre Dienstzeit, daß ihrer Schuld genug gethan, denn sie hat aus der Hand des Ewigen doppelt für all ihre Sünden empfangen.

3. Eine Stimme ruft: In der Wüste bahnet den Weg des Ewigen; ebnet in der Steppe eine Straße unserm Gotte!

4. Jedes Thal erhebe sich, und jeder Berg und Hügel senke sich; und es werde die Krümmung zur Ebene, und die Bergrücken zum Thal.

5. Und es wird offenbar die Herrlichkeit des Ewigen, und schauen wird es alles Fleisch zumal; denn der Mund des Ewigen hat es geredet.

6. Eine Stimme spricht: «Verkündige! Und man spricht: Was soll ich verkündigen!» — Alles Fleisch ist Gras und all seine Gnade wie die Blume des Feldes.

7. Es dorrt das Gras, es welkt die Blume; denn der Odem des Ewigen hat es angeweht. Fürwahr, Gras ist das Volk.

8. Es dorrt das Gras, es welkt die Blume, aber das Wort unseres Gottes bestehet ewiglich. —

9. Auf hohen Berg steige hinan, Heilbotin Zijon's, erhebe mit Macht deine Stimme, Heilbotin Jeruschalajim's; erhebe sie, fürchte nicht, sprich zu den Städten Jehudah's: Siehe da — euer Gott!

10. Siehe, Gott, der Herr, kommt mit Macht, und sein Arm herrscht für ihn. Siehe, sein Lohn ist mit ihm, und seine Vergeltung vor ihm.

11. Wie ein Hirt wird er seine Heerde weiden, mit seinem Arm sammelt er die Lämmer und in seinem Busen trägt er sie, die Jungen leitet er.

12. Wer maß mit seiner Handhöhle die Gewässer, und maß aus mit der Spanne die Himmel, wer faßte in ein Maaß den Staub der Erde, wer wog in der Wage Berge, und Hügel in der Wagschale?

13. Wer ermaß den Geist des Ewigen, und war sein Rathgeber, der ihn bedeutete:

14. Mit wem berieth er sich, daß er ihm Einsicht gäbe, und ihn den Pfad des Rechts lehrte, und ihn Erkenntniß lehrte, und den Weg der Einsicht ihm kund machte?

15. Siehe, die Völker sind wie ein Tropfen am Eimer und dem Staub in der Wagschale gleich geachtet. Siehe, die Eilande trägt er davon, wie ein Stäubchen.

16. Und Lebhanon — nicht reicht er hin zum Brennholz, und sein Gewild, nicht reicht es hin zum Ganzopfer.

17. All die Völker sind wie ein Nichts vor ihm, geringer als Wesenloses und Leeres sind sie ihm geachtet.

18. Und wem wollt ihr Gott vergleichen, und welch' Gebilde ihm gleichstellen?

19. Das Bild, das der Künstler gegossen und der Goldarbeiter mit Gold überzogen, und mit silbernen Kettlein der Schmelzer?

20. Der eine Tempelgabe zu verwalten hat, wählt sich Holz, das nicht morsch wird, einen geschickten Künstler sucht er sich, ein Bild zu verfertigen, das nicht wanke.

21. Wisset ihr nicht? höret ihr nicht? Ist es euch nicht verkündet worden von Anbeginn? Habt ihr nicht gemerkt auf die Grundpfeiler der Erde?

22. Er, der über dem Erdkreise thronet, und über dessen Bewohnern, die den Heuschrecken gleich; der ausgespannt wie einen Flor die Himmel, und sie ausgebreitet wie ein Zelt zur Wohnung:

23. Der Fürsten zu Nichts macht, der Erdenrichter in Wesenloses wandelt:

24. Noch sind sie nicht gepflanzt, noch nicht gesäet, noch wurzelt nicht in der Erde ihr Schaft — und nur angehaucht hat er sie, und sie sind verdorrt, und Sturm entführt sie wie Stoppeln:

25. Wem denn wollt ihr mich vergleichen, daß ich ihm ähnlich wäre? spricht der Heilige.

26. Hebet empor eure Augen und sehet: Wer hat diese geschaffen? Er, der herausführt nach der Zahl ihr Heer. Alle beim Namen ruft er, und vor der Allmacht Fülle und dem Gewaltigen an Kraft bleibt Keines aus.

27. Warum sprichst du, o Jaakob, und redest, o Jisrael: Verhüllt ist mein Weg vor dem Ewigen, und an meinem Gott geht mein Recht vorüber.

28. Hast du nicht erfahren, nicht gehört? Ein Gott für immerdar ist der Ewige, der erschaffen die Enden der Erde; er ermattet nicht, er ermüdet nicht, unergründlich ist seine Einsicht.

29. Er verleihet dem Müden Kraft, und dem Ohnmächtigen läßt er wachsen die Stärke.

30. Und ob auch Knaben ermatten und ermüden, und Jünglinge straucheln:

31. Aber die auf den Ewigen hoffen, legen neue Kraft an, treiben Schwingen, gleich den Adlern, sie rennen und ermüden nicht, sie gehen und ermatten nicht.

41stes Capitel.

1. Schweiget vor mir, ihr Eilande, und Völker, mögen neue Kraft anlegen. Sie sollen herbeikommen,

dann reden, zusammen wollen wir hintreten zum Gerichte.

2. Wer erweckte, vom Osten her, ihn in Wahrheit berufend in sein Gefolge, der Nationen vor ihn niederstreckt, und Könige unterjocht, zu Staub macht vor seinem Schwert, zu wehenden Stoppeln vor seinem Bogen?

3. Er verfolgt sie, er ziehet hin unversehrt einen Pfad, den sein Fuß nie betreten.

4. Wer hat es gewirkt und vollbracht? Der die Menschengeschlechter berief vom Anbeginn. Ich, der Ewige, bin der Erste, und bei den Spätesten bin ich derselbe.

5. Es schauen die Eilande und schauern, die Enden der Erde erzittern; sie nahen und kommen heran.

6. Einer dem Andern stehen sie bei, und zum Bruder spricht jeder: Sei stark.

7. Und es ermuthigt der Schmied den Schmelzer, Der mit dem Hammer glättet Den, der den Ambos schlägt. Er sagt von der Löthung, sie ist gut, und befestigt sie mit Nägeln, daß sie nicht wanke.

8. Du aber Jisrael, mein Knecht, Jaakob, den ich erwählt, Same Abraham's, meines Freundes,

9. Dich habe ich ergriffen von den Enden der Erde, und von ihren Säumen rief ich dich her, und sprach zu dir: Mein Knecht bist du, erwählt hab' ich dich, und nicht verschmäht.

10. Fürchte nicht, denn ich bin mit dir, zage nicht, denn ich bin dein Gott. Ich kräftige dich, auch steh'

ich dir bei, ja ich unterstütze dich mit meiner sieg-reichen Rechten.

11. Siehe, zu Schanden und Schmach werden all' die gegen dich entbrannten; zu Nichts werden und umkommen, die mit dir streiten.

12. Du suchst sie, und findest sie nicht, die mit dir haderten; zu Nichts werden, dem Leeren gleich, die dich bekriegten.

13. Denn ich, der Ewige, dein Gott, fasse deine Rechte, der ich zu dir spreche: Fürchte nicht, ich stehe dir bei.

14. Fürchte nichts, Wurm Jaakob, Häuflein Jisrael, ich stehe dir bei, spricht der Ewige, und dein Erlöser ist der Heilige Jisrael's.

15. Siehe, ich mache dich zu einem Dreschwagen, einem scharfen, neuen, vielschneidigen; Berge zerstampfst und zermalmst du, und Hügel machst du zu Spreu.

16. Du streust sie hin, und ein Wind entführt sie, und ein Sturm zerstiebt sie. Du aber frohlockest in dem Ewigen, rühmest dich des Heiligen Jisrael's.

17. «Die Armen und die Dürftigen verlangen nach Wasser, und es ist keins da, ihre Zunge verdorrt vor Durst». Ich, der Ewige, erhöre sie, (ich), der Gott Jisrael's, verlasse sie nicht.

18. Ich öffne auf kahlen Bergspitzen Ströme und in den Thälern Quellen, verwandle die Wüste in Wasserteiche, und Land der Wildniß zu Wassergüssen.

19. Ich setze in der Wüste Zeder, Akazie, Myrthe und Oelbaum, pflanze in der Steppe Cypresse, Fichte und Buchsbaum allzumal:

20. Auf daß sie sehen, erkennen, merken und begreifen allzumal, daß des Ewigen Hand dies gethan, und der Heilige Jisrael's es geschaffen.

21. Bringet her eure Rechtssache, spricht der Ewige, tretet heran mit euren Bekräftigungen, spricht der König Jaakob's.

22. Mögen sie herantreten und uns sagen, was sich ereignen wird. Das Frühere — was war es? Saget an, daß wir darauf merken und dessen Ausgang erfahren; oder das Zukünftige lasset uns hören.

23. Saget an, was eintrifft in der Folgezeit, daß wir erkennen, ihr seid Götter; daß ihr auch Gutes thun könnt und Böses, — und wir wollen staunen und es sehen allzumal.

24. Siehe, ihr seid minder als ein Nichts, und euer Werk minder als ein Hauch. Zum Greuel wird, der euch erwählet.

25. Ich erweckte von Mitternacht her, und er kam, — vom Aufgang der Sonne den, der meinen Namen anruft; und er tritt hin (über) Stadthalter wie (über) Lehm, und wie der Töpfer Thon zertritt.

26. Wer hat es verkündigt vom Anbeginn, daß wir es erfahren, und vor Zeiten, daß wir sprächen: Gerecht? Doch da ist Keiner, der es verkündigt, Keiner, der es hören lassen, und Keiner, der eure Worte hört.

27. Der Erste — an Zijon: «Siehe, da sind sie!» — und an Jeruschalajim — gebe ich einen Heilboten.

28. Und ich sah, daß Keiner da ist; kein Rathgeber ist unter ihnen, daß ich sie fragte, und sie Bescheid gäben.

29. Also, sie alle sind nichtig, Unding ihre Werke, Wind und Leeres ihre Gebilde.

42stes Capitel.

1. Siehe da, mein Knecht, den ich halte, mein Erkorener, (an dem) meine Seele Gefallen hat; meinen Geist lege ich auf ihn, das Recht verkündet er den Völkern.

2. Er schreiet nicht, er erhebt nicht und läßt draußen nicht seine Stimme hören.

3. Geknicktes Rohr zerbricht er nicht, und dunkelnden Docht löscht er nicht aus; nach Wahrheit verkündet er das Recht.

4. Er wird nicht müde und nicht entkräftet, bis er das Reich festgestellt auf Erden, und auf den Eilanden, die seiner Lehren harren.

5. So spricht Gott der Ewige, Der erschaffen die Himmel und sie ausgespannt, die Erde ausgedehnt mit ihren Sprößlingen, Der Odem giebt dem Volke auf ihr, und Lebenshauch denen, die auf ihr wandeln.

6. Ich, der Ewige, habe dich in Wahrheit berufen, und deine Hand gefaßt und dich gebildet, und dich

eingesetzt zum Bunde für das Volk, zum Lichte von Nationen;

7. Blinde Augen zu öffnen, aus dem Kerker den Gefesselten herauszuführen, aus dem Gefängnißhause die Bewohner der Finsterniß.

8. Ich, der Ewige, das ist mein Name, und meine Herrlichkeit geb' ich keinem Andern, noch meinen Ruhm den Götzenbildern.

9. Das Frühere — siehe, es ist eingetroffen, und Neues verkünde ich; ehe es hervorkeimt, mache ich es euch kund.

10. Singet dem Ewigen ein neues Lied, seinen Ruhm am Ende der Erde, die ihr das Meer befahret und was es füllt, Eilande und ihre Bewohner!

11. Laut jubelt die Wüste und ihre Städte, die Gehöfte, die Kedar bewohnt, es jauchzen die Bewohner der Felsen, die jetzt vom Gipfel der Berge her schreien.

12. Sie geben dem Ewigen die Ehre, und seinen Ruhm verkünden sie in den Eilanden.

13. Der Ewige, wie ein Held zieht er aus, wie ein Kriegsmann facht er den Eifer an, er schallt, erhebt auch Kriegsgeschrei, gegen seine Feinde erweist er sich mächtig.

14. Ich habe geschwiegen von je; war still, hielt an mich; wie eine Gebärerin will ich (nun) aufschreien, schnaufen und anschnauben allzumal,

15. Berg und Hügel verwüste ich, und all ihr Grün trockne ich aus, umwandele Ströme in Eilande und Teiche trockne ich aus.

16. Und führe Blinde auf einem Wege, den sie nicht gekannt, auf unbekannten Bahnen leite ich sie, wandle Finsterniß vor ihnen in Licht, und Krümmungen in Ebenen. Das sind die Dinge, die ich gethan, und nicht unterlassen.

17. Sie treten zurück, sind beschämt, die auf ein Bild vertrauen, die zum Gußwerke sprechen: Ihr seid unsere Götter.

18. Ihr Tauben höret, und ihr Blinden schauet auf, daß ihr sehet.

19. Wer ist blind, wenn nicht mein Knecht, wer taub — wie mein Bote, den ich sende? Wer ist blind wie Meschulam, blind wie der Knecht des Ewigen?

20. Vieles schauest du, aber beobachtest nicht, bei offenen Ohren höret er nicht.

21. Der Ewige begehrt, um seiner Gnade willen, daß groß werde die Lehre und herrlich.

22. Aber es ist ein beraubtes, geplündertes Volk, umgarnt in Höhlen liegen sie alle, und in Gefängnissen sind sie versteckt. Sie sind zur Beute geworden, und Niemand rettet, geplündert, und Niemand spricht: Gieb zurück.

23. Wer unter euch mag solches vernehmen? Hören und aufhorchen für die Folgezeit?

24. Wer hat Jaakob der Plünderung Preis gegeben, und Jisrael den Raubenden? Ist's nicht der Ewige, gegen den wir gesündigt? Denn in seinen Wegen wollten sie nicht wandeln, und seiner Lehre gehorchten sie nicht.

25. Da schüttete er die Gluth seines Zornes über ihn aus, und des Krieges Gewalt, und es flammte an ihm rings, er aber merkte nichts — und es brannte an ihm, er aber nahm es nicht zu Herzen.

43stes Capitel.

1. Nun aber spricht also der Ewige, dein Schöpfer, Jaakob, und dein Bildner, Jisrael: Fürchte nicht, denn ich habe dich erlöst, dich gerufen beim Namen: Mir gehörst du.

2. Wenn du Gewässer durchschreitest, ich bin bei dir, und wenn Ströme, sie fluthen dich nicht weg; wenn du durch Feuer gehest, wirst du nicht versengt und Flamme brennt dich nicht.

3. Denn ich bin der Ewige, dein Gott, der Heilige Jisrael's, dein Retter, ich habe hingegeben als dein Lösegeld Mizrajim, Kusch und Sebha statt deiner.

4. Weil du in meinen Augen theuer bist, geehrt, und ich dich liebe, so gebe ich Menschen statt deiner hin, und Nationen für dein Leben.

5. Fürchte nicht, denn ich bin mit dir, vom Aufgang bring' ich deinen Samen, und vom Niedergang sammle ich dich.

6. Ich spreche zum Norden: Gieb her, und zum Süden: Halte nicht zurück! Bringe meine Söhne aus der Ferne und meine Töchter vom Ende der Erde;

7. Jeglichen, der sich nennt mit meinem Namen, den ich zu meiner Ehre geschaffen, gebildet und bereitet.

8. Gieb heraus das Volk, das blind ist und Augen hat, und die Tauben, ob sie auch Ohren haben.

9. Alle Völker seien versammelt allzumal, und zusammenkommen mögen die Nationen: wer unter ihnen wird solches ansagen? Nur das Frühere sollen sie uns verkünden; mögen ihre Zeugen stellen und sich rechtfertigen, dann hören und sagen: Wahr!

10. Ihr seid meine Zeugen, spricht der Ewige, und mein Knecht, den ich erkoren, auf daß ihr erkennet, und mir glaubet und einsehet, daß ich es bin, vor mir kein Gott gebildet ward und nach mir keiner sein wird.

11. Ich, ich bin der Ewige, und Niemand außer mir ist Retter.

12. Ich habe verheißen, und gerettet, und verkündet, und kein Fremder war unter euch, und ihr seid meine Zeugen, spricht der Ewige, und ich bin Gott.

13. Auch von jeher bin ich es, und Niemand rettet aus meiner Hand; wenn ich wirke, wer will es abwenden?

14. So spricht der Ewige, euer Erlöser, der Heilige Jisrael's, um euretwillen sandte ich nach Babhel, und schlug alle Riegel ab, und die Kasdim — auf Schiffen ist ihr Gesang.

15. Ich, der Ewige, bin euer Heiliger, der Schöpfer Jisrael's, euer König.

16. Also spricht der Ewige, der durch das Meer einen Weg geschaffen, und durch mächtige Gewässer eine Bahn,

17. Der herausführte Wagen und Rosse, Heer und Macht; allzumal liegen sie danieder, erheben sich nicht, verglimmen wie Docht, verlöschen.

18. Gedenket nicht des Früheren, und auf das Vergangene richtet nicht euren Sinn.

19. Siehe, ich bereite Neues, jetzt sprießt es hervor; wollt ihr es nicht bemerken? Ja, ich mache in der Wüste einen Weg, in der Oede Ströme.

20. Es wird mich ehren des Feldes Thier, Schakal und Strauße, weil ich in der Wüste Wasser schaffe, Ströme in der Oede, zu tränken mein Volk, mein erkorenes.

21. Das Volk, das ich mir gebildet, meinen Ruhm sollen sie erzählen.

22. Aber nicht mich hast du angerufen, Jaakob, daß du dich um mich bemüht hättest, Jisrael.

23. Nicht hast du mir dargebracht das Lamm deiner Ganzopfer, und nicht mit deinen Opfern mich geehrt. Nicht hab' ich dich beschwert mit Speiseopfern, und nicht dich bemüht mit Weihrauch.

24. Nicht kauftest du mir um Silber Würzrohr, und mit dem Fette deiner Opfer hast du mich nicht gesättigt; aber beschwert hast du mich mit deinen Sünden, bemühet mit deinen Vergehungen.

25. Ich, ich bin es, der deine Missethaten tilgt um meinetwillen, und deiner Sünden gedenk' ich nicht.

26. Erinnere mich, laß uns rechten mit einander. Erzähle du, auf daß du dich rechtfertigest.

27. Dein Urvater sündigte und deine Fürsprecher fielen von mir ab.

28. Da entweihete ich die heiligen Fürsten, und gab Jaakob dem Fluche hin, und Jisrael dem Hohne.

44stes Capitel.

1. Nun aber höre Jaakob, mein Knecht, und Jisrael, den ich erkoren.

2. Also spricht der Ewige, dein Schöpfer und Bildner vom Mutterleibe an, der dir beisteht: Fürchte nicht, mein Knecht Jaakob, und Jeschurun, den ich erkoren.

3. Denn ich gieße Wasser auf den Lechzenden, und Fließendes auf das Trockne; ich gieße meinen Geist auf deine Kinder aus, und meinen Segen auf deine Sprößlinge,

4. Daß sie wachsen mitten zwischen Gras, wie Weiden an Wasserbächen.

5. Der wird sprechen: Dem Ewigen gehör' ich, und der nennt sich mit dem Namen Jaakob, und der

verschreibt sich dem Ewigen, und mit dem Namen Jisrael schmeichelt er sich.

6. Also spricht der Ewige, der König Jisrael's, und sein Erlöser, der Ewige der Heerschaaren: Ich bin der Erste und ich bin der Letzte, und außer mir giebt es keinen Gott.

7. Und wer wie ich ruft herbei, und verkündet es, und stellt es mir dar, seit ich eingesetzt das Volk der Ewigkeit? Und das Eintreffende, und was da kommen wird, mögen sie ihnen verkünden.

8. Zittert nicht, und fürchtet nicht: Hab' ich nicht von jeher es dir verkündet und angesagt? Und ihr seid meine Zeugen: Giebt es einen Gott außer mir? Und es ist kein Hort, den ich nicht kenne.

9. Die Götzenbildner sind alle eitel, und ihre Herrlichen, sie nützen nichts, und ihre Zeugen — wie sie selbst, sie sehen nicht und merken nicht, auf daß sie beschämt werden.

10. Wer da einen Gott gemacht und ein Bild gegossen, das nichts nützt,

11. Siehe, alle dessen Genossen werden zu Schanden, denn die Künstler selbst sind Menschen; zusammenkommen sie alle, stehen da, zittern, werden zu Schanden allzumal.

12. Der schmiedet das Eisen zum Beile, und bearbeitet es in der Kohlengluth, und mit Hämmern bildet er es, und bearbeitet es mit seinem kräftigen Arm, hungert sogar, hat keine Kraft mehr, er trank kein Wasser, und ward ermattet.

13. Der zimmert Holzstücke, spannt die Schnur, zeichnet es mit dem Stifte, fertigt es mit den Hobeln, und mit dem Zirkel zeichnet er es, und macht es nach dem Abbild eines Mannes, nach menschlicher Schönheit, daß es ein Haus bewohne.

14. Er fällt sich Zedern, und nimmt Steineiche und Terebinthe, und wählt sich unter des Waldes Bäumen, pflanzt eine Esche, die der Regen groß zieht.

15. Und es dient also dem Menschen zum Verbrennen, und er nimmt davon, und wärmt sich, auch heizt er und backt Brod; macht aber auch einen Gott und bückt sich, er hat ein Götzenbild daraus gemacht und knie't davor.

16. Die Hälfte davon hat er im Feuer verbrannt, bei der Hälfte thut er Fleisch essen, bratet einen Braten, daß er satt werde, wärmt sich auch und spricht: Ha, ich bin warm, spüre die Gluth.

17. Und den Rest davon macht er zum Gotte, zu seinem Bilde, knie't davor und bückt sich, und betet zu ihm und spricht: Errette mich, denn mein Gott bist du!

18. Sie erkennen nicht, und sehen nicht ein, weil ihr Aug' übertüncht ist, daß es nicht sieht, ihr Herz, daß es nicht versteht.

19. Und er führt es nicht zu Gemüthe, und hat nicht Erkenntniß, nicht Einsicht zu sprechen: Die Hälfte davon hab' ich im Feuer verbrannt, auch hab' ich Brod gebacken über seinen Kohlen, nun brat' ich Fleisch, daß ich es esse, — und das Uebrige sollte ich

zum Gräuel machen, vor einem Holzblock sollte ich niederknie'n.

20. Er geht der Asche nach, ein betrogenes Herz hat ihn verführt, und er kann nicht seine Seele retten, und nicht sprechen: Ist nicht Lug in meiner Rechten?

21. Bedenke dies, Jaakob und Jisrael; denn du bist mein Knecht, gebildet hab' ich dich mir zum Knechte, du bist es, Jisrael, du wirst von mir nicht vergessen.

22. Ich habe weggelöscht, wie Dunst, deine Missethaten, und wie ein Gewölk deine Sünden; kehre zurück zu mir, denn ich habe dich erlöst.

23. Jauchzet, ihr Himmel, denn der Ewige hat es vollbracht; jubelt, ihr Gründe der Erde, brechet aus, ihr Berge, in Jauchzen, Wald und alles Holz darin; denn der Ewige hat Jaakob erlöst und an Jisrael verherrlicht er sich.

24. So spricht der Ewige, dein Erlöser und dein Bildner vom Mutterleibe an: Ich, der Ewige vollführe Alles, ausspannt' ich die Himmel allein, dehnte die Erde aus meiner Macht (wer war mit mir?).

25. Er macht die Zeichen der Lügenredner zu nichte, und die Wahrsager zu Narren. Er heißt die Weisen zurücktreten, und ihre Einsicht bethört er.

26. Er bestätigt das Wort seines Knechtes, und den Beschluß seiner Gesandten erfüllt er; der zu Jeruschalajim spricht: Es werde bewohnt, und zu den

Städten Jehudah's: Sie werden erbaut, und ihre Trümmer werde ich aufrichten;

27. Der zur Tiefe spricht: Versiege! und deine Ströme trockne ich aus;

28. Der zu Koresch spricht: Mein Hirt, und all' meine Wünsche erfüllt er, daß er zu Jeruschalajim spreche: Es werde gebaut, und du, o Tempel, gegründet!

45stes Capitel.

1. So spricht der Ewige von seinem Gesalbten, von Koresch, den ich bei seiner Rechten halte, Völker vor ihm niederzuwerfen, und daß ich entgürte die Lenden der Könige; Thüren vor ihm zu öffnen und Thore, daß sie nicht geschlossen seien.

2. Ich ziehe vor dir einher, und stolze Höhen ebne ich, eherne Thüren zerbreche ich, und sprenge eiserne Riegel.

3. Und gebe dir die Schätze der Finsterniß und die verborgenen Reichthümer, auf daß du erkennest, daß ich, der Ewige, es bin, der dich beim Namen beruft, der Gott Jisrael's.

4. Um meines Knechtes, Jaakob's, willen und Jisrael's, meines Erkornen, berief ich dich bei deinem Namen, benannte dich, bevor du mich noch kanntest.

5. Ich bin der Ewige und keiner sonst, außer mir ist kein Gott, ich rüstete dich aus, ohne das du mich kanntest.

6. Auf daß man erkenne vom Aufgang der Sonne und von ihrem Niedergange, daß nichts ist ohne mich; ich bin der Ewige und keiner sonst,

7. Der das Licht bildet und Finsterniß schafft, Frieden stiftet und Unheil schafft, ich, der Ewige, thue dieß Alles.

8. Träufelt, ihr Himmel, von oben und es rieseln die Wolken Segen; die Erde öffne sich und trage Heil, und Gedeihen lasse sie emporwachsen zugleich. Ich, der Ewige, hab' es geschaffen.

9. Wehe dem, der mit seinem Bildner hadert, ein Scherben unter den Scherben des Erdbodens. Spricht denn der Thon zu seinem Bildner: Was machst du?» und dein Werk: — er hat keine Hände!?»

10. Wehe dem, der zum Vater spricht: Was zeugest du?» — und zum Weibe: Was kreisest du?

11. Also spricht der Ewige, der Heilige Jisrael's und sein Bildner: Um die Zukunft befragen sie mich, wegen meiner Kinder und des Werkes meiner Hände entbietet ihr mich —

12. Ich habe die Erde gemacht und die Menschen auf ihr geschaffen; meine Hände haben die Himmel ausgespannt und all ihr Heer hab' ich entboten.

13. Ich habe ihn geweckt zum Heil, und all seine Wege ebne ich. Er soll meine Stadt bauen und meine Weggeführten entlassen, nicht um Kaufpreis und nicht um Geschenk, spricht der Ewige der Heerschaaren.

14. Also spricht der Ewige: Mizrajim's Erwerb und der Verdienst von Kusch, und die Szebhaim, Männer von hohem Wuchse, werden dir vorübergehen und dir gehören; nachfolgen werden sie dir, in Fesseln ziehen sie einher und vor dir bücken sie sich, zu dir beten sie: Ja nur in dir ist Gott, und Keiner sonst ein Gott!»

15. Wahrlich du bist ein Gott, der sich nur verhüllt, Gott Jisrael's, Retter!

16. Beschämt sind und zu Schanden sie alle, allzumal gehen sie voll Schmach, die Bilderschnitzer.

17. Jisrael wird gerettet durch den Ewigen mit ewiger Rettung; ihr werdet nicht beschämt und nicht zu Schanden, bis in alle Ewigkeit.

18. Denn also spricht der Ewige, Schöpfer des Himmels, er ist Gott, der gebildet die Erde und sie gemacht, er hat sie eingerichtet, nicht umsonst hat er sie geschaffen, zur Bewohnung hat er sie gebildet: Ich bin der Ewige und Keiner sonst.

19. Nicht im Verborgenen hab' ich geredet, an einem Orte finstern Landes; ich habe nicht gesprochen zu dem Samen Jaakob's: im Flugsande suchet mich. Ich, der Ewige, spreche Gerechtigkeit, verkünde Wahrheit.

20. Versammelt euch und kommt, tretet her zusammen, ihr Entronnenen der Völker, — unverständig sind, die da tragen das Holz ihres Götzen, und beten zu einem Gotte, der nicht hilft.

21. Saget an und führet (sie) her, auch berathen sollen sie mit einander: Wer hat Solches verkündet in der Urzeit, es angesagt von jeher? Nicht ich, der Ewige? Und kein Gott ist sonst außer mir. Ein gerechter Gott und Retter ist nicht da außer mir.

22. Wendet euch zu mir, daß euch Heil werde, all ihr Enden der Erde; denn ich bin Gott und sonst Keiner.

23. Bei mir hab' ich geschworen, Heil ist aus meinem Munde gegangen, ein Wort, das nicht zurückgeht, daß mir sich beugen wird jedes Knie, schwören jede Zunge.

24. Nur beim Ewigen, — wird von mir gesagt, — ist Heil und Macht; zu ihm werden kommen und beschämt sein Alle, die gegen ihn wetteifern.

25. In dem Ewigen werden sie Sieger werden, und sich glücklich preisen alle die Kinder Jisrael's.

46stes Capitel.

1. Zusammengesunken ist Bel, es stürzt Nebho, ihre Götzen sind den Thieren, dem Viehe (übergeben), mit euern Lasten werden sie beladen, eine Last zum Ermüden.

2. Sie stürzen, sinken allzumal, sie können die Last nicht retten, und ihre Seele wandert in die Gefangenschaft.

3. Höret mich, Haus Jaakob, und all die Uebriggebliebenen des Hauses Jisrael, die (mir) aufgela-

den sind vom Mutterleibe an, getragen vom Mutterschoße an.

4. Und bis in das Alter bin ich derselbe und bis in das Greisenthum ertrage ich; ich habe vollbracht, auch werde ich (euch) tragen, und ich ertrage und rette.

5. Wem wollt ihr mich vergleichen und ähnlich machen, und gegenüber stellen, daß wir uns glichen?

6. Die Gold schütten aus dem Beutel und Silber auf der Wage darwägen, einen Schmelzer dingen, daß er einen Gott daraus mache, dann knieen und niederfallen;

7. Und tragen ihn auf der Schulter, bürden sich ihn auf und stellen ihn an seinen Platz, und er bleibt stehen, von seiner Stelle bewegt er sich nicht. Auch schreit wer zu ihm, so antwortet er nicht, aus seiner Noth rettet er ihn nicht.

8. Bedenket dies und ermannet euch, nehmet es, ihr Abtrünnige, zu Herzen.

9. Gedenket des Vergangenen aus der Vorzeit; denn ich bin Gott und Keiner sonst, der Allmächtige — und nichts ist mir gleich,

10. Der in früher Zeit die späte verkündet, und in der Urzeit, was noch nicht geschehen, der ich spreche: Mein Entschluß wird bestehen, und all meinen Willen führ' ich aus.

11. Ich rufe vom Aufgang her den Rath, aus fernem Lande den Mann meines Rathes; ich hab'

es verheißen, ich werde es auch kommen lassen, ich hab' es entworfen, werd' es auch ausführen.

12. Höret mich, ihr Hartherzigen, die ihr fern seid von Milde!

13. Meinen Sieg lass' ich nahen, sie bleibt nicht fern, und meine Hülfe soll nicht säumen; und ich gebe Zijon Rettung, Jisrael meinen Ruhm.

47stes Capitel.

1. Steig' hinab und setze dich in den Staub, jungfräuliche Tochter Babhel, sitze zur Erde, ohne Thron, Tochter Kasdim; denn nicht fortan werden sie dich nennen Weichliche und Verzärtelte.

2. Nimm die Handmühle, mahle Mehl, heb' auf deinen Schleier, streif' auf die Schleppe, entblöße die Hüfte, durchwate Ströme.

3 Aufgedeckt werde deine Blöße, ja gesehen deine Scham, Rache will ich nehmen, und keines Menschen schonen.

4. Unser Erlöser — Ewiger der Heerschaaren — ist sein Name, Heiliger Jisrael's.

5. Sitze stumm und verbirg dich in Nacht, Tochter Kasdim; denn nicht fortan wird man dich nennen: Herrin der Reiche.

6. Ich zürnte meinem Volke, entweihete mein Besitzthum und gab sie in deine Hand; du gewährtest ihnen kein Erbarmen, auf den Greis legtest du dein drückendes Joch.

7. Und sprachst: Ewig werd' ich Herrin sein! so daß du dieses nicht zu Herzen nahmst, nicht gedachtest dessen Folgen.

8. Nun aber höre Solches, Ueppige, die sicher wohnet, die in ihrem Herzen spricht: Ich bin es und Keiner sonst! ich werde nicht verwittwet sein, und Verwaisung nicht kennen lernen!

9. So soll über dich dieses beides kommen, plötzlich, an Einem Tage, Verwaisung und Wittwenthum, in ihrer ganzen Fülle kommen sie über dich; bei der Menge deiner Zaubereien, bei dem Uebermaße deiner Beschwörungen.

10. Und du warst sicher in deiner Bosheit, spracheſt: Niemand siehet mich. Deine Klugheit und deine Einsicht, die verführten dich, und du sprachst in deinem Herzen: Ich bin es und Keiner sonst.

11. So soll über dich Unheil kommen, das du nicht zu beschwichtigen wissen wirst, und ein Unglück über dich fallen, das du nicht sühnen kannst, und plötzlich kommt Verderben über dich, ungeahnet.

12. Stehe doch auf mit deinen Beschwörungen und der Menge deiner Zaubereien, womit du dich gemühet von deiner Jugend an; vielleicht kannst du helfen, vielleiht bietest du Trotz.

13. Hast du dich abgemattet mit der Menge deiner Anschläge; laß sie doch aufstehen und dir helfen, die den Himmel abmarken, die nach den Sternen

schauen, kund machen mit jeglichem Munde, von dem, was über dich kommen wird.

14. Siehe, sie sind wie Stoppeln, Feuer verbrennt sie, sie retten nicht ihr Leben aus der Gewalt der Flamme; es ist keine Kohle für ihr Brod, keine Glut, davor zu sitzen.

15. So werden dir Die, mit denen du dich mühetest, die mit dir von Jugend auf verkehrten; Jeder ziehet seines Weges, keiner ist — der dir hilft.

48stes Capitel.

1. Höret dieses, Haus Jaakob, die genannt werden mit dem Namen Jisrael, und von der Quelle Jehudah's hinweggewandert sind; die da schwören beim Namen des Ewigen, und den Gott Jisrael's anrufen, nicht in Selbstständigkeit und nicht in Sieg.

2. Denn von der heiligen Stadt nennen sie sich, und auf den Gott Jisrael's stützen sie sich. Ewiger der Heerschaaren ist sein Name.

3. Das Frühere von jeher hab' ich verkündet, und aus meinem Munde ging es hervor, und that es kund; plötzlich führ' ich es aus, und es trifft ein.

4. Weil ich wußte, daß du hart bist, und eine Sehne von Eisen dein Nacken, und deine Stirn von Erz;

5. So verkündigte ich dir von jeher, bevor es eintraf, that ich es dir kund, daß du nicht sprächest: mein Götze hat es gethan, mein gehauenes und mein gegossenes Bild hat es geboten.

6. Du hast gehört, schaue es ganz, und ihr, wollt ihr es nicht eingestehen? Ich that dir Neues kund aus der Gegenwart, und Verborgenes, das du nicht gewußt.

7. Jetzt ist es entstanden, und nicht von jeher und vor Zeiten, und du hast nichts gehört, damit du nicht sprechest: Siehe, ich wußte es.

8. Weder hörtest du, noch wußtest du, noch drang es von jeher in dein Ohr, denn ich weiß, wie du treulos bist, und abtrünniger vom Mutterleibe an, mußt du genannt werden.

9. Um meines Namens willen schieb' ich auf meinen Zorn, und um meines Ruhmes willen zügele ich mich gegen dich, daß ich dich nicht ausrotte.

10. Siehe, ich läutere dich, aber nicht zu Silber, bewährte dich im Schmelzofen des Elends.

11. Um meinet-, um meinetwillen thue ich es; denn wie sollte sie entweihet werden? Und meine Ehre geb' ich auch keinem Andern.

12. Höre mir zu, Jaakob, und Jisrael, mein Berufener, ich bin es, ich der Erste, ich auch der Letzte.

13. Ja, meine Hand hat die Erde gegründet, und meine Rechte die Himmel ausgespannt. Ich rufe ihnen zu, sie stellen sich ein allzumal.

14. Versammelt euch Alle und höret, wer unter ihnen hat dieses verkündet? Der Ewige liebt ihn, er wird ausführen seinen Willen an Babhel, und seinen Arm (an) den Kasdim.

15. Ich, ich habe verheißen und ihn berufen, ihn kommen lassen, und sein Weg wird gelingen.

16. Nahet euch mir, höret Solches, nicht hab' ich von Anbeginn im Verborgenen geredet; seit es geschah, war ich da. Jetzt aber hat Gott, der Herr, mich gesandt, und sein Geist.

17. Also spricht der Ewige, dein Erlöser, der Heilige Jisrael's: Ich bin der Ewige, dein Gott, der dich belehrt zum Frommen, der dich leitet auf dem Wege, den du gehen sollst.

18. Hättest du meinen Geboten gehorcht! Dann wäre wie ein Strom dein Frieden, und dein Heil wie die Meereswellen;

19. Dann wäre wie Sand dein Same und die Sprößlinge deines Leibes wie seine Körner — nicht ausgerottet, nicht getilgt worden wäre sein Name vor meinem Antlitze.

20. Ziehet fort aus Babhel, entfliehet aus der Kasdim (Lande), mit der Stimme des Jubels meldet, verkündet dieses, traget es hin bis an das Ende der Erde, sprechet: Erlöst hat der Ewige seinen Knecht Jaakob.

21. Und sie dursteten nicht, da er durch Steppen sie führte, Wasser aus dem Felsen ließ er ihnen rieseln, und er spaltete den Felsen und Wasser flossen.

22. Kein Friede — spricht der Ewige — den Frevlern.

49stes Capitel.

1. Höret mir zu, ihr Eilande, und horchet auf, ihr Völker von Ferne. Der Ewige hat mich berufen vom Mutterleibe an, von dem Schoße meiner Mutter an hat er meinen Namen ausgesprochen.

2. Und machte meinen Mund gleich einem scharfen Schwerte; mit dem Schatten seiner Hand hat er mich beschirmt, und machte mich zu einem geschärften Pfeile, in seinem Köcher barg er mich.

3. Und er sprach zu mir: Mein Knecht bist du, Jisrael, an dem ich mich verherrliche.

4. Und ich hatte gesprochen: Für nichts hab' ich mich gemühet, für Leeres und Eiteles hab' ich meine Kraft verzehrt! Doch mein Recht ist bei dem Ewigen und mein Werklohn bei meinem Gotte.

5. Und nun — spricht der Ewige, der mich ihm zum Knechte gebildet vom Mutterleibe an, Jaakob zurückzuführen zu ihm, und daß Jisrael sich zu ihm sammele, und daß ich geehrt in den Augen des Ewigen sei, und mein Gott war meine Macht;

6. Und er sprach: Zu gering ist es mir, daß du ein Knecht seiest, aufzurichten die Stämme Jaakob's, und die Geretteten Jisrael's zurückzuführen; so stell' ich dich hin zum Lichte der Völker, daß mein Heil gelange an das Ende der Erde.

7. So spricht der Ewige, der Erlöser Jisrael's, sein Heiliger, zu dem von Menschen Verachteten, zu dem Abscheu der Völker, dem Sklaven der Herr-

scher: Könige werden schauen und sich erheben, Fürsten, und sich bücken, um des Ewigen willen, der zuverlässig ist, des Heiligen Jisrael's, der dich erkoren.

8. So spricht der Ewige: Zur Gnadenzeit hab' ich dich erhört, und am Tage des Heils steh' ich dir bei, und habe dich gebildet und dich eingesetzt zum Bunde für das Volk, aufzurichten das Land, verödetes Erbe zu vertheilen.

9. Daß gesprochen werde zu den Gefesselten: Gehet hinaus! Zu denen im Finstern: Zeiget euch. Auf Straßen sollen sie weiden, und auf allen Bergspitzen sei ihre Trift.

10. Sie werden nicht hungern und nicht dursten, und es trifft sie nicht Glut und Sonne; denn ihr Erbarmer führet sie, und an Wasserquellen leitet er sie.

11. Und ich werde all meine Berge zur Bahn machen, und meine Straßen werden erhöhet.

12. Siehe, diese kommen von fern, und siehe, diese von Mitternacht und vom Abend, und diese vom Lande Szinim.

13. Jauchzet, ihr Himmel, und frohlocke, o Erde, und brechet, ihr Berge, in Jauchzen aus! denn der Ewige tröstet sein Volk, und seiner Armen erbarmt er sich.

14. Und Zijon spricht: Der Ewige hat mich verlassen, und der Herr mein vergessen».

15. Vergißt ein Weib ihres Säuglings, daß sie

sich nicht erbarmte des Sohnes ihres Leibes? Wenn auch diese vergäße—so will ich doch nicht dein vergessen.

16. Siehe, auf den Händen hab' ich dich eingegraben, deine Mauern sind mir beständig vor Augen.

17. Herbei eilen deine Kinder, deine Zerstörer und Verwüster ziehen fort von dir.

18. Erhebe rings deine Augen, und siehe, sie alle sammeln sich, kommen zu dir. So wahr ich lebe! — ist der Spruch des Ewigen, — daß du sie alle wie einen Schmuck anlegen wirst, und sie dir umwinden, wie eine Braut.

19. Denn deine Trümmer und deine öden Plätze, und dein zerstörtes Land — ja, jetzt wirst du es zu eng haben vor Bewohnern, und es werden entfernt deine Verderber.

20. Fortan werden vor deinen Ohren die Kinder der Verwaisung sprechen: Zu eng ist mir der Ort, geh' mir hinweg, daß ich wohnen mag.

21. Und du wirst sprechen in deinem Herzen: Wer hat mir diese geboren? Ich bin ja verwaiset und vereinsamt, verwiesen und verstoßen, und diese — wer hat sie groß gezogen? Siehe, ich war allein übrig; diese, wo waren sie?

22. Also spricht Gott, der Herr: Siehe, ich erhebe zu den Völkern meine Hand, und den Nationen stell' ich auf mein Feuersignal, daß sie deine Söhne im Schooße bringen, und deine Töchter sollen auf der Schulter getragen werden.

23. Und Könige sollen deine Wärter sein, und ihre Fürstinnen deine Ammen; mit dem Angesichte zur Erde bücken sie sich vor dir, und den Staub deiner Füße sollen sie lecken, und du sollst erfahren, daß ich der Ewige bin, der ich Die nicht beschämt werden lasse, die auf mich hoffen.

24. «Wird dem Helden die Beute genommen, oder wird des Siegers Fang entrinnen?»

25. Denn also spricht der Ewige: Auch des Helden Fang wird ihm genommen, und des Gewaltigen Beute entrinnen, und mit deinen Widersachern hadre ich, und deine Kinder werd' ich retten.

26. Und zu essen geb' ich deinen Bedrückern ihr Fleisch, und wie in Most sollen sie in ihrem Blute sich berauschen, und erkennen soll alles Fleisch, daß ich, der Ewige bin, dein Retter und dein Erlöser, der Schutzhort Jaakob's.

50stes Capitel.

1. So spricht der Ewige: Wo ist der Scheidebrief eurer Mutter, die ich verstoßen? oder wer von meinen Gläubigern ist es, dem ich euch verkauft? Siehe, um eure Sünden seid ihr verkauft, und um eure Missethaten ist eure Mutter verstoßen.

2. Warum komme ich, und Niemand ist da, rufe ich, und Niemand antwortet? Ist zu kurz mein Arm zum Erlösen, oder ist in mir keine Kraft zum Retten? Siehe, durch mein Dräuen trockne ich das Meer aus,

wandle Ströme zur Wüste, es faulen ihre Fische aus Wassermangel, und sterben im Durste.

3. Ich kleide die Himmel in Dunkel und mache einen Sack zu ihrem Gewande.

4. Gott, der Herr, hat mir eine Zunge der Lehrlinge gegeben, daß ich den Müden mit dem Worte zu stärken wisse; er erweckt je am Morgen, er erweckt mir das Ohr, zu horchen wie Lehrlinge.

5. Gott, der Herr, hat mir das Ohr geöffnet, und ich sträubte mich nicht, bin nicht zurückgewichen.

6. Meinen Rücken bot ich den Schlägern und meine Wange den Raufenden, mein Angesicht barg ich nicht vor Schmähung und Speien.

7. Aber Gott, der Herr, stehet mir bei, darum werd' ich nicht zur Schmach, darum machte ich mein Angesicht gleich dem Kiesel, und wußte, daß ich nicht zu Schanden werde.

8. Nahe ist mein Vertreter, — wer will mit mir streiten? Laßt uns hintreten zusammen; wer hat eine Rechtssache mit mir, er trete her zu mir.

9. Siehe, Gott der Herr, stehet mir bei, wer ist es, der mich verdammen will? Siehe, sie Alle wie ein Gewand zerfallen sie, Motten fressen sie.

10. Wer unter euch ist ein Gottesfürchtiger, der auf die Stimme seines Knechtes hört? Wer in Finsterniſſen gewandelt und kein Licht hatte, der vertraue dem Namen des Ewigen und stütze sich auf seinen Gott!

11. Siehe, ihr alle zündet Feuer an, rüstet Brände; gehet hin bei der Glut eures Feuers und bei den Bränden, die ihr gezündet. Von meiner Hand ist euch das geworden, in Leiden sollt ihr danieder liegen.

51stes Capitel.

1. Höret mir zu, die ihr dem Rechte nachjaget, den Ewigen suchet! Schauet auf den Felsen, aus dem ihr gehauen seid, auf die Brunnenhöhle, aus der ihr gegraben.

2. Schauet auf Abraham, euren Vater, und auf Sarah, die euch geboren! Denn als Einen hab' ich ihn herbeigerufen, daß ich ihn segne und ihn vermehre.

3. Ja, getröstet hat der Ewige Zijon, getröstet all' seine Trümmer, und macht seine Wüste einem Eden gleich, und seine Verödung gleich einem Garten des Ewigen. Wonne und Freude trifft man darin, Danklied und Stimme des Jubels.

4. Merket auf mich, o mein Volk, und du, meine Nation, höret mir zu. Denn Lehre geht von mir aus, und mein Recht erweck' ich zum Lichte der Völker.

5. Nahe ist mein Heil, aufgeht meine Hülfe, und meine Arme richten die Völker. Auf mich hoffen die Eilande, und auf meinen Arm harren sie.

6. Erhebet zum Himmel eure Augen und blicket zur Erde hier unten; denn die Himmel, wie Rauch zergehen sie, und die Erde zerfällt wie ein Kleid, und ihre Bewohner, wie Mücken sterben sie hin;

aber meine Hülfe wird ewig bestehen und mein Heil nicht brechen.

7. Höret auf mich, die ihr die Gerechtigkeit kennet, Volk mit meiner Lehre im Herzen; fürchtet nicht den Hohn der Sterblichen, und vor ihren Schmähungen zaget nicht.

8. Denn wie ein Kleid frißt sie die Motte; aber mein Heil wird ewig bestehen, und meine Hülfe in alle Geschlechter.

9. Erwach', erwache, lege Sieg an, Arm des Ewigen, erwache wie in den Tagen der Vorzeit, den Geschlechtern der Urzeit! Bist du es nicht, der zerschmettert Rahabh, der durchbohrt hat den Drachen?

10. Bist du es nicht, der ausgetrocknet das Meer, die Wasser der großen Tiefe, der die Tiefen des Meeres verwandelt in einen Weg, darüber die Erlösten zogen?

11. Und die Befreiten des Ewigen werden zurückkehren und nach Zijon mit Jubel kommen, und ewige Freude um ihr Haupt. Wonne und Freude erreichen sie, entflohen sind Kummer und Seufzer.

12. Ich, ich bin es, der euch tröstet. Wer bist du, daß du dich vor dem Menschen fürchtest, der doch sterblich, und vor dem Menschensohne, der wie Gras hingegeben wird?

13. Und vergissest des Ewigen, deines Schöpfers, der ausgespannt die Himmel und gegründet die Erde, und zitterst beständig, den ganzen Tag, vor dem

Zorn des Bedrückers, so oft er zielt zu (deinem) Verderben! Wo ist denn der Zorn des Bedrückers?

14. Der Geschlossene wird eilends gelöst, er soll' nicht sterben im Kerker, und nicht entbehren seines Brodes.

15. Denn ich bin der Ewige, dein Gott, der aufregt das Meer, daß seine Wellen toben. Ewiger der Heerschaaren ist sein Name,—

16. Und ich legte mein Wort in deinen Mund, und im Schatten meiner Hand barg ich dich —, die Himmel zu pflanzen, und die Erde zu gründen, und zu Zijon zu sprechen: Mein Volk bist du.

17. Ermuntre dich, ermuntre dich, auf, Jeruschalajim, die du aus der Hand des Ewigen den Kelch seines Grimmes getrunken, den helmgleichen Becher des Taumels trankst du, schlürftest du aus.

18. Keines von all' den Kindern, die sie geboren, leitet sie und keines von all' den Kindern, die sie groß gezogen, fasset sie bei der Hand.

19. Zwiefach sind deine Geschicke, — wer bemitleidet dich? Verderben und Untergang und Hunger und Schwert, — wie soll ich dich trösten?

20. Deine Söhne liegen verschmachtet an der Ecke aller Straßen, wie ein verstrickter Büffelochs, die voll sind vom Grimm des Ewigen, vom Dräuen deines Gottes.

21. Darum höre dieses, du Arme, Trunkene, aber nicht vom Wein.

22. So spricht dein Herr, der Ewige, und dein Gott, der für sein Volk streitet: Siehe ich nehme aus deiner Hand den Kelch des Taumels, den gehelmten Becher meines Grimmes, du sollst ihn nicht mehr trinken.

23. Und ich gebe ihn in die Hand deiner Quäler, die zu deiner Seele sprechen: Bücke dich, daß wir darüber hingehen! So daß du der Erde gleich deinen Rücken machtest, und wie eine Straße den darüber Hingehenden.

52stes Capitel.

1. Erwach', erwache, leg' deinen Siegesschmuck an, Zijon, leg' an deine Prachtgewänder, Jeruschalajim, heilige Stadt! denn ein Unbeschnittener und Unreiner soll dich hinfort nicht betreten.

2. Schüttle dir ab den Staub, aufrecht setze dich, Jeruschalajim, löse dir die Fesseln deines Halses, Gefangene, Zijons-Tochter.

3. Denn also spricht der Ewige: Umsonst seid ihr verkauft worden, und nicht um Geld sollet ihr eingelöst werden.

4. Denn so spricht Gott, der Herr: Nach Mizrajim zog mein Volk hinab zuerst, daselbst zu weilen, und dann hat Aschur für Nichts es gedrückt.

5. Nun aber, was hab' ich hier, ist der Spruch des Ewigen, daß mein Volk umsonst hingenommen worden? Seine Zwingherren prahlen, ist der Spruch des Ewigen, und beständig, den ganzen Tag ist mein Name verhöhnt.

6. Darum soll mein Volk meinen Namen erfahren, darum an selbigem Tage, daß ich es bin, der es verheißen; hier bin ich.

7. Wie lieblich sind auf den Bergen die Tritte des Heilboten! Der da Frieden verkündet, gute Botschaft meldet, Hülfe verkündet, der zu Zijon spricht: Dein Gott regiert!

8. Die Stimme deiner Wächter, — sie erheben ihre Stimme, allzumal jauchzen sie; denn Aug' in Auge sehen sie, wenn der Ewige nach Zijon zurückkehrt.

9. Brechet aus, jauchzet zumal, ihr Trümmer Jeruschalajim's! denn getröstet hat der Ewige sein Volk, erlöset Jeruschalajim.

10. Entblößt hat der Ewige seinen heiligen Arm vor den Augen aller Völker, und es sehen all' die Enden der Erde die Hülfe unseres Gottes.

11. Entweichet, entweichet, ziehet von dannen, berühret nichts Unreines, — ziehet fort aus ihrer Mitte, säubert euch, ihr Träger der Geräthe des Ewigen.

12. Ja, nicht mit Hast werdet ihr fortziehen, und nicht in Flucht davongehen; denn vor euch her gehet der Ewige, und euren Zug schließt der Herr Jisrael's.

13. Siehe, mein Knecht wird glücklich sein, erhaben wird er sein, und erhöhet, und sehr hochgestellt.

14. Wie über dich Viele sich entsetzt — so war

entstellt vor den Menschen sein Aussehen und seine Gestalt vor den Menschenkindern, —

15. So wird er Völker in Staunen setzen, Könige verschließen vor ihm ihren Mund; denn was ihnen nie erzählt worden, sehen sie, und was sie nie gehört, nehmen sie wahr.

53stes Capitel.

1. Wer hätte unserer Kunde geglaubt? Und der Arm des Ewigen, über wem hat er sich offenbart?

2. Und er schoß auf wie ein Reis vor ihm, und wie eine Wurzel aus dem Steppenland, er, der nicht Gestalt und nicht Schönheit hatte; und sollten wir auf ihn sehen, der doch ohne Ansehen war, oder wir sein begehren?

3. Verachtet und gemieden von Menschen, ein Mann der Schmerzen und bestimmt zu Leiden, und jenem gleich, der vor uns das Antlitz verhüllt, verachteten wir und hielten ihn für nichts.

4. Wahrlich von uns sind die Leiden, die er trug, und von uns die Schmerzen, die er ertragen mußte; wir aber hielten ihn für von Gott geplagt, geschlagen und niedergebeugt.

5. Und er ist verwundet durch unsere Missethaten, zermalmt durch unsere Sünden. Die Strafe zu unserm Heile ist auf ihm, und durch seine Wunde sind wir genesen.

6. Wir alle, wie Schafe irrten wir, Jeglicher seines Weges wandten wir uns, der Ewige aber ließ unser Aller Schuld ihn treffen.

7. Er war bedrängt, aber er ergab sich und that seinen Mund nicht auf, wie ein Lamm, das zur Schlachtung geführt wird, und wie ein Schaf vor seinen Scheerern verstummt, und that seinen Mund nicht auf.

8. Von Regierung und Recht ward er hinweggenommen, und wer wollte wohl mit seinem Geschlechte sprechen? Auch wurde er weggetilgt aus dem Lande des Lebens; mehr als die Missethat meines Volkes, ward ihnen Plage.

9. Und man bestimmte unter Frevlern sein Grab, selbst den Reichen unter seinen Todten, — ob er auch keine Gewalt geübt und kein Trug in seinem Munde gewesen.

10. Und der Ewige wollte ihn blos anfänglich niederbeugen; wenn seine Seele das Sühnopfer gebracht, dann sieht er einen Samen, der lange dauert, und des Ewigen Wille gelingt durch seine Hand.

11. Aus dem Trübsal seiner Seele wird er einsehen, dessen er übersatt; durch seine Erkenntniß wird der Sieger meinen Knecht bei den Vielen rechtfertigen, deren Schuld er tragen mußte.

12. Fürwahr, ich will ihm einen Antheil geben unter den Großen, und unter den Mächtigen wird er Beute theilen; dafür, daß er dem Tode bloßgestellt sein Leben und zu den Missethätern gezählt wurde, da er doch die Sünde der Vielen trug, und für die Widerspenstigen wird er Bitten einlegen.

54stes Capitel.

1. Jubele, Unfruchtbare, die nicht geboren; brich in Jubel aus und jauchze, die nicht gekreist! Denn zahlreicher sind die Kinder der Einsamen, als die Kinder der Vermählten, spricht der Ewige.

2. Erweitere den Raum deines Zeltes, und die Umhänge deiner Wohnungen spann' auseinander, halte nicht ein, dehne deine Seile aus, und deine Pflöcke befestige.

3. Denn rechts und links wirst du dich ausbreiten, und dein Same wird Völker beerben, und verödete Städte werden sie bevölkern.

4. Fürchte nicht; denn du wirst nicht zu Schanden, und sei nicht beschämt, denn du sollst nicht erröthen. Denn die Schmach deiner Jugend wirst du vergessen, und der Schande deines Wittwenthums nicht mehr gedenken.

5. Denn dein Gemahl ist dein Schöpfer, Ewiger der Heerschaaren ist sein Name; und dein Erlöser, der Heilige Jisrael's, wird der Gott der ganzen Erde genannt werden.

6. Denn wie das verlassene Weib, mit gebrochenem Gemüthe, hat dich der Ewige zurückgerufen, und (wie) das Weib der Jugend, wenn sie auch verhaßt geworden, spricht dein Gott.

7. Eine kleine Weile hatt' ich dich verlassen, und mit großer Barmherzigkeit nehme ich dich auf.

8. In der Fluth der Wuth barg ich mein Antlitz eine Weile vor dir, aber mit ewiger Huld

erbarm' ich mich dein, — spricht dein Erlöser, der Ewige.

9. Denn eine Noaghs-Fluth ist mir dies; wie ich geschworen, daß die Wasser Noagh's nie wieder die Erde überschwemmen, so hab' ich geschworen, nie über dich zu zürnen, noch dich zu schelten.

10. Denn die Berge mögen weichen und die Hügel wanken, aber meine Huld wird von dir nicht weichen und mein Friedensbund nicht wanken, spricht dein Erbarmer, der Ewige.

11. Arme, Verstürmte, Ungetröstete, siehe, ich lege in Bleiglanz deine Steine, und gründe dich mit Saphiren.

12. Und mache Rubine zu deinen Fenstern, und deine Thore zu Karfunkelsteinen, und deine ganze Grenze zu Edelsteinen.

13. Und all deine Kinder seien Lehrlinge des Ewigen, und groß sei der Friede deiner Kinder.

14. Durch Gerechtigkeit wirst du aufgerichtet. Entschlage dich der Gewalt, denn du hast nichts zu fürchten, und des Schreckens — denn er nahet dir nicht.

15. Es wird ja doch nichts gefürchtet, außer vor mir; wer neben dir wohnt, wird dir zufallen.

16. Siehe, ich habe erschaffen den Schmied, der in die Kohlengluth bläst und ein Werkzeug herausbringt für sein Geschäft, und ich auch hab' erschaffen den Verderber, zu vernichten.

17. Jedes Geräth also, geschmiedet gegen dich, richtet nichts aus, und jede Zunge, die gegen dich auftritt zum Gerichte, sprichst du schuldig. Dies ist der Antheil der Knechte des Ewigen und ihr Verdienst von mir, ist der Spruch des Ewigen.

55stes Capitel.

1. Auf! Ihr Durstigen alle, gehet nach Wasser, wer auch kein Geld hat; gehet, schaffet Vorrath und esset, und gehet, schaffet Vorrath ohne Geld, und ohne Kaufpreis Wein und Milch.

2. Warum wäget ihr Geld dar, für — kein Brod, und euern Erwerb für das, was nicht sättigt? Höret mir zu, und ihr sollt Gutes genießen, und es soll sich letzen an Mark eure Seele.

3. Neiget euer Ohr und kommet zu mir, hört, und aufleben soll eure Seele, und ich will mit euch einen ewigen Bund schließen — die Gnadenverheißungen David's, die bewährten.

4. Siehe, zum Gesetzgeber der Völker hab' ich ihn bestellt, zum Fürsten und Völkergebieter.

5. Siehe, ein Volk, das du nicht kennest, rufst du, und ein Volk, das dich nicht kannte, eilet zu dir, um des Ewigen, deines Gottes, willen und wegen des Heiligen Jisrael's; denn er hat dich verherrlicht.

6. Suchet den Ewigen, da er sich finden läßt, rufet ihn an, da er nahe ist.

7. Es verlasse der Frevler seinen Weg, und der Mann der Unthat seine Gedanken, und kehre zurück zum Ewigen, und er wird sich sein erbarmen, und zu unserm Gotte, der reich ist im Verzeihen.

8. Denn nicht meine Gedanken sind eure Gedanken, und nicht eure Wege meine Wege, ist der Spruch des Ewigen.

9. Denn wie hoch die Himmel sich über der Erde erheben, so sind meine Wege höher denn eure Wege, und meine Gedanken über euren Gedanken.

10. Denn wie Regen und Schnee vom Himmel herabkommt, dahin aber nicht zurückkehrt, er habe denn die Erde getränkt und sie befruchtet und wachsend gemacht, so daß er Saat giebt dem Säenden, und Brod dem Essenden;

11. Also wird mein Wort sein, das aus meinem Munde geht, — es wird nicht leer zurückkehren zu mir, es habe denn vollbracht, was ich will, und ausgerichtet, wozu ich es gesandt.

12. Denn in Freuden werdet ihr ausziehen und in Frieden geleitet werden. Die Berge und die Hügel werden vor euch in Jubel ausbrechen, und all die Bäume des Feldes in die Hände schlagen.

13. Statt des Dornes wird die Cypresse sich erheben, und statt der Brennessel erhebt sich die Myrthe, und es wird für den Ewigen sein zum Ruhm, zum Denkmal ewig, unvertilgbar.

56stes Capitel.

1. So spricht der Ewige: Bewahret das Recht und übet Gerechtigkeit; denn nahe ist meine Hülfe einzutreffen, und mein Heil — sich zu offenbaren.

2. Heil dem Menschen, der solches thut, und dem Menschensohne, der daran fest hält; der den Schabbath wahret, daß er ihn nicht entweihe, und seine Hand wahret, daß sie nichts Böses thue.

3. Und nicht spreche der Sohn der Fremde, der sich an den Ewigen anschließt, also: Der Ewige wird mich ausscheiden aus seinem Volke; und nicht spreche der Verschnittene: Siehe, ich bin ein dürrer Baum.

4. Denn also spricht der Ewige von den Verschnittenen, die meine Schabbathe wahren, und das erwählen, woran ich Gefallen habe, und an meinem Bunde festhalten:

5. Ich werde ihnen in meinem Hause und in meinen Mauern ein Denkmal stiften und einen Namen, besser denn Söhne und Töchter; einen ewigen Namen stifte ich ihnen, der unvertilgbar ist.

6. Und die Söhne der Fremde, die sich dem Ewigen anschließen, ihm zu dienen und den Namen des Ewigen zu lieben, ihm Knechte zu sein, jeder, der den Schabbath wahret, daß er ihn nicht entweihe, und die an meinem Bunde festhalten, —

7. Sie werde ich nach meinem heiligen Berge bringen, und sie in meinem Bethause erfreuen, ihre

Ganzopfer und ihre Schlachtopfer werden auf meinem Altare gnädig aufgenommen; denn mein Haus soll ein Bethaus für alle Völker genannt werden;

8. Spruch Gottes, des Herrn, der die Verstoßenen Jisrael's sammelt: Noch Andere werd' ich sammeln zu ihm, zu seinen Gesammelten. —

9. Alles Gethier des Feldes, kommet herbei zum Essen, alles Gethier im Walde!

10. Seine Wächter, blind sind sie alle, ohne Einsicht, sie sind alle stumme Hunde, die nicht zu bellen vermögen, sich wälzende, schlafsüchtige Schweine.

11. Aber die Hunde sind von unbändiger Gier, kennen keine Sättigung, und diese sind Hirten, die keine Einsicht kennen; sie alle wenden sich ihres Weges, jeglicher seinem Gewinne nach, aller Enden.

12. Kommt herbei, lasset mich Wein holen und uns zechen in berauschendem Getränke, und wie dieser sei der morgende Tag, herrlich, in reicher Fülle!

57stes Capitel.

1. Der Gerechte kommt um, und Niemand nimmt es zu Herzen, und die frommen Männer werden hingerafft, während Niemand merkt, das wegen der Bosheit der Gerechte hingerafft wird.

2. Er gehe ein zum Frieden, sie mögen ruhen auf ihren Lagern, der in seiner Geradheit wandelt.

3. Ihr aber tretet hieher, Kinder der Zauberin, Brut des Ehebrechers und der Buhlerin!

4. Ueber wen wollt ihr euch lustig machen? Ueber wen aufreißen den Mund, ausstrecken die Zunge? Seid ihr nicht Kinder des Abfalls, Brut der Lüge?

5. Die entbrannt sind nach den Götzen, unter jedem belaubten Baume, die die Kinder schlachten in den Thälern, unter Felsenklüften.

6. An den glatten Kieseln des Thales ist dein Theil, sie, sie sind dein Loos; auch ihnen gossest du Spenden aus, brachtest du Speiseopfer. Soll ich darüber mich beruhigen?

7. Auf hohem, ragendem Berg schlägst du dein Lager auf, auch dorthin steigst du, Opfer zu schlachten.

8. Und hinter Thür und Pfoste stellst du dein Erinnerungszeichen auf; denn von mir decktest du auf und gingst hinweg, machtest breit dein Lager und verbandest dich mit (Männern) aus ihnen. Du begehrst ihr Lager, bequemen Platz hast du dir ersehen.

9. Und machst dem Könige Geschenke mit Oel, und spendest reichlich deine Salben, und sendest deine Boten bis in die Ferne, und sankst tief hinab — bis in die Hölle.

10. Ermüdet von deinen vielen Wegen, sprichst du doch nicht! Verlorene (Mühe)! Die Nahrung deines Lagers hast du gefunden, — darum fühltest du dich nicht besorgt.

11. Und vor wem bangest du und fürchtest dich, daß du treulos wurdest und meiner nicht gedachtest, nicht zu Herzen nahmest? Nicht wahr, ich schwieg und von je, darum fürchtetest du mich nicht?

12. Ich verkünde dein Heil; doch deine Werke — die werden dir nicht frommen,

13. Wenn du, in deinen Versammlungen schreiest, sie mögen dich retten; — ja, sie alle entführt ein Wind, rafft ein Hauch hinweg. Wer aber bei mir sich birgt, wird das Land besitzen, und einnehmen meinen heiligen Berg.

14. Und er spricht: Bahnet, bahnet, räumet den Weg, hebet jeden Anstoß aus dem Wege meines Volkes.

15. Denn also spricht der Hohe und Erhabene, der ewig Thronende, Heiliger ist sein Name: Hoch und heilig throne ich, — aber auch bei dem Zerschlagenen und Dem, der gebeugten Gemüthes ist, zu beleben den Muth der Gebeugten, und zu beleben das Herz der Niedergeschlagenen.

16. Denn nicht auf ewig will ich hadern, und nicht für beständig zürne ich; denn der Lebensodem schmachtet vor mir dahin, und die Seelen, die ich geschaffen.

17. Um die Missethat seiner Gewinnsucht zürnte ich und schlug es, mich abwendend, und zürnte, denn es ging abtrünnig den Weg seines Sinnes.

18. Seine Wege sah ich, und will es heilen, und es leiten, und ihm und seinen Trauernden vollen Trost gewähren,

19. Der Schöpfer der Frucht der Lippen: Friede, Friede dem Fernen, wie dem Nahen! — spricht der Ewige, und ich heile es.

20. Aber die Frevler sind wie ein aufgewühltes Meer; denn ruhen kann es nicht, und heraufwühlen seine Gewässer Schlamm und Lehm.

21. Kein Friede, spricht mein Gott, den Frevlern!

58stes Capitel.

1. Rufe mit lauter Kehle, halte nicht ein; wie eine Posaune erhebe deine Stimme und verkünde meinem Volke seine Missethat, und dem Hause Jaakob seine Sünden;

2. Da suchen sie mich Tag für Tag, und die Erkenntniß meiner Wege begehren sie; gleich einem Volke, das das Rechte gethan und die Vorschrift seines Gottes nicht verlassen, fragen sie mich nach den Vorschriften des Rechten, die Nähe Gottes begehren sie.

3. Warum fasten wir und du siehest es nicht, kasteien wir uns und du merkest nicht! — Siehe, an eurem Fasttage gehet ihr dem Geschäfte nach, und all euern Erwerb treibt ihr ein.

4. Siehe, zu Hader und Streit fastet ihr, und zu schlagen mit frevelnder Faust. Ihr fastet nicht so an solchem Tage, daß erhört werde in der Höhe eure Stimme.

5. Ist das ein Fasten, das ich verlange? Ein Tag, wo sich der Mensch kasteiet, sein Haupt zu krümmen dem Schilfe gleich, und daß auf Sack und Asche er sich lagere, — das willst du ein Fasten nennen und einen Tag des Wohlgefallens für den Ewigen?

6. Ist nicht das ein Fasten, das ich verlange? Die Schlingen des Frevels öffnen, die Bande der Gewalt lösen, und Unterdrückte frei entlassen, und daß ihr jegliches Joch abreißet;

7. Nicht wahr? Dem Hungrigen dein Brod reichen, und daß du umherirrende Arme in das Haus bringest; so du einen Nackten siehest, daß du ihn bedeckest und auch deinem Fleische dich nicht entziehest.

8. Dann wird gleich dem Morgenroth dein Licht anbrechen, und deine Heilung schnell gedeihen, und es ziehet dir deine Frömmigkeit voran, die Herrlichkeit des Ewigen schließt deinen Zug.

9. Dann wirst du rufen und der Ewige erhöret, du wirst schreien und er spricht: Hier bin ich; so du entfernest aus deiner Mitte Unterjochung, Ausstrekken der Finger und frevelhafte Rede;

10. Und spendet deine Seele dem Hungrigen, und labst du ein gebeugtes Gemüth, so wird im Finstern dein Licht scheinen, und dein Dunkel wird wie Mittagshelle.

11. Und beständig wird der Ewige dich leiten, und in der Dürre deine Seele laben, und wird deine Gebeine stärken, und du wirst wie ein getränkter Garten und wie ein Wasserquell, dessen Wasser nicht versiegen.

12. Und aufgebauet werden durch dich verjährte Oeden, Trümmer vergangener Geschlechter richtest du auf, und du wirst genannt: Rissevermaurer, Wiederhersteller der Pfade zum Wohnsitz.

13. Wenn du deinen Fuß um des Schabbaths willen zurückhältst, dein Geschäft zu verrichten an meinem heiligen Tage, und nennst den Schabbath eine Lust, den vom Ewigen geheiligten (Tag) geehrt, und ehrst ihn, daß du nicht verrichtest deine Reisen, nicht nachgehest deinem Geschäfte, noch Abmachungen besprichst:

14. Dann wirst du dich an dem Ewigen ergötzen, und ich lasse dich die Höhen der Erde besteigen, und dich das Erbe Jaakob's, deines Vaters genießen; denn der Mund des Ewigen hat es geredet.

59stes Capitel.

1. Siehe, nicht zu kurz ist der Arm des Ewigen zu helfen, und sein Ohr nicht schwer zu hören;

2. Sondern eure Missethaten machten eine Scheidung zwischen euch und euerm Gotte, und eure Sünden haben (sein) Antlitz verhüllt vor euch, daß er nicht hörte.

3. Denn eure Hände sind besudelt mit Blut und eure Finger mit Missethat, eure Lippen reden falsch, eure Zunge spricht Betrug aus.

4. Niemand ruft an mit Gerechtigkeit, und Niemand rechtet mit Treue. Man vertrauet auf Tand und redet falsch, gehet schwanger mit Verderblichem und gebiert Unheil.

5. Basiliskeneier brüten sie aus und Spinngewebe weben sie; wer von ihren Eiern isset, stirbt, und wird eins zertreten, bricht eine Natter hervor.

6. Ihre Gewebe taugen nicht zum Kleide, und hüllen können sie sich nicht in ihre Werke; ihre Werke sind Werke des Unheils, und Gewaltthat ist in ihren Händen.

7. Ihre Füße laufen zum Bösen, und eilen, unschuldiges Blut zu vergießen; ihre Gedanken sind Gedanken des Unheils, Verderben und Untergang ist auf ihren Straßen.

8. Den Weg des Friedens kennen sie nicht, und kein Recht ist auf ihren Geleisen; ihre Pfade machen sie sich krumm, wer sie betritt, kennt den Frieden nicht.

9. Darum ist fern von uns das Recht, und erreicht uns nicht das Heil; darum hoffen wir auf Licht — und siehe da, Finsterniß, auf Helle — und im Dunkeln wandeln wir.

10. Wir tappen gleich Blinden an der Wand, und wie einer ohne Augen tasten wir; wir straucheln am Mittag, wie in der Dämmerung, (sind) in der Finsterniß Todten gleich.

11. Wir brüllen, gleich Bären allesammt, und gleich Tauben girren wir, hoffen auf Recht, und es ist nicht da, auf Hülfe, — fern ist sie von uns.

12. Denn viel sind unsere Verbrechen vor deinem Angesichte, und unsere Sünden zeugen wider uns; denn unserer Verbrechen sind wir inne, und unsere Missethaten — wir kennen sie.

13. Wir fielen ab und verleugneten den Ewigen, und wichen zurück von unserm Gotte, redeten Be-

drückung und Abfall, schwanger gingen wir und geboren aus dem Herzen — Worte der Lüge.

14. Und zurückgedrängt wird das Recht, und Gerechtigkeit steht uns fern; denn es strauchelt auf der Straße die Wahrheit, und die Rechtschaffenheit findet keinen Eingang.

15. Und die Wahrheit wird vermißt, und wer vom Bösen weicht, gilt für toll. Dies nun sah der Ewige und es mißfiel in seinen Augen, daß kein Recht da ist.

16. Und er sah, daß kein Mann da ist, und staunte, daß kein Vertreter da ist; da half ihm sein Arm, und seine Gerechtigkeit — sie stützte ihn.

17. Und er legte Gerechtigkeit wie einen Panzer an, und (that) den Helm des Heils auf sein Haupt, und legte Rachegewänder an als Kleid, und hüllte sich, wie in einen Mantel, in Eifer.

18. Als wie zum Belohnen, als wie zum Vergelten! Grimm seinen Feinden, Gegendienst seinen Hassern den Eilanden wird er Belohnung auszahlen.

19. Und fürchten sollen sie vom Westen aus den Namen des Ewigen, und vom Aufgang der Sonne seine Herrlichkeit; wenn wie ein Strom der Feind kommt, der Geist des Ewigen flammt in ihm.

20. Aber für Zijon kommt er als Erlöser, und für die, die sich bekehret von Schuld in Jaakob, ist der Spruch des Ewigen.

21. Und ich — dies ist mein Bund mit ihnen, spricht der Ewige — mein Geist, der auf dir ist, und

meine Worte, die ich in deinen Mund gelegt, sie sollen nicht weichen aus deinem Munde und aus dem Munde deines Samens, und aus dem Munde des Samens deines Samens, spricht der Ewige, von nun an bis in Ewigkeit.

60stes Capitel.

1. Steh' auf, leuchte, denn es kommt dein Licht, und die Herrlichkeit des Ewigen bestrahlt dich.

2. Denn siehe, Finsterniß bedecket die Erde und Wolkendüster die Völker, — doch dich wird der Ewige bestrahlen, und seine Herrlichkeit wird über dir erscheinen.

3. Und es wandeln Nationen bei deinem Lichte, und Könige bei deinem Strahlenglanze.

4. Erhebe rings deine Augen und siehe, sie alle in Haufen kommen sie zu dir; deine Söhne kommen aus der Ferne, und deine Töchter werden auf dem Arme getragen.

5. Dann wirst du bangen und dich freuen, es bebt und weitet sich dein Herz; denn dir wendet sich des Meeres Fülle zu, der Völker Reichthum kommt zu dir.

6. Der Kameele Menge bedeckt dich, die Dromedare von Midjan und Ephah; alle kommen sie von Schebha; Gold und Weihrauch bringen sie, und melden den Lobpreis des Ewigen.

7. All die Schafe Kedar's sammeln sich zu dir, die Widder Nebhajot's bedienen dich; sie besteigen (mir)

zum Wohlgefallen meinen Altar, und das Haus meines Schmuckes schmücke ich.

8. Wer sind jene, die einer Wolke gleich fliegen, und wie Tauben zu ihren Schlägen?

9. Denn mir strömen zu die Eilande und die Schiffe von Tarschich zuerst, deine Söhne aus der Ferne zu bringen, ihr Silber und ihr Gold mit ihnen, für den Namen des Ewigen, deines Gottes, und für den Heiligen Jisrael's; denn er schmückt dich.

10. Und es bauen die Söhne der Fremde deine Mauern, und ihre Könige bedienen dich; denn in meinem Zorn schlug ich dich und in meiner Gnade erbarm' ich mich dein.

11. Und offen stehen deine Thore beständig, Tag und Nacht werden sie nicht geschlossen, — um zu dir der Völker Reichthum zu bringen und ihre Könige geführt.

12. Denn das Volk und das Königreich, die dir nicht dienen, gehen unter, und die Nationen werden vernichtet.

13. Die Herrlichkeit des Lebhanon kommt zu dir, Tanne, Cypresse und Fichte zumal, den Ort meines Heiligthums zu schmücken, und den Ort meiner Füße verherrliche ich.

14. Und es gehen gebückt zu dir die Söhne deiner Peiniger, und fallen nieder zu den Sohlen deiner Füße all deine Lästerer und nennen dich: Stadt des Ewigen, Zijon des Heiligen Jisrael's.

15. Dafür, daß du verlassen warst, gehaßt und unbesucht, so mache ich dich zur ewigen Pracht, zur Wonne aller Geschlechter.

16. Und du wirst die Milch der Völker saugen, und von dem Mark der Könige saugen, und erkennen, daß ich, der Ewige, dein Retter bin, und dein Erlöser — der Schutzhort Jaakob's.

17. Statt des Kupfers bringe ich Gold, und statt des Eisens bringe ich Silber, und statt des Holzes Kupfer, und statt der Steine Eisen, und setze zu deiner Obrigkeit Frieden, und zu deinen Vögten: Heil.

18. Nicht soll ferner Gewaltthat in deinem Lande, Verderben und Untergang in deinen Marken gehört werden, und du nennst Heil deine Mauern und deine Thore Ruhm.

19. Nicht wird ferner zum Lichte bei Tage die Sonne dir sein, und zum Glanze wird der Mond dir nicht leuchten, sondern es wird dir der Ewige zum ewigen Lichte sein und dein Gott zu deinem Schmucke.

20. Nicht wird ferner untergehen deine Sonne, und dein Mond sich nicht zurückziehen; denn der Ewige wird dir zum ewigen Lichte sein, und vorüber sind die Tage deiner Trauer.

21. Und dein Volk — sie alle sind Gerechte, für ewig besitzen sie das Land, ein Sprößling meiner Pflanzungen, meiner Hände Werk zur Verherrlichung.

22. Der Kleine wird zu Tausend und der Geringe zum mächtigen Volk. Ich, der Ewige, zu seiner Zeit werd' ich es schnell vollbringen.

61stes Capitel.

1. Der Geist des Herrn ist auf mir, weil der Ewige mich gesalbt, Heil zu verkünden den Armen, mich gesandt, die zu verbinden, die gebrochenen Herzens sind, zuzurufen den Gefangenen: Freiheit! und den Gefesselten: Erlösung!

2. Auszurufen ein Jahr der Gnade vom Ewigen, und einen Tag der Rache von unserm Gotte, zu trösten alle Trauernden,

3. Den Trauernden Zijon's anzulegen, ihnen zu geben, Schmuck statt der Asche, Oel der Wonne statt der Trauer, Prachtgewand statt betrübten Gemüthes, daß man sie nenne: Helden der Gerechtigkeit, Pflanzung des Ewigen zur Verherrlichung.

4. Und verjährte Oeden bauen sie auf, Trümmer der Vorzeit richten sie auf und erneuen die Städte der Verwüstung, die Trümmer vergangener Geschlechter.

5. Und es stehen Ausländer und weiden eure Heerden, und die Söhne der Fremde sind eure Ackersleute und eure Winzer.

6. Ihr aber werdet Priester des Ewigen genannt, Diener unseres Gottes — wird gesagt zu euch; der Völker Reichthum esset ihr, und in ihre Herrlichkeit werdet ihr eingesetzt.

7. Statt eurer Schande, wird doppelter Ersatz, und statt der Schmach wird man singen in ihren Antheil —; darum sollen sie in ihrem Lande das Doppelte besitzen, ewige Freude ihnen werden.

8. Denn ich, der Ewige, liebe das Recht, hasse frevelhaften Raub, und ich will ihren Werklohn getreulich geben, und einen ewigen Bund schließe ich mit ihnen.

9. Und kund werde unter den Völkern ihr Same, und ihre Sprößlinge unter den Nationen. Alle, die sie sehen, erkennen sie, daß sie ein Same sind, den der Ewige gesegnet.

10. Wonniglich freue ich mich des Ewigen, es jauchzt meine Seele durch meinen Gott; denn er hat mir Gewänder des Sieges angelegt, den Mantel des Heiles mir umgethan, wie ein Bräutigam anlegt den feierlichen Schmuck, und wie eine Braut anlegt ihr Geschmeide.

11. Ja, wie die Erde ihre Pflanzen treibt, und wie ein Garten seine Samen aufsprossen läßt; so wird Gott, der Herr, aufsprossen lassen Heil und Ruhm, Angesichts aller Nationen.

62stes Capitel.

1. Um Zijon's willen schweig' ich nicht, und um Jeruschalajim's willen ruhe ich nicht, bis wie Lichtglanz hervorgeht sein Heil, und seine Hülfe wie eine Fackel brennt.

2. Daß Völker dein Heil schauen und all die Könige deine Herrlichkeit. Und man nennt dich mit einem neuen Namen, den der Mund des Ewigen aussprechen wird.

3. Und du wirst eine Krone des Schmuckes durch die Hand des Ewigen, und ein königlicher Kopfbund durch die Hand deines Gottes.

4. Nicht wird mehr zu dir gesagt: Verlassene, und zu deinem Lande wird nicht mehr gesagt: Oede, sondern du wirst genannt: Meine Lust an ihr! und dein Land: Vermählte; denn seine Lust hat der Ewige an dir und dein Land wird vermählt.

5. Denn wie der Jüngling sich vermählet der Jungfrau, vermählen sich dir deine Kinder, und mit der Freude des Bräutigams an der Braut, freuet sich mit dir dein Gott.

6. Ueber deine Mauern, Jeruschalajim, hab' ich Wächter bestellt, den ganzen Tag und die ganze Nacht, nimmer schweigen sie; die ihr anrufet den Ewigen,— euch sei keine Ruhe.

7. Und nicht gönnet ihm Ruhe, bis er aufrichtet und bis er Jeruschalajim zum Ruhm auf Erden macht.

8. Geschworen hat der Ewige bei seiner Rechten und bei dem Arm seiner Macht: Ich gebe fortan dein Getreide nicht zur Speise deinen Feinden, nicht trinken sollen die Söhne der Fremde deinen Most, um den du dich gemühet.

9. Sondern die es einbringen, sollen es essen und den Ewigen lobpreisen, und die ihn lesen, sollen ihn trinken in den Höfen meines Heiligthums.

10. Ziehet, ziehet durch die Thore, räumet den Weg des Volkes, bahnet, bahnet die Bahn, räumet hinweg die Steine, erhebet ein Panier den Völkern!

11. Siehe, der Ewige hat verkünden lassen bis an der Erden Ende: Sprechet zur Tochter Zijon's: Siehe, deine Hülfe kommt, siehe, sein Lohn ist mit ihm, und seine Vergeltung vor ihm her.

12. Und man nennt sie: Heiliges Volk. Erlöste des Ewigen! und du wirst genannt: Gesuchte, nimmer verlassene Stadt.

63stes Capitel.

1. Wer ist es, der da kommt von Edom, in rothem Gewande von Bozrah? Jener, prangend in seinem Kleide, stattlich in der Fülle seiner Kraft? Ich, der ich Heil verheiße, Macht habe zu helfen.

2. Warum ist Roth an deinen Kleidern, und dein Gewand wie das des Keltertreters?

3. Die Kelter trat ich allein, und von den Völkern war Niemand mit mir, und ich zertrat sie in meinem Zorn und zerstampfte sie in meinem Grimme, und es spritzte ihr Saft auf mein Gewand, und all' meine Kleider besudelte ich.

4. Denn einen Tag der Rache habe ich im Herzen, und das Jahr meiner Erlösung ist gekommen.

5. Und ich blickte umher, da war kein Beistand, und staunte, da war keine Stütze; da half mir mein Arm, und mein Grimm — der stützte mich.

6. Und ich stampfte Völker in meinem Zorn und berauschte sie mit meinem Grimm, und ließ zur Erde rinnen ihren Saft. —

7. Die Huld des Ewigen will ich preisen, den Ruhm des Ewigen je nach Allem, was uns der Ewige erwiesen hat, und die reiche Güte für das Haus Jisrael, die er ihm erwiesen nach seiner Barmherzigkeit und nach der Fülle seiner Huld.

8. Und er sprach: Doch — mein Volk sind sie, Kinder, die nicht lügen werden; und so ward er ihnen ein Retter.

9. Bei all' ihrer Bedrängniß war ihm leid, und der Engel seines Antlitzes half ihnen, in seiner Liebe und in seiner Milde erlöste er sie, und hob sie auf und trug sie — all' die Tage der Urzeit.

10. Sie aber empörten sich und kränkten seinen heiligen Geist, da verwandelte er sich ihnen in einen Feind, er selbst stritt gegen sie.

11. Da gedachte der Tage der Urzeit, Moscheh's, sein Volk: Wo ist er, der sie heraufgebracht aus dem Meere, mit dem Hirten seiner Schafe? Wo ist, der in seine Mitte seinen heiligen Geist gelegt?

12. Der zur Rechten Moscheh's den Arm seiner Herrlichkeit wandeln ließ, der Wasser vor ihnen spaltete — sich einen ewigen Namen zu machen;

13. Der sie leitete durch die Tiefen, wie ein Roß in der Wüste, nicht strauchelten sie.

14. Wie das Vieh in das Thal herniedersteigt, leitete sie der Geist des Ewigen zur Ruhe; also

führtest du dein Volk, dir einen herrlichen Namen zu machen.

15. Schaue vom Himmel und siehe aus deiner heiligen und herrlichen Wohnung! Wo ist dein Eifer und deine Macht? Die Regung deines Innern und dein Erbarmen — gegen mich halten sie inne.

16. Du bist ja unser Vater, denn Abraham weiß nicht von uns und Jisrael kennt uns nicht, du, o Ewiger, bist unser Vater, unser Erlöser ist von Ewigkeit her dein Name.

17. Warum lassest du, Ewiger, uns abirren von deinen Wegen, lassest verstocken unser Herz gegen deine Furcht? Kehre zurück um deiner Knechte willen, der Stämme deines Besitzes wegen.

18. Auf kurze Frist war dein heiliges Volk im Besitz, unsere Feinde zertraten dein Heiligthum.

19. Wir sind (wie solche), über die du nimmer geherrscht, über die nimmer dein Name genannt worden! Wenn du doch die Himmel zerrissest, niederstiegest, vor deinem Antlitz würden Berge erzittern!

64stes Capitel.

1. Wie Feuer Reisig zündet, Wasser vom Feuer aufwallet — um deinen Namen kund zu machen deinen Feinden, daß vor deinem Antlitz Völker bebten!

2. Als du Wunderbares thatest, was wir nicht erwartet, stiegst du nieder, vor deinem Antlitz erzitterten die Berge.

3. Was man seit ewigen Zeiten nicht gehört, nicht vernommen; nie hatte ein Auge einen Gott außer dir solches thun gesehen, für den auf ihn Harrenden.

4. So trafst du auch Einen, der freudig Recht thut, die an deine Wege dich erinnerten; siehe, zürntest du auch, weil wir sündigten — durch sie auf immer ward uns geholfen.

5. Aber jetzt wie ein Unreiner wurden wir alle, und wie ein Gewand der Befleckung all' unsere frommen Werke, und welk wie ein Blatt wurden wir alle, und unsere Sünden — wie ein Wind entführen sie uns.

6. Und Niemand ist, der deinen Namen anruft, sich aufmuntert, an dich sich anzuklammern; denn verhüllt hast du dein Antlitz vor uns, und vergehen lassest du uns durch unsere Missethaten.

7. Und nun, o Ewiger, du bist unser Vater, wir — der Thon und du — unser Bildner, und deiner Hände Werk sind wir alle.

8. Nicht zürne, o Ewiger, allzusehr, und nicht für immer gedenke der Missethat. Siehe, blicke doch her, dein Volk sind wir Alle.

9. Deine heilige Städte sind eine Wüste geworden, Zijon ist eine Wüste geworden, Jeruschalajim eine Oede.

10. Unser heiliges und herrliches Haus, darin dich unsere Väter gepriesen, ist vom Feuer verbrannt, und all' unsere Kostbarkeiten sind verwüstet.

11. Willst du ob all' dem dich enthalten, Ewiger? wirst du schweigen und uns so sehr beugen?

65stes Capitel.

1. Ich habe denen gewährt, die nicht fragten, ich habe mich von denen finden lassen, die mich nicht suchten, ich sprach: Hier bin ich, hier bin ich, zu einem Volke, das zu meinem Namen nicht rief.

2. Ich breitete meine Hände immerdar nach dem widerspenstigen Volke aus, die auf dem Wege wandeln, der nicht gut ist, ihrem Willen nach;

3. Dem Volke, das mich in das Angesicht beständig kränkt, die da opfern in den Gärten und räuchern auf den Ziegeln;

4. Die in Gräbern sitzen und in Grüften übernachten, die das Fleisch des Schweines essen und die Brühe der Gräuel in ihren Geräthen haben.

5. Die da sprechen: Bleib' für dich, nahe mir nicht; denn ich würde dich heilig machen. Diese sind Rauch in meiner Nase, ein Feuer, brennend immerdar.

6. Siehe, es ist aufgeschrieben vor mir, ich werde nicht schweigen, ich habe denn vergolten, und vergolten in ihren Busen hinein.

7. Eure Missethaten und eurer Väter Missethaten zusammen, spricht der Ewige, die geräuchert auf den Bergen, und auf den Hügeln mich gelästert; ganz so will ich zuvörderst ihr Thun ihnen zumessen in ihren Busen hinein.

8. Doch also, spricht der Ewige, wie der Most in der Traube gefunden wird, und man spricht: Verdirb sie nicht, denn ein Segen ist darin; also werde

ich thun um meiner Knechte willen, daß ich nicht das Ganze verderbe.

9. Und ausgehen lasse ich von Jaakob Samen, und von Jehudah einen Erben meines Gebirges, und in Besitz nehmen sollen es meine Erkorenen, und meine Knechte daselbst wohnen.

10. Und es soll das Scharon zur Trift der Schafe werden, und das Thal Achor zum Lagerort der Rinder, für mein Volk, das mich aufgesucht.

11. Ihr aber, die ihr den Ewigen verlasset, meinen heiligen Berg vergesset, die ihr anrichtet dem Hades einen Tisch, und füllet dem Minos Mischgetränk. —

12. Verhängen will ich über euch das Schwert, und ihr alle, auf die Schlachtbank sollt ihr niedersinken, darum daß ich gerufen und ihr nicht antwortet, gesprochen und ihr nicht hörtet, und das Böse thatet in meinen Augen, und woran ich kein gefallen habe, begehrtet.

13. Darum spricht also der Herr, Gott: Siehe, meine Knechte werden essen und ihr hungern, siehe, meine Knechte werden trinken und ihr dursten, siehe, meine Knechte werden sich freuen und ihr beschämt sein.

14. Siehe, meine Knechte werden jubeln vor Lust des Herzens, und ihr jammern vor Herzeleid, und aus gebrochenem Gemüthe werdet ihr heulen.

15. Und ihr werdet euren Namen zum Schwur für meine Erkorenen hinterlassen: daß dich so tödte Gott der Herr!»... Aber seinen Knechten wir der einen andern Namen geben.

16. Daß wer sich im Lande segnet, mit dem wahrhaftigen Gotte sich segne, und wer im Lande schwöret, bei dem wahrhaftigen Gotte schwöre, weil vergessen sind die früheren Leiden, und weil sie verborgen sind vor meinen Augen.

17. Denn siehe, ich erschaffe neue Himmel und eine neue Erde, und nicht soll' gedacht werden des Früheren, und nicht soll es in den Sinn kommen.

18. Sondern freuet euch und frohlocket fort und fort mit dem, was ich schaffe; denn siehe, ich erschaffe Jeruschalajim zum Frohlocken und sein Volk zur Wonne.

19. Und ich frohlocke über Jeruschalajim und freue mich an meinem Volke, und nicht soll fortan darin Stimme des Weinens und Stimme der Wehklage gehört werden.

20. Nicht soll von daher fortan ein Kind an Tagen, oder ein Greis kommen — der nicht ausgelebt seine Tage; denn Knabe sei — wer hundertjährig stirbt, und Sünder — wer hundertjährig geschimpft wird.

21. Und bauen werden sie Häuser und bewohnen, und Weinberge pflanzen, und ihre Frucht essen.

22. Nicht werden sie bauen — und ein Anderer bewohnen, nicht pflanzen — und ein Anderer essen; sondern wie die Tage eines Baumes, (so) die Tage meines Volkes, und das Werk ihrer Hände sollen meine Erkorenen verbrauchen.

23. Nicht vergebens werden sie sich mühen und nicht gebähren zu jähem Tode; denn ein Same Gesegneter des Ewigen sind sie, und ihre Sprößlinge bleiben ihnen.

24. Und es geschieht, bevor sie rufen — antworte ich, — noch sprechen sie — und ich erhöre.

25. Wolf und Lamm weiden zusammen, und der Leu, wie ein Rind, frisset Stroh, und die Schlange — Staub ist ihre Speise. Sie schaden nicht und verderben nicht auf meinem ganzen heiligen Berge, spricht der Ewige.

66stes Capitel.

1. Also spricht der Ewige: Der Himmel ist mein Thron und die Erde der Schemel meiner Füße. Wo ist ein Haus, das ihr mir erbauen könnet, und wo ein Ort zu meiner Ruhestatt?

2. Und dieses Alles hat meine Hand gemacht, und es ward alles dieses auf den Spruch des Ewigen. Aber auch auf Solchen blick' ich, auf den Armen, und den, der gebeugten Gemüthes ist, und vor meinem Worte zittert.

3. Der den Ochsen schlachtet — und einen Menschen erschlägt, der ein Schaf opfert — und dem Hunde das Genick bricht; der Speiseopfer darbringt, — Blut des Schweines, der Weihrauch verduften läßt — und benedeiet das Sündhafte: diese da — sie begehren ihre Wege, und an ihren Gräueln findet ihre Seele Lust.

4. So will auch ich erwählen ihren Tand, und wovor ihnen grauet, das bring' ich über sie; weil ich gerufen und Niemand antwortete, geredet und sie nicht hörten, sondern das Böse in meinen Augen thaten, und woran ich kein Gefallen habe, begehrten.

5. Höret das Wort des Ewigen, ihr, vor seinem Worte Zitternde: Es sagen sich eure Brüder — eure Hasser, die euch verstoßen; um meines Namens willen verherrlicht sich der Ewige, und wir schauen eure Freude! Und sie werden zu Schanden werden.

6. Stimme des Getöses aus der Stadt, Stimme aus dem Tempel, Stimme des Ewigen, der da Vergeltung zahlt seinen Feinden!

7. Bevor sie gekreist, hat sie geboren, bevor ihre Wehen gekommen, ist sie eines Knaben genesen.

8. Wer hat Solches gehört? wer dergleichen gesehen? Wird ein Land an einem Tage kreisen gemacht? Oder wird ein Volk mit einem Male geboren? Daß Zijon schon gekreist, auch ihre Kinder geboren hat?

9. Sollte ich erschließen den Mutterschooß und nicht gebären lassen? spricht der Ewige; oder sollte

ich, wenn ich Geburtshelfer bin — aufhalten? spricht dein Gott.

10. Freuet euch mit Jeruschalajim und frohlocket darüber, all' ihre Freunde; freuet euch mit ihr in Wonne, alle, die ihr um sie trauert.

11. Auf daß ihr sauget und euch sättiget an der Brust ihres Trostes, auf daß ihr schlürfet und euch labet an der Fülle ihrer Herrlichkeit.

12. Denn also spricht der Ewige: Siehe, ich lenke ihr, wie einen Fluß, den Frieden zu, und wie einen fluthenden Strom den Reichthum der Völker, daß ihr sauget; auf dem Arm werdet ihr getragen und auf den Knieen geliebkos't.

13. Wie ein Mann, den seine Mutter tröstet, also werd' ich euch trösten, und an Jeruschalajim werdet ihr getröstet.

14. Und ihr werdet schauen und euer Herz wird sich freuen, und eure Gebeine wie das Grün sollen sie sprossen, und kund macht sich die Hand des Ewigen an seinen Knechten, und er zürnt seinen Feinden.

15. Denn siehe, der Ewige kommt im Feuer und wie Sturmwind sein Wagen, auszulassen in Glut seinen Zorn und sein Dräuen in Feuerflammen.

16. Denn mit Feuer rechtet der Ewige und mit seinem Schwerte gegen alles Fleisch, und viel werden sein die Erschlagenen des Ewigen;

17. Die sich da heiligen und reinigen für die Gärten, hinter Einer in der Mitte; die das Fleisch des

Schweines und des Gräuels und der Maus essen, insgesammt sollen sie umkommen, ist der Spruch des Ewigen.

18. Und ich — anstatt ihrer Werke und ihrer Gedanken — gekommen ist es, all' die Völker und Zungen zu versammeln, und sie sollen kommen und schauen meine Herrlichkeit.

19. Und ich werde an ihnen ein Zeichen thun, und von ihnen Flüchtlinge an die Völker entsenden, nach Tarschisch, Pul und Lud, die den Bogen spannen, Tubhal und Jawan, die fernen Eilande, die meinen Ruf nicht gehört und meine Herrlichkeit nicht geschauet, — und sie werden kund machen meine Herrlichkeit unter den Völkern.

20. Und werden all' eure Brüder aus allen Völkern bringen, eine Gabe dem Ewigen, auf Rossen und Wagen, und in Sänften und auf Maulthieren und Dromedaren, nach meinem heiligen Berge, nach Jeruschalajim, spricht der Ewige, so wie die Kinder Jisrael die Opfergabe in reinem Gefäße darbringen, in das Haus des Ewigen.

21. Und auch von ihnen werde ich zu Priestern, zu Levijim nehmen, spricht der Ewige.

22. Denn so wie der Himmel, der neue, und die Erde, die neue, die ich schaffe, vor mir bestehen, ist der Spruch des Ewigen, so wird euer Same und euer Name bestehen.

23. Und es geschieht: je von Neumond zu Neumond, und je von Schabbath zu Schabbath wird alles Fleisch kommen, sich vor mir zu bücken, spricht der Ewige.

24. Und man wird hinausgehen und schauen die Leichen der Männer, der von mir Abtrünnigen, denn ihr Wurm wird nicht sterben und ihr Feuer nicht verlöschen, und sie sind zum Ekel für alles Fleisch.

Und es geschieht: je von Neumond zu Neumond, und je von Schabbath zu Schabbath wird alles Fleisch kommen, sich vor mir zu bücken, spricht der Ewige.

Schluß des Buches Jeschaiah.

Jeschaiah.

1stes Capitel.

1. Offenbarung des Jeschajahu, Sohnes Amoz, die er geschauet über Jehudah und Jeruschalajim, in den Tagen des Usijahu, Jotham, Aghas, Jeghiskijahu, der Könige von Jehudah.

2. Höret, ihr Himmel, und horch' auf, o Erde, denn der Ewige redet: Kinder habe ich groß gezogen und hoch erhoben, — und sie sind mir abtrünnig geworden!

3. Es kennt der Ochs seinen Eigner, und der Esel die Krippe seines Herrn. Jisrael erkennet nicht, mein Volk siehet nicht.

4. Weh! sündiges Volk, schuldbelastete Nation, Brut von Missethätern, entartete Kinder; verlassen haben sie den Ewigen, verworfen den Heiligen Jisrael's; zurück wichen sie.

5. Je mehr ihr geschlagen werdet, desto mehr häufet ihr Abfall. Jegliches Haupt ist bereits krank und jegliches Herz ist siech.

6. Vom Fußballen bis zum Haupt ist nichts Heiles daran. Wunde und Beule und frischer Schlag. Nicht sind sie ausgedrückt, nicht verbunden worden, und nicht erweicht mit Oel.

7. Euer Land — eine Oede, eure Städte feuerverbrannt, euer Boden — vor euren Augen verzehren ihn Fremde, oder öde ist er, wie eine Zerstörung durch Fremde.

8. Und übrig blieb die Tochter Zijon, wie eine Hütte in einem Weinberg, wie eine Nachthütte in einem Kürbisfelde, wie eine belagerte Stadt.

9. Wo nicht der Ewige der Heerschaaren uns einen Rest so gering übrig ließe, — wie Szedom wären wir, Amorah glichen wir.

10. Höret das Wort des Ewigen, ihr Herrn Szedom's, horchet auf die Lehre unseres Gottes, Volk von Amorah!

11. Wozu mir die Menge eurer Opfer? spricht der Ewige. Ich bin satt der Ganzopfer von Widdern, und des Fettes der Mastthiere; und das Blut der Farren, und Lämmer und Böcke begehr' ich nicht.

12. So ihr vor meinem Angesichte zu erscheinen kommt, wer verlangt Solches von eurer Hand, um meine Höfe zu zertreten?

13. Bringet nicht mehr Gaben der Lüge! Räucherwerk des Greuels ist mir das; verkündet man

für Neumond und Schabbath Berufung, so kann ich den Frevel und die Versammlung nicht ertragen.

14. Eure Neumonde und eure Feste hasset meine Seele, sie sind mir eine Bürde geworden; ich bin müde sie zu tragen.

15. Und auch wenn ihr eure Hände ausbreitet, verberge ich meine Blicke vor euch; und wenn ihr Gebete noch so anhäufet, höre ich nicht. Eure Hände sind voll von Blut.

16. Waschet euch, säubert euch, schaffet fort eure bösen Thaten aus meinen Augen, lasset ab zu freveln.

17. Lernet Gutes thun, trachtet nach Recht, befriediget Den — dem Gewalt geschehen, sprechet der Waise Recht, führet der Wittwe Streit.

18. Kommt doch und laßt uns rechten, spricht der Ewige: ob eure Sünden wie Karmesin, oder ob sie weiß wie Schnee sein werden; ob sie roth wie Purpur, oder ob sie wohl wie Wolle sein werden.

19. Wenn ihr willig seid und höret, sollt ihr das Beste des Landes essen.

20. Aber wenn ihr euch weigert und widerspenstig seid, sollt ihr vom Schwerte gefressen werden; denn der Mund des Ewigen hat geredet.

21. Wie ist die bewährte Stadt zur Buhlerin geworden! sie, voll von Recht, Gerechtigkeit wohnte darin, — und jetzt Mordgierige!

22 Dein Silber ist zu Schlacken geworden, dein Trank durch Wasser verfälscht.

23. Deine Fürsten sind Abtrünnige und Diebsgesellen, allzumal Bestechung liebend und nach Bezahlung jagend; der Waise sprechen sie kein Recht, und der Streit der Wittwe kommt nicht zu ihnen.

24. Darum ist der Spruch des Herrn, des Ewigen der Heerschaaren, des Gewaltigen Jisrael's: O! ich werde mich an meinen Widersachern letzen, und an meinen Feinden rächen.

25. Und werde meine Hand gegen dich wenden, und läutern, wie mit Lauge, deine Schlacken und fortschaffen all' dein Blei.

26. Und deine Richter wie vormals herstellen, und deine Räthe wie zu Anfang. Nachher wird dir zugerufen: Stadt der Gerechtigkeit, bewährte Veste!

27. Zijon wird durch Recht erlöst, und seine Bekehrten durch Gerechtigkeit.

28. Und im Sturz werden die Abtrünnigen und Sünder allesammt, und die den Ewigen verlassen, untergehen.

29. Denn zu Schanden werden sie ob den Terebinthen, die eure Lust sind, und erröthen werdet ihr ob den Gärten, die euch gefallen.

30. Denn ihr werdet gleich einer Terebinthe, deren Laub verwelkt, und wie ein Garten, der ohne Wasser ist.

31. Und es wird der Schutzgötze zu Werg, und sein Werkmeister zum Funken, und beide zusammen verbrennen und kein Löschender wird da sein!

תורה נביאים וכתובים

עם

פירוש רש"י ז"ל ובאור

נדפס על פי ש"ות רבנינו וסופרינו

הרב ר' ישראל נארדאן. הרב ר' חיים נחמן פרנס והרב ר' אברהם דוד שטראשון; הרב ר' זלמן זאב מ"ץ ומ"מ מק"ק ווילנא. הרב ר' מנחם נ"י מק"ק ליובאוויטש. הרב המנוח ר"י דוואלאזין. הרב ר' י"ז ראפפאפארט הרב ר"מ ישורון מק"ק מינסק. הרב ר"י האלפערין מק"ק ברדיטשוב הרב ר"ב לעווינזאהן מק"ק קרעמעניץ, הרב רצ"ה קאצענעללענבויגען מווילנא והרב הדאקטאר ר' אברהם נייפאן מ"מ דק"ק רינא.

ווילנא

בדפוס ר' יוסף ראובן בר' מנחם מן ראם

שנת תרי"ג לפ"ק

ספר

ישעיה

עם

תרגום יונתן בן עוזיאל ופירוש רש"י ז"ל

וגם

העתקה אשכנזית ובאור על פי

תלמידי הרמבמ"ן ז"ל מדעסוי

ווילנא

בדפוס ר' יוסף ראובן בר' מנחם מן ראם

שנת תרי"ג לפ"ק

יצא לאור על פי פקודת הממשלה

א (א) חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ
אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז
יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה:
(ב) שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ

א (א) נְבוּאַת יְשַׁעְיָה בַר
אָמוֹץ דְּאִתְנַבִּי עַל
אֲנַשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי
וּרוּשְׁלֵם בְּיוֹמֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם
אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכַיָּא
דְּבֵית יְהוּדָה: (ב) שְׁמָעוּ
שְׁמַיָּא דְּזָעוּ כַּד יְהָבִית
אוֹרַיְתִי לְעַמִּי וַאֲצִיתִי
אַרְעָא דְּאִתְרְגִישַׁת מִן

קדם

הפטרת דברים כי

תולדות אהרן חזון ישעיהו פסחים ס"ז · כועס ג' י' · נתלה ג' ט"ו · שמעו שמים עקידה שער ס"ג :

ר ש"י

א (א) חזון ישעיהו בן אמוץ ונו' . אמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו אמוץ ואמליה מלך יהודה לחיים היו : אשר חזה על יהודה וירושלים . אלא על כמה תומות נתנבא מצא מוצא פה למדת שמין זה תחלת הספר ולא נקרא הספר על שם החזון הזה . וכן מניו בבריית דמכילתא בשנת מות המלך עוזיהו תחלת הספר אלא שמין מוקדם ומאוחר בסדר והדברים מוכיחים שהרי ביום שראה יום שנלטרע עוזיה נאמר ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו (לקמן ו') ואומר הנני שלחני למדנו שהוא תחלת שליחותו ונבואה זו נאמרה אח"כ ועל זו לבדה נאמר הספר חזון על יהודה וירושלים כשם שאמר מצא על כל תומה ותומה מצא תומה שלונית אף כאן כתב חזון זה חזה על יהודה וירושלים ולפי שהיה תוכחות קושי קראה חזון שהוא קשה מעשרים לשונות שנקראת נבואה כמו שאמר בברכתית רבה ורמיה לדבר חזות קשה הונד לי (לקמן כ"ח) : בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו מלכי יהודה . ד' מלכים הללו מתו בימיו ביום שנלטרע עוזיהו שרתה שכינה עליו ונתנבא כל ימי המלכים הללו עד שעמד מהם והרנו (ונבואה זו נאמרה בימי חזקיהו אחר שנלו עשרת השבטים כת"י) : (ב) שמעו שמים והאזיני ארץ . מהם אמר המזיו השמים ושמע הארץ (דברים ל"ב) למה הזיה ישעיה את הלשון הזו רבותינו בדבר זה ומדרשות רבים בפרשת המזיו בספרי ונחלקו חכמים עליהם ואמרו אין הדבר כן אלא בזמן שהעדים בחיים ומעידים ונמלאו דבריהם מכוונין עדותן קיימת ואם לאו אין עדותן קיימת לפיכך אלא בא ישעיה ואמר שמיעה לשמים והאזנה לארץ היו שמים מעידים ואומרים כשנקראו לעדות זו בימי משה שאמר האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ מעידה אני שנקראתי בלשון שמיעה ואין עדותן

באור

א (א) חזון , נרדף עם נבואה , זכן תרגם בכשדי נבואת ישעיה דליתנני . בימי עוזיהו , ליום חלשים לפני מותו , כי בשנת מות המלך הזה התחילה נבואת ישעיה

כִּי יְהוָה דִּבֶּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי׃ (ג) יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא אֲסַפְסֵל לְמֵיתַב לָא אֲלִיף לְמִידַע דְּחַלְתִּי עַמִּי לָא אִסְתַּכַּל לְמֵיתַב לאוריתי

קֳדָם פְּתַגְמֵי אֲרֵי יְיָ מַלִּיל עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל קְרִיתִי לְהוֹן בְּנִין חַבִּבְתִּינוּן וְאִינוּן מְרָדוּ בְּמֵימְרִי׃ (ג) יְדַע תּוֹרָא זַבְּנֵיהּ וַחֲמָרָא אוּרְיָא דְּמָרוֹדֵי יִשְׂרָאֵ

תולדות אהרן ידע שור קונהו מכות כ' כ"ג · מקילס בעכ"ו :

ר ש "י

עדותן מכוונת בא יפעיה וחלף את הדבר כמלמו שניהם מעידים בלשון הפוכה ובלשון שמיעה : כי ה' דבר . (שמעיו עדים בדבר כשהתרתי בם בימי משה לכן בתו ושמע שמני מתווכח עמם שעברו על התראה אני לא הרחתי בהם אלא גדלתים ורוממתים והם פשעו בי) . (ס"ת) שמעיו עדים בדבר והיכן דבר שמזינו בשמים ומדברת (שם) במכילתא : (ג) קונהו . מתקנו בחריצה ניוס ומאחר שהרגילו בך יודע הוא שבא חמור לטוס מינו מכין בעליו עד שיאכילנו ויגרגל לא נתפקח לידע כשור כשקראתי ישראל יהיה שמך והודעתיו קלת תוקותי והם עזובי כדמפורש (ביחזקאל כ' ל"ט) ואומר הים את גלולי וגו' ולפ לאחר שסולחים ממלריים ושלוחים את העון וקראתי לותם עמי בני ישראל לא הכנוסו כאשור (שם"ת) . ד"ת ידע שור קונהו מכיר הטוב קונהו לקיות מורעו עליו לא היה מה שנזרתי עליו לומר מיני תורם היום וחמור לא אמר לבעליו פיני טוען היום ומה אלו שנברתו לשמני ואינם לא לקיבל שכר אם יזכו ולא לשילוס פורענות אם חוטאים לא הינו את מדתם שנזרתי עליהם וישראל שאם זוכים מקבלים שכר ואם חוטאים מקבלים פורענות : לא ידע . לא אבו לידע וידעו

ב אור

יפעיהו , (למעלה פרשה ו') , ורשם במצות הספר . (ב) כי ה' דבר , אחר שהשם הוא המדבר , שמעו דברו . בנים , המגיל ישראל לבניו , שעין כח לשם , ושאב גדלם ורוממם מעלתם . (בן עזרא) . ורד"ק פירש גדלתי לותם ורוממתים לעיני כל עם . פשעו בי , עזבו לותי והלכו אחרי אלילים אחרים . וכן פירש ברחב"ע שילאו מתחת רשותי . ורד"ק פירש מרדו בי במרד ובמעל . (ג) ידע שור , השור והחמור הם בהמות בוערים , ובכל זאת יכירו מי שמיטיב להם תמיד , והם הבעלים , ואתם לביתם ולמקום מאכלם , כשבאים ממלאכתם , וישראל שהם עמי , שקיבלתי מבית עבדים , הם לא ידעו כי אני המטיב להם . ובמקום זה סוכימם ירמיהו (שם ח' ו') גם המידם בשמים ידעם מועדים וגו' ועמי לא ידעו את משפט ס' . אבוס , הם בפלוס אטון , אחד בגפרד ובגשמך , והוא מקום מאכל הבהמות (רד"ק) . לא ידע , כמובן קונהו או בעליו . התבונן , לדעת הרחב"ע הוא כפל לשון אל ידע , ר"ל לא יכירוני , וכן מתורגם .

ורש"י

לְאוֹרַיְתִי: (ה) וַי עַל דְּאִתְקְרִיאוּ עַם קַדִּישׁ וְחַטּוֹ כְּנִישָׁא בְּחִירָא וְאַסְגִיאוּ חוֹבִין אִתְכְּנִיאוּ בְּזַרְעָא רְחִימָא וְאַבְאִישׁוּ אִתְאֲמַר לְהוֹן בְּנִין חֲבִיבִין וְחַבִּילוּ אוֹרַחְתְהוֹן שְׁבָקוּ יַת פּוּלְחָנָא דַיְי קָצוּ בְּרַחֲלַת קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּבְדִיל עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָא אִסְתַּחָרוּ וְהָוו לַאֲחוֹרָא: (ה) לָא מִסְתַּכְּלִין לְמֵימַר עַלְמָה לָקִינָא עוֹד מוֹסִפִין

לָא תִתְבּוֹנָן: (ד) הַוו גְּוֵי חַטָּאָה עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ אָחוֹר: (ה) עַל־מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה

כל

לְמַחְטֵי

תולדות אהרן הוי עקידת יצ: בנים משחיתים קדושין ע' ל"ז:

ר ש"י

וידמו ודמו בעקב ועמי לא נתן לב להתבונן: (ד) הוי. כל הוי שבמקרא לשון קובל וקינה כאדם הנוגע מלבו ומעק אחרים מלא הים מהם מוטעין שהם לשון לעקת קריאת קול כמו הוי הוי וגומו מארץ לפון (זכריה ב') ותרגומו מכלו לשון הכרזה: הוי. ים לזעוק על גוי קדוש שנתפך להיות גוי חוטא ועם שנתמר בו כי עם קדוש אתה נתפך להיות עם כבד עון: עם כבד עון. כבד מדם שהוא כבד פי"ם בלע"ז1) כבד שם דבר של כבדות פיסא"טומא בלע"ז2) ודבוק עם חיבת עון: זרע מרעים. ושם היו זרע ברך ה'. בניהם היו להקב"ה ונהפכו למשחיתים: נאצו. הרגיזו: נזורו אחור. אין מזירה בכל מקום אלא לשון פריעות וכה"ג ויזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כ"ב) נזיר אחיו (במדבר ו' ט') אף כאן נזורו נסוגו לאחוריהם מאלו המקום: (ה) על מה תוכו וגו'. מדם שלקה ומוזר על סרחונו תוכחו מוכיחו ואומר על זה לקית ואינך

נותן

באור

וכה"י פירש לא נתן לב להתבונן (מיבמרלפא ניכא, דמקרא ניכא נמי). (ד) מרעים, ניזוני מעשיל אין כוע, ומוע תואר אל זרע, ר"ל זרע שהם מרעים, ובניהם משחיתים דרכיהם, נזרו, שכחון כפירום שהיו של הרד"ק, שהוא בשפעל מן זור, לשון רחוק, נפלם נסוגו אחור, ומעניין. (ה) על מה, מתורגם לפי פירוש אחד בתוספתא בפור של מכלע יופי ז"ל: ויש מפרשים על מה תוכו, על מיזה מכר תלקו, שם תוסיפו סרה, כי כבר נעוטתיכם לקיחת בכלם, עד שלא ימלא בכם מכר ברית שתלקו בו. ולפי זה שלא שם מוסב על שמקום, ר"ל בשיזה מקום תוכו כי תוסיפו סרה, ובאמת תוסיפו

סרה

1) פיסא"ט בלע"ז, Pesant, (וושם פוופר פיזם).
2) פיסאטומ"ה בלע"ז, Pesantume : pesanteur, (רוח פוופרא).

כָּל־רֹאשׁ לְחָלִי וְכָל־לֵבָב דַּוָי׃ (1) מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־ בּוֹ מְתֹם פֶּצַע וְחַבּוּרָה וּמַכָּה מְרִרָה לֹא־זֹרוּ וְלֹא חֻבָּשׁוּ וְלֹא רככה רֻכְּכָה בְּמֶחָא מְרַסָּא לָא שַׁבְקִין מְזוֹרַיְהוֹן וְלָא מְחַמְּדִין לְתִיוּבְתָּא אַף לָא זַבְּנִין להון

לְמֶחְטֵי וְלָא אָמְרִין מָא דֵּין כָּל רֵישׁ מְרַע וְכָל לֵב דַּוָי׃ (1) מִשְׁאַר עַמָּא וְעַד רֵישָׁא לֵית בְּהוֹן דְּשָׁלִים בְּדַחֲלְתִּי כּוּלְהוֹן סָרְבִין וּמָרְדִין אִתְגְּעָלוּ בְּחוֹבִין

רש"י

נותן לב לומר על סורמן זה לקיתי לא מצוב למצות עוד לף כמן על מס תוכו מאחר שעדיין אתם מוסיפים סרס לסור מאחר המקום הלא כבר כל רצם לחלי ולמס לא תביכו. (1) מתום. לשון תמימות שלם מלין מכאוב: פצע. מכת מרב: חבורה. לשון חבלה: מבה טריה. תירגם יונתן מרססת. כתופס ומרוססת: טריה. דמיליוד"ש בלע"ז1). ובלשון גמרא יש מרייס לריסים. מגחס פירש לשון לחות כלומר לחה ורטובה תמיד טובעת מייסט"ש בלע"ז2): לא זורו. הנגעים הללה לא זורו ע"י רופאים מבקי סממני תחבושת לשון יזורם על טוכו גפרית (מיוב י"ח). ומגחס פירש לשון רפואה כמו מין דן דיק למזור (ירמיס ל'): ולא חבשו. לשון רפואה: ולא רככה בשמן. לא רככס מכתס בשמן כמשפט שאר מכות ומין נופל כאן לומר לא רוככו בשמן שאין מרככין אלא במקום שהכה אבל המזור והחביסה נופל לשוס על כל הגוף לפיכך נופל בס לשון רבים לא זורו הנגעים ולא תובשו. ויונתן שתר כל המקרא בלשון דוגמא של שבס מלוכלכים ומוגעים בעון. ותרגם מכף רגל ועד רצם מקטנים ועד גדולים אין בו מתום אין טוב בו פלא וחבורה פצעים

באור

סרס. ואס נפרש על מס כשמושו, ר"ל למס תוכו עוד. כי תוסיפו סרס, יסיס תרגומו (זומרוק וקולם מיחר נקך נשמוחגשן זיין, דאס מיהר מבשחוז משחרש? יפרשם הויפט מ' ו' ו'.), (1) מתם, מן תמס, בשלם משוז מן עוז, ובא בשוש שלא בשמיכות, ועניינו: אין שלמות בגופו, כי כלו נגוע, ותחסר מלת רק, ר"ל אין בו מתום, רק פלא וחבורה (מלכרי רל"ק). זרו, עניין מניכה, ונאמר על הרפואה כן, לפי שהרפואה תבא ע"י הזרת הסכה, והוא עבר מבנין פקל לדעת רל"ק לגזרת פעול בשלם מה שבוּ, ויהיה פועל עומד, ואף על פי שחבירו יונאים (בן מלך). ר"ל ויזר את הגזה (שופטים ו'), ותזכה כי רגל תזורה (מיוב ל"ט), ענינם נ"כ לשון סחיטה, והם פעלים יונאים. לדעת שאומר שהוא בפועל מן זרה, לשון פזור סממני תחבושת, בעיקר חסר מן הספר. טריה, ליחה ורטיבה תמיד טובעת (רס"י), וכן מהורגם. ומחריס תרגמו

1) דמיליוד"ש בלע"ז, Demanger, (יוקסן).
2) מייסט"ש בלע"ז, Moiste, moita, (פייפ).

מוכר

לִדְהוֹן לְאַגָּנָא עֲלֵידְהוֹן :
(ז) אַרְעֲכוֹן צַדְיָא קְרְוֵיכוֹן
יְקִידַת נוּר אַרְעֲכוֹן
לְקֳבְלֵיכוֹן עַמְמַיָּא מַחְסְנִין
יָתָהּ וּבְחוֹבֵיהוֹן צְרִיאַת
מְנָכוֹן אִתְחַלָּפַת וַהֲוַת
לְנוּכְרָאִין : (ח) וְאִשְׁתְּאַרַת
כְּנִשְׁתָּא דְצִיוֹן כְּמַטַלְלְתָּא
בְכַרְמָא בָּתַר דְקַטְפוּהִי
לולי
כְּעַרְסַל מַכְּתוּתָא כְּמַקְשְׁיָא בָּתַר דְאַבְעִיוּהִי כְּקַרְתָּא דְצִירִין עֲלָהּ :
אלולפן

רש"י

עממים ומונות ומעלים · לע זורו וגו' כלומר לע נתרפלו לשוב בתשובה שלימה ולע רוכלים בשמן שפילו לד הרבור תשובה מין בלבם : (ז) לנגדכם זרים אוכלים אותה · לעיניכם יתעלה מויביכם ושממה מכם כגחלם הנהפכת לזרים וסיע שממה מבעליה כך מרגם יונתן : (ח) ונותרה בת ציון . ריקנית מיושבים כי יגלו מתוכה כשאר חותר מוכת הכרם שעשאה נוצר וכעם יבלר הכרם מניח סוכתו והולך · בתר דקטפוהי לאחר שבלרו לוחה : כמלונה במקשה . כאשר תעזוב המלונה שעשה נוצר ברחם המקשה לשמור קישואין שלה ומשתלקע מניחה והולך · זו שבכרם קרוי סוכה לפי שהוע גר שם יומם ולילה ביום שומרה מן העופות ובלילה מן הגנבים אבל הקישואין קטין הם ומין לירע מן העופות ומין לריך לשומרה ביום לפיכך נקרחת מלונה על שהיע לינת הלילות' כערבל מכתותע כמשכב המלונה · במקשה במקשיע בתר דאבעיוהי לאחר שלקטוהו והוע לשון המשך שלע אבעיות ביום : כעיר נצורה · כעיר שלרו עליה ועושים שכות סביב לה להשתחר שם שחיילות וכשמתלקים מעליה מניחין לופס
והולכין

באור

(מוכר פרישם טופגם) · רכבה , שרשו רכב , לו שהוע מוסב על מכה עריה , כ"ל שהיע מלחמה ליחות רעות , ולריך לרככה במשיחה . (י) ושממה , מוסב על אדמתכם . כמהפכת , הכ"ף שרשונה אינה לדמיון , רק לחמת , כי נחמת הסכוה זרים וכן מתורגם , וז"ל רד"ק : ויש מפרשים (שרשב"ש) זרים כמו זרם מטר , כ"ל שמקיש שעשף לותו שמטר השוקף , ושלוי לתרגם (ויש קסק ושמשפרשלוטה פערהשפערט) . (ח) ונותרה , כי רוב ערי יהודה היו חרבות , וגיעי חזקיהו כל הערים הבלורות תפסן מלך אשור , והנה עותרים ירושלים לבדה כמו סשוכה שהיע בכרם , וכמו המלונה שהיע בשדה הקשואים , שמין שניהותיה בית וסוכה אחרת (רד"ק) , ונרחה יותר פירש"י לפי תרגום שכשדי . כעיר נצורה , שקרחע דציריו עלה (שכשדי) . ומלת נלורים לו שהוע נשפעל מן נור ,

כמו

(ט) לוּלֵי יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט כִּסְדֹם הָיִינוּ לַעֲמֹרָה דָּמִינוּ: (י) שִׁמְעוּ דְבַר־ יְהוָה קְצִינֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: (יא) לָמָּה לִי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי: (יב) כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת

(ט) אִלּוּלְפוּן מִדַּר טוֹבְיָה דַּיְיָ צְבָאוֹת אַשְׁאַר לָנָא שֵׁיזְבָא כְּרַחֲמוֹהִי אִירַת עַמְנָא חוֹבִין דְּכְאֲנַשׁ סְדוֹם פּוֹן אֲבַדְנָא וּכְיָתְבֵי עֲמוֹרָה אִשְׁתֵּיצְנָא: (י) קַבִּילוּ פִּרְתְּגָמָא דַּיְיָ שַׁלְטוֹנַיָּא דְּעוֹבְדֵידְהוֹן בִּישִׁין כְּשַׁלְטוֹנֵי סְדוֹם אֲצִיתוּ לְאוֹרַיְתָא דֵּאלָהָנָא עַמָּא דְּעוֹבְדֵידְהוֹן דַּמְיָן לְעַם עֲמוֹרָה: (יא) לָא

דכאלין

תולדות אהרן כמעט כסדום נדכות ג׳ י״ע פ׳ · כתובות ח׳ מ׳: שמעו דבר ה׳ נדכות סה · כתובות סה: למה לי רוב נדכות ס׳ ל״ס. מגיפ ל׳ ד׳: כי תבואו וגו׳ סה:

ר ש״י

וסולכין כל זה ת״י: (ט) לולי וגו׳ הותיר לנו שריד · מצליו ורחמיו ולא בצדקותינו: כמעט כסדום היינו. כולנו כלים: (י) קציני סדום. שרים ממעמיסים כסדום מכאן למדנו על יפתח פרס פיו לשמן: (יא) (שבעתי עולות אלים. כמו אין יכנעך ויסגלך) (משלי כ״ח י״ו): מריאים. בסמוך נאן סמומים: לא חפצתי. אחר שאתם מוכרים על תורתי זבח רשעים תועבה: (יב) מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי.

לרמוס

באור

כמו וגרת עליה, ורעוי טו״ו בחולם, או מן נגר, כמו (ירמיה ד׳), נגרים נחלים (בפולנערער), ומשמיל את ציון על עיר כנחל נמלר, ויש כמערת נודדם ומנדלת, כי ביום ובין המויב לא נמלא אים אחד. ואחרים תרגמו (אום מייגע נפרעטטפטע סטמרט), ומן נגר לשון שמירה (בשומכען), והרד״ק והרא״ע פירשו: כעיר החרגה מאנשים, והוא נלי יסוד. (ט) שריד כמעט, מלת כמעט מוסבת על מלת שריד, ולכן היא מופסקת בתחתה. (י) קציני סדום, לפי שאמר למעלה: כסדם היינו, כיון שאתה קציני יסודם כאנשי סדום, וכמו שכתב הרד״ק שאנו מעשה סדום ועמורה, כי עשקו העניים וסנו המשפט. (יא) בריאים, נסמות מפוטמות, וכא לרוב נחבור עם שור, ואולי כם עגלים מפוטמים (מאסטקאלבער). (יב) לראות פני, נמקום לְהֵרָאוֹת אֶת

פני

דְּכִאלַיִן לָא רַעְיָא קֳדָמַי בְּהוֹן: (יב) כַּד אַתּוּן אָתְיָן לְאִתְחֲזָאָה קֳדָמַי מַן תְּבַע דָּא מִידְּכוֹן לְמֵיתֵי וְלְאִתְדַּשָּׁא עֲזָרָתִי: (יג) לָא תּוֹסְפוּן לְאַיְתָאָה מִנְחַת אֲנִיסָא קוּרְבַּן מְרַחַק הוּא קֳדָמַי יַרְחִין וְשַׁבִּין כְּנִישָׁא אַתּוּן מְתַכְּנְשִׁין לָא שָׁבְקִין חוֹבֵיכוֹן לְקַבְּלָא צְלוֹתְכוֹן בְּעִדָּן כְּנִישַׁתְכוֹן: (יד) יַרְחֵיכוֹן וּמוֹעֲדֵיכוֹן

זֹאת מִיָּדְכֶם רְמַס חֲצֵרָי: (יג) לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה: (יד) חָדְשֵׁיכֶם

עיני

רָחֵיק מֵימְרִי הָוֹוּ קֳדָמַי לְרִיחוּק אַסְגֵּיתִי לְמִשְׁבָּק: (טו) וְכַד בַּהֲנַיָּא פָּרְסִין

ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח נלאיתי נשא: (טו) ובפרשכם כפיכם

ירהון

תולדות אהרן חדשיכם ומועדיכם שנת כ"ג קמ"ס · מגלס ד' ל"ת: ובפרישכם כפיכם נרכות ס' ל"ב:

ר ש"י

לרמוס את חצרי שמין לנכנס שלם עמי: (יג) לא תוסיפו הביא מנחת שוא. מתרס אני בכם לא מביאו לי מנחת שוא שלכם שמעטן העולה ממכם קיטור של תיעוב הוא לי ולא נאמת רוח: חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל וגו': ולקרוא מקרא חדש ושבת שאתם מוסיפים לקרא עצרת ומסיפים בהם לא תוכל למבול מון שבלבבכם הגועה לעבודת כוכבים ומזלות והעצרה עמו שמין שני הדברים שאלו רמויין יחד לקרוא עצרת ליאסף לשני ושמון שבלבבכם לעבודת כוכבים ומזלות ואין אתם מוליאין אותו מתוך לנכנס: (טו) ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם. לפי שידכם דמים

מלאו

אני, כמו שלא שמעתם בשנת ירמה כל זכורך את פני ה' אלהיך, ונמלוים בשמעה מלת את. רמם, ע"ל בזיון, מי בקש זאת מאתכם שתבעטו חצרי? ומלת מידכם היא מסגולת הלשון, וכן בשאר מקומות במקרא: (יג) לא תוסיפו, אם עשיתם עד עתה, לא תביאו עוד מכאן ואילך, כי תביאו מנחה לשני, ואין לנכנס אלי, ואת היא מנחת שוא (רד"ק). קטרת, שמים שמשרפים, ולא נא רק במקום אחד על עצין קרבן בכלל (תהלים ס"ו ט"ו) קטרת אלים. ר"ל הקטרת אשר אתם מקטירים תועבה היא לי. אבל לפי שגונים מוסב קטרת תועבה על מנחת שוא, ר"ל מהעב אכני את ענן קטרת מנחתכם (מין גרייוכעם רויכוורק מיום עם מיר). קרא מקרא, קריאת שקבל להתקבץ בחדש שבת ומועד. לא אוכל, לא אוכל לסבול שמון הנמתך בלבבכם עם הקטון, אשר אתם מתקנאים בביתי. ועצרה, מסיפת עם בחג קבוע לשקרבן, או ביום לוס לתשובה, כמו קדשו לוס קראו עצרה (יואל ב'). (טו) ובפרשכם כפיכם,

עין

עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ: (טז) רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי חִדְלוּ הָרֵעַ: (יז) לִמְדוּ הֵיטֵב דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אַשְּׁרוּ חָמוֹץ שִׁפְטוּ

יְדֵיכון לְצַלָּאָה עֲלֵיכון מְסַלֵּיקְנָא אַפַּי שְׁבִנְתִּי מְנִכּון וְאַף כַּד אַתּון מַסְגְּנִין לְצַלָּאָה לָא רַעֲוָא קֳדָמַי לְקַבָּלָא צְלוֹתְכון מְדִי יְדֵיכון דָּם זַכַּאי מַלְיָן: (טז) תּוּבוּ לְאוֹרַיְתָא וְאִתְּכִפּוּ מֵחוֹבֵיכון וְאַעְדּוּ בִּישׁוּתְ עוֹבָדֵיכון מְקֳבֵיל מֵימְרִי

יתום

אְתְמְנִיעוּ מִלְאַבְאָשָׁא: (יז) אִלֵּיפוּ לְאוֹטָבָא תְּבָעוּ דִּינָא זַכּוּ דַאֲנִיס דּוּנוּ דִּין

יתמא

תולדות אהרן ידיכם דמים עס׳ נדס ב׳ י״ג: למדו היטב יומא ל״ע · קדושין ב׳ כ״ג: אשרו חמוץ סנהדרין ל״ס:

ר ש ״ י

מלאו. דמים רציחה: (טז) רחצו הזכו. (פתח הוא) לשון לווי לפי שהוא מגזרת רחץ מבל רחלו קמץ לשון עבר שהוא מגזרת רחץ. רחלו הזכו הסירו חדלו למדו דרשו מצרו שפטו ריבו לכו · י׳ מזהרות של לשון תשובה ים כתן כנגד עשי״ת וכנגד עשרת מלכיות זכרונות ושיפרות: חדלו הרע. חדלו ממעשים הרעים: הרע · כמו להרע ומ״ל לכתוב (מלהרע) שכן לשון המקרא נופל על לשון חדלה וחדל לעשות בפסח (במדבר ט׳) עד כי חדל לספור (ברא׳ מ״ח מ״ה) כלומר חדלה הספירה חדלה המעשיה אף כאן תחדלו הרעה: (יז) למדו. רבי נקוד והוא מגזרת למוד היו למדין להטיב. המלמד לעלמו הוא ממשקולת לשון קל לפיכך לווי לשון רבים שלו נקוד בחירק כמו לחמו שמעו אבל המלמד לאחרים הוא ממשקולת לשון כבד המדגים ואף בא ללוות את הרבים הוא נקוד למדו וכן דרשו מגזרת דרום אבל מצרו שבסי״ן מודגשת ממשקולת לשון כבד ומגזרת אשר לפיכך לשון לווי לרבים נקוד פתח (כמו אשרו) דברו ספרו בשרו: אשרו חמוץ. התזיקו את הגזול והוא לשון מסגה אשרנוסי מי ליתר חילי יתר כתך. לשון אחר הדריכוהו בנתיב אמת לזכות בשלו לשון באשורו אחזה רגלי (איוב כ״ג י״א) ואשר בדרך לבך (משלי כ״ג י״ט) · חמוץ גזול וזומם לו מכף

מעול

ב א ו ר

עין תפלה, כי דרך בני אדם לפרוש כפיהם שמימה, בהתחנם על מליהם. (טז) הזכו, משמעו הזדכו כמו שהתפעל בארמית, או שהוא בנפעל, ולכן הזי״ן דגושה לחסרון נו״ן הנפעל. (יז) היטב, להטיב, וכן תרגם הכשדי, אליפו למופנא. אשרו, מתורגם לפי פירושי, ולד״ת הוא כמו יסרו, בחלוף אהו״י. חמוץ. הוא העשוק והגזול, וכן מכף מעול וחומץ (תהלים ע״א), שפירושו עושק וגוזל. (רד״ק) כאלו כתוב חָמוּץ, ולד״ת

יַתְמָא עֲבִידוּ קַבִּילוּ קְבִילַת אַרְמַלְתָּא :
(יח) בְּכֵן כַּר תְּתוּבוּן לְאוֹרַיְתָא תְּבָעוּן מִן קֳדָמַי וְאֶעְבֵּיד בָּעוּתְכוֹן אָמַר יְיָ אִם יְהוֹן חוֹבֵיכוֹן כְּתִימִין כִּצְבָעוֹנִין כְּתַלְגָּא יְחָווֹרוּן אִם יִסְמְקוּן כְּזְהָרִיתָא כַּעֲמַר נְקִי יְהוֹן : (יט) אִם תִּיבוּן וְתִקַּבְּלוּן לְמֵימְרִי טוּבָא דְאַרְעָא תֵּיכְלוּן :
(כ) וְאִם תְּסָרְבוּן וְלָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי בְּחֶרֶב סָנְאָה תְּתְקַטְּלוּן אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ גְּזַר כֵּן :

יתום ריבו אלמנה : (יח) לכו־
נא ונוכחה יאמר יהוה אם־
יהיו חטאיכם כשנים כשלג
ילבינו אם־יאדימו כתולע
כצמר יהיו : (יט) אם־תאבו
ושמעתם טוב הארץ תאכלו :
(כ) ואם־תמאנו ומריתם חרב
תאכלו כי פי יהוה דבר :

איכה

תורות אהרן אם יהיו וגו' שבת ע' פ"ו - יומא ו' ס"ו ס"ח : כשלג שבת ע' ס"ח: אם תאבו קדושין ג' ס"ג : ואם תמאנו שם : חרב תאכלו שם ס"ב :

איכדין

ר ש "י

פעול ומומן (תהלים ע"ח ד') : שפטו יתום . פלוני זכאי ופלוני חייב : ריבו אלמנה . כשתדלו בריבם להתווכח בעדם שעינים יולפת לחזור מחרי בעלי דינם : (יח) לכו נא ונוכחה . יחד אני ואתם ונדע מי סרח על מי ואם אתם סרחתם עלי עודני נותן לכם תקוה לשוב . ואם יהיו חטאיכם כשנים חתומים לפני כאדם שני פלגים כשלג : יאמר ה' . תמיד הוא אומר לכם כן כמו ע"פ ס' יחנו (במדבר ט' כ') . ד"א לכו נא ונוכחה מה כתוב למעלה ממנו חללו הרע למדו היטב ואחר שחשובו אלי לכו נא ונוכחה יחד להודיעני עשיתו מה שעליו עשה מה שעליך ואני אומר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ואומר : כתולע . לצבע שלובשין בו אדום נראיים שם ויש תולעים בכל אחד ואחד : (כ) כי פי ה' דבר . וסיכן דבר וכבאתי עליכם חרב (ויקרא כ"ו כ"ה) .

לזונס

באור

ולד"ת חמוץ במקום חומץ . כמו עשוק במקום עושק , ומלת אמרו לשון כפעל , כמו (למעלה ג') עמי מאשריך מתעים , ותרגומו (ויסעם דמן פרעפוסר) . ריבו , ר"ל ריבו ריב אלמנה . (יח) ונוכחה , כשפטם יחד וכן יסר נוכח עמו (איוב כ"ג) . אם יהיו , כלשון שעלה ותמיסה , כלי תוכל למחות עומתיכם , אם לא תשובו אלי ? פיתכן שיעברו חטאיכם מנגד עיני , ונעשה כאדום כאדום שניס ותולעת יתפשך ויהיה לבן כשלג וכצמר ? ורמוי לסיות כשלג , כצמר , וחסירים ס"ת כתמה במליצה , כי סוף מוכן מעלמו . וכמעתיק מיבאלים היה כרשתון שמעתיק כמאמר הזה כלשון שעלה , כי בלא זה מלת ומוכחה היא בלי הבנה . כתולע , פוא שם רמם , ויקרא בלשון ערבי (קרמעז) , ומלא כרמם הזה

נעשה

(כא) אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים: (כב) כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם: (כג) שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד ורדף כּוּלְהוֹן רְחִימִין לַקַּבָּלָא שׁוֹחֲדָא אָמְרִין גְּבַר לְחַבְרֵיהּ עֲבֵיד לִי טַב

(כא) אֵיכְדֵין הֲבוּ עוֹבָדָא לְמֶהֱוֵי כְּטָעְיָתָא קַרְתָּא מְהֵימַנְתָּא דַּהֲוַת מַלְיָא עָבְדֵי דִינָא קוּשְׁטָא הֲוָה מְתַעֲבִיד בָּהּ וּכְעַן אֵינוּן קְטוֹלֵי נַפְשָׁן: (כב) כַּסְפָּךְ הֲוָה לְפִסוֹלָא וְחַמְרֵיךְ מַעֲרַב בְּמַיָּא: (כג) רַבְרְבַיִךְ מָרְדִין וְשׁוּתָפִין לְגַנָּבִין

בדיני

תולדות אהרן איכה היתה מגלה ל"ג: מלאתי וגו' סנהדרין ל"מ: כספך היה לסיגים נתרע ג' ע"ו:

ר ש "י

לזונה. תועה מעל אלהיה: קריה. שהיתה נאמנה ומלאה משפט וצדק היה לן כה ועתה מרצחים. מלאתי משפט כגון רבתי עם (ויכס ג') : צדק ילין בה. תמיד של שחר היה מכפר על עבירות של לילה ושל בין הערבים מכפר על של היום. ד"א שהיו מלינין בה דיני נפשות כשלא היו מולמין לו זכות ביום הרצחן לא היו גומרין את דינו עד למחרת לולי ימלאו לו זכות ועתה נעשו רולחין. ומלינו בפסיקתא ר' מנחם בר תוספיה אמר תפ"ח בתי כנסיות היו בירושלים כמנין מלאתי בניתרע ועתה מרצחים סרנו את תורים סרנו את זכריה: (כב) כספך היו לסיגים. שהיו עושין ממעות נחשת ומלפין לותן בכסף לטוטות בהם: סבאך מהול במים. משקין שלכם מעורבים במים כדאיתא בפסיקתא. מסול מעורב ואין לו דמיון במקרא. ומדרש אגדה פותר לשמוק ממרתי מסולל (קהלת ג' ג') מעורבב: (כג) סוררים. סרים מן הדרך הישרה: ורודף שלמונים. שלומין תירגם יונתן ממרין גבר לחבריה

עבוד

ב א ו ר

נעשה לבע מדוש בקרא בל"ג (קרואמוין). (כ) תאכלו, לא תהיו אוכלים, כי אם אוכלים בחרב, בלשון נופל על לשון, וכא בפועל לחזק. חרב, כמו בחרב, וכן למעלה ברופות אם, בחם. (כא) לזונה, שעשה הזונה מעל בעלה היא בונדת. מלאתי, היו"ל נוספת; וסרחוי מלאת משפט וצדק בשמיכות. ועתה, יליט שם מרלחים. (כב) כספך, עשוי מעבעות מזויפות מסיגים כחשת ובדיל, ומחוסות בכסף לטעות בני אדם, וכן קוני יין מעבו שקנו חי ונקי, וצוות מעורב במים (מדברי רד"ק). סבאך, יין ע"ד מליצה. ולדעת בן מלך דרך בזיון הוא לפי שעשוי יקרת הוצת, נקרא על שם זה סיין. מהול, מעורב, ואין לו דע במקרא. ומדי מצינו לו חבר מסערבי אל מכל (רד"ק). שריך סוררים, לשון נופל על לשון, וכן (הושע י') כל שריה סוררים,

ושניו

דִּינִי וַאֲשַׁלֵּם לָךְ בְּדִינָךְ וְרֵדֵךְ שַׁלְמַנַּיִם יָתוֹם לָא יִשְׁפְּטוּ
דִּין יַתְמָא לָא דַיְנִין וּקְבֶלֶת אַרְמַלְתָּא לָא עָלַת
לְקָדָמֵיהוֹן: (כד) לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת
אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי
וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: (כה) וְאָשִׁיבָה
יָדִי עָלַיִךְ וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִגֵּיךְ
ואסירה
פּוּרְעָנוּת דִּין מְסַנְאַי עַמִּי וְאֶתֵּיב נָקְמָא לְבֵעִיל דְּבָבִי:
(כה) וְאָתִיב מְחַת גְּבוּרְתִּי עָלָךְ וַאֲבָרֵר כְּמָא דְמַנְקֵן בְּבוּרְיָתָא כָּל
רשיעיא
תולדות אהרן ואשיבת ידי עכם כ' קל"ט · מגלה ג' י"ז · סנהדרין י"ג נ"ח: ואצרף כבר עם:

ר ש"י

עביל לי טב בדיני ומשלם לך כדיוק שופט עסיס מעול וסנגל לומס עליו בשני שופט מחר זהפסיס לומר לו לדקני היום ואני משלם גמולך כשילמתו עליך בשני הוי רודף משלום גמולות: וריב אלמנה לא יבוא אליהם. משלמנס בעס לזעוק ושיעוס יולע וזו פוגעת בו ומשלתו עס כועלס בעמקתך לפני השופט והוא לומר כל היום הזה ינעתי לו במלאכס ושופו לע הועלתי וזו חוזרת למחורים ולומרת ומס זה עשוה עים לע הועיל עני לע כ"ס הוי יעוס לע יספטו וריב אלמנס לע יבא עליהס כלל:
(כד) נאום האדון. עסכל שלו ובידו לעקור אחלס מעולכס ולנטוע בס אחרים: אביר ישראל. תקפו של ישראל: הוי. לשון הזמנס וקריאה ודומס לו הוי הוי וגוסו מארץ לפון (זכריס ב' י') ידעו הכל כי אנחס מלוי שהכעיסוני במעשיכס:
(כה) ואשיבה ידי עליך. מכס אחר מכס עד כלוס הפוגעים. כבור. לשון בורית ספון בלע"ז1) ולשונו לשון נקיון כמו וכר לבב (תהלים כ"ד) ע"ס שהוא מנקס הכנר מכעסיו

ב א ו ר

ועניני שפרו מן הדרך הטוב. והכתבי תרגס · לענגיך מרדין (דייטש פארגיפטלטען זיך וידערוופטלוך). וחברי נגבים, סנגדים חולקים עמהס. לפיכך לע ייסרו אותס ולא ימנעוס מלנגוד (רד"ק). כלו, דרך כלל על הפרטים הפס בלוון כי כלס הלכו אז בדרך אחד, לפיכך אמר כלו בלשון יחיד (הכ"ל), ומפס שלומים תשלומים: (כה) אנחם, לקיחת הנקמה היא מנוחס ונחמס לרוח מר נפש, אשר יחס לבבו להתנקס מן סלר שלורר אותו. וכן (ביחזקאל ס') והניחותי חמתי בס וסנחלתי. (כה) כבר, כמו בורית ורשוי כְּבַבּר (וויא מיט וויינסטאון ד' ה' מוין דמו רייניסטע), ומפרש כמו שהבורית מוליא כל כתס, כן תוליא מני

1) ספון פלע"ז, savon, : ומס· מיט· Sape, sapone (זייפע).

וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ׃
(כו) וְאָשִׁיבָה שׁוֹפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה
וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא
לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה׃
(כז) צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ
בְּצְדָקָה׃ * (כח) וְשֶׁבֶר פֹּשְׁעִים
וְחַטָּאִים יַחְדָּו וְעֹזְבֵי יְהוָה יִכְלוּ׃
(כט) כִּי יֵבֹשׁוּ מֵאֵילִים אֲשֶׁר
ע"כ חמדתם
יְשִׁתֵּיצוּן׃ (כט) אֲרֵי תִתְבַּהֲתוּן מֵאֵילָנֵי טַעֲוָתָא
דחמדתון

וְרַשִׁיעָא וְאַעְדֵי כָּל חוֹבָהּ׃
(כו) וַאֲמַנֵי בִיךְ דַּיָּנֵי
קוּשְׁטָא תַּקְנִין כְּבְקַדְמֵיתָא
וּמָלְכֵי מִלְכָךְ כַּד מִן אָוֹלָא
וּבָתַר כֵּן יִתְקְרֵי לָךְ קַרְתָּא
דְקוּשְׁטָא קַרְתָּא
מְהֵימַנְתָּא׃ (כז) צִיּוֹן כַּד
יִתְעֲבַד בָּהּ דִּינָא תִּתְפְּרוֹק
וְרָעֲבְרוּ אוֹרַיְתָא יְתוּבוּן
לָהּ בְּנָהָא׃ (כח) וְיִתְבָּרוּן
מָרְדִין וְחַיָּבִין כַּחֲדָא
וְדִשְׁבָקוּ אוֹרַיְתָא דַיְיָ

תולדות אהרן ואשיבה שפטיך כבת קכ"ע · מגלה כ' י"ז · סנהדרין י"ח ב': ציון במשפט תגא עם · סנהדרין עם :

ר ש"י

מכתמיו סיגיך הסמור למעלה כמו כספך סיג לסיגים תערובות נחשת בכסף קרוי סיג לף כמן תערובות רשעים עם הכשרים אני מכלה הפושעים שהם הסוג : בל בדיליך . בדיל הממורג בכסף כלומר כרשעים שביך . בדיל מסטו"ם בלע"ז[1] : (כו) כבראשונה . מעמיד לכם שופטים כשרים : עיר הצדק . כשתהלה לדק ילין בה : (כז) במשפט תפדה . על ידי שיהיה בה מושב מסדא : ומעוכתיה : ושביה . מיסי תשובה שבתוכה : (בצדקה . במלדיקים עלמם במשפט ובלדקה שבתוכה) : (כח) ושבר פשעים וגו' . שבטולן סוכיחן למעלה · ושם פשעו בי . נוי חומא . עזבו את ה' · פושעים . מורדים בה' ואפיקורסים : וחטאים . אלו עבריינים הסוברים מלות ה' : (כט) מאילים . לשון אלה מין מילן שקורין מולמא בלע"ז[2] : אשר חמדתם . לעבוד תחתיהם כענין שנאמר תחת אלון ולבנה ואלה כי טוב אלה הושע

באור

אני מוציא סיגיך ובדיליך , ורואה שבאור על בוריה (ירמיה ג' כ"ב) . בדיליך , כי שבדיל ממורג בכסף עד שיקויסו ממנו , ואמר בלשון רבים בדיליך על כל התערובות המעורבות בו (עין קדמר בויטהיילע) . (כז) ושביה , עושי תשובה שבתוכה (רש"י) . וכן מתורגם . ולד"ת הפסיק בין הגולה , והרחוק קרוב יותר לפי הענין והכתוב סל אחריו . (כה) ושבר פושעים , התנגדות סל וחסיד בלדקה , ר"ל אבל על פושעים וחטאים יבוא שבר , ושוא מקרא קלר . כאלה

1) מסטו"ם בלע"ז , Estains : étain, (עין , ניינסטאיילע) .
2) מולמ"ת בלע"ז , Olme, oulme : (olme) : orme, מים (עין מולמבוים) .

חַמַדְתּוּן וְתִתְכַּנְעוּן מִגְנֵי טַעֲוָתָא דְאַתּוּן מְסַתְּיְעִין בְּדוּחָן: (ל) אֲרֵי תִדְחוֹן כְּבוּטְמָא דִי מְנַתַּר טָרְפוּהִי וּכְגִנַּרְת שַׁקְיָא דְמַיָן לֵית לָהּ: (לא) וִידֵי תּוּקְפַדְרוֹן דְרַשִׁיעַיָא כִּנְעוֹרֶת כְּתָנָא וְעוֹבַד יְדֵהוֹן כִּנְיָצוּץ נוּרָא כְּמָא דְמָקְרְבִין דִין לְסָטַר דִין וְדָלְקִין תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא וְלָא יְהֵי עֲלֵיהוֹן חַיָּם:

חֲמַדְתֶּם וְתַחְפְּרוּ מֵהַגַּנּוֹת אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם: (ל) כִּי תִהְיוּ כְּאֵלָה נֹבֶלֶת עָלֶהָ וְכַגַּנָּה אֲשֶׁר־מַיִם אֵין לָהּ: (לא) וְהָיָה הֶחָסֹן לְנְעֹרֶת וּפָעֳלוֹ לְנִיצוֹץ וּבָעֲרוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וְאֵין מְכַבֶּה:

הדבר כֵּן יְסוּפוּן רַשִׁיעַיָא אִינוּן וְעוֹבָדֵיהוֹן כִּישַׁיָּא וְלָא יְהֵי עֲלֵיהוֹן חַיִּים:

פת גם

ר ש"י

(יהושע ז'): מהגנות · שם היו עובדים עבודת כוכבים כמה דאת אמר המתקדשים והמטהרים אל הגנות (ישעיה ס"ו י"ז): (לא) נובלת עלה. העלה שלה נובלת כמום שלומיצנ"מ בלע"ז[1]) בבא עליו שרב או קרח נובל כמוש ולילחוח אבד וכלה ואין נובל לשון רקבון כמו כלה שמין נו"ן נוספת באמצו לשון אלא נובל לשון דבר הנלאה וכלה כמו מנורת זהב תבל (שמות י"ח) כמו מתבול ומתרגמינן מילאה מילאה: אשר מים אין לה. להשקות ירעים בדבר שמוציאים בו מצוים פורענותם: (לא) החסון. התוקף שהיו מוכים את העניים וגוזלין ממון ומתחסנין בממון כמו שאמור למעלה ותבלי נגיים יהיה לחומו ממון לגבורת שמגבירין מן הפסתן שהוא קל ונוח ליטרף: ופעלו. וכחומה חומו תוקף יהיה לניצוץ אש ובערו זה בזה: לניצוץ. מיסטנילי"א בלע"ז[2]). מירגם יונתן ועובד יהוה ואין זה אחר לשון שבגדי שש"ב היה לו לניקד ופעלו חטף קמץ ויהי נכתב לשון פעול עכשיו נקוד מלאפוס ר"ל חולם) נכתב לשון פועל: ואין מכבה. תרגום יונתן ולא יהא עליהון חיים:

נאחרים

באור

(ל) כאלה, וברגים אלים, שוגים בעגינם מן אַלָּה אלון ואלונים (מייכמן), ורלה בגאור (יהושע כ"ד כ"ו). (לא) החסן, תוקף. כמו חסין יש, וסכוונם על הפסילים, שהיו מבטח ומשגב לעובדיהם הסכלים, ולפי פירש"י יתורגם (דיא גפוומלטטהאם וויהד דמו וופרג זיין, מוד דער וויא פערחיבט דער פונקט), ולדעתו הוא כמו חָסָן. ואחרים פותרים לכפך: חסן. הוא שם תאר לסחים בחוק וכאומם · ופעלו בחולם, במקום וּפָעֳלוֹ מן פֹּעַל, ועניני הסמוכה, וכן (ירמיה כ"ב י"ג) וּפָעֳלוֹ לֹא יתן לו (מוד זיין).

1) פליטעוויש"ט בלע"ז, Flestissant : flétrissant, (פערוועלקענד).
2) איסטענילי"א בלע"ז, Estincelle : étincelle, (רער פונקט).

ב (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר חָזָה יְשַׁעְיָהוּ
בֶּן־אָמוֹץ עַל־יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִָם: (ב) וְהָיָה ו בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים נָכוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית־יְהוָה
בְּרֹאשׁ הֶהָרִים וְנִשָּׂא מִגְּבָעוֹת
וְנָהֲרוּ אֵלָיו כָּל־הַגּוֹיִם: (ג) וְהָלְכוּ
עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ ו וְנַעֲלֶה
אֶל־הַר־יְהוָה אֶל־בֵּית אֱלֹהֵי
יַעֲקֹב וְיֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה
בְּאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה
וּדְבַר־יְהוָה מִירוּשָׁלִָם: (ד) וְשָׁפַט
בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים

ב (א) פִּתְגָמָא דִּי חֲזָה
יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ עַל אֲנָשׁ יְהוּדָה
וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם: (ב) וְיֶהֱוֵי
בְּסוֹף יוֹמַיָּא מְתַקַּן יְהֵי
טוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
בְּרֵישׁ טוּרַיָּא וּמְתַּל
מַרְמָתָא וְיִתְפְּנוּן לְמִפְלַח
עֲלוֹהִי כָּל מַלְכְוָתָא:
(ג) וְיֵהָכוּן עַמְמִין סַגִּיאִין
וְיֵימְרוּן אִתּוֹ וְנִסַּק לְטוּר
בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְבֵית
שְׁכִנַת אֱלָהֵיהּ דְיַעֲקֹב
וְיַלְפִּינָּא מֵאוֹרְחָן דְתַקְנָן
קֳדָמוֹהִי וּנְהָךְ בְּאוּלְפָּן
אוֹרַיְתָא הֲרֵי מִצִּיּוֹן תִּפּוֹק
אוֹרַיְתָא וְאוּלְפָּן פִּתְגָמָא
וכתתו
דַיְיָ מִירוּשְׁלֵם: (ד) וְיָדִין בֵּין מַלְכְוָתָא וְיוֹכַח לְעַמְמִין סַגִּיאִין וְיַעַפְּנוּן
סיפיהון

תולדות אהרן ובתרו אליו בפרע ג' כ"ג: והלכו עמים רבים בפרע ב' כ"ג: והוכית וגו' עקידת שער מ"ו:

ר ש"י

ב (ב) באחרית הימים. לשמר שיכלו הפוסעים: נכון. מתוקן: בראש ההרים. נכר שמות רשם לכל הפרים בחזיכות הפרים: ונשא מגבעות. יגדל גם שנעשה בו מנסי סיני וכרמל ומבור: ונהרו. ימהרו. ימשכו אליו כנהרות: (ג) אל בית אלהי יעקב. לפי שמות קרלו בית אל לפיכך יקרא על שמו אבל מנרשם

באור

זיינען ומקוין), ורמוי להרגש (דער גשוומלטינגע וויבד דמו ווערג זיין, מוזר זייגע מהשמט דער פוקט). לגערת, סוף מס שמגערין מן הפסמען.

ב (ב) נכון, לשון חוזק ואומץ, כמו נכון כסאך מאז. ונהרו אליו, ירוצו אליו כמי נהר פוגעים והולכים. (ג) ויורנו מדרכיו, וילפינג מאורחן דתקנן קדמוסי (פכמדי). ופשמע שנביאי אלהים ילמדו את העמים דרכיו. כי מציון, פשמעד פוא פוא מדברי שנגיא, וכן פי' הרד"ק. (ד) ושפט, מוסב על פ' בפסוק הקודם, ודומה לזה

למטה

וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאִתִּים
וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת לֹא־
יִשָּׂא גּוֹי אֶל־גּוֹי חֶרֶב וְלֹא־
יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה: (ה) בֵּית
יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְהוָה:
(ו) כִּי נָטַשְׁתָּה עַמְּךָ בֵּית יַעֲקֹב
כִּי מָלְאוּ מִקֶּדֶם וְעֹנְנִים
כַּפְּלִשְׁתִּים וּבְיַלְדֵי נֻכְרִים

ישפיקו

תרגום

סַיְפֵיהוֹן לְסִבִּין
וּמִרְנֵיתֵיהוֹן לְמַגָּלִין לָא
יִטּוֹל עַם בְּאַפֵּי עַם זַיִן
וְלָא יִתְאַלְפוּן עוֹד מִבְּכֵן
קְרָבָא: (ה) יְיָ מִרוֹן דְּבֵית
יַעֲקֹב אֱתוֹ וְנֵהַךְ בְּאוּלְפַן
אוֹרַיְתָא דַיְיָ: (ו) אֲרֵי
שְׁבַקְתּוּן דַּחֲלָא תַּקִּיפָא
דַּהֲוָה פְּרִיק לְכוֹן דְּבֵית
יַעֲקֹב אֲרֵי אִתְמְלִיאַת
אַרְעָכוֹן טַעֲנָן כְּמִלְקַדְמִין
וְעָנְנִין כְּפִלְשְׁתָּאֵי

ובנימוסי

ר ש"י

מגרסם קרלו סר כסר ס' ירפס ילחק קרלו סדס לשוח בסדס: (ד) לאתים. קולטרו"ס בלע"ז (1): למזמרות. סרפ"ס בלע"ז (2) שזומרין בהן הכרמים: (ה) בית יעקב וגו'. הפומות יאמרו להס כן והמקרא הזה הוא מוסב על והלכו עמים רבים וגו': לכו ונלכה באור ה'. יאמרו להס כן. וי"ת יימרון דבית יעקב לאתו וגו': (ו) כי נטשת עמך בית יעקב. הנביא מיסב הדיבור על הסכינה ואומר כי עד הגס עזבת לת עמך בסביל טונס. (ד"ס הנביא מוכיחן ואמר להס כן כי נטשת עמך בית יעקב וגו' עזבת לת מעשה הטוב אשר על ידו נהיית לעס אתס בית יעקב): כי מלאו מקדם. נתמלאו לבלומס ממעשה ארמיים סיושבים במזרח שהס מכשפים ומעוננים נכשפים: ובילדי נכרים ישפיקו. למוכן ולנחש כפלשתים ובהס הס

מספיקים

באור

למעס (כ"ף ד' ס') כי תורה מאתי תצא ומשפטי לאור עמים תרגיע וכו'. וכתתו, פ"י שהוא יספיק ויוכיח ימים שלום ושקט ביניהם, ויכתתו כלי מלחמתם לעשות מהם כלים לעבודת האדמה, ולא ילמדו עוד קשת ומלחמה. לאתים, וכן למזמרות מתורגם לפי פירש"י. (ה) בית יעקב, כתעורר כאן הנביא מרעיונים הנשגבים, וקרא לבני דורו להתהלך עמו לפני ה' באור החיים. אך פתאום ירד מחווס ממרום התפעלות רוחו, והתחיל בתוכח עם ישראל בימיו, אשר כבר נטשם עמם מלאתם לבוא, ועל זה אמר. (ו) כי נטשתה, אתה ה' עזבת את עמך בית יעקב ויפה עשית כי מלאו מכשופי בני קדם, והם ארם, כמו שכתוב ארם מקדם ופלשתים מאחור. ועוננים, בני ישראל הם עוסקים בפלשתים, אשר שמעו אל מעוננים וקוסמים. ובילדי נכרים ישפיקו, עזבו תורת

ס'

1) קולטרו"ס בלע"ז, Coultres : coutres, (פלוגשמרן).
2) סרפ"ס בלע"ז, Serpes : serpes, (גארטענשנייטער).

יַשְׁפִּיקוּ׃ (ז) וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ כֶּסֶף וְזָהָב וְאֵין קֵצֶה לְאֹצְרֹתָיו וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ סוּסִים וְאֵין קֵצֶה לְמַרְכְּבֹתָיו׃ (ח) וַתִּמָּלֵא אַרְצוֹ אֱלִילִים לְמַעֲשֵׂה יָדָיו יִשְׁתַּחֲוֶה לַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו׃ (ט) וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל־אִישׁ וְאַל־תִּשָּׂא לָהֶם׃ (י) בֹּא בַצּוּר וְהִטָּמֵן בֶּעָפָר מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וּמֵהֲדַר

גאונו

קָדְמָם דְּחִילָא דַּיְיָ וּמִזְיו

יקריה

וּבְנִימוּסֵי עַמְמַיָּא אָזְלִין׃ (ז) וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָהוֹן כְּסַף וּדְהַב וְלֵית סוֹף לְגִנְזוֹהִי וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָהוֹן סוּסָוָן וְלֵית סוֹף לְרַתִּיכוֹהִי׃ (ח) וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָהוֹן טַעֲוָן לְעוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן סָגְדִין לְדַאֲתְקִינָא אֶצְבְּעָתֵיהוֹן׃ (ט) וְיִמָּאֲךְ אֱנָשָׁא וְיִתְחַלַּשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְלָא תִשְׁבּוֹק לְהוֹן׃ (י) וְיֵיעֲלוֹן לְמֶעְרַק בְּמַעֲרַק בְּטַנָּרָא וּלְאַטְמָרָא בַּעֲפָרָא מִן

יקריה

רש"י

מספיקים תמיד ומתעסקין ומתרפקין ונטרחים בהם לשון מן יסיחך נספק (איוב ל"ו) דיבמימנ"ט בלע"ז: (ז) ואין קצה. לשון קץ: (ח) ישתחוו. כמו משתחוים: (ט) וישח אדם. הקטנים: וישפל איש. הגדולים והגבורים מנשי החיל: ואל תשא להם. הנביא לומר להקב"ה וידעתי כי לא תסלח להם מלספרע מהם: (י) בוא בצור. לכו בלוז לבורות בנקרת הצורים: והטמן בעפר. ולהטמין בעפר.

עיני

באור

כ' ומתעסקו, בספרי הכשופים ומנחושים, ומספיקים בהם, והם אומרים דיינו בחלם הספרים (רד"ק). וגם ברחב"ע פי' כמו כן, ועל פיהם תרגמתי. ואחד מן המעתיקים העתיק (ויש המבאן מיבמרגלום מן והמבאן דמר פרמארב ד. ה. דמז למד מיום שמלמר פרמארבן). (ז) ארצו, ארצו של זה הטעם שזכר, ואמר כאשר נתמלא ארצו כסף וזהב וסוסים, על שמין סוף לאוצרותיו ולמרכבותיו, אז נתמלאה ארצו אלילים, כמו שאמר ויבמן יעזרון ויבעט, ואמר, (הושע ג') וכסף הרבתי לה וזהב עשו לבעל (מדברי רד"ק). ואולי רמז הנביא בזה על שלמה, שעליו נאמר אין כסף לא נחשב בימי שלמה למאומה, ויהי לשלמה ארבעים אלף אתון סוסים למרכבתו. (ט) וישח, בנפעל, ר"ל על כן יהיה האדם מוכנע ושפיל יפעל, וזה עונשם מאתך אלהים, כי לא תסלח להם עונש שרב הזה. (י) בוא בצור, דברי הנביא אל ישראל, ובא לשון יחיד על רבים, על דרך קטון.

גבסות

1) דיבעימנ"ט בלע"ז, Debattement: se debattre, (ויך חיים משחתם פוראן).

יְקָרִיהּ׃ (יא) עֵינֵי רָמוּת אֱנָשָׁא יִמְאָכֵן וְיֶחְלַשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְתִקּוֹף יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא׃ (יב) אֲרֵי יוֹמָא דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת עַל כָּל גֵּיוָתָנַיָּא וּרְמֵי לִבָּא וְעַל כָּל תַּקִּיפַיָּא וְיִמְאָכוּן׃ (יג) וְעַל כָּל מַלְכֵי עַמְמַיָּא תַּקִּיפַיָּא וְחַסִינַיָּא וְעַל כָּל טוּרֵנֵי מְדִינָתָא׃ (יד) וְעַל כָּל טוּרַיָּא רָמַיָּא וְעַל כָּל רָמְתָא מְנַטַלְתָּא׃ (טו) וְעַל כָּל דְּיָתְבִין בְּמִגְדַּל רָם וְעַל כָּל דְּשָׁרָן בְּשׁוּר כְּרִיךְ׃ (טז) וְעַל כָּל דְּיָתְבִין בְּנִסְיֵי יַמָּא וְעַל כָּל דְּשָׁרָן שַׁפִּירָן׃

ויאמר

גְּאֻנּוֹ׃ (יא) עֵינֵי גַּבְהוּת אָדָם שַׁפֵּל וְשַׁח רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגַּב יְהוָה לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃ (יב) כִּי יוֹם לַיהוָה צְבָאוֹת עַל כָּל־גֵּאֶה וְרָם וְעַל כָּל־נִשָּׂא וְשָׁפֵל׃ (יג) וְעַל כָּל־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן הָרָמִים וְהַנִּשָּׂאִים וְעַל כָּל־אַלּוֹנֵי הַבָּשָׁן׃ (יד) וְעַל כָּל־הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל כָּל־הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת׃ (טו) וְעַל כָּל־מִגְדָּל גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־חוֹמָה בְצוּרָה׃ (טז) וְעַל כָּל־אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ וְעַל כָּל־שְׂכִיּוֹת

החמדה

תולדות אהרן ונשגב ה׳ ר״פ ל״ג · סנהדרין י״ח ל״ב ע״ו׃
ועל כל מוסף ח׳ ס׳ · שבועות ח׳ ג׳׃

ר ש״י

(יא) עיני גבהות אדם. גסות הרוח וכן כל לשון גוסס עינים שבמקרא כמו דמת אמר גסס עינים ורחב לבב (תהלים ק״ו): (יג) ארזי הלבנון. דוגמת היא על סנבוריס: אלוני הבשן · שלטונים שמושים מן המרזים: (יד) ועל כל ההרים הרמים · על יוסביסם: (טז) ועל כל אניות · תרגום יונתן ועל כל דיתבין בניסי ימא בעיי היס שמולמן ומוכמן בעניות: תרשיש · שם. יס שממו תרסים

באור

(יא) גבהות, עיני בני אדם המתנשאים, אשר בגבהו לבותם בגאה ובגון. שפל, ישפלו. ואמר בלשון עבר במקום עתיד, וכן בלשון נחיד על כל אחד ואחד (רד״ק). (יב) ושפל, ישפלו, כמו ויספיל (בראשית ל״ג). ר״ל כל גאה רם ונשא ישפל, וכן תרגם שכשלי וימעכון. ומשמע, כי בגזרת לא היתה אם רק מן הדברים הגבוהים החזקים והגדולים. אבל אין כן דעת מניח המעמים, שכוונת נקד מלת בשפל משמע, ושפיל מלת ושפל שם מופשט (מוסד נידמרש) וכאלו אמר בהתוך, על כל גאה ועל כל שפל. (טז) אניות תרשיש, ר״ל המחנר ספר מחקרי ארץ: תרסים, הנכון לדעתי הוא, כי היא ספרד

חֶמְדָּה: (יז) וְשַׁח גַּבְהוּת הָאָדָם
וְשָׁפֵל רוּם אֲנָשִׁים וְנִשְׂגָּב יְהוָה
לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: (יח) וְהָאֱלִילִים
כָּלִיל יַחֲלֹף: (יט) וּבָאוּ בִּמְעָרוֹת
צֻרִים וּבִמְחִלּוֹת עָפָר מִפְּנֵי פַּחַד
יְהוָה וּמֵהֲדַר גְּאוֹנוֹ בְּקוּמוֹ לַעֲרֹץ
הָאָרֶץ: (כ) בַּיּוֹם הַהוּא יַשְׁלִיךְ
הָאָדָם אֶת אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וְאֶת
אֱלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ־לוֹ
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַחְפֹּר פְּרֹת

ולעטלפים

ר ש "י

(יז) וְיִמְאַךְ רָמוּת אֱנָשָׁא
וְיִתְחַלַּשׁ תְּקוֹף גַּבְרִין וְתַקִּיף
יְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי בְּעִדָּנָא
הַהִיא: (יח) וְטָעוָתָא גְּמִירָא
יְסוּפוּן: (יט) וְיֵעָלוּן בִּמְעָרַת
טַנָּרַיָּא וּבִמְחִילֵי עַפְרָא
מִן קֳדָם דְּחִלְתָּא דַייָ וּמִזִּיו
יְקָרֵיהּ בְּאִתְגַּלְיוּתֵיהּ
לְמִתְבַּר רַשִׁיעֵי אַרְעָא:
(כ) בְּעִדָּנָא הַהִיא יְרַחֲקוּן
בְּנֵי אֱנָשָׁא יָת טָעוָת
כַּסְפֵּהוֹן וְיָת טָעוָת
דְּהַבְהוֹן דַּעֲבָדוּ לְהוֹן
לְמִסְגֵּיד לְטָעוָתָא

ולצלמניא

מרגים: שביות החמדה. פלטרין רלופין במסכית רלפת סים כמו ומכן מסכית (ויקרא כ"ו) על סם סמוכיס בו לת הקרקע: (יז) ביום ההוא. כוס יום סדין. (יח) כליל יחלוף. כולס יחליף כולס ילמדו: (יט) ובאו. יושבי הארץ: במערות צורים. מחילות סם סס מערות: בקומו. ליום סדין: לערוץ הארץ. לזעזר רשעי הארץ: (כ) להשתחות לחפור פירות. עלמי פלטיסס כדמות חפרפרות מיכי מרגיס

סמופרים

באור

סמודעת לנו כיום בשם סשמיטין, ונקרא הארץ כוללת בימי קדם בשם תרגום ע"ם סשרשבוסם, עיר גדולה ורוכלת עמים, אשר סיתה שמם על שמת סיס. ויען כי ארץ סשמיטין סיתה רחוקה במאד מארץ ישראל ומארץ צור וצידון, ולזאת נקראו בימי קדם אניות מוקות ומולקות, אשר יכון ללכת בהנה עד חפסי סיס, בשם אניות תרגים, אף כי לא יעדו ללכת אל תרגים וכו'. וזאת ג"כ דעת גסופיכיום. שביות, מן שכח ושפל הינו במקרא כי אם בארמית, וענינו סבעם והשפלם והשתחלות, ר"ל כל הדברים היקרים אשר היה ממדם לרחותם. ואולי נא בחבור עם אניות תרגים, כי בתוכן הכניסו הסוחרים דברים יקרים וחמדים. (יח) יחלוף, במקום יחלופו, וסרל"ק פי' יכרית, ר"ל שלא יכרית אותם. ושינו נראה, כי הפעל כוס כוף בכל מקום עומד בבנין פקל. (יט) ובמחלות, מקומות חלולים, ושרשו חלל. לערץ, להכהיל יושבי הארץ. (כ) לחפור פרות, מלה לחת, אף שהיא נכתבת בשתי מלות, ושרשו לַחֲפַרְפָּרוֹת, ושוא מן השמות אשר ככפלה בשם ע"ן ולמ"ד הפעל, ושם ערלים סחופרים הארץ, ושכוונה כפי' שהיו רגילים

וּלְצַלְמָנָיָא: (כא) לְמֵיעַל בְּמְעָרַת טַנָרָיָא וּבְשִׁקְיֵפֵי בֵּיפָא מִן קֳדָם דְּחַלְתָּא דַיְיָ וּמִזְיו יְקָרֵיהּ בְּאִתְגַּלְיוּתֵיהּ לְמִתְבַּר רַשְׁיֵעֵי אַרְעָא: (כב) אִתְמְנָעוּ לְכוֹן מִלְאִשְׁתַּעְבָּדָא לֶאֱנָשָׁא בְּמָעְבְּדֵיהּ דַּחֲלָא דְנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין בְּאַפּוֹהִי אֲרֵי יוֹמָא דִּין הוּא קָיֵם וּמְחַר לֵיתוֹהִי וְכֻלְמָא חָשִׁיב הוּא:

ג (א) כִּי הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת

תולדות אהרן חדלו לכם נכלות ג' י: כי הנה מגיפה ג' י"ד:

ו

ר ש " י

סמוערין סמרן סקורין מלפ"ם בלע"ז 1): ולעטלפים. קלב"ת סורי"ן בלע"ז 2) ויש לפמור עוד מת גלויו מאר עשה לו להשתמות ישליך האדם בחריסים ובנעילין שימלא לפניו כשהוא לנרוח ולהטמין: חדלו לכם מן האדם. שלא לשמוע לאומן שמתעים מחכם מאחרי ולהשתחוות למעשה ידיו: אשר נשמה באפו. שאר כל מיותו וכחו תלויה בנשמת אפו שהוא רוח פורח שהיום יש בו ומחר תלא ממנו וק"ו לדמות הפרפרות שאין בו ממש. ד"א חדלו לכם מכל הדרכים הרעים אלמדו מן האדם שאר כשאפו הרחיקם למה נחשב הוא וקל ומומר לעשלף שאינו נחשב לכלום:

מסיר

באור

(בא) בנקרות, במערות סלוריס, ונקראו סמערות נקרות, לפי שמנקריס בלוריס ועושים שם מערות (רד"ק). או שהיוס מעשה בני אדם, כי אם חלוליס מעלמס. ובסעיפי, כדרך עם נקרות, ושם חריצי הסלעים, וכל דבר שמשתסף נקרע קן, כמו ענפים שמתחלקים מענף סאחד. (כב) מן האדם, שאדם כאין נחשב, כי כמעט רגע ימות, כי הנשמה בשפו, ר"ל קרובה לצאת. ואמר בשפו, כי רוח סחיים תלוי בשף, כי דרך נקבי שלף יולא סהוס שנשבי שאר בלב תמיד, וכן יהיה תליו דרך נקבי שלף קרילות שאויר, וזה שי שאדם, כמו שידוע בחכמת הטבע, שם כן שחייו קלרים, נשם נחשב הוא, ואיך יתכן לבטוח עליו, או לירא ממנו (רד"ק). וכן מתורגם.

מעתן

1) מלפ"ם בלע"ז, taupe : מים. Taulpe, talpa (מין חיולומוק).

2) קלב"ת סורי"ן בלע"ז, Calve - souris : chauve - souris, (שפרא-איוא).

צְבָאוֹת מַסִּיר מִירוּשָׁלַם יְיָ צְבָאוֹת מַעֲדֵי
וּמִיהוּדָה מַשְׁעֵן וּמַשְׁעֲנָה כָּל מִירוּשְׁלֵם וּמִיהוּדָה סְמַךְ
מִשְׁעַן־לֶחֶם וְכָל מִשְׁעַן־מָיִם: וְסָעִיד כָּל סְמַךְ מֵיכַל וְכָל
(ב) גִּבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה שׁוֹפֵט סָעִיד מְשִׁחְתָּא: (ב)גְּבַר וּגְבַר
וְנָבִיא וְקֹסֵם וְזָקֵן: (ג) שַׂר־ עָבִיד קְרָב דַּיָּן וְסָפַר
חֲמִשִּׁים וּנְשׂוֹא פָנִים וְיוֹעֵץ וּמְשָׁתָּאֵל וְסָב: (ג) רַב
וַחֲכַם חֲרָשִׁים וְנָבוֹן לָחַשׁ: חַמְשִׁין וְנָסֵב אַפִּין וּמָלַיִךְ
(ד) וְנָתַתִּי נְעָרִים שָׂרֵיהֶם מֵילַךְ וַאֲמַר וּמְשָׁתַּמַּע
וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ־בָם: (ה) וְנִגַּשׂ וְחַבִּים וְסוֹכְלְתָן בְּעֵצָה:
הָעָם (ד) וַאֲמַנֵּי יַנְקָא פַּרְנָסֵיהוֹן
וְהַלָּשַׁיָא יִשְׁלְטוּן בָּהוֹן:
(ה) וְיִתְגָּרוּן עַמָּא גְּבַר
בְּגֶבֶר

תולדות אהרן גבור עם: שר חמשים עם י"ג: ונתתי נערים עם:

ר ש "י

ג (א) מסיר מירושלים וגו'. כולם מפורשים במסכת חגיגה פעמים קלות קלו ישמיט את ישראל ולא נתקררה דעתו עד שאמר יהיו הנער בזקן והנקלה בנכבד: (ג) ויועץ. יודע לעבר סיס ולקנוט חדשים: וחבם חרשים. שכשפותם בדברי תורה נעשו הכל כחרשים: ונבון לחש. רמוי למסור לו סתרי תורה שמתו בלחש כגון מעשה בראשית ומעשה מרכבה: (ד) ונתתי נערים שריהם. אלו בני אדם המנוערין מן המלות: ותעלולים ימשלו בם. שועלים בני אדם חלשים. ואני אומר לפי שמומו תעלולים לילדי בני אדם המתעללים בהן ומבזין אותם כמו ושוללתי כשפר קרני (איוב ט"ז) את אשר התעללתי (שמות י'): (ב) ונגש העם. יסיו דחוקין וננגשין זה על זה בחינור ומירוס: יתהבו הנער בזקן

ב א ו ר

ג (א) משען ומשענה, לפי שפעל הענין לחוק כמנסג, שנה בענין במלות שונות, זכר ונקבה (רד"ק). או יורה על הכללי (דיה מלנמייהיים), וכן מתוקנם. (ב) וקסם, שיפעלו את פיו על העתידות, כמו חוזה בכוכבים (כנ"ל). וזקן, שקנה חכמה ברוב שני חייו. (ג) וחכם חרשים, חרש מביר וידוע, וכוף מענין חרש וחופר. ונבון לחש, פי' הרחב"ע פיש מבין ללחוש ולספניע חיות רעות, נחשים ועקרבים וכדומה. ואמר הנביא, שיעביר ס' ממוך בני ישראל את הקוסמים ואת המלחשים, אשר היו נוטחים בהם לגלול עלם מפיהם. (ד) ותעלולים, וכמו עוללים, והוא שם כפעם תחנונים. ואולי הכוונה לנשים כדומים לעוללים (קינדערהאפט, קינדים). (ה) ונגש העם, כעם בניון

בְּנָבַר וּגְבַר בְּחַבְרֵיהּ יִשְׁלְטוּן עוּלֵימָיָא בְּסָבָא וּדְשַׁיְּטִין בְּדַיְקִיר׃ (ו) אֲרֵי יְחוֹד גְּבַר בַּאֲחוֹהִי מִזְרָעֵית בֵּית אֲבוּהִי לְמֵימַר פִּסּוּ אִית לָךְ רַב תְּהֵי עֲלָנָא וּמַגְפִּיתָא הָדָא תְּהֵי תְּחוֹת יָדָךְ׃ (ז) יְתֵיב בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימַר לֵית אֲנָא כְּשַׁר לְמֶהֱוֵי רֵישׁ וּבְבֵיתִי לֵית מַה דְּאֵיכוּל וְלֵית

תולדות אהרן ירחבו הנער סס י״ד: כי יתפש זכם ע״ז קי״ס. תניגס סס: והמכשלה ניעין ע״ג ישא ביום תניגס סס:

רש״י

בזקן. יתגדל הנער על הזקן: והנקלה בנכבד. כפשוטו. ומדרשו יבא מי שממורות דומות עליו כקלות וכו׳: (ו) כי יתפש איש באחיו. כאחר יתפוס לים בחיו בבית אביו לאמר עשיר אתה בתורה מחוורת סיע בידך כשמלה: קצין תהיה לנו. ותלמדנו: והמכשלה הזאת. שאנו נכשלים בה בעיסור או בהיתר בעומאה או בעירוב תחת ידיך סיע שאתה יודע להורות לנו ד״ת שמלה לכה להלבים ערוס והמכשלה (פיללנ״ס בלע״ז) ומחסרוני שאני מחוסר לחס תחת ידך להספיקני ולכך קלין תהיה לנו וסוף מעיב בביתי אין לחס ואין שמלה ומה עיבי לקלין: (ז) ישא ביום ההוא. אין יפת תלת לשון שבועה הוא יזכע לחס לא תהיה חובש לא תהיה מחובשי בית המדרש ובביתי אין לחס ושמלה אין בידי לא טעם מזונה ולא טעם שנדה. ד״ח לפי פשוטו לא תהיה חובש לא תהיה סופס שהוא חובש את

הכלונים

באור

בליון גנוס ודחוק, בסיומס תחת ממשלת נעירים לימים, רקים ופוחזים, ולכן לא יחמעו לקול שריסס וילחמו חים את רעהו, ואים את קרובו. ירחבו, נדרף אל נגע לשון להוליף ודחיקה, כמו (משלי ו׳) לך ורפס רעך (דריק מין דייקען פויער). (ו) בית אביו, בבית חניו. ולד״ח מבית חביו, ר״ל בקרובו לשר הוא ממשפחת חניו. שמלה לכה, יש לך מלבושי כבוד, ויהיו דבריך נשמעים, לזאת תהיה לנו לקצין. והמכשלה הזאת, כי בשריסת סדור המדיני יכשל חים בחיו. תחת ידך, המכשלה הזאת תהיה תחת יד ממשלתך, ואתה תסיר המכשול. (ז) חובש, כמו חובש מכה, ומוסב על המכשלה, ר״ל לא תחפוץ לרפאות את הפצע, או לא תוכל לרפאו, כי רב הוא. ובביתי, כמו

מני

1) פיללנ״ס בלע״ז, Faillance, (אנגלו).

שִׁמְלָה לֹא תְשִׂימֵנִי קָצִין עָם׃ וְלֵית מַה דְאִתְפַּסֵי לָא
(ח) כִּי כָשְׁלָה יְרוּשָׁלַם וְיהוּדָה תְמַנוּנִי רַב בְּרֵישׁ כָּל
נָפַל כִּי־לְשׁוֹנָם וּמַעַלְלֵיהֶם אֶל־ עַמָא׃ (ח) אֲרֵי אִתְקִילוּ
יְהוָה לַמְרוֹת עֵינֵי כְבוֹדוֹ׃ יַתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וֶאֱנָשׁ יְהוּדָה
(ט) הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם גָלוּ אֲרֵי מַמְלֵל פּוּמְהוֹן
וְחַטָּאתָם כִּסְדֹם הִגִּידוּ לֹא כִחֵדוּ וַאֲנַר עוֹבָדֵיהוֹן גְלַן קֳדָם
אוֹי לְנַפְשָׁם כִּי־גָמְלוּ לָהֶם רָעָה׃ יְיָ וּמַרְגְזִין קֳדָם יְקָרֵיהּ׃
(י) אִמְרוּ צַדִּיק כִּי־טוֹב כִּי־פְרִי (ט) אִשְׁתְמוֹדָעוּת אַפֵּיהוֹן
מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ׃ (יא) אוֹי לָרָשָׁע בְּדִינָא אִסְהֵיד בְּהוֹן
וְחַטָּאֵיהוֹן כְּסַדּוֹמָאֵי קְבִלִין
וְלָא מְנָעִין וַי לְנַפְשֵׁהוֹן
אֲרֵי גְמָלוּ דְתֵיתֵי לְהוֹן
בִּישְׁתָא׃ (י) אֱמָרוּ לְצַדִּיקָא

חסר יו"ד רע

טוֹבִיכוֹן אֲרֵי פֵּרֵי עוֹבָדֵיהוֹן יִשְׁתַּלְמוּן׃ (יא) וַי לְרַשִׁיעָא
דעובדיהון

תולדות אהרן הכרת פניהם יכמות ט"ז ק"כ · נכורות מ' מ"ז : אמרו צדיק יומא ג' ל"ח · תגיגה ב' י"ב · קדושין ל' מ"ח · בתרא ל' י"ח · עקדם שער מ"ח : אוי לרשע קדושין שם :

ר ש "י

סנדוגים נבים בספר : (ח) כי כשלה ירושלים · כולם חסרים ונפולים ואין עוזר זה לזה ולמה כי מלכו לשמוע ועשה כולם מכעיסים : כי לשונם ומעלליהם אל ה' . לנגדו להכעיסו : למרות עיני כבודו . ד"א עיני כבודו : (ט) הכרת פניהם · עון שהם מכירים פניהם בדין היא מגמתם בם לפני · ל"א הכרת פניהם ניכרים הם בעזות פניהם : כסדום הגידו לא כחדו . כפרסית עשו : (י) אמרו · למי שהוא לדיק כי טוב עשה : (יא) אוי לרשע רע . שהוא רע למעשי

ורע

ב א ו ר

אני מתרגם במלעזם כנוד , מפני שניתי אין כל , ולכן מיעלכם שלא תשימוני לרשם עליכם . (ח) כשלה , מוסב על מכשלה בפסוק ו' , כלשון נופל על לשון . למרות , כמו למרות מן מרס , ר"ל להכעיס עיני כבודו , ומתורגם כפי סגנות בל"ח . (ט) הכרת , שם סנוזר מן סכיר בספעיל , ופניהם הוא סמוכה (וחם מיחר נעוזכם זו פרקסיכען גיבט) , וכן לעת סרמב"ם . ענתה בם , פניהם יעיד עליהם , כי פועלי און הם . וחטאתם , הם עזי מלח ומתפארים בחטאתם , כמו שהיו אנשי סדום , ולא הסתירו דבר מעלילותם הנחחות נמלו , הפעל הזה בא גם כן על התחלת הוב או רעה (רמז מהון בפרייטען) כמו (תהלים קי"ח) גמול על עבדך אחיה , ושם לא יורש על התגלות . (י) אמרו , שבחו , מן יתאמרו כל פועלי און . ואולי הוא נפיעל וראוי הסל"ף נפתח , והסטך הוא אוי לרשע .

מעולל

דְּעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין אֲרֵי גְּמָלָא דִּידֵיהוֹן יִתְיְהֵב לְהוֹן: (יב) עַמִּי דְּסַרְכוֹהִי בַּזּוֹהִי כְּמַעֲלֵלֵי לְכַרְמָא וּכְמָרֵי חוּבָא שַׁלִּיטוּ בֵּיהּ עַמִּי מְשַׁבְּחָךְ אַטָּעוּךְ וְאוֹרַח שְׁבִילָךְ קַלְקִילוּ: (יג) עָתִיד לְמִדַּן יְיָ וּמְתַגְּלֵי לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין מִן עַמְמַיָּא: (יד) יְיָ בְּדִינָא יֵעוֹל עִם סָבֵי עַמָּא וְסַרְכוֹהִי וְאַתּוּן אֲנַסְתּוּן יַת עַמִּי חֻטּוּף מְסָכְּנָא בְּבָתֵּיכוֹן: (טו) מַה לְכוֹן דְּאַתּוּן מְמַסְכְּנִין יַת עַמִּי וְאַפֵּי חַשִׁיכַיָּא מְכַלִּין אַתּוּן

רָע כִּי־גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ: (יב) עַמִּי נֹגְשָׂיו מְעוֹלֵל וְנָשִׁים מָשְׁלוּ בוֹ עַמִּי מְאַשְּׁרֶיךָ מַתְעִים וְדֶרֶךְ אֹרְחֹתֶיךָ בִּלָּעוּ: (יג) נִצָּב לָרִיב יְהוָה וְעֹמֵד לָדִין עַמִּים: (יד) יְהוָה בְּמִשְׁפָּט יָבוֹא עִם־זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו וְאַתֶּם בִּעַרְתֶּם הַכֶּרֶם גְּזֵלַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם: (טו) מַלָּכֶם תְּדַכְּאוּ עַמִּי וּפְנֵי עֲנִיִּים תִּטְחָנוּ

מה לכם קרי נאם

בְּבָתֵּיכוֹן: (טו) מַה לְכוֹן דְּאַתּוּן מְמַסְכְּנִין יַת עַמִּי וְאַפֵּי חַשִׁיכַיָּא מְכַלִּין אַתּוּן

ומיתין

תולדות אהרן ח' במשפט שנת כ' כ"ד: בערתם כרכום ג' ו'. יופי מ' ט':

ר ש "י

ורע למחריס גורס רעה לו ולמחריס בתמונת והמקרא מוסב על אמרו לריק כי טוב לו ומוקלקלים רע: (יב) נגשיו מעולל. ליצנים היו: ונשים משלו בו. נשים חומאות משלו בו כמו שאמר למטה יען כי נבהו בנות ציון והטו לכם לרעה (לסיבך כל חלציים משלו) בו. ויוכחן הירמיה לצון (נוסיס): מאשריך: מדריכיך שים לב לאשרך נדרך טוב כמ מתעים לותך: בלעו. קלקלו: (יד) ה' במשפט יבא עם זקני עמו. שהיה להם לשחות לומר למה בערתם את כרמי אני קלפתי מעט ואתם עזרתם לעשה: גזלת העני. דור שהיה עניים במעשים מוכים כל זה במדרש אגדה. ולפי משמעות פשוטו כל העניין ועומד לדין עמים על הזכמים. ואתם בערתם את הכרם הזקנים והשרים מהשבטים אלו את שאר העם: (טו) מלכם. כמו מה לכם:

תמהו

באור

(יב) מעולל, כמו ותעלולים (למעלה פסוק ד'), ונע מעולל בלשון יחיד על רבים, ורבים נכה. מאשריך, המנהיגים המדריכים לותך, המה מתעים לותך מדרך הישר, וכן (משלי כ"ג) ופשר נדרך לנך. בלעו, משחיתים דרך הישר שהלכת בו מאז, שלא-תשוב אליו. (יד) בערתם, רעיתם כמו וכער בשדה אחר והכרם הם ישראל (כן עזרא). (טו) מה לכם, ר"ל מה לכם כי הדכאתם עמי (ואם תיום מיך, דחם מיהר לפרטמטם?), וכן (למעלה כ"ג ג') מה לך כי עלית. התחנו, כמו תשחקו, דרך משל על הקלון והבזיון

נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת׃ (טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה יַעַן כִּי גָבְהוּ בְּנוֹת צִיּוֹן וַתֵּלַכְנָה נְטוּיוֹת גָּרוֹן וּמְשַׂקְּרוֹת עֵינַיִם הָלוֹךְ וְטָפוֹף תֵּלַכְנָה וּבְרַגְלֵיהֶם תְּעַכַּסְנָה׃ (יז) וְשִׁפַּח אֲדֹנָי קָדְקֹד בְּנוֹת צִיּוֹן וַיהוָה פָּתְהֶן יְעָרֶה׃

וּמֵיתִין בְּדִינֵיהוֹן אָמַר יְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת׃ (טו) וַאֲמַר יְיָ חֲלַף דְּאִתְרַבְרְבוּ בְּנַת צִיּוֹן וְאָזְלָן מְרִימָן צַוָּאר וּמְסַרְבְּקָן עֵינִין אָזְלָן וּבְפִתְהֶן מַקְפָּן וּבְרִגְלְהֶן מַרְגָּן׃ (יז) וְיִשַׁעְבֵּיד יְיָ יְקָרַת בְּנַת צִיּוֹן וַיְיָ יְקָרְהָן יְעַדֵּי

נטויות ק׳ ביום

תולדות אהרן ויאמר ה׳ שכת ו׳ ס״ב: נטויות גרון סומס ע׳ מ״ז: ושפח אדני שכת שם ב

ר ש ״ י

תטחנו · תכתתו ותמעיטו לגזומס בדיוס: (טז) ויאמר ה׳. על סגזיס לפר מז ע כממי יען כי גבהו וגו׳: ומשקרות עינים. לשון סבעס · ד״ם לובעות עיניהס בסיקרא וכתרגול: הלוך ושפוף תלכנה · ל׳ דבר לף על גבי מכירו כמו (דניס י״ח) לפר סליף ומתרגמינן דמפיף כך היתה מרוכס מהלכת בין שתי קלרות כדי שתהא נראית לפס למעלה מסס · ויוכלן תירגס ובפתהן מקפן היו קושרת פיאות נכריות קליעת שערות תלושין כורכות עס קליעותיהן שירגו גסות ושפיות: וברגליהם תעכסנה. כשהיו עוברות בשוק אגל בחורי ישראל לורסתו ברגלו ורמזת ו כדי להכעיר בו יצר הרע כעכס זה אל גחש: (יז) ושפח. לשון לרעת כמו (ויקרא י״ג) מספחת היא ועל שנכתב בשי״ן דרשו בו רבותינו מס שדרשו: פתהן יערה · כליהן יערה לשון אחרי הוא שהיו לובעות הן ו׳ושלן שירגס יקרין יעדי. שפתן לשון

באור

(בן עזרא). (טז) נטויות גרון, גוטות בגרון קשה וקשה להרגות יופין. ומשקרות עינים, רומזות לפס עיניהס, שילכו אחריהן לבית, ותרגס עין בעפעו (איוב כ׳) עיגל דסקרתיס (רד״ק). ונס טוכל להתרגס (דיס מיט דען אויגען ליבאמיגען), ואחרים תרגמו לפי דעת רב סעדיס (מוד פרעך דיס מיגען וואר־פאר). ושפוף, נגזר מן סף, לשילתן דומס לשעידת הילדים (קוייפע מאכען־מאכטע טריטטע), תלך בשעדות אחר ברגליהן, (ספוק כ׳). ולדעת הרמב״ס הוא לשון הפס ממעל, מן דשפיף בארמית, הולכות בנחת ובקלות, (וויבס דאהין סוועבעט), והוא רחוק קלת. תעכסנה, מספס סבתולות בארץ המזרח, לקשור ברגליהן שלשלאות כסף או זסב, ואמר שהיו מקשקשות בהן ומשמיעות קול, וכלל לשורר לב השוברים שיסתכלו בהן. וגזר מן עכסיס בספוק י״ח. (יז) ושפח, כמו מספחת היא, ואם הוא בשי״ן, וכתב כן (הושע ט׳ י״ב) בשורי מהן (בן עזרא). ואמר: תחת אשר היו בנות ציון מביאות רשעה להתיפות, יקרח ה׳ את קדקדן על ידי

מספחת

יַעֲרֵי׃ (יח) בְּיוֹמָא הַהוּא
יַעֲרֵי יְיָ יָת תּוּשְׁבְּחַת
דְּמָסָנְיָא וּשְׁבִיסָיָא
וְסַהֲרָיָא׃ (יט) עֲנָקָיָא
וְשֵׁירֵי יְדָיָא וְחַנִּיסְנָסָיָא׃
(כ) כְּלִילָיָא וְשֵׁירֵי רְגָלָיָא
וְקַלְמַסְמָסָיָא וְקַדָּשָׁיָא
וחליטתא

יַעְרֵי׃ (יח) בַּיּוֹם הַהוּא יָסִיר אֲדֹנָי אֶת
תִּפְאֶרֶת הָעֲכָסִים וְהַשְּׁבִיסִים
וְהַשַּׁהֲרֹנִים׃ (יט) הַנְּטִפוֹת
וְהַשֵּׁרוֹת וְהָרְעָלוֹת׃ (כ) הַפְּאֵרִים
וְהַצְּעָדוֹת וְהַקִּשֻּׁרִים וּבָתֵּי הַנֶּפֶשׁ
והלחשים

ר ש"י

לשון רוחב לשון גדל. (יח) ביום ההוא. לעתיד לבא כשיגלה הקב"ה להציב את ישראל על ידי מסה את תפארת העכסים שלהן יאו תולין תכשיטיהם בגוי תכשיטי כסיס ודברי נכלה: העכסים. המנעלים אשר ברגליהם נאמר כאן העכסים: והשבישים. מיני צבעים לתכשיטי הראש והרבה ים בלשון משנה שבים של שבכה: והשהרונים. יונתן מירגש שבכיא: (יט) הנטיפות. עוקיא לשון ענקים לנרגרתיך (משלי ג') ול' נסיפות ע"ם שתלויות על הלומר ומטפות על החזה ושם כמין מרגליות נקובות ומרוזות בחוט ובלע"ז 1) מוסטיגלא"ם: והשרות. למילי סזרוע דמתרגם ושירין. והרעלות. לניף שמלניפות בו כל פרלופיזן תוך מגלגל העין ל"ג והרעלות מיני סרבלים נאים להתעטף בהן ובלשון משנה ים מדיות רעולות במסכת שבת: (כ) הפארים. תרגום כלוגין כמו (שמות ל"ט) פארי המגבעות: והצעדות. מלעדה של פוקים: והקישורים. כמשמעו קשורים שקושרים בהן שערן ויש שמוזין לתוך מוזהבין פרסייל"ם בלע"ז 2): ובתי הנפש. שכתב הלב מושק"ה בלע"ז 3)
והלחשים

באור

מפסחת, ותסייבר במשמעות. יערה, ענינו גלוי כמו בנפעיל. (יח) העכסים, שלי שמצינו בפסח ברגלים שמקשק, (רל"ק). והשבישים, מיני שבכה לתכשיטי הראש, (רש"י). והשהרונים, כלי עשוי בדמות ירח, סהרא (רל"ק). ופסרונים פס שלי זהב או כסף בדמות ירח קטן בצווארי מכשים וגשים, וגם היו תלוים בצווארי הגמלים, ורמז בכתוב (שופטים ח' כ"ו). (יט) הנטפות, שלי בחוזים, וכן בערבי נטפה, ויקרא נסיפות ע"ם סמרגליות סלומות לנטפי מים. וכן בלע"ז (מחרטרפזלען), ורל"ק מניח בשם י"מ שפס שעקים שבצדולת סקטנים, וכן נקרא שבדולת סוך בערבי אל נשף, ותרגומו (דיא חאוגפחאנג). והשרות, למילי סזרוע, למתרגם שריין (רש"י). והרעלות, מן שמטה, מדיות רעולות, ופירוש שגחונים, לניף שמשימות על ראשן, ומתכסות בו כל שפנים, שאין נראה לשם אלא שעיניהם, וקושרות למטה (שלשי

רל"ק

1) מוסטיגלא"ם בלע"ז, (פערלשנירם).
2) פרסייל"ם בלע"ז, Perceints. (בוכאן).
3) מושק"ה בלע"ז, לא ידעתי לכוונו.

וְהַלְּחָשִׁים: (כא) הַטַּבָּעוֹת וְנִזְמֵי
הָאָף: (כב) הַמַּחֲלָצוֹת וְהַמַּעֲטָפוֹת
וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהַחֲרִיטִים:
(כג) וְהַגִּלְיֹנִים וְהַסְּדִינִים
וְהַצְּנִיפוֹת וְהָרְדִידִים: (כד) וְהָיָה

ג"א הגליונים

תחת
ר ש"י

והלחשים. כזמי הלזן מקוס שלוחזין לה סס: (כב) המחלצות. כיתוניס כמו (שמואל ב' כ') וקח לך סת חלילסס שסגוף מלוכס בסס וכשופטיס לוסס מולין לוכס מן הגוף: והמעטפות. מלעות המעס כתרגומו עוטיפיס: והמטפחות. מפות: (כג) הגליונים. כן המרגות כתרגומו מחזיקת (ספיקיי"ס בלע"ז 1) של בס במגלות לורת הפיס קרוין גליונים לו שמ מרגות שלהס מגלות סיו: והסדינים. של פשתן הס המעטפין בהס: והצניפות. (מולקיי"ס בלע"ז 2): והרדידים. וכבימת (פרמלן בלע"ז 3) והס של זכב שמכנין בה הסרבל שפשפה

מתעטפת

ב א ו ר

רד"ק). (כא) הפארים, מן פארי פתחים יהיו על רחמס (יחזקאל מ"ד), ר"ל המגבעות שסן פאר לראש כאדס על רחמו (בן מלך). והצעדות, הוא מחליי הזהוב, כמו שאמר ומלאה אמר על זרועו, וי"ת ומירי רגליה, ידמה כי הוא כלי אחד, יש שהוא עשוי לזרוע, ויש שהוא עשוי לרגל, וקרא לעדאה על התכוסה, לשון לעד, ואמר עשוי לזרוע לפי שהוא עשוי על תכונת לוחו של רגל, נקרא גם כן תלעדה (רד"ק). ובתי הנפש, כלים לתכשיט, שנותנין בהן נרי או כל דבר שריחו נודף, והנשים נותנות לותס בחגוריהס, ולכן אמרו הוא על קטורים. והלחשים, כתבים כתוכים בזהב ובכסף על דרך לחישה (בן עזרא). ר"ל תכשיט זהב ונתוכו קמיע דרך סגולה למחיניס בו. (כב) המחלצות, כמו וחלצם לותך מחלצות (זכריה ג'), והס לבושים נאים. והמעטפות, לשון תתעטף בו בראשה. והמטפחות, מפות (רמ"י). והמעטפות, אמר תשימנה הנשים על בגדיהן מלמעלה (מושהקנגיי־אר), וכן המטפחת אמר עליך (רות ג'). והחריטים, כיסים, וכן בשני חריטים (מלכים ס' ס'), וכן נקרא בערבי הכיס כרטא, והחי"ת בעברי, היא כ"ף בערבי, במקומות רבים (רד"ק). (כג) הגליונים, כמו גליון גדול (בן עזרא). ויש תולין בגומריהן שם זהב או כסף מלוטש ומורט, למען היות לה ברק להבריק מרחוק, גם להתראות בהן, כי הס מראיס תבנית הרואה בהס. והסדינים, כתונת דקות ויפות שהיו תחת בגדיהם, וכן (שופטים י"ד י"ב) שלשים סדינים, וכמו שפירש בן מלך שם.

ומלניפות

1) ספיקיי"ס בלע"ז, Specchie מיס. (מסיגאו).
2) מולקיי"ס בלע"ז, Molequins, (פליגא שמתפאם, רמן: מולייר, אחכתאו).
3) פרמל"ן בלע"ז, Fermalz : fermail, pl. fermaux (מגרמאן, קוייא החקאן).

דַּהֲוָאָה יַהֲבָן בּוּסְמִין תַּחַת בֹּשֶׂם מַק יְהֵוֶה וְתַחַת
יְתְמֵסִי וַאֲחַר דַּהֲוָאָה חֲגוֹרָה נְקִפָּה וְתַחַת מַעֲשֶׂרֶת
אָסָרָן פְּסִיקָיָא יְהֵי רוּשְׁמִין מִקְשָׁה קָרְחָה וְתַחַת פְּתִיגִיל
דְּמְחָא וַחֲלַף אֲקָפוּת פָּתָא מַחֲגַרְתָּ שַׂק כִּי־תַחַת יְפִי׃
גְּזוּז רֵישׁ וַחֲלַף דַּהֲוָאָה
מְהַלְכָן בְּגַוָּוהִי יְסָרָן סַקִּין

דָּא פּוּרְעָנוּתָא תִּתְעֲבִיד מִנְהוֹן אֲרֵי טָעָאוּ
מתיך
בשופרהון

תולדות אהרן והיה תחת בשם סק׃

ר ש ״ י

מתעטפת בו׃ (כד) והיה תחת בשם סק יהיה. מקום שהיו מתבשמות בו יהיה יימק׃ ותחת חגורה נקפה. מקום שחגרים שם יהיה ניקף מחך בחגורות ורצועי מכות כמו ומחר עורי נקפו (ליוב י״ט) ונקף שבכי היער (לקמן ו׳)׃ ותחת מעשה מקשה. מקום שהיו עושות בו המעשה המעור למעלה הלוך ומשוך תלכה וזהו בגוכא קרחם שם תהיה מקשה קרחה מכה המקרחת את הרחם. מקשה לשון דף לדף נקשן (דניאל ה׳)׃ ואני הייתי מפרשו תחת מעשה מקשה מקום שהיו שם חגורות נותנות שסי שהכב המעשיות מקשה בעדי״ן בלע״ז 1) גלוי שהיה נקודה פתח וזהו במשורת בעצרם נקודות פתח ומין ג׳ מכם דבוק לתיבה של מחריו וכל מקשה שהוא דבוק לתיבה של מחריו נקוד קמ״ץ׃ ותחת פתיגיל. הרי כשתי תיבות שתי גיל כלי שהוא מכיתן לידי גילה חלוף הותם גילה תהיה מחגורת שק בכל מתניה׃ כי תחת יופי. כי זאת כוננת להיות להם תחת יופי שהיו משתלחות בו׃

מתיך

ב א ו ר

והצניפות, מן מנפנפת כד. והרדידים, נגד דק ומזיז. תרגום וירקעו ורדידו, ותקח סלעיף ונסיבת רדידה׃ (כה) מק, הוא מסיסת הבשר, כמו ולשונו תמק בפיהם (זכריה י״ד). והמעט במקום ריח הבשמים, יהיו לחי תחת הבשמים, כי ימאס ויבאס בשר שבשים המתבשמות מבעיט ומחלחים רעים. נקפה, עניין כריתה, כמו (ליוב י״ט) ומחר עורי נקפו זאת. ור״ל במקום חגורות נאות יקיפו חבורות ורצועי מכות את מתניהן. מעשה מקשה, פירוש מעשה זוט, וכן כתוכר מקשה (ירמיה י׳). והמעט תחת מעשר היו מתקנות את השער ומשוות אותו, תהיה פתח קרחה תחת אותו תקון השער והמעויות (רד״ק) וכן מתורגם. פתיגיל, מורכב מן פתח, שהוא לשון הרחבה, כעניין יפת ליפת. ומן גיל שהוא כמו גולא (משנה) בתרומת. ועניני מלבוש רחב נחמד ונעים, המעטף כל הגוף בהרווחה. ומשקל פתי כמו דלי מן דלה, נקי מן נקב. ומשור הכתוב תחת המעיל הרחב, תשר המעטפו בו, תלבשנה שק עד שיהיה הבגורה על מתניהן. כי, כמו כויס, בפלס רי מן רוס. ולדעת הרחב גפומניוס הכוונה על הכויס לסימן

העבדות

1) בעדי״ן בלע״ז, Battiz : battus, (בפולמנן, בפהמוסרם).

(כה) מְתַיִךְ בַּחֲרָב יִפְלוּ וּגְבוּרָתֵךְ בַּמִּלְחָמָה׃ (כו) וְאַתְּ וְאֶבְלָה פְּתָחִיָּה וְנָקְתָה לָאָרֶץ תֵּשֵׁב׃ ד (א) וְהֶחֱזִיקוּ שֶׁבַע נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר לַחְמֵנוּ נֹאכֵל וְשִׂמְלָתֵנוּ נִלְבָּשׁ רַק יִקָּרֵא שִׁמְךָ עָלֵינוּ אֱסֹף חֶרְפָּתֵנוּ׃ (ב) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמַח יְהוָה לְצְבִי וּלְכָבוֹד וּפְרִי הָאָרֶץ לְחָדְוָה וְלִיקָר בְּעָבְרֵי

(כה) מתיך. נגוריך מתי מלחמותיך יוצאים בלבד במנין׃ (כו) ואנו. לשון מנינם. פתחיה. שערי עיירות וכתיב בכל מערביים יסף הספד׃ ונקתה. ומחרוכן מכל כמו ונס מני נתתי לכם נקיון שיניס (עמוס ד׳) ובלשון משנה יצא פלוני נקי מנכסיו׃ לארץ תשב. מנוסה לספלות יצנו לארץ ידמו (מיכה ג׳) בחשאה בשב׃

ד (א) והחזיקו. ויתחזו׃ שבע נשים באיש אחד. מרוב תלמוד רבות. נתים אחד מבקשות ממנו מיזת מזון׃ אסוף. סמיך מרפתנו כמו ומספתו על חוך ביתך (דברים כ״ג) שהשם כשהיא נשואה אין מהנין בה מנהג הפקר׃ (ב) ביום ההוא. לשחר שיכלו בני תכשיטי הנשואות לא (חסיה) עוד לבי תפארת עמי ולבני בני כבודם בחלם׃ יהיה צמח ה׳. לכם לבני׃ לצבי ולכבוד. שם הלויקים

בחמרים

באור

בעגלות, ולרוב סיו על מלח בעבויס, (ברמדאחלם, דיא מיהנען חום בקלוויכען מויבגעדריקט וואירדען; נעווהנליך נעבראכט מויך רפר בעמירן); כי בהמתים יפלו בחרב ובמלחמה, ונשיהם ובנותיהן תהיינה לשפחות. (כה) מתיך, מתי מלחמותיך יוצאים בלבד במנין (רש״י). וכמו שנקבה שב על ניון, וכן בכתוב שלאחריו. וגבורתך, שם מקרא במקום גבוריך. (כו) ואנו, בדרך שנגשמה, שערי ניון יתאוננו ויתאבלו, וכן שלילי שער זעקי עיר (למעלה י״ד ל״ו). ונקתה, לפי שמלא תרגומו (זיא ווירד נעריינינט אפרדען, ד. ה. ריין מויסנעמעוכדערט), ניון מתביש ריקם מכל, תשב לארץ כדרך שהבלים.

ד (א) אסף, עניני שמרה והעדר דבר מן הדבק בו, שסיר אתה תרפה ממנו, כי

נשת

אוריתא לרבו ולתושבחא
לשיזבת ישראל: (ג) ויהי
דאשתאר יתוב לציון
דעבד אוריתא יתקיים
בירושלם קדיש יתאמר
ליה כל דכתיב לחיי
עלמא יחזי בנחמת
ירושלם: (ד) אם ו רחץ
אדני את צאת בנות־ציון
ואת־דמי ירושלם ידיח מקרבה
ברוח

תולדות אהרן והיה הנשאר כתרגם מ' ע"ס. סנהדרין י"ח ע"ב: אם רחץ אדני קוסט ג' י"ב:

ובמימר דין

ר ש"י

סנהדרים גס והחכמים תלמידי המורים בהם יתלו עת לבי כנודס: ופרי הארץ. סס בני פלטיקים פרי עץ חיים סס יהיו לגאון ולתפארת אשר בהם יתפארו ויתהללו פליטת ישראל. לבי הוא מי דבר לכיון שים חסן גו: (ג) והיה הנשאר. בהם בגיון יתייחס ונכתב בכל מקום ישבתו בירושלים: קדוש יאמר לו. כולם יהיו פלטיקים ות"ת לריקים סמתים לפני מותו ביום אשר כנודס ת"ל כל הכתוב לחיי העולם הבא יהיו בירושלים כך תרגם יונתן: (ד) אם רחץ. כי רחץ ים את ממש בן בלשון כי וכן (לעיל ח') אם יבלעו ממקומו כי יבלענו עד אם כלו לשמות (ברכתות כ"ד): צואת. מגללת כתרגומו כלומר בעביר טונס ע"י יסורין ובימור מן העולם: ידיח. לשון רחילה בלשון משנה ובמקרא ואם ידיחו את העולם (יחזקאל

מ'

באור

בשם וכלימס היא לאשה, אם תשב בדד, ואין איש עמה. (ב) צמח ה', יקוס דור אחר, זרע ברוך, נחמדים במעשיכם וככבדים במדותיכם. לצבי, סדור ומי מן לכם בתורתי, שעיניו רצון וחמדה. ופרי הארץ, סס בני פלטיקים, סס יהיו לגאון ולתפארת, אשר בהם יתפארו ויתהללו פליטת ישראל (רש"י). (ג) קדוש, פסוקים ומחשבות יעמדו יחדיו, ולא יוחרו בארץ רק קדושים וירחי ס'. כל הכתוב, לתוספת באור, כל מי שכיס כתוב לחיים בירושלים, קדוש יאמר לו. ועיין מכתיבס לחיים יוסף הוא מספרי קדש. (ד) אם רחץ, מלת אם תורס פס על סתיחסות הזמן, ולא על התנאי, וכל המקרא הזס מוסב על המקרא שלאחריו, ושיעורו אחרי אשר כלס השל לרחוץ חלאת בנות ציון, אשר הטביו את הארץ, והדיח את דמי הנקי אשר נשפך בירושלים, על ידי רוח ס' וכו'. ידיח, כמו ידיחו את העולם (יחזקאל מ'), ר"ל ירחצו.

בְּרוּחַ מִשְׁפָּט וּבְרוּחַ בָּעֵר׃ (ה) וּבָרָא יְהוָה עַל כָּל־מְכוֹן הַר־צִיּוֹן וְעַל־מִקְרָאָהּ עָנָן וְיוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל־כָּל־כָּבוֹד חֻפָּה׃ (ו) וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל־יוֹמָם מֵחֹרֶב וּלְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר׃

ס״א מוגהים מלא י׳ אשירה

יְרוּשְׁלֵם תְּהֵי מַטְלַת עֲנָנֵי לְאַטְלָלָא עֲלָהּ סַתָּר וּלְאַגָּנָא מְזוֹרְמִית וּמְמַטְרָא׃

וּבְמֵימַר גְּמִירָא׃ (ה) וְיִבְרֵי יְיָ עַל כָּל מַקְדַּשׁ טוּרָא דְצִיּוֹן וְעַל אַתַר בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ עֲנַן יְקָר יְהֵי מַטִּיל עֲלוֹהִי בִּימָמָא וַאֲמִטְתָא וְזִיהוֹר בְּאֶשָׁא שַׁלְהוֹבִי בְּלֵילְיָא אֲרֵי יַתִּיר מִן יְקָרָא דַאֲמִיר לְאַיְתָאָה עֲלוֹהִי שְׁכִנְתָּא תְּהֵי מְגַנָּא עֲלוֹהִי בְּגִנּוֹן׃ (ו) וְעַל בִּימָם מִשְׁרָב וְלִבְיַת

אשר

תולדות אהרן וברא ה׳ נפרע ס׳ ע״ס : וסכה סוכפ״ת כ׳ ו׳ .

ר ש״י

ס׳) : ברוח משפט . ע״י היסורין עלג״ט בלע״ז[1]) שיעלה על רוחו לשפוט לוסף : וברוח בער . לנערם מן העולם . נער כמו לנער דיסקומבמ״ט בלע״ז[2]) לשון פעול כלוך : (ה) ועל מקראה . הקרואים בסוכה : ענן יומם ועשן . לסנין עליהם : כי על כבוד . סלמור להם תהא המוסף שתוסיף עליהם ושבע מוספות ים כמן שעתיד מנסך גם להם מוסף שכינה : (ו) וסכה תהיה לצל וגו׳ מחורב . לסנין שלהם יום הבא שנאמר ברעים וליהם לותם היום הבא (מלאכי נ׳) שהקב״ה מוליך חמה שהרתקה ומקדרה עליהם : ולמחסה . לשון כיסוי : ולמסתור . להסתר בה : מזרם . גם השלקחת מנהר דימור על הרשעים בגיהנם שנאמר על רגם רשעים יהול (ירמיה כ״נ) בשבת חגיגה : וממטר . מטר היורד על הרשעים כעין שנאמר ימטר על רשעים פחים (תהלים י״ח) :

תרגום

באור

בער , מגזרת ובערת הרע מקרבך . (ה) מכון , מוסד קבוע , כמו מכון לשבתך , ומתורגם לפי הכתוב . מקראיה , מקומות שנתקבלו שם במקראי קדש (בן מלך) . וכפי שנקבע שם על ציון . חפה , תפיס מוסף , ר״ל סכוך וכסוי על כל יקר תפארת ציון . (ו) וסכה , סוכות תהיינה למנן מחום היום , ולמגוש ולמשנב מסער ומגשם שוסף , וכל הליול שעשיס הזה שהול שוא מספור מפעות ישראל , בעלותם מארץ מצרים , כאמור : שם׳ סולך לפניהם יומם בעמוד ענן וגו׳ . ועוד : כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וכו׳ .

תרגום

1) עלג״ט בלע״ז , Talant, (איזה) .

2) דיסקומבמ״ט בלע״ז , Descombrement : décombrer, (הפך פוסף ומגריאמן) :

ה (א) אֲמַר נְבִיָא אַשְׁכְּחֵיהּ
כְּעַן לְיִשְׂרָאֵל דְּמָתֵיל
לְכַרְמָא זַרְעֵיהּ דְּאַבְרָהָם
רַחֲמֵי תּוּשְׁבְּחַת רַחֲמֵי
לְכַרְמֵיהּ עַמִּי חֲבִיבִי
יִשְׂרָאֵל יְהָבִית לְהוֹן
אַחֲסָנָא בְּטוּר רָם בְּאַרְעָא שְׁמֵינָא: (ב) וְקַדֵּשְׁתִּינוּן וַיְקַרְתִּינוּן וְקַיְמְתִּינוּן

ה (א) אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת
דּוֹדִי לְכַרְמוֹ כֶּרֶם הָיָה
לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן־שָׁמֶן:
(ב) וַיְעַזְּקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ

שורק

תולדות אהרן אשירה נא סוכם פ"ע · מנחות ס' כ"ג : ויעזקהו ר"ס כ' כ"ג :

כמצב

ר ש "י

ה (א) אשירה נא לידידי. הנביא לומר משירים נא לידידי תחת ידידי ובמקומו ובשליחותו כמו ס' ילחם לכם (שמות י"ד) בשבילכם: שירת דודי. סיפ זו משר שר בשביל כרמו על עסקי כרמו כמו ויעשו מנחי המקום למשנו (ברחשים כ"ו): כרם היה לידידי בקרן בן שמן. בזויות הטוסס פירות שמנים בשמן טוב: בן שמן. זויות רמוי לשמן לזחים לשות שמן כמו כן מות (שמואל ב ג') רמוי למות דוגמא זו סיפ ובסוף שנין יפרשנה: (ב) ויעזקהו. סיינו ונדרו שניב שוקף כמין שבעת דמתרגמינן עיזקא: ויסקלהו. טוליא מבנים מתוכו סרטים לנפנים כמו שקלו מבן (לקמן ס"ב): ויטעהו שורק. שם זמורות סיפות לנטיעת משר

ב א ו ר

ה (א) אשירה וגו', סוכית הנביא את ישראל במשל ומידם (פתשבפו), וסיפר בתחלה מסות סכרם ותיכותו, ומס שנעשה בו; לוך סיס בשרץ טובה על סר גבוה, מקום מוכשר למשות יין טוב, וכבל זאת לא בללימו גפנים. ואחר כן קרא המלוך לאהבי דודו, להיות שופטים ביני, שטוח שלוח מידידו, ונין סכרם שבונד, והוליע לסם שהכרם שטוח יפים לחרבה ולשמם. ובסוף דבריו בשר את חדתו ואמר, שידידו שוא שהל שטוב, שטוכב את חשידיו שרצונים בו, וסכרם אשר שטית פריו, וסכויב תקות בעליו, שם בית ישראל, שמצויים את ס' ברוע מעלליהם. לידידי, תחת ידידי, ומס אשיר? שירת דודי אשר שר על עסקי כרמו. ולחריים תרגמו (שמן מייגסק פרייגדע), כמו אשירים לס' כי גאה גאה. ולדעת רב סעדיה וסכשדי, לידידי מוסב על ישראל, ותרגומו (פתרויבען ווילן מיין מייגסק ליבבויגב), אבל יבנה לותם שבניא בשם ידידי, בשוכיחו לותם על מעשיהם הרעים? בקרן, בראש שהר, על גד שהשלה מן קרן בשמש שהוא גבוה מכל הגוף וגם בל"ג יפובר שהם המרן של שמות שהרים: (פרשקחורן, בלשהרן), במדינת מויין, והדומים. (ב) ויעזקהו, סירש שהרו, וכן בדברי רבותינו ז"ל הלך בשדש ומלאו יושב, עוזק תחת הותים, שירושו מוסר ומשליך את המבנים ממנו (בן מלך). וגם בערבי יורש שהשל הזה על חפירת השרץ ובקיעתה. ויסקלהו, שנהו מהבנים המשחיתים שרשי הגפן והוא מן שהשלים שמעשים לבר והשרו, כמו לדשנו והדומים. שורק, הוא המצוגה ממיני

סגפן

שֹׂרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם־
יֶקֶב חָצֵב בּוֹ וַיְקַו לַעֲשׂוֹת
עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים: (ג) וְעַתָּה
יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַ͏ִם וְאִישׁ יְהוּדָה
שִׁפְטוּ־נָא בֵּינִי וּבֵין כַּרְמִי:
(ד) מַה־לַּעֲשׂוֹת עוֹד לְכַרְמִי וְלֹא
עָשִׂיתִי בּוֹ מַדּוּעַ קִוֵּיתִי לַעֲשׂוֹת
עֲנָבִים וַיַּעַשׂ בְּאֻשִׁים: (ה) וְעַתָּה
אוֹדִיעָה־נָּא אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר־
אֲנִי עֹשֶׂה לְכַרְמִי הָסֵר מְשׂוּכָתוֹ

כְּמַצַב גֶּפֶן בְּחִירָא וּבְנִיתָא
מַקְדְּשִׁי בֵּינֵיהוֹן וְאַף
מַרְבְּחִי יְהָבִית לְכַפָּרָא
עַל חֲטָאֵיהוֹן וַאֲמָרִית
דְּיַעְבְּדוּן עוֹבָדִין טָבִין
קֳדָמַי וְאִינוּן אַבְאִישׁוּ
עוֹבָדֵיהוֹן: (ג) נְבִיָא אֲמַר
לְהוֹן הָא בֵּית יִשְׂרָאֵל
כְּרָדוּ מִן אוֹרַיְתָא וְלָא צָבָן
לְמֵיתַב כְּעַן יַתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
וְאֱנָשׁ יְהוּדָה דִּינוּ כְעַן
דִּינָא קֳדָמַי מִן עַמִּי:
(ד) מַה טָּבָא אֲמָרִית
לְמֶעְבַּד עוֹד לְעַמִּי וְלָא

והיה הכ׳ בדגש

עֲבָדִית לְהוֹן מַה דִּין אֲמָרִית דְּיַעְבְּדוּן עוֹבָדִין טָבִין וְאִינוּן אַבְאִישׁוּ עוֹבָדֵיהוֹן: (ה) וּכְעַן אֲחַוֵי כְּעַן לְכוֹן דַּאֲנָא עָתִיד לְמֶעְבַּד לְעַמִּי אֲסַלֵּיק

שכנתי

רש"י

משמר זמורות: ויבן מגדל בתוכו. גבי לשלור מנכיס: וגם יקב חצב בו. סכור שלפני כגת לקבל כיין וכן כל יקב שבמקרא לשון כור הוא וכן עד יקני הממך (זכריה י"ד) מרגם יונתן עד שיהיו דמלכא הוא עומק מוקיימים ולכן נופל בו כשן לשון מליכה כמו וכורות מלוכים (דברים ו'): ויקו לעשות ענבים. ויקו יודעי לשמות לו בכרם טוב ענבים ויעש לו בלוסים דומים למנבים וקורין מותם (לנברוויים"ם בלע"ז): (ה) הסר משוכתו. לכשר גדר במשמך ומגין שלו, משוכה הוא שייב

קולים

באור

כגפן. וכתב כרב מכן ניחות, שהוא מין המוב מן הגפנים, שהענבים לא יגלע בשם מרגן. כמגדל, לשומיר בו שומרים, שיזמרוהו מנכיס ושודדי לילה. יקב, כור לקבל בו יין. באשים, מנכיס רעים שלא נתן לידי שמול. (ג) ועתה, שם יתחיל הנביא לגזור מחת שולחו, כאלו יודכר שלכים בעלמו ובעבודו. (ד) מה לעשות, שם נשמר עוד לעשות לכרמי, ולא עשיתי בו. כדוע, שלא נפרדת, ואינו נשמך אל קויתי, ר"ל איך יתכן שדבר, שהוא עשה בשוטים, נשמר קויתי שיעשה ענבים: (ה) משוכתו,

מלטון

1) לנברוויים"ם בלע"ז ר"ל לשמרוסק"ם, Lambruches, iambrusques, (מייגע שם אילרפר, דיקשיוניער פרוינסן).

שְׁכִנְתִּי מְנָהוֹן וַיהוֹן לְמִבְּזַז
אָתְרַע בֵּית מַקְדְּשְׁהוֹן
וַיהוֹן לְדָיְשׁ: (ו) וַאֲשַׁוִּינוּן
רַטִּישִׁין לָא אִסְתַּעָרוּן וְלָא
יְסְתַּמְכוּן וַיהוֹן כְּטַלְטְלִין
וּשְׁבִיקִין וְעַל נְבִיָּא
אֲפַקֵּיד דְּלָא יְתְנַבּוּן
עֲלֵיהוֹן נְבוּאָה: (ז) אֲרֵי
עַמָּא דַיְיָ צְבָאוֹת בֵּית
ישראל

וְהָיָה לְבָעֵר פָּרְצָן גְּדֵרוֹ וְהָיָה
לְמִרְמָס: (ו) וַאֲשִׁיתֵהוּ בָתָה לָא
יְזֻמַּר וְלָא יֵעָדֵר וְעָלָה שָׁמִיר
וָשַׁיִת וְעַל הֶעָבִים אֲצַוֶּה
מֵהַמְטִיר עָלָיו מָטָר: (ז) כִּי כֶרֶם
יְהוָה צְבָאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאִישׁ
יהודה

ר ש "י

קולים. גדר סוג גדר מבנים: והיה. הכרם. לבער. שירעו בו בהמה וחיה: (ו) ואשיתהו בתה. לשון שממה וריקנות הוא וכן (לקמן ז') בנחלי הבתות: ולא יעדר. לשון חפירת כרם הוא: ועלה שמיר ושית. מיני קוצים פתר בהם מנחם בן סרוק ומני לשון תולעת חזק הוא המבקע מבנים שבו בנס שלמה את ב"ס כענין שנאמר (יחזקאל ג') כשמיר חזק מלור. שית לשון השפת והסנר (ליכה ג') לשון תשתה שממה (לקמן ו') לדו מלין דורס ליכנס בו ומתוך כך תעלה בו תולעת: (ז) כי כרם ה' צבאות בית ישראל. לכרם הזה אתם מקוליס בית ישראל כי כל מה שעשה לכרם הזה עשה ליזרעאל: כי כרם ס' לבעות בית ישראל. כי כאותו הכרם לי בית ישראל עשרת הפנמים הם היו לי לכרם יין ככרם זית בקרן שמן בארץ שמיה שמן כהונה שמן מלכות שמן מורים שמן מנחות עזקתים מחלה בהיקף שעני ככוד במדבר ומקלתים ונקיתי מפוסמי סדור בפעמים סורק שם מקום ושם מלות כמניין סורק הוספתי עליהם על שבע מלות שנלמוו בני נח בניתי מגדל למוכו מסכני ומקדשי וגם יקב במזבח הפיתין ויעם בקוסים קילקלו מעשיהם ועתה יושב ירושלים ואיש יהודה אשר לא נליתים עדיין יפשמו נא ביני וביניכם על הרשע שהכחתי עליהם מי הרח על מי. מה היה לי לעשות

עוד

באור

מלשון לשכים בעיניכם (במדבר ל"ג), ומטעם חוחים ומיניים, אשר יעשו סביב לכרמים למשמר. לבער, לרעות כמו ובער בשדה אחר (שמות כ"ב). גדרו, כל כותל עפוי לגנות ולכרמים יקרא גדר. למרמס, לדישת רגלי החיות. (ו) בתה, שממה, וכן בנחלי הבתות (למטה ז'). לא יזמר, כמו וכרמך לא תזמור (ויקרא כ"ה), ומטעם לא יכרתו זמורותיו, כאשר עושים לגפנים. יעדר, לשון חפירה, כמו כמעדר יעדרון (למטה ז'), ומטעם לא יחפרו סביב הזמורות, להלוש שמנים הרעים, ועלה, כמשך על כרם, כמו (משלי כ"ד) הנה עלה כלו קמשונים, ומתורגם כפי הגחות בל"ש. מהמטיר, מ"ם הפלילה, ר"ל שלא יריק עליו מים, ויכיח תוכו וכוחו. (ז) נטע שעשועיו,

יְהוּדָה נְטַע שַׁעֲשׁוּעָיו וַיְקַו לְמִשְׁפָּט וְהִנֵּה מִשְׂפָּח לִצְדָקָה וְהִנֵּה צְעָקָה: (ח) הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת שָׂדֶה בְשָׂדֶה יַקְרִיבוּ עַד

יִשְׂרָאֵל וֶאֱנָשׁ יְהוּדָה נְצָבָא דְחָדְוָתֵיהּ וַאֲמָרִית דְיַעְבְּרוּן דִינָא וְהָא אִינוּן אָנוּסִין אֲמָרִית דְיַעְבְּדוּן זָכוּ וְהָא אִינוּן מַסְגְּנֵן חוֹבִין: (ח) וַי דְמַקְפִּין בֵּיתָא עַל

אפס

בֵּיתָא חֲקַל אוּגְּרָא בְּחַקְלָתְהוֹן מַקְרְבִין אָמְרִין עַד דְנַחְסִין כָּל אֲתַר

ומדמן

רש"י

עוד מוכח לכרמי ולא עשיתי לו מודיעה גם אתם המכעיסים אותי אשר הגון בעיני לעשות לכרמי ככל אשר עשיתי לאדם הראשון אשר מצותיו אשמרה מעליהם המסוכנת עליהם כמה שנאמר (לקמן כ"ב ו') וינל את מסך יהודה: פרץ גדרו. מתוך חומותיו: ואשיתהו בתה. ומצוינין רעיתין: לא יזמר ולא יעדר. לא מסתערין ולא יסתמכון: ועלה שמיר ושית. ויהיו מטלטלין ושכיקין דוגמת שמיר ושית על כרס ומגל הכרס ממש במקום אחר הוא מתורגם הונמת סוגני וגור: ועל העבים אצוה. ועל נביאי אשקר דלא יתנבון עליהן. בהנואם נמצא למאר שמעבים מקבלין אותם מן השמים כך הנביאים מקבלין בהנואם מפי הקדוש ברוך הוא: נטע שעשועיו. כמו נטע ולפי שהוא דבוק נקוד פת"ח כמו בקר זבח שלמים (במדבר ז'): ויקו. ויעשו משפט: והנה משפח. לשון שפיכת חמת על חטאת כמו מהשחפה (שמואל ב' כ"ו) שפחני נא (שם ב'). ד"א לשון נגע ולפי שהוא לשון נופל על שלשון בקריאתו דומה משפט למשפח וכן לעקש לאדקה נפל בו רוח הקודש בפי הנביא: (ח) הוי מגיעי בית בבית. עשרים ושנים מאדרי נאמר בספר תהלים על מקיימי התורה ועשרים ושנים הוי לאמר יושבים על הרשעים: הוי. לשון לעקת שאהה על פורענות העתידה לבא: מגיעי בית בבית. מקריבים בהיכל זה אצל זה ומתוך כך גוזלים קרקע העזיים החלשים שבין ג' הגשמים וכן שדה בשדה: יקריבו עד אפס מקום. שאין מקום לעני

ב אור

מתחילה כשנעשה, נטע שעשועיו היו, שהיה משתעשע בהם, וקוה ממה שיעשו תמיד משפט וצדקה, ויעשו משפט שעשיה, כמו שהיה עושה עמה פועות (רל"ק). והנה משפח, עניה ונגע, כמו שפחת. ולשון שלטון שמך משפח על משפט, וכן לעקה לצדקה, משפי שהם קרובים להם בתוכיות. ומיעור שהקה, מי קויתי שיעשו משפט שעשיה והעשוקים, והכה הם להם משפח ונגע לרעתם, וקויתי שיעשו לצדקה, והנה לוקחים השעיה משעושק שעושקים אותה (רל"ג), ועל פיכו תרגמתי. וגם לדעת הרלב"ג משפח מגזרת שלח המשפחת היא. ושוא לחד עם ושפח לדעי לת קדקד (למעלה נ'). (ה) הוי, אוי להם המגיעים בית בבית בגזלת השני, ומקריבים שדה בשדה ע"י הסנת גבול, עד שלא נשאר מקום לשני מרעהו. והושבתם, בלשון שאלה, כמו

תשבו

וּמְרָמָן דְּיָתְבִין בְּלְחוֹדֵיהוֹן
בְּגַוָּהּ דְּאַרְעָא: (ט) אֲמַר
נְבִיָּא בְּאוּדְנֵי הַוֵיתִי שְׁמַע
כַּד אִתְגְּזַרִית דָּא מִן קֳדָם
יְיָ צְבָאוֹת אִם־לֹא בָּתִּין
סַגִיאִין לְצָרוּ יְהוֹן רַבְרְבִין
וְטָבִין מִבְּלִי יָתִיב: (י) אֲרֵי
בְּחוּבָא דְּלָא יְהָבוּ
מַעְשַׂרְיָא בֵּית עָסָר
אֲשְׁבְּרִין דְּכַרְמָא יַעְבְּדוּן
בַּיְתָא חֲדָא וּבֵית כּוֹר זָרַע יַעֲבִיד תְּלַת סָאִין: (יא) וַי

אֶפֶס מָקוֹם וְהוּשַׁבְתֶּם לְבַדְּכֶם
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: (ט) בְּאָזְנָי יְהוָה
צְבָאוֹת אִם־לֹא בָּתִּים רַבִּים
לְשַׁמָּה יִהְיוּ גְדֹלִים וְטוֹבִים
מֵאֵין יוֹשֵׁב: (י) כִּי עֲשֶׂרֶת צִמְדֵי־
כֶרֶם יַעֲשׂוּ בַּת אֶחָת וְזֶרַע חֹמֶר
יַעֲשֶׂה אֵיפָה: (יא) הוֹי מַשְׁכִּימֵי

קמץ בטרחא

בבקר

דמכדתין

תולדות אהרן באזני ה' בכתוב ס"ת: הוי משכימי שבע ס"ו ק"ס. פוטם ע' ס"ת:

ר ש"י

לעני ליטב. והושבתם לבדכם בקרב הארץ: כשבוזים אתם אין חלק להקב"ה אלא לעניים בארץ חלקו כשעזרום אתם נוזלים ולעניים את ארצו אתם לבדכם יושבים בה: (ט) באזני ה' צבאות. אמר הנביא אמתי לחזי שמעתי כשנגזר עליכם בגירת מלת ה' וכשבועה אם לא על דבר זה בתים רבים לשמם יהיו ובתים גדולים ומובים יהיו מאין יושב: (י) כי עשרת צמדי כרם. ומשני ארצו יגלו יושבי בתים מאין יושב בהם ונם זאת תהיה לכם אדם במדה על הקרובים כמדה בשדה שנזלתם חלקו של מקום במעשר הארץ: עשרת למדי כרם. מרסיג"ם בלע"ז[1]). ואומר אני כדי עבודת יום אחד בשלש בקר קרוי למד: ועשו בת אחת. אדם אחת על יין בת שלש סאין וזרע ואומר בית כור שטוח שלשים סאין על תבואה יעשה

ב אור

שתשבו, שלכם לבדכם נתנה הארץ, ואין לאחרים חלק ואחלה בה? ואלת והושבתם אינו שלא נזכר שם פועלו, ושרשו ישב. (ט) באזני, ר"ל ונגלה באזני ה' לנביאו, כמו לאשם (כ"ב י"ד). אם לא, לשון שבועה. רבים, כשעתו, כי על ידי שרבים שבאחי העיר ימותו בחרב ברעב, יהיו בתים רבים שוממים, והבתים הגדולים והטובים מאין יושב. (י) בת, היא גלח כשיעור ליטר ביבש. חמר, הוא הכור, שהוא עשר איפות. ומישרו הכתוב יגלה מארץ ישראל, על אשר הרעו ועשיתם את מעלליכם, ולשלמה תהיה ארורה בעבורם: (יא) הוי וגו', הוי לכם שכל עסקם

1) מרסיג"ם בלע"ז, Arpent, (מין אשרגין).

בַּבֹּקֶר שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ מְאַחֲרֵי בַּנֶּשֶׁף יַיִן יַדְלִיקֵם: (יב) וְהָיָה כִּנּוֹר וָנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל וָיַיִן מִשְׁתֵּיהֶם וְאֶת פֹּעַל יְהוָה לֹא יַבִּיטוּ וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ: (יג) לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָעַת וּכְבוֹדוֹ מְתֵי רָעָב וַהֲמוֹנוֹ צָחֵה צָמָא: (יד) לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל

נפשה

דְּמִקַּדְמִין בְּצַפְרָא לְמִשְׁתֵּי חֲמַר עַתִּיק רָדְפִין מְאַחֲרִין לְמִפְטַר מְרַמְּשִׁין עַל שְׁוֵיהוֹן חֲמַר אוּנְסִין מַדְלֵיק לְהוֹן: (יב) וַהֲוֵי עַל יְדֵי כִּנּוֹר וָנֵבֶל קַתְרוֹס אַבּוּבָא וְחַמְרָא מִשְׁתֵּיהוֹן וּבְאוֹרַיְתָא דַיְיָ לָא אִסְתַּכָּלוּ וְעוֹבַד גְּבוּרְתֵיהּ לָא חָזוּ: (יג) בְּכֵן גָּלוּ עַמִּי מִבְּלִי דַעְתָּא וְיַקִּירֵהוֹן מֵיתוּ בְּכַפְנָא וְסִגְוֵהוֹן

בְּצִחוּתָא בְּצָחוּתָא: (יד) בְּכֵן אַפְתִּיאַת שְׁאוֹל

נפשה

תולדות אהרן והיה כנור סס: ואת פעל ה' סכת ז' ע"ס קי"ע · מקדש סער מ': לכן גלה עמי סנס סס · סוטס ע' מ"ת · סנסדרין י"ח ע"ב: לכן הרחיבה סוטס מ"ת · סנסדרין סס ק"ג:

ר ש "י

יעשה ליסס סלס סמין: (יא) מאחרי בנשף. לשתות יין בלילות: יין ידליקם. בוער כס: (יב) כנור ונבל. כימין יתרות ים בנבל מן הכנור ולמס נקרא שמו נבל שמנבל כל מיני כלי זמר במדרש מהלים: תוף. סל עור הוא: וחליל. מבוב סל קנה: ואת פועל ה' לא יביטו. ובאוריימת ד' לא ליסתכלו: ומעשה ידיו לא ראו. משו עלמס כלילו לא רלו אלא גבורותיו. ד"א לא קלסוהו אחרית יונר אור ולא ערבית המעריב ערבים: (יג) מבלי דעת. שהיה לבס בלי דעת: וכבודו מתי רעב. שכבודו ימותו ברעב: צחה צמא. למא כנגד רוב משתיהס. לחס. הרגוס סל למאה: לכן הרחיבה. מדה במדה הס הרחיבו נפשס לבלוע מאכל

ומשתה

ב א ו ר

הוא לשתות ולהתענג בשכר, ואינס עוסקים בדברי תורה וחכמה, ובבוקר יתכינו לשתות, כלומר ירדפו השכר שימלאו אותו טוב, וכן בנשף מאחרים בבית המשתה, עד שידליקס היין ויבערס, לעשות כל תאות נפשס (רד"ק). (יב) והיה, אותה מספר איך היו משתיהס, שכשהיו שותים ומתוף וחליל משמיעים בפיהס, והיין לפניהס, ובדרך שזה היו משתיהס, בדברים שמזכיר אותס לשתות (מ"ל). ואת פועל ה', אותך שאס רודפים אחר תענוג שתוצים, לא יתבוננו בשלוחות ידיהס, להביט בס אסד עליון על ברואיו. (יג) לכן, בעבור שלא ידע מעשי האל, ושאס אל שמאכל ומשתה והתענוג, לפיכך יגלה ממקומו, ויהיה ברעב ובצמא, אלא בשביל מה (מ"ל). ושכח לדעתו מתי רעב, אנשי רעב, (יידן הונגער). וכבודו, ויקריהון מיתו בכפנא

סכנדי

נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִיהָ לִבְלִי־חֹק
וְיָרַד הֲדָרָהּ וַהֲמוֹנָהּ וּשְׁאוֹנָהּ
וְעָלֵז בָּהּ: (טו) וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל־
אִישׁ וְעֵינֵי גְבֹהִים תִּשְׁפַּלְנָה:
(טז) וַיִּגְבַּהּ יְהוָה צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט
וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה:
(יז) וְרָעוּ כְבָשִׂים כִּדְבָרָם וְחָרְבוֹת

חקיו ק׳ מחים

עליהון

תולדות אהרן וישח אדם סופא סם: ויגבה ה׳ נרכוס ת׳ י״ב: וחרבות וגו׳ פסחים ו׳ ס״ח:

ר ש ״ י

ומשתה לרוב ופערו סה לבלוע לף שאול תרחיב נפשה לבלוע: ופערה. ופתחה: לבלי חק. בעין סוף ולמה לבלי חק לפי שלא היה בידם של אלו חק וקלבה למשוקיהם: וירד. סם הדרם של ירושלים: ועלז בה. העליזים שבה: (טו) וישח. וימלא תקוף גברין. ולפי מדרשו זה הקב״ה שהם גרמו לו להרחות כביכול כאיש נדהם וכן הוא אומר לור ילדך אמך (דברים ל״ב) ואומר בעלותיו ימך המקרה (קהלת י׳): (טז) ויגבה ה׳ צבאות במשפט. כשיעשה משפטים בהם יגבה שמו בעולם. במשפט יוסטיל״א בלע״ז[1]): והאל הקדוש. יתקדש בתוך הצדיקים הנשארים בהם: (יז) ורעו כבשים כדברם. לדיקים הנמשלים כעדר הרחלים. כדברם כמנהגם ביומר ובמדה מכלכלים דבריהם במשפט ככבשים שלנו. ורבותינו דרשו כדברם

כ מדובר

ב א ו ר

(שבשדי). כי סוף קרא מתי למען מיתה וכן פירש״י, וכן מתורגם. צחה, שם תאר, נרדף שם לחיה, למען יובש: (יד) נפשה, בא שם על התאוה (גיריגקייט), וכן והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה (למעה כ״ו), שם בעל נפש לחת (משלי כ״ג). לבלי חק, בלי כמות ומשור, וכן תרגם שבשדי ולית סוף. ועלז בה, וכל שלו ושמח שם. וכנוי הנקבה מושב על ירושלים או ציון. ומשור במקרא שמשול המתאוה לבלוע, תרחיב נרונה ותפלא פיה, ושלים ירדו הדר העיר, והמון המוני העליזים בתוכה, השמחים בדוב עשרם ובכבל תשוניתם, והשפל הוא מבליעת קרח ועדתו. (טז) ויגבה, מי תרשם נשמות שהם בעבור השפטי ביעשה בישראל, ותגלה קדושתו בעבור שלדק ביעשה (בן עזרא). (יז) כדברם, בנפרד דָּבָר, ואנינו מקום מרעה העדרים (חירדש מרישם), כמו כעדר בתוך שדברו (מיכה ב׳). ושכתוב הוא נמשך אל פסוק י״ד, ושיעורו,

מחרי

1) יוסטיל״א בלע״ז, Iustice, (בפסרמאוג).

מֵחִים גָּרִים יֹאכֵלוּ׃ (יח) הוֹי מְשָׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא
וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה׃ (יט) הָאֹמְרִים יְמַהֵר וְיָחִישָׁה
מַעֲשֵׂהוּ לְמַעַן נִרְאֶה וְתִקְרַב וְתָבוֹאָה עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
וְנֵדָעָה׃ (כ) הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב

תולדות אהרן הוי משכי בכוח ג' כ"ד. סוכה ס' כ"ב. סנהדרין י"ט ע"ב: הוי האמרים סופה ו' ע"ח מ"ז:

עֲלֵיהוֹן יְסָגוֹן וְנִכְסֵי רַשִׁיעַיָּא צַדִּיקַיָּא יַחְסְנוּן׃ (יח) וַי דְּמָשְׁכִין לְחֵטְיָא צְבָרַיָּא נַגְדִּין חוֹבִין בְּחַבְלֵי לְמָא אָזְלִין וְסָגֵן עַד דְּתִקְיְפִין וְכִגְדִילַת עֶגְלְתָא חוֹבִין׃ (יט) דְּאָמְרִין אֵימָתַי יוֹחֵי וְיֵגַלֵּי פֻּרְשָׁתֵיהּ בְּדִיל דְּנֶחֱזֵי וְיִקְרַב וְיֵיתֵי מַלְכֵּי דְּקַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל וְנַדְּעִינֵיהּ׃ (כ) וַי דְּאָמְרִין לִרְשִׁיעַיָּא

ר ש "י

כמדובר גם נחמות כמדברות להם: וחרבות מחים. נמי פרשתים שהן ממיתים. מחים ממיתים כמו מולות מחים מעלה (תהלים ס"ו): גרים יאכלו. הלדיקים שהם כגרים יתלוש: (יח) הוי מושכי העון. נוהגים יצר הרע עליהם מעט מעט בתחילה בחבלי הבל כחוט של קורי עכבים ומתגברים בהם ומגביר והולך עד שנעשה כעבות העגלה שקושרין בו את הקרון למשוך: השוא. דבר שאין בו ממש: חטאה. חטא: (יט) יחישה מעשהו. פורענות שהוא מומר להביא: למען נראה. דבר מי יקום: (כ) האומרים לרע טוב. מקלסין עבודת כוכבים ומזלות ורע בעיניהם למעבד הקב"ה שהוא

באור

מחרי תחר שמחול בלשה פרשיות ובתיהם, שכשהיו ירעו במקומות פרוצות פעלה, כאלו הם מרעיתם תמידית, ואין מי שימנעם מלרעות שם. וליור כזה בא גם למשה (י"ז ג'). עזובות ערי ערוער לעדרים תהייה ורבצו ואין מחריד ולמשה (ל"ב י"ד) כי פרמון נתם המון עיר עזב מקום פרחיה מרעה עדרים; ובלפניה (ב' י"ד) על משלה גיונה. מחים, ממיתים, תחר לפשיריה המתעלים, ודומה לו (תהלים כ"ג) כל דשני ארץ. גרים כמו גרים ותמר: שיבואו זרים וינורו בחלמת הפשיריה המרוכות, ויאכלו, ל"ל שיבקעו שם מחיתם. וכמוהו (ברחשית ג') תורה החלמה בעבורך בעצבון תאכלנה. (יח) מושכי, פרשיות פעלה ימשלו עוכה אחריהם בחבלי שוא ושקר בכל מקום שהם הולכים, וימשכו חטאתם כמו הסוסים המושכים העגלה בעבות. וכעבות, או וכעבות, וחסרות כי"ת הדמות אין זה במקרא, וביחוד בתלים. (יט) האמרים, מוסב על המקרא הקודם, ופיעורו, הוהים העלה הפקפיה בחולת החטאים, יאמרו על דרך היחול לפנים המוכיח אותם: למה יאחר מלהים לעלה לנו לפשעינו? תבוא גם מהרה עלת קדום ישראל, וגם נדע כי אמת דברת. (כ) לרע טוב, למשמיהם הרעים שהם

עושים

לְרַשְׁיַעָא דְמַצְלְחִין בְּעַלְמָא הָדֵין אַתּוּן טָבְיָא וּלְעַנְוְתָנְיָא אֲמְרִין אַתּוּן רַשְׁיַעָא הֲלָא בְּמֵימְרִי נְחוֹרָא לְצַדְּרִיקָיָא יַחֲשׁוֹךְ לְרַשְׁיַעָא וְיִבְסְמוּן פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא לְעַבְדֵיהוֹן וְיֵיתֵי מֵרְעָא לְרַשְׁיַעָא וְיִדְעוּן דְּבְסוֹפָא מְרִיר חֲטָאָה לְעַבְדֵיהּ: (כא) וַי דְּחַבְּיִמִין בְּעֵינֵי נַפְשְׁהוֹן וְקָבֵיל אַפֵּיהוֹן סוֹכְלְתָנִין: (כב) וַי דְּגִבָּרִין לְמִשְׁתֵּי חֲמַר וְגִבָּרִין מָרֵי נִכְסִין

טוֹב וְלַטּוֹב רָע שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר: (כא) הוֹי חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְנֶגֶד פְּנֵיהֶם נְבֹנִים: (כב) הוֹי גִּבּוֹרִים לִשְׁתּוֹת יָיִן וְאַנְשֵׁי־חַיִל לִמְסֹךְ שֵׁכָר: (כג) מַצְדִּיקֵי רָשָׁע עֵקֶב שֹׁחַד וְצִדְקַת צַדִּיקִים יָסִירוּ מִמֶּנּוּ: (כד) לָכֵן כֶּאֱכֹל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ וחשש

תולדות אהרן לכן סס מ"ח:

לְאַתְרָוָאָה מִן עַתִּיק: (כג) מְזַכֵּן לֵיהּ לְחַיָּבָא חֲלַף דְּמַקְבְּלִין מְנֵיהּ מָמוֹן דְּשַׁקַּר וּזְכוּת זַכָּיָא בְּרִשְׁעַ מַעֲדָן מִנֵּהוֹן: (כד) בְּכֵן יְתַאֲכְלוּן בַּקְשָׁא בְּאֶשְׁתָּא וכעמיר א

רש"י

סמוך טוב: שמים חשך לאור. דבר שהוא עתיד להביא עליהם חשך מומרים מימיר להם: שמים מר למתוק. עון שהוא עתיד להביא עליהם פורענות מר מומרים מימתיק להם: ומתוק למר. מצודת הקב"ס המתוקה מומרים מרה היא: (כב) למסוך שכר. למזוג שכר תיקון הממסך קרוי מסך: (כג) וצדקת צדיקים. שהן רלויין לזכות בעיני דין יסירו ממנו ומחייבין מותו בדין וגוזלין ממונו: (כד) לכן. והיה הדבר הזה לכם וגו': כאכל קש לשון אש. כאכל קש מפי הקם לשון האש: וחשש. תרגם יונתן

באור

שמים, יש מומרים כי טובים הם, ולהתעסק בתורה וחכמה יש מומרים רע היא ויניעת בשר, והם כחלו שמים חשך לאור, כי לא יבדילו בשכל מה הוא טוב ומה הוא רע, ויכנד להם הוא הרעות והוא המעשה (רד"ק). (כא) ונגד פניהם, יש חוששים עלמה חכמים ונבונים (מ"ל). (כג) עקב, עניו סוף ותכלית המעשה שהוא הגמול. וכן תרגם הכשדי חלף דמקבלין מניה ממון דשקר. (כד) כאכל קש, מנהג הלשון להקדים הפועל לפעול, אבל כשהדבר מבואר שאין לפעות בו, יקדימו הפעול לפועל, כמו זה, כי יהוא הוא שהשם תוכלה הקש והלא הקש השם (רד"ק). לשון אש, שלהבת אש הפולה ומתמעטת למעלה תדמה ללשון, ומתורגם כפי הנאות בל"ח. וחשש, לא נמנא עוד במקרא רק

למעט

וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יְרָפֶה שָׁרְשָׁם
כַּמָּק יִהְיֶה וּפִרְחָם כְּאָבָק יַעֲלֶה
כִּי מָאֲסוּ אֶת תּוֹרַת יְהוָה צְבָאוֹת
וְאֶת אִמְרַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
נִאֵצוּ: (כה) עַל־כֵּן חָרָה אַף־
יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיֵּט יָדוֹ עָלָיו וַיַּכֵּהוּ
וַיִּרְגְּזוּ הֶהָרִים וַתְּהִי נִבְלָתָם
כַּסּוּחָה בְּקֶרֶב חֻצוֹת בְּכָל־זֹאת
לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה:
(כו) וְנָשָׂא־נֵס לַגּוֹיִם מֵרָחוֹק
ושרק

וְעוֹד מַהֲתֵיהּ עֲתִידָא לְאִתְפָּרָעָא מִנְּהוֹן:

תרגום

וְכַעֲמִירָא בְּשַׁלְהוֹבִיתָא
מִסְגַּן תּוֹקְפֵהוֹן כְּשִׁבְּוֹ יְהֵי
וּמָמוֹן אִינְסֵיהוֹן כְּאַבָּקָא
דְּפָרַח אֲרֵי קָצוּ בְּאוֹרַיְתָא
דַּיְיָ צְבָאוֹת וְרֵית מֵימַר
קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל רְחִיקוּ:
(כה) עַל כֵּן תְּקִיף רוּגְזָא
דַּיְיָ צְבָאוֹת בְּעַמֵּיהּ וַאֲרִים
מְחַת גְּבוּרְתֵּיהּ עֲלֵיהוֹן
כַּד מְחָנוֹן וְזָעוּ טוּרַיָּא
וַהֲוָאָה נִבְלָתְהוֹן מְשַׁנָּן
כְּסָחִיתָא בְּגוֹ שׁוּקָא בְּכָל
דָּא לָא תָּבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן
דְּיִתּוּב רוּגְזֵיהּ מִנְּהוֹן וְעַד
כְּעַן מַתְקְפִין מֵרְדֵיהוֹן
(כו) וְיִזְקוֹף אָת לַעַמְמַיָּא
מרחיק

ר ש"י

יונתן וכעמירא קשין של שבולין וכחשש מעכר הלהבה תרפנו ותעשנו מעפר: כמק. כדבר סגמוק: ופרחם. גדולתם: כאבק. סעולה לפני רוח ומסתלק כך תסתלק: (כה) על כן. על מעשיהם הללו: ההרים. שריפה: כסוחה. כרוק וקיא הנישה ממוך נופו של אדם מהום ובל' חכמים קרוי שמי וכן שמי ומלום (מיכה ג'): בקרב חוצות. כן יהיו מלומים בין המומות: בכל זאת. שבאה עליהם: לא שב אפו. לא נתקנו במעשיהם לשוב אפו מהם: נטויה. לסרע להם: (כו) ונשא. הקב"ה: נס לגוים. ירמז להם רמזים להתאסף ולבא עליהם. נשיאת נס הוא כמו כלונס תרוך ומוחין ברלשו בגד

ומולין

באור

למעה (ל"ג י"ל), ומשר החכם גשוניות שגם בערבי עניו דשע לו עשב יבש. להבה ירפה, יחסר מות ב"ת עם להבה, כמו כי שמת ימים עשה תמורת נשמת ימים, כי ירפה שב על חשם, והוא פועל עומד (בן עזרא). ועניו ירפה כמו ידיס רפות, ר"ל וחשם ירפה בלשבה, וכן מתורגם. כמק. הוא סרקב, כמו תחת בשם מק יהיה (למעלה ג'), ר"ל שמרם ירקב, ועי"ו שמרת יעלה כאבק בעויר: (כה) כסוחה, כסיחת בגו שוקא (בכבדי) ר"ל גרף של סיע ומשפה. וגרדף על שמי ומלום, מן סחה. משפה של מלוע כשמכבדים הבית. ונם במליכת ירמיה נמצא למיון כוס כמה פעמים,

כדומן

מַרְחִיק וַיַּכְלֵי לֵיהּ מִסְיָפֵי
אַרְעָא וְהָא בְּפִרְיַע מְלַךְ
בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ בַּעֲנָנִין
קַלִּילִין יַתְחֵי׃ (כו) לֵית
דְּמִשְׁלְהֵי וְלֵית דְּמִתְקֵיל
בֵּיהּ לָא יְנוּם וְלָא יְרַמּוּךְ
וְלָא יִשְׁתְּרֵי זְרִיז חַרְצֵיהּ
וְלָא תְתְפְּסִיק עַרְקַת
מָסָנֵיהּ׃ (כח) דִּי גִירוֹהִי
מְחַרְפִּין וְכָל קַשְׁתָּתֵיהּ
מְתִיחָן פַּרְסַת סוּסָוָתֵיהּ
כְּטִנָּרָא תַקִּיפִין וְגַלְגְּלוֹהִי
קַלִּילִין הָא כְּעַלְעוֹלָא׃
(כט) נְיהוֹמֵי לֵיהּ כְּאַרְיָא

וְיִנְהֹם כְּכַר אַרְיֵה וְיַכְלֵי וְיֵיחוֹר בְּזָא (ישאג קרי) וְיִשְׁיזֵיב ויפליט ולית

וְשָׁרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְהִנֵּה
מְהֵרָה קַל יָבוֹא׃ (כז) אֵין־עָיֵף
וְאֵין־כּוֹשֵׁל בּוֹ לֹא יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן וְלֹא נִפְתַּח אֵזוֹר חֲלָצָיו
וְלֹא נִתַּק שְׂרוֹךְ נְעָלָיו׃ (כח) אֲשֶׁר
חִצָּיו שְׁנוּנִים וְכָל־קַשְׁתֹתָיו
דְּרֻכוֹת פַּרְסוֹת סוּסָיו כַּצַּר
נֶחְשָׁבוּ וְגַלְגְּלָיו כַּסּוּפָה׃
(כט) שְׁאָגָה לוֹ כַּלָּבִיא וְיִשְׁאַג
כַּכְּפִירִים וְיִנְהֹם וְיֹאחֵז טָרָף

ר ש"י

ועולין בראש סר נבוס ורומין מותו מרחוק וסוף סימן לקיבוץ גוי מדם וכן על עמים מריס נפי (לקמן מ"ע) וכן ודיס מותו על כם (במדבר כ"ג) כלוגם פירק"ש בלע"ז 1) ועל שם סמוך לשות קרוי כם: ושרק. סיבלי"ר בלע"ז 2) לף כוף סימן לקיבוץ: מקצה הארץ. סיבלו מרחוק לגור על ישראל: קל יבוא. המויב עליכם כמו שמפרש וסולך: (כז) אין עיף ואין כושל בו. לא ייעף ולא יכשל במרולתו לקיים ימסר יתיכם שכם סומרים לפניו: נפתח. לשון ניתר כמו ויפתח הגמלים (בראשית כ"ד): ולא נתק. ולא ירפו שם סימן כשלון לירע ממנו מלבע: (כח) כצר. סירגם יונתן בשיורא כמו לר: וגלגליו. סופני מרכבותיו: (כט) שאגה. לימם תכיס זו עליכם כמו

באור

כדומן על פני שדם תכיס נבלתם. (כו) ושרק לו, ה' ישרוק לעם אחד מן העמים, ועם הזה מסרם קל יבוא, וכן מתורגם. ועניין שרק הנעת שפתים להשמיע קולו (ניפון פפייפען), כמו שפירש"י. (כז) אין עיף, מעם הליוריס שלהם, שלא יקרם להמויב הבא ממרחק מקרם שיעכבו בדרך, לבוא על ארץ ישראל. (כח) כצר, פרסות סוסיו כמו סלוע, וסוף שלגן סחזק. נחשבו, שלא יכאבו מן שדרך, ולא ישתברו להשיל לשם ברזלים, וכן מופני מרכבותיו יבואו מסרם כמו רוח שערה (מדברי רד"ק).

ומרמו

1) פורק"ש בלע"ז, Perche, (מייגע משמבע).
2) סיבלי"ר בלע"ז, Siffler, (פפייפען).

וְיַפְלִיט וְאֵין מַצִּיל׃ (ל) וְיִנְהֹם עָלָיו בַּיּוֹם הַהוּא כִּנְהַמַת־יָם וְנִבַּט לָאָרֶץ וְהִנֵּה־חֹשֶׁךְ צַר וָאוֹר חָשַׁךְ בַּעֲרִיפֶיהָ׃

וְלֵית דְּמַצִּיל׃ (ל) וַיְכֵלֵי עֲלוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּאִתְרְגוּשַׁת יַמָּא דְּאִם יִבְעוֹן רַשִׁיעַיָּא סָעִיד מִיחְבֵי אַרְעָא עָקָא וּתְבַר אַיְתַי עֲלֵיהוֹן בְּרַם צַדִּיקַיָּא דִּידְהוֹן בְּשַׁעְתָּא הַהִיא יִתְפַּסּוּן מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא׃

בשנת

בשתא

ר ש "י

כמו לכיח: ויפליט. ילילו לטרפו מיד כל הבאים להגילו. יפלים מיסקמוליי"ר בלע"ז1): (ל) וינהום. מוחו סמויב על הנזכר למעלה: כנהמת ים. מסר יהמו גליו כך יבא בחיילות כומות: ונבט לארץ. לשון הבמה יביטו ישראל ילפו שיעזרם מלכי ארץ שהם סומכין עליהם כעניו שנאמר היורדים מלרים לעזרה (לקמן ל"ו): וננט. לשון נפעל כמו לא נפתח ולא נתק וכו"ו נורמת לו להסב סהיכור להכא לייר"ם פיסנרד"י בלע"ז2): והנה חשך. שלא יהא מוזר להם: צר ואור חשך. כמו וכשל מוזר ונפל מזור (שם) מי שלר לו שבאת עליו הלרה וזה שבא להסיר לו שניהם חשכו־ ויס פוסרים לר הוא הלבוש שהתעטף ואור היא החמה: בעריפיה. בעת מעפליה שלה לשון יערף כמטר (דבריס ל"ב) וכן דרך בערוף מטר מעפיל:

בשנת

באור

וסרעוי כְּצַר, כמו (יחזקאל ג' ס') כשמיר חזק מָצוֹר, שהוא כמו צור. (כט) ויפליט, ילילו לטרפו מיד כל הבאים להגילו (רש"י), וכן מתורגם. (ל) וגבט, מבנין פיעל, והכו"ן שרשית, ר"ל ישראל יביט לארץ בצוה עליו שתוב שתאום, יביט שם יבוא לו עוזר, ולא ירשה כי שם חשך (רד"ק). חשך צר, חשך שתויב הבא עליו. ואף כי שבמלת חשך עמד השעם, בענין דבק עם צר (שכ"ל). ולדעתי ענין לר הוא כמו לרה, וכאלו כתוב וכשה חשך ולר, ר"ל חשך ולרה. והמאמר הזה בא גם למעם (ח' כ"ב) ועל ארץ יביט והנה לרה וחשכה, ועל פי זה מתורגם. בעריפיה, ואור שעשם חשך ליסראל בשמים. ר"ל קללו לו השמים ממעל מרוב צלרה. ושמיים נקראו עריפים, משני שמוילים שמהר, כמו שאמר אף שמיו יערפו טל (שכ"ל), ועל פיסו תרגמתי. וכמו שנקבע בשלת בעריפים מוסב על הארץ שהכוונת הוא על ירושלים. וכן בשלוש תלוין הגביעים, ומתחי לת שמיכם כצרוף.

1) ליסקמוליי"ר בלע"ז, Escamper, (בצווייסען).

2) ליי"ם־ליסנרד"י בלע"ז, E yert esgaréa : et il sera regardé, (אונר סר ווירד בעסוויסט ווערדען ; אמן ווירד סיאן).

ו (א) בְּשַׁתָּא דְּאִתְנַגַּע בָּהּ
מַלְכָּא עֻזִּיָּה אֲמַר
נְבִיָּא חֲזֵיתִי יַת יְקָרָא דַיְיָ
שָׁרֵי עַל כּוּרְסֵיהּ רָם
וּמְתְנַטַּל בְּשְׁמֵי מְרוֹמָא
וּמְזֵיו יְקָרֵיהּ אִתְמְלֵי
הֵיכְלָא׃ (ב) שַׁמָּשִׁין
קַדִּישִׁין בְּרוֹמָא קָדָמוֹהִי
שִׁתָּא גַפִּין לְחַד שִׁתָּא גַפִּין
לְחַד בְּתְרֵין מְכַסֵּי אַפּוֹהִי
דְּלָא חֲזֵי וּבְתְרֵין מְכַסֵּי
גְוֵיִיתֵיהּ דְּלָא מִתְחֲזֵי
וּבְתְרֵין מְשַׁמְּשׁ׃
(ג) וּמְקַבְּלִין דֵּין מִן דֵּין
ואמרין

ו (א) בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ
וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב
עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו
מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל׃ (ב) שְׂרָפִים
עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם
שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה
פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו
וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף׃ (ג) וְקָרָא זֶה

הפטרת יתרו אל

תולדות אהרן וראה את אדני ינמות מ"ט · עקביס פ"ב ס"ז : שרפים עומדים עקדס טעך ס"ז : שש כנפים תגינס כ' י"ג : ובשתים יעופף טס : וקרא זה אל עקדס טעך ס"ו :

ר ש"י

ו [(א) בשנת . סימן זס תחלת הספר ותחלת נבואת ישעיה ומשה סמניס הקדומים נאמרו לאחר זס הסימן מלת טמין מוקדם ומאוחר בתורה ורמיס לדבר ישמיס נבא ונותרס בת ליון כסכה וגו' זס היס לאחר שהחריב וגלס סנאחרב את עשרת השבטיס ונשארו רק יהודה וירושלים לכך אמר חזון ישעיה וגו' על יהודה וירושלים וגו' על מה תכו עוד תוסיפו סרה וגו' (התרגום)] : בשנת מות . כשנלטרע : ושוליו . כמו שולי המעיל (שמות כ"ח) תחתיתו רמיתיו יושב על כסאו בשמיס ורגליו בהיכל הדום מרגלותיו בבית המקדש לרמז על עוזיהו שבא ליטול כתר כהונה : (ב) שרפים עומדים ממעל . בשמיס : לו . לשמשו כן תרגם יונתן שמשין קדישין ברומא קדמוהי : בשתים יכסה פניו . שלא יביט ללד שכינה : ובשתים יכסה רגליו . ללמיעות שלא ירמה כל נופן לפני בוראו . ובמנחומא רמיתי כיסוי הרגליס לפי שהס ככף רגל שנא שלא לזכיר ליערמל עון הערל : ובשתים יעופף . ובתרין משמש : (ג) וקרא זה אל

באור

ו (א) בשנת מות , יתכן להיות כמשמעו , כי בשנה שהתנגע מת עוזיהו , ומיו מעשה בימי עזיהו ? לאחר שהיה מצורע , וזאת היא תחלת נבואת ישעיהו (בן עזרא) . וראיתי , ככל שוא דמות במראה הנבואה (רד"ק) . ושוליו , הם שולי הכסא , כי מכבד המלכים היה להיות נגדיו על כתפי (בן עזרא) , כ"ל שמשימים על הכסא יריעה מרוקמת , והיא מרוכה ורחבה כל כך , עד שמוליה תלויה מעל הכסא מרגיה . מלאים , כמו ממלאים , וכן וכבוד ס' מלא את המשכן . (ב) שרפים , הם נבדי אחת מכתות המלאכים . עומדים ממעל לו , כמו עומדים עליו מימינו ומשמאלו (מלכים ג' כ"ב) , ודברה תורה כלשון

אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־
הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: (ד) וַיָּנֻעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַבַּיִת
יִמָּלֵא עָשָׁן: (ה) וָאֹמַר אוֹי־לִי כִּי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא־
שְׂפָתַיִם אָנֹכִי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שִׂפְתַיִם
לִי אֲרֵי חֲבִית אֲרֵי גְּבַר חַיָּב לְאוֹכָחָא אֲנָא וּבְגוֹ עַמָּא דְּמַגְעַל בְּחוֹבִין אֲנָא

וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ קַדִּישׁ עַל אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּיהּ קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא כָל אַרְעָא זִיו יְקָרֵיהּ: (ד) וְזָעוּ אֵילָוֹת סִפֵּי הֵיכְלָא מִקַּל מְלוּלָא וּבֵית מַקְדְּשָׁא אִתְמְלֵי אֲמְטָתָא: (ה) וַאֲמָרִית וַי

יתיב

תולדות אהרן קדוש קדוש קדוש מולין ז' ע"ח: מלא כל הארץ כבודו ברכות ו' מ"ג. קדושין פ' ע"ג: והבית ימלא עשן יומא פ' כ"ג: ואמר אוי לי עקיבי מ"ג י"ג: ובתוך עם טמא יכמות ד' מ"ט:

ר ש"י

אל זה. מלין רמות זה מזה שלש יקדיש פעמים שלש שם כן פתחו כולם כאחד וזהו שיסד ביולר לור קדושה כולם כאחד מוגים כו'. ומדרש אגדה מעשה מרכבה סוף וכן תירגם קק"ק ג' פעמים כתרגומו: (ד) וינועו אמות הספים. לילות סיפי. כס מזוזות שפתח שמדדין במדות שמות לגובה ולרוחב וכן מזוזות שהיכל: מקול הקורא. מקול המלאכים שקורלים ושוח שיח יום שרעש שנאמר בו ושפתח כאשר נפתח מפני שרעש בימי עוזיה (זכריה י"ד) בו ביום עמד עוזיה להקטיר בהיכל רעשו שמים לשורפו לומר דיבו בשריפה כמו שנאמר ותשבל שם החמשים ומאתים איש (במדבר ט"ז) וזהו שקרוי שרפים שעלו לשורפו רעשה שארן לשולעו כשורפו דיבו לשלעו שקרא שערער על שכשוכים ילפה שם קול ושמרס זכרון לבני ישרעלונו' (שם) ולא יהיה עוד שרס שמעורר על הכשוכים שקרא בשליפה וכעדשו בשריפה שלא כאשר דבר ה' ביד משה בשש שנה יד בחיקך (שמות ד') וסוליפה מלוערת כשלג שם כאן לרעת זרחה במלחו: והבית ימלא עשן. שיש כמלא עשן: (ה) כי נדמיתי. שריני מת שלא שייתי כרעי שעריפה שני שהכינה ודוגמתו מליני במטח מות כמות כי שלשים רשיני (שופטים י"ג). כדמיתי

כמו

ב א ו ר

בני שדם, כי כן דרך המלכים שגדולים (כלי"ן). (ג) קדוש, שלש פעמים, לחזק קריאה ושמעוררת, כמו שרץ שרץ שרץ (ירמיהו כ"ג) ושדומים. ושפת שרפה לו זאת שנגעה, למען יתקדש מטומאת שפתי כי שפת קדוש, וכן מצרתיו ושלוחיו. (ד) אמות הספים, שם הוא מפתן ושמקופת הפתח, ושמות שם המזוזות שפר על שספים. ושנועה (עמוס ג') שאמר: וירעשו שספים. הקירא, כמו שם קנון, תשורת שקורלים. (ה) נדמיתי,

נכרתי

יָתֵיב אֲרֵי יַת יְקַר שְׁכִינַת
מַלְכָּא עַלְמָיָא יְיָ צְבָאוֹת
חֲזָאָה עֵינָי: (ו) וְאִשְׁתְּדִי
לְוָתִי חַד מִן שַׁמָּשַׁיָּא
וּבְפוּמֵיהּ מַמְלַל דַּקְבִּיל
מִן קֳדָם דְּשָׁכְנְתֵּיהּ עַל
כּוּרְסִי יְקָרָא בְּשִׁמֵּי
מְרוֹמָא עֵיל מִן מַרְבְּחָא:
(ז) וְסַדַּר בְּפוּמִי וַאֲמַר הָא
שַׁוִּירְתִּי פְּחָנָמֵי נְבוּאַרְתִּי
בְּפוּמָךְ וְיַעֲרוֹן חוֹבָךְ
וְחָטָאָךְ יְתְכַּפְּרוּן:
(ח) וּשְׁמָעִית יַת קָל

שִׂפְתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת־
הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי:
(ו) וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים
וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח
מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: (ז) וַיַּגַּע עַל־פִּי
וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ
וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר:
(ח) וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר
אֶת־מִי אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֵךְ־לָנוּ

ואמר
מֵימְרָא דַּיְיָ דַּאֲמַר יַת מַן אֲשַׁלַּח לְאִתְנַבָּאָה וּמַן יֵזֵיל לְאַלָּפָא וַאֲמָרִית הָא

תולדות אהרן כי את המלך עקריס סס: וסר עונך כרכות מ' נ"ו · שבת פ"ז קי"ע: אנא

ר ש"י

כמו כי נדמה כל עם כנען (לעיל ג'): טמא שפתים · דמגעל בחוצין: (ו) רצפה. גחלת וכן עוגת רצפים (מלכים ג' י"ט) כמו עוגת רספים ונאמר ביעמיהו ובאליסוף נד"ו רלפס. ויונתן תירגם וכידו רלפס ובפומיה ממלל לשון רלפס דבר הרלוף בפה ובלשון: במלקחיים. בלשון: לקח מעל המזבח. קבל הדיבור מפי הקב"ה מכפתו בשמים שהוא מכוון כנגד המזבח שבהיכל: (ז) ויגע על פי וגו' וסר עונך. זה ניתן לכפר עוד שהירפת עם ישראל וגדול כהן שבמלאך ירא לקחתם כי אם במלקחיים והניחם על שפת הכיור ולא הוזק בהגיעה. וזהו שנאמר כי רב מאד מהכהו (יואל ב') אלו מלאכים כי עושי דברו (שם) הנביאים: (ח) את מי אשלח. לכוכיה עם ישראל שלחתי עם עמוס וחבירו קורין לזה עמיוס לפי שהיה

כבד

ב א ו ר

נכרתי כמו נדמו עמי מבלי דעת (הושע ד'), נדמה מלך ישראל (שם י"ה), וכן פירש"י המלך גו', אני ממש, כי כל נוף בשר ממש, ושפתי ממאים מלהזכיר בפי קדושת המל, כל שכן שאני בתוך עם ממש שפתים, כמו שנאמר עליהם (למעלה ס') וכל פה דובר נבלה, ואיך אני ראוי לכל זה הכבוד, לפיכך אני ירא שמות מהמרתם הזאת שרציתי (רד"ק). (ו) רצפה, לשעת המפרשים גחלת בוערת, ולד"ת אחרון, כי בארצות הקדם יצלו בשר ויאפו בונות על המגיש בחמות, ומזה נ"כ עוגת רצפים (מלכים ג' י"ט). (ח) ואשמע וגו', מזה הפסוק למדנו, כי זה היה תחלת נבואתו (רד"ק). לנו, אומר

שרפים

וָאֹמַר הִנֵּנִי שְׁלָחֵנִי: (ט) וַיֹּאמֶר
לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ
שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ
וְאַל־תֵּדָעוּ: (י) הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם
הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע
פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע
וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא לוֹ:
(יא) וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר

אֲנָא שְׁלַח יָתִי: (ט) וַאֲמַר
אֱזֵיל וְתֵימַר לְעַמָּא הָדֵין
דְּשָׁמְעִין מַשְׁמַע וְלָא
מְסַתַּכְּלִין וַחֲזוֹ מֶחֱזָא וְלָא
יָדְעִין: (י) טַפֵּישׁ לִבֵּיהּ
דְּעַמָּא הָדֵין וְאוּדְנוֹהִי יַקַּר
וְעֵינוֹהִי עַמֵּם דִּלְמָא
יֶחֱזוֹן בְּעֵינֵיהוֹן וּבְאוּדְנֵיהוֹן
יִשְׁמְעוּן וּבְלִבְּהוֹן יְסַתַּכְּלוּן
וְיִתוּבוּן וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן:
(יא) וַאֲמָרִית עַד אֵימָתַי

קמץ ברביע עד

תולדות אהרן השמן לב ר"ס כ' י"ו. פקדם סער ל"ת: ולבבו יבין מגלס כ' י"ו:

ר ש "י

ככד לשון וכוע כתכבע שכתים לפני כרעם וכיו ישראל לומרים סניח הקב"ס את עמוס ומצרס שכינתו על הדין קשיע ליצנע כו' כדאיתע בפסיקתע: (ט) שמעו שמוע. אני אומר לכם שמעו ואתם אין אתם* מתניס לב להבין ורמו נסים שעשיתי לכם ואינכם נותניס לב לדעת לותי: (י) השמן לב העם הזה. כמו שכבד את לבו (שמות ח') לשון הלוך (לשון) פעול לבם הולך סלוך ושמן (מגרייס"ע בלע"ז[1]) ואזניו הולכים סלוך והכבד משמוע: ועיניו השע. טחים כעניו שנאמר (לקמן מ"ד) כי טח מראות עיניהם מהתנמין דאיתעבד: פן יראה בעיניו. נתע לבם שלא ישמעו דברי נביאים שהם ירמים שמא ייטבו בעיניהם דבריו ויבינו בלבם ויעשו אלי ורוע רפואתם: (יא) עד אתי. יכבידו את לבם ולא ישמעו:

ויאמר

באור

ורפא, על כן תלת לגו (בן עזרא). הנני שלחני, לאחרי שעשה עמי נסים ונפלאות, ולא סייתי כן נימים הראשונים (הכ"ל). (ט) שמעו שמוע, לאחרי שאתם שומעים דבור אחר דבור מתוכחתי, ורואים רואים ואחר ממעשי ונפלאותי, ובכל זאת אינכם שמים לב עליו, הנני גוזר עליכם, שילך לב העם הזה הלוך ושמן, ואזניו הלוך והכבד, עד שיתגלה סאתו. ולפי פירוש אחד בספר מכלל יופי, גם שמעו שמוע אינו עניו גזרה. ותרגומו (התרגום יקלוט מיהר, מבטר כיבש פרמטתהן, ופהתן, מבטר כיבש פרקשנפן). (י) השע, טיח וסתימה, וכן נקל (למטה ל"ג) ולא תשעינה עיני רואים. ורפא, רפואת הנפש, וסיא הסליחה, וכן כתוב (תהלים מ"א) רפאה נפשי כי חטאתי לך (רד"ק). (יא) עד אתי, יהיו מקשים לבבם, ואינם רוצים לשמוע תוכחות? - ורחק

1) מגרייס"ע בלע"ז, Engraissant, (הן פלויים מוכר פעפם בוכהאנבר).

עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֵר שְׁמָמָה׃ (יב) וְרִחַק יְיָ אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ (יג) וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבֵעֵר כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃

יי וַאֲמַר עַד דִּיצְדוּן קְרָוָא מְבָּלִי יָתִיב וּבָתַּוָא מְבָּלִי אֱנָשָׁא וְאַרְעָא תֶּחֱרוֹב וְתִצְדֵי׃ (יב) וְיִרְחַק יְיָ יָת בְּנֵי אֱנָשָׁא וְתִסְגֵּי צְדִיוּתָא בְּגַוָּהּ דְּאַרְעָא׃ (יג) וְיִשְׁתָּאֲרוּן בָּהּ חַד מִן עַסְרָא צַדְּיָקָא וְיִתוּבוּן וְיִהוֹן לְצָרְבָא כְּבוּטְמָא וְכִבְלוּטָא דְּבְמַתַּר מַרְפּוֹהִי דְּמִין לַיְבִשִׁין וַעַד בְּעַן אֵינוּן רַטִּיבִין לְקַמָּא מְנַהוֹן זַרְעָא בֵּן גָּלוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל יִתְכַּנְּשׁוּן וְיִתוּבוּן לְאַרְעָהוֹן אֲרֵי זַרְעָא דְּקוּדְשָׁא נְצַבְתָּהוֹן׃

ויהי

תולדות אהרן ועוד בה כתובות י"ג קי"ב׃

והוה

ר ש "י

ויאמר. ידעתי כי לא ישובו עד תבא פורענות עליהם וילכו בגולה ושמו עריהם מאין יושב: שאו. תשאה: לשון גלמוד מאין יושב: (יב) ורבה העזובה. שהארץ תעזב מהם וכך כלשון ירבו מקומות עזובים בקרב הארץ: (יג) ועוד בה עשיריה. גם אותם השארים תביב ידי עליה בלירוף אחר לירוף והיתה לבער עד שלא ישארו שלא נדיקים גמורים שיושבו שלי בכל לבם: כאלה וכאלון. שאר בעת זמן שלכת שהן מפליכין עלין שלהן בימי הסתיו שילוך אחר שילוך עד שאין נותר בהם זולתי המצבה אף הם זרע הקדש הנמצאין בקרוביהן הם יהיו לה למצבת. ד"א מצבתה מציאתה לכן מיני מכלה אותם הצדיקים שאני נוטעתים זרע קדש. ויש פותרים שער שלכת היתה בירושלים כמו שאמור בד"ה (ב' כ"ו) ויהי שם שלה ואלון נמוטים:

ויהי

באור

(יב) ורחק, וירחקם ויוליכם אל ארץ אחרת, ומלת אדם בא על הכלל. העזובה, כלל אל הבתים והשדות והכרמים העוזבים והשוממים מאין אדם. וי"א שהוא שם הנקל מלוכה, העוזבה שתהיה הארץ נשוממת מהם רבה תהיה, ר"ל זמן רב (בן מלך). (יג) עשיריה, חד מן עסרה (סנהדי). לבער, ענין כליון, כמו ובערת הרע מקרבך. בשלכת, בעת החורף שהילוכות מפליכים את עליהם. ומלת בשלכת הם מקרא, ולר"א הרבה עם נפל בספינה. ר"ל כריתת העץ, ויתורנס (בייא שפליטן), ודומה לו: כי השליכו מלכותיו (ירמיה ט' י"ח) לשון הריסה (מווארפען). מצבתה, כעין הנקבה שב אל ארץ בפסוק י"ב, (וכן פירש בן מלך).

לשלחם

ז (א) וַיְהִי בִּימֵי אָחָז בֶּן־יוֹתָם
בֶּן־עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עָלָה
רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם לַמִּלְחָמָה
עָלֶיהָ וְלֹא יָכֹל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ׃
(ב) וַיֻּגַּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה
אֲרָם עַל־אֶפְרָיִם וַיָּנַע לְבָבוֹ
וּלְבַב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי־
רוּחַ׃ (ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
יְשַׁעְיָהוּ צֵא־נָא לִקְרַאת אָחָז
אתה
רוּאָא׃ (ג) וַאֲמַר יְיָ לִישַׁעְיָה פּוֹק כְּעַן

ז (א) וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אָחָז בַּר
יוֹתָם בַּר עֻזִּיָּה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה סְלִיק
רְצִין מַלְכָּא דַּאֲרָם וּפֶקַח
בַּר רְמַלְיָה מַלְכָּא
דְּיִשְׂרָאֵל לִירוּשְׁלֵם
לְאַגָּחָא קְרָבָא עָלָהּ וְלָא
יָכִיל לְאַגָּחָא עָלָהּ׃
(ב) וְאִתְחַוָּא לְבֵית דָּוִד
לְמֵימָר אִתְחַבַּר מַלְכָּא
דַּאֲרָם עִם מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל
לְמֵיתֵי עֲלוֹהִי וְזָע לְבֵיהּ
וְלִבָּא דְּעַמֵּיהּ כְּאִשְׁתְּדְיוּת
אִילָנֵי חוּרְשָׁא מִן קֳדָם
לְקִדָּמוּת אָחָז אַתְּ וּשְׁאָר
תלמידך

תולדות אהרן ויהי בימי מגלה מ' י': ויאמר ה' מכתדרין י"ג ק"ד:

רש"י

ז (א) ויהי בימי אחז. מה ראה הכתוב לייחסו אלא מפני שסופו של הכתוב לומר ולא יכול להלחם עליה ולמדך שזכות אבות עמדה לו לאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה ווי (ס"ת) מי הוא זה רשע הזה אמר להם בן יותם הוא בן עוזיהו הוא אבותיו היו מדיקים לפיכך מי שמצי לפגוע ידי בו הדא הוא ולא יכול להלחם עליה מפני זכות אבות בברמצית רבה: (ב) ויגד לבית דוד. לפי שרשע היה לא הזכיר שמו: נחה ארם על אפרים. נתחבר מלך ארם על מלך ישראל לבא עליו. כמה לשון נקבה על שם שהמלכות נמה פוטי"ר בלע"ז1) לשון ויכם ככל גבול מלריש (שמות ו'): וינע לבבו. לפי שכבר נלחם בם כל אחד מהם בפני עלמו ויכלו לו שנאמר ויתנכו ה' ביד מלך ארם וגו' (ד"ה כ' כ"ח) ואומר ויהרג פקח בן רמליהו ק"כ אלף ביום (שם): כנוע עצי יער. קול לילוי שרק נשמע יותר מכל לילוי פירי כדאיתא בברמצית רבה

באור

ז (א) להלחם עליה, לא מפני חוזק יכולת וירושלים, שהרי שם אחזו, אלא שלא רצה להמיתו בידים (רד"ק). (ב) אפרים, בשבט היות המלך על עשרת השבטים שנאמר

1) פוטי"ר בלע"ז, Poser, (פוזר שפוזם ורוחצן).

אַתָּה וּשְׁאָר יָשׁוּב בְּנֶךָ אֶל־קְצֵה
תְּעָלַת הַבְּרֵכָה הָעֶלְיוֹנָה אֶל־
מְסִלַּת שְׁדֵה כובֵס: (ד) וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהַשְׁקֵט אַל־תִּירָא
וּלְבָבְךָ אַל־יֵרַךְ מִשְּׁנֵי זַנְבוֹת
הָאוּדִים הָעֲשֵׁנִים הָאֵלֶּה בָּחֳרִי־
אַף רְצִין וַאֲרָם וּבֶן־רַמַלְיָהוּ:
(ה) יַעַן כִּי־יָעַץ עָלֶיךָ אֲרָם רָעָה
אֶפְרַיִם וּבֶן־רַמַלְיָהוּ לֵאמֹר:
(ו) נַעֲלֶה בִיהוּדָה וְנַקִּיצֶנָּה

דְּבֵית יְהוּדָה וְנַחֲרִינִין ונבקענה

ונשוינן

ר ש"י

רנס: (ג) ושאר ישוב בנך. שמרית מעט שיסובו אלי על ידך וכס כנכך: אל קצה תעלת. סס המלאכו. העלת פוסי"ר בלע"ז[1]): הברכה. כעין מקוס מיס שעושין לדגים: העליונה. במורד כסר ויש בריכס אחרת למטס הימנו בתחתיתו: שדה כובס. שדס שכובסים שוטחים סס בגדים לנגבס כך תירגס יונתן: (ד) השמר. סג בלוס כיון על שמריו: זנבות האודים העשנים. יהיו בעיניך כזנבות אודים שכבתס שלהבת שלהס. אודים מיסוג"ם בלע"ז[2]): (ו) ונקיצנה. נעוררס במלחמס: ונבקיענס

באור

בתחלס מאפריס, תקרא שמלכות כן (בן עזרא). (ג) תעלת, היא אמת המים, שמשכת מן שנרכס. (ד) השמר, שמור מעשות מלחמס, והשקט לך אל תירא (רד"ק). זנבות האודים, כאוד הוא עץ שמגדלים בו בהם, ואינו עשוי להדליק, אלא שנשרף מאליו מעט מעט, כשמגדלין בו בהם תמיד, וכשנשרף עד שנעשה קטן, שמין בשוי לאוחזו ביד, משליכין אותו לגד אחר ואוחז עמו, ויקרא זנב באוד, וכאו שמין בו כח להביא דבר, אלא שאוחז עמו ומביא בני הבית מעט, כן אלה שמלכים בשו בחרון אפס, אבל אין כח בס לכלות, ובמעט זמן יכלס עשנס ויסובו לבס (הגי"ל). (ו) ונקיצנה,

כאו

1) פוסי"ר בלע"ז, Fosse, fossé, (ריס גרובע, דער גראבען).
2) מיסוג"ם בלע"ז, Tisons, (פייערבראנדע, ברענדער).

וְנַבְקִיעֶנָּה אֵלֵינוּ וְנַמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן־טָבְאָל׃ (ז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא תָקוּם וְלֹא תִהְיֶה׃ (ח) כִּי רֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֹאשׁ דַּמֶּשֶׂק רְצִין וּבְעוֹד שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יֵחַת אֶפְרַיִם מֵעָם׃

וּנְשַׁוֵינוּן עַמְנָא וְנַמְלִיךְ מַלְכָּא בְּגַוָהּ יַת מַן דְּכָשַׁר לָנָא׃ (ז) כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים לָא תְקוּם וְלָא תֶהֱוֵי׃ (ח) אֲרֵי רֵישׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק וְרֵישׁ דַּמֶּשֶׂק רְצִין וּבְסוֹף שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין יְבְטְלוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל מִמַּלְכוּ

ע"כ ומסיימין בקפיטל י' עם ב"פ ה' ו' וראש ר ש"י

ונבקיענה אלינו. נסוב לותם עמנו כבקעה זו סהות סוה וכן ת"י ונסויטן עמנא סיסיו סווין עם עשרת הסנעים נמלך אחד: את בן טבאל. בן הטוב מליטו כן ת"י. ויש לפרש טוב של אסר לא טוב בעיני המקום. וכנימטריא של אותיות מלכ"ם טבאל סוא רמלה ע"ר כ"ס מ"ל בן טבאל בן רמלה: (ז) לא תקום. עלתם זאת סתהא יהודה כבושה תחתיכם: (ח) כי ראש ארם דמשק. ואין לירושלים עמכם כלום: וראש דמשק רצין. בדמשק יסיה רחם לא בירושלים וגם פקח ועשרת הסנעים בעון סמים וחמם סנה מיום סנגזר בימי עמום ויסרחל גלה יגלה מעל אדמתו (עמום ז'): יחת אפרים. תרוץ לאפרים מעם ס"גלם סנחריב עם מלכם הושע בן אלה לא וחשוב מגבולת עמום עד סגלו עשרת הסנעים וחמלאם ס"ה סנים נבואת עמום היתה שתי סנים לפני שנתנבא עוזיה שנאמר (בעמום א') שנתים לפני הרעש ועוזיה נתנגע עשרים וחמם סנה בדי פ"ז וי"ו של יותם וי"ו של אחז ו' של חזקיהו שנאמר (מלכים ב' י"ט) וילכדה בשנת שם לחזקיהו היה שנת תשע להושע ויגל את ישרחל לאשור הרי שנים וחמש ומכן ימי חליטו של עוזיהו כ"ה שנים שנאמר (שם ט"ו) בשנת שלשים ושבע לעזריהו בן יותם מלך יסרחל מלך עוזיה בן אחזיה על יהודה אחזר לומר והלא עוזיהו וירבעם מלכו כ"חת לפי חשבון שחמלא בספר מלכים אלא שמלך מלכות מנוגעת בשנת

באור

כמו ספוך ונְצַיְקֶנָּה מגזרת נוק, ענין לחץ ודוחק, והכתוב מוסב על ירושלים. וכן למטה (כ"ם ב') והליקותי לאריאל, וזה ירושלים, וכן פי' בעל מורה הסרשים. ונבקיענה, נפקיע חומותיה ונכנס בה, ותכיה ברשותנו (רד"ק). בן טבאל, הנקון שהיה מבני אפרים, שהיו חושבים להמליכו בירושלים (הכ"ל). (ז) לא הקום, בעבור שיעצו ארם ואפרים רעה על יהודה, וחשבו לכבשה תחת ידם, לכן אמר ה', אלה תקום עלתם ברעה ולא תהיה. (ח) כי ראש, כעבור שרחה ערי מלך ארם היא דמשק, וגם ימלוך, ומה לו למשול על ירושלים? ששים וחמש שנה, תחלת זה החשבון בשנת ברעם שהיה בימי עוזיה, שהתנבא עמוס (שם ז' י"ו) ויסרחל גלה יגלה (רד"ק). יחת, לשון שבירה, כמו יחתו מבוטיו (שמואל ב' כ'). מעם, ע"י שיהיה נשאר יחלל

לשיות

מְמֶלְכוּ׃ (ט) וְרֵישׁ אֶפְרַיִם שֹׁמְרוֹן וְרֵישׁ שֹׁמְרוֹן בַּר רְמַלְיָהוּ אִם לָא תְהֵימְנוּן בְּמֵלֵי נְבִיָּא אֲרֵי לָא תִתְקַיְמוּן׃ (י) וְאוֹסִיף נְבִיָּא דַיְיָ לְמַלָּלָא עִם אָחָז לְמֵימָר׃ (יא) שְׁאַל לָךְ אָתָא מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ שְׁאַל דִּי יִתְעֲבִיד לָךְ נֵם עַל אַרְעָא אוֹ תְּתְחֲזֵי לָךְ אָרֹת בְּשְׁמַיָּא׃ (יב) וַאֲמַר אָחָז לָא אֶשְׁאַל וְלָא אֲנַסֵּי קֳדָם יְיָ׃ (יג) וַאֲמַר שְׁמָעוּ כען

(ט) וְרֹאשׁ אֶפְרַיִם שֹׁמְרוֹן וְרֹאשׁ שֹׁמְרוֹן בֶּן־רְמַלְיָהוּ אִם לֹא תַאֲמִינוּ כִּי לֹא תֵאָמֵנוּ׃ (י) וַיֹּסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֶל־אָחָז לֵאמֹר׃ (יא) שְׁאַל־לְךָ אוֹת מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַעֲמֵק שְׁאָלָה אוֹ הַגְבֵּהַּ לְמָעְלָה׃ (יב) וַיֹּאמֶר אָחָז לֹא־אֶשְׁאַל וְלֹא־אֲנַסֶּה אֶת־יְהוָה׃ (יג) וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא בֵּית דור

ר ש י

בשנת עשרים ושבע למלכו נתנגע והוה מלך חמשים ושתים שנה ולי מעשר ליממות ובעיר שנים וחמש שנה מיום שאמר יעשיה נבואתו זו שהרי בימי אחז אמרה והם גלו בשנת שם לחזקיהו וכן מפורש בסדר עולם שמנה שכתוב בנבואתו על עמון: (ט) אם לא תאמינו. לנבואתי אתם אחז ועמו אשר ידעתי כי רשעים אתם: לא תאמנו. לא לעולם בכם: (י) ויוסף ה׳. ולוסיף נביא דה׳: (יא) שאל לך אות. לדבר כזה כי ידעתיך שאין אתה מאמין לדברי הקב״ה: העמק שאלה. העמק ושאל שאלה כמו שמעמיקים שלחה (דניאל ט״ו) שאל לות בעמקי תהום להמיות לך מת או הגבה למעלה שאל לות בשמים: (יב) ולא אנסה. אין רצוני שיתקדש שמו על ידי: (יג) הלאות לאנשים

באור

לכויות עם. (ט) תאמנו, בנפעל ועניני קיום. פמו יתד במקום נאמן, מים לא נאמנו. ונאמנו, אם אין לכם באמונה בה׳, כמו והאמין בה׳ (בראשית ט״ו), לא יהיה לכם חוזק וקיום, והוא לשון נופל על לשון. ומלת כי אינו לשעם רק לאמת (פירושהר), ולכן הוא נמפסיק. ובפעתקת סאכם ומאחר (גלייבט מיהר ניכט, בלייבט מיהר ניכט). (יא) העמק שאלה, לוי אחר לוי בלא דגוש ו״ו, וכמוהו (יחזקאל כ״ח) התאחדי פימיני, ומלת שאלה על משקל פ׳ שמשם (דניאל ט׳), כאלו אמר: שאל והעמק בשאלה שאתה למעלה, או הגבה למעלה (מדברי קרא״ע), ויש קוראים שְׁאֵלָה. (יב) ולא אנסה, דרך משל ושחוק אמר אחז על הנבואה: איני מושם כל כך לדברי נבואתך, שאנסה את האל שגדול ומפורסם בנבואה, ולכן כעס הנביא, ודבר אתו קשות. (יג) תלאו, פעל יוצא מבנין הפעיל. ועניני עיפות ויגיעה, על דרך שנעמתם ה׳ בדבריכם (מלאכי ג׳). ושעורו, לא די לכם להעמים מרחכם ומשלכם על האנשים, עד שיתגדו גם האלוהות

דָּוִד הַמַּעַט מִכֶּם הַלְאוֹת
אֲנָשִׁים כִּי תַלְאוּ גַּם אֶת־אֱלֹהָי׃
(יד) לָכֵן יִתֵּן אֲדֹנָי הוּא לָכֶם אוֹת
הִנֵּה הָעַלְמָה הָרָה וְיֹלֶדֶת בֵּן
וְקָרְאָת שְׁמוֹ עִמָּנוּאֵל׃
(טו) חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכֵל לְדַעְתּוֹ
מָאוֹס בָּרָע וּבָחוֹר בַּטּוֹב׃ (טז) כִּי
בְּטֶרֶם יֵדַע הַנַּעַר מָאוֹס בָּרָע
וּבָחוֹר בַּטּוֹב תֵּעָזֵב הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־אַתָּה קָץ מִפְּנֵי שְׁנֵי
מלכיה

כְּעַן בֵּית דָּוִד הַזְּעֵר לְכוֹן
דְּאַתּוּן מְחַלָּן יַת נְבִיָּא
אֲרֵי תְּחַלּוֹן אַף יַת פֻּתְגָמֵי
אֱלָהִי׃ (יד) בְּכֵן יִתֵּן יְיָ
הוּא לְכוֹן אָתָא הָא
עוּלֲמְתָא מַעְרְיָא וְתֵלִיד
בַּר וְתִקְרֵי שְׁמֵיהּ עִמָּנוּאֵל׃
(טו) שְׁמַן וּדְבַשׁ יֵכוֹל עַד
לָא יְדַע עוּלֲמָא לְרָחָקָא
בִּישָׁא וּלְקָרָבָא טָבָא׃
(טז) אֲרֵי עַד לָא יְדַע
עוּלֲמָא לְרָחָקָא בִּישָׁא
וּלְקָרָבָא טָבָא תִּתְרְטִישׁ
אַרְעָא דְּאַתְּ מְעִיק מִן
קדם

ר ש"י

אנשים. נביאי ה׳: כי תלאו וגו׳. לפי שהוא יודע שאתם אין מאמינים בו והוגעתם לפניו בדעתכם: (יד) יתן אדני הוא לכם אות. יתן הוא מלוי על כרחכם: הרה. ל׳ עתיד הוא כמו שמלינו בכמה מקום שאמר לפי המלך והרית וילדת בן וכתיב ויאמר לפי הנך הרה וגו׳: העלמה. הרי הסכה מזאת ופיל היתה שנת ד׳ למחז: וקראת שמו. רוס"ק תסרים עליה: עמנואל. לומר שיהא לוקח ממנו וזה סלוח שהרי נסרים היא ולא נתכוונה מימים וכזו תסרים בפי רוס"ק וזהו שנאמר למעך ומקרב על הנביאה וגו׳ ולא מלינו בכל מקום שנקראת נביאה אל"כ בתנאה ויש פותרין שעל חזקיהו נאמר ומ"ש שהרי בשלתה מוכח שהוא שהוא חזקיה לפני מלכות אביו מ׳ שנים: (טו) חמאה ודבש יאכל. הוולד שתהא תולנו מלאה כל טוב: לדעתו מאום ברע ובחור בטוב. כשידע למאום ברע ובחור בטוב ומאין לנו הפוכה הזאת אלא שהא הארץ תרוכה בגדודי מלכי ארם ופקח בן רמליהו: (טז) כי בטרם ידע הנער מאום ברע ובחור בטוב. תעזב הארץ מיושביה מדמת רצין ומדמת פקח: אשר
שתה

באור

כי גם תלאו את אלהי, להקניף אותו בדבריכם, ולא יאריך עוד אפו. (יד) הוא, מעצמו אף שאינכם שואלים ממנו, ואז תאמינו בו על כרחכם. וקראת, בעלמה, וכן תי"ו במקום ה"א בנקבה, כמו (שמות ב׳) ותצפת אחתו (בן עזרא). (טו) לדעתו, כאשר ידע. (טז) כי בטרם, בימי פקח מלך ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור וגו׳
מלכים

מַלְכֵּיד: (יז) יָבִיא יְהוָה עָלֶיךָ
וְעַל־עַמְּךָ וְעַל־בֵּית אָבִיךָ יָמִים
אֲשֶׁר לֹא־בָאוּ לְמִיּוֹם סוּר־
אֶפְרַיִם מֵעַל יְהוּדָה אֶת מֶלֶךְ
אַשּׁוּר: (יח) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא
יִשְׁרֹק יְהוָה לַזְּבוּב אֲשֶׁר בִּקְצֵה
יְאֹרֵי מִצְרָיִם וְלַדְּבוֹרָה אֲשֶׁר
בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר: (יט) וּבָאוּ וְנָחֲוּ
כלם

מַלְכָּא דְּתַרְעִין מַלְכָּא: (יז) יַיְתֵי יְיָ עֲלָךְ וְעַל עַמָּךְ
וְעַל בֵּית אֲבוּךְ יוֹמִין דְּלָא
אֲתוֹ לְמִוְמָא דְאִתְפְּלִיגוּ
בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל דְּבִירַת
יְהוּדָה יַת מַלְכָּא דְאַתּוּר:
(יח) וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא
יְכַלֵּי יְיָ לְעַם קְטֵרֵי מַשְׁרְיָת
גְּבָרַיָּא דְּסַגִּיאִין כִּדְבוּבָיָא
וְיַרְתִּינוּן מְסָיְפֵי אַרְעָא
דְּמִצְרַיִם וְלַעֲוִיזֵי מַשְׁרְיָתָא
דְּאִינוּן תַּקִּיפִין כְּדַבְּרָיָתָא
וְיַרְתִּינוּן מְסָיְפֵי אַרְעָא דְאַתּוּר: (יט) וְיַרְתוּן
וישרון

ר ש"י

את קץ. ויגור מפני שני מלכים רצין ופקח שנאותה שנה עלה מלך אשור על דמשק כי שכרו לחז כמה שנאמר בספר (מלכים ט"ז) ויתפשה וינלה קירה ואת רצין המית ואותה שנה (שם) ויקצר קצר הושע בן אלה על פקח בן רמליהו ויכהו וימיתהו בשנת עשרים ליותם (שם) שהיא שנת ארבע לאחז: (יז) יביא ה' עליך ועל עמך. על חזקיהו נאך המולך אחריך ולפי שהוא לדיק לא קראו בנו: ימים אשר לא באו. מיום שנחלקה מלכות בית דוד ואר אפרים מעל יהודה ומה הם הימים ימי חיל מלך אשור ואף כשם יעשה ליהודה נם וכן מליט (בדברי הימים ב' כ"ח) שבא מתחילה על אח דכתיב ויבא עליו תגלת פלאסר ולר לו ולא חזקו ובימי חזקיהו בא נעשה הנס (יח) ישרק ה'. ירמוז לכם שיתקבלו: לזבוב. חילות רבות כזבובים מארץ מצרים
יבאו

באור

(מלכים ב' ט"ו כ"ט), ועוד (שם ט"ז ט') ויעל מלך אשור על דמשק ויתפשה וינלה קירה ואת רצין המית. קץ, לשון מורה ופסד וגם נעול ותעוב, כמו ויקוצו מפני בני ישראל. וכאלו כתוב: אשר מפני שני מלכים אתה קץ. שתקוץ מפניהם. ושעור הכתובים, שאמר הנביא לאחז: הנך ירא עתה מפני שני המלכים הצרים על ירושלים; בעבר יבוא הנער לידי ידיעות טוב ורע, תעזב אדמתם ואתה שממה, כי ינלו יושביה. (יז) למיום סור, מיום שנחלקה מלכות בית דוד, ויום שבוע ימים יום רע, כי מן העת שהיא נעדרה קרן ישראל. את מלך אשור, ר"ל יביא את מלך אשור עליך. ושיעור שהקרא, אף כי שתגלו מארם ומישראל, עוד יבואו עליך ימים וגו', וכאשר בא בשנת תגלת פלאסר בימיו וסגר לו, ובימי חזקיהו בא גם סנחריב על כל ערי יהודה ויכבשם: (יח) לזבוב, שהוא חיל מצרים ואיל אשור לזבוב ולדבורה, שיתפזרו ויבואו מארם,
כמו

כֻּלָּם בְּנַחֲלֵי הַבְּתוּרֹת וּבְנִקְיקֵי וְיִשְׁרוֹן כּוּלְהוֹן פְּרִחוּבֵי
הַסְּלָעִים וּבְכֹל הַנַּעֲצוּצִים וּבְכָל קְרַוְיָא וּבְשִׁקְיֵי כֵּיפַיָּא
הַנַּחֲלִלִים: (כ) בַּיּוֹם הַהוּא יְגַלַּח וּבְכָל מַדְבְּרֵי נָעֲצוּצַיָּא
אֲדֹנָי בְּתַעַר הַשְּׂכִירָה בְּעֵבְרִי וּבְכָל בָּתֵּי חוּשְׁבְּחָתָא:
נָהָר בְּמֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶת־הָרֹאשׁ (כ) בְּעִדָּנָא הַהִיא יְקַטּוֹל
וְשַׂעַר הָרַגְלַיִם וְגַם אֶת־הַזָּקָן יְיָ בְּהוֹן כְּמָא דְמִתְקַטֵּיל
תספה בְּחַרְבָּא חֲרִיפָא בְּסַבְיָא
וּבְמִגְרְיָא בְּעִבְרֵי נַהֲרָא
בְּמַלְכָּא דַאֲתוּר יַת מַלְכָּא

וְיַת מַשְׁרְיָתֵיהּ וְאַף יַת שְׁלְטוֹנָיָא כַּחֲדָא יְשֵׁיצֵי:

ויהי
תולדות אהרן ובכל וגו' מגלם סס: ביום ההוא סנסדרין י"ח ל"ב: וגם את הזקן סס ל"ו:

ר ש "י

יבמו סס סנהרב: יאורי מצרים. לפי שכל ארץ מלרים עשויה יאורים שאין הגשמים יורדים שם אלא טילום טולה ומשקה: ולדבורה. חיל גבורים עוקלים כדבורים. (יט) בנחלי הבתות. נחלי עמקים שדות בורים: ובנקיקי הסלעים. לארוב. נקיקי נקרות הלור: ובכל הנעצוצים. מקום כסירים שקורין בורז"ם בלע"ז[1]) וכן תחת הנעלון יעלה ברוש (לקמן ט"ו): הנחלולים. בתי תוסנחתא: (כ) יגלח ה' בתער השכירה. הגולה וכן גם שכירים בקרבה (ירמיה מ"ו) תרגם יונתן רנרבתה: בעברי הנהר. ביוסבי עבר הלכר ובמי מן היוסבים במלך אשור את הרחב יגלה וגם שער הרגלים לפי שהוא דבוק נשתה ליקר פת"ח: את הראש. הוא אשור: הרגלים. מסריימיס: הזקן. שרי אשור. ורבותיו לאמרו גילוח ממש וספת הזקן

מר יכחס

באור

כמו שאמר למעלה, וסנס מסרים קל יבוא, וכן נאמר במצל סנוטי כדבורים (רל"ק). (יט) ונחו, אמר ונחו, לפי שהדבורים נחות על הפרחים, (הל"ל). הבתות, חרבות, כמו ומצאתיהו בתם (למעלה כ'). ודגם אחר בתי"ו תמורת הגח. הנעצוצים, קנוז קוצים, מן נעץ בלרמית (טטפקקן טטפלמן). הנחללים, אין לו חבר, ופתרונו לפי ענינו. ולדעת רב סעדיה, הוא מין קוצים (מיין סחטפטרחנטדער דארכטדרויך). (כ) בתער השכירה, מלטון שכר, ועניו תער לקוחה בשכר. בעברי נהר, זה נאור על תער השכירה, ר"ל הנמים היושבים בעבר הנהר. והוא נהר פרת, שם תער השכירה, וקמאמר במלך אשור מבאר יותר. ומונן מענינו שהשכר הוא השלל והבזה. וליור כזה בספר יחזקאל (כ"ט י"ח י"ט כ'), שיתן אלהים לנבוכדנלר את ארץ מלרים לשכר העבודה שעבד את חילו על עיר צור, ושלל שללה ובזז בזה. תספה, לשון כריתה וכליון, כמו בלף תספה לדיק עם רשע (ברחשית י"ח), ר"ל תער השכירה תספה גם את הזקן. ובא תער גם בלשון נקבה (יחזקאל ה' ו'), תער הנלבים תקחנה.

ויהוע

1) בורז"ם בלע"ז, Brousses : broussailles, (גטסטרויפ).

(כא) וְיהִי בְּעַדָנָא הַהִיא יְקֵים גְּבַר עִגְלַת תּוֹרִין וְתַרְיָן עָן: (כב) וְהִי מִסְגִי טוּב מְשַׁח יֵכוֹל שְׁמַן אֲרֵי שְׁמַן וּדְבַשׁ יִתְפַּרְנְסוּן כָּל צַדַיקָיָא דְאִשְׁתָּאַרוּן בְּגוֹ אַרְעָא: (כג) וְיהִי בְּעַדָנָא הַהִיא יְהֵי כָּל אֲתַר דִיהוֹן תַּמָן אָלֶף גוּפְנִין שַׁוְיָן בְּאָלֶף מָנִין כְּסַף לְהוֹבַאי וּבוּר יְהֵי: (כד) בְּגִירִין וּבְקַשְׁתָּן יַהֲכוּן לְתַמָן אֲרֵי הוּבאי

הַמַּפָּה: (כא) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יְחַיֶּה־אִישׁ עֶגְלַת בָּקָר וּשְׁתֵּי־צֹאן: (כב) וְהָיָה מֵרֹב עֲשׂוֹת חָלָב יֹאכַל חֶמְאָה כִּי־חֶמְאָה וּדְבַשׁ יֹאכַל כָּל־הַנּוֹתָר בָּאָרֶץ: (כג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם אֶלֶף גֶּפֶן בְּאֶלֶף כָּסֶף לַשָּׁמִיר וְלַשַּׁיִת יִהְיֶה: (כד) בַּחִצִּים בְּקֶשֶׁת יָבֹא שָׁמָּה כִּי־שָׁמִיר

תולדות אהרן והיה ביום סס ל"ד · מולין י"ח קל"ג : והיה ביום סנהדרין י"ח ק"ד : ושית

ר ש"י

מריכתם בסם הזקן זקן סמחריב כדאיתא בסנדת חלק: המפה. תכלה והסנלחת סיא בריגה והמער סיא סחרב: (כא) יחיה איש וגו' · ולפי שהיה מרגם ר' קיית סיבוזו סחיילות עם הסממות ובמעט הנותר יחן נרכה: (כב) והיה מרוב וגו'. חלב סיעשו כ' הגאן הלנו יבוזו בעיניהם החלב ויאכלו החמאה הוא זמן החלב: כל הנותר. כלדיקים הפלטים מחריב סנחריב בשורה גדולה היא מבשר להם שמזדמן להם פרנסה לחר כל הסממון הסוף: (כג) והיה ביום ההוא · לחר סהיה סחרב ממא יהיה מקום שהיו שם לפני בא חיילות: אלף גפן · שוה אלף כסף יהיו לשמיר ולשיית יהיה עליהם ובורחין והם מעלות קימטונים וחולעים ועקרבים: (כד) בחצים ובקשת יבא שמה. כל הרולה ליכנס לתוכו יהא לריך קשת וחלים ביון

באור

וילוע כי נליחת הזקן היא חרפה נדולה לאבני קדש. וכל המבל בזה מורם על כליון חרון העוקר את הכל. (כא) והיה, ניור מעמד הארץ לאחרי המלחמות הללו. בשדות והכרמים שממו, ויושבי הארץ מכם כשבו ומכם ברחו, ואדם אין לעבוד את האדמה. ולא יעלה בה כי"ח עשב ודשא למרעה מעט הגאן והבקר אשר השאיר האויב. והמעט הזה ירעה כך וכחב בלי מורא ועמל, כי אין שדה ואין כרם, ואין נדר ומסוכה לעבדם, ויהיו חלב הרבה, והעם הנותר בארץ יהיה אוכל בקר וגו' מחוסר הדגן והתירוש. (כב) ודבש, דגם דבורים לאבד תרבינה בנאלי הבתות. (כג) יהיה שם, כמו היה, וכן אז יהיר מאד (בן עזרא). לשמיר ולשית, מיני חוחים והטעם כי מחמת לאוכל בשחיטו את הארץ גם אחר גמר (הגר"ל) · (כד) בחצים וגו', לא יוכל אדם לבוא במקום

וְשָׁאֵרִית תִּהְיֶה כָּל־הָאָרֶץ׃
(כה) וְכָל הֶהָרִים אֲשֶׁר בַּמַּעְדֵּר
יֵעָדֵרוּן לֹא־תָבוֹא שָׁמָּה יִרְאַת
שָׁמִיר וְשָׁאִיר וְהָיָה לְמִשְׁלַח
שׁוֹר וּלְמִרְמַס שֶׂה׃
ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קַח־לְךָ
גִּלָּיוֹן גָּדוֹל וּכְתָב עָלָיו

בחרט

ר ש"י

הוֹבַאי וּבוּר תְּהֵי כָּל
אַרְעָא׃ (כה) וְכָל טוּרַיָּא
דְּבֵית יְהוּדָה דִּי בְּמַעְדֵּר
יִתְפַּלְחוּן לָא תֵיעוֹל לְתַמָּן
דַּחֲלַת הוֹבַאי וּבוּר וְיֵהֵי
לְבֵית אַרְבְּעָה בַקְרָן
דְּתוֹרִין וּלְבֵית מֵשְׁרֵי
עָדְרִין דָּעָן׃
ח (א) וַאֲמַר יְיָ לִי סַב לָךְ
לוּחַ רַב וּכְתוֹב

עלוהי

בידו למלך עלמו מחיות רעות ונחשים ועקרבים׃ (כה) וכל ההרים. מאכר שם שדות לבן לתכופה׃ אשר במעדר יעדרון. כוע כמין מרים שקורין פסוי"ר בלע"ז[1]׃ לא תבוא שמה יראת שמיר ושית. כי בשם יתעסקו לזרוע תכופה למאכל שפי מאכר בלע התכופה מבל שנפניש יהיו לבז כי לותו סדור של חזקיה יכובו מלי לעשוק בתורה ולע לשמות יין וכן סיתם כדעיתע בחלק בדקו מדן ועד באר שבע ולע מלאו מים שלע היה נקי בהלכות ליסור סיתר ושומאה ועם"ס ועל לותו סדור סוע לומר וכיה כל מקום וגו' כוע שנאמר (משלי כ"ה) מאכר שעתיקי לי:שי יחזקיה מלך יסודה׃ והיה למשלח שור. שם ירעו בהמותיהם מרעה שמן׃
ח (א) גליון. מגילה׃ בחרט אנוש. במכתב כתב מאכר ירון כל לחוט קורא בו

מציע

באור

במקום שכרמים שהיו כי אם בחלים ובקעת, כי יפחד שים יער שנחבאו ליסתים או חיות בחומים (שם"ל). (כה) וכל ההרים, שיעור שמקרא, נם שהרים מאכר מקידם נעדר ו במעדר, שהיו שם שדות וכרמים, מרס נוע חיל השוב על השרן, יהיו עתה שוממים, ולע יבוא שם אדם, מירחת שמיר ושמית, ולע יעלתו שמה רק שבהמות למכול הדשא מתוך שחוחים וקוצים, ועדרי צאן ירמסו שהרים שהלא, וכוע ליור שממה. וכן במשל שכרם (למעלה ס') ושים למרמס ומשיתהו בתה לע יזמר ולע יעדר ועלה שמיר ושית. במעדר, כוע שם שכלי שחופרין בו. יעדרון, יחפרון. לא תבא, שעל שתמי בשיחין נקנס, או שכוע לנוכח זכר, והענין אחד. יראת, הורחתו שם כמו תואר השעל, כלי חבור מן, ויש שרגש שמות שהם כמו תוארי שפעלים. ולדעת שמפרשים ושמעתיקים שיחים שהעם, שלע תבוא שירחה מהמיר ושית על שהרים, מבל מיבו מכוון לפי הענין ושמליצה. למשלח שור, כמו (שמות כ"ג) ושלח את בעירה.
ח (א) גליון, לוח (שכשדי). ושרגיש גליונים (למעלה ג' כ"ג). בחרט אנוש,

כתב

1) פסוי"ר בלע"ז, Fossoer, fosseur, (מיוחס תויס, חפקה).

עֲלוֹהִי כְּתַב מְפַרַשׁ מוּחִי
לְמִבְּזוֹ בִּזָּא וּלְמַעְדֵי עֲדָאָה:
(ב) וְאַסְהֵיד קֳדָמַי סָהֲדִין
מְהֵימְנִין יַת לְוִטַיָא
דַאֲמָרִית לְאִיתָאָה
בְּנְבוּאַת אוּרְיָה כַּהֲנָא
וְהָא אָתוֹ אַף בֵּן כָּל
נְחָמְתָא דַאֲמָרִית
לְאִיתָאָה בְּנְבוּאַת זְכַרְיָה
בַּר יְבָרְכְיָה אֲנָא עָתִיד לְאִיתָאָה: (ג) וְעָלִית לְוָת נְבִיאָתָא וְעַדְיָאת וְיַלֵדַת

בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ לְמַהֵר שָׁלָל חָשׁ
בַּז: (ב) וְאָעִידָה לִי עֵדִים
נֶאֱמָנִים אֵת אוּרִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־
זְכַרְיָה בֶּן־יְבֶרֶכְיָהוּ: (ג) וָאֶקְרַב
אֶל־הַנְּבִיאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן

ויאמר
תולדות אהרן ואעידה לי מכות ג' כ"ד:

בַּר יְבָרְכְיָה אֲנָא עָתִיד לְאִיתָאָה: (ג) וָעָלִית לְוָת נְבִיאָתָא וְעַדְיָאת וְיַלֵדַת

בר

ר ש "י

אפילו טעם כל סדום ואפי' לימו חכם וכן תירגם מונקלוס כתב מסרם: למהר שלל. לבא סנחרב ולסלל לת כל הון עשרת הסנטים ולהחיש לנוז נכוכדנלר מחריו לת לדקיהו ודורו: (ב) ואעידה לי. נס כמותן הימים בימי יהויקים על לותו סורעוות שני עדים נאמנים המחד לכשרס רעס העתידה לבא עליהם: אוריה הכהן. שרנו יהויקים שנאמר (ירמיה כ"ו) וגס לים היה מתנבא בשם ה' לוריה בן שמעיה מקריה יערים ויתנבא על העיר הזאת ועל המקום הזה לת כל דברי ירמיה: ואת זכריהו בן יברכיהו. בשנת שתים לדריוש עוד יהיו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים (זכריה ח') לוריה סימן לזכריה לס תרלו שהחקיים נבואת לוריה תהיו מלפים שתחקיים נבואת זכריה כשם שהעדותי בשל סנחריב עמוס ויהיה עמוס לשורעותן של עשרת הסנטים וישרחל גלה ינלה (עמוס ז') ויהיה (לקמן ל"ב) להבטחתו של חזקיהו כשימלוך: (ג) ותלד בן. הוא הבן שלמו שקרלה הנביאה עמנו אל על שם שהיה הקב"ה נעזרתו של חזקיה כשימלוך ומי לישבר לומר שבן שני הוא שברי שניו בשנת ד' לשחו נאמרה

נבואה

ב א ו ר

כתב מסרם (הל"ל). ופירש רש"י במכתב מאחר ירוץ כל אחד שקורא בו, אפילו אחד שם סדום, ואפילו לימו חכם (אין נאמיגען, קוכסטוקופן פריפאלינגען), ושורשת מלת אחד שם כמו שאם בחאר (פולגמרים. מלאון רומי מולפגוין, נאמיין), נגזר מן שאם פולגום (דאר גרעסע הויפא, דאס גאמיינע פאלק), כי היו להם שני מיני מכתבים; אחת מכתב סכמים וסחכמים ונעלי סוד, כמו מרעומי מלריס, ומכ' מכתב סרגיל אל המון עם. חש, לימוי מן חוש, לשון מהירות. בז, שם מן בוז, כמו שלל. ושאול המויב ימהר לשלול שלל. וימוש לשון בז. ורש"י נמשך אחר שכתבו המתרגם המאחר בל' לוי (פרמיילט נור בייספ). (ב) ואעידה, שלא דברי הנביא שאמר: אחר שכתבתי שכתבים שלא, שעדתי לי עדים נאמנים, שתשיב כתובה ואתומה בעדים, שכן תשים בשטר (רד"ק). (ג) ואקרב, לד"ק אחר זה קרבתי, ולד"א כשר קרבתי אל הנביאה, וכאשר ילדה בן אמר

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קְרָא שְׁמוֹ מַהֵר
שָׁלָל חָשׁ בַּז: (ד) כִּי בְטֶרֶם יֵדַע
הַנַּעַר קְרֹא אָבִי וְאִמִּי יִשָּׂא
אֶת־חֵיל דַּמֶּשֶׂק וְאֶת שְׁלַל
שֹׁמְרוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר:
(ה) וַיֹּסֶף יְהוָה דַּבֵּר אֵלַי עוֹד
לֵאמֹר: (ו) יַעַן כִּי מָאַס הָעָם
הַזֶּה אֶת מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים
לְאָט וּמְשׂוֹשׂ אֶת־רְצִין וּבֶן־

פתח באתנח רמליהו
תולדות אהרן יען כי מאס סנפדרין ל"ד:

ר ש "י

בפיהם זו וכשנת ד' לאחז נהרג פקח ומי מספר לשני בנים להוולד בשנה אחת בזה אחר זה ומשעיה אביו קרא שמו מכר שלל עם פורענות העתידה לבא על רצין ובן רמליהו משיו בימין ליטול מלוכה מבית דוד והושבת מלכותו של חזקיהו: (ד) ישא את חיל דמשק. ויעל דמשק ויתפשה (מלכים ב' ט"ז): ואת שלל שומרון. ואחר שנהרג פקח ומלך הושע עליו שלמנסר מלך אשור ויבי לו הושע עבד ויתן לו מנחה ושוחד (שם י"ז) כוח שלל שומרון כל שלה היה בשנת ד' לאחז: (ו) את מי השלוח החולכים לאט. במלכותה דבית דוד דמדבר להון בניח כמי שילוחא דנגדין בניח. שילוח מעיין הוא ושמו גיחון ושילוח שרלו להסיר את מלכות בית דוד בימי אחז לפקח בן רמליהו:

ופלה

באור

ס' מלי: קרא שמו. מהר וגו', ר"ל שיקראו שמו מסר שלל חו חש בז, כי ענינם אחד (רד"ק). (ד) ישא, סוסת. את חיל דמשק, רמה למעלה (ז' ט"ז). ואת שלל שומרון, עלה עליו שלמנסר מלך אשור ויבי לו הושע עבד ויתן לו מנחה (מלכים ב' י"ז). (ו) העם הזה, מפסוק ח' נראה שהכוונה על אנשי יהודה, אשר מאסו בבית דוד, ואמרו שהיא מלכות נושנת וחלושה, וחשבו על אחז לסורידו מכסאו, וממחו לקראת בוא רצין ופקח שימליכו את טבאל, ועי"ז הכריחו את אחז לקרוא מלך אשור לעזרתו. השלח, שם מעין הנובע לפני העיר ירושלים, ומימיו שם זכים ונעימים מאד לשתות. ולדעת המפרשים הוא גיחון הנזכר במלכים (א' א' ל"ג) והמשיל המלין את הושע ממשלת מלך לדיק, לזוב השלוח, על הליכות מי המעין שהחמד והנעים הזה. ומשוש, ע"ד מליצה בא השם במקום הפעל ושָׂשׂ, והשמיטות בעבור מלת היחס את שבא אחריו.

ודומה

וּבַר רְמַלְיָהוּ׃ (ז) בְּכֵן הָא
יְיָ מַיְתֵי וּמַסֵּיק עֲלֵיהוֹן יָת
מַשְׁרִיַּת עַמְמַיָּא דְּסַגִּיאִין
כְּמֵי נַהֲרָא תַּקִּיפָא
וְחַסְנַיָּא יָת מַלְכָּא
דְּאַתּוּר וְיָת כָּל מַשְׁרְיָתֵיהּ
וְיִסַּק עַל כָּל פַּצִידוֹהִי :
וְיֵדַּךְ עַל כָּל כֵּיפוֹהִי :
(ח) וְיֵעְדֵּי בְּאַרְעָא דְּבֵית
יְהוּדָה כְּנַחֲל מְגַבַּר עַד
יְרוּשְׁלֵם יְמֹטֵי וְיֶהֱי עִם
מַשְׁרְיָתֵיהּ מָלֵי פִּתְאֵי
אַרְעָךְ

עמנואל

תולדות אהרן ולכן הנה סס : וחלף ביהודה סס וזף נ״כ :

ר ש ״ י

(ז) ועלה. הנהר : על כל אפיקיו. יתגברו לעלות על כל אפיקי מולדת מימיו : והלך. הנהר ממולדת : על כל גדותיו. על גידודיו הן שפתותיו הזקופות במקום שהנהר מושך הין גידודין זקופין והוא בתוך מרוצתו : (ח) וחלף ביהודה. נתרך יהודה : ושטף. בחזקה : עד צואר. עד עיקר חוזק לותרס. ות״י עד ירושלים ימטי : מוטות כנפיו. פרק קטן שבסיף הכנף קרוי מוטה. ורמיתי בתגומת כמה הם מוטות כנפי התרנגול אחד מן שמים בתוכלומי שנתרב : מלא רחב. ארץ יהודה : עמנו אל. הוא שבט יהודה שהבטיחו הקב״ה להיות עמהם בימי חזקיהו כתבתי שנקראה שם

באור

דומה לו (בראשית מ״ט) פחז כמים, תמורת פָּחַזְתָּ, ונקרא בלעזון רומי (כשאין וופר= במו). (ז) הנהר, הוא נהר פרת, ולעולם נדלו יקראוהו סופרי הקודש לפעמים בשם שנהר לבד. וידוע שהנהר הזה נובע מבין הרי ארמת, ומי השלג המוזלים לתוכו בשביב ובקיץ יגדילו אותו כל כך עד שילך על כל גדותיו. כבודו, חילו ורבי נבחיו שהתבבד בהם. אפיקיו, פי׳ הרד״ק תע״פ שהאפיקים הם העמקים, ר״ל שכל הארץ תמלא מהם, כמו שהאפיקים מלאים מים, ועוד מרומז ילכו על כל גדות האפיקים, והם שפתי העמקים למעלה, שהם גבוהים מן העמק, וכן מתורגם. (ח) מטות, שלגם הוא לחברון ו״ן מוגזות מן נהם, ר״ל נאות מחנהו והתפשטותו יהיה מלא רוחב של כל ארץ יהודה כלה (הכ״ל). כנפיו, הכוונו הוא מלך אשור, ובא ע״ה על הגוי המלחמם בשתי קלות של חיל בלשון נשדה המערבה, וכן יאמר התרגום (דער רעכטע, דער ליקע פליגעל). ארצך עמנואל, כמו שקרא לבנו עמנואל כן קורא את ארץ יהודה עמנואל. ר״ל בעוד שני שיעזור אלהים את יושבי ירושלים המתחזקים עם מלכות בית דוד, וימלטם מכף

תויכיסם

עַמָּנוּ אֵל׃ (ט) רֵעוּ עַמִּים וְחֹתּוּ וְהַאֲזִינוּ כֹּל מֶרְחַקֵּי־אָרֶץ הִתְאַזָּרוּ וְחֹתּוּ הִתְאַזְּרוּ וְחֹתּוּ׃ (י) עֵצוּ עֵצָה וְתֻפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל׃ (יא) כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי בְּחֻזַּקַת הַיָּד וְיִסְּרֵנִי מִלֶּכֶת בְּדֶרֶךְ הָעָם־הַזֶּה לֵאמֹר׃ (יב) לֹא־תֹאמְרוּן קֶשֶׁר לְכֹל אֲשֶׁר־יֹאמַר

העם

תֹּאמְרוּן מְרוּד לְכֹל דַּיֵּמַר

תולדות אהרן לא תאמרון סס ג׳ כ״ו׃

עמא

ר ש ״ י

סס בנה עמנו אל׃ (ט) רעו עמים. לשון רעהו רעך כת״י מיתחברו. כתחברו יחד סוכלוסי סגחריב׃ וחתו. ותשברו׃ התאזרו וחתו · סתחזרו בכל מיני גבורה וסופכם להיות מתים׃ (י) עוצו. לשון לווי׃ (יא) בחזקת היד. בהתגבר הגבורה עלי כשסופיף לדבר אלי בדבר זה כמו שכתוב למעלה ויוסף ה׳ דבר אלי (לעיל ז׳) וכלשון זה אמר (יחזקאל י״ו) ויד ס׳ עלי חזקה לשון גבורה׃ ויסרני מלכת וגו׳. הזהירני אלה להיות בעלת שכנה הספור וסיעתו שנקשרו למרוד על חזקיהו כמו שמפורש בסנהדרין ויש רמז בספר הזה (לקמן כ״ב) לך בא אל הסוכן וגו׳. ויסרני כמו ויוסרני׃ (יב) לא תאמרון קשר. אחת סיעתו של חזקיה לע״ע שהן מועטין מסיעת שכנה לפי תמירו אחרי רבים להטות׃ לכל אשר יאמר העם הזה. שעם

שכנה

ב א ו ר

לויבים. (ט) רעו, ל׳ התחברות וריעות. וכ״ת שכשדי׃ מתחברו עממין. ורד״ק פי׳ ל׳ שבירה, מן תרועם בשבט ברזל, ואמר כנגד סנאפים עם מלך אשור שברוואחר כן תהיו נשברים. וחתו, לשון בהלה ורעדה מן חתת אלסים (נרחמית ל״ה). ל״ל אותם הגוים הבאים מארץ רחוקה, התחזקו בכל מאמצי כח למלחמה, בכל זאת סופכם להיות ירחים ומפחדים. (י) עצו עצה, עלתכם הרעה על ירושלים לא תקום ולא תהיה, והטעם אשר חרלתם עליה לא יצא מכח לפועל, כי אתא מגבור יסיס בעזרנו. (יא) בחזקת היד, כאשר התחזק עלי הגבורה, כמו היתה עלי יד ס׳ (יחזקאל ל״ז). מלכת, יסר אותי שלא אלך בעצת אלה שנקשרו על בית דוד, אפשי מורת האנשים האלה (רד״ק). (יב) לא תאמרון קשר, אתם הסוגים לא תהיו כאנשים הפחותים האלה. אשר אין להם בטחון באלהים. וסם

תומרים

עַמָּא דֵּין מְרוֹד הָעָם הַזֶּה קָשֶׁר וְאֶת־מוֹרָאוֹ לֹא־
וְלִדְחַלְתֵּיהּ לָא תִדְחֲלוּן תִּירְאוּ וְלֹא תַעֲרִיצוּ׃ (יג)
וְעַל תּוּקְפֵּיהּ לָא תֵימְרוּן אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֹתוֹ תַקְדִּישׁוּ וְהוּא
תְּקוֹף׃ (יג) יָת יְיָ צְבָאוֹת יְתֵיהּ תֵּימְרוּן קַדִּישׁ וְהוּא מוֹרַאֲכֶם וְהוּא מַעֲרִיצְכֶם׃
דְּחַלְתְּכוֹן וְהוּא תּוּקְפְּכוֹן׃ (יד) וְאִם לְאֶבֶן נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָתֵּי
(יד) וְאִם לָא תְקַבְּלוּן וְיֵהֵי מֵימְרֵיהּ בְּכוֹן לְפוּרְעָן וּלְאֶבֶן מָחִי וּלְבֵיף מְתַקַל
יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לְיוֹשְׁבֵי
ירושלם
לְחֵרִין בְּהֵי רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻבָּר וּלְתָקָלָא עַל דְּאִתְפְּלִיגוּ עַל דְּבֵית יְהוּדָה דְיָתְבִין בִּירוּשְׁלֵם׃
ו תקלון

תולדות אהרן והיה למקדש סם ל"ח׃

ר ש "י

שבנה לפי שהוא קצר רעעים ולימו מן המנין וכן בקצר של עשרת השבטים שיתקצרו עם מלכי מלריס׃ ואת מוראו - העם הזה שהם אומרים לכם לירא מסנחרב ולהשליט עמו׃ לא תיראו ולא תעריצו - לא תאמרו חזק הוא כן ת"י לא תימרון תקוף׃ (יג) והוא מעריצכם - מחזיקכם׃ (יד) והיה למקדש - לותה עלה שיעץ שבנה ושיעץ פקח להשבית מלכות בית דוד ירים לשמין פורענות לבא עליהם - למקדש כמו התקדשו למחר (יהושע ג')׃ ולאבן נגף - שהרגלים נגפים בה לשון מכשול כמו בעבור יתנגפו רגליכם (ירמיה י"ג) פן תגף באבן רגלך (תהלים ל"א)׃ ולצור מכשול - הוא לשון אבן נגף שהלור הוא אבן׃ לשני בתי ישראל - שבאו להיות לפח ולמוקש ליושבי ירושלים ומי הוא שני בתים פקח בן רמליהו וסיעתו ושבנה וסיעתו׃

וכשלו

באור

אומרים שהתחברות שני המלכים המזכירים הוא קצר לשון ועורף נגד מלכות בית דוד, ולא תשים לב תקומת מפניכם. וכרד"ק נדחק לפרש, לא תאמרון, לא תחשבו ותרגו זה שהתקשרו ותמרדו במלכות בית דוד. ואת מוראו, אל תיראו מחמת רגון ופקח, שהם ירצים לותה. ולא תעריצו, לשון פחד, כמו לא תערוץ (דברים ז'), ומטעם אל תפחדו מתויבים הגרים עליכם. (יג) מעריצכם, ענינו כמו בחזוק הקודש, ופן הוא יונה (דער מיין סרפקען מיינעמען). והיה, שהם ירים לכם המאמינים בו, למשנב ומוט בשת הגרם הזאת, אבל למכשול ולפוקה ולפח יקום ליסראל ויהודים בכלל, וליושבי ירושלים המואסים בדוד. למקדש, הוא תרגום ומקום משנב שיעצב אלהים בו, כמו (עמוס ט') מקדשי מלך הוא (דה"ק). ולד"ם בכתוב על המזבח במקדש, שהוא מקום

ומחסה

יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ (טו) וְכָשְׁלוּ בָם רַבִּים וְנָפְלוּ וְנִשְׁבָּרוּ וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ׃ (טז) צוֹר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻדָי׃ (יז) וְחִכִּיתִי לַיהוָה הַמַּסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב וְקִוֵּיתִי לוֹ׃ (יח) הִנֵּה אָנֹכִי וְהַיְלָדִים אֲשֶׁר נָתַן־לִי יְהוָה לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעִם יְיָ צְבָאוֹת שֹׁכֵן הַר צִיּוֹן׃ (יט) וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים הֲלֹא עַם אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים׃

(טו) וְיִתְקְלוּן בְּהוֹן סַגִיאִין וְיִפְּלוּן וְיִתְבְּרוּן וְיִתְצְרוּן וְיִתְאַחָדוּן׃ (טז) גְּבֵא סַר סַהֲדוּתָא לָא תַסְהֵיד בְּהוֹן בִּלְמֵדָי׃ (יז) אֲרֵי לָא מְקַבְּלִין חָתוּם וְסַתַּר אוֹרַיְתָא לָא צָבְּתוּ דְּאַלְפוּן בָּהּ׃ (יח) אֲמַר נְבִיָא עַל דָּא צַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ דַּאֲמַר לְסַלָּקָא שְׁכִנְתֵּיהּ מִדְּבִית יַעֲקֹב וּבְעֵיתִי מִן לְקָדָמוֹהִי׃ (יט) הָא עַד דַּאֲנָא קַיֵם וְעוֹלֵימַיָא דְּיָהַב לִי יְיָ יִתְקַיְמוּן בָּנָא אָתִין

תולדות אהרן צור תעודה סס י"ח ק"ג : וחכיתי לה' מגלס כ' כ"ד :

ר ש "י

(טו) וכשלו בם רבים . בחותן המצוות יכשלו חלו וסיעתם שניסס יפלו ביד שונאיהם פקח נהרג שברנו הוסע וי' הסנטים נפלו ביד סנחרב ושבעה ילח מירושלים כשעלה סנחריב מעליה לילך על תרהקה מלך כוש שבעה ושיעתו והלך לו : (טז) צור תעודה . כל זה מן הנבואה שנאמרה למעלה כי כה אמר ה' אלי ועוד זאת אמר לי צור תעודה לשון העדותי בכה היום לשון התראה קשור התראותי וחתום סחתום על לב לימודי תלמידך וירחי שמים הנקראים לימודי ה' ואם תאמר מין לשון קשירה נופל בלימוד תורה נופל שוא בו שנאמר קשרם על לבך תמיד (משלי ו') : (יז) וחכיתי לה' . אמר יעשיה אני אמחכה לה' המסתיר פניו מעשרת השבטים קויתי לו לאמת דברי אלה ולהושיע את בית דוד : (יח) הנה אנכי והילדים וגו' לאותות . לשמי אותות ומופתים פרעונות פקח כמו שנקרא שלד מכר שלל חג בז והשועת בית דוד כמו שנקרא הילד עמנו אל זהו הישוב בעין

לפי

ב א ו ר

ומחסה להתוחזים בו . (טו) וכשלו בם , בחתן נגף ובלור מכשול שזכר (רד"ק) . (טז) צור תעודה , לור עניו קשירה כמו מי ליר מים (משלי ל') , ואמר הסס להגביה : לור את התעודה אשר תגכי מיעד על מלכות ישראל ויסודה , לעת בוא מלך אשור וחילו , להרחיק מאתך אשד סזיוף . בלמדי , עם למודי (אין גוליהוב מייסבר ומהרליבגב) , והלדיקים וחכמים בתמיהיים יקראו תלמידי הנלסים , כמו שכתוב (למעס כ"ד) וכל בניך למודי ס' . ואולי הכוונה על תוריס שכתן וזכריהו בן יברכיהו בעמוק ג' , שיעזרוהו להתוס התורה כאשר שאמר את ה' בלאות תקדישו . (יז) וחכיתי , לף שעזב ס' עתה את ישראל , בכל זאת אמר בנביא , שיקוה לו , כי ימלא דברו אשר דבר , להושיע את ירושלים מכף מלך אשור ופקח בן רמליהו . (יח) הנה אנכי וגו' , מעשים שעשיתי לאות , כמו בחיבת

הגליון

לְאֹתוֹת וּלְמוֹפְתִים בְּיִשְׂרָאֵל מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת הַשֹּׁכֵן בְּהַר צִיּוֹן׃ (יט) וְכִי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דִּרְשׁוּ אֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמַּהְגִּים הֲלוֹא־עַם

אֶתִּין וּמוֹפְתִין דַּאֲמִירָן לְמֵיתֵי עַל יִשְׂרָאֵל דְּאִם יְחָזוּן וְיִתּוּבוּן תְּבַטֵּיל גְּזֵירְתָא דִּי גְזָרָא עֲלֵיהוֹן דְּיִגְלוֹן מִלְּאַרְחָאָה קָדָם יְיָ צְבָאוֹת דִּי שְׁכִנְתֵּיהּ בְּמַטְרָא דְצִיּוֹן׃ (יט) וַאֲרֵי יֵימְרוּן לְכוֹן עַמְמַיָּא דְּאַתּוּן

אל

בֵּינֵיהוֹן תְּבָעוּ מִן בְּרִין וּמִן זְכוּרוּ דְּמְנַצְפִּין וְדְמְנַהֲמִין הֲלָא כֵּן אוֹרַח

עממיא

תולדות אהרן וכי יאמרו סוטה מ' י"ב:

ר ש "י

לפי פשוטו. ומדרש הגדה בברכות רבה על אחז אחז בתי כנסיות ובתי מדרשות שלא ילמדו תינוקות של בית רבן תורה אומר אם אין גדיים אין תיישים אם אין אין רועה מגרוס לו לפלך שכינתו אמר לו הקביה כל מה שאתה קוצר התעודה ואותם סתורה לאומתה שלא תמלא ביטרגל לא יועיל לך: וחכיתי לה' המסתיר פניו וגו'. אין לך נבואה קשה כאותה שעה שאמר משה (דברים ל"ח) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא ולפי כו ביום הצטיים ועתה הבירם הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו (שם): (יח) הנה אנכי והילדים וגו'. שם התלמידים שחכיתין עלי כבנים יקין לאותות ולמופתים שתתקיים תורה ביטרגל על ידם: (יט) וכי יאמרו אליכם. אמר ר' שמעון בחרה אניו של הוצע בן בחרס ניצא שני מקרואות הללו ולא היה בהם כדי ספר ונספלו ביטעים וניצא אותם לגלות עשרת השבטים בשנלה שנאחר לרחוקי וגני (והגלוהו עמהם) כמה שנאמר (דהי"ל ה') בחרס גבו נשוא לרחוקי הוא אחר הגלה תגלת פלאסר: וכי יאמרו אליכם. לפני שנאחר: דרשו אל האובות וגו' המצפצפים

והמהגים

באור

כגליון וקריאת שמות הולדים, שאר ישוב ומכר שלל חש בו, הם משם ס' נבואות. שכל נאמר לי משם השם לנאות, ולא עשיתי דבר מעצמי. (יט) וכי יאמרו, ואם יאמרו אליכם עובדי אלילים דרשו אל האובות ואל הידעונים כמו שאתו עושים, שלא תרעו כי הם מצפצפים ומהגים, הם כן רצוי לדרוש מהם ולהאמין בהם, אתם תאמרו להם, שלא עם אל אלהיו ידרוש, אפי' אותם שדורשים אל אלהים אחרים, כל אחד מהם דורש אל אלהיו. יש שיעשה אלוה החמה, ויש שיעשה הלבנה, ויש שאר הכוכבים, וכל אלה הם קיימים ויש בהם כח, אע"פ שאין רצוי לדרוש מאתם, כי הכת בא להם מאחד יתברך, ומוסף אדון הכל ואלהי רצוי לדרוש, אבל זה שאתם אומרים להו שנדרוש אל האובות ואל הידעונים, הוא דבר שאין הדעת סובלו, כי המתים אינם יודעים מאומה (רל"ק). המצפצפים והמהגים, עיקר פרשתן על קול עופות, כמו שכתוב (למטה ל"ח) כסוס

עגור

אֶל־אֱלֹהָיו יִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל־הַמֵּתִים : (כ) לְתוֹרָה וְלִתְעוּדָה אִם־לֹא יֹאמְרוּ כִּדְבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין־לוֹ שָׁחַר :

עַמְמַיָּא פַּלְחֵי טָעֲוָתָא עַמָּא מִן טָעֲוָתֵיהּ הָבְעִין חַיָּא מִן מֵיתַיָּא : (כ) כְּדֵין תֵּימְרוּן לְהוֹן לְאוֹרַיְתָא דְאִתְיְהִיבַת לָנָא וּלְסַהֲדוּ אֲנַחְנוּ שְׁמַיָּא אֶלָּא תִּגְלוֹן

ועבר

לְבֵינֵי עַמְמַיָּא וְיֵימְרוּן לְכוֹן בְּפִתְגָמָא הָדֵין מִבְּעַן לֵירֵת לֵיהּ מִן דְּשָׁחַר

ויבעיניה

ר ש "י

והמהגים. לכון נגלי הוא שלף הדבור אין נכס אלא כעופות הללו שמפטפטין בקולם. לשון ליפלוף והגה טופל בעופות כסום ענור כן אלפלף (לקמן ל"ח) מהגה כיונה וכן מלינו לשון ליפלוף בקול כמוך שנאמר (לקמן כ"ט) והיה כאוב מארץ קולך ומעפר אמרתך תלפלף: הלא עם אל אלהיו ידרש. זו הוא תשובתכם אלו עם כמונו אשר לו אלהים כאלהינו אל אלהיו ידרש שמא תאמרו לנו להיות כמותכם לדרוש לזרכי המיים מן המתים: (כ) לתורה ולתעודה. מחובר למעלה רוצה לומר שמא נדרוש אל המתים לתורה ולהעודה בעד החיים להורות לנו מה נעשה כל זה לפי המדרש. ולפי פשוטו יש לפתור וכי יאמרו אליכם: נמר נבואתו הוא שאמר ויסרני מלכת בדרך העם הזה והוכיחו הקב"ה להביא ולסיעתו של חזקיה כשיאמרו אליכם שבנו וסיעתו צירפו את חזקיה מבעל בעבודת כוכבים דרשו אל האובות ואל הידעונים וברצו בעבודת כוכבים כאשר עשו לבעל פרעזים והשיבו את המלוכה אל מנחריב: הלא עם אל אלהיו ידרוש. עובדים עבודת כוכבים ודורשים בעד המיים אל המתים לף אתם יש לכם לעשות כן: לתורה ולתעודה. זו הוא תשובתכם שתשמרו את התורה כמו שנאמר למעלה צור העודה חתום תורה ולא תאמינו לדבריכם: אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שחר. מאחר שהשיבו לו תשובה זו הרצו ותשמעו לפי לא יהיו מודים כדברים שכתם לדבריכם. ויאמרו כדבר הזה שאת שאר אין לו לשלוה אוב וידעוני שום שחר אין רצוי לשחר פניו כן מירגם יונתן. ומ"ש על עלמו אלו מזרית השאר שהרי עיניה לו ואלו רוחה ואיך יזרית על אחרים. ענין אחר לפי לא יאמרו כדבר הזה שהה הרצו לפי לא יאמרו אליכם כדבר הזה דרשו אל האובות אע"פ שאין לו שחר ולא ממש בדבר הזה לא יבושו מלומר אליכם

ב א ו ר

ענור כן אלפלף מהגה כיונה, ונאמרו פה על דרך השאלה על קולות מעופות ולחשים זרים, שאר יחשו בפה משביעי המתים וממחשים את האוילים המאמינים בדברי שוא וכבל כאלה. הלא עם, מקרא קצר, וכה תשלומו, (השיבו להם): הלא עם אל אלהיו ידרוש? (ולא) נשל החיים אל המתים וכן מתורגם. (כ) לתורה ולתעודה, נשבע אנכי בתורה ובתעודה, פן לא יאמרו כדבר הזה, ר"ל דרשו אל האובות ואל הידעונים, אבל מבדריכם הזאת לא יהיה שחר לשעה, שאר יעבור בהון בארץ נקפה ורעב. וכש

וְיִבְעִינֵיהּ׃ (פא)וַיְעַדִּי תַקְלָא בְּאַרְעָא וִיהֵי עָקָא וּכְפַן וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱזֵי כְּפַן וְסָגוּף וֵילוּט וְיִבְזֵי שׁוּם פִּתְגָמֶיהּ וְטַעֲיָתֵיהּ וְיִתְפְּנֵי לְעֵילָא לְמִבְעֵי פּוּרְקָן בָּתַר דְּתִתְחַתֵּם גְּזֵירְתָא וְלָא יְכוּל׃ (פב) וְסָעִיר מֵיתְבֵי אַרְעָא יְבֵעֵי אֲרֵי יֵיתֵי עָלוֹהִי עָקָא כְּפַן וְשַׁלְהֲוֵי עָקָא קְבַל

ובדור

תולדות אהרן והיה כי ע״פ ד׳ ל״ו : ואל ארץ שם :

ר ש ״ י

ק : (כא) ועבר בה נקשה ורעב . מוסב למעלה מה ממור בתחלת הענין ויסרני מלכת בדרך העם הזה ופי׳ מה הוא הדרך לא תאמרו קשר לקשר עשרת הסבעים שיתקשרו עם מלכי מלרים ופירם את עוכגן והיה למקדש וכשלו בם וכל הענין . ועבר בה העביר בלוחם הדרך שעוכדים את הקב״ה וסומכין על מלכי מלרים . נקשה מאורע קשה . נקשה ורעב מלאם בלרות קשות ורעב כי קובי ומלוך ורעב יבא עליהם בימי מלוך שלם שנים שלר שנתרב על שומרון : והיה כי ירעב ׳ וקלל . בעגליו ובבעליו שהיו עובדים להם : ופנה למעלה . לבקש מאת הקב״ה ולא ישמע כי יחתם גזר דין וכן ת״י : (כב) ואל ארץ יביט . לולי ימלא עזר מאת שלח מלאכיו הושע בן אלה אל סוף מלך מלרים (מ״ב י׳) : והנה צרה . כי לא יעזרהו ונם שנאת יפת לשנאריב לרעה לו : מעוף צוקה . עיפות לוקה : ואפלה מנדח . על ידי אפלה הוא מוחה שבן לשון נידוי נופל בתפלה כמו (ירמיה כ״נ) לכן יהיה דרכם להם כחלקלקות

בתפילה

באור

אחר על היושעם כמו החשך על הלרות . ולד״ת מלת אשר אינו כענין המשכלך , רק לאמת . ובמעם , אם לא יאינו : כלא עם אל אלהיו וגו׳ , או לא יהיה להם אחר , ותרגומו (וואן עם ניכט זיך שפריכט , זיך נאהם מיהנ קיינם אנדערנאטהם טויך , חויר עם נאהם א. ו. ו.) . (כא) נקשה , קשה יומו , כמו (איוב ל׳) אם לא בכיתי לקשה יום . כי ירעב , כאשר תבואם לרות רבות ורעות עליהם , ויתעלפו ברעב מחוסר כל , או יתמרמרו בחמם ובקלף על נודל כאבם , ויקללו ויחרפו את אלהיהם כו׳ . ופנה למעלה , מקומו בשמים הבא , ושעורו אם יפנה למעלה או יביט אל הארץ , לא יהיה לו רק לרה וחשכה , כאלו יאמר בחשך ובאפלה . וזיור כזה נמלא בשאר מקומות במקרא על האדם המדוכא בלרות ואבדה תקותו . (כב) מעוף צוקה , עיפות לוקה (רם״י) . ולדעתי כמו נעתקה סו״ו ממקומה , והרעו מועף ניעוי פעול בשמיכות מן יעף , כמו בשמוק שלאחריו . ושעורו הבא הוא מועף ע״י הלוקה , ושופו לביות מוכה בתפלה , ודברי

(כג) כִּי לֹא מוּעָף לַאֲשֶׁר מוּצָק לָהּ כָּעֵת הָרִאשׁוֹן הֵקַל אַרְצָה זְבֻלוֹן וְאַרְצָה נַפְתָּלִי וְהָאַחֲרוֹן הִכְבִּיד דֶּרֶךְ הַיָּם עֵבֶר הַיַּרְדֵּן גְּלִיל הַגּוֹיִם:

(כג) אֲרֵי לָא יִשְׁתַּלְהֵי כָּל דַּיְתֵי לַאֲעָקָא לְהוֹן כְּעִדָּן קָדְמַי גְּלוֹ עַם אַרַע זְבוּלֻן וְעַם אַרַע נַפְתָּלִי וּשְׁאַרְהוֹן מְלַךְ הַקִּיף יַגְלֵי עַל דְּלָא אַדְכָּרוּ גְּבוּרַת יַמָּא וְנִסֵּי יַרְדְּנָא קָרֵב כְּרַבֵּי עַמְמַיָּא:

העם

תולדות אהרן כי לא מועף סנהדרין י"ג ג"ד ק"ד: כעת הראשון סם ג"ד:

עמא

ר ש "י

בתפילה ידמו ונפלו בה ולתפילה הם מוכחים: (כג) כי לא מועף לאשר מוצק לה. כי מלך מאשור מאשר ניתן למוצק ולהגר לה למרכבה מיומו עיף ומיומו עלה מלבוא עליהם על שלש פעמים לחת בימי פקח (מלכים ב' ט"ו) מאשר לקח את עיון ואת אבל מעכה ואת הקדש ואת הגליל כל ארץ נפתלי והגלות הזה היה בשנת ד' לאחז ובשנת שתים עשרה ויעש אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור וינשא לרמונני ולנדי ולחלי שבט המנשה מקרא זה (בדברי הימים א' ה') וגלות זה בשנת שתים עשרה לאחז תחלת מרדו של הושע בן אלה כענין שנאמר (מלכים ב' י"ז) וימלא מלך אשור בהושע קשר וגו' לאחר שנתעבד לו שמנה שנה ואין החשבון מפורש במקרא בגלוי אבל ים ללמוד מברייתא דסדר עולם והאליהו בשנת שש לחזקיה שנת תשע למרדו של הושע מאשר גלכדה שומרון היא עיר המלוכה וגלו כולם וזה שאמור כאן כי לא יעפות לאויב מאשר הוא מוקף לה לאחז ישראל המאורים בעין ואל ארץ יגיט: בעת הראשון הקל ארצה זבולון. הגלות הזו שאנעי קלה מכולם כשעת הראשון מאשר הקל להגיות את ארץ זבולון ונפתלי שהיא בסמיה לא הגלה אלא מעי המעות שבעבר הירדן אבל האחרון המצר הגליל הוא: הכביד. טיהט את הכל כמכבד את הבית. וים לפרסו אף לשון כובד לפי ענין המקרא שהוא נאמר בלשון הקל מרגלה זבולון והאחרון הכביד וכשאמר יעשיה נבואה זו כבר גלו הראשונים: דרך הים. מיתן היושבין על ימה של טבריה היא ארץ נפתלי שנאמר ים ודרום ירשה (דברים ל"ג): עבר הירדן. היא גלות שמיה של ראובן וגד: גליל הגוים. היא כל ארץ ישראל שהיתה גולת

מלים

באור

רש"י נזם הם מיותר נראים לפי ענין ולפי המלים. (כג) כי לא מועף, כי מלך מאשור, מאשר ניתן למוצק ולהגר לה למרכבה, מיומו עיף ומיומו עלה מלבוא עליהם על הקל, בשעה שהשמיטה לה מכבוד מלך מאשור כל כך על ישראל, כי הגלה שלמאסר לה לקח כ"ג מקלת ערי ישראל, ואת יושביהם הגלה מאשור (מלכים ב' ט"ו כ"ט). ושיה זה קלת מרן זבולון וקלת נפתלי. והאחרון, הכביד עליהם והגלה גם מעבריה, וזה היה בימי הושע בן אלה (מלכים ב' י"ו). הים, יש בגליל, שטוח ימה של טבריה. גליל הגוים,

מרן

ט (א) עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל דַּהֲווֹ מְהַלְכִין בְּמַצְרַיִם כִּדְבְקִבְלָא נְפָקוּ לְמָחֵי נְהוֹר סַגִּי יַתְבִין בְּאַרְעָא טוּלֵימוֹתָא נְהוֹרָא אִזְהַר עֲלֵיהוֹן: (ב) אַסְגֵּיתָא עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהוֹן אַסְגֵּיתָא חֶדְוָא חֲדִיאוּ קֳדָמָךְ כְּחֶדְוַת נְצָחֵי קְרָב

ט (א) הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ צַלְמָוֶת אוֹר נָגַהּ עֲלֵיהֶם:
(ב) הִרְבִּיתָ הַגּוֹי לֹא הִגְדַּלְתָּ הַשִּׂמְחָה שָׂמְחוּ לְפָנֶיךָ כְּשִׂמְחַת בַּקָּצִיר כַּאֲשֶׁר יָגִילוּ בְּחַלְקָם

לו קרי שלל

כְּמָא דַּהֲווֹ חָרָן בְּפַלְגוּתְהוֹן

בזתא

רש"י

מליה כל הגוים שסכל מתמוין לה ובאין לה לסחורה כענין שנאמר (ירמיה ג') כחלת צבי לבמות גויש · ויונתן תירגם ל' אחר :

ט (א) העם ההולכים בחשך . הם יושבי ירושלים שהיו תמיכים מדחגת סנחריב כענין שנאמר יחזקיהו (לקמן ל"ז) יום לרש ותוכחה ונאלה היום הזה : ראו אור גדול . כמפלתו של סנחריב : (ב) הרבית הגוי · נעשו גדולים לכל שומעיהם כשמעו המומות הנסים שנעשו להם : לו הגדלת השמחה · ולא לאויביו וכתוב לא בלמ"ד אל"ף לפי שלא היתה שמחת חזקיה שלימה לפי שנאמרה ספרק נאמר לו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך (לקמן ל"ט) : כשמחת בקציר . ת"י כחדוות עלמי קרב שהוא כעין הקציר הורבי מרש קולני לומרים ושינש הכתוב בלשונו לדרוש שהיה לותו הנס בגיל קציר העומר : כאשר יגילו בהלקם שלל . מלריש בימי משה שלף כתן חלקו שלל רום ומלריש (כמ"ש לקמן ל"ז) כשחזר מעל תרהקה מלך רום בא לו לירושלים עם כל מולרות רום ומלריש כענין שנאמר (לקמן מ"ה) יגיע מלריש וסחר רום וסבאים וגו' והכל

באור

מרן הגליל נחלקת לשני חלקים , גליל העליון וגליל התחתון , וחלק התחתון הנמשך לנגוב שלורים ובלדונים נקרא גליל הגוים , כי יושבי הארץ הסיבו מעורבים מכמה לומות היו .

ט (א) העם , מהמשך הענין שזכר (פסוק ח') אפרים ויושב שומרון , וישנב ס' לרי רשין (פסוק יו"ד) , נראה שכוון הנביא גם הם על משלת מלך ארם ומלך ישראל ביד מלך אשור , בהשך , נראה , כי מלרות מחשיכות עיני האדם , וישועה הרבה , לור גדול . (ב) הרבית הגוי , לתת ס' הגברת את ישראל על לויביהם כמשלת ארם וכן רמליהו . ולד"ל פרנית כשנוהו , לתת ס' תרבה את העם מהדש אשר נתמעט ע"י המלחמות . לו הגדלת , כן הוא בקרי , והטעם , שהשמחה שמחה גדולה , וכ"ל שיהיה בחלת השמחה תמורת שכנוי , ר"ל שמחתו (שיהיה שמבשר רוח דיש פרייד גרמני) . כשמחת בקציר , כאשר יעשו הקולרים בשעת הבוחת שהוא אל הבית . יגילו , גבורי מלחמה

שָׁלָל: (ג) כִּי | אֶת־עַל סְבָלוֹ וְאֵת
מַטֵּה שִׁכְמוֹ שֵׁבֶט הַנֹּגֵשׂ בּוֹ
הֲחִתֹּתָ כְּיוֹם מִדְיָן: (ד) כִּי כָל־
סְאוֹן סֹאֵן בְּרַעַשׁ וְשִׂמְלָה
מְגוֹלָלָה בְּדָמִים וְהָיְתָה לִשְׂרֵפָה
מַאֲכֶלֶת אֵשׁ: (ה) כִּי־יֶלֶד יֻלַּד־
לָנוּ בֵּן נִתַּן־לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה
עַל

בּוּזְתָא: (ג) אֲרֵי אַעְדֵּיתָא
יַת נִיר מָרְוָתֵיהּ וְיַת שׁוּלְטַן
עַקְתֵיהּ שִׁלְטוֹן דַּהֲוָה
מְפַלַּח בֵּיהּ אִתְבַּר כְּיוֹם
מִדְיָן: (ד) אֲרֵי כָל מְסַבְּהוֹן
וּמְתַנְהוֹן בְּרִשְׁעַ אִתְגְּעָלוּ
בְּחוּבִין הָא כְּכְסוּ
דְּמְלוּשָׁא בְּדָם דְּלָא דָכֵן
רְשָׁמֵי כְּתָמָא מְנָה בְּנִפְמָא
דְּלֵית בֵּיהּ צְרוֹךְ אֱלָהִין
לְאִתּוּקָדָא בְּנוּרָא בַּן יִתֵּן

עֲלֵיהוֹן עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּאֶשְׁתָּא וְיִקְטְלוּנוּן: (ה) אֲמַר נְבִיָּא לְבֵית דָּוִד
אֲרֵי רַבִּי אִתְיְלִיד לָנָא בַּר אִתְיְהַב לָנָא וְקַבֵּיל אוֹרַיְתָא עֲלוֹהִי לְמִטְרָה

תולדות אהרן כי כל סאן סואן סועה פ' ג' ט': כי ילד סנהדרין פ' נ"ד: ואתקרי

ר ש "י

והכל בזזו חזקיה ועמו: (ג) כי את על סובלו. עול סהיה סבל לחזקיה וסהיה מטה לת שכמו למשע כבד להעלות מס קשה ולת שבט יהודה סהיה נוגש בו בחזקיהו: החתת. ושברת יחד בגילה לחת: כיום מדין. בימי גדעון (שלף הס נפלו יחד בגילה לחת ובליל קליר סעומר כמו שנאמר והנה לגיל שעורים מתספך במחנה מדין): (ד) כי כל סאון סואן ברעש. יש פותרין לשון סלה ומדה כמו שדרשוהו רבותינו. לך לפי פשט לשון המקרא לא יתכן לפרש מגזרתו מלחר שלין הוי"ו ובמו"ן מעיקר סתיבה הלא כמו שלון מן שוחה ושמון מן כומה וחרון מן חרה לא יתפעל עם המו"ן לומר שולן הלא שוחה כמו מן שמון כומה ומן שלין שוחה ולא יחמר שולן כומן חורן. ואני חומר שפתרונו לפי הענין ולין לו דומה מן המקרא ופתרונו לשון להלת גלחון במלחמה כי כל שלין שולן ברעש קול גלחון שוס גולת במלחמה ברעש שעטת סוסים והגפת תריסין שוא ושמלת הרוגי מלחמה מגוללה בדמים תהל גלחון זה

לין

ב א ו ר

המגלחים לת לוויהם. (ג) עול סבלו, השול הכבד שהיו ישראל סובלים מלצרי. מטה שכמו, מטה חוכלים שהיה לצור מכה על שכמם. כיום מדין, כמו שהחתות מדין במלחמת גדעון. (ד) סאון סאן, הרלשון בגפרד סָאוֹן וכמוך לל סָאֵן בימוי פועל, ר"ל סלון של סוון. והברלם כדעת המבלריה סהדשים שהביאו בשם הריק"ם שהוא נעל של מכני המלחמה, ותרגומו לפי המלות (רמר סוה, וושיים מר זיך במטוהם), ומתורגם כפי הלשון. והטעם לחרי שהשבר עול סבלו ויהיה שלום בלרך, שהשון והשמלה של הלוחמים

תהיינה

וְאִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ מִן קֳדָם
מַפְלְיָא עֲצָה אֱלָהָא גִּבָּרָא
קַיָּם לְעָלְמַיָּא מְשִׁיחָא
דְּשְׁלָמָא יִסְגֵּי עָלָנָא
בְּיוֹמוֹהִי: (ז) סַגִּי רְבוּ
לְעַבְדֵי אוֹרַיְתָא וְלִנְטָרֵי
שְׁלָמָא לֵית סוֹף עַל
כּוּרְסְיֵהּ דָּוִד וְעַל מַלְכוּתֵיהּ
לְאַתְקָנָא יָתָהּ וּלְמִבְנֵהּ
בְּדִינָא וּבִזְכוּתָא מִכְּעַן
וְעַד עָלְמָא בְּמֵימְרָא דַּיְיָ
צְבָאוֹת תְּתַעֲבֵיד דָּא:
(ז) פִּתְגָמָא שְׁלַח יְיָ בְּדָבִית
יַעֲקֹב וְאִשְׁתְּמַע בְּיִשְׂרָאֵל:
(ח) וְאִתְרַבְרְבוּ עַמָּא
כּוּלְּהוֹן אֶפְרַיִם וְיָתְבֵי
שֹׁמְרוֹן

עַל־שִׂכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא
יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־
שָׁלוֹם: (ז) לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד
וְעַל־מַמְלַכְתּוֹ לְהָכִין אֹתָהּ
וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְאַת יְהוָה
צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹּאת: (ז) דָּבָר
שָׁלַח אֲדֹנָי בְּיַעֲקֹב וְנָפַל
בְּיִשְׂרָאֵל: (ח) וְיָדְעוּ הָעָם כֻּלּוֹ
אֶפְרַיִם וְיוֹשֵׁב שֹׁמְרוֹן בְּגַאֲוָה

ובגדל

מ״ם סתומה

תולדות אהרן למרבה המשרה שכת ס׳ ל״ס . סנהדרין שם :
דבר שלח מולין ז׳ ל״ג :

שברון

רש״י

מן בו רעם ומן בו דם : והיתה לשרפה . יקד יקוד מאכולת : (ו) למרבה המשרה . למי יקרא השם למלך המרבה במשרה של הקב״ה על עלמו לירא מפניו . מפרש לשון שררה . לך יש לומר שאף שר שלום מפעולתיו של הקב״ה וקריאת שם זה מיוחס לשם ממש אלא לשם גדולה ושררה כמו וקרא שם נכית למס וכמו ועשיתי לך שם אף כאן ויקרא שמו ויתן לו שם וממשלה : לשלום . כניתן לו מן קץ שהיה לו שלום מכל עבריו ומן קץ זה לשון הפסק מולמית אלא מן קץ לסביביו : על כסא : מלכות דוד יהיה שלום זה במשפט ולדקה : ולשלום . וי״ו זו מיותר כמלה הוא שרבה מפרש על שכמו ומה נמול יפלה לו הרבה לשלומו מין לו קץ ומין קלבה : (ז) דבר שלח אדני ביעקב . הכתוב מתחבא לפורענות שקה בן רמליה : ונפל בישראל . מעתה מתקיים בהם : (ח) בגאוה ובגודל לבב לאמר . מה שהיו אומרים בגאוה וכגודל

לבב

באור

מהיותם לשרפה . והיתה , ממשך על ומשלה הסמוך לו , ובמונן גם שמן . (ו) למרבה , כמו למרבות הממשרה , והטעם שהבן נתן לו למרבות ולהרחיב הממשלה . תעשה זאת , זאת הגדולה שהיה למלכות בית דוד , כי יקנא ה׳ לאהבו ויחמול על עמו . (ז) דבר , הכתוב מתחבא לפורענות שקה בן רמליהו (רמ״י) . ונפל , כאלו הדבור הסמוך נפל מן

הסמים

וּבְגָדֵל לֵבָב לֵאמֹר: (ט) לְבֵנִים נָפָלוּ וְגָזִית נִבְנֶה שִׁקְמִים גֻּדָּעוּ וַאֲרָזִים נַחֲלִיף: (י) וַיְשַׂגֵּב יְהוָה אֶת־צָרֵי רְצִין עָלָיו וְאֶת־אֹיְבָיו יְסַכְסֵךְ: (יא) אֲרָם מִקֶּדֶם וּפְלִשְׁתִּים מֵאָחוֹר וַיֹּאכְלוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־פֶּה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה: (יב) וְהָעָם לֹא־שָׁב עַד־הַמַּכֵּהוּ וְאֶת וְעוֹד מַחֲתֵיהּ עָתִידָא לְאִתְפָּרָע מִנְּהוֹן: (יג) וַעֲמָא לָא תָבוּ לְפוּלְחַן מַן דְּאַיְתֵי עֲלֵיהוֹן

שִׁמְרוֹן בְּרִבּוּ וּבְתֻקֹּף לִבָּב לְמֵימָר: (ט) רִישַׁיָּא גְּלוּ וּדְטִבִּין מִנְּהוֹן נְמַנֵּי נִכְסַיָּא אִתְבְּנָזוּ וּדְשַׁפִּירִין מִנְּהוֹן נָקְנֵי: (י) וְתַקֵּיף יְיָ סַגְיָאָה רְצִין עָלוֹהִי וְיָת בַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי יְעָרַר: (יא) אֲרָם מִמַּדִּינְחָא וּפְלִשְׁתָּאֵי מִמַּעַרְבָּא וּבְזוּ יָת נִכְסֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל אֲתַר בְּכָל דָּא לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דְּיִחוּב רוּגְזֵיהּ מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין מַרְדֵּיהוֹן

ר ש"י

לבב: (ט) לבנים נפלו וגזית נבנה: המלכים סמים. למו קודם שמלך פקח בנו יהואחז בן יהוא שבימיו נתמעטו כענין שנאמר (מלכים ב' י"ג) כי לאבד מלך ארם שפלים היו והם הלכו להם כענין לבנים רעוץ הוסיפו לבנות עכשיו חזק הוא כענין מבני גזית וכן ארזים טובים מקמים לבנין: (י) וישגב ה' את צרי רצין עליו. הם נוספים במה שנתמכו על רצין מלך ארם והקב"ה ישגב להם מלך אשור עליו ויסבסכו להשיתו לבוא עליו כך שמעתי. ואני אומר את לויבו כלפי שכיבת הוא אומר הקב"ה יסבסך את לויבו זה בזה גוי בגוי ארם ופלשתים בישראל וישראל זה בזה כמו שנאמר למעלה בענין מנשה את אפרים וגו': (יא) ארם מקדם. ארם הרעו להם מקדם בימי יהואחז ויותם ופלשתים הרעו להם מאחור שפלשתים להם במערב: בכל זאת וגו'. ועוד ידו נטויה. עד עכשיו עליהם את שנתריב. ד"ל ארם מקדם ופלשתים מאחור היו משמיתים ביהודה בימי אחז כמו שמפרש (בדברי הימים ב' כ"ח) ועל ישראל ועל יהודה היה יושבים מתמונן על הגרות הללו: (יב) עד

שמכהו

באור

השמים בתוך עם ישראל. (ח) וידעו. כלי שכל העם ידע לותי. (ט) שקמים, עץ שנדל בו מין ממיני תאנים, נקרא בלשון רומי זיקמוינום (מויל־בעער־פייגפבוים). (י) וישגב, מלכים ישגב לויבי רצין גם על אפרים שמתקבר עם ארם, וכן כתוב (מלכים ב' ט"ז) ויעל מלך אשור על דמשק ויתפשה וינלם קירה ואת רצין המית. יסבסך, ויח בעלי דבבוהי יערר (הכשדי), ר"ל יביא מוחם לבוא עליו. (יב) המכהו, הוא

הכה

עֲלֵיהוֹן מָחָא וְאוֹלְפַן מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת לָא תְבָעוּ׃ (יג) וְשֵׁיצֵי יְיָ מִישְׂרָאֵל רֵישׁ וְהָגְמוֹן שִׁלְטוֹן וְאִטְרוֹן יוֹמָא חַד׃ (יד) סָב וְנָסִיב אַפִּין הוּא רַישָׁא וְסָפַר מַלִּיף שַׁקַּר הוּא חָלָשָׁא׃ (טו) וַהֲווֹ מְשַׁבְּחֵי עַמָּא הָדֵין מַטְעַן וְרַבְרְבָנוֹהִי מְסָלְעַמִּין׃ (טז) עַל כֵּן עַל עוּלֵימוֹהִי לָא יְחֵדֵי יְיָ וְעַל יַתְמוֹהִי וְעַל אַרְמְלָתוֹהִי לָא יְרַחֵם אֲרֵי כּוּלְהוֹן חָנֵיפִין וּבִישִׁין וְכָל חְנַף

וְאֶת־יְהוָה צְבָאוֹת לֹא דָרָשׁוּ׃ (יג) וַיִּכְרֹת יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה וַאֲגְמוֹן יוֹם אֶחָד׃ (יד) זָקֵן וּנְשׂוּא־פָנִים הוּא הָרֹאשׁ וְנָבִיא מוֹרֵה־שֶׁקֶר הוּא הַזָּנָב׃ (טו) וַיִּהְיוּ מְאַשְּׁרֵי הָעָם־הַזֶּה מַתְעִים וּמְאֻשָּׁרָיו מְבֻלָּעִים׃ (טז) עַל־כֵּן עַל־בַּחוּרָיו לֹא־יִשְׂמַח ו אֲדֹנָי וְאֶת־יְתֹמָיו וְאֶת־אַלְמְנוֹתָיו לֹא יְרַחֵם כִּי כֻלּוֹ

תולדות אהרן על כן שנת כ' ל"ג . כתובות ג' ת' :

ר ש"י

המכהו . עד הקב"ה שהוא מביא עליו מכות הללו : (יג) כפה ואגמון . כפה מרקול"ד בלע"ז[1]) כלומר מותם מהפפים עליהם ככפה זו : ואגמון . לף היא כפה קטנה וע"ש שכפופה כאגמון קורין לה אגמון . ובגרייתא דשמואל מליט שים מצלות ברקיע ממונים ומלה שמותם וכאן אמר נביא שכל מכמיהם המתגבהים להם ומוזים בכוכבים את הנשות עליהם יכרית ה' מהם : (טו) מאשרי . מדריכי כמו באשורי מחזה רגלי (איוב כ"ג) . (ומאושריו שלמדו דרכי מדרכי התועים שע"ז) : ומאושריו מבולעים . הדורכים בדרך המתעים המאשרים אותם בדרכים הללו דרכים מפותלים ונכוכים שאין פתח לנשמה מהם ולשון בילוע נופל על הדרך כאדם שנאמר במקום אחר ומי

באור

הכה , שהוא המכה בחמת . ובאו סימנים שנים , כמו (יהושע ז' כ"ו) בעמק עכור (בן עזרא) . (יג) כפה ואגמון , כפה הוא ענף העץ הסמוך , כמו וכפתו לה רשעה (איוב ט"ו) , ואגמון הוא שנותן שנדל במים , ועניני הפרים והעם , או המזקים והחלבים . (יד) ונביא , כי הגיעי השקר מקטני העם היו . ולמעלה הן בעיני הגדולים סיו מתגבהים להם טובה ומביאים אותם על שקר כדי שיתנו להם פת או יין (רד"ק) . (טו) מאשרי , מדריכי העם , והעם הם המאושרים . מבולעים , נשחתים והולכים לתהדון . (טז) לא ישמח ,

כדרך

1) מרקול"ד בלע"ז , Arc, voulte : arca, volto איט : voute, (מין שטוחבא בשמאן) .

חָנֵף וּמֵרַע וְכָל־פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה
בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד
יָדוֹ נְטוּיָה׃ (יז) כִּי־בָעֲרָה כָאֵשׁ
רִשְׁעָה שָׁמִיר וָשַׁיִת תֹּאכֵל
וַתְּצַת בְּסִבְכֵי הַיַּעַר וַיִּתְאַבְכוּ
גֵּאוּת עָשָׁן׃ (יח) בְּעֶבְרַת יְהוָה
צְבָאוֹת נָעְתַם אָרֶץ וַיְהִי הָעָם
כְּמַאֲכֶלֶת אֵשׁ אִישׁ אֶל־אָחִיו
לא

וְכָל פּוּמְהוֹן מְמַלְלִין שִׁקַּר
בְּכָל דָּא לָא תָּבוּ
מֵחוֹבֵיהוֹן דְּיִתּוּב רוּגְזֵיהּ
מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין
מֵרְדֵיהוֹן וְעוֹד מָחָתֵיהּ
עֲתִידָא לְאִתְפָּרָעָא מִנְּהוֹן׃
(יט) אֲרֵי תַדְלִיק כְּאִשָּׁתָא
פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן חֲטָאַיָּא
וְחַיָּבַיָּא תְּשֵׁיצֵי וְתִשְׁלוֹט
בְּשַׁאַר עַמָּא וּתְשֵׁיצֵי סַגֵּי
מַשְׁרָיָתָא׃ (כ) בְּהַעֲבוֹר
מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת חָרוֹבַת
אַרְעָא וַהֲוָה עַמָּא כְּיֻקֵּדַת נוּר גְּבַר עַל אָחוֹהִי לָא
חיסן

ר ש " י

ממי מעשיך מתמיס ודרך מורחותיך בלעו (לעיל נ׳) : (יז) ומרע . רשע כמו זרע מרעים (לעיל ט׳) : (יז) כי בערה כאש רשעה . רשעתם תגער בהם ותאכלם כאש : שמיר ושית . שלהם תאכל המורדים והפושעים שבהם : ותצת בסבכי היער . בדלת העם . שבכי מנפים : ויתאבכו גאות עשן . יהיו נבוכים ומפוגרים במחוק עשן התבערה : ויתאבכו . כל לשון גבך עין יסוד תיבה אלף בך כמו מבכי נהרות (איוב כ״ח) עמק הבכא (תהלים פ״ד) והמ״ן בשם לו לפרקים וכאן בא הא״ף במקום מ״ן כמו אל״ף של מבחת חרב (יחזקאל כ״ו) ואל״ף של מחוותי בזנוביכם (איוב י״ג) : (יח) נעתם ארץ . יוכתן תירגם חרובת ארעא וקשה בעיני לפרש כן שסיים לו לומר כעשתם הארץ ואחרי שמין לו דמיון במקרא לא מחר לשון התרגום ולא

לשון

באור

כדרך לשון אדם , כי בפיות הנעשה בעוד , יאמרו עושיהם (בן עזרא) . חנף , מיני לשון חלקלקות (היידומרים) , רק גזות ומרפס ורשעות (טעדוך , רוכלעו) , ורשע כענור (ירמיה כ״ג י״ג) . (יז) שמיר ושית , דרך משל שתחל לבער , בקוצים ובעלים דקים תחלה , ואחר כן תגער בעלים סגדולים , כן רשעתם תאכלם , תחל בקטנים , וסם בקוצים , ואחר כן בסבכי היער , וסם בגדולים (רד״ק) . בסבכי . עני היער המסובכים ועקשים זה בזה , כמו נאחז בסבך (בראשית כ״ב) . ויתאבכו , לשעת רש״י דומה בעניני אל כוך (יין פערוויקלען) ובמשפ התנשאות תמרו ת עשן השב (דיא יין דיכט גמדרענגט מויפוועלמענדן רויכוויולן) . גאות , חסר בי״ת בממום , ר״ל סבכי היער יתאבכו בגאות עשן . ולד״ע ותבעלו בגאות עשן . (יח) נעתם , חסך מלעון ערבי , ובא מרץ בלשון זכר כמו

תהלים

תרגום

חֵיסִין׃ (יט) וּבְזִ מִן דָּרוֹמָא וּכְפִין וְשֵׁיצֵי מִן צְפוּנָא וְלָא שְׂבַע זְבַר נְכְסֵי קְרִיבֵיהּ יְבָזוּן׃ (כ) דְּבִית מְנַשֶּׁה עִם דְּבֵית אֶפְרַיִם וּדְבֵית אֶפְרַיִם עִם דְּבֵית מְנַשֶּׁה כַּחֲדָא יִתְחַבְּרוּן לְמֵיתֵי עַל דְּבֵית יְהוּדָה בְּכָל דָּא לָא תָּבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דְּיִתּוּב רוּגְזֵיהּ מִנְּהוֹן וְעַד כְּעַן מַתְקְפִין מַרְדֵיהוֹן וְעוֹד מָחָתֵיהּ עָתִידָא לְאִתְפָּרָעָ מִנְּהוֹן׃

לֹא יַחְמֹלוּ׃ (יט) וַיִּגְזַר עַל־יָמִין וְרָעֵב וַיֹּאכַל עַל־שְׂמֹאל וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר־זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ׃ (כ) מְנַשֶּׁה אֶת־אֶפְרַיִם וְאֶפְרַיִם אֶת־מְנַשֶּׁה יַחְדָּו הֵמָּה עַל־יְהוּדָה בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד יָדוֹ נְטוּיָה׃

י (א) הַוֹי הַחֹקְקִים חִקְקֵי־אָוֶן וּמְכַתְּבִים עָמָל כָּתָבוּ׃

להטות

י (א) וַי דְּרַשְׁתִּין רְשִׁמִין דְּמֵינַס וּכְתַב דְּלַיְאוּ

כתבין

תולדות אהרן ויגזר על ימין סנת סס . נפרש ג׳ כ״ס : איש בשר תעניס ג׳ ס׳ :

ר ש ״ י

לשון אחר אני מפרשו לפי מניינו בגזרת הקב״ה נעתיד העתיד הזה לארץ ושוע לשון נגזר על הארץ או לשון נתך והניע לארץ : (יט) ויגזר על ימין . יבוזו ויגללו זה את זה על ימין או על שמאל ולא ימלט להם : איש בשר זרועו . ת״י גבר נכסי קריביה יבזון : (כ) מנשה את אפרים . מנשה יתחבר עם אפרים : ואפרים את מנשה . עם מנשה : ויחדיו המה . יתחברו על יהודה :

י (ב) חקקי און . שטרות מזוייפין : ומכתבים . לשון ערבי הוא כמו מכתבים

באור

(תהלים ק״ס) ארץ תרגם לפרדסים (רד״ק) . ונעתם חסכת הארץ , מפני שהיא מכוסה בעשן . וראוי לתרגם (מיוט רמז למה מין דוקמל בפהלוי) , ויותר נראה שהוא לשון הבערה , ושעורו , בעברת ה׳ תבער הארץ . וע״י זה יהיה הענין כמאכולת אש : (ט) ויגזר , כמשמעו חותך כמו (מלכים ג׳ כ׳) גזרו את הילד , ר״ל לצד ימין יחתכו את אשר נזלו לחתיכות כדי לבלעם . ורד״ק פירש ויגזר ויחטף , כי החוטף נוזר הדבר ממקומו , ותרגומו (מיון רמפעם היכוופג) . בשר זרועו , ע״ד משל שיחמסו את בון קרוביהם , וכפשוטם לא תמלא , וכן תרגם סכנדי נגר נכסי קריביה יבזון . (כ) מנשה , הלא יבוזו את הלב , והם מחיים דבקים וזה טעם בשר זרועו יאכלו .

י (א) ומכתבים , פועל יוצא לגמי , ומשר כן על הדיוטים כי הם מכתבים (בן מלך) . כתבו , ג״כ יוצא לגמי , המכתבים יכתבו עמל . ולדעת רד״ק יוצא לשלישי ,

הדיוטים

(ב) לְהַטּוֹת מִדִּין דַּלִּים וְלִגְזֹל מִשְׁפַּט עֲנִיֵּי עַמִּי לִהְיוֹת אַלְמָנוֹת שְׁלָלָם וְאֶת־יְתוֹמִים יָבוֹזּוּ: (ג) וּמַה־תַּעֲשׂוּ לְיוֹם פְּקֻדָּה וְלִשְׁוָאָה מִמֶּרְחָק תָּבוֹא עַל־מִי תָנוּסוּ לְעֶזְרָה וְאָנָה תַּעַזְבוּ כְּבוֹדְכֶם: (ד) בִּלְתִּי כָרַע תַּחַת אָסִיר וְתַחַת הֲרוּגִים יִפָּלוּ בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁב אַפּוֹ וְעוֹד ידו

לָא תָבוּ מֵחוֹבֵיהוֹן דְּיִתּוּב רוּגְזֵיהּ מִנְּהוֹן וַעֲד בְּעַן מַתְקְפִין מֵרְדֵיהוֹן וְעוֹד מחתיה

כָּתְבִין: (ב) לְאַסְטָאָה מְדִין מְסַכְּיְנִין וּלְמִינַס מַה דְּרָעָן מֶחֱשִׁיכֵי עַמָּא בְּדִינָא לְמֶהֱוֵי אַרְמְלָן עֲדֵיהוֹן וְיַת נְכְסֵי יַתְמַיָּא יְבוּזוּן: (ג) וּמָה תַּעְבְּדוּן לְיוֹמָא דְיִסְעָרוּן עֲלֵיכוֹן חוֹבֵיכוֹן וּלְרִיגּוּשׁ עָקָא מֵרָחִיק אֵיתֵי לְאָן תֵּעַרְקוּן לְסָעִיד וְהֵיכָא תְּשַׁבְּקוּן יְקָרְכוֹן: (ד) בְּבַּר מִן אַרְעָכוֹן אָסִירִין תִּתְאַסְרוּן וּבַר מִקְרָיֵכוֹן קְטִילִין תִּתְרְמוּן בְּכָל דָּא

ר ש "י

מכתבים (סמ"ס חירק וכ"ף שוא ומ' קמוצה) בלשון עברי: (ב) להטות. ע"י שמרות שקר את הדלים מדין זכות הרמויים להם: (ג) ליום פקודה. שיפקד הקב"ה עליכם עוונכם: על מי תניסו לעזרה. הקב"ה אינו בעזרתכם: ולשואה. לשון חורבן: ואנה תעזבו. את כל הכבוד אשר אתם קובלים מן הגזל כשתלכו בגולה בגלל: (ד) בלתי כרע תחת אסיר. במקום אשר לא כרע ולא יבין אחד מכם שלא היה שם כריעת המרכבה שם במותו המקום תהיו אסורים כלומר חוץ מאלכם תאסרו וכן תרגם יונתן בר מן מרעכון מתאסרין: תחת. מקום כמו שכו שים תחתיו (שמות ט"ז): ותחת הרוגים יפלו. ובמותו מקום יפלו הרוגים:

הוי

באור

סדיינים שמלווים לסוסריסם לכתוב. וסוכיח סגניח את סשרים וזקני העם, המחזיקים ידי מנגי חמס, וכותבים משפטי חמס ושד על מכתים לדיקים בריבם. (ג) ולשואה, הרבן ושממם, ושמעם ואם אין מורח בלבבכם משני הקרובות, שהן בשלום עמכם, אם תעשו לשממם שתבוא ממרחק. על מי, אל מי כחביריו הרבים. (ד) בלתי ברע, מלשון קשה לפתרו, והרחב"ע פי' לא ימלט אלא מי שיכרע ויחביא עלמו בין האסורים או במקום הכרוגים. ולפי פי' הרד"ק תרגום אלא בלתי (קהלת פרק ג' ה. קהלת פרק ט' ה. טהיין ויקהל ויח—טהיין שמות ויח). ורלוי לתרגם (שמות פרשת שמות, ויקהל ויח—חוכד שמות). ולדעת מקלת מכתבים תרגומו (מוסיפר רעך דשם ויח וין מוסיפר דשן שמשמעותן בייגלין, שמות ויח—

מְחָתֵיהּ עָתִידָא לְאִתְפָּרָעָ מִנֵּהוֹן: (ה) וַי אַתּוּרָאָה שׁוּלְטַן רוּגְזִי וּמַלְאַךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָמַי עֲלֵיהוֹן בִּלְוָט: (ו) בְּכְנֵישָׁא חֲנֵיפָא אֲשַׁלְחִינֵיהּ וְעַל עַמָּא דָּעְבְרוּ עַל אוֹרַיְתָא אֲפַקְּדִינֵיהּ לְמִבַּז בִּזָּא וּלְמֶעְדֵי עָרָאָה וּלְשַׁוָּיוּתֵיהּ לְדָיִישׁ כְּסִין שׁוּקִין: (ז) וְהוּא לָא כֵן מְדַמֵּי וְלִבֵּיהּ לָא כֵן מְחַשֵּׁיב אֲרֵי לְשֵׁיצָאָה אֲמַר בְּלִבֵּיהּ וְלַאֲסָפָא עַמְמִין לָא בְחֵים: (ח) אֲרֵי יֵמַר הֲלָא כָל שַׁלְטוֹנַי כַּחֲדָא כְּמַלְכִין חֲשִׁיבִין קֳדָמָי: (ט) הֲלָא כְנָא

יָדָו נִטּוּיָה: (ה) הוֹי אַשּׁוּר שֵׁבֶט אַפִּי וּמַטֶּה הוּא בְיָדָם זַעְמִי: (ו) בְּגוֹי חָנֵף אֲשַׁלְּחֶנּוּ וְעַל־עַם עֶבְרָתִי אֲצַוֶּנּוּ לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז בַּז וְלָשׂוּם מִרְמָס כְּחֹמֶר חוּצוֹת: (ז) וְהוּא לֹא־כֵן יְדַמֶּה וְלִבּוֹ לֹא־כֵן יַחְשֹׁב כִּי לְהַשְׁמִיד בִּלְבָבוֹ וְלַהְכְרִית גּוֹיִם לֹא מְעָט: (ח) כִּי יֹאמַר הֲלֹא שָׂרַי יַחְדָּו מְלָכִים: (ט) הֲלֹא כְּכַרְכְּמִישׁ

ולשומו קרי כלנו

תולדות אהרן זעמי פקריס מ"כ ס"ו:

רש"י

(ה) הוי. כי מצאתי את אשור שבט אפי ומטה הוא ביד זעמי כיוצא של בני אשור: (ו) בגוי חנף. ירמיה: (ז) והוא. סנחריב: לא כן ידמה. שהגזרה מתחי ואני שולחו. ידמה קווידיי"ר בלע"ז[1]): ולבבו לא כן יחשוב. שמלחתיו על עסקי ממון לשלול שלל ולבוז בז כי בלבבו להשמיד את הכל בנפשו: (ח) כי יאמר וגו'. לכך נבנה לנו: (ט) הלא ככרכמיש. כשאר בני כרכמים ארים ושלטונים

כן

באור

כי אם לא יקדש לפניו מלות השלילה או סורתתו שלילה, כמו (במדבר כ"ג) עד אלתי השמיר לו שריד, מכת אלתי ארם (למעלה י"ד). וכיוצא, אם לא ברע כל איש מבם תחת אסיר, או מי שלא כרע תחת אסיר, יפול תחת ההרוגים. (ה) ומטה, המטה שהוא ביד בני אשור, הוא מטה זעמי. (ו) עם עברתי, שים לי עברה עליו. ולשומו, הכוונה שב על שם עברתי, ואשור ישים אותו כנגד המושלך בחוצות, וכל רומסים עליו. (ז) ידמה, לשון דמיון, כמו כאשר דמיתי (למעלה י"ד), ושטעם אשור לא יחשוב, כי להוכיח שלחתיו, רק אין לו, כי אם לעקור את הכל (בן עזרא). לא מעט, ענינו הרבה. (ח) הלא שרי, הלא כל איש משרי הוא חשוב כמלך, ויש לכל איש משם עם נדול ואיל רב. (ט) ככרכמיש וגו', הלא העירות על נהר פרת ממלכת

חרס

1) קווידיי"ר בלע"ז, Cogiter : cogitare, ומס. מיס. (דפוקען, גלויבען).

כַּלְנוֹ אִם־לֹא כְּאַרְפַּד חֲמָת אִם־
לֹא כְּדַמֶּשֶׂק שֹׁמְרוֹן: (י) כַּאֲשֶׁר
מָצְאָה יָדִי לְמַמְלְכֹת הָאֱלִיל
וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשֹּׁמְרוֹן:
(יא) הֲלֹא כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשֹׁמְרוֹן
וְלַאֲלִילֶיהָ כֵּן אֶעֱשֶׂה לִירוּשָׁלַם
וְלַעֲצַבֶּיהָ: (יב) וְהָיָה כִּי־יְבַצַּע
אֲדֹנָי אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂהוּ בְּהַר
צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִַם אֶפְקֹד עַל־פְּרִי־
גֹדֶל לְבַב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר . וְעַל־־־

תפארת

כָּל דַּאֲמַר בְּטוּרָא דְצִיּוֹן וּבִירוּשְׁלֵם אַסְעַר עַל עוֹבְדֵי רָם לְבָא דְמַלְכָּא

דאתור

ר ש ' י

כן בני כלמו על כן גם לא כארפד תסר הוא מסלטנות חמת שלקחתי מארם וגם לא כדמשק שלקחתי מיד ארם כן עשיתי לשומרון . גם לא כארפד חמת דבוק הוא כארפד על חמת לכך נקוד פתח : (י) ופסיליהם . היו מירושלים ומשומרון ומחרי שעובדי פסילי שומרון וירושלים נפלו בידי ולא הפילוס פסיליהם כך שומרון וירושלים לא תנצל : (יא) כאשר עשיתי לשומרון וגו' . זאת יאמר למחר שיכעוס את שומרון : והיה כי יבצע וגו' . אבל לא היה כמו שדימה אלא מאחר שיגמור הקב"ה את כל מעשהו ונקמתו בישראל ובקלת ערי יהודה ומאותם ירושלם יכעיו בני ליון וירושלים נשוב אלי לאודים למלך אשור כי לא בכחו] נצר : אפקוד על פרי גודל לבב מלך אשור . על אשר הפרה והרבה גודל לבב מלך אשור להתפלל בכחו על שקר . פרי גודל קרייסמנ"ט דגרנדיי"ג בלע"ז 1) שם לב שגאריב : תפארת רום עיניו . על שהפאר בנאותו .

תפארת

באור

תרס , וכשם אשור (רד"ק) . (י) ופסיליהם , פסילי ממלכות אשר מלאה ידי . היו רבים מפסילי ירושלים ושומרון . (יב) יבצע , יגלים כמו (זכריה ד') ידיו תבלענה

כנ"ל

1) קרייסמנ"ט דגרנדיי"ג בלע"ז ג"ל דגרדדינ"ג , Croissant de grandesee, grundesse, (סטפרמנלצוים : נוכהשאפט מן הקסאוסה) .

דְאַתּוּר וְעַל תּוּשְׁבְּחַת רָמוּת עֵינוֹהִי: (יג) אֲרֵי אָמַר בְּתָקוֹף יְדִי עֲבָדִית וּבְחוֹכְמָתִי אֲרֵי סוֹכְלְתָן אֲנָא וַאֲגַלֵּיתִי עַמְמַיָּא מְמֵדִינָא לְמִדְנָא וְקָרְנֵי תּוּשְׁבְּחַתְהוֹן בְּזֵיתִי וַאֲחָתִית בְּתָקוֹף יַת יַתְבֵי כְרַכִּין תַּקִּיפִין: (יד) וְאַשְׁכַּחִית בְּקָנֵה יְדִי נְכְסֵי עַמְמַיָּא וּכְמַכְנֵשׁ בֵּיעִין שְׁבִיקִין כָּל רַיְרֵי

תִּפְאֶרֶת רוֹם עֵינָיו: (יג) כִּי אָמַר בְּכֹחַ יָדִי עָשִׂיתִי וּבְחָכְמָתִי כִּי נָבֹנְתִי וְאָסִיר ו גְּבוּלֹת עַמִּים וַעֲתִידֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׁתִי וְאוֹרִיד כַּאֲבִיר יוֹשְׁבִים: (יד) וַתִּמְצָא בַקֵּן ו יָדִי לְחֵיל הָעַמִּים וְכֶאֱסֹף בֵּיצִים עֲזֻבוֹת כָּל־הָאָרֶץ אֲנִי אָסַפְתִּי וְלֹא הָיָה נֹדֵד כָּנָף

ועתודותיהם ק׳ כביר ק׳ ופצה

אַרְעָא אֲנָא כְּנֵישִׁית וְלָא הֲוָה נָמֵיל מְכָּא וְשָׁדֵי כָּא ופתה

תולדות אהרן ואסיר גבולות נרכות ד׳ כ״ת · ידיסד׳ ע״ו:

ר ש ״ י

תפארת וונטמנ״ט בלע״ז1) · רוס עיניו גסות רוחו כענין שנאמר גבה עינים ורחב לבב (תהלים ק״א): (יג) כי אמר בכח ידי עשיתי. כל גבורתי ולא מצת הקב״ה: נבונותי. חכמתי: ועתידותיהם. מעמדם ומלכם: ואוריד. הורדתי מגדולתם: כביר יושבים. יושבים רבים: כביר פלסור״ם בלע״ז2): (יד) בקן. כקיני העופות הפקר: ובאסוף בצים עזובות. וכאחר יאסוף מים ביצים עזובות שעזבתם אמם ואין מוחה בידם לכאות עליכם: נודד כנף ופוצה פה ומצפצף. כל הלשון הזה נופל בעופות לפי שדומם מותם הגולין לקן לפריס ולביצים עזובות אמר לשון זה לא

ולפלפו

ב א ו ר

(הכ״ל). פרי, כפשוטו, והוא פרי זדונו, אשר חבל ומשחית את ירושלים · רום עיניו, גבהות שלב כראשי בעיניים, וכן אמר (משלי כ״ה) רוס עינים ורחב לב (רד״ק). (יג) ואסיר גבולות, לכל עם יש גבול לארצו, וכיון שהוא בכחם הכל, שב הכל מלכות אחת, וכאן הוא כאלו הסיר הגבולות (מדברי רד״ק). ועתידותיהם, מושרותיהם אשר הכינו להם: שושתי, בזיתי, מענין שוסים את הגרמות, בחלוף הסמ״ך לצי״ן שמשלית. כאביר, כגבור, מן תביבי לב, והרמוז כְּאַבִּיר, וסכ״ף היא לשמת (חום השוד), ומשמע, תגבי הגבור הורדתי מלכיהם כיושבים על כסא ממשלתם. (יד) עזובות, שאין שם עליהם, כי כשטוף עליהן נודד כנפיו ומבא בקן, למנוע מלקחתם אם יוכל, אבל כשהם עזובות

יקחם

1) וונטמנ״ט בלע״ז, Vantement, (רמז ריחאען, פרשהופען) ·
2) פלסור״ם בלע״ז, Plusors : plusieurs, (אפהרערפ, פיעל) ·

וּפִצֶּה פֶּה וּמְצַפְצֵף׃ (טו) הֲיִתְפָּאֵר
הַגַּרְזֶן עַל הַחֹצֵב בּוֹ אִם־יִתְגַּדֵּל
הַמַּשּׂוֹר עַל־מְנִיפוֹ כְּהָנִיף שֵׁבֶט
אֶת־מְרִימָיו כְּהָרִים מַטֶּה לֹא־
עֵץ׃ (טז) לָכֵן יִשְׁלַח הָאָדוֹן יְהוִה
צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנָּיו רָזוֹן וְתַחַת
כְּבֹדוֹ יֵקַד יְקַד כִּיקוֹד אֵשׁ׃

ופתח פומא וממלל
מלא׃ (טו) האפשר
דישתבח חוליא על
דחליל ביה למימר הא
אנא חליית אם יתרברב
מסרא על דנגיר בה
למימר הלא אנא נגרית
כארמא חוטרא למחי
לא חוטרא מחי אלהין מן
דמחי ביה׃ (טז) חלף
והיה
דאתרברב מלכא דאתור בכן ישלח רבון עלמא יי צבאות
ברברנוהי מחא ותחות מני יקרהון מיקד ייקדון כיקדת אשא׃

תולדות אהרן היתפאר עקדה שער ג״כ · עקריס מ״: ס״ג : לכן ישלח סנהדרין י״ח ג״ד ג״כ : ותחת כבודו שבת מ״ו ק״ג · סנהדרין י״ח ג״כ :

ויהי

ר ש ״ י

לפלפו עליהם סמג והמס : (טו) היתפאר הגרזן · הקב״ה אומר לא היה לך להתהלל בזאת כי מיד אלא הגרזן אלי ואני החולב בך נפרע על ידך מעויבי אתם המשור ואני המניפו וכי דרך המשור להתגלל על מניפו · משור מיר״ש בלע״ז) : כהניף שבט את מרימיו . כאלו היה השבט מניף את עלמו ואת יד המרימו ואלא מין שבט מניפו אלא סמדס : כהרים מטה לא עץ . לא העץ הוא המריס אלא המדס הוא המריס : (טז) ותחת כבודו . תחת גנדיסס יהיו נשרפין סנגדיס הם מכבדים את המדס . ומדרש אגדה כאן פרש לגבי הם הכבוד שעשה הם לאביו כשכפה ערות נח אביו שנאמר (בראשית ט׳) ויקח שם ויפת ונושם : יקד יקוד · יצרף שריפה כשריפת אש

הם

באור

יקחם אלא מניפה , כן אני לא אלחתי מוכן לכל מה שלקחתי ואספתי (רד״ק) . (טו) המשור , במגרה (שמואל ב׳ י״ג) תרגם שכשדי במסרין , והוא כלי אלא פנימות , שמסרין הן נסרים , לא עץ , שמשה שהוא עץ לא יכים את בעלו שעליו עץ , והוא המריס . (טז) במשמניו , גדולים שבהם , נבוריס וברייתם , כאמרו (שופטים ד׳) כל שמן וכל לים חיל , וכן אמר (תהלים ע״ח) ויפרוג במשמניהם ובחורי ישראל הכריע (הכ״ל) . רזון , עניו כחש , והוא השמות , כמו ויכלח רזון בנפשם (תהלים ק״ו) , ולפי שאמר במשמניו , אמר גם כן רזון (כן אלך) . כבודו , שבעם על חילו הגדול והריו שהם כבודו . (יז) אור , כמו וקדושו ,

והוא

1) מיר״ש בלע״ז , לא ידעתי לכוונו , ואולי הוא בית״ש כמו שפי׳ הרד״ק , Serre, (סייכה ושפא) .

(יז) וְיֵהֵי מֵרֵי נְהוֹרֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל וְקַדִּישֵׁיהּ מֵימְרֵיהּ תַּקִּיף כְּאֶשְׁתָּא וּפְתָגְמוֹהִי כְּשַׁלְהוֹבִיתָא וְיֵקְטוֹל וְיֵשֵׁי שִׁלְטוֹנוֹהִי וְטוּרְנוֹדֵהִי בְּיוֹמָא חַד׃ (יח) וְיֵקַר סַגִּי מַשְׁרְיָתֵיהּ נַפְשֵׁיהּ וְגוּפֵיהּ עִם פְּגָרֵיהוֹן יְשֵׁצֵי וְיֵהֵי תְּבִיר עֲרִיק׃ (יט) וּשְׁאָר עֲבָדֵי קְרָבֵיהּ יְסוֹפוּן לְמֶהֱוֵי עִם דְּמָנָן וּמַלְכוּ חֲלָשָׁא יְתְחַשְׁבוּן׃ (כ) וְיֵהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא יוֹסִפוּן עוֹד שְׁאָרָא דְּיִשְׂרָאֵל וְשֵׁזְבַת בֵּית יַעֲקֹב לְאִסְתַּמָּכָא עַל

(יז) וְהָיָה אוֹר־יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ וּקְדוֹשׁוֹ לְלֶהָבָה וּבָעֲרָה וְאָכְלָה שִׁיתִּוֹ וּשְׁמִירוֹ בְּיוֹם אֶחָד׃ (יח) וּכְבוֹד יַעְרוֹ וְכַרְמְלוֹ מִנֶּפֶשׁ וְעַד־בָּשָׂר יְכַלֶּה וְהָיָה כְּמְסֹס נֹסֵס׃ (יט) וּשְׁאָר עֵץ יַעְרוֹ מִסְפָּר יִהְיוּ וְנַעַר יִכְתְּבֵם׃ (כ) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לֹא־יוֹסִיף עוֹד שְׁאָר יִשְׂרָאֵל וּפְלֵיטַת בֵּית־יַעֲקֹב להשען

עממיא

תולדות אהרן והיה אור עקרים מ"ב כ"ע: ושאר עץ מנכדרין סס: והיה ביום סס נ"ד:

ר ש"י

סס: (יז) אור ישראל. התורה שעוסק בה מזקיקו תמיד לסס לסמריב: וקדושו. הקב"ה. ד"ת וקדושו לדיק"ס שבדור: שיתו ושמירו. סריו וגבוריו: (יח) וכבוד יערו וכרמילו. סס רבוי חיילותיו. כרמל. יער גבוה: כמסוס נוסס. לפי שדימה לותס לעלי יער דמה פורעמותס לתולעת הנוסר בפיו ומוהן העץ וקירסו סס כמו כלעז יאכלס כס (לקמן ל"ת): כמס"ס נוסס. כמנור המנורר: כמסוס נוסס. כמסוס שלי ניסס שסוע נטחן דק דק שסולעת מוהן כך היס הסליר וסריפת גופן דק. מסוס כוע הנטחן וניכל על ידי מולעת. נוסס הוע סמולעת: (יט) ושאר עץ יערו. הנותריס בחיילותיו: מספר יהיו. נוחיס לספור כי מעט סס ונער יוכל לכתבס. ולמרו רבוהיו עשרס נסללו מכס שלין לך קטן שמיו כותב יו"ד קטנס: (כ) להשען

על

באור

והוא סס. שיתו ושמירו, הוא שמיר וסית, משל על הסטוחים. (יח) וכבוד, הסריס הגבוהים, כמו וכבודו מתי רעב (למעלה ס'). וכרמלו, כמו מרן הכרמל (ירמיה ב' ז'), ורמז סס הנאור. וכאן כוון הנביא סס בדרך משל על גבורי כח וגחורי חמד, שסיו במחנה אשור. כמסס נסס, כדבר הנמסס ונמס מן התולעת, ורמז פירש"י. ואולי רצוי להיות בְּמִסַּס נִסַּס הנסעל, כלומר היס ניתן מן התולעת הנקרא סס, מנזרת נסס בחסרון סנו"ן, כמו סית מסרס נסע; ואס הוא מנחי ע"ו, סרצוי נָסוּס. (יט) מספר, מעטים, מתי מספר. ונער יכתבם, הנער לא ילמה לכתוב,

לְהִשָּׁעֵן עַל־מַכֵּהוּ וְנִשְׁעַן עַל־ יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת׃ (כא) שְׁאָר יָשׁוּב שְׁאָר יַעֲקֹב אֶל־ אֵל גִּבּוֹר׃ (כב) כִּי אִם־יִהְיֶה עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם שְׁאָר יָשׁוּב בּוֹ כִּלָּיוֹן חָרוּץ שׁוֹטֵף צְדָקָה׃ (כג) כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת עֹשָׂה בְּקֶרֶב כָּל־הָאָרֶץ׃ (כד) לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צבאות בְּזָכוֹ׃ (כג) אֲרֵי גְמִירָא וְשֵׁיצָאָה יְיָ אֱלָהִים צבאות

עַמְמַיָּא דְּהָווּ מְפַלְּחִין בְּדוֹן וְיִסְתַּמְכוּן עַל מֵימְרָא דַּיְיָ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל בְּקוּשְׁט׃ (כא) שְׁאַר דְּלָא חָטוֹ וּדְתָבוּ מֵחֲטָאָה שְׁאָרָא דְּבֵית יַעֲקֹב יְתוּבוּן לְמִפְלַח לְקָדָם אֱלָהָא גְּבָרָא׃ (כב) אֲרֵי אִם יְהֵי עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל סַגִּי כְּחָלָא דְיַמָּא שְׁאַר דְּלָא חָטוֹ וּדְתָבוּ מֵחֲטָאָה יִתְעַבְּרוּן לְהוֹן גְּבוּרָן דְּמִתְגַּבְּרָן וּמַדְבְּרָן יְיָ אֱלָהִים צבאות

ר ש"י

על מכהו. לסמוך על מלכי מלריס שהם היו תחלת המליכים להם: (כא) שאר ישוב. השארית כשהן ישובו אל הקב"ה: אל גבור. שהרשה להם נבורה בשחריב: (כב) כי אם יהיה עמך. להזקיקו אמר הנביא אם יהיה עמך כחול היה השאר שיסוב בו למוטב תשטף את כליון החרון לבא עליהם ויעבדו אלהיהם בצדקה שיתגברו כה: (בג) כי כלה ונחרצה. ברשה הקב"ה עושה (דין) ברשעים ותכנעו ותשובו אליו: (כד) לכן. לפי שידעתי שתשובו אליו חזקיה וסיעתו. (דבר אחר לכן לשון שנועה)

באור

כי מעטים יהיו. (ב) מכהו, הוא אשור שהכה בהם בו ובשאר עליו, ולשון בא לכאורה כל ערי יהודה. באמת, בישרנו על ס' באמת. (כא) שאר ישוב, לפי שבימי חזקיהו גלו רוב ישראל, לפיכך אמר שאר, ר"ל מה שנשאר מיעקב ישוב אל ס' (רד"ק). (כב) חרוץ, גזור מהשם, כמו (מלכים ב' כ') מהשניך אשר תצא (בן עזרא). שוטף צדקה, לדעת הרד"ק כמו בצדקה, הכליון יבואם בצדקה ויכלם. ולד"ת בצדקה היא שופטת. ומהרשה הפעיל שוטף מושב על כליון, ובשאר מקומות תרגומו (וואגשווימט), ופה (מיינהעד טוישווימט). ובטעם הכליון החרוץ ישטוף את הצדקה, כי על ידו יעשים בהם מהשפטי ס' אשר לדקו יחדיו. (בג) כלה ונחרצה, כמו כליון חרוץ בפסוק הקודם, ס' לנאות עושה כלה והיא נחרצה. וז"ל הרד"ק: כי כלה ונחרצה, כמו אמר, כליון החרון, וכפל ונחרצה לחזק, ר"ל כי הכלה תהיה נמורה, אמר: כלה אני עושה והכלה היה נחרצה. ולדעתו תרגום ונחרצה (גשעפליכט), ואינו נראה לפי סורתו בשאר מקומות

נמקרא

צְבָאוֹת עֲבַד עִם כָּל רַשִׁיעֵי בְּגוֹ אַרְעָא :
(כד) בְּכֵן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת לָא תְּדְחַל עַמִי יָתֵיב צִיּוֹן מֵאַתּוּרָא בְּשׁוּלְטָנֵיהּ יְמְחִינָךְ וּמַרְוָתֵיהּ יְרִמֵי עֲלָךְ כְּדְבָּאוֹרַח מִצְרָיִם :
(כה) אֲרֵי עוֹד צְבַר כְּזֵעִיר

מֵאֲשׁוּר בְּשִׁבְטָא יַכֵּיהּ וּמַטְּרֵהּ יִשָּׁא־עֲלָיִךְ בְּדָרְכָּהּ מִצְרָיִם :
(כה) כִּי־עוֹד מְעַט מִזְעָר וְכָלָה זַעַם וְאַפִּי עַל־תַּבְלִיתָם :
(כו) וְעוֹרֵר עָלָיו יְהוָה צְבָאוֹת

שׁוֹט

וְיסוּפוּן לְוָטַיָא מְנָכוֹן דְּבֵית יַעֲקֹב וְרוּגְזִי עַל עַמְמַיָא עַבְדֵי תִּבְלָא לְשֵׁיצְיוּתְהוֹן : (כו) וְיֵיתֵי עֲלוֹהִי יְיָ צְבָאוֹת מָחָא כְּמָחַת מִדְיָן בְּשִׁקְיף עוֹרֵב

ומרותיה

ר ש ״ י

שנוסע לכן בעמת . כה אמר ס׳ אל תירא מאשור : בשבט יכנה . בשבט פיו יחרף וינדף מחכם על ידי רבשקה : ומטהו ישא עליך . לפיים כדרך שעשה למלריים . ועוד יש לפרש בשבט יככה אשר עד הנה כך בשבטו וכורגל לשאת עליך מעטו ומימתו כדרך המלריים משום רבי מנחם אמר לי ר׳ יוסף : (כה) כי עוד . ימים מעט מזער וכלה משעה שלי שניתן למשה ביד אשור כמו שאמר למעלה ומשה סוף כידם זעמי : ואפי . שהיה לשבע יאוב : על תבליתם . לשון חבל עשו (ויקרא כ׳) על מירופים וגידופים אשר גדפו נאצו מלך אשור אותי : (כו) ועורר עליו . ולעורר

עליו

ב א ו ר

נאקרא . (כד) ומטהו , זה השם שהכיל על יושבי ירושלים , שלש מאות ככר כסף ושלשים ככר זהב (רד״ק) . בדרך מצרים , מארץ אדום נסע סנחריב מלך אשור דרך ארץ יהודה לבוא מלרימה , ובעברו כנגד קלת ערי יהודה , אבל לא עמד בארץ , כי חזקיהו נתן לו שוחד . אך אחרי שובו ממלרים , בא בחיל גדול להתוקף במלך יהודה אשר בעת בו , ושיתה לרם גדולה בארץ יהודה , וממנה נשלח הסוף , הנזכר בספרי הקדש . (כה) מעט מזער , הכפל להמעיט הזמן , עוד מעט זמן יהיה (רד״ק) . וכלה זעם , הזעם יכלה ממך בית יעקב , וכן תרגם הכלדי ויסופון לוטיא מנכון דבית יעקב . תבליתם , השחתם וכליון , והפעל ממנו בלו עלמי (תהלים ל״ב) , ולא יוסיפו בני עולם לבלותם (דברי הימים ב׳ י״ו) . והכתוב הזה על אשור , ובספר הקרוא בו ברד״ק היה כתוב תבליתם בכ״ף , ושניהם ג״כ כליון . והכלדי תרגם ורוגזי על עממיא עבדי תבלא לשיציותהון . ולדעתו עניין חבלית משעה מנוסה ומחבב , כמו (ויקרא כ׳) חבל עשו . (כו) ועורר , עניין חוספת היד על הפגיף , לפי שהפגיף את השבט הוא מעוררו ממנוחתו ומכעיסו מנוח ומנח , וכן עורר את חניתו (שמואל כ׳ כ״ג) . ומטהו , שעורו , וכמלת מטהו על היש . ורומז כזה על המלריים אשר מוכנו

שׁוֹט כְּמַכַּת מִדְיָן בְּצוּר עוֹרֵב וּמַטֵּהוּ עַל־הַיָּם וְנִשָּׂאוֹ בְּדֶרֶךְ מִצְרָיִם: (כז) וְהָיָה ו בַּיּוֹם הַהוּא יָסוּר סִבְלוֹ מֵעַל שִׁכְמֶךָ וְעֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ וְחֻבַּל עֹל מִפְּנֵי־שָׁמֶן: (כח) בָּא עַל־עַיָּת עָבַר בְּמִגְרוֹן לְמִכְמָשׂ יַפְקִיד כֵּלָיו: (כט) עָבְרוּ מַעְבָּרָה גֶּבַע מָלוֹן לָנוּ

חרדה

בְּגִבְעָ֫ה בָּתוּ לְהוֹן אִתְבָּרוּ יָתְבֵי רָמָתָא אֶנַשׁ גִּבְעַת שָׁאוּל עַרָקוּ: (ל) אָרִימִי קָלֵכוֹן אֶנַשׁ בַּת גַּלִּים אֲצִיתוּ דַּיְתְבִין בְּלַיְשׁ

חדירין

ר ש"י

עליו: שוט. מכת יסורין: כמכת מדין: שנפרנו בגולם ממת והמלכים שכרמו מכם ונמלטו נהרגו עורב בלור עורב כדמפרש בספר שופטים אף זה לאחר שיסוב לפרעו יפול שם בחרב: ומטהו על הים. ועוד יעורר עליו את מטהו אשר היה על הים בפרעה וכמילו: ונשאו. וטילטלו מן העולם כדרך שנשא את מליים: (כז) וחובל עול. שנחריב מפני חזקיהו שסיח עות לדורו בשמן. ורבותינו פירשו מפני שמנו של חזקיהו שסיח דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שעשיתם לעסוק בתורה כעניין שנאמר אשר העתיקו אנשי חזקיהו וגומר (משלי כ"ה): (כח) בא על עית. מונח והולך מסעות שנסע סנחריב ובא על ערי יהודה לבא ירושלים ביום מפלתו. עית מגרון מכאן רמז שבעת שעול בא גליס ליסה ענתות מדמנה גביס כולן מקומות הן:

לנו

באור

ביס, בעמות משה ידו עם מטהו עליו ויבא לאיתנו. ונשאו, וטילטלו מן העולם (רש"י). וכן (מיכה ג') כאשר יאספו שומני. ברדך, בעניין כמו בדרך כל הארץ (בראשית י"ח). וכן (עמוס ד' י') שלחתי בכם דבר בדרך מליים. (כז) וחבל, כמו משחתה, וכן וחבל את משחת ידיך (קהלת ה'), ומעמו העול יסיח נשחת, ומחורגם כפי כעניין. מפני שמן, בשוב ישראל אל אלהים יסיו שמנים ויתגברו ויאבדו העול, וקרוב לזה פירש בראב"ע. (כה) למכמש, למ"ד במקום בי"ת. יפקיד כליו, סניחו שם כליהם שבגדים, כדרך בנא מלחמה, שם יחסר על מחוז חפצו. (כט) מעברה, דרך גר בין

הרים

חֲרָדָה הָרָמָה גִּבְעַת שָׁאוּל נָסָה:
(ל) צַהֲלִי קוֹלֵךְ בַּת גַּלִּים הַקְשִׁיבִי
לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנָתוֹת: (לא) נָדְדָה
מַדְמֵנָה יוֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ:
(לב) עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יְנַפֵּף

הפטרת יום שמיני של פסח ידו

דְּדַיְרִין בַּעֲנְיָה עֲנָתוֹת:
(לא) אִתְבָּרוּ אֱנָשׁ מַדְמְנָה
יַתְבֵי גֵיבִים גְּלוֹ: (לב) עַד
כְּעַן יוֹמָא רַב וְסָגֵי עִדָּן
לֵיהּ לְמֵיעַל הָא סַנְחֵרִיב
מַלְכָּא דְּאַתּוּר נְטַל וַעֲבַר
תְּלַת אַוְנִין וּדְבַר עִמֵּיהּ
אַרְבְּעִין אַלְפִין גוּסְפָנִין

דְּדָהַב דְּבָנֵי מַלְכִין קְטִירֵי תָּגָא וְתִבִין בְּהוֹן וּדְבַר עִמֵּיהּ מָאתָן אַלְפִין אָחֵידֵי סַיְפִין וְרוּמְחִין וּדְבַר עִמֵּיהּ מָאתָן וְשִׁתִּין אַלְפִין מְחַצְּצֵי גִּירִין גּוּבְרִין דְּרָהֲטִין קְרָמוֹדֵי מָאָה אַלְפִין אוּרְכָּא דְּמַשְׁרְיָתֵיהּ אַרְבַּע מְאָה פַּרְסִין צַוָּאר סוּסָוָתֵיהּ אַרְבְּעִין פַּרְסִין מְנִין מַשְׁרְיָתֵיהּ מָאתָן וְשִׁתִּין אַלְפִין רְבוּא חָסַר חַר וְכֵן אָתוֹ עַל אַבְרָהָם כַּד רָמוֹ יָתֵיהּ לְגוֹ נוּרָא יְקִדְתָּא וְכֵן עֲתִידִין לְמֵיתֵי עִם גּוֹג וּמָגוֹג כַּד יְשֵׁלַּח עֲלָמָא קִצֵּי לְמִתְפְּרָקָא מַשְׁרְיָתָא קַדְמֵיתָא כַּד עָבְרוּ בְּיַרְדְּנָא שָׁתוּ מַיָּא דַּהֲווּ בְּיַרְדְּנָא מַשְׁרְיָתָא תִּנְיָתָא כַּד עָבְרוּ בְּיַרְדְּנָא דְּלוֹ עִקְבֵי סוּסָוָתָא וְשָׁתוּ מַיָּא מַשְׁרְיָתָא תְּלִיתָאָה כַּד עָבְרוּ בְּיַרְדְּנָא חָפְרוּ בֵּירִין וְשָׁתוּ מַיָּא) אָתָא וְקָם בְּנוֹב קְרַיְתָא דְּכָהֲנַיָּא לְקַבֵּיל שׁוּרָא דִּירוּשְׁלֵם וְעָנֵי וְאָמַר לְחֵילוֹתֵיהּ הָלָא דָּא הִיא קַרְתָּא

ירושלם

תולדות אהרן בדרת מדרגת מנסדרין סם: עוד היום מגלם ד' לית · סנסדרין י"ח ל"ד ל"ם:

ר ש י

(כט) לנו · לשון ליגה: נפח · נרחה נרחו כולן מפני חילותיו: (ל) צהלי קולך: להזכיר לעם: הקשיבי לישה · את קול הסופר זכרהו לטב וכן מניח עניות: (לא) העיזו · נאספו לנרות · ורבותינו דרשו להלי קולך וכל המקרא במדרש אחר נתנדם חלק ונעמידו המפעות על מסר מבל יוכלו תרגם את כולן שמות מקומות: (לב) עוד היום בנוב לעמוד · כל הדרך הזה נתלבט כדי לעמוד כעוד היום בנוב לפי שאמרו

נו

ב א ו ר

סכים · לנו, לשון ליגה: (ל) צהלי, שרימי קולך, כדי שישמעו מגמי ליש ויברחו לנפש · בת גלים, יתכן שיהא בת כמו בת ציון (ירמיה ל"ו). (לא) נדדה, מגמי העיר נדדו ממקומם ונברחו, מדמנה, זאת העיר מלשון בערי מואב (ירמיה מ"ח ל') אבל בערי ישראל לא מלאנו זה בפנים, ושוה כמו שכתבנו, שום לשון שני שמות (רד"ק). העיזו, נאספו לנרות, וכן שעז את מקך (שמות ט'), שעיזו אל תעמדו (ירמיה ד'). (לב) עוד היום, לא יתעכב בנוב כ"ד יום אחד, וימהר לנוח לירושלים, ויהיה ידו סר בת

יָדוֹ הַר בַּית־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם׃ יְרוּשְׁלֵם רַעֲלָה אַרְגְּשִׁית
(לג) הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת כָּל מַשְׁרְיָתַי וַעֲלָה כְּבֵשִׁית
מְסָעֵף פְּאֵרָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי כָּל מְרִינָתַי הָא הִיא
הַקּוֹמָה גְּדֵעִים וְהַגְּבֹהִים יִשָּׁפֵלוּ׃ זְעִירָא וַחֲלָשָׁא מִכָּל כְּרַבֵּי
(לד) וְנִקַּף סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל עַמְמַיָּא דִכְבִישִׁית בְּתִקּוֹף
והלבנון יְדֵי עֲלָה קֵם מָנִיד
בְּרִישֵׁיהּ מוֹבִיל וּמַיְתֵי
בִּידֵיהּ עַל טוּר בֵּית
מַקְדְּשָׁא דִי בְצִיּוֹן וְעַל עֻזְרָתָא דְּבִירוּשְׁלֵם׃ (לג) הָא רִבּוֹן
עַלְמָא יְיָ צְבָאוֹת רְמֵי קְטוֹל בְּמַשְׁרְיָתַיהּ בִּבְעוּת דְּמִתְבָּעֵיט
בְּמַעֲרָתָא וְרָמֵי קוֹמָא יִתְקַטְּפוּן וְרַתִּקְיָא יִמְאָסוּן׃
(לד) וְיִקְטֵיל גִּבָּרֵי מַשְׁרְיָתֵיהּ דִּמְתַגְּבְּרִין כְּבַרְזְלָא וְעַבְדֵי קְרָבֵיהּ
על
תולדות אהרן ורמי הקומה פועס ק' פ':

ר ש"י

לו מילטניציו שם תלחם כח היום תכבשה וכשעמד בנוב ורחה את ירושלים קעמה לה שם לדכרי מלטניציו והמחיל להכיף ילו בנפוס וכי על עיר כזו הרשעתי כל המילות שללו ליעו שם סלילם ולמחר ישליך כח לים מכנו: הר בת ציון: להר בת ליון: (לג) הנה האדון. בלילם הזה: מסעף פארה במערצה. יפשה פוחרות עיקר ענפי מילוחיו: במערצה. במשור המקלן הענפים מין שמרם זו לשון גם שהרי לה נכתב כוי"ו כמו פורם דרכתי (לקמן ס"נ) וכמו לחשוף ממשים פורה (חני ג') שלא בחל"ף כמו ותמרכנה שמרוחיו (יחזקאל ל"ח). ומסעף הוא לשון מקלן ענפים מישנרנקיי"ר בלע"ז[1] כמו וכלם סעיפים (לקמן כ"ג) וכן בסעיפים פורים (לקמן י"ו). במערלם. בכלי מחחית העורן ומוכר חותם: ורמי הקומה. פנבורים: נדועים. מין לשון נידוע מסל שלא כמילנות ורבר קשה: (לד) ונקף. שף זה לשון קלילה כמו כנוקף זית. ונקף לשון ונסעל: סבכי היער. הענפים החבוכים והגבורים: והלבנון. עוכי

יעבו

ב א ו ר

ליון, לאמר עוד מעם ומעמיהך, שכל המלון ס' נעלות יפיל נבא מלך אשור. (לג) מסעף, כברית הפעיפים, כדרך שפופל בקלת שעלים הגזרים מעמות, וכן (חכלים ב"ב) ושרשך מארן חיים. פארה, שם שכולל לכל ענפי סמילן יחד. במערצה, בגבורה, מזרח עריץ (בן עזרא). ורמי הקומה, משל על שרים שהיו שמו. (לד) ונקף, בגיון פיעל הוא ענין כריתה, וסכורת הוא שלמון ס' נעלות. והלבנון, אין כאשר נזה על שלבנון

עלמו

1) מישנרנקיי"ר בלע"ז, Eshranchier : ébrancher, (מבשפת, רשר משפת בערוכבן).

וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל׃
יא (א) וְיֵצֵא חֹטֶר מִגֵּזַע יִשָׁי
וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה׃
(ב) וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ
חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה
רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה׃
(ג) וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה וְלֹא־
למראה

תולדות אהרן והלבנון ניטין ס׳ כ״ז: ונצר משרשיו סנהדרין ו׳ מ״ג:

יא

ר ש ״ י

יערו וכרמילו הן מרכיב חיילותיו: באדיר יפול. על ידי מלאך יפלו. דבר אחר באדיר בזכות חזקיהו שכוע מדירם ומושלם של ישראל כמה שנאמר והיה מדירו ממנו (ירמיה ל׳):

יא (א) ויצא חוטר מגזע ישי. ומה תאמרו הרי מנחומיס לחזקיה ועמו שלא יפלו ביודו ומה תכה על הגולם מאר הגלה בחלה וחנור שמת מאר סנחרב לא מאר סוף שיבא משיחנו וינאלם: חוטר. שבט: ונצר משרשיו יפרה. וכל העניין ובסופו וסיה ביום ההוא יוסיף ס׳ שניה ידו הרי שנאמרה נבואה זו לגחמת הגולים מאשור: ונצר. לשון יונק מילן: (ג) והריחו ביראת ה׳. ימלא רוח יראת ה׳ וכלע״ז

באור

עמו בארץ ישראל שיהיה נכרת, כי אם על כיוצר החזק, שמשיל בו חיל שנאריב: וזכר הלבנון, לפי שהוא יער בארץ ישראל, וכמו שאמר הרד״ק במקום אחר (תהלים כ״ט), הגבוהים הם מדברים על הסוס ועל הקרוב אליהם. באדיר, על ידי אדיר, והוא המלאך המכה באותם:

יא (א) ויצא, לפי דעת כ׳ משם הכהן על חזקיהו רמז, כי הוא דבק עם ספרשם (בן עזרא). חוטר, ענף, כמו (משלי י״ד) בפי אויל חוטר גאוה, ושם ענינו משם, כי תרגום משם חוטרא. מגזע, מה שנשאר תחת הארץ נקרא גזע. יפרה, יעשה פרי, כשורשתו במקומות אחרות במקרא. (ב) ונחה עליו, אחריו לא היה כמוהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו, וידבק בה׳ לא סר מאחריו וישמור מצותיו אשר צוה ס׳ את משה (מלכים ב׳ י״ח). (ג) והריחו, מקור בספניל עם כעו ובקשור בי״ת. כמו (ויקרא כ״ו) ולא אריח בריח ניחוחכם, ואמר ע״ל מליהם שיריח ביראת ה׳ שיתאוה בה מאד, ואליה תהיה כל מנחתו, והנעל אזנו הפרשים פירש על פי הרחב״ע נ״ל מענין

לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־ יְיָ לָא לְחֵיזוּ עֵינוֹהִי יְהֵי
לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ׃ דָּאִין וְלָא לְמִשְׁמַע אוּדְנוֹהִי
(ד) וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ יְהֵי מוֹכַח׃ (ד) וְדָיִין
בִּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי־אָרֶץ וְהָכָּה־אֶרֶץ בְּקוּשְׁטָא מִסְכֵּינִין וְיוֹכַח
בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית בְּהֵימָנוּתָא מַחֲשִׁיבֵי עָמָא
רָשָׁע׃ (ה) וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו דְּאַרְעָא וְיִמְחֵי תַּבֵּי אַרְעָא
וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו׃ (ו) וְגָר בְּמֵימַר פּוּמֵיהּ וּבְמַמְלֵיל
זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי סְפָוָתֵיהּ יְהֵי מְמִית
יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו אַרְמִילוֹס רְשִׁיעָא׃ (ה) וִיהוֹן
וְנַעַר צַדִּיקָא סְחוֹר סְחוֹר לֵיהּ
בָּאַרְעָא וְיָרוֹד דַּיְבָא עִם אִמְּרָא וְנָמְרָא עִם גַּדְיָא יִשְׁרֵי וְעֶגְלָא וְאַרְיָא וּפַטְיָם
כחרא

ד ש"י

ונלע"ו מירתומירלו"י[1]: ולא למראה עיניו ישפוט. כי בחכמת הקב"ה נקלנו ידע ויבין מי זכאי ומי חייב: (ד) במישור. לשון נוח ורך: והכה ארץ בשבט פיו. כתרגומו וימחי חייבי מרעא: וברוח שפתיו. וכממלל שפוותיו: (ה) והיה צדק אזור מתניו. ויהון לדיקיא סחור סחור ליה דנקיים בו כאזור: (ו) ומריא. שור שמן:

ושמע

ב א ו ר

ריח, הולם על דרך קלת רחוק. למראה עיניו, כי יש שמתרגמים שרשו כלדיק במעשיו שנלוים ובשמועתו, אבל הוא בחכמת ה' אשר בקרבו ירד למעשיו לבב, ויסיר המסוה מעל פני השרשע לשרשיעו. (ד) והוכיח, יוכיח שחזקים במישור, בעבור עטי ארץ, שלא ינזלום ולא יעשקום בעבור שפת רשים וחלשים, ולמ"ד לעטי ארץ במקום בעבור, כלמ"ד ממרי לי מחי סיח (בראשית י"ג) וזולתו (רד"ק). וכן ויוכח לנכר עם אלוה (איוב ט"ו), ושין שם נשתמשה ובנאור. בשבט פיו, אמרי פיו שם כשבט שמכה. וברוח, ל"ל כתרגומו, כמו למעשה (כ"ח ד', ל' כ"ה). (ה) אזור מתניו, הצדק והאמונה שיחזיק בהן, ויהיו לו לחוזק, כאדם שחגור אזור במתניו, שסות מזרו ומחזק שלא ימעדו מחניו. (ו) וגר זאב, דרך משל משבחים שיהיו בימיו (בן עזרא). ושחכם גאוניוס מביא קצת שיהיו ממשרתי יונים ורומיים, אשר השתמשו במלינה לזאת, לגייר השלחה

ביתי

1) מירתומירלו"י ונלע"ו, E ranimer lui : et le ranimer, (אותר מיתן ווידר בפולנען) מיחוד כייון חושה מייגפולנען).

בְּחָדָא וְיָנִיק זְעִיר יְהֵי מְדַבַּר לְהוֹן: (ז) וְתוֹרְתָא וְרִיבָא יְהֵעָיַן כַּחֲדָא יִשְׂרוֹן בְּנֵיהוֹן וְאַרְיָא כְּתוֹרָא יֵכוּל תִּבְנָא: (ח) וְיִתֵּיךְ יַנָּקָא עַל חוֹר חֵוֵי פָּתָן וְעַל חֵיוֵי גְלָגְלֵי עֵינֵי חֵוֵי חוּרְמָן חֲסִילָא יְדוֹהִי יוֹשִׁיט: (ט) לָא יְבַאֲשׁוּן וְלָא יְחַבְּלוּן בְּכָל טוּרָא דְקוּדְשִׁי אֲרֵי תִתְמְלֵי אַרְעָא לְמִידַע יַת דְחַלְתָּא דַיְיָ כְּמַיָא דְלַיְמָא חָפְיָן: (י) וְיְהֵי בְּעִדָנָא הַהִיא בַּר בריה

שרש

תולדות אהרן לא ירעו כתרגום ס' ע"ד: והיה ביום ההוא עקרוס מ"ם ס"ת:

ר ש"י

(ח) ושעשע. ויחק: על חור פתן. על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו קרו"ט בלע"ז[1]) פתן נחש מסוכן כעכס חרש ונקרא פתן ושוב מין לו לחש שנאמר (תהלים י"ח) מסר לא ישמע לקול מלחשים: ועל מאורת צפעוני. יונקן תינוקות מיד גלגלי עיני חיות חורמן. ומנחש פתר בו לשון נקב וחורי עפר וכן לור כשדים (ברחשית י"ט) וכן בחורים כבדו ס' (לקמן כ"ד): גמול. תיגוך הגמול משדי שמו: ידו הדה. ת"י ידוהי יושיט כמו הך הריס (יחזקאל ז') וכמו הידד (לקמן ט"ו) שהוא לשון הרמת קול לף זה לשון הרמה וס"ת מחרונה בשה בתוכו יסוד נופל כמו עשה בגה קנס: (ט) דעה את ה'. לדעת שת ס': (י) לנס עמים. לסיות עמים מרימים נס להקבץ

עליו

ב א ו ד

ניתי שלום ושקט. (ז) ודוב, שיח הנקנס, (מלכים ב' ג') ותלחם שתים דבים. (ח) מאורת, כמו חור, ונקרא כן, לפי שיכנס ממנו הלור למקום שנאחז בו, וכן המנהרות שאר בשרים (שופטים ו'), שפירשנו במערות, ויש להם חור, שתכנס ממנו הלורה (רד"ק). הדה, לין לו חבר, והכשדי תרגם ידוהי יושיט, והרד"ק פי' לשון שעם (חויסבריישען), ושניה דעת ר' יהודה שהוא נרדף של ידה ר"ל השליך. (ט) דעה, מקור לא שם, מפני שלת את (דמז פרקמענטן דען הערען). בחים, התחר שלת שאר, וכן הוא, כי הלשות תרגינם, כשאר יכסו הלים על ים, שלא יפסקו, רק תוספתא (בן עזרא). לים מכסים, מקום הלים יקרא ים, והלים ממלאים אותו המקום, עד שהכסוס

1) קרו"ט בלע"ז, Crot: trou, (עיין שם)

שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד׃ (יא) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם׃ (יב) וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ (יג) וְסָרָה קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה

יכרתו

תולדות אהרן ונשא גם פקדה שמר ע"ב׃

תרגום

בְּרֵיהּ דְּיִשַׁי עָתִיד דְּיִקוֹם אָת לְעַמְמַיָּא לֵיהּ מַלְכָּנָן יִשְׁתַּמְעוּן וְיְהֵי אֲתַר בֵּית מֵישְׁרוֹהִי בִּיקָר׃ (יא) וְיְהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יוֹסִיף יְיָ תִּנְיָנוּת גְּבוּרְתֵּיהּ לְמִפְרוֹק יָת שְׁאָרָא דְעַמֵּיהּ דְּאִשְׁתְּאַר מֵאַתּוּר וּמִמְצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמֵהוּדוּ וּמֵעֵילָם וּמִבָּבֶל וּמֵחֲמָת וּמִגְנָוַת יַמָּא׃ (יב) וְיִזְקוֹף אָת לְעַמְמַיָּא וְיִכְנֵיש מְבַדְּרֵי יִשְׂרָאֵל וְגָלוּת יְהוּדָה יְקָרֵב מֵאַרְבַּע רוּחֵי אַרְעָא׃ (יג) וְתָעְדֵי קִנְאָתָא דְבֵית אֶפְרַיִם וְדִמְעִיקִין לְדְבֵית

יהודה

רש"י

מליו: (יא) שנית. כמו שקנאם ממלכיות שמיתה נאולתם ברורה מפיו שיעמוד מכל נאולת בית שני לומה מן המניין שפרי מסובבים היו לכורש: ומאיי הים. כן מיי כתיים: (יב) ונשא נס. פירק"ת בלע"ז[1]) וסיה לאות לקבוץ מליו ולהביא אם גליות ישראל

מנחה

באור

שמכסים אותו שלא ירעם קרקע סיס (רד"ק). (י) אליו גוים ידרשו, כנאמר (דברי סימים ב' ל"ב) ורבים מביאים מנחה לה' לירושלים ומגדנות ליחזקיהו מלך יהודה וינשא לעיני כל הגוים מאחרי כן. (יא) שנית, כנגד נאולת מלרים, וממפרס על חזקיהו, שהתקבלו למלכותו, כאשר רמו כי כמלכם ירושלים, ומת סנחריב, מחרי מות רוב מחנהו (בן עזרא). ידו, כמוכן למלוה. שאר עמו, כנאמר (דה"י ב' ל"ב) ויוסף ה' את חזקיהו ואת יושבי ירושלים מיד סנחריב מלך אשור ומיד כל וינחלם מסביב. מאשור וגו', רוב אלה המדינות קרובות הן לארץ ישראל כנודע. (יב) נס, כאילו הסם ינף נם לכל הגוים, שירחמו ישראל וישובו לארלם (הכ"ל). (יג) וצוררי, המוררים

מאחר

1) פירק"ת בלע"ז, Perche, (מיינם משתנע).

יְהוּדָה יִשְׁתֵּיצוּן דְּבֵית אֶפְרַיִם לָא יְקַנֵּא יָת יְהוּדָה וְיהוּדָה לָא יְצַר יָת אֶפְרָיִם: (יד) וְיָעְפוּ בְכָתְפֵי פְלִשְׁתָּאֵי דִּי בְמַעַרְבָּא כַּחֲדָא יְבוּזוּן יַת בְּנֵי מַדִּינְחָא בֶּאֱדוֹם וּמוֹאָב יוּשִׁיטוּן יְדֵיהוֹן וּבְנֵי עַמּוֹן יְשַׁתַּמְעוּן לְהוֹן: (טו) וְיַפֵּשׁ יְיָ יָת לִישַׁן יַמָּא דְּמִצְרַיִם וְיָרִים מְחַת גְּבוּרְתֵּיהּ עַל פְּרָת בְּמֵימַר נְבִיוּתֵי וְיִמְחִינֵיהּ לְשַׁבְעָא נחלין

יכרתו אפרים לא־יקנא את־יהודה ויהודה לא־יצר את־אפרים: (יד) ועפו בכתף פלשתים ימה יחדו יבזו את־בני־קדם אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם: (טו) והחרים יהוה את לשון ים־מצרים והניף ידו על־הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה נחלים

נחלין

רש"י

מגיה לו: (יג) אפרים לא יקנא את יהודה. מצית בן יוסף ומצית בן דוד לא יקנאו זה בזה: (יד) ועפו בכתף פלשתים ימה. יעופו וירוצו ישראל שכם אחד על הפלשתים אשר הם במערבה של ארץ ישראל ויכבשו את ארצם כמו דרך ירצחו שכמה (שופטים ו') שכם אחד (לעניין ג') וכן ת"י ויתחברון כתף חד למימחי פלישתאי די במערבא: ובני עמון ישתמעון להון מקבלין מלותם עליהם: (טו) והחרים. לייבש כדי שיעברו בו בניות ישראל ממלרים: על הנהר. נהר פרת לעטור בו בניות אשור: בעים רוחו. אין לו דמיון במקרא ולפי הענין יפתר כחוזק רוחו

באור

אשר ביהודה לאפרים, כי מעת מלוך דוד עד גלותם מעל אדמתם, היתה הקנאה שולטת בין אפרים ויהודה, כנזכר כמה פעמים בספרי קדם. (יד) ועפו, ענין עופפות, שהיו התנועה המהירה. ר"ל יתאחדו וימהרו תנועתם אל עבר פלשתים, שהיו למערבם של ארץ ישראל, להכותם ולבוז אותם, ושכם בכתף לשון עבר (רד"ק). משלוח ידם, ענין משלח יד שהוא הדבר אשר יפלח בו האדם את ידו לקחתו ומתורגם לפי הכוונה. משמעתם, שיהיו כשמעים לכל אשר יצוו אותם (רד"ק). (טו) והחרים, כמו והחריב, וכן תרגם שכבדי. ויפש, וכן (למעלה י') כן בנערתי אחריב יס, וכוונת הנביא פה, כי אלהים יקלל את לשון יס, ומקללתו ומגערתו יתפשר ויבשה. לשון, הוא יס סוף וחלק מן הים הערבי (דמו מרחיבים ואפר), וככה בין שתי תרעות, ארץ הערב וארץ מלרים, ונקרא לשון בעבור תנועתו, שהוא ארוך ולר. בעים, תפרש לפי ענינו,

נְחָלִים וְהַדָּרֶךְ בַּנְּעָלִים׃ נַחְלִין וְיַהֲכוּן בֵּיהּ בְּסַנְדָּלִין׃
(טז) וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ (טז) וּתְהֵי אוֹרַח פְּבִישָׁא לִשְׁאָרָא דְעַמֵּיהּ
אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר דְּיִשְׁתְּאַר מֵאַתּוּרָאָה כְּמָא
הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ דַהֲוָת לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מִסְתַּקְּיהוֹן מֵאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם׃
יב (א) וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא יב (א) וְתֵימַר בְּעִדָּנָא
אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי הַהִיא אוֹדֵי קֳדָמָךְ
יָשָׁב אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי׃ (ב) הִנֵּה יְיָ אֲרֵי עַל דְּחֵבִית קֳדָמָךְ
אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד הָוָה רוּגְזָךְ עֲלַי וּכְדוּ
כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי דְּתָבִית לְאוֹרַיְתָא יְתוּב
לִי רוּגְזָךְ מִנִּי וּתְרַחֵם עֲלָי׃
(ב) הָא עַל מֵימַר אֱלָהָא
פּוּרְקָנִי אֶנָא רָחֵץ וְלָא אִזְדְּעָזָע אֲרֵי תּוֹקְפִי וְתוּשְׁבַּחְתִּי דְּחַיְלָא יְיָ אֲמַר
במיסריה

תולדות אהרן אודך ה' מדש ג' ל"ג: כי עזי עקדש שער פ':

ר ש "י

רומו: לשבעה נחלים. לשבעה נזרים לעבור בו שבע גליות המאורות למעלה מעשור וממלרים ונו' ומאי היש לימו מלומו לד: והדריך. נמוכו מת הגליות: בנעלים. ביבשה: (טו) והיתה מסלה. כתוך המים לשאר עמו:

יב (א) ואמרת. ברלונך מת הרשעים שנדונין לחרפות ולדרלון: אודך ה' כי אנפת בי. ויסרתני וכפר מוסרי עלי ועתה נרלה עוני ויבוא לפך ותנחמני. וי"ת לודך ה' כי חטאתי לך ועל כן חנפת בי ולולא רחמיך לא הייתי כדאי לשוב לפך ולנחמני ושנא שב לפך ממני: (ב) עזי וזמרת יה ה'. עז ושבח של הקב"ה הוא היה לי לישועה. ומין לשרש עזי עוז שלא מלינו במקרא עזי נקוד חטף קמץ חלא

שורק

ב א ו ר

בתוקף רוחו, שיוליך עליו וייבשהו, ושכבר עים ומין לו חבר במקרא (בן מלך). ומוכל לומר שהש"ס עוסקת כמ"ש ריקס, ומצינו זה לך בעי יחלת יד (מיוב ל' כ"ד), ורחה שם שבעה. לשבעה נחלים, לנחלים רבים, כמו שבע על חטאתיכם (ויקרא כ"ו). (מז) מאשור, כי לחותם שהש בחשור, הוא לדך ישרש, לעבור בחשר שרת של חרץ ישראל (רד"ק). היתה, היש שוף.

יב (א) ישב אפך, לחון הוא, ר"ל אתה שהבתי מרחתי, שב גם אפך.

ומחתם

בְּמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לִי לְפָרִיק:
(ג) וְתִסְבְּלוּן אוּלְפַּן חֶדְתָּ
בְּחֶדְוָא מִבְּחִירֵי צַדִּיקַיָּא:
(ד) וְתֵימְרוּן בְּיוֹמָא הַהִיא
אוֹדוּ קֳדָם יְיָ צַלּוּ בִּשְׁמֵיהּ
חַוּוּ בְּעַמְמַיָּא עוֹבָדוֹהִי
אַדְכָּרוּ אֲרֵי תַקִּיף שְׁמֵיהּ:
(ה) שַׁבְּחוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי
גְּבִירָן עֲבַד גַּלְיָא דָּא בְּכָל
אַרְעָא: (ו) בּוּעִי וְשַׁבָּחִי
כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲרֵי רַבָּא
אֲמַר לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתֵּיהּ
בְּגַוָּךְ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל:
יג (א) מַטֵּל כָּם דִּי לְוָט
לְאַשְׁקָאָה יַת כָּל

לִי לִישׁוּעָה: (ג) וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם
בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה:
(ד) וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ
לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ
בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי
נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: (ה) זַמְּרוּ יְהוָה כִּי
גְאוּת עָשָׂה מֻיָּדַעַת זֹאת בְּכָל־
הָאָרֶץ: (ו) צַהֲלִי וְרֹנִּי יֹשֶׁבֶת
צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל:
יג (א) מַשָּׂא בָּבֶל אֲשֶׁר חָזָה

דאתנבי מודעת קרי ע"כ ישעיהו

תולדות אהרן ושאבתם מים סועה מ"ת. סוכה ג': ואמרתם פ"ת ג' כ"ד: זמרו ה' עקדם שער ל"ת:

ר ש "י

סורק עזי חון מג' מקומות שסוף שמוך מגל וזמרת ולא וזמרת כמו וזמרתי מע"כ וזמרת דבוק הוא לתיבה של מחריו לכך מני מומר שמין יו"ד של עזי חלא כמו יו"ד של סוכני סלא (דברים ל"ג): יה ה'. עד כמה הים שמו חלוק ובמפלתו של עמלק נעשה שלם וכן הוא מומר כי יד על כס יה (שמות י"ז) אין הכסא שלם ואין השם שלם עד שתהא מלחמה לה' בעמלק: ויהי לי לישועה. כמו היה לי לישועה ודרך מקראות לדבר כן כמו ואשר לא שם לבו (שם ט') וגו' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו ועוד (בדברי הימים ב' י') ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם הים לו לומר מלך עליהם רחבעם: (ג) ושאבתם. ותקבלון מולפן חדת: ממעיני הישועה. כי ירחיב לנפש על ידי ישועה הבאה להם ויתנלו להם רזי התורה שנשתכחו בגלות בבל ע"י עלילות: (ד) עלילותיו. מעלליו: הזכירו. לשבח כי נשגב הוא:

יג (א) משא בבל משא פורענות שעל בבל:

על

באור

(ג) ושאבתם, דרך משל, כמו שסופר מים מן המעין שלא יפסקו מימיו, כי בכל עת ימלא בו לשמוב, כן לא יפסק מפי סברכם ושיבועם כל ימיכם (רד"ק).

יג (א) בבל, מזכיר מפלת בבל אחר מפלת אשור, כי בבל שמחית אשור.

נספח

יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ׃ (ב) עַל הַר־ נָשֵׂא הָנִיפוּ נֵס הָרִימוּ קוֹל לָהֶם הָנִיפוּ יָד וְיָבֹאוּ פִּתְחֵי נְדִיבִים׃ (ג) אֲנִי צִוִּיתִי לִמְקֻדָּשָׁי גַּם קָרָאתִי גִבּוֹרַי לְאַפִּי עַלִּיזֵי גַּאֲוָתִי׃ (ד) קוֹל הָמוֹן בֶּהָרִים דְּמוּת עָם־רָב קוֹל שְׁאוֹן מַמְלְכוֹת גּוֹיִם נֶאֱסָפִים יְהוָה צְבָאוֹת מְפַקֵּד צְבָא מִלְחָמָה׃ (ה) בָּאִים מֵאֶרֶץ מֶרְחָק מִקְצֵה

השמים

תולדות אהרן אני צויתי נרכות ג' ט':

דְּאִתְנַבִּי יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ׃ (ב) עַל כְּרַכָּא דְּיָתְבָא שְׁלַיָּא זְקוֹפוּ אָתָא אַרִימוּ קָלָא לְהוֹן אֲנִיפוּ יַד וְיֵיעֲלוּן בְּתַרְעָהָא מְתַנַּדְבִין׃ (ג) אֲנָא פַּקֵּדִית לְמַזְמָנַי אַף עַרַעִית גְּבָרַי וְיִתְפָּרְעוּן מְנַדְּוָן רוּגְזִי תּוֹקְפִי וְתוּשְׁבַּחְתִּי׃ (ד) קַל הָמוֹן בְּטוּרַיָּא דְּמוּת עַם סַגִּי קַל אִתְרַגּוּשַׁת מַלְכְוָן עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְּשִׁין יְיָ צְבָאוֹת מְמַנֵּי מַשְׁרְיָן בְּקָרָבָא׃ (ה) אָתָן מֵאַרְעָא רְחִיקָא

מסיפי

ר ש " י

(ב) על הר נשפה שאו נס. להקבץ על הר שקט ונוטה בשופי שמו גס לגויס והרימו קול לנקבלים שיבאו עליו: הניפו לכס יד. לרמוקים שמין יכולים לשמוע וירחו מות הנפת היד ויבאו בפתחי נדיבים של שרי בבל: פתחי. כמו בפתחי כמו ופתב בית מניס (ברחשית ל"ט) הנפתר בניח מניס. ומנחס בן סרוק פתר חרבות כמו והמס פמיחות (תהלים ק"ס): (ג) אני צויתי למקודשי. שיבאו ויתחילו להחגרות גס והס פרס ומדי מנחי כורס ודריוס שזמנתים לך: קראתי גבורי לאפי. לעשות חרון אפי בהס שהס

עליזי

באור

(ב) נשפה, נחת ונטוי, מן וילך שפי, וכמו"ן לבנין נפעל. וסבות דמיונו קורא לשומעיו, ושורר לותם לעלות על הר נטוי, לקרוא את מקודשי ס', וסס מדי ופרס. נדיבים, גדולים בעושר וממלכה נקראים נדיבים, כי ברוב מנשים גדולים ומנחי שם רוח נדיבה נמלא בם, ושרי בבל קורא נדיבים (מדברי רד"ק). (ג) למקודשי, הס מנחי מדי ופרס אשר קדם לותם ס', לנקום נקמתו בבבל. לאפי, לעשות חרון אפי. עליזי גאותי, עליזי נאוס שלו, וחבירו (לעיל ג') מסיר מקרבך עליזי נאוסך, ר"ל עליזים ע"י נאוסם על זולתם. (ד) קול המון, מנהג תולדת הסר, כאשר ידבר הים להסיב את הקול, וום טעם קול כמון מנזרת הומס (בן עזרא). דמות, קול כמון בהרים דומה לעם רב מרוממים קולם. מפקד, מונה לותם, כענין שנאמר (במדבר ג') תפקדו לותם לגבאותם, כי כן דרך הטולם, בבוא לבא למלחמה, מונה לותם בתדון המוטל עליהם, לדעת מניעם בניח למלחמה (רד"ק). (ה) מקצה השמים, כי משם עולם בלו, כלו

מִסְיְפֵי אַרְעָא יְיָ וּמָנֵי בָּם דְּלָוֵט קֳדָמוֹהִי לְחַבָּלָא כָּל רִשְׁעֵי אַרְעָא: (י) אֲיַלִּילוּ אֲרֵי קָרִיב יוֹמָא דַּעְתִּיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ כְּבְוָא מִן קֳדָם שַׁדַּי נֵיתֵי: (ז) עַל כֵּן כָּל יְדַיָּא יִתְרַשְׁלוּן וְכָל לְבָּא דֶּאֱנָשָׁא יִתְמְסֵי: (ח) וְיִתְבַּהֲלוּן עָקָא וְחֶבְלִין יֶחְדוּנוּנוּן זְיַע כְּלֵידְתָּא יְזוּעוּן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ יִתְמְהוּן אַפֵּי שַׁלְהוֹבִין אַפֵּיהוֹן: (ט) הָא יוֹמָא מִן קֳדָם יְיָ עָתִיד לְמֵיתֵי אַכְזָרִי וְתַעֲבוּר וּתְקוֹף רְגַז לְשַׁוָּאָה אַרְעָא לְצַדּוּ וְחַיָּבָהָא יְשֵׁיצֵי מִנָּהּ:

הַשָּׁמַיִם יְהוָה וּכְלֵי זַעְמוֹ לְחַבֵּל כָּל־הָאָרֶץ: (י) הֵילִילוּ כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה כְּשֹׁד מִשַּׁדַּי יָבוֹא: (ז) עַל־כֵּן כָּל־יָדַיִם תִּרְפֶּינָה וְכָל־לֵבָב אֱנוֹשׁ יִמָּס: (ח) וְנִבְהָלוּ צִירִים וַחֲבָלִים יְאֹחֵזוּן כַּיּוֹלֵדָה יְחִילוּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ יִתְמָהוּ פְּנֵי לְהָבִים פְּנֵיהֶם: (ט) הִנֵּה יוֹם־יְהוָה בָּא אַכְזָרִי וְעֶבְרָה וַחֲרוֹן אָף לָשׂוּם הָאָרֶץ לְשַׁמָּה וְחַטָּאֶיהָ יַשְׁמִיד מִמֶּנָּה: (י) כִּי־כוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וּכְסִילֵיהֶם לֹא

יהלו

(י) אֲרֵי כוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּנְפִילֵיהוֹן לָא יְהַרְוֹן

נהוריהון

ר ש"י

עליזי נפשי ממלאי בשר: (ה) וכלי זעמו. של נבוכדנצר ופרס: לחבל כל הארץ. של בבל: (ו) כשוד. כיוצא מאת הקב"ה יבא: (ז) כל ידים. של בבל: (ח) צירים וחבלים. של לחץ הכורעת לילד: יחילון. מיל ומחלה לשון רחת הוא: איש אל רעהו יתמהו. בני בבל על הכוכבים שליהם כי מעונים הם: פני להבים פניהם. לומר לך שפניהם להבים ומתוימין מאד. או י"ל שהם עם חוסרי מחשבות ואת בני בבל (דימה להם על הרוב המצוי). (ט) וחטאיה. חוטאים: (י) וכסיליהם. מזלותיהם: יהלו. יאירו וכן בשלו נרו (איוב כ"ט) וכן

מיר

ב א ו ר ה

הם מקלס השמים, רמז למרחוק (בן עזרא). (ח) יתמהו, לפי שנאמר להם ברעה פתאום, יתמהו איש אל רעהו לראות מיד זה (רד"ק). להבים, מכאוב להבים פניהם, ושוב כתוב פניהם לו בושת ושיעבוד פניו חדומים (הכ"ל). ולד"ע הוא מכאוב פתרון והסתלבות על הנקמה, מגל קצרה ידם. (י) וכסיליהם, כסיל הוא מזל דרוס בלשון יון ורומי (קריסן), ולפי שהוא מסיית כוכבים. רבים, כת הם בלשון רבוי. לא יהלו, מנוגפים

מדברים

יֶהֱלְלוּ אוֹרָם חֶשְׁכַּךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ וְיָרֵחַ לְאֹ־יַגִּיהַ אוֹרוֹ׃ (יא) וּפָקַדְתִּי עַל־תֵּבֵל רָעָה וְעַל־רְשָׁעִים עֲוֹנָם וְהִשְׁבַּתִּי גְּאוֹן זֵדִים וְגַאֲוַת עָרִיצִים אַשְׁפִּיל׃ (יב) אוֹקִיר אֱנוֹשׁ מִפָּז וְאָדָם מִכֶּתֶם אוֹפִיר׃ (יג) עַל־כֵּן שָׁמַיִם אַרְגִּיז וְתִרְעַשׁ הָאָרֶץ מִמְּקוֹמָהּ בְּעֶבְרַת יְהוָה צְבָאוֹת וּבְיוֹם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ (יד) וְהָיָה כִּצְבִי מְדֻחָ וּכְצאֹן וְאֵין מְקַבֵּץ אִישׁ אֶל־עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ אֶל מְפַרְדּוֹ יִבְעָטוּן וְלֵית דְּמַכְנֵישׁ גְּבַר לְעַמֵּיהּ יְתְפְּנוּן וְגַבַּר לְאַרְעֵיהּ

נְהוֹרֵיהוֹן וְקַבֵּל שְׁמֶשָׁא בְּמִפְקֵיהּ וְסִיהֲרָא לָא מַזְהַר נְהוֹרֵיהּ׃ (יא) וַאֲסַעַר עַל דָּרֵירִין בְּתֵבֵל בִּישְׁתָּא וְעַל רַשִׁיעַיָּא חוֹבֵיהוֹן וַאֲבַטֵּיל רְבוּת רַשִׁיעִין וְתֻקְפָּא תַּקִּיפִין אַמְאִיךְ׃ (יב) אֲחַבֵּב דַּחֲלֵי מִדַּהֲבָא דְּמִתְיַקְּרִין מִנֵּיהּ בְּנֵי אֱנָשָׁא וְעִבְדֵי אוֹרַיְתָא מִמַּסְגָּנָא דְּאוֹפִיר׃ (יג) עַל כֵּן שְׁמַיָּא אַזִּיעַ וְתִזּוּעַ אַרְעָא מֵאַתְרָהָא מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת וּבְיוֹם תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ׃ (יד) וְיְהֵי כְּטַבְיָא

ר ש"י

יערקון

מור כי יסל (שם ל"ט): חשך השמש. ממון לרשע נדמה לשם כשלו חשך שממש: (יא) על תבל. על מרשע: (יב) אוקיר אנוש מפז. כו גלילם מכנד את דניאל מפז כשהביאוהו לקרות מכתב מנע מנע תקל ופרסין (דניאל ה') בחדין למר בלשאצר והלביסו ית דניאל מרנוכע וגו': מכתם אופיר. קבוצת זהב מופיר: (יג) שמים ארגיז. כל לבשם ירגז כשמיעת שרה של כבל שנאמר יפקוד ה' על לבא שמרום במרום (לקמן כ"ד) ומומר לוך נפלת משמים הילל בן שחר (לקמן י"ד) ושחר כך שנדעת לארץ חולם על נויס לף כאן תחלת שמים מרגיז ומאחר כך ותרעש בארץ ירעשו יושביה לקול מפלתם שיממנו בדבר: (יד) והיה. יושב בבל: כצבי מדח. ממקומו:

כל

באור

מדגרים דרך משל, ומומרים על מי שחבוע עליו גרש, כי הוא יושב בחושך, ולא יזרח לו שמש, ולא שום מורם, כמו שאמר ירמיה נרו בעשון חשך (משלי כ'), ומחריב רבים כאן שנאמר (סג"ל): (יא) על תבל רעה, כי ממלכות רבות תשם בורם, וכן אמר (עזרא ג') כל ממלכות הארץ נתן לי ה' מלהי השמים (כן עזרא). (יב) אוקיר, מגין יקר, ולא נמנא בכל מקום, ובמקום שיסיב לא ימים לרוב. ומשעם שימותו בני אדם ויכלו רבים, ולא ישארו כי אם מעט. (יג) על כן, לפי שנזרתי לפקוד על תבל רעה, לכן ארגיז שמים. (יד) מדח, נידח מן שליל מרודף מחריו.

מנשפה

יַעַרְקוּן: (טו) כָּל דְּיִשְׁתְּכַח בָּהּ יִתְקַטַּל וְכָל דְּיֵעוּל לְכַרְכֵי צִיָּרָא יִתְקַטֵּל בְּחַרְבָּא: (טז) וְעוּלֵימֵיהוֹן יְמָרְטוּן לָעֵינֵיהוֹן יִתְבְּזִיזוּן בָּתֵּיהוֹן וְנִשֵּׁיהוֹן יִשְׁתַּכְבָּן: (יז) הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יָת מָדַי דִּי בְכַסְפָּא לָא מְסַקְסִין וְדַהֲבָא לָא מִתְרְעִין בֵּיהּ: (יח) וְקַשְׁתָתְהוֹן עוּלֵימִין יְבַזְעָן וְעַל וְלַד מְעִין לָא יְרַחֲמוּן עַל בְּנַיָּא לָא תָחוֹס עֵינֵיהוֹן: (יט) וּתְהֵי בָבֶל דהות

אֶל־אַרְצוֹ יָנוּסוּ: (טו) כָּל־הַנִּמְצָא יִדָּקֵר וְכָל־הַנִּסְפֶּה יִפּוֹל בֶּחָרֶב: (טז) וְעֹלְלֵיהֶם יְרֻטְּשׁוּ לְעֵינֵיהֶם יְשֻׁסּוּ בָּתֵּיהֶם וּנְשֵׁיהֶם תִּשָּׁגַלְנָה: (יז) הִנְנִי מֵעִיר עֲלֵיהֶם אֶת־מָדַי אֲשֶׁר־כֶּסֶף לֹא יַחְשֹׁבוּ וְזָהָב לֹא יַחְפְּצוּ־בוֹ: (יח) וְקַשָּׁתוֹת נְעָרִים תְּרַטַּשְׁנָה וּפְרִי־בֶטֶן לֹא יְרַחֵמוּ עַל־בָּנִים לֹא־תָחוּס עֵינָם: (יט) וְהָיְתָה בָּבֶל תשכבנת קרי ממלכות

ר ש"י

(טו) כל הנמצא. כמוך ידקר: וכל הנספה. על בני העיר להיות נקלע ממש במלוי יפול במרכ כשתלכד העיר. נספה לשון ספות הרוח (דברים כ"ג) כמו ספו שנת על שנת (לקמן כ"ט) ספו על זבחיכם (ירמיה ז') מקוויליי"ר בלע"ז[1]: (טז) ירוטשו: יתנקעו וכן כערים תרטשנה: (יז) הנני מעיר עליהם את מדי. דריוס כמדי הרג את בלשאצר וכן הוא אומר ביה בלילה קמיל בלשאצר (דניאל ה') ודריוס מדפס קבל מלכותא (שם ו'): וזהב לא יחפצו בו. לפי שעשיס כי אם לשרוב ולהנאה על כל כרחם אחר עשו מלכי בבל לכל העמים: (יח) וקשתות. של בני מדי: נערים. של בבל: תרטשנה. מנקעים בחליפת אחר יורו בקשתותיהם: ופרי בטן. עוללים דקים: (יט) והיתה בבל. שתי סורעניות בחם לה בשתי שניה דריוס הרג בלשאצר

ומלך

באור

(טו) הנספה, כמו אסף, מן ונאספתו אל תוך ביתך ר"ל שיכנס בביתו להסתתר שם, הפוך מן כל הנמצא אחר יוצא בשדה. וכשדי תרגם דיעול לכרכי ציריא, הנאסף בתוך חומי העיר. ולר"ש הוא כמו יסף, לשון הוספה וחבור (היללופינען), ויסיס תרגומו (מוך וואר וויך — מן מחדברם — מנאסטאסאמן האם), הפוך מן כל הנמצא, ר"ל בולד יחיל. (טז) ירוטשו. עניני הוללים נכתו על האנשים דרך מהזריות, ודומה לו (תהלים קל"ז) ונפץ את עולליך אל הסלע. (יז) מעיר, מעיר את רוחם, לבא על בבל להלחם עליה. (יט) צבי,

עניני

1) מקוויליי"ר בלע"ז, Accueillir, (יאנאנדען מיטנעהמען, מיך מיטפרעללעזיס נאוויך היינען, פערזאמאמלען).

מַמְלָכוֹת תִּפְאֶרֶת גְּאוֹן כַּשְׂדִּים
כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם
וְאֶת־עֲמֹרָה: (כ) לֹא־תֵשֵׁב לָנֶצַח
וְלֹא תִשָּׁכֵן עַד־דֹּר וָדֹר וְלֹא־
יַהֵל שָׁם עֲרָבִי וְרֹעִים לֹא־יַרְבְּצוּ
שָׁם: (כא) וְרָבְצוּ־שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ
בָתֵּיהֶם אֹחִים וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת
יַעֲנָה וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם:

ג"א תשכון ועגה

דַּהֲוַת מַלְכְּוָתִין חֲדָוַת
מַלְכָּן הוֹשְׁבְּחַת רְבוּת
כַּסְדָּאֵי כַּהֲפֵיכָתָא דַּהֲפַךְ
יְיָ יָת סְדוֹם וְיָת עֲמוֹרָה:
(כ) לָא תְתַּב לַעֲלַם וְלָא
תִשְׁרֵי עַד דָּר וְדָר לָא
יְפְרוֹס תַּמָּן עֲרָבִי מַשְׁכְּנֵיהּ
וְרָעָן לָא יְשְׁרוֹן תַּמָּן:
(כא) וְיִשְׁרוֹן תַּמָּן תַּמָּן
וְיִתְמְלוֹן בָּתֵּיהוֹן אוֹחִין
וְיִשְׁרְיָן תַּמָּן בְּנַת נַעֲמִין
וְשֵׁידִין יְחֵיכוּן תַּמָּן:

ויצפון

תולדות אהרן ושכנו שם מולין נ' ס"ד: ושעירים שנת כ"ג קכ"ט:

ר ש "י

ומלך שנא ולשנא כשנייה נהפכת כמהפכת סדום מן השמים וכן שנינו בסדר עולם (ירמיה י"ח) ובע בשכר השמועה סופם של דריוש ואחריו בשנת השמועה ושיחה בבל לבני ממלכות וגו' שהיתה מלך ורשם שממלכות ושהיתה השתרת נשון כשדים עתה ושיחה כמהפכת סדום: (כ) ולא יהל שם ערבי. כמו לע יאהל לע יפרוס שם אהל לשון ערבייה שדרכם לשבת בשלים ולשנייה מקומם למקום לע המלך חן בעיניהם לקבוע שם שלהיהם כי אף למרעם לשן לע תשים רעוייה. ואל תחמה על לע יסל שנאמר כאלו כיתה בו מל"ף כי הרבה מקומות יש שחברת קול השות במקום שות וכן (איוב ל"ה) מלפנו מבהמות ארץ כמו מאלפנו וכן (משלי י"ז) שקר מזין על לשון כזב כמו שקר מאזין: (כא) ציים. ת"י תמון שם כמיות מרטיר"ס בלע"ז[1]): אוחים. לע ידעתי שם מין חיה שם. (אוחים לשון קולים ומוחים ודרדרים): ושעירים. שדים

ב א ו ר

עניני הדור ויקר, ר"ל שנשא מכל הממלכות. (כ) יהל, כמו יאהל, וחסרה האל"ף. ומשעם שנא שערביים, שמנהגם להתמיד ממקום למקום, לע יתקעו בה שלהיהם. (כא) ציים, חיות שדרים בארץ ציים ומלחם (בן עזרא). אוחים, כיון חיה שנקראת בלשון רבותינו ז"ל נמיה, שמה בלשון לעז מרטיר"ס (בן מלך). ולר"ק הוא מן אחה, לשון שנאה וילוח (מצודת), ומזה אחת, שלת הקריאה לנשר ואבל (חך), ומתרגמים תוחים

מאות ס

1) מרטיר"ס בלע"ז, Martres, (היא שפורשתרפר).

(כב) וְיַנְצְפוּן חֻרְתּוֹלִין בְּבִרְנְיָתְהוֹן וִירוֹדִין בְּבֵית מֵישְׁרֵי תַּפְנוּקֵיהוֹן וְקָרִיב לְמֵיתֵי עִדָּן תַּבְרָה דְּכָל וְיוֹמָהָא לָא יִתְרַחֲקוּן:

יד (א) אֲרֵי יְרַחֵם יְיָ עַל דְּבֵית יַעֲקֹב וְיִתְרְעֵי עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְיַשְׁרִינוּן עַל אַרְעָהוֹן וְיִתּוֹסְפוּן גִּיּוֹרִין עֲלֵיהוֹן וְיִסְתַּמְכוּן עַל בֵּית יַעֲקֹב: (ב) וְיִדְבְּרִינוּן עַמְמִין וְיוֹבְלוּנוּן לְאַרְעָהוֹן וְיַחְסְנוּנוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אַרַע שְׁכִנְתָּא דַיְיָ לְעַבְדִין

(כב) וְעָנָה אִיִּים בְּאַלְמְנוֹתָיו וְתַנִּים בְּהֵיכְלֵי עֹנֶג וְקָרוֹב לָבוֹא עִתָּהּ וְיָמֶיהָ לֹא יְמֻשֶּׁכְנָה:

יד (א) כִּי יְרַחֵם יְהוָה אֶת יַעֲקֹב וּבָחֹר עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחָם עַל אַדְמָתָם וְנִלְוָה הַגֵּר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב: (ב) וְלָקְחוּם עַמִּים וְהֵבִיאוּם אֶל מְקוֹמָם וְהִתְנַחֲלוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמַת יְהוָה

לעבדים

תולדות אהרן וגלוה הגר ינמות ד' מ"ז · קדושין פ':

ר ש"י

אדים: (כב) וענה איים באלמנותיו. ויגורו תתולים במרמטותיו ועגם כמו ומגתם עמה (סופע כ') ומעוטתיו מרפס (נחום ג'). ויש לפרש עוד ועגם לשון עניית קול: ותנים · יעמו בהיכלי טוגג שלהם: ויסיה. ימי סובתם לא ימשכו כי כבר כובמתו יסרגל (ירמיס כ"ס) לפי שלמת לבבל שבעים שגה לפקיד מתכם ופותם פקידם על ידי כורש מלך פרס שיטול המלוכה מבבל מחר דריוש המדי כי שניהם מדי ופרס נתחברו עליהם וכמה ביניהם מי מיגן מלכי מגייכו מפרכי:

יד (א) כי ירחם ה' את יעקב. לשמור להם הבטחה גאולתם מיד בבל: ובחר עוד בישראל. לעתיד יגאלם גאולה שלימה: ונספחו. ונוספו וכן שסחתי גם (שמואל ג' כ') וכן מסחתם בנחלת כ' (שם כ"ז): (ב) והתנחלום. יהיו ננחלים מהם

באור

מחו"ס מיולן). (כב) וענה, וילגק, כמו עט לס (במדבר כ"ס). איים, חיות סדרים בחיים הסוממים מתין יוצג. ושיון בגאון (ירמיס כ' ל"ס). באלמנותיו, כמו בתרמטותיו, כתרגומו בברניתהון. ולדעת סרל"ק נקרא "סערים התרבות, תלמוד על שתן עזובות מיוחניון. לא ימשכו, ימי פורענותם של בבל לא יהיו ממשכים ומתחרים לבוא, רק יבואו קל מהרס.

יד (א) כי ירחם, כאשר נלכדה בבל, לא שלח כורש כגולה (בן עזרא). והניחם, מניחו נחיגם והקבצם, מגורת ימי, וכן תרגם יהוגתן ויסריטון. ונספחו,

לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְהָיוּ שֹׁבְבִים
לְשִׁבְיֵהֶם וְרָדוּ בְּנֹגְשֵׁיהֶם:
(ג) וְהָיָה בְּיוֹם הָנִיחַ יְהוָה לְךָ
מֵעִצְּבֶךָ וּמֵרִגְזֶךָ וּמִן־הָעֲבֹדָה
הַקָּשָׁה אֲשֶׁר עֻבַּד־בָּךְ:
(ד) וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל־
מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת
נֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה: (ה) שָׁבַר
יְהוָה מַטֵּה רְשָׁעִים שֵׁבֶט
מֹשְׁלִים: (ו) מַכֶּה עַמִּים בְּעֶבְרָה
מַכַּת בְּלִתִּי סָרָה רֹדֶה בָאַף
גּוֹיִם מְרֻדָּף בְּלִי חָשָׂךְ: (ז) נָחָה

תרגום

לְעַבְדִין וּלְאַמְהָן וְיהוֹן
שָׁבְיִן לְשׁוּבֵיהוֹן וְיִפְלְחוּן
בְּמִשְׁעַבְּרֵיהוֹן: (ג) וְיְהֵי
בְּיוֹמָא דְּיַנַּח יְיָ לָךְ
מִצַּעֲרָךְ וּמִמַּרְוָתָךְ וּמִן
פּוּלְחָנָא קַשְׁיָא דְּאִתְפְּלַח
בָּךְ: (ד) וְתִטּוֹל מַתְלָא
הָדֵין עַל מַלְכָּא דְּבָבֶל
וְתֵימַר אֵיכְדֵין בְּטֵילַת
מַרְוַת מִשְׁעַבְּדָנָא סַף
תְּקוֹף חַיָּבָא: (ה) תְּבַר יְיָ
תְּקוֹף רַשִׁיעִין שׁוּלְטַן
חַיָּבִין: (ו) דַּהֲוָה מָחֵי
עַמְמִין בִּתְקוֹף מְחָא דְּי
לָא פְסִיק מַפְלַח בִּתְקוֹף
עַמְמִין מַפְלַח וְלָא מָנַע:

נחת

בנ"א ב' הממי"ם בצירי שקטה
תולדות אהרן איך שבת שכת כ"ג קל"ע: שבר ה' משה שם כ' קל"ע:

ר ש"י

משה זכן ושתנחלתם מושה (ויקרא כ"ה): (ג) ביום הניח ה' לך. ליסראל שכתוב מדבר: מעצבך ומרגזך. שיזלבך ושרגיזך מלך בבל ובשומך משלתו ימים לך כי תלע חשבי מלחו: (ד) מדהבה. לשון מרבים גשוש ושבע כשר. ורבותינו דרשו המומרים מדוד ושבע: (ה) שבר ה' משה רשעים. שסיס שעור מכס עמים במכרס: (ו) מרדף בלי חשך. מורדף כל גוי וגוי על ידו בלי חשך עלמו מרדוף ומלוק אחר

כל

באור

ונתחנרו. (ב) והתנחלום, יתנחלו מהם, להנחילם לבניהם אחריהם (רד"ק). (ד) מדהבה, תרגם שכשרי תקוף חוצף (דיא גשווילפאחפעניקייט דעם גשטולצען), כי בספרו ובכל הספרים הישנים היה כתוב מרכבה בר"ם, ואחריו נמשך רש"י בפירושו שרגמן, לשון ערבית גשוש ושבע בשר, מן ירכתו הכשר בזקן (למעלה ג'). ולפי הקריאה הזאת שני חלקי הכתוב דומים בענינם, ועל פי זה תרגמתי. ורד"ק פירש מדהבה לשון זהב, כי תרגום זהב דהבא ושוע תואר מליזי לבגד שפיתה מלאת זהב, או שפיתה לוקחת שם מן הממלכות (דיא גאלדרייפע, דיא גאלדערפראפטונג), ושרגמן ערפא יותר לפי המליצה, וגם בכתיבים הנלחים לא ידבר ושבעיה רק משעבוד ושכוריות של מלך בבל. (ו) מרדף,

כל

שָׁקְטָה כָּל־הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה׃ (ח) גַּם־בְּרוֹשִׁים שָׂמְחוּ לָךְ אֲרְזֵי
לְבָנוֹן מֵאָז שָׁכַבְתָּ לֹא־יַעֲלֶה הַכֹּרֵת עָלֵינוּ׃ (ט) שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ עוֹרֵר
לְךָ רְפָאִים כֹּל־עַתּוּדֵי אָרֶץ הֵקִים מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גּוֹיִם׃
(י) כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם־
אַתָּה חֻלֵּית כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ׃ (יא) הוּרַד שְׁאוֹל גְּאוֹנֶךָ
הֶמְיַת נְבָלֶיךָ תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה

קמץ בז"ק ומכסיך

תולדות אהרן נחה שקטה עכט כ"ג קמ"ט: גם אתה עס:

ר ש"י

תרגום

(ז) נַחַת שְׁרוֹכַת כָּל אַרְעָא
יְבָעוּ תּוּשְׁבָּחָא׃ (ח) אַף
שִׁלְטוֹנִין חֲדִיאוּ עֲלָךְ
עַתִּירֵי נִכְסַיָּא אָמְרִין
מֵעֲרַן דְּשַׁבִּיבְתָּא לָא
סְלִיק מְחַבְּלָא עֲלָנָא׃
(ט) שְׁאוֹל מִלְּרַע זָעַת לָךְ
לְקַדְמוּת מֵיתָךְ אַעֲירַת
לָךְ גִּבָּרִין כָּל
עַתִּירֵי נִכְסַיָּא אֲקִימוּ
מִכּוּרְסְוָתְהוֹן כָּל מַלְכֵי
עַמְמַיָּא׃ (י) כּוּלְהוֹן יְתִיבוּן
וְיֵימְרוּן לָךְ אַף אַתְּ
מְרַעְתָּא כְוָתָנָא לָנָא
דְּמֵיתָא׃ (יא) אִתְּחַת
לִשְׁאוֹל יְקָרָךְ אִתְרְגוּשַׁת
תּוּשְׁבְּחַת זְמָרָךְ תְּחוֹתָךְ

ישון

כל תומס ותומס: פצחו רנה. זעם סרנס פלמו נחת שקטה כל הארץ: (ח) גם ברושים שמחו. לף שלטונין חדיאו שמחו על מפלתך: (ט) לקראת באך. כמתרך לניסנס ומס סרנזס לעורר לקראתך: רפאים. מנקיס המולכיס עס: עתודי ארץ. סכמוב מושלס לפריס ולסרוס ולעתודים כמו (תהלים כ"ב) כי סבבוני פרים וכמו (עמוס ד') פרות הבשן אשר בשומרון וכאן מושלס לעתודים: הקים. תהלים: (י) גם אתה חלית כמונו. תמיהים אנו איך נפלת עליך רעה שגם אתה נחלית להיות כמונו למות: (יא) המית נבליך. נבלים וכנורות שהיו מזמרים לפניך. ויש לפתור

המית

באור

כל גוי וגוי מורכב מפניו בלי חסך, ולפי מנע מלרדפו (רד"ק). ומכאן יְסַרְבְּךָ, כמו רודס, מכס, הקודמים לו, שהם פועלים, וכן תרגמתי. (ז) נחה, כמות מלך בבל. (ח) ברושים, הטעם שהיה מנוס למכרית מרוזים וברוזים, לעצות מהם מלוי וסולמי (כן עזרא). וכשהדי תרגם ברוזים, שלמונין, מרזי לבנון, עתירי נכסיא. (ט) שאול, בל דרך משל, לפי שהיה מחריב כל העולם בחייו, אמר כי כשתיס יפחדו שלא יחריבם במותו, דרך הפלגה (רד"ק). עתודי ארץ, המנהיגים נקראים עתודים, דרך משל, כמו שהעתודים מנהיגים הצאן והולכים לפניהם, כן המנהיגים העם (הכ"ל). (יא) המית

וּמִכַּסֵּיךְ תּוֹלֵעָה׃ (יב) אֵיךְ נָפַלְתָּ
מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ
לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל־גּוֹיִם׃
(יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִלְבָבְךָ
הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי־
אֵל אָרִים כִּסְאִי וְאֵשֵׁב בְּהַר־
מוֹעֵד בִּירְכְתֵי צָפוֹן׃ (יד) אֶעֱלֶה
עַל־בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לָעֶלְיוֹן׃

יְשַׁוּוֹן רְמָה וְעֵיל מִנָּךְ
רֵיחָשָׁא׃ (יב) אֵיכְדֵין
אִתְרַכִּינְתָּא מִן רוּמָא
דַּהֲוֵיתָא זִיוְתָן בְּנוֹ
בְנֵי אֲנָשָׁא כְּכוֹכָב
נוּנְהָא בֵּין כּוֹכְבַיָּא
אִתְרַמִּישְׁתָּא לְאַרְעָא
דַּהֲוֵיתָא קָטוֹל בְּעַמְמַיָּא׃
(יג) וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בְּלִבָּךְ
לְרוּמָא אֶסַּק עֵיל מִן עַמְיָא
דֵּאלָהָא אֲשַׁוֵּי כּוּרְסְיִי

מַלְכוּתִי וְאֶתֵּיב בְּטוּר זְמַן כְּסֵיפֵי צָפוּנָא׃ (יד) אֶסַּק עֲלַוֵי כָּל עַמָּא אֶהֵי עֵילָאֵי

תולדות אהרן איך נפלת מס׳ : אעלה על פסחים ל״ד · תגיגה ב׳ י״ג · חולין ו׳ ס״ע : מכולהין

ר ש״י

המית נגלך המיית כני נכל מוסי נבלס שכמיילותיך . ומדומס מני שכמסורס כגדולס היכר לת זס ולת זמרת נגלים (שס ס׳) נמל״ף ני״ת של ב׳ לשונות : (יב) הילל בן שחר . כוכב הגונף המאיר מוך כוכוב הבוקר זו כינה על שר של בבל נמשרס סיפול : נגדעת לארץ . מתס נבוכדנלר שסיית מולס על גויס מטיל גורל עליכס מי שהס יתרוך ביום פלוני ומי ביום פלוני : (יג) ממעל לכוכבי אל . יתרים: בהר מועד · הר שהכל מתועדים שס כוא הר ליון : בירכתי צפון . בשורה מקום שנאחר בו יוך הלשוני כענין שנאמר (ויקרא ג׳) על יוך המזבח לפונה : (יד) אעלה על במתי עב · מיני כדמי לדור עס בני מדס למעס לי עב קטנס בתויר ומעב נס׳

יונתן

באור

נבליך , שתיס נשמע נניתך קול המית נגלים וכנורות , ועתה כורך שתול עמך , כי הללו מותס השמחים תחתיך (ישע׳ יד) . (יב) הילל , כוכב נוגס , ומשל בן שחר , שהוא נראה קרוב מעלות השחר בימים ידועים , ואין בכוכבים כוכב מאיר למראה העין כמותו , על כן נקרא הילל , מגזרת לא יהלו נרו עזרא (נך עזרא) . חולש , מעניו ויחלש יהושע (שמות י״ז) , לשון שפלה (היכווערפען , הינטערפקקען) , על״ה על הגלמון , כי כמטה עופל . ונא על במקום את , כמו בל״ת (מיבער ימאכדען וינען) , ולפי פירש״י תרגומו (דער רשם וקאו מיבער דיא סטָלקער וומרן) . (יג) בהר מועד , אחרי הריסו כסאו ממעל לכוכבי אל , היו כאות לו לשנת נהר . והגראה שכמו שנדד מלכם , שעל הר הגבוה כמהו שהשמלפן אחר קרתו (קוויאום) , נקנאו אלילים לפוצץ יחד , כן כהני נבל כחשו כעם נבבליכם ואמרו שבירכתי נפון , (כי לאנשי מזרח בלפון הוא קלס שמים) , יש הר גבוה , והוא מקום וועד כאלילים , ונבוכדנלר הוא בגאותו , לשבח

מְכוּלְהוֹן: (טו) בְּרַם לִשְׁאוֹל תִּתְחַת לְסִיפֵי גוֹב בֵּירַת
אַבְרָנָא: (טז) חָזֵךְ עֲלָךְ יְדוּקוּן בָּךְ יְסַתְּכְלוּן
וְיֵימְרוּן הֲדֵין גַּבְרָא אֲזִיעַ אַרְעָא אַצְדִי מַלְכָוָתָא:
(יז) שַׁוִי תֵּבֵל כְּמַדְבְּרָא וְקִרְוֹהִי פַּגַר לַאֲסִירוֹהִי לָא
פְּתַח תַּרְעָא: (יח) כָּל מַלְכֵי עַמְמַיָּא כּוּלְהוֹן
שָׁכְבִין בִּיקָר גְּבַר בְּבֵירַת עַלְמֵיהּ: (יט) וְאַתְּ
אִתְרְכֵינְתָא מִקִּבְרָךְ כְּחָט טְמִיר חֲפֵי קְטִילִין מְטַעֲנֵי

תרב

תולדות אהרן אך אל שאול פסחים ע' ג'. מגוגה שם: כל מלכי שבת כ"ג קמ"ע: ואתה השלכת סנהדרין ו' מ"ג:

ר ש"י

ויונתן תירגם מסק עלוי כל עמא: (טו) ישגיחו - יניטו דרך חורין ומרכין מבועי"ר בלע"ז 1): יתבוננו. סורופנסי"ר בלע"ז 2): (יז) לא פתח ביתה. לא פתח לפס בית מסיריהם להוליאם כל ימי חייהם לפוטרם ללכת אל מיבה שלריכה למ"ד בתחלתה המיל לה ס"ג בסופה: (יח) איש בביתו - בקברו וכן ת"י בבית עלמיו: (יט) כנצר נתעב - כיונק מילן שנחתך בעיני בעליו שחופר ומשרש ומוליכו לך השלכת מקברך: לבוש הרוגים מטעני חרב - בלבוש מלוכלך כמו לבוש הרוגים: מטעני

מרב

באור

גם הוא בתוכם. יתבוננו, רואין יכירוך, אבל לא יאמינו לעצמן שאתה בחיים, ויתלו בהשתפקם, הזה האיש וגו'. (יז) ועריו, עריו ממש, וכאמור למעלה מרגיז אחיו. ביתה, כמו לבית, והמעם שלא פתח כבלי האסורים. שיוכלו לצאת לביתם וכן (למטה כ"ג) מסר נעל להפתח. ר"ל מבקרו. (יח) בביתו - בקברו, ומלאך שהם בית קופל על קבר (איוב ל' כ"ג) וביה מועד לכל חי. (יט) השלכת, חולי בצוע הפרסים לבזות את בגל. ורלו קבר נבוכדנלר בתי בנין מפואר. שהריבותו וסבליהו אותו מקברו (דון מברבנאל). כנצר נתעב. סעיף נרקב ומתועב. נכרת מן הענף ומושלך למרמוס.

לבוש

1) מבועי"ר בלע"ז, Abouter: aboutir, (מוך הפוזם ניופן, נייבא שבויבא מוך הפוזם ריבסען).

2) סורופנסי"ר בלע"ז, Pourpenser, (נאכדענקען, מיבערלעגען).

מְטַעֲנֵי חָרֶב יוֹרְדֵי אֶל־אַבְנֵי־
בוֹר כְּפֶגֶר מוּבָס: (כ) לֹא־תֵחַד
אִתָּם בִּקְבוּרָה כִּי־אַרְצְךָ שִׁחַתָּ
עַמְּךָ הָרָגְתָּ לֹא־יִקָּרֵא לְעוֹלָם
זֶרַע מְרֵעִים: (כא) הָכִינוּ לְבָנָיו
מַטְבֵּחַ בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בַּל־יָקֻמוּ
וְיִרְשׁוּ אָרֶץ וּמָלְאוּ פְנֵי־תֵבֵל
עָרִים: (כב) וְקַמְתִּי עֲלֵיהֶם נְאֻם
יְהוָה צְבָאוֹת וְהִכְרַתִּי לְבָבֶל

קמץ בו"ק
שם
תולדות אהרן וקמתי מגלה ח' ו':

חָרֶב נַחֲתִין לְגוֹב אַבְנֵי
בֵּירָת אַבְדָנָא כְּפָגַר
מְדַשְׁדַּשׁ: (כ) לָא תְהֵי
כְּחַד מְנָהוֹן בִּקְבוּרָה אֲרֵי
אַרְעָךְ חַבֵּילְתָּא וְעַמָּךְ
קְטֵילְתָּא לָא יִתְקַיֵּים
לַעֲלַם זַרְעָא מְבָאְשִׁין:
(כא) אַתְקִינוּ לִבְנֵיהוֹן קְטוֹל
בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן דְּלָמָא
יְקוּמוּן וְיַחְסְנוּן אַרְעָא
וְיַתְמְלוֹן אַפֵּי תֵבֵל
בְּעֵיל דָּבָבוּ: (כב) וְאִתְגְּלֵי
לְאִתְפָּרָעָא מִנְּהוֹן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת וְאֶשֵׁיצֵי לְבָבֶל

שום
ר"ש'י

מרב. מדוקרי רמחים. מדוקר כל' ערבי מוסטן: יורדי אל אבני בור. אל ממקי בור מקום שחצבים לוליים שם ירדת: כפגר מובס. ת"י מדשדש כמו בבום קמינו (תהלים מ"ד) ואל הרי מבוסנו (לקמן כ' כ"ה) מתנוססת נדמיך (יחזקאל ט"ו). הגדום בטיט מולות: (כ) לא תחד אתם בקבורה. לא תזוכו לשמר מלכים לנוח בקברן: כי ארצך שחת. ברוב עבודה: ועמך הרגת. חנם כמו שמעורם בדמיהם ואמר להובדת לכל מכימי בבל לכן שמעו נא זאת להשליך מקברך: לא יקרא לעולם זרע מרעים. ולפ ענין ילקו כמוהן ולא ימקיימו מהרף ימים רבים כי יתחברו עליהם שוכניך וישחיתום ויאמרו זה לזה: (א) הכינו לבניו מטבח. לבל יקומו וירשו ארץ ותמלא פניהם שונאים ומליקים וכן תירגם יונתן בעלי דבבין כמו (שמואל ב' כ"ח) ויכי ערך. ועוד יש לפתור ומלאו פני תבל ערים כלפי שאמרנו למעלה שם תבל כמדבר וערין הרס חור ואמר יכלה זרעו ויחזרו יושבי הערים למקומן ומלאו

פני

באור

לבוש. לנוס הרוגים מנוסל בדם. ומין חבץ הוא. לכך ישליכו אותו. מטעני חרב. בלשון ערבי כמו מדוקרים. ומיכורו לנום מסועני חרב. (כ) ארצך שחת, בכובד חמס, שהיה מטיל עליהם. עמך הרגת, מרוב חימס שהיה מטיל. על שנחטא קל היה סורע מגפיו. כי הנה חכמי מרנו סרג, על שלא ידעו להגיד לו חלומו ופתרונו. וזה מגזריות גדולה לכן שמחו כל עמו בחותו, ולא עשו כבוד בקבורתו (רד"ק). לא יקרא. זרע מלך בבל יאבד מכי מרן. ולא יזכר שמם עוד. (כא) ערים, מושבים כמו (שמואל

ב'

שׁוּם וּשְׁאָר וּבַר וּבַר בַּר
אָמַר יְיָ׃ (כג) וַאֲשַׁוֵּינָהּ
לְיָרוּתַת קוּפְדִין בֵּית צָדוּ
בְּיָצִין דְּמַיִן וַאֲהַמְמִינָהּ
כְּמָא דְּמַהֲמְמִין בְּמִבְנָא
וַאֲתַבְּבִינָהּ לְשֵׁיצָאָה אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת׃ (כד) קַיֶּם יְיָ
צְבָאוֹת לְמֵימָר אִם לָא
כְּמָא דַּחֲשִׁבִית כֵּן תְּהֵי
וְכְמָא דְּיַעֲצִית הִיא
תְקוּם׃ (כה) לְמִתְבַּר
אַתּוּרָאָה בְּאַרְעִי וְעַל טוּרֵי
עַמִּי אֶדּוּשְׁשִׁינֵיהּ וְתֶעְדֵּי
מִנְּהוֹן מַרְוָתֵיהּ וְנִיֵּרֵיהּ
מֵעַל צַוְּרֵיהוֹן יְתְפַּסַּק׃

שֵׁם וּשְׁאָר וְנִין וָנֶכֶד נְאֻם־יְהוָה׃
(כג) וְשַׂמְתִּיהָ לְמוֹרַשׁ קִפֹּד וַאֲגַמֵּי־
מָיִם וְטִאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא
הַשְׁמֵד נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃
(כד) נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר
אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי כֵּן הָיְתָה
וְכַאֲשֶׁר יָעַצְתִּי הִיא תָקוּם׃
(כה) לְשַׁבֵּר אַשּׁוּר בְּאַרְצִי וְעַל־
הָרַי אֲבוֹסֶנּוּ וְסָר מֵעֲלֵיהֶם עֻלּוֹ
וְסֻבָּלוֹ מֵעַל שִׁכְמוֹ יָסוּר׃

זאת

תולדות אהרן ושמתיה נרכות ע' כ"ו · עירובין כ' י"ט:
ומאטאתיה נרכות ע' כ"ו. כ"ס ג' כ"ו. מגלה
כ' י"ח · קמ"ע ז': נשבע ה' סנהדרין י"ע ל"ד: לשבר אשור שם:

דא

רש"י

פני תגל עיירות: (כב) ושאר. שמרית: ונין. בן מושל במלכות מניו: ונכד · בן בנן · ין זה נלעמלר וכך זו ושתי: (כג) קפד · סרילו"ן בלע"ז 1): ומאטאתיה. לשון כיבוד מסקוב"ל בלע"ז 2) כמו שמרו רבותינו לפ סוי ידעי רבנן מני וטעמתיה עד דשמעית כו': (כד) כאשר דמיתי · נאמור כן היתה מתה נכוכדנלר רמית שנתקיימו דברי נביאי ישראל בסנחרב: (כה) לשבור אשור וגו' · מוסב על כאשר דמיתי כן היתה: אבוסנו. מצר ממרתי לרומסו ולבוססו: (כו) על כל חנוים ·

על

באור

ג' כ"ח) ויסי ערך. (כב) ושאר, כמו שמרית. (כג) קפד, סרילו"ן בלע"ז (רש"י). השריכן (וועלמינגטן. (סטאכלסווין) והרד"ק לועז מקרטוגס (טילקראקטס), ומתר שטוח שנקרא בערבי קנאפד. ומאטאתיה, שרשו טעם לו טוח בציעל, ומין לו חבר, ועניינו נקוי קרקע סנית, ושפה ממנו מטעמ. וטוח טעם טיסירו בו הדומן. נאם, פס כשלמה הנטוסה על נגל. (כד) נשבע, נטוסה קנרס (ברוסטטיק) על מצור. (כה) בארצי, ארץ ישראל; כי קרוב לירושלים נפל מצור, ומתר ועל הרי, כי ירושלים הרים סביב לה. ושפה היה מחנה מצור (רד"ק). מעליהם · מוסב על הרי וסרי שכם (בן עזרא).

נחם

1) סרילו"ן בלע"ז, Herisson, (מיין וועלר-סיגעל, שטאכעלסווין).
2) מסקוב"ל בלע"ז, Escouver : scopare מיט· (איט מיינעם בעזעם מיסקאהרען).

(כו) זֹאת הָעֵצָה הַיְעוּצָה עַל־ כָּל־הָאָרֶץ וְזֹאת הַיָּד הַנְּטוּיָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם: (כז) כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת יָעָץ וּמִי יָפֵר וְיָדוֹ הַנְּטוּיָה וּמִי יְשִׁיבֶנָּה: (כח) בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ אָחָז הָיָה הַמַּשָּׂא הַזֶּה: (כט) אַל־תִּשְׂמְחִי פְלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי נִשְׁבַּר שֵׁבֶט מַכֵּךְ כִּי־מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ יֵצֵא צֶפַע וּפִרְיוֹ שָׂרָף מְעוֹפֵף: (ל) וְרָעוּ בְכוֹרֵי דַלִּים וְאֶבְיוֹנִים לָבֶטַח

(כו) דָּא מַלְכָּא דִּי מְלִיךְ עַל כָּל יַתְבֵי אַרְעָא וְדָא גְבוּרְתָא דִּי מְרַמְמָא דְשַׁלִּיט עַל כָּל מַלְכְוָתָא: (כז) אֲרֵי יְיָ צְבָאוֹת מְלַךְ וּמַן יַעֲבֵי וּגְבוּרְתֵיהּ מְרַמְמָא וְלֵית דִּיתְבִינֵיהּ: (כח) בְּשַׁתָּא דְמִית מַלְכָּא אָחָז דָּוָה מַתַּל נְבוּאָתָא הָדָא: (כט) לָא תֵיחְרוֹן פְּלִשְׁתָּאֵי כּוּלְכוֹן אֲרֵי אִתְבַּר שׁוּלְטַן דַּהֲוָה מַפְלַח בְּכוֹן אֲרֵי מִבְּנֵי בְנוֹהִי דְיִשַׁי יִפּוֹק מְשִׁיחָא וִידוֹן עוֹבָדוֹהִי בְּכוֹן כְּחֵיוֵי מַפְרִיחַ: (ל) וְיִתְפַּרְנְסוּן

קמץ בפרחא ירבצו

חֲשִׂיכֵי עַמָּא וְעַנְיָנַיָּא בְּיוֹמוֹהִי לִרוֹחֲצָן יִשְׁרוֹן וימית

ר ש "י

על מצור בשמעו ועל נכל בשמעם: (כח) בשנת מות המלך אחז. ומלך חזקיהו בנו היה במצע הזה על פלשתים: (כט) אל תשמחי פלשת כולך. שברימות רבה בימי אחז שהיה רצע עגרס לו רשעו שנמשך בידכם כענין שנאמר (דברי הימים ב' כ"ח) ופלשתים פשטו בערי השפלה וגו': כי נשבר שבט מכך. כי נחלשה ונשפלה מלכות בית דוד שהיו למודים להכות בכם כמו שעליו כתוב וכן עוזיהו מלך יהודה שהכה בעקב כענין שנאמר (ד"ה ב' כ"ו) וילך וילחם בפלשתים ויפרוץ את חומת גת: כי משרש נחש. מצרים אומו נחש ילד לפני שהוא קשה מנחש ומי הוא זה חזקיהו שנאמר בו (מלכים ב' י"ח) הוא הכה את פלשתים ואת עזה ואת גבולה ממגדל נוצרים עד עיר מבצר: ופריו שרף מעופף. ס"י ויש מן מובדוסי בכון כחיוי מרעו בבורי דלים. ורעו בימי חזקיה שרי ישראל שהן עכשיו דלים מעניים בבורי לשון שהיה

באור

(כח) נחש, משל על עזיהו. שהכה כמו שנאמר מכה וממית, ולפני וערך מעופף כתוב על חזקיהו, ר"ל זה יהיה קשה לך מעוזיהו, כמו שלפני וערך קשים מנחש (רד"ק). (ל) בבורי דלים, שלהם היו נלחמים מפלשתים, אבל בימיהם יולידו ויהיו בשקט ובשלוה

וְיָמִית בְּכַפְנָא בְּנָךְ וּשְׁאַר עַמִּיךְ יְקָטוֹל: (לא) אֱלֵילִי עַל תַּרְעָךְ צַוְחִי עַל קְרָוָךְ אִתְבַּרְתּוּן פְּלִשְׁתָּאֵי כּוּלְכוֹן אֲרֵי מְצִפּוּנָא פּוּרַעֲנוּתָא אָתֵי וְלֵית דְּמֵאֲחַר בְּזִמְנוֹהִי: (לב) וּמָה יְבַסְּרוּן אוּמַנֵּי עַמְמַיָּא אֲרֵי יְיָ שַׁכְלִיל צִיּוֹן וּבָהּ יִתְרַחֲצוּן חֲשִׁיבֵי עַמָּא:

טו (א) מַשָּׂא מוֹאָב כִּי בְלַיְלָה לְאַשְׁקָאָה יַת מוֹאָב אֲרֵי בְּלֵילְיָא

יִרְבָּצוּ וְהֵמִתִּי בָרָעָב שָׁרָשֵׁךְ וּשְׁאֵרִיתֵךְ יַהֲרֹג: (לא) הֵילִילִי שַׁעַר זַעֲקִי־עִיר נָמוֹג פְּלֶשֶׁת כֻּלָּךְ כִּי מִצָּפוֹן עָשָׁן בָּא וְאֵין בּוֹדֵד בְּמוֹעָדָיו: (לב) וּמַה־יֵּעָנֶה מַלְאֲכֵי־גוֹי כִּי יְהוָה יָסַד צִיּוֹן וּבָהּ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמּוֹ:

טו (א) מַשָּׂא מוֹאָב כִּי בְלַיְלָה

שרה

אתבויות

ר ש"י

סרים כמו (תהלים פ"ט) נס מני כמוך מתנשו: (לא) כי מצפון עשן בא. פורענות קשה כעשן מבא עליהם מלפון עזה ונבולים שהכה חזקים היו בדרומם של ארץ ישראל כמקלום דרומית ממלכת ארץ ישראל לה מלפון וכן מליכו בספרי בהזהיר בקשו לברוח כלפי דרום היו מפנירין מותו שנאמר (עמוס ג') על מלשה פשעי עזה למדנו שעזה בדרום: ואין בודד במועדיו. ת"י ולית דמאחר בזמנוהי כנבודים שיעד לבא עליכם ואין מאחר שעתיו לשוות בודד וכא בדד לבדו אלא כלם כאחד יבואו בחזקה: (לב) ומה יענה מלאכי גוי. ומה יגידו כימי חזקיהו מלאכי ישראל שהולכים לבשר בשורות טן יגידו ה' יסד בליון וקשים בה מלך הגון וחזק וה' עמו: ובה יחסו עניי עמו. אף מעזבת השבטים בליש שם כמו שמפורש בר"ס (ג' ל') שעלה חזקיהו מלאכים בכל גבול ישראל לשוב להקב"ה:

טו (א) משא מואב. נתנבא יחזקאל שיבא סנחריב על מואב ויגלם כמו שנאמר לקמן

באור

ובשלום, כי אני אמית שרשך, ולשון, ומה שנאמר עוד יכרוע המויב: (לא) מצפון, מארץ ישראל, שהיא נסוכה לארץ פלשתים. עשן, משל על רבוי המויבים ועל מסירת נפשם. ואין בודד, לא יבואו אחד אחד, רק כלם כאחד יבואו בחזקה. במועדיו, עיין קנוז ומפיסם. ר"ל במחנות המויב שבא אליך. (לב) ומה יענה מלאכי, ומה יכשרון מונדי עממיה? (שבשדי), ר"ל המלאכים המלוחים מן כל הפלשתים לרעות ולכניע מה נסיתם בישראל. ולר"ת יתורגם (ומה פיר מטוורקים גיבא אחן דאן בקשטן?). יסד. מחדש.

טו (א) משא מואב, בנבואה הזאת הולכת על שנת י"ג, יקוץ שנים מל מפלת מואב

שֻׁדַּד עָר מוֹאָב נִדְמָה
כִּי בְלֵיל שֻׁדַּד קִיר־מוֹאָב
נִדְמָה: (ב) עָלָה הַבַּיִת וְדִיבֹן
הַבָּמוֹת לְבֶכִי עַל־נְבוֹ וְעַל
מֵידְבָא מוֹאָב יְיֵלִיל בְּכָל־
רֹאשָׁיו קָרְחָה כָּל־זָקָן גְּדוּעָה:
(ג) בְּחוּצֹתָיו חָגְרוּ שָׂק עַל
גַּגּוֹתֶיהָ וּבִרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלָּה יְיֵלִיל
יֹרֵד בְּבֶכִי: (ד) וַתִּזְעַק חֶשְׁבּוֹן
וְאֶלְעָלֵה עַד־יַהַץ נִשְׁמַע קוֹלָם
עַל־כֵּן חֲלָצֵי מוֹאָב יָרִיעוּ נַפְשׁוֹ
יִרְעָה

אִתְכְּוִיזַת לְחֵירֵת מוֹאָב
וְאִינּוּן דְּמִיכִין וּבְלֵילְיָא
אִתְכְּבִישׁ כְּרַכָּא דְמוֹאָב
וְאִינּוּן דְּדִימִין: (ב) סְלִיקוּ
לְבָתַיָּא דְדִיבוֹן לְבָמָתָא
לְמִבְכֵּי עַל נְבוֹ וְעַל
מֵידְבָא מוֹאָבָאי מְיַלְלִין
בְּכָל רֵישֵׁיהוֹן מְרָטָא
וּבְכָל דְּקַן גְּלִיחַ:
(ג) בְּשׁוּקֵידְהוֹן יְסָרִין סַקִּין
עַל אִנָּרֵיהוֹן וּבְרֵחוֹבֵידְהוֹן
כּוּלְהוֹן מְיַלְלִין מְצַוְּחִין
וּבָכָן: (ד) וְצָוְחוּ יַחְבִּי
חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה עַד יַהַץ
אִשְׁתְּמַע קָלְהוֹן עַל כֵּן
מְזָרְזֵי מוֹאָב מְיַלְלִין וַעַל

נפשהון

(לקמן ט"ז) כמלא סניס כמני סכיר ונקלה כבוד מואב: כי בליל שודד
ער מואב נדמה. מואב כחילו יכן דומס ומין יכול להלחם ובליל אחד אשר שודד בו
קיר מואב נדמה ת"י ומיכון דמימין. ער זקיר שהי מדיומת מואב הם: (ב) עלה
הבית. עלם מואב הבית ומנסי דיבון על הכמות לבכי מלו בוכים בנים ולנו בוכים
כרחמי נמותיכם: (ג) ירד בבכי. נוגם ומוכם בבכי כמו (שופטים י"ח) וירדמי
על סהרים וכן (מיכה ג') זכור עניי ומרודי: (ד) על כן חלוצי מואב יריעו. על
אשר מזוייני מואב יריעו לקראת המלחמה ונפשו של מואב ירעם לו מהרועעת כחבל

על

באור

מואב ביד שלמנאסר מלך אשור בימי חזקיהו. בליל, אמר מנחת י"ה כי בלילה
יבא להם כשודד, בשודם ישנים שלא יסיו נשמרים ממנו (רד"ק). ובמ"א בנשרך כמו
בשמיכות, וכן (למעה כ"ג י"ח). נדמה, ענין כריתה. כמו נדמתי (למעלה ו'). -
(ב) עלה הבית, עלה מואב אל בית, ושוא בית עבודת כוכבים שלהם, קרחה, יוצאי מרלות
ממזרח מוסגים למרוט ולגלח שער לראשם וזקנם בעת נרם. גדועה, נכרתה ומגולחת -
ובמ"א זקן בלשון נקבה. (ד) על כן, כמו כי על כן (ויק') ושטרו, לפי שמע שגם
חלוצי ילעקו ממכת תוביחם, נעלגם נפשו, כי אמר אם נמם לבב חלוצי, מה עוד
מקום? יריעו, ענין עלה, כמו (למעלה ו' ו') ולמה ירע לבבך. ושוא לשון נופל על

לשון

נַפְשְׁהוֹן מְצַוְחִין׃
(ה) בְּלִבְהוֹן מוֹאָבָאי
יְיַבְּבוּן לְמֶעְרַק עַד צוֹעַר
עֶגְלַת תְּלָתוּת רַבְּתָא אֲרֵי
בְּמַסּוּקִית לוּחִית בְּרְבָנָן
יְסָקוּן בֵּיהּ אֲרֵי בְּמָחוֹתִית
חוֹרָנַיִם צְוָחַת תְּבִירִי
קָרֵב יְבַסְּרוּן׃ (ו) אֲרֵי מֵי
נִמְרִים לְצָדוּ יְהוֹן אֲרֵי
יְבֵשׁ עִסְבָּא סַף דְּתְאָה
יְרוֹק לָא הֲוָה׃ (ז) עַל כֵּן
שְׁאַר נְכְסֵידְהוֹן יְתַבְּזוּן

ותחומהון

ר ש״י

קמץ בו״ק

עַל יְרֵעָה לוֹ׃ (ה) לִבִּי לְמוֹאָב יִזְעָק
בְּרִיחֶהָ עַד־צֹעַר עֶגְלַת
שְׁלִשִׁיָּה כִּי ו מַעֲלֵה הַלּוּחִית
בִּבְכִי יַעֲלֶה־בּוֹ כִּי דֶּרֶךְ חֹרֹנַיִם
זַעֲקַת שֶׁבֶר יְעֹרֵרוּ׃ (ו) כִּי־מֵי
נִמְרִים מְשַׁמּוֹת יִהְיוּ כִּי־יָבֵשׁ
חָצִיר כָּלָה דֶּשֶׁא יֶרֶק לֹא הָיָה׃
(ז) עַל־כֵּן יִתְרָה עָשָׂה וּפְקֻדָּתָם

עַל

על מלמו׃ (ה) לבי למואב יזעק. נבואי ס׳ מיום כנבואי סנעל בלעם היה מבקש לעקור את ישראל על לא דבר ונבואי ס׳ מתאוננים על פורענות הבאה על מיזה לומה סיסים: בריחיה עד צוער. על כל חזקה של מואב יזעק לבי עד צוער שהיא ענלה שלישית עיקר חוזק שלהם כענלה שהיא שלישית לבמן. ל״ג שלישים נבואתית. ויונתן תירגם בריחיה כמו בורחים הבורחים וברחו משם להמלט עד לוער כמו שעשה לוט מניסה שברח ללוער: מעלה הלוחית. מקום מעלות הר שמו מעלה הלוחית וכן מורד (ירמיה י״ח): חורנים. יבכו הבורחים דרך שם וכל המקומות האלה ממואב כמו: יעערו. יללו ולשון מרמי קול שת״י לא ידרוך הדורך הידך לא ימוערון בקלסון: (ו) מי נמרים. נהר של מותו מקום: משמות יהיו. מדם חללים שמתערב ומופל בהם: כי יבש חציר וגו׳. כלומר נבוריהם ולפי שצמחה של ארץ מואב קול מרעם כטוב שהם כמו שצמיחו מילים ממואב לפיכך משל את פירעוהם בחורבן מרעם שלה: (ז) על כן יתרה עשה. על שאר יתרה עשה תבא עליו הפורענות הזה שהיה כפוי

טובה

באור

לשון על מלת יריחו. ולפעמים רש״י וכרד״ק גם ירצה מענין תרועה, אם גם שמיעה מהרחוק. (ה) בריחיה, כמלעיס ממואב יברחו עד לוער (כד״ק). וכן תרגם שכמדי - ענלת שלישיה, וכמליצת ירמיהו (שם מ״ח ל״ד) מלוער עד חרוניס ענלת שלישיה. ולד״ק הוא שם עיר פרעי. והכד״ק פירש ענלה נדולה, כת שלש שנים, כי היא הטובה. וקרא שניה את ארץ מואב לו לעיר לוער. שהיתה מבורכת בעושר ונדולת ענלה חזקה ושמנה, כדרך משל. יעוערו, יללו. ולשון תרמי הוא (רש״י). (ו) נמרים, שם נהר בארץ מואב - משמות יהיו, כמיס ייבשו. ויפיס מקום הנהר תרב ושמה. (ו) יתרה, רבוי הון ועושר, מה שיותירו מרוב הון. עשה, תאר עשה. וכענותת ירמיה (שם מ״ח ל״ו)

עַל נַחַל הָעֲרָבִים יִשָּׂאוּם׃
(ח) כִּי־הִקִּיפָה הַזְּעָקָה אֶת־גְּבוּל
מוֹאָב עַד־אֶגְלַיִם יְלֵלָתָהּ וּבְאֵר
אֵלִים יְלֵלָתָהּ׃ (ט) כִּי מֵי דִימוֹן
מָלְאוּ דָם כִּי־אָשִׁית עַל־דִּימוֹן
נוֹסָפוֹת לִפְלֵיטַת מוֹאָב אַרְיֵה
ולשארית
לְשִׁיָּרַת מוֹאָב מֶלֶךְ בְּמַשְׂרֵיתֶיהָ
שארא

וְתַחוּמְהוֹן דַּעַל יַמָּא
מַעַרְבָּא יִתְנַסִּיב מְנָהוֹן׃
(ח) אֲרֵי אַקְפַת צְוָחָתָא יַת
תְּחוּם מוֹאָב עַד אָגְלַיִם
מְיַלְלִין וּבְאֵר אֵלִים
מְצַוְחִין׃ (ט) אֲרֵי מֵי
דִימוֹן אִתְמְלִיאוּ דָם
קְטוֹלִין אֲרֵי אֲמַנִּי עַל
דִּימוֹן כְּנִישַׁת מַשְׁרְיָן
יַסַּק וְלִמְבַּז

רש"י

מוכה שהרי נכמה מקומות עמד מברכם ללוט בלעתו ממרן ובלכתו למלריס ובזכותו שולח מתוך ההפכה וגלחם עליו עם ממרפל וחביריו והיה להם לגמול טובה לזרעו ואם היו מוציא מותם כשהגלם סנחרב לרחוקי וגלגי והיו ישרפל בוכים ומתאוננים והיו לומדים להם על מה אתם מתאוננים והלא לבית מביכם אתם הולכים מנרפס מביכם לג מעבר כנסר כג וזהו שנאמר (לפנים ג') שמעתי חרפת מ לכ וגדופי בני ממון ועוד שסייעו את סנחרב שלש שנים שלר על צורעון הוא שנאמר (לקמן ט"ו) בשלש שנים כשני שכיר ונקלה כל כבוד מואב: ופקדתם' ת"י ותחומיהון דעל ימא מערבא יתנסיב והוא לשון מינוי כמו (במדבר ד') ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן ליומי מרגם שפקודתם עליו תלקח מכם: על נחל הערבים ישאום' יקחו המוביל אותם את הגבולים. ועוד יש לפרש ופקדתם שמביא עליהם זה מביא על נחל הערבים ישאום המוליכים יגלו אותם אל ארץ גבל שהוא נחל ערבים שנאמר (תהלים קל"ז) על ארבים בתוכה תליו כמורותינו: (ח) אגלים ובאר אלים. מקומות הם בגבול מואב: יללתה. של מואב: באר אלים. כמו ולבאר אלים: (ט) מי דימון. הם שנאמר: מלאו דם. כשם שנאמר: כי אשית על דימון נוספות. דם שמו ודם אלים אותיות למלאכו והוא לשון שהו שנא על שנא (לקמן כ"ח) שהות שהוה (דברים כ"ח). וי"ת נוספות בניהם מבריין מחנות שנתוספות יתר: לפליטת מואב אריה. פליטה שיפליר שנחרב יבא

נבוכדנאצר

באור

על כן יתרת עשה' ולשון הם שנאמר. וכשהלי תרגם שאר נכסיהון ר"ל כשאמר מקנימ שאר עשה: ורעוי לחרגם (רבן רפשה דשם פרוקרבמנן). ופקודתם, מוצרותיהם הנפוטות, ממנין בית הפקודות (ירמיה ל"ב). נחל הערבים, נלי שפך נחל אחר על נגוד מואב. (ט) נוספות, אתיה על דימון רעות נוספות על סרעתות. כי אתלח לפליטת מואב מוב אחר טורף כאריה.

שלמה

שְׁאָרָא דַּאֲרָעָהוֹן :
טז (א) חֲזוֹן מַסְקֵי מִסְיָן
לְמַשִׁיחָא דְּיִשְׂרָאֵל
דְּיִתְקוֹף עַל רַחֲוָו
בְּמַרְבְּרָא טוּר כְּנִשְׁתָּא
דְּצִיּוֹן : (ב) וִיהֵי כְּעוֹפָא
דְּאַפְרְחוֹדֵי מְקַנְיָה
וְטַלְטֵיל יְהַפְּקוּן וִיחָוְיָן
בְּנַת מוֹאָב מְגִיזָן לְהוֹן
לְאַרְנוֹן : (ג) אַרְתְּמְלִיכוּ

וְלִשְׁאֵרִית אַדְמָתָה :
טז (א) שִׁלְחוּ־כַר מוֹשֵׁל־אָרֶץ
מִסֶּלַע מִדְבָּרָה אֶל־הַר
בַּת־צִיּוֹן : (ב) וְהָיָה כְּעוֹף־נוֹדֵד
קֵן מְשֻׁלָּח תִּהְיֶינָה בְּנוֹת מוֹאָב
מַעְבָּרוֹת לְאַרְנוֹן : (ג) הָבִיאוּ
עֵצָה עֲשׂוּ פְלִילָה שִׁיתִי כַלַּיְלָה

הביאי ק' עשו ק' צלך
מְלַךְ עֲבִידוּ עֲצָה שַׁוְיוּ כְּלֵילְיָא טוּלִיךְ בִּימְמָא
בגו

תולדות אהרן שלחו כר סס ל"ו . נדס ג' ל"ח :

רש"י

נבוכדנצר בעתו ויסחיבם והוא נקרא מריב כענין שנאמר (ירמיה ד') עלם מריב מסנבו :
ולשאריות . ישראל : אדמה . מדמתכם :

טז (א) שלחו כר מושל ארץ . על ממנו בגלותכם הלא ידעתם שמושל ארץ סלכם מיסע מלך מואב סיס נוקד (במלכים ב' ג') ומסיב למלך ישראל מסס מלף כריס שלחו לותו כר המושל שלכס מסלע מדברים אל סר בת ליון : (ב) כעוף נודד . מקינו : קן משולח . כאפרוחים משולחים מקינס שסולכים ממולטלין כן תסיינה בנות מואב למעברות לארנון : (ג) עשי פלילה . הוא לשון ויכוח משפט לכחור לך אמת סמוב כמו (איוב ל"ד) משפט נבחרה לנו : שיתי כליל צלך . שיתי לך על בלהריס שיחשוך

באור

טז (א) שלחו כר , סנרמס כפי' סריק"ס ו"ל : שלחו כר בכם וסות סמוך , וסירושו שכבשים של מושל הארץ , וסוא חזקיהו , שלחו לותם לאם בני מואב מסלע מדבר , וסיא אחת מערי מואב , אל הר בת ליון , שלחו לותם למושל חזקיהו . ואמר זה בשבור כי היו רגילים לשלוח מס למלך ישראל , כמו שכתוב ומישע מלך מואב היה נוקד , ומסיב למלך ישראל מאה אלף כריס , ובמות אחאב מישע ולא שלחו , ועתה בהתחזק המלך חזקיהו , אמר שישיבו לו כמס , שסיו שולחים בתחלה למלך ישראל , ע"כ דבריו ועל פיהו מתורגם . ומלת כר הוא שם הקבוץ , ולפי שמלות יתורגם (דניאל בשאטר דשם הפרשגדים , ד. ח. דיש דשם הפרשגר דשם ואחרשם גשניהרמן) . (ב) קן משולח , לתוספת נאור , ומעמו עוף נודד , שמשולח מקנו . מעברות לארנון , על שמעברות אשר לארנון , כמו בן ליפי , והדומים , וארנון הוא נהול מואב . (ג) הביאי עצה , הפסוק הזה ושני הפסוקים שלאחריו , עד ומסיר לדק , הם דברי הכותבים מארץ מואב , ויערבו מליסם על ארץ יהודה ויועציה לאמר : עשו נא אותנו עמם נמרותיכם :

פלילה

צְלֶךָ בְּתוֹךְ צָהֳרַיִם סַתְרִי נִדָּחִים
נוֹדֵד אַל־תְּגַלִּי: (ד) יָגוּרוּ בָךְ נִדָּחַי
מוֹאָב הֱוִי־סֵתֶר לָמוֹ מִפְּנֵי שׁוֹדֵד
כִּי־אָפֵס הַמֵּץ כָּלָה שֹׁד תַּמּוּ
רֹמְסֵם מִן־הָאָרֶץ: (ה) וְהוּכַן בַּחֶסֶד
כִּסֵּא וְיֵשֶׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת בְּאֹהֶל
דָּוִד שֹׁפֵט וְדֹרֵשׁ מִשְׁפָּט וּמְהִר
צֶדֶק: (ו) שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּא
מאד

דַּיִן וַעֲבֵר קְשׁוֹט: (ו) שָׁמַעְנָא רַבְרְבֵי מוֹאָב דְּמִתְגָּאִן לַחֲדָא יַקִּירֵהוֹן

תרגום

בְּנוּ מֵימְרָא מַטְמִירִי
מְסַתְּלְסַלְיָא וּמְבַדְּרָיָא לָא
תְּקָרְבוּן: (ד) יְתִירְתְּבוּן
בְּיִךְ מְסַתְּלְסַלֵי מַלְכוּת
מוֹאָב הֱוֵי סְתָרָא לְהוֹן מִן
קֳדָם בָּזְזָן אֲרֵי סָף
מְעִיקָא אִשְׁתֵּיצֵי בָּזָזָא סָפוּ
כָּל רַהֲוֵי דָּיְשִׁין מִן אַרְעָא:
(ה) בְּכֵן מְשִׁיחָא דְּיִשְׂרָאֵל
יְתַקַּן בְּטוּב כּוּרְסוּתֵי
וְיִתֵּיב עֲלוֹהִי בְּקְשׁוֹט
בְּקָרְתָּא דְּדָוִד דָּאִין וְתָבַע
דִּמְחָגָּאן לַחֲדָא יַקִּירֵהוֹן

ומפנקיהון

ר ש " י

מיחסון לך כלילה למסתר בו מפני מויבך: סתרי נדחים. אם יגרמו עוד נדחי עמי דרך עליכם בימי נבוכדנצר אל תסגירום אלא תסתירום: (ד) יגורו בך נדחי. בני ישראל שגורמים: הוי סתר למו. כי גם את תדעי נפש הנודדים מה היא לרחם: בו אפס המץ. סמן אלך עשרך וכנודך אסיח לך על ידי למען ובקיך בחג מוצאת מסת חלב וחמאה: כלה שוד. לשון ערבי סמספיקין חלב כמו (לקמן ס') ושד מלכים תינקי: תמו רומס. הנשמות אלך הרומסות בארץ: (ה) והוכן בחסד כסא. כשיבא עליך אסבר זאת אז יכון כסא דוד וינדל שבחותו ספרק יפול שנאמר ע"י חזקיהו ויסיח נכון כשלו במסה שיעשה כמו שמלימו אסיח נומל מסר שנאמר (נדברי הימים ב' ל') כי חזקיהו מלך יהודה כריס לקהל אלף פרים ושבעת אלפי לאן: וישב עליו וגו' שופט ודורש משפט ומהיר צדק. ת"י ומביד קשוט: (ו) גא מאד. כתגאה מאוד: גאותו

ונפלגו

באור

בלילה, נאר מחשבה סיולאת ע"י משפט שכל, ומתורגם לפי הענין ושכוונה. שיתי, כוי את ארץ יהודה לנו למנוס, ואת תשבתי שיתשפך הגל בחצות היום לגל בלילה, לשתר בו מפני מויביהו. נדחי, שרואי נְדָחַי, ושוא שמוך אל מואב, ר"ל פליטי מואב, וכן תרגם שבעדי מסלסלי מלכות מואב. אפס המץ, יבוא יום שיכלה מואב בלוחץ והדוחק, ואז יבוא לשבת בשת. (ה) והוכן, אם הרחמו עליהו, אזי תסיו מבורכים, וע"י שתשד שתחם עומים עמהו, יוכן כסא מלכה, ושעם בחסל דוד, בניה דוד. ומהיר צדק, ומסיר לשעות מעשה היוצר והשלקן. (ו) שמענו, תשובות שבני יהודה, ידענו שהוא גאה מאוד, ואינהו מכנע לנו בשמת, כ"ל עתה, בעת גרתו, ואין

תנו

וּמְפַנְקֵיהוֹן וְנִיוָתָנוּתְהוֹן
לָקְבֵיל פּוּרְעָנוּתְהוֹן לָא
שְׁוֵי לְהוֹן: (ז) בְּכֵן מְיַלְלִין
מוֹאָבָאי עַל מוֹאָבָאי
כּוּלְּהוֹן מְצַוְחִין וּמְיַלְלִין
עַל אֱנָשׁ כְּרַךְ תּוּקְפְּהוֹן
דָּוֵן יְמָרוּן בְּרַם כְּבִישִׁין:
(ח) אֲרֵי אִתְבְּוִיָּא מַשְׁרְיַת
חֶשְׁבּוֹן אִתְקְטָלָא סִיעַת
שִׁבְמָה מַלְכֵי עַמְמַיָּא
קְטִילוּ שַׁלְטוֹנֵידְהוֹן

מְאֹד גַּאֲוָתָו וְגַאֲוָנוֹ וְעֶבְרָתוֹ לֹא־
כֵן בַּדָּיו: (ז) לָכֵן יְיֵלֵל מוֹאָב
לְמוֹאָב כֻּלֹּה יְיֵלֵיל לַאֲשִׁישֵׁי קִיר־
חֶרֶשֶׂת תֶּהְגּוּ אַךְ־נְכָאִים:
(ח) כִּי שַׁדְמוֹת חֶשְׁבּוֹן אֻמְלָל
גֶּפֶן שִׂבְמָה בַּעֲלֵי גּוֹיִם הָלְמוּ
שָׂרוֹקָיו עַד־יָעְזֵר נָגָעוּ תָּעוּ
עַד יָעְזֵר מָטוּ טָעוּ לַמִּדְבָּר

דגש אחר שו"ק

מדבר
משלשליתן

ר ש"י

וגאונו. שלא כדין הוא: עברתו. חמתו שמתר ליסראל לא כן גבוריו עצו שהיו כפויי
טובה: (ז) ייליל מואב למואב. על מואב: לאשישי קיר חרשת. על חומת קיר
חרסת. תמיהי כמו (ירמיה מ') נפלו מחיותיה: תהגו אך נכאים. שברים: מסגו.
הקונגו: (ח) שרמות. שדות מבוצה: גפן שבמה. יש ללמד שחשבון היתה מקום
שדות ושבמה מקום כרמים ושם תאמר כל אלה ערי מבר סירון שם ויערא לקמוש
מיד סיחון ואימתי חזרו ליד מואב כשהגלה סנחריב לראובני ולגדי וכאו המואבים שהיכיש
לשם וישבו בהם: אומלל. חרב: שרוקיה. נטיעות שורק שלה: עד יעזר נגעו.
שדמות הגפן ושורק שזכרים כאן הגיע עד ועד מחנות וסיעות ושלטונים וכת"י:
עד יעזר נגעו. שלכו בגולה: תעו מדבר. למדבר: שלוחותיה. זמורותיה והם

משל

ב א ו ר

אלו בוטחים על אומתו. ועברתו, שהיה מתקלף ומתגבר לנקם לכבר על שנוים שביניו
מרוב גאותו (רד"ק). לא כן, לא אמת, היפך מן כן בנות נלפחד. בדיו, לשון
כוב, ושמעם קוסמיו וכמריו, כמו (ירמיהו כ') חרב אל הבדים. ולר"ת אין דבר נכון
וקיים בבדיו, ר"ל בשקריו ובכזביו (רמז מיישב ויישר ויגמן). (ז) לכן, על כי אבדם
תקותו למנוח מחסה ומסתור בארץ יהודה, לכן ייליל מואב, ולמואב כלה ייליל. ומכאדי
תרגם נגד הבניות בכן מיללין מואבאי על מואבאי, כולהון מצוחין ומיללין. ומרחמן
גרסם יותר, ומעד מליצת ירמיהו (שם מ"ח ל"ו) על כן על מואב אייליל ולמואב כלה
אזעק. לאשישי, שם סיסודות, כמו (ירמיהו כ"ה) נפלו מחיותיה, וכן בתרמי (עזרא
ד' י"ב) ומוסיף יחיהו (שם כ"ל). ובמליצת ירמיהו (שם מ"ח ל"ו) אל אנשי קיר חרש, כאלו
יסיס אנשי מן לים. תהגו, תקוננו (רמ"י). נכאים, מדוכאים. (ח) בעלי גוים,
אדוני גויס, ושם מלכי אמור. הלמו, הכו ושברו, כמו ושלמת סיסרא (שופטים ד'). שרוקיה,
כמו נטעתיך שורק (ירמיהו ב'), ושוח שמשונת ממיני ענפים. שלוחותיה,

שם

מִדְבָּר שִׁלְחוּ נְטִישׁוּ עֲבֵרוּם׃ (ט) עַל־כֵּן אֶבְכֶּה בִּבְכִי יַעְזֵר
גֶּפֶן שִׂבְמָה אֲרֹיְוֵךְ דִּמְעָתִי חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה כִּי עַל־קֵיצֵךְ
וְעַל־קְצִירֵךְ הֵידָד נָפָל׃ (י) וְנֶאֱסַף שִׂמְחָה וָגִיל מִן־הַכַּרְמֶל
וּבַכְּרָמִים לֹא־יְרֻנַּן לֹא יָרִיעַ יַיִן בְּיִקְבִים לֹא־יִדְרֹךְ הַהֵדֶד
הִשְׁבַּתִּי׃ (יא) עַל־כֵּן מֵעַי לְמוֹאָב

ככנור

ר ש י

מדבר גליומים: נטשו. נפלו כמו ונטמיך כמדבר (יחזקאל כ"ט) וכגפן נסוסים (שמואל ג') ויעטפו כמקל רפאים (שם כ"ג): (ט) אבכה בבכי יעזר. ת"י כמה דפיימי מסריין על יעזר כן פייתי קטולין על שבמה ולשון במקרא כענין אומר כיון קיטוף יעזר ים לי לקוטי עליך אתה גפן שבמה: אריוך דמעתי. מתרוס עליך דמעה ים תיבה מעמעת כשתי תיבות כמו בכי יבכו (ירמיה י') מרן כנגד נתתי (יהושע י"ז) דכרו לשלוש (ברכות ל"ז): קיצך. פלגיס שמיבשין בקיץ: הידד. קול שודדים וגוזזים: (י) מן הכרמל. סוף מקום יער ושדות מבואה: לא ירועע. לא מרועע שמחה: הידד השבתי. קול המתפללים לשמיל הקורס לשלוח המנגנים:

יכמו

באור

שם פתרות כגפן המתפשטות. נטשו, התפשטו עד שעברו ים, וכן וכגפן נסוסים (שמואל ג' ל'). (ט) בבכי יעזר, כעין קיטוף יעזר ים לי לקוטי עליך אתה גפן שבמה (רש"י). וכמליצת ירמיהו (שם מ"ח ל"ב) מבכי יעזר אבכה לך בגפן שבמה. אריוך, מרווה אותך דמעתי, והוא דרך משלנו, כשלו כדמעה כמער, שמרוה את הארץ (רד"ק). וארוי אֲרַוֵּיךְ. קיצך, פרי הקיץ (בן עזרא). הידד, לשון קריאה, והוא שגועקים שודדים, כשיבואו על העיר שתאוה, וכן הוא לשון הדורכים כמו (ירמיהו כ"ה) כידד כדורכים יענב (רד"ק). (י) ונאסף, ענין כליון מן אסף אסיפם (ירמיהו ט'). ובכרמים, כי מביא הוא, לשמות ולהריע בשמחה בשיר ובקילר ובאסיפת פירות, ובכרמי שאב לא יעשו שמחה וכלולים, כי יגלו מארצם ותהיה שממה (רד"ק). הידד, הוא קריאת הדורכים בשמחה. (יא) על כן, דברי קינה, לקוטו על שבר מואב (בן"ע).

מעי

מֵעֵיהוֹן דְּמוֹאָבָאי כַּכִּנָּרְיָא
הָמָן וְלִבְּהוֹן עַל אֱנָשׁ
כָּרְךְ תּוּקְפֵּיהוֹן דָּנָן :
(יב) וְיֵחֱי אֲרֵי יֶחֱזֵה אֲרֵי
יִלְאֵה מוֹאָב עַל בָּמְתָא
וְיֵעוֹל לְבֵית מַעֲתְיָה
לְמִבְעֵי וְלָא יְכוֹל : (יג) דֵּין
פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּיל יְיָ עַל
מוֹאָבָאי מִכְּבֵן : (יד) וּכְעַן
מַלֵּיל יְיָ לְמֵימַר בְּתֶלַת
שְׁנִין כִּשְׁנֵי אֲגִירָא וְיִסוֹף
יְקָרֵיהוֹן דְּמוֹאָבָאי בְּכָל

המון

כַּכִּנּוֹר יֶהֱמוּ וְקִרְבִּי לְקִיר חָרֶשׁ :
(יב) וְהָיָה כִּי־נִרְאָה כִּי־נִלְאָה
מוֹאָב עַל־הַבָּמָה וּבָא אֶל־
מִקְדָּשׁוֹ לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא יוּכָל :
(יג) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מוֹאָב מֵאָז : (יד) וְעַתָּה דִּבֶּר
יְהוָה לֵאמֹר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים כִּשְׁנֵי
שָׂכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאָב בְּכָל

ההמון

ר"י

(יא) יהמו . נקיים : (יב) כי נלאה מואב . להלחם על במות המגדלים : ובא אל מקדשו . אל מקום אשר הם מקדשים שם ומזמנים שם להתפלל : (יג) זה הדבר . סוף כליית אל מואב ביד נבוכדנצר : אשר דבר ה' אל מואב מאז . מימים רבים לפני בא הרעה אליו ניבא לו יבעים את זאת . ד"ג מאז מצאת אשר שכר בלק את בלעם : (יד) ועתה דבר ה' . לקרב את הפורענות להם : בשלש שנים כשני שכיר . בשביל שלש שנים שסייעו את סנחריב בשלר על שומרון ומזרזוהו בלי בלע כאלו היו לו שכירים לפיכך ונקלה כבוד מואב בין כל אשר המונו של סנחריב שיצאתם בשבי ממוך לותו סחיל ויצך לו וכן מפורש בספר מלכים שעף עמונים ומואבים שהיו מסייעין לותם בשלר על שומרון שלש שנים לקיים מה שנאמר שלש שנים כשני שכיר וגו' . ועוד יש לפרש שלש שנים כשני שכיר שלש שנים שנזרו עליכם לאורך זמן שכל מלומדין יהיו ולא תאחר עוד הפורענות כאשר ידקדק השכיר בשני שכירותו לגמלם : ונקלה כבוד מואב .

בעיני

באור

מעי וגו' , מעי וקרבי הוא כשל ענין במלות שונות , כי שקרב הוא המעים . וי"ת וקרבי ולבהון , וכן הוא הלב בכלל שקרב (שכ"ל) , וכן מתורגם . (יב) והיה כי נראה , מז שרואה ירשה שיעיה מואב נלאה , או מלת נרשה מוסב על מואב (דמון פרשייע מואב מוד שיהם זיך מב מויך דער המקום) . ולא יוכל , בכל זאת לא יעיה לו כח , להתילב לפני אלוהיו , כמו ולא יכל להלחם עליה (למעלה ז' ו') , ועוד במקומות אחרות . (יד) שכיר , שהוא מדקדק בזמנו , ולא יוסיף עליו , כן תבא שרעה על מואב , עד שלא שיעו מלומלמות (רד"ק) . ונקלה , כמו (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך (גערינגשעצטעט , פערחאשעט , בעשיאמפעט וועררען) . מעט מזער לא כביר , כשל הענין במלות שונות .

הֶהָמוֹן הָרָב וּשְׁאָר מְעַט מִזְעָר
לוֹא כַבִּיר׃
יז (א) מַשָּׂא דַּמָּשֶׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק
מוּסָר מֵעִיר וְהָיְתָה מְעִי
מַפָּלָה׃ (ב) עֲזֻבוֹת עָרֵי עֲרֹעֵר
לַעֲדָרִים תִּהְיֶינָה וְרָבְצוּ וְאֵין
מַחֲרִיד׃ * (ג) וְנִשְׁבַּת מִבְצָר
מֵאֶפְרַיִם וּמַמְלָכָה מִדַּמֶּשֶׂק
וּשְׁאָר אֲרָם כִּכְבוֹד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל

כאן חצי הנביאים

יהיו

הֲמוֹן סַגִּיא וּשְׁאַר צִבְחַר
כִּזְעֵיר יְסוּף כָּל יְקָרֵיהוֹן׃
יז (א) מַטַּל כָּס דְּלָוָט
לְאַשְׁקָאָה יַת
דַּמֶּשֶׂק הָא דַמֶּשֶׂק
מִתְעַדְיָא מִמַּלְכוּ וּתְהֵי
לִכְרַךְ מְחַמְרָא׃
(ב) שְׁבִיקָן קִרְוֵידְהוֹן חָרְבוּ
לְבֵית מִשְׁרֵי עֶדְרִין דְּעָן
יְהוֹן וְיִשְׁרוֹן וְלֵית דְּמָנִיד׃
(ג) וְיִבְטֵיל שׁוּלְטַן
מֵאֶפְרַיִם וּמַלְכוּ מִדַּמֶּשֶׂק
וּשְׁאָר יְחִידָאִין מֵאֲרָם
יִיקָרְהוֹן כִּיקַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

יהון

ר ש " י

קטני כל המון המחריב הרב : ושאר . פליטה הנשארת לאותב מעט מוער קטינ : לוא כביר . לשון רוב :

יז (א) מוסר מעיר . לשון הסרה : מעיר . מהיות עיר : מעי . לשון תפלות ומושק כמו מעות ימים : (ב) עזובות ערי ערוער . י"א לשון תורגן כמו ערער המערער ופירושו על ערי ארם . ומדרש אגדה מתמיה לפי שערוער מארץ ישראל היתה שנאמר (במדבר ל"ב) ואת ערוער עומד בדמשק ומכריז בערוער אלא שהיו בדמשק שווקים כמנין ימות החמה וכל אחת יש בה עבודת כוכבים ועובדים לה יום אחד בשנה וישראל עשו את כולן קיבוץ אחד והיו עובדין את כלם בכל יום לכך הזכיר מפלת ערוער אצל דמשק . ולאי מפרש לפי פשט המקרא על שנתחברו רצין ופקח בן רמליהו יחד והנביא היה מתנבא על מפלת דמשק ואומר הנה דמשק מוסר מעיר ערי ערוער שהיו של פקח כבר היו עזובות שגלו הראובני והגדי כבר והרי המיד לעדרי צאן הם נתונים בזבלים שם לאן מושב ואין מחריד . עוד הרי מלכות פקח הולכת וכלה ואלכד גם שומרון בימי הושע ואז ונשבת מבצר מאפרים וממלכה מדמשק היתה רצין : (ג) ככבוד . עשרת השבטים יהיו גם אלו . אלו גלו לחלח וחבור ואלו יצאו לקיר שנאמר ויגלה קירה

ואת

ב י א ו ר

יז (א) מעיר , מהיות עיר (רש"י) . מעי , כמו עי והטעם בתהים גל אבנים . (ב) ערי ערוער , אפשר שהיתה בארץ ערב גדולה ושמה ערוער , לפיכך ממך אליה הערים בלשון רבים (רד"ק) . (ג) ושאר ארם , וגם הממלכה משאר ארם , וכן דעת מעדר הטעמים ,

בקבול

יְהוֹן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת :
(ו) וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא
יְמַאֲךְ יָקָר יַעֲקֹב וְעוֹתַר
יַקְרֵיהּ יְגֻלֵּי : (ח) וִיהֵי
כְּמָכְנַשׁ חֲצַד קָמָה
וְדִרְעֵיהּ שׁוּבְלִין יַחֲצוֹד
וִיהֵי כְּמָלַקֵּט שׁוּבְלִין
בְּמֵישַׁר גִּבָּרָיָא :
(ו) וְיִשְׁתְּאֲרוּן בֵּיהּ עוֹלְלִין
כְּבִיעוֹר זֵיתָא תְּרֵין תְּלָתָא
גַּרְגִּרִין בְּרֵישׁ עַנְפָּא
אַרְבָּעָא חַמְשָׁא בְּסוֹכָה
מַדָּא בַּר יִשְׁתְּאֲרוּן
יְחִידָאִין צַדִּיקַיָּא בְּגוֹ
עַלְמָא בֵּינֵי מַלְכוּתָא אָמַר יְיָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל :

יהוה נאם יהוה צבאות :
(ז) והיה ביום ההוא יבל כבוד
יעקב ומשמן בשרו ירזה :
(ח) והיה כאסף קציר קמה
וזרעו שבלים יקצור והיה
כמלקט שבלים בעמק רפאים :
(ו) ונשאר־בו עללות כנקף
זית שנים שלשה גרגרים בראש
אמיר ארבעה חמשה בסעפיה
פרוה נאם־יהוה אלהי ישראל :

ביום
בעדנא

ר ש " י

ומת רלין סמית (מלכים ב' ט"ז) : (ד) ומשמן בשרו ירזה . ושומר יקריש ינלי :
(ה) והיה כאסף קציר קמה . כמו שכשת קליר קמה מוסף הקולר לכת הקמה בידו
ממת וזרועו הסנים שבלים יקלוד כמנל כן יעקוד סנמריב וינלש ככל ומף לקע הנשר
נשעת קלירם ילקע ויסלקו כלומר מף כשורהים לא ימלטו מידו וילקטוס (כמו ממלקט
שבלים) : בעמק רפאים . הוא הנית מאכר על פני ירושלים . בספר יהושע ממלא
עמק רפ'ים מצפון לירושלים : (ו) ונשאר בו . חוקהו וסייעתו שהם תוך ירושלים
הנשים מעם כעולות כרם וכשקף זית הממציא שנים שלשה גרגרים : כנוקף זית .
קלן זנים ללוקטן מן המילן וכן ונקף שבכי הימר (לעיל י') ורכותיו דרסו
ונאמר בו בהמון סנחריב שנשים מעט כנוקף זית כרפיתע בשנדת חלק : בראש
אמיר

ב א ו ר

כבבוד , ככבוד בני ישראל ינלה כבודם , כי שניהם נלו בזמן אחד על ידי מלך אשור ,
(מ"ל) . (ד) ומשמן , משל על אבדן נדולת סחומם וכלחתם . (ה) כאסף קציר ,
כמו שהקולר ומוסף שקצה לא ישאיר רק שבלים מעטים , אחת פה ואחת שם , כן
יעשה מלך אשור בישראל , שינלה אותם , ולא ישאירו בעשרת שבטים רק מעטים , כוכחים
ומפוזרים , וגם מהם יקח , וילקט אותם כמלקט שבלים . בעמק רפאים , הוא שמוך
לירושלים וזכר בספר יהושע (ט"ו ח') , ואולי נקרא , לפי שהיה לענקים (מדברי הי"ל) ,
(ו) בנוקף , שהאסף ותעשה חוקה בשילון , כדי שיאספו זיתיו . אמיר , הקציף העליון ,

(ז) בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל־
עֹשֵׂהוּ וְעֵינָיו אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
תִּרְאֶינָה: (ח) וְלֹא יִשְׁעֶה אֶל־
הַמִּזְבְּחוֹת מַעֲשֵׂה יָדָיו וַאֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו לֹא יִרְאֶה
וְהָאֲשֵׁרִים וְהַחַמָּנִים: (ט) בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיוּ | עָרֵי מָעֻזּוֹ כַּעֲזוּבַת
הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ
מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה
שְׁמָמָה: (י) כִּי שָׁכַחְתְּ אֱלֹהֵי
יִשְׁעֶךָ וְצוּר מָעֻזֶּךָ לֹא זָכָרְתְּ
על

(ז) בְּעִדָּנָא הַהִיא יִסְהֵמֵיךְ
אֱנָשָׁא לְפוּלְחַן עָבְדֵיהּ
וְעֵינוֹהִי לְמֵימַר קַדִּישָׁא
דְּיִשְׂרָאֵל יִסְבְּרוּן: (ח) וְלָא
יִסְהֵמֵיךְ עַל אֲגוֹרָיָא עוֹבַד
יְדוֹהִי וְדַאֲתַקִּינָא
אָצְבְּעָתֵיהּ לָא יִתְקַיֵּם
וַאֲשֵׁרָיָא וַחֲנִיסְנַסָּיָא:
(ט) בְּעִדָּנָא הַהִיא יֶהֱוֵין
קִרְוֵי תוּקְפֵיהוֹן כְּבִרְכַּךְ
דַּהֲרִיב וְאִתְחַמַּר דִּי
אַשְׁחְבִיק מִן קֳדָם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּתְהֵי לְצַדוּ:
(י) אֲרֵי שְׁבַקְתְּ אֱלָהָא
דְּפוּרְקָנָךְ וְדַחֲלַת תַּקִּיפָא
דִּי מֵימְרֵיהּ בְּסַעֲדָךְ לָא

אדכרת

רש"י

אמיר. נרמז סנהב: בסעיפיה, נענפיה וכן וכלה סעיפיה (לקמן כ"ז) וכן מסעף פארה (לעיל י'): (ז) ישעה. יפנה אל עושהו כמו ויסע ה' אל מכל (נרמזים ד'): האדם. לדיקים שנאמרו כאן: (ח) לא יראה. לא יחשבו בעיניו: (ט) ערי מעוזו. של ישראל: כעזובת החורש והאמיר. עזובות כיער הזה מריבות ממין מדש: סחורם. הוא יער כדאתרגם ביער בחורשה: והאמיר. לף הוא יער מקום מילנות. כעזובת ערי האמורי שבגימוח מריבות בימי יהושע בחורם והאמיר וברחו להם מפני

בני

באור

וכו נאמרים נרנרים מעטים, לפי שלא תמיג יד המנקף להסירם: (ז) ישעה, יפנה, ועל כמו אל, כי חזקיהו החזיר ישראל למוטב (מל"ל). (ח) והאשרים, עיין בראשונה על ואשריהם אל עץ רענן (ירמיה י"ז ב'). והחמנים, מנזרת חמה, וכה עלינו עשויים לעבוד לשמש. (ט) כעזובת החרש, כמו העלים מדקים או אחר דנרים שנאמרו ביער, לפי שלא לקחה המלקט, וכמו הנרנרים המעטים נרגם אמיר, שהם כמו נעזבים ואין מי מוסיף. אשר עזבו, אלת כעזובת עומדת במקום אחים, ר"ל כעזובת הערים. והשאר הערים הנשארות תהיינה כעזובת הערים, אשר עזבו הכנענים בנרחם מפני ישראל כשבאו לארץ, וכן פירש"י. והיתה, הארץ תהיה שממה. (י) נעכנים, עיון נעימות,

בתוספת

אִדְּבַרְתָּ בְּרִיל דְּאַתְּ נְצִיבָא נְצָבָא בְּחִירָא וְעוֹבְדִין מְקַלְקְלִין אַסְגִּית: (יא) בַּאֲתַר דְּאִתְקַדַּשְׁתּוּן לְמֶהֱוֵי עַם תַּמָּן קַלְקַלְתּוּן עוֹבְדֵיכוֹן וְאַף כַּד עֲלָתוּן לַאֲרַע בֵּית שְׁבִנְתִּי תַּמָּן הֲוָה חֲזֵי לְכוֹן לְמִפְלַח שְׁבַקְתּוּן פּוּלְחָנִי וּפְלַחְתּוּן יהמיון לְטַעֲוָתָא אַרְחֵיקְתּוּן תִּיוּבְתָּא עַד דְּמָטָא יוֹם תְּבָרְכוּן בְּבֵן הֲוָה כֵּיבְכוֹן לְמַפְחַת נַפְשׁ: (יב) וַי הֲמוֹן עַמְמִין סַגִּיאִין דִּי כְּמַרְגְּמֵי יַמָּא הָמָן

עַל־כֵּן תִּטְעִי נִטְעֵי נַעֲמָנִים וְזִמֹּרַת זָר תִּזְרָעֶנּוּ: (יא) בְּיוֹם נִטְעֵךְ תְּשַׂגְשֵׂגִי וּבַבֹּקֶר זַרְעֵךְ תַּפְרִיחִי גֶּד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה וְכְאֵב אָנוּשׁ: (יב) הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים כַּהֲמוֹת יַמִּים

ואתרגושת

רש"י

בני ישראל והיתה ארץ ישראל שממה: (י) על כן תטעי וגו'. על כן כאשר נטעתיך מתחלה נטיעת נטעים נאמנים כלים עשר בני יעקב ובהעלות נטעיך לזמורות נתנו זרע שעיקר הגון כזמורות זרות שאינם ממין גפן נקרא דומים לגפן: תזרענו. מהני זרעך בעומקו נטע' ועוד י"ל וזמורות זר מזרעכו תתחתן בכותים ונחערבו בכם: (יא) ביום נטעך תשגשגי. לשון שכשך נשתנעו זמורותיך במיני דשאים וערבוביס המקלקלים מעשי הגפן כלומר במקום שנטעתיך לי לכרם שם קילקלת במעשיך הוא שאמר להם (יחזקאל כ') ביום בחרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים ונאמר (שם) וימרו בי ולא אבו לשמוע וגו' ואף כאן תשגשגי בתערבת בתועבות המצריים: ובבקר זרעך תפריחי. וליום המחרת כשהוצאתיך משם הכנסתיך לארץ גם שם זרעך הרע הפריחת. ד"א ובבקר זרעך תפריחי מר שלא פרע הפרעתם ודרך הכרם לפרוח בבא הערב והמפריח בבקר אינו הגון זה במדרש רבי תנחומא: גד קציר ביום נחלה. גדים של קליר רע אשר הוא ביום ובלילה נחלה אומו קליר הגיע ליום ברם. גד הוא לשון גובא וכן בלבו כמו גד גוזלים (שמות ט"ו) וכן כולם ככך (תהלים ל"ג) ומין גד ונוד סויס: וכאב אנוש. שנשלמת שכרך. אמום נעכר בחולי רע וכן וימגם (שמואל ב' י"ב) וכן כי אמוסה מכותיה (מיכה ג'): (יב) הוי המון עמים רבים.

לוכלוסי

באור

בהוספת ו"ן. ושמורו אתם נטעתם לך לתענוג, לא למוטיל, והבטיח לך זמורות מארצות אחרות, להרכיבם בשלי מעשך. (יא) ביום. עניני אחרי אשר, ולא יום ממש. וכן (בראשית ג') ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, אחרי אשר עשם. תשגשגי, מענין ואחריתך ישגא מאד (איוב ח'). ר"ל תגדלי. ובבוקר, אינו בוקר ממש, ועניני מסר, כי הבוקר הוא סתלת היום. גד, כמו גד מענין גע ולך, ושעשע יומד הקציר ביום

שנאמר

וְהַמָּיִן וּשְׁאוֹן לְאֻמִּים כִּשְׁאוֹן
מַיִם כַּבִּירִים יִשְׁאוֹן: (יג) לְאֻמִּים
כִּשְׁאוֹן מַיִם רַבִּים יִשְׁאוֹן וְגָעַר
בּוֹ וְנָס מִמֶּרְחָק וְרֻדַּף כְּמֹץ
הָרִים לִפְנֵי־רוּחַ וְכַגַּלְגַּל לִפְנֵי
סוּפָה: (יד) לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה
בַלָּהָה בְּטֶרֶם בֹּקֶר אֵינֶנּוּ זֶה
חֵלֶק שׁוֹסֵינוּ וְגוֹרָל לְבֹזְזֵינוּ:

הוי

וְאִתְרְגוּשַׁת מַלְכָּן
דְּכְאִתְרְגוּשַׁת מַיִן תַּקִּיפִין
מִתְרַגְּשִׁין: (יג) מַלְכָּן
דְּכְאִתְרְגוּשַׁת מַיִן סַגִּיאִין
מִתְרַגְּשִׁין וְיוֹף בֵּיהּ
וְיֶעְרוֹק מֵרָחִיק וְיִתְרַדַּף
כְּמוֹץ טוּרַיָּא קֳדָם רוּחָא
וּכְגַלְגְּלָא קֳדָם עֲלְעוֹלָא:
(יד) לְעִדָּן רַמְשָׁא וְהָא
כְּדְלָא הֲוָה עַד דְּלָא
צַפְרָא וְהָא כְּדְלִיתוּחֵי
דֵּין חוּלַק לַאֲנָסָנָא וַעֲדַב
לְבָזָזָנָא:

ו

ד ש"י.

פילוסי מנחריב: ישאון. לשון המולת ורומיה: (יג) ונער בו. הקב"ה בלחמו שלח: כמץ הרים. משל לת הרשעים במקולקל שבחותו הסין מון הריש יבש משל עמקים: וכגלגל. הוא מפרח של קוצים שקורין קרדו"ש בלע"ז (1) הדומים לאותן שנורין בהם בגדי למר ומין קשין וכהניע ממיך לכוף בקיץ הם מתגלגלין והרוח מסזרן ואותו הניסון עשוי כמין גלגל מעולה כמין העין בשמלע ותמצ זרועותיו סביב לו: (יד) והנה בלהה. סומס ומסומס בחים של סעויב ומבלין לותו: בטרם בקר איננו. והשויב מין בעולם: זה חלק שוסינו. חלק סנחריב ומלק גוג ומגוג כשבאו לבזזינו:

הוי

באור

אנחה לך המלך הגדולה וכתב משם. (יב) המון עמים, מלך אשור ומחנהו בגוותו על ירושלים. (יג) ונער בו, כשם במלך אשור, ויהוה בענד תרגו. ורדף, בהשמר ממחנהו. וכגלגל, דבר קל בתועפה וסעוספות, ומתגלגל בסבובים סוגים (דיה פאפ שירבעל חוואהערגעטרייבענען דינגע), ודבוק עם קש (תהלים פ"ג י"ד). (יד) לעת ערב, לעת ערב היה להם בהלה, והיה כלילה לפני בקר מלאך ה' בחנים אשור, והרג"ע סי' לעת ערב וסנה בהלה ליסרחל, אסיו בגהלם ופחד גדול מן סנחריב, ובטרם בקר איננו, ורמוי לתרגם (נור מבענדליים הערטט נלך בפסטירלוב). איננו, כמו מכתוב ויבלימו בנקר וסנה כלם פגרים מתים. זה חלק, מאמר הנביא, זה בחלק וסגורל רמוי לשוסינו ולבוזזינו, וכם מחנה אשור (רד"ק).

1) קרדו"ש בלע"ז, Chardons. (ריספין).

יח (א) וַי אַרְעָא דְּאַתְיָן לָהּ בִּסְפִינָן מַאַרְעָא דְּחִיקָא וְקַלְעֵיהוֹן פְּרִיסָן כְּנִשְׁרָא דְּטָאִים בְּכַנְפּוֹהִי דְּמַעֲיבַר לְנַהֲרֵי הוֹרוֹ: (ב) דְּמְשַׁלַּח בְּיַמָּא אִזְנָדִין וּבְרַנּוּגִין עַל אַפֵּי

יח (א) הוֹי אֶרֶץ צִלְצַל כְּנָפָיִם
אֲשֶׁר מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי־
כּוּשׁ: (ב) הַשֹּׁלֵחַ בַּיָּם צִירִים
וּבִכְלֵי־גֹמֶא עַל־פְּנֵי־מָיִם
לְכוּ מַלְאָבִים קַלִּים אֶל־גּוֹי

סַיָּא אֲזִילוּ אִזְנָדִין קַלִּילִין לְוָת עַמָּא אֲנִיסָא וּבְזִיזָא ממש לות

ר ש ״ י

יח (א) הוי ארץ צלצל כנפים · ת״י דאתין לה בספינין מארעא רחיקא וקלעיהון פריסין ככנפי דטאים בכנפוהי. ומני לומר לפי שהן סרוין במזרח והארץ חמה סעופות נמשפים שם והיא מלוגלת בכנפי עופות וגבוהה זו על לובלובי נוג ומגוג כענין שנאמר (ביחזקאל ל״ח) פרס כוש ופוט אתם: (ב) לכו מלאבים קלים. לרמוז שם אתם הוא שמזרו ישראל למקומם אשר הוא נוי ממוך וממורט מסנחרב על עם אשר

ב א ו ר

יח (א) הי״, לשון קריאה, כמו (זכריה ב׳ י׳) סוי כוי וגוסו מארץ לפון. וכנוהה סוחת גמחרים, ניתי חזקיהו מלך יסודה, וכם נבא סניחיה על סנחה מחגם סנחריב. צלצל כנפים, קריאה כן, לרוב הספינות אשר בה, כי בספרם סקלטים בהם. ידמו לכנפים, וילכו בהם כמו העוף פישופף בכנפיו, והקלטים יעשו על (רד״ק), והראב״ע פי׳ צלצל כנפים כפול מלל, שהיתה ארץ רחבה. ולדעת ר׳ שלמה ור׳ יונה ענין כנפים ממחוות בשתי הארץ הים, והם היו מכוסים בעל הספרים הנבוסים אשר סביב לה. ולפי פירוש זה רמוז לשיות צלצל והכפל לחזק. והתרים שתרו לפי הנקוד לשון רעש. כמו הללוהו בצלצלי שמע (תהלים ק״נ), ותרגומו (אים סוי׳רפנדען פויגעלן ד. ה. אים רויספרען וועגען, קויטר אים טקמפרען המפרפפויגעלן, נעהויך דאז וועפטגעקויירט ווי׳ר המפרש). מעבר לנהרי, ז״ל בעל מוגר הפרשים בשרש עבר: כשירצה לרמז על הצד שכנגדו, יבוא המהוגר שהוא עבר מעברך עליו בשמוש למ״ד, כמו (במדבר ל״ב) מעבר לירדן והלאה (יהושע). אבל בלי שמוש למ״ד, הוא הצד שבו המדבר, כמו מעבר לירדן מזרחה (דברים). (ב) השולח, מוסב על ארץ בשוק הקודם, ר״ל שהם היושב בקרבו, והנוהה הסוג על מלכים וכוש, שהיתה אז ממלכה גדולה ושרשה תחת ממשלת מרסקה, וידם בכל המלכות, עד שתשלח צירים בים אל גוים מרחוק, ועל פני המים אל הממים הקרובים לארצה, ואשר גלחה בה ולכדה, ויכול ירושלים לשלחה גם עליה, ויעה מלאך ה׳ ויך את מחנהו. ובכלי גמא, ספינות קטנות עשויות מסוטה, וכן קלות ללכת על פני המים. לכו, דברי הנביא אל מלאכי שמו הקלים, שילכו אל גוי ממושך ומורט, ושוא עם ישראל המשוא בארץ אשר מעבר לנהרי כוש, וילכו ג״כ אל שם הטוב והגדול, שברוחק יאתר, וגם אל גוי קו וממוסה אשר נקרנו, ושינת שלוחות שיא, לעבר

מְמֻשָׁךְ וּמוֹרָט אֶל־עַם נוֹרָא מִן־הוּא וְהָלְאָה גּוֹי קַו־קָו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר־בָּזְאוּ נְהָרִים אַרְצוֹ: (ג) כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אֶרֶץ כְּנָשֹׂא־נֵס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ: (ד) כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי אֶשְׁקְטָה וְאַבִּיטָה בִּמְכוֹנִי כְּחֹם צַח עֲלֵי־

יתיר ו׳ אור

בְּרֵכֶן וְנַחֲמָן אַיְתֵי לְדַרוֹן בְּפִרְיַע כְּשַׁחִין פָּצוֹחַ עַל

שמש

ר ש ״ י

סיס טורע בחזקתו: מן הוא והלאה. מן סיס אסר סיס לעם והלאה: גוי קו קו. סגפרע כו בעומו מדה כמדה וניתן למבוסה. דבר אחר קו קו לשון קיא סחי ומאוס (לעיל נ׳): (ו) כל יושבי תבל וגו׳. לעיכם לריכים לשלוח לירים על כך כי כשעה שם סרים תרעו בהקבץ הגליות בגל וכתקוע שופר תשמעו: (ד) אשקטה. מתשלוס שכרו של סנחריב שלשה מכל עשקי ואביטה במכוני להטיב לו: כחם צח עלי אור. יאיר

ויבריק

באור

להם משלת אשור. ממושך, שמשכו לותו לויניו שלש מזס ושלש מזס, משין משכי שטן בחבלי שוא (למעלה ס׳), וכח שם בנגין שכבד על המביכה בכח וחוזק. ומורט, שעתקס סוי״ו ממקומס, ורלוי לסיות וְמֻרוּט, כ״ל מוכס ומרוט משאור, כמו (נחמיס י״ג) ואכס משס לנגסים ומחרפס. מן הוא והלאה, טעינו רחוק מקום, כמו (שמואל ג׳ כ׳) ממך ובלשם (ישעויסם שלן דיר), שלח הוא משכנס של נוי במאמר הקודס או של ארץ בשסוק שלשניו, ושטעם שכשם שכורת יבכון משלשה לגוי כממושך או לארץ שלשל כנפיס, ואין ספק שסיתה אומס ידועה תחת ממשלת תרבקה. גוי קו קו, חסר שלת של, כדי שלא לשלש השלש, ושעורו, לכו של גוי שמדוד בקו שמדס, כי לויניו שכשלים כמו עליו קו שכליון, כמו ונשס עליו קו תוכו ואבני בוסו (למעט ל״ד), וגוי כזה הוא אחד עס הגוי שממושך ושמרוט. ומבוסה, שבוססותו שכשלים. בזאו, כמו בזו, כשלו שארץ קיתה לשס לבזה ושלל. ושעם נסרים, שלויניס שעלומים שגל שסחיתו את ארץ יהודה, כמו (למעלה ח׳) את מי שנסר שעלומים והרגיס את מלך אשור וגו׳. (ג) כל, כשלו גם הוא על כל הארץ (בן עזרא). ובתקוע שופר, לדעת משפט שעם בשמים שאחריב (סנ״ל). (ד) במבוני, ירושלים שהיא מכון לשבתו. אור,

יקר

שְׁמֶשׁ בַּעֲנָן טַל בְּשִׁחִין אוֹר כְּעֵב טַל בְּתֹם קָצִיר׃
חָצָד׃ (ה) אֲרֵי עַד לָא יְמֵטֵי זְמַן חַצְרָא אִלָּנָא לְאַפָּרְחָא וּבִסְרָא מְנֵיהּ סְמָדַר וְיִקְטוֹל שְׁלְטוֹנֵי עַמְמַיָּא בְּדַרְבָּא וְיַת הַסְּקִיפִידוֹן יַעְדֵּי וְיָעֵבַר׃
(ו) יְשְׁתַּבְּקוּן כַּחֲדָא לְעוֹפָא דְּטוּרַיָּא וְלִבְעִירָא דְּאַרְעָא בְּקַיְטָא יְהֵי שָׁרֵי עֲלוֹהִי כָּל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְכָל בְּעִירָא דְּאַרְעָא בְּהֵמת

כִּי־לִפְנֵי קָצִיר כְּתֹם־פֶּרַח וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּהּ וְכָרַת הַזַּלְזַלִּים בַּמַּזְמֵרוֹת וְאֶת־הַנְּטִישׁוֹת הֵסִיר הֵתָז׃ (ו) יֵעָזְבוּ יַחְדָּו לְעֵיט הָרִים וְלִבְהֵמַת הָאָרֶץ וְקַץ עָלָיו הָעֵיט וְכָל־

ה״א רפויה פתח בס״פ

ר ש ״ י

ויבסיק לו כחס הסמם לח מל ירק כמו ללקט מורות (מלכים ב׳ ד׳) : כעב מל . שהקוליירים מתעוים לו להסיב נפש בחס קציר : (ה) כי לפני . ניסול קלירו של סנחרב ושל גוג טרם תמלא תעותו שהוא זומם ' כחס פרח שלו ויתקרב להתבטל תכופה במלחמתים ולהיות סנה נלח של נפשם בוסר וגומל ננמל להיות נמ״ם כפול הלנן ' בוסר הוא ניהוע : וכרת . הכורת לת זלזלי הנפן הם סזמורות והסרינים : במזמרות ' סרפ״ם בלע״ז[1] : ואת הנטישות. הם עיקרי הנפנים שקורין לית״ם[2] : התז . כרת וקלן כלומר יהרוג נוג וחיילותיו עוזריו : (ו) יעזבו יחדו ' פנריסם : לעיט הרים . לעוף הריס : וקץ עליו ' כל ימות הקיץ : תחרף . כל ימות החורף מכלן ממרו מעשה נוג לעתיד לבא הנים עשר חדש :

כוכב

ב א ו ר

ירק, כמו (מלכים ב׳ ד׳) ללקט מורות (רמ״י). ואמר הטל: מני מביט בעין חסד על ירושלים ועל עמי ישראל, ואיטיב להם, כשהם זורחת בחור בסיר על עשב הסדה, להלמיחו מן הארץ, וכעבן מרעיף טל, המקרר החויר ומטיב נפש כל חי, בחום היום לעת הקציר. (ה) כתם פרח, כבר עבר זמן הפרח. ובוסר, פרי הענפן שלא נגמר בשולו. גומל, עניבו קרבת בשל הפרי. נצה, פרח, כמו (איוב ט״ו) ויצלך כזית נלחו. והטעם בזמן שהגפן תצוב להיות בוסר גומל. וז״ל הרד״ק בחלי סיון יהיה פרי הגפנים בוסר בחרץ ישראל ברוב, וזהו שחמר יהיה נלה, שאב הנן לשות בוסר, והבוסר גומל ומתבשל מעט מעט, עד שיהיו ענבים בשולות. הזלולים, יניקות הגפנים הרכים, והנטישות, הגדים הגדולים שעשו. התז, כמו כרת, ושרשו תיז או תזז. והטעם קודם שיגלח פרי מהשנותם יכחדו (הל״ל). (ו) וקץ, יהיכון עליו כל ימי הקיץ, וכן תחרף,

כל

1) סרפ״ם בלע״ז, Sarpes : serpes, (גזרסענאפפער).
2) ליפ״ם בלע״ז, Ceps, (ווי ל- דעבשטאקקע).

בָּהֶמֶת הָאָרֶץ עָלָיו תָּחֳרַף׃
(ז) בָּעֵת הַהִיא יוּבַל־שַׁי לַיהוָה
צְבָאוֹת עַם מְמֻשָׁךְ וּמוֹרָט וּמֵעַם
נוֹרָא מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי וָקָו
קָו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר בָּזְאוּ נְהָרִים
אַרְצוֹ אֶל־מְקוֹם שֵׁם־יְהוָה
צְבָאוֹת הַר־צִיּוֹן׃
יט (א) מַשָּׂא מִצְרָיִם הִנֵּה יְהוָה
רֹכֵב עַל־עָב קַל וּבָא
מִצְרַיִם וְנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרַיִם
מִפָּנָיו וְלֵבַב מִצְרַיִם יִמַּס
בקרבו

דְּמִצְרָאֵי יִתְמְסֵי בְּמֵעֵיהוֹן׃

ואגרי

תרגום

דְּאַרְעָא עֲלוֹהִי יִתְּפְרוֹק
סְחוֹרָא׃ (ז) בְּעִדָּנָא הַהִיא
יְיַתְּנוּן דּוֹרוֹן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת לְעַמָּא
אֲנִיסָא וּבְזִיזָא וְלוּת עַמָּא
דְּיִתְקַף מִבְּנֵי וְלַהֲלָא עַמָּא
אֲנִיסָא וּבְזִיזָא דְּבַזּוּ
עַמְמַיָּא אַרְעֵיהּ לְאַתְרָא
דְּאִתְקְרֵי שְׁמָא דַּיְיָ צְבָאוֹת
דְּשָׁכְנְתֵּיהּ בְּטוּרָא דְּצִיּוֹן׃
יט (א) מַתַּל כְּמָא דְּלָוֵט
לְאַשְׁקָאָה יָת
מִצְרָאֵי הָא יְיָ מְרַתְּגֵלִי
בַּעֲנָן יָקָרֵיהּ לְאִתְפָּרָעָא
מִמִּצְרָיִם וְיִתְבְּרוּ טַעֲוָת
מִצְרָאֵי מִן קֳדָמוֹהִי וְלִבָּא

ר ש י

יט (א) רוכב על עב קל. מהרה לשלוח קל מהרה נזרת דברו ליפרע ממצרים: ונעו אלילי מצרים מפניו. לא יסיים להם כח להגיל את עמם מיד שלוחיו של משה וזה שממר הנביא סורעות מלרים בלשון הזה מה שלא אזר בלשון הזה לשאר עמות מפני שהם למודים ללקות במדה הזאת ושנרתי במרן מלרים (שמות י"ב) וככל

באור

כל ימי המורף. (ז) בעת ההיא, שישוב המקדש, בעת הישועה יובל שם שמיפך ממרום מאת יושבי תרן כוש ג"ל כנעים, לדורון ולמנחה לה' צבאות ומאת כוש עם נורא יובל גוי קו קו ומבוסה למנחה אל הר ציון. וכן במליאה לפניה (שם נ' י) מצבר לנכרי כוש עתרי בת סוחי יובילון מנחתי. ולמעלה (י"ד ב') ולקחום עמים והביאום אל מקומם. והמשרתים והמבזרים מחדשים נלחמו בשנה כזה ובשנה ב'.

יט (א) משא מצרים, לשעת רוב המצרים כוון הנביא בהודעה הזאת על השמועה והמבוכה שגדולה, אשר היתה בארץ מלרים אחרי מות שעשקם מלכם, וסיו תחה ממשלת שנים עשר מושלים (דאדעקארחיא, רשיעראנט דער גוטע). על מלוך עליהם פיאמעטיכום, וזהו סיה מלך עז, כילוש משפרי השרשים. רוכב על עב, משל מלילי

(ב) וְאָנֵרִי מִצְרָאֵי בְּמִצְרָאֵי וְיִגִּיחוּן גְּבַר בַּאֲחוּהִי וּגְבַר בְּחַבְרֵיהּ קְרִי בַקְרִי וּמַלְכוּ בְּמַלְכוּ: (ג) וְתִתְמְסֵי רוּחָא דְמִצְרָאֵי בְּמֵעֵידֹהִי וְחַכִּימֵיהוֹן אֲבַלְּעֵם וְיֵחְבְּעִין מִן טָעָן וּמִן חַרָשִׁין וּמִן בְּיִדִין וּמִן זְכוּרוֹ: (ד) וְאֶמְסַר יַת מִצְרָאֵי בִּיַד רִבּוֹן קְשֵׁי וּמַלָךְ תַּקִיף יִשְׁלוֹט בְּדִהוֹן אֲמַר רִבּוֹן עַלְמָא יְיָ צְבָאוֹת: (ה) וְיִצְדוֹן מַיָא מַיָמָא וְנַהֲרָהוֹן יֶחֱרוֹב וְיִבַּשׁ

ונהר

ר ש י

מלכי מלרים (סם) ודרך מרן מיירתן עם סמדם נמכה סכנר לקס סס: (ב) וסבסכתי מצרים במצרים - סיפו מפרם עת המלמו ונלחמו סים בעמיו: (נ) ונבקה רוח - מתרוקן חכממו כמו (לקמן כ"ד) ניקק המרן: האטים - מחד מן הממות סל עבודם כוכבים: (ד) וסברתי - כמו וסנרתי. ויש מוד לפרש לשון ויסברו מעיימת תמוס (נרמיס ח') מסחממו ומהנסמו: ביד אדנים קשים - כל לשון מדות קרוי בלשון רבים ומפילו יחיד כמו מדני יוסף (סם ל"ס) עד כף מדויו (סם): ומלך עז - מלך מסור: (ה) ונשתו מים מהים - ונמרבו מים מן סים - ונסמו לשון הפעת וסנבר מיכה

ב א ו ר

על הרשות הנאות מכרה. (ב) וסבסכתי, עניני ערעור ומנוכה בחבריו (למעלה י' י"). ממלכה בממלכה, מרץ מלרים סיתה נחלקת מימי קדם לממלכות קטנות, הנקראות על שם ערים נדולות בארץ ההיא. (ג) ונבקה, נפעל מן נקק, וכתרגומו וְנִבָּקָה, ועניני ריקות, וכפעם שלא תמלא נרוחם תכמם וביגם, ולא ידעו לקחת עלה לעלמם, וכן ובקיתי את עלת יהודה (ירמיה י"ט). האטים, המכשפים, לפי שמדברים בלחישה וקול כמוך (דיה אורמלפר, קונרפר), מנזרת ויכלך עם (מלכים ב' כ"ג). וכן תרגם יכשפי חרטין. (ד) וסברתי, כמו וסנרתי, מעניו יכתרך ה' בידי (שמואל ב' י"ז), וכן תרגם יכשפי ומסמר. (ה) ונשתו, נפעל מן נסת, לשון יובש, וכן לשום נלמש נשתה (למעה מ"ל), ומעניו זה נסתה נבורתם (ירמיה נ"ל), ובמיהם נקל, מהים, נילוס,

וְנָהָר יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ׃ (ו) וְהֶאֱזִנִיחוּ נְהָרוֹת דָּלְלוּ וְחָרְבוּ יְאֹרֵי מָצוֹר קָנֶה וְסוּף קָמֵלוּ׃ (ז) עָרוֹת עַל־ יְאוֹר עַל־פִּי יְאוֹר וְכֹל מִזְרַע יְאוֹר יִבַּשׁ נִדַּף וְאֵינֶנּוּ׃ (ח) וְאָנוּ הדיגים

וְיִבַּשׁ׃ (ו) וְיִצְדּוּן נַהֲרָוָתְהוֹן וְיִבְּשׁוּן וְיֶחֱרְבוּן נַהֲרֵי־דוֹן עַמְקָא קָנֵי וְגוּמָא לָא יִסְקוּן׃ (ז) וְיִבַּשׁ רוּבֵיהּ דְּנַהֲרָא וְיִדֵּי בְּכֵיפֵיהּ וְכָל בֵּית מִזְרַע נַהֲרֵי־דוֹן יִבַּשׁ וְיֶחֱרַב וְלָא יְצָמַח׃ (ח) וְיִצְדּוּן צַיָּדֵי נוניא

ר ש " י

(מיכה ג') לפי שכל שבח ארץ מצרים ע"י נילוס הוא שאין גשמים יורדים שם אלא נילוס עולה ומשקה פותח דרך יאורים המצויים בידי אדם לפיכך הוא מדמה סורעניות שלה ליובש יאורים: ונשתו מים מהים. ולא יחזיר היס את נילוס לאחוריו וירד נילוס לתוכו ולא ימלא ויבקע את מצרים: ונהר. זה נילוס: (ו) והאזניחו. כשהמים מתמעטין הע"ם ניכר בהם ומעזין רפש וגזמין: דללו. נמחברת שם דל הוא (ויקרא י"ד): יאורי מצור. יאורים עמוקים במרילי מלורי עיירות: קנה וסוף. שניו גדלים שם מרוב מימיהם: קמלו. כשיבשו היאורים עמדו הקנים מלגדל עוד וכשם מתיבשים וניפלים ת"י קמלו לא יסגון. ונמקום אחר תרגם בחסיר לבנון קמל נחר. ומומר אני שהוא לשון קלילה שנקלטים מאליהן מחמת יובשן ונופלין: (ז) ערות על יאור על פי יאר וכל בזרע יאור וגו'. ערות לשון דבר המעורס ונסרס יפה ודומה לו (תהלים ל"ז) רשע מריץ ומתערה כאזרח רשען וכן חברו מנחם במחברתו זרעים הנסרסים של נילוס ואפילו ע"פ שפתו וכל הזרעים עליו שכל יבש נדף: (ח) ואנו. לשון אוי ואבל: הדיגים

באור

ונקרא כן לפי שדומה ליס בעלותו ויסתוף סלרץ או הוא היס שחפרו לקבל סמים מהנילוס, והיס נסיקפו ו' או ז' פרסאות. (ו) והאזניחו, סל"ך טוסנת, או שהוא ע"ד תרמית, ופירש הרד"ק רחקו, כמו (מיכה ג') ותזנח משלום נפשי, כי כשיבשו הנהרות הנה רחקו. מכל לדעת רס"י ומפרים מחרים עיין זנח בעוס ומשום (מיבעוריכטער, פערוועדפוך) וכן סורמתו בערבי. ורעוי לתרגם (עם טשיקען, שרחסטיג ווערדען דיא טעראסע). דללו, התמעטו מנזרת דל, שהוא מבדן סרכום, או קלות הכשר. מצור, עיר בלורים, וכן פירס"י. ולדעת מקלת המפרים מלור הוא מלרים, וכן (מיכה ז') למני מעור ועדי מלור ולמני מלור. קמלו, עניו יובש, כמו (למעס ל"ג) מחסיר לבנון קמל. (ז) ערות, תמר ליונקות ולדשאים הלחים וכן (תהלים ל"ז) ומתערה כאזרח רשען, מתלחלח (רד"ק). ולד"ת עיין ערה בכל מקום גלוי ופשוט (מעסבוסטם זיין, זיך מויסבריישען), וכא שם על סמקומות שאין שם יער (דיא מויען). (ח) ואנו, עניו קינה ויללה, כמו תאניס ואניס (מיכה ג'). הדיגים, שם גדי הדגים, ויש שלדים אותם, כשמצליכים חכה, וכוא כמין

נוּנְיָא וְיִתְאַבְּלוּן כָּל דַּהֲווֹ
רָמֵן בְּנַהֲרָא חַכְּתָא וּפְרֻסֵי
מַצְדָן עַל אַפֵּי מַיָּא יְצַדוּן :
(ט) וְיִבְהֲתוּן פַּלְחֵי כְתָנָא
דְסָרִיקִין וּמָחֲנֵי מַצְדָן :
(י) וְיֶהֱוֹן אֲתַר בֵּית שָׁתֵי
מְחָא כְּבִישִׁין אֲתַר דַּהֲווֹ
עָבְדִין סִכְרָא וְכַנְּשִׁין מַיָּא
גְּבַר לְנַפְשֵׁיהּ : (יא) בְּרַם
אִסְתַּפְּשׁוּ רַבְרְבֵי טָאנִס
חַכִּימַיָּא דְמַלְכָּא וְהֵי לְפַרְעֹה
מלך

הַדַּיָּגִים וְאָבְלוּ כָּל־מַשְׁלִיכֵי
בַיְאוֹר חַכָּה וּפֹרְשֵׂי מְכְמֶרֶת
עַל־פְּנֵי־מַיִם אֻמְלָלוּ : (ט) וּבֹשׁוּ
עֹבְדֵי פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים
חוֹרֵי : (י) וְהָיוּ שְׁתֹתֶיהָ מְדֻכָּאִים
כָּל־עֹשֵׂי שֶׂכֶר אַגְמֵי־נָפֶשׁ :
(יא) אַךְ־אֱוִלִים שָׂרֵי צֹעַן חַכְמֵי
יֹעֲצֵי פַרְעֹה עֵצָה נִבְעָרָה אֵיךְ
תאמרו

ר ש ״ י

הדיגים • כס מלריס שלדין דגים מיליס שהוא מתפרנס ועולה ביתורים רבים העשויין על שפתו על פני ארץ מלריס כולם מה שמין בן בכל הכארות : חכה • תמ״ו בלע״ז[1] : (ט) עובדי פשתים . זורעי פשתים על הנהר : שריקות . פשתים שמורקין אותן ומורגין מהם מלודות דגים שהן מעויין חורין חורין : חורי • כמו בהמות חדי (שם ח׳) וקרע לו חלוני (ירמיה כ״ב) : (י) והיו שתותיה מדוכאים כל עושי שכר . מיזקלום״ת בלע״ז[2] כמו (ברפשית ח׳) וישברו מצילות תהום שהכרים המים סיולטין חוץ לשפת הנהר ומתפרסים ועשים הנס מים שקויים ועימדין במקומן ורבים שם דגים ומתר שהיו יכולות חזירותיהן מדוכאים ויפלו לתוכי השכר שעשו : אגמי נפש . לשון שבת וינפש (שמות ל״ב) שהי שלנמים נוחים ועומדים במקום אחד • ויונתן תירגם דהוי עבדין סיכרא וכנשין מיא גבר לנפשיה : (יא) איך תאמרו . מעתה לפרעה כל מיט

מכש

ב א ו ר

מתח שרשתו כפוף , ונכנס בפי הדגים , או שפורשים הרשת , ונתפשים שם הדגים . (ט) פשתים שריקות , כתוב דסריקין (בכתבי) . ר״ל פשתים שהרוקות במסרק , וגם הגניפ תסכים לזה . ולד״ת שריקית הן הנשים שהרוקות שפשתן (דית העכ׳סריגען , קרעצלריגען) , חורי , נבדים לבנים , מענין קור כרפס (בן מלך) . וידוע הוא בשם ביסוס . (י) שתותיה , יסודותיה , משל מליצי על הרחבים והנכבדים ונעלי נכסים , כי הם יסודות המדינה . וכן כי השמות יהרסון (תהלים י״א) , ר״ל הטובים והיקרים בעם . עשי שכר , פושי מלאכת בשכר , והמלמר השני מקביל אל הראשון . אגמי , לשון אגם ונהר , מן ענמם נפשי למעון (חיוב ל׳) בחלוף ע״ן לג״ל . והמפרשים פירשו על דרך רחוק . (יא) צען , לפי שעתה שנעשים סוקיים סיא העיר טאניס , על שפת אחד

מהנמים

1) תמ״ו בלע״ז , haim, hameçon, : תיים פיסחנגעל) .
2) מיזקלום״ת בלע״ז , Esclusе : écluse, (רימסווייז) .

תֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה בֶּן־חֲכָמִים
אֲנִי בֶּן־מַלְכֵי־קֶדֶם׃ (יב) אַיֵּם
אֶפוֹא חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ נָא לָךְ
וְיֵדְעוּ מַה־יָּעַץ יְהוָה צְבָאוֹת
עַל־מִצְרָיִם׃ (יג) נוֹאֲלוּ שָׂרֵי
צֹעַן נִשְּׂאוּ שָׂרֵי נֹף וְהִתְעוּ אֶת־
מִצְרַיִם פִּנַּת שִׁבְטֶיהָ׃ (יד) יְהוָה
מָסַךְ בְּקִרְבָּהּ רוּחַ עִוְעִים וְהִתְעוּ
אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ
כְּהִתָּעוֹת שִׁכּוֹר בְּקִיאוֹ׃
(טו) וְלֹא־יִהְיֶה לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה

ואגמון

ר ש"י

מכם על עלמו כן חכמים פני ומפחר סיכסל במלכם. לין מתסלט לפניו לומר כני חכמים מכחמו מתה בן מלכי קדם: (יג) נאלו. ל' מוילים: נשאו. נחעו כמו סגחם סשיחני (נרחמים י"נ): (יד) מסך בקרבה. מסקה מוג להם נחוכם שמיום לא רוחם לשון מסכם ייכם (משלי ט"ו) עירוב מסקה כחניות עד שמשמידו נעצמו קרוי מסך: עועים. סם חולי של טירוף סדעת: (טו) אשר יעשה ראש וזנב כפה ואגמון. סם כחרטומים ומ"לטנגיים שמוזים בכוכבים שיש בהקיע מזלות וכוכבים העלוים כן ומצויין וונמת

רמז

באור

פתגמים תמר שם, ושוע נקרא על שמה (דבר שמואל ב' מ"ו). בן מלכי קדם, כל מחד יכלל עלמו, מני חכם היה, גם היו מנוחי מלכים בימים שקדמונים. (יג) נואלו, כמו (במדבר י"ג) תאר נואלנו, כשבש חולת (הכ"ל). נשאו, מענין שבש שבעת (ירמיה ל') כלנו שבעו חומם ומבדם חכמתם (רד"ק). נף, כמו מוף, והוא שניר מפוללים. ורמם בנאמר (ירמיה ב' ט"ו). פנת, כורחתו שרחבונם מבן הזוית (מקסרין), ושבל"ם רבני שבש וסגדולים, כמו פנות של בשב (שמואל ב' י"ד). ושם הוא שם קנוך במסכר יחיד. (יד) רוח עועים, שרבו טוש, וכשבל בפ"ם והוא סיפר סיפר, מענין ונטוש לב (משלי י"ב), (טו) ולא יהיה, לין לחד מן המלריים ביוכל למעות מעשה, והוא דבר פיוקן

ומועיל

וְאִמְטִרָן׃ (פו) בְּעִדָּנָא
הַהִיא יְהוֹן מְצָרָאֵי חַלָּשִׁין
כְּנִשִׁין וְיִוּוֹעִין וְיִתְבָּרוֹן מִן
קֳדָם אֲרָמוּת גְּבוּרְתָּא דַיְיָ
צְבָאוֹת דְּהוּא מֵרִים
עֲלֵיהוֹן׃ (יו) וּתְהֵי אַרְעָא
דְּבֵית יְהוּדָה לְמִצְרָיִם
לְדַחֲלָא כָּל דְּיִדְכַּר יָתָהּ
לֵיהּ יְזוּעַ מִן קֳדָם
מְלֻכָּא דַיְיָ צְבָאוֹת
דְּהוּא מְלִיךְ עֲלֵיהוֹן׃
(יח) בְּעִדָּנָא הַהִיא
יְהֵוְיָן חַמֵּשׁ קִרְוִין בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם מְמַלְלָן מַמְלַל
כְּנַעֲנָאָה וְקַיָּמִן בְּשִׁבְעָא דַיְיָ
צבאות

יְאֹמְרוּן׃ (פז) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה
מִצְרַיִם כַּנָּשִׁים וְחָרַד וּפָחַד מִפְּנֵי
תְּנוּפַת יַד־יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־
הוּא מֵנִיף עָלָיו׃ (יז) וְהָיְתָה
אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָּא
כֹּל אֲשֶׁר יַזְכִּיר אֹתָהּ אֵלָיו יִפְחָד
מִפְּנֵי עֲצַת יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־
הוּא יוֹעֵץ עָלָיו׃ (יח) בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיוּ חֲמֵשׁ עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן וְנִשְׁבָּעוֹת
ליהוה

תולרות אהרן ביום ההוא צנמוס י"נ ק"מ׃

ר ש"י

רפס וזנב ומס כמוגים נמלס. ויש לפרש כתרגומו כיס וסגמון סלמון ומיערון: (יו) והיתה ארמת יהודה למצרים לחגא. כשישמעו ממנרים ממלרים מעכי סנחריב את מפלתו סיסול נארץ יהודס נלא סוס מלחמת זרוע כאר ידעו כי יש שכינס ניסרמל ומושיעס חזק וירמו ויפחדו מפני פמימת יהודס: חגא. לשון שכר ולימס ופחד לשון יחגו ויניעו כשכור (תהלים ק"ז) וכן חגוי הסלע (שיר ב'): מפני עצת ה' צבאות אשר הוא יועץ עליו. לשפילו ביד סנחריב ויהודס ימלט מידו: (יח) ביום ההוא יהיו חמש ערים וגו'. שניהו נסדר עולס אחר מפלתו של סנחריב ממר חזקיהו ומשר עם המולמין שכניע ממו ממלריס ומהוא נקולין לשני ירושלים וקנלו עליהס מלטת שמים וחזרו לעקומן שנאמר ניום ההוא יהיו חמש ערים וגו' סלכו ונמו מזנח לס' נאר מלריס ומקריבין עליו ק"ן לשמים לקיים מה שנאמר ניום ההוא יהיס מובח לס' נפ"ך מלריס ויש מרנומיו סדרשוהו נמס' מנחה על מזנח ניס מוניו נמו של ממשן הלדיק

באור

ומויל. ומיין רפס וזנב כפס ומגמון מכוסר (למעלה ס' י"ג). (מז) כנשים, חלשים ורכי לנב כנשים. (יו) לחגא, תהיה ספחד וסרעדס, וכן (תהלים ק"ז) יחוגו ויטשו כשכור. יזכיר אותה אליו, כל אדם פחד יזכיר על מלריס לפרסת יהודס: כל פחד פיס יפחד. לפי שהיו המיניס דבוק פליו עס יפחד, ותרגומו (ועיי בפסוק הקודם)

לַיהוָה צְבָאוֹת עִיר הַהָרֶס יֵאָמֵר
לְאֶחָת: (יט) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה
מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם
וּמַצֵּבָה אֵצֶל־גְּבוּלָהּ לַיהוָה:
(כ) וְהָיָה לְאוֹת וּלְעֵד לַיהוָה
צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי־יִצְעֲקוּ
אֶל־יְהוָה מִפְּנֵי לֹחֲצִים וְיִשְׁלַח
לָהֶם מוֹשִׁיעַ וְרָב וְהִצִּילֵם:
(כא) וְנוֹדַע יְהוָה לְמִצְרַיִם וְיָדְעוּ
מִצְרַיִם אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְעָבְדוּ זֶבַח וּמִנְחָה וְנָדְרוּ־נֶדֶר

ההרס ק' לר"ק ליהוה

צְבָאוֹת קַרְתָּא בֵּית שֶׁמֶשׁ
דַּעֲתִידָא לְמֶחֱרַב יִתְאֲמַר
הֵיא חֲדָא מִנְהוֹן:
(יט) בְּעִדָּנָא הַהִיא יְהֵי
מַדְבְּחָא מַתְקַן קֳדָם יְיָ
בְּגוֹ אַרְעָא דְמִצְרַיִם
וְקָמְתָא בְּסִטַר תְּחוּמָהּ
קֳדָם יְיָ: (כ) וִיהֵי לְאָת
וּלְסָהִיד קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם אֲרֵי
יְצַלוֹן קֳדָם יְיָ מִן קֳדָם
דְּמָקֵיהוֹן וְיִשְׁלַח לְהוֹן
פָּרִיק וְדַיָּן וְיִשֵׁיזְבִינוּן:
(כא) וְתִתְגְּלֵי גְבוּרְתָא דַיְיָ
לְאוּטָבָא לְמִצְרָאֵי וְיִדְעוּן
מִצְרָאֵי לְמִרְחַל מִן קֳדָם
יְיָ בְּעִדָּנָא הַהִיא וְיִפְלְחוּן בְּנִכְסַת קוּדְשִׁין וּבְקוּרְבָּנִין וְיִנְדְּרוּן נְדָרִין קֳדָם יְיָ

ויש למון

ר ש"י

סברת לו למלרים ועשה סם מזבח: מרבות שפת כנען. כישראל שבארץ כנען: עיר ההרס יאמר לאחת. ות"י קרתא בית שמש דעתידא למיחרב יתאמר היא חדא מנהון. ההרס ת"י לשני פנים לשון המומר לחרס ולא יזרח (לעיל ט') ולשון הריסה והורגן ומכיון למדה יונתן מנבואתו של ירמיה שנתן בתשפוכם ושיבר עם מלכות בית שמש אשר בארץ מלרים (ירמיה מ"ג) למדנו שבית שמש שבארץ מלרים ומלכה פתידה ליחרב ומלכות השמורות שם היא ומלכה מגל גבולה לה' האמורה כאן ויש לומר שהיתה בית שמש יושבת בגבול מלרים על הספר לכך נאמר מגל גבולה: (כ) והיה. המזבח לאות ולעד ביניכם ובין המקום: מושיע ורב. מושיע ושר: ונודע

באור

דאן ויהם ויון בבאשר מן). (יח) ההרס, כתיב והקרי החרס, כ"ל עיר השמש. ושמש בלשון יון הפיליפקלים, ונס בנבואת ירמיה (מ"ג י"ג) מלאנו בית שמש אשר בארץ מלרים, והכתוב תרגם קרתא בית שמש עתידה למחרב. והוא מיבר הקרי והכתיב: (כ) לאות, ע"י המלכה לא יכחש שם ה' במלרים, והמלרים יהיו בטוחים על ידה שיושיעו בעתיד שם יחזיקו בתמונתו, ויצעקו אל ה' בצר להם. ורב, שיריב ריבם,

גוף

וישלמון: (כב) וימחי ייי ית
מצרים מחא וסנון
ויתובון לפולחנא דייי
ויקבל צלותיהון ויסי
יתהון: (כג) בעדנא ההיא
תהי אורח בבישתא
ממצרים לאתור ויגיחון
אתוראי במצראי ומצראי
באתוראי ויפלחון מצראי
ית אתוראי: (כד) בעדנא
ההיא יהי ישראל
תליתאה למצראי
ולאתוראי ברכא בגו
דארעא: (כה) דברכיה ייי
צבאות למימר ברוך עמי

דאפקית

ולכן יהוה ושלמו: (כב) ונגף יהוה
את־מצרים נגף ורפוא ושבו
עד־יהוה ונעתר להם ורפאם:
(כג) ביום ההוא תהיה מסלה
ממצרים אשורה ובא אשור
במצרים ומצרים באשור ועבדו
מצרים את־אשור: (כד) ביום
ההוא יהיה ישראל שלישיה
למצרים ולאשור ברכה בקרב
הארץ: (כה) אשר ברכו יהוה
צבאות לאמר ברוך עמי

מצרים

רש"י

(כא) ונודע ה'. יסיס כח גבורתו ניכר לכס: (כב) ונגף. לשון מכס הוא: נגוף ורפוא. ומחר המכס יבנה לכס רפואס: ונעתר להם. ינלס להס: (כג) תהיה מסלה. מסיס דרך כבושס שילכו בס תמיד ממלריס למשור: ובא אשור במצרים. ת"י ויגיחון מתורתי במצרתי: (כד) יהיה ישראל שלישיה למצרים לאשור. לשלוס ולברכה לפי שלש היתה לומס הסובס בעולס בשעתו הזמן כמלריס וכמשור וישראל היו שפלים בימי משז וכימי הושע בן אלס ומחר הגביה על ידי בנס שיעשס לחזקיהו יגדל עס שלישראל למעלה ויהיו מסובים כאחת מאלו בממלכות לברכה ולגדולה: (כה) אשר ברכו. לישראל: ברוך עמי. ישראל אשר בחרתי לי לעס בכיותס במלריס: ומעשה

ידי

באור

(כב) ונגוף ורפוא, יגוף אותם, ואחר כן ירפאם, כשיראו מעלילותם, על דרך כי הוא יכאיב ויחבש (חיוב ס'). (כג) מסלה, יהיה שלום ביניהם ויעשקו זה עם זה בחוזק וריעות: ועבדו, כשמעו אף כי שיהיו באחוה, לא יכור שכם משור. ולר"ל שהשם שיעבוד מלריס עס משור את ס'. וכן (חיוב ל' י"ל) שם ישמעו ויעבדו. ר"ל את ס': (פגיסטן שם מסיריסן ווירד — דפוס הפרנ — דיפיקן). (כד) שלישיה, ישראל יהיו חבושים באחת מאלו בממלכות (רמ"י). (כה) אשר ברכו, שהברכה אשר יברך כל אחד מאלה שהשם.

מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יָדַי אַשּׁוּר
וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל׃
כ (א) בַּשָּׁנָה בֹּא תַרְתָּן אַשְׁדּוֹדָה
בְּשָׁלְחַ אֹתוֹ סַרְגּוֹן מֶלֶךְ
אַשּׁוּר וַיִּלָּחֶם בְּאַשְׁדּוֹד וַיִּלְכְּדָהּ׃
(ב) בָּעֵת הַהִוא דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־
יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ לֵאמֹר לֵךְ
וּפִתַּחְתָּ הַשַּׂק מֵעַל מָתְנֶיךָ
וְנַעֲלְךָ תַּחֲלֹץ מֵעַל רַגְלֶךָ וַיַּעַשׂ
כֵּן הָלַךְ עָרוֹם וְיָחֵף׃ (ג) וַיֹּאמֶר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ
עָרוֹם וְיָחֵף שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹת

ומופת

דְאַפֵּקִית מִמִּצְרַיִם דְעַל
דְחָבוּ קָרְמֵי אַגְלֵיתִי יַתְהוֹן
לְאַתּוּר וּכְדוּ דְחָבוּ מִתְקְרָן
עַמִי וְאַחֲסַנְתִּי יִשְׂרָאֵל׃
כ (א) בְּשַׁתָּא דְאָתָא
תַּרְתָּן לְאַשְׁדּוֹד כַּד
שְׁלַח יְתֵיהּ סַרְגוֹן מַלְכָּא
דְאַתּוּר וְאַגִּיחַ קְרָבָא
בְּאַשְׁדּוֹד וְכַבְּשָׁהּ׃
(ב) בְּעִדָּנָא הַהִיא גְּזַר יְיָ
בְּיַד יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ
לְמֵימַר אֱזַיל וְתֵיסַר סַקָּא
בְּחַרְצָךְ וּמְסָנָךְ תְּשִׁלּוֹף
מֵעַל רִגְלָךְ וְעַבַד כֵּן אָזַל
פָּחִיחַ וְיָחֵיף׃ (ג) וַאֲמַר יְיָ
כְּמָא דְהַלִּיךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָה
פָּחִיחַ וְיָחֵיף תְּלַת שְׁנִין

ואת

תולדות אהרן: לך ופתחת יומא מ' ע"ו: כאשר הלך עבד ע' קי"ד:

ר ש "י

ידי · הרמיתי להם בנבורות שהפלתי באשור וע"י מופת נסים יאמינו אלי ויסיו כאלו עמם עשיתים מחדש וכם יהיו נהלתי ישראל ודוגמת זו ת"י:

כ (ב) ופתחת השק מעל מתניך · ת"י ותיסר סקא בחרצך והדברים מוכיחים שהרי עד עכשיו לא לוסו לחגור שק שהוא סומר לו להתירה ועוד שהוא סומר ונעלך תהלוך זהו סימן לחגלות ופירוש ופתחת כמו (שמות ל"ט) מפותחות פתוחי חותם לחגור שק בדוחק על בשרו כדי שתראה תקוקה בבשרו: מעל מתניך · למעלה ממתניך: ערום · ת"י פחית בבגדים קרועים ובלועים ולא ערום ממש: (ג) שלש שנים · יולך כן לאות ולמופת למלריס ולכוש שלוף שלש שנים יכסו מלך

אשור

באור

כ (ב) השק, לפי פשוטו לוקח שק על גלות כשבויים ומתאבל עליהם, לשון לו שיפשוט פושו כשק (רד"ק) ואולי הוא כתורת שער שאר בו יולבשו שבויים, ותרגומו (ירו סרקסקוייד). (ג) שלש שנים, מחובר עם הלך עבדי, ואין להכין העניו כשבשש; אלא וכ ושלושה הים במראה הנבואה (רד"ק). ולפי הענין אלא שיים מחובר עם אות

ומופת

אָת וּמוּפֶת עַל מִצְרַאי וְעַל כּוּשָׁאי : (ד) כֵּן יְדַבֵּר מַלְכָּא דְאַתּוּר יָת שְׁבִי מִצְרַיִם וְיָת גָּלוּת כּוּשׁ עוּלַיְמִין וְסָבִין פְּחַיְחִין וְיַחְפִּין וּגְלַן עָרְיָה קָלָן מִצְרָיִם : (ה) וְיִתְבְּרוּן וְיִבְהָתוּן מִכּוּשׁ בֵּית רוּחֲצָנֵיהוֹן וּמִן מִצְרַיִם תּוּשְׁבַּחְתְּהוֹן : (ו) וְיֵמַר יָתֵיב גִּיסָא הָדֵין בְּעַרְעָא הָהִיא הָכֵדִין הָוָה בֵּית רוּחֲצָנָא דַהֲוֵינָא סְבִירִין

חס"א כפתח שם

לְמֶעְרוֹק לְתַמָּן לְסָעִיד לְאִשְׁתֵּיזָבָא מִן קֳדָם מלכא

ר ש"י

מאור את שבי מצרים ונומר למדנו שכבש תרתן את מצדוד שלש שנים לפני מפלתו של סנחריב שהרי מפלתו היתה כשהביא את שבי מצרים ותרהקה מלך כוש לפני ירושלים בקולרין כשבא לנור על חזקיהו : (ד) וחשופי שת . כמו חשוף את זיו"ד יתירה כי"ל תלוני וחורי ושדי . וכן (שמואל ב' י') ויכרות את מדוסם עד שמותיהם בשמל זה סיס נסס מחת חס מכיסם מזר רמה ערות מכיסם ולע כסח תומס מרס ככנד מלס : (ה) ותתו ובשו . כל המביטים ומלפים על עזרת כוס והמתפארים במשען מצרים : תפא־רתם . ווגע"ס בלע"ז 1) : (ו) יושב האי הזה . ארץ ישראל שהיו שמנים על ערעה לעזרם . שלי לשון שיי היס :

מסע

באור

זמוסת , ורחוי לתרגם (מין דרייש יחחרמן מיין לייבמן) . (ד) וחשופי , ענין גלוי , כמו חשוף שלבן (בראשית ל') . שת , חלק התחתון מהגיף , שאר גו יש בחלש (דה שמואל) , וכן (שמואל ב' י') עד שחותיהם . ערות מצרים , המבלה כוחת שיש חרפה גדולה למצרים , כי התיהו מלך בכחם ושוטם ידם , ומלך אשור נלחם . (ה) ותתו , על ישראל , שהיה במחונם בכוש ובמצרים (רד"ק) . ולדעת רש"י כל המביטים ומלפים אל עזרת כוש ומתפארים במשען מצרים . מבטם , שעיניהם תלויות אליהם . (י) האי , שם מגל לארץ מוקצת ממים , שם שמשים יקיפוה מכל צד (מיכאל) , או מלך אחד , ואז תקרא בלע"ז (קיסטא) , ומצוינת שם על כל ארץ ישראל בשירות רש"י .

מדבר

ט 2

1) ווגע"ס בלע"ז , Vantise, vantance, (רש ריטשער , פרעטשען) .

שָׁם לֶעָזְרָה לְהִנָּצֵל מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֵיךְ נִמָּלֵט אֲנָחְנוּ׃

מַלְכָּא דְאַתּוּר עַד כְּדוֹן נַפְשָׁהוֹן לָא שֵׁזִיבוּ וְאֵיכֵּדִין נִשְׁתֵּיזֵיב אֲנָחְנָא׃

כא (א) מַשָּׂא מִדְבַּר־יָם כְּסוּפוֹת בַּנֶּגֶב לַחֲלוֹף מִמִּדְבָּר בָּא מֵאֶרֶץ נוֹרָאָה׃ (ב) חָזוּת קָשָׁה הֻגַּד־לִי הַבּוֹגֵד ו בּוֹגֵד וְהַשּׁוֹדֵד ו שׁוֹדֵד עֲלִי עֵילָם צוּרִי מָדַי

כא (א) מַתַּל מַשְׁרְיָן דְּאָתְיָן מִמַּדְבְּרָא כְּמַיְיָא דְנַגְדִין בְּעַלְעוֹלִין וְאָתְיָן בְּאוּרַח דָּרוֹמָא מִדְבְּרָן וְאָתְיָן מִמַּדְבְּרָא מֵאַרְעָא דְאִתְעֲבִידָא בָּהּ חֲסִינִין׃ (ב) אָמַר נְבִיָּא נְבוּאָה קַשְׁיָא אִתְחֲזָאָה

לִי אָנֵיסָא מִתְאַנְסִין וּבָזָיָא מִתְבַּזְזִין סַקּוּ עֵילָמָאי תַּקְפֵּי מָדָאי

כל

ר ש׳׳י

כא (א) משא מדבר ים. הנבואה הזאת על בבל כמו שמפורש בה ואם תתמה הרי כתוב עליה (למיל י״ג) על כן רגזה ארצו וגו וכל כיוצא בזה אמרים שהנבואה נאמר ביום ונשנית לאחר זמן בשינוי לאחר. משא מדבר ים תירגם יונתן מטל מתריין דמתיין ממדברא כמי ימא: כסופות בנגב לחלוף. כרוח סופה הבאה במהפך בארץ יבשה שהיא מעלה אבק רב: לחלוף. כך ימליפו לבא מהות רבות על בבל: ממדבר. יבואו לה: מארץ נוראה. תירגם יונתן מתרעא דאיתעבידא בה חסינין. ויש לפרש שהוא מקום כתם ועקרב כמו שנאמר (דברים ז׳) הממדבר הגדול והנורא: (ב) חזות קשה. הנביא אומר נבואה זו קשה על בבל הובד לי: הבוגד בוגד. ת״י מתיסיא מתתנסין ובזזיא מתבזזין ול׳ העברית לפי הפרוש כך פירושו את הבוגד בא אחר ובוגד תוכן ואת השודד בא אחר ושודד תוכן פרס ומדי שבוזזין ושודדין להם בבל שעדיין וגזזה עד עתה להם כל הממדינות: עלי עילם.

ובומי

באור

כא (א) מדבר. ארץ מישור בלא פרים, וכן סיחה בבל, כמ״ש וימלאו בקשת וגו׳. ונקראת מדבר ים, ע״ש נסר פרת הסובב את סביר וגם שופך בקרבה, וכן אומר (ירמיה נ״א ל״ו) והחרבתי את ימה. ולדעת הרד״ק קרוי בבל מדבר ים, לפי שמדי ופרס היו במזרחית לשומית של בבל, ושם בבל למערב מדי ופרס. והמערב יקרא ים, ואחר מדבר, כי מדבר ים בין בבל למדי ופרס. ורצוי לתרגם (מיבשר דיה ויסמא מן אסמין). בנגב, רוב משעות והסופות בשיש לה״י מנגב. לחלוף, כמו שהסופות מולכים בנגב בשעירות בתוך מעבה, כן בא בשויב ממדבר שבין פרס לארץ בבל. נוראה, מדי שהיתה מרגזת לבבל. (ב) הבוגד, הוא מגלה את ערות הארץ לשונאיה, והשודד

סוף

כָּל יַרְחָוו מְתְאַנְחִין מִן קֳדָם מַלְכָּא דְבָבֶל אַנְחֵית לְהוֹן: (ג) עַל כֵּן מָלְאוּ מָתְנַי חַלְחָלָה צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה נַעֲוֵיתִי מִשְּׁמֹעַ נִבְהַלְתִּי מֵרְאוֹת: (ד) תָּעָה לְבָבִי פַּלָּצוּת בִּעָתָתְנִי אֶת נֶשֶׁף חֶשְׁקִי שָׂם לִי לַחֲרָדָה: (ה) עֲרֹךְ הַשֻּׁלְחָן צָפֶה הַצָּפִית אִכֹּל שְׁתֹה קוּמוּ

לא מפיק ח"א פתח בס"פ השרים

אבולו

ר ש "י

וכופי מלים: צורי מדי · על בבל במלור. מלכי לורי (שמואל כ"ב) סמעם למעז ברי"ם וזס מעמו למעלס בלר"י כמו סובי: כל אנחתה השבתי · לא מפיק ס"ת לפי סכוג כמו כל מנחות סבעולס וסוג לשון מנחס מרובס של מנסים רבים סיספיר"ם בלע"ז[1]) כל מנחות סנאבי סמים סעולס נלחמס מפני עולס של מלכות בבל עתס סנאתי לותס: (ג) מלאו מתני חלחלה. הנביא סים רחמני ומתאנח על פורעגות כאומות זו מדרס לנדס ולפי שאומו הנביא לומר סקינס ומניות כאלו זו בבל מתאוננת: צירים · לשון חיל וחבלים: נעויתי. מולי הוא הקרוי עויח בלשון חכמים: (ד) פלצות · בהלה: את נשף חשקי. לילה שהייתי חושק בה לשמחה ולמשתה. בס' יוסיפון. מלינו שהיה שמח על שלמו גדודיו לא חיל ערם לותו לילה שם לו למרדם שנאמר (דניאל ה') בלשאצר מלכא עבד למס רב נו' משתיו חמרא וגו' ביה בליליא קטיל וגו' ודריוש מדאה קביל מלכותא (שם ו'): (ה) צפה הצפית. זקוף המגירה בגרמנית רבה לוותין למגרסה לפיתה: אבול שתה.

ומהוך

באור

הוא הבא מבחוץ לסגר את מבני המדינה. עלי, דברי הפס על הנביא. אנחתה, לא מפיק ס"ת, לפי סכוג כמו כל מנחות סבעולס, שהיה העולם נלחם מפני עולם של מלכות בבל, עתה השבתי לותם (רס"י). (ג) על כן, הנביא מדבר בלשון כל אחד מבני בבל (רד"ק). חלחלה, מבלוג כמו היל כיולדה (תהלים מ"ח). נעויתי. נרתם עוה מורה בכל מקום על העיקום והעיקום, בין מבני בין מוסרי, ופה הוא ענין התעקמות תגועת לבבי מאד (קרפאפאם). משמוע, מ"ם השלילה, כל כך נעויתי עד שלא אוכל לשמוע. (ד) פלצות, ענין רעדה, כמו (איוב כ"א) ואתו בשרי פלצות. נשף, לילה שהכהו בבל היו חוגגים חג גדול לאלסיהם, וכיון הנביא על הלילה הזה. (ה) הצפית, כמו

לוסף

1) מיספיר"ם בלע"ז, Ses soupirs, (פיהרעלוייפלאר) ·

הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן: (ו) כִּי כֹה אָמַר אֵלַי אֲדֹנָי לֵךְ הַעֲמֵד הַמְצַפֶּה אֲשֶׁר יִרְאֶה יַגִּיד: (ז) וְרָאָה רֶכֶב צֶמֶד פָּרָשִׁים רֶכֶב חֲמוֹר רֶכֶב גָּמָל וְהִקְשִׁיב קֶשֶׁב רַב־קָשֶׁב: (ח) וַיִּקְרָא אַרְיֵה עַל־ מִצְפֶּה ו אֲדֹנָי אָנֹכִי עָמַד תָּמִיד יוֹמָם וְעַל־מִשְׁמַרְתִּי אָנֹכִי נִצָּב כָּל־הַלֵּילוֹת: (ט) וְהִנֵּה־זֶה בָּא

רכב

מַשְׁרִתִּי אָנָא מְעַהֵד כָּל לֵילְיָא: (ט) וְהָא־דֵין אָתָא

רתך

רש"י

אכולו שחתו קומו רברביא מריקו וצחצחו זינא: (ו) ארי כדנן אמר לי יי אזיל אקים כרואה דיחזי חזו: (ז) ויחזי רתך אנש ועמיה זוג פרשים רכב על חמר רכיב על נמלא אמר נביא אציתית אצתא וחזית והא משרין לחדא: (ח) אמר נביא קל משרין דאתין בסיטונייהון כארייא ועל סכותא קדם יי אנא קאים תדירא ביממא ועל

רכב

ומתוך סאכילה ושתייה נעקו קומו השרים: משחו מגן. מניני עור שלוק הן ומוחין לומן בשמן כדי שיחליק את הזיין וכך נאמר בשאול כי גם נגעל מגן גבורים פלא את משיחתו ולא קיבלה ונעשה מגן שחול כאלו לא נמשח בשמן: (ו) לך העמד המצפה. עזיד לחד מתלמידך לקרע תגר על מדותי על חורף שלומם של בבל וזוע מבקיע שעת עונה ועמד במוכס ואמר (מבקוק ב') על משמרתי אעמודה ואציפה לראות מה ידבר בי אמר הקדוש ברוך הוא ליושבים העמידהו לשומו מלפני וכשבאתיהו מצאתי שיעמד על מלפני ואשר יראה בפלטתם של בבל יגיד: (ז) וראה רכב. ואני מראנו שם כמין רכב למד פרשים לחד רוכב חמור ולחד רוכב גמל וסימן הוא לפרס ומדי: והקשיב קשב. ושם ישמע בגבורתו כמין רוב הומיות תשומת תיילות: ויקרא אריה. הוא מבקוק מריה בנימטריא כמנין מבקוק ישמיה מתנבא שעמיד מבקוק להתפלל על זאת ואומר כן: על מצפה אדני. ה' אלהי על מלפני אהכי עומד תמיד יומם להודיעני על זאת: (ט) והנה זה בא. כשיתפלל על כך ירמה כמין

רכב

באור

נופה, והת"ן תמורת ס"ת למ"ד הפעל (בן מלך). קומו, קריאת הנופים לשרי בבל, שימשחו ממנן כי יקרב פלויב. (ו) כי כה, מראה לחרת בפותם משה. ושמע, ולמה את כל אשר תמרתי עד עתה, כי ה' אמר אלי להעמיד במצפה. (ז) רכב, שם פיעו מרכבה, רק שם קבוץ להרוכבים, וכולך ומפרש מי שם הרוכבים, צמד פרשים, אז רוכבי סוסים, ואולי אחד מפרס ואחד ממדי. (ח) אריה תסר כ"ף, ומעמו כאריה

נקול

רָכַב אִישׁ צֶמֶד פָּרָשִׁים רַכַּב חֲמוֹר וַיַּעַן
וַיֹּאמֶר נָפְלָה נָפְלָה בָּבֶל וְכָל־
פְּסִילֵי אֱלָהֶיהָ שִׁבַּר לָאָרֶץ׃
(י) מְדֹשָׁתִי וּבֶן־גָּרְנִי אֲשֶׁר
שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגַּדְתִּי לָכֶם׃
(יא) מַשָּׂא דוּמָה אֵלַי קוֹרֵא
מִשֵּׂעִיר שֹׁמֵר מַה־מִּלַּיְלָה שֹׁמֵר
מה

רַתַּךְ אֱנַשׁ וְעַמִּיהּ זוֹג
פָּרְשִׁין וְאָתִּ֫ב וַאֲמַר נָפְלַת
וְאַף עָתִידָא לְכִפֵּל בָּבֶל
וְכָל צַלְמֵי טַעֲוָתָהָא
יַדְקִדְקוּן לְאַרְעָא׃(י)מַלְכִין
דְּאוּמָנִין לְאַנָחָא קְרָבָא
יֵיתוּן עֲלָהּ לְמִבְזָהָא
כְּאִבְּרָא דְאוּמָן לְמִדַּשׁ
יַת אִדְּרָא אֲמַר נְבִיָּא
דְּשָׁמְעִית יַת קֳדָם מֵימְרָא
דַּייָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל חַוֵּיתִי לְכוֹן׃
(יא) מַתַּל בְּם דְּלוֹט לְאַשְׁקָאָה יַת דּוּמָה עֲלַי אַכְלֵי מִן
שְׁמַיָּא נְבִיָּא פָּרֵישׁ לְהוֹן יַת נְבוּאָתָא פָּרֵישׁ לְהוֹן מָה דַּעֲתִיד
למיתי

תולדות אהרן משא דומה סנהדרין י"ט ע"ד:

רש"י

רכב חמר וגו': נפלה נפלה בבל. ס"י נפלת ופף עמידת למיפל ב' נפילות שנה מחר שנה תחלם על ידי מדי ופרס ובשנה השניה על ידי יוונים וסיתה כבל לבני מלכות כמסכת סדום וכן מליכו בסדר עולם ובע השנה השמועה זו של דריוש ומחריו בשנה השמועה וסיתה בבל לבני מלכות כמסכת וגו' (לעיל י"ג): מדושתי ובן גרני. תבואת קדם שלי מרימת הטיט מאר נלמוחי מפי רוח הקדש להקן מהכם בדרך הישרה כחרש הדש וזורה תבואתו בגורן: אשר שמעתי. מאתו הגדתי לכם: (יא) שומר

מה

באור

בקול גדול (בן עזרא). (מ) רכב איש, כמו חיל ברכב, ר"ל מדי דגרו בע חיל יוצא ברכב ונמד פרשים אחריו. ויען, לשון הזכר. שבר, כתויב. מדושתי, לשעת דר"ק ורמב"ן פיטורו, בבל היא מדושתי שהדוש לומם בחיל פרס ומדי. וגרמה יותר שהיא תאר ליסראל שהיו נדושים ע"י כתויבים כתבואה בגרן. (יא) דומה, דומה היא מבני ישמעאל כמו שכתוב (בראשית כ"ה) וישמע ודומה ומשא (רד"ק). משעיר, חולי הכוונה שבא לו קול הקורא דרך שעיר, שהיו שכנים לדומה. שומר, זה הנביא, כי הנביא נקרא לוחה, לפי שהוא רואה בנבואתו דברים למרחוק, וכן הוא בלוחה עומד ומשכיר לעם, כמו (יחזקאל ג') לוחה נתתיך לבית ישראל. מה מלילה, סלילה הוא שאל על הרעות והצרות. והקורא שאל את הנביא, שיגיד לו אם יבוא הלויב על ארצו או לא. ולשעת רב שעדיה, כבר נתם עליהם הצרה, והשאלה היתה, אם קרוב עת

כלות

מַה־מִּלַּיִל: (יב) אָמַר שָׁמַר אָתָא בֹקֶר וְגַם־לַיְלָה אִם־תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ שֻׁבוּ אֵתָיוּ: (יג) מַשָּׂא בַּעֲרָב בַּיַּעַר בַּעֲרָב תָּלִינוּ אָרְחוֹת דְּדָנִים: (יד) לִקְרַאת צָמֵא הֵתָיוּ מַיִם יֹשְׁבֵי אֶרֶץ תֵּימָא בְּלַחְמוֹ קִדְּמוּ נֹדֵד: (טו) כִּי־מִפְּנֵי חֲרָבוֹת

נדדו

לְמֵיתַי: (יג) אֲמַר נְבִיָּא אִית אֲנָר לְצַדַּיקָא וְאִית פּוּרְעָנוּת לָרְשִׁיעַיָּא אִם תַּיְבִין אַתּוּן תּוּבוּ עַד דְּאַתּוּן יָכְלִין לְמֵיתָב: (יג) מַתַּל כְּם דְּלוֹטָ לְאַשְׁקָאָה יַת עָרְבָאֵי בְּחוֹרְשָׁא בְּרַמְשָׁא יְבִיתוּן שְׁיָרַת בְּנֵי דְדָן: (יד) לְאַפָּאֵי צַחְיָא פּוּקוּ נַגְדִּין דְּמַיָּא דַּיְתָבֵי בְּאַרְעָא דָּרוֹמָא

לַחְמָא דְאַתּוּן אָכְלִין זַמִּינוּ לְמַעְרַקָיָא: (טו) אֲרֵי מִן קֳדָם קְטוֹל עָרָקוּ מִן קָדָם

חרבא

ר ש ׳ י

מה מלילה. אומר ישראל מה תהא מן הלילה והחזכם הזאת: (יב) אמר שומר. הקב״ס: אתא בוקר. יש לפני להזריח לעשות נקר לכם: וגם לילה. מתוקן לרשעים לעת קן: אם תבעיון בעיו. פס תבקשו בקשתכם למהר קקן: שובו אתיו. בתשובה: (יג) משא בערב. על ערביים: ביער בערב תלינו. רמיתי מס עשיתם בגלות מאור לא עמי ושיו מנקשים לשנאים שלפס להוליכם דרך מליכם לפי שפתם בני דודיפס קולי תרממו עליפס ופתם היימס יולפים ולניס ביער דרך העברת שיירות: אורחות דדנים. בני דודכן: (יד) לקראת צמא. דרך להביא מיס ופתם יושבי ארץ תימא לא עשיתם כן אלא בלחמו קדמו נודד הביאו לפס מיני מאכלים מלוחים ונוזות נפוחים מליפי רוח ויפיס לוכל ומנקס לשתות ונותן פי סגוד לתוך פיו והרוח נכנס במיעיו וסוף מת. לנדס. ד״א לקראת למע התיו מיס לא כן עשיתי לחביכם כשהיס למע נליתי לו בגר מיס: (טו) כי מפני חרבות נדדו. עמי: חרב נטושה. פשופה על פני הארץ

כמו

באור

כלות הלילה. (יב) אמר שומר, הגביה עכס לותס. אתא, ע״ד תרמית כמו אתס. בקר. כנוי ליטובה והצלחה. וגפעם, כמו שהבוקר ימלוף ותבוא הלילה, כן תבואה הרעות לאחרי הטובות. וכשהי תרגם אומר גביה אית אנר לצדיקיא ואית פורעניות לרשיעיא. אם תבעיון בעיו, פס תשאלו שאלו. שובו אתיו, שובו מקודם מדרכיכם הרעים, ואחר כן תחזרו לשאול על דבר הרעה שמיועדת לבוא. ולא סיס בלב הנביא לומר את הטובות, לכן עכס לותס על דרך כלל (חויסווייזאגר). (יג) ביער בערב, אתס שיירות דדן תלינו עתה ביערי ערב, כי חרבו אהלי קדר. (יד) התיו, הספיקו, ומשפטו שאתיו מן אתס, ועשו שביתו. קדמו, לשון הקו״ף בשת״ס, כי הוא לשון לפי העכין.

והנביא

חַרְבָּא שְׁלִיפָא וּמִן קֳדָם
קֻשְׁטָא מְתִיחָא וּמִן קֳדָם
תְּקוֹף קְרָבָא: (סו) אֲרֵי
כְרַנָּן אֲמַר יְיָ לִי בְּסוֹף
שְׁנַיָּא כְּשְׁנֵי אָגִירָא וְיִסוֹף
כָּל יְקָרְהוֹן דַּעֲרָבָאי:
(יז) וּתְקוֹף עָבְרֵי קְרָב
נְפָקֵי בְנֵי עֲרָבָאי יְזָעְרוּן
אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָא
דְּיִשְׂרָאֵל גְּזִיר כֵּן:
כב (א) מַתַּל נְבוּאָתָא עַל
קַרְתָּא דְּיַתְבֵי
בְּחֵילְתָא דְּאִתְנַבְּיוּ עֲלָהּ
נְבִיָּא מַה לְכוֹן כְּדֵין אֲרֵי

סלקתון

תולדות אהרן משא גיא חזיון מענית כ"ס:

כלך

נָדְדוּ מִפָּנַי וְחֶרֶב נְטוּשָׁה וּמִפְּנֵי
קֶשֶׁת דְּרוּכָה וּמִפְּנֵי כֹּבֶד
מִלְחָמָה: (סו) כִּי־כֹה אָמַר
אֲדֹנָי אֵלַי בְּעוֹד שָׁנָה כִּשְׁנֵי
שָׂכִיר וְכָלָה כָּל־כְּבוֹד קֵדָר:
(יז) וּשְׁאָר מִסְפַּר־קֶשֶׁת גִּבּוֹרֵי
בְנֵי־קֵדָר יִמְעָטוּ כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר:
כב (א) מַשָּׂא גֵּיא חָזָיוֹן מַה־
לָּךְ אֲפוֹא כִּי־עָלִית

ר ש "י

כמו (שמואל ג' ל') והכם נמוסים על פני כל הארץ (שם כ"ה) ויגעשו בעמק רפאים. ד"ג נמוסה כמו לעוסה כל לחותיה תבר מולמיהם קרוניה להיות ממקום לאחר מתחלפות או בזו וז"ן בלמ"ד כענין שנאמר (נחמיה י"ג) לעשות לו נסכה כמו לסכה: (סו) כשני שביר. מדקדק בה לשלש המועד כשכיר הנשכר לשנים שמדקדק במועד משלים שנתו: (יז) ושאר. שארית: קשת גבורי בני קדר. בעלי רובי קשת שהם כשניהם שנאמר בו (בראשית ל"ו) ויהי רובה קשת:

כב (א) גיא חזיון. שיש ירושלים גיא שנתגבו עליה רוב גנובות: כי עלית כולך לגגות. כשבא עליהם חיל עולים על גגותיהם לרמות חיל ולשלחם. ורבותינו פירשו על הכהנים שעלו על גגו של היכל ומפתחות שעזרה בידם כדאיתא במס' תענית. ומדרש אגדה לומ' שהיו נשיו שרוח בזיכה רבתי:

תשובות

באור

וסגניך קורת ומתחנן על יושבי תימן, שירחמו על שגודדים לתת לשם מים ולחם. (סו) נטושה, מסוסה ושלופה מתערה, כי נשם הוא לשון עזיבה ומסרה. (סו) כשני שביר, רמז למעלה (מ"ו י"ד). (יז) קשת, במקום דורכי קשת.

כב (א) גיא חזיון, ירושלים שהיה מקום הגבוהה (בן עזרא). ונקראה גיא, לפי שהיתה מסובבת בהרים. ונבואה זאת היתה בעת שלר אשור על ירושלים. כי עלית, דרך בני העיר לעלות לגגות ולמנדלים, בעת שיבואו עליהם שונאים, להשגיב

כלך

כְּלָךְ לַגַּגּוֹת׃ (ב) תְּשָׁאוֹת מְלֵאָה עִיר הֲמוֹיָה קִרְיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי־חֶרֶב וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה׃ (ג) כָּל־קְצִינַיִךְ נָדְדוּ־ יַחַד מִקֶּשֶׁת אָסָרוּ כָּל־נִמְצָאַיִךְ אָסְרוּ יַחְדָּו מֵרָחוֹק בָּרָחוּ׃ (ד) עַל־ כֵּן אָמַרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אֲמָרֵר בַּבְּכִי אַל־תָּאִיצוּ לְנַחֲמֵנִי עַל־שֹׁד בַּת־ עַמִּי׃ (ה) כִּי יוֹם מְהוּמָה וּמְבוּסָה וּמְבוֹכָה לַאדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת

בגי

סְלִקְתּוּן כּוּלְכוֹן לְאַנְרֵיָא׃ (ב) מִן קֶדֶם אִתְרְגוּשָׁא דְּאִתְמְלִיאַת קַרְתָּא מְשַׁבַּחְתָּא כְּרָכָא חֲדָאָה קְטִילַיִךְ לָא אִתְקְטִילוּ בְּחַרְבָּא וְצַף בְּקְרָבָא לָא מִיתוּ׃ (ג) כָּל שַׁלְטוֹנַיִךְ אִסְתַּלְטוּ כַּחֲדָא מִן קֶדֶם מְתַח קַשְׁתָּא גְּלוּ כָּל דְּאִשְׁתְּכַח בָּיִךְ אִתְקְטָלוּ כַּחֲדָא מִרָּחִיק עָרָקוּ׃ (ד) עַל כֵּן אָמְרִית שְׁבוּקוּ מִנִּי אֶבְכֵּי בְּמָרָר לָא תְּתְבְּעִיתוּ לְנַחָמוּתִי עַל תְּבַר בְּנִשְׁתָּא דַּעֲמִי׃

(ה) אֲרֵי יוֹם רְגוּשׁ וְאִתְדָּשָׁא וְקִטוּל קֳדָם יְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת עַל קַרְתָּא דַּיְתָבָא

בחילתא

ר ש ״ י

(ב) תשואות מלאת. עיר סחיתם מלאה תשואות קול רוב עדס הומיה ועליזה עכשיו מה לך מתאבלת: חלליך לא חללי חרב. טובים היו חללי חרב סיו מעכשיו סכם חללי רעב: (ג) כל קציניך נדדו יחד. לדקיסו ושריו סילתו לברוח לילה: מקשת אסרו - מאחר מפיסת המוריס הלים בקשת סיו נאסריס להסגר בחוך העיר וכל הנמלאים בו אוסרו יחד בזיקים ורוכן מרחוק ברחו קודם לכן: (ד) שעו מני. מדלו ממני ק' הקב"ס כביכול אומר למלאכי השרת: (ה) ומבוסה. מרמס כמו בוססו אח חלקתי (ירמיס י"ב)

ב א ו ר

בסס, או להלחס מסס על נפשותס. תשואות, שמון והמון, קול בני אדס שרבה, וכן הומיס. חלליך, סס לא יצאו חוץ לעיר, להלחס עס אויביהס, אך נאספו אל העיר, ומתו בתוכס ברעב. (ג) מקשת אסרו, רובי קצת שרדפו אחריהס, הציעוס ואסרו אותס (רד"ק). כל נמצאיך, כל הנמלאים בתוך העיר אוסרו, וכן אסר מרחוק ברחו (כל"ל). שעו ממני, הניחו אומר כנגד המנחמים שרצו ממני אל תנחמוני. אל תאיצו, אל תדחקו עלמכם לדבר אלי דברים ניחומים על שבר שבא על בת עמי, כי רב הוא מלקבל עליו תנחומים. (ה) ומבוכה, בלבול, מן נבוכים הס בארץ (שמות י"ד). מקרקר קיר, שריסת החומה, והמעט שהאויבים יפרסו חומת ירושלים.

ואולי

בְּחֵילְתָּא דְאִתְנַבִּיאוּ עֲלָהּ נְבִיָּא מַבְלְשִׁין בְּתַיָּא מַקְפִּין מִגְדָּלַיָּא בְּרִישֵׁי טוּרַיָּא: (ו) וְעֵילָמָאי נְטָלוּ זַיִן בְּרַתַּךְ אֱנָשׁ וְעַמַּיָּה זוֹג פָּרָשִׁין וְעַל שׁוּר דְּבַקוּ תְּרֵיסִין: (ז) וַהֲוָה שְׁפַר מַשְׁרָךְ אִתְמְלִיאוּ רְתִיכִין וּפָרָשִׁין מְמַנָּן עַל תַּרְעִין: (ח) וְגַלֵּי יַת מַטְמוֹרִית בֵּית יְהוּדָה וְאִסְתְּכִי בְּעִדָּנָא הַהִיא עַל זַיִן בֵּית גְּנָזֵי

בְּנֵי חֶזְיוֹן מְקַרְקַר קִר וְשׁוֹעַ אֶל־ הָהָר: (י) וְעֵילָם נָשָׂא אַשְׁפָּה בְּרֶכֶב אָדָם פָּרָשִׁים וְקִיר עֲרָה מָגֵן: (ז) וַיְהִי מִבְחַר־עֲמָקַיִךְ מָלְאוּ הָרֶכֶב וְהַפָּרָשִׁים שֹׁת שָׁתוּ הַשְּׁעָרָה: (ח) וַיְגַל אֵת מָסַךְ יְהוּדָה וַתַּבֵּט בַּיּוֹם הַהוּא אֶל־

נשק מקדשא

תולדות אהרן מקרקר קיר מעניים סס:

ר ש"י

י"ב) כמו כגבורים בוסים נעים חולות (זכריה י'): מקרקר קיר. יוס קירקור קיר סמוס: ושוע אל ההר. וקול צועק לוס על סהרים להמלט: (ו) נשא אשפה. מעטות חלים קווכר"ן בלע"ז (1): וקיר ערה מגן. תירגם יוכתן ועל צורת דבקו תריסין וסוא כמו ערות על יסור (לעיל י"ט) ומתערה כמזרה רמגן (תהלים ל"ז). ויש לפרש וקיר ערה מגן קיר סס העיר כמו (מלכים ב' ט') ויגלס קירה בני לוחס מדינה ניט מניניסס על ירושלים: (ז) שות שתו השערה. שמו מלור על השערים ודוגמתו ים במלכים במלחמות בן הדד שימו על העיר (שם ס' כ'): (ח) ויגל. לשון גילוי: מסך יהודה. הוא בית המקדש שסיס מגין ומיסך ומסכך עליהס: ותבט ביום ההוא. מתגולות להלחס בס: אל נשק בית היער. שס המניניס שלס מלות ומלחים (נוס) שמשס

ב א ו ר

ומולי נגזר מקרקר מן קיר, ושמו כמו ושרשך מארץ חייס (תהלים נ"ב), ויקר סהרים, וכמו ויסקלסו (למעלה ס' ג'). ושוע, קול לעקס נשמע על סהרים, ושרשו וְשָׁוַע. ועילם, שמי עילם שהר בשו עס שרי מלך אשור. וקיר, שמי קיר, וסוא סמקום שהר הגלס עס מלך אשור את בני דמשק בימי אחז מלך יהודה (מלכים ב' ט"ז). ערה מגן, גלס את מגינו, כי המניניס היו מכוסים בכסוי של עור, שלא יתקלקלו בדרך. שת שתו, את כמו שוס, ועניינו כמו שוס, ר"ל רוכבי הסוסים ישימו פניהס אל השער, לבוא בתוך העיר. (ה) מסך, דרך משל על המגינים את מחנות בלבד המעכבים את האויב, כאלו מכסים את הארץ ושס השמך בינס ובין האויבים, ואחרי שלכד אשור את כל ערי יהודה הגבורות, כאלו גילס מסך יהודה. בית היער,

המלך

1) קווכר"ן בלע"ז, Carcaize : carquois, (מיין קאבער) פיין (פהלים קכ"ז ס').

נָשָׁק בֵּית הַיָּעַר׃ (ט) וְאֶת בְּקִיעֵי
עִיר־דָּוִד רְאִיתֶם כִּי־רַבּוּ וַתְּקַבְּצוּ
אֶת־מֵי הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה׃
(י) וְאֶת־בָּתֵּי יְרוּשָׁלַם סְפַרְתֶּם
וַתִּתְצוּ הַבָּתִּים לְבַצֵּר הַחוֹמָה׃
(יא) וּמִקְוָה עֲשִׂיתֶם בֵּין הַחֹמֹתַיִם
לְמֵי הַבְּרֵכָה הַיְשָׁנָה וְלֹא
הִבַּטְתֶּם אֶל־עֹשֶׂיהָ וְיֹצְרָהּ

מרחוק

ר ש י

מַקְרְשָׁא׃ (ט) וַית פְּלוּגַת
קַרְתָּא דְּדָוִד חֲזֵיתוּן אֲרֵי
סַגִּיאַת וְכַנִּישְׁתּוּן יַת עַמָּא
לְמֵי בְרֵיכְתָּא אַרְעִיתָא׃
(י) וַית בָּתֵּי יְרוּשְׁלֵם מְנֵיתוּן
וְתַרַעְתּוּן בָּתַּיָא לְתַקָּפָא
שׁוּרָא׃ (יא) וּמְקַוְיָא
עֲבַרְתּוּן בֵּין שׁוּרַיָא לְמֵי
בְרֵיכְתָּא עַתִּיקְתָּא וְלָא
אִסְתַּכַּלְתּוּן בְּרַעֲוָתָהּ וְדִי
בְרָאָהּ מִלְּקַדְמִין לָא

חויתון

שעשה שלמה ויתנם כמלך בית יער הלבנון (מ"א ז'): (ט) בקיעי עיר דוד. בקיעי החומה: ראיתם כי רבו ותקבצו את מי הברכה. י"ת וכיסתון ית עמא למי בריכתא מערעיתא שהיו בקיעי עיר דוד להלחם שם לפי שרפיסת ידים שם תורפת לירושלים ונתחה ליכנס משם: (י) ואת בתי ירושלים ספרתם. כמה בתים יש לכל אחד שיתנו משם לפי חשבון כדי לקחת שלנים ומעלים: לבצר את החומה. לבנר לחזק לסון עריס בלורות (נחמיה י"ב): (יא) ומקוה עשיתם. לנס מים להיות מוזק לעיר: בין החומותים. כחומות כפולות ח"ל וחומת וכין מי סנרכה היסנה: ולא הבטתם אל עושיה. ומס תאמרו אף חוקים עשה כן שנאמר (ד"ה ב' ל"ב) ויחזק ויבן את כל החומה הפרוצה ויעל על המגדלים ולחולה החומה השנית ויחזק את המלוא עיר דוד. חזקיהו שה' אלהי ישראל נתת וגו' (מ"ב י"ח) שעל ימיו יבואו ולרקיהו לא שבשתה על עוזיה: ויוצרה מרחוק. מלו שברא את העולם

מלמד

באור

שלמה עשה מניחים ויתנם בית יער הלבנון (מלכים ז' י'). ומאר הנביא, בעת בוא הרעה על יושבי ירושלים, יהיו עיניהם אל כלי מלחמתם להלחם בהם על נפשותם. ותקבצו, מי הברכה, שהיו מתאזרים ממנה ולחוץ, קנאתם אותם לתוכה, שלא יחסרו המים בעת הסיר במלור, ונם שלא ישתו מהם האויבים. (י) ותתצו, שפרתם הבתים, ומי שהיה לו בית יתר, כתלתם אותו, לבנות ערלות החומה מאותם השלנים (רד"ק). (יא) ומקוה, בין שתי החומות עשיתם חריץ להכנס בו המים מן הברכה היסנה, ושיהא כעשה בימי חזקיהו מלך יהודה, כאמור במלכים (ב' כ'). עושיה, עושה הנזירה הזאת. ויוצרה מרחוק, אשר חשב מאז ומקדם לעשות מה שעשה. לא הבטתם, לשוב אליו ולבטוח בו ובזה היה מניל אתכם יותר מכל הסכנות שעברתם, וכן יונר עליכם רשע

ירמיה

חֲזִיתוּן: (יג) וַאֲכָלֵי נְבִיָא
דַיְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת בְּיוֹמָא
הַהוּא לְמִבְכֵי וּלְמִסְפֵּד
וּלְגוּוֹ רֵישׁ וּלְמֵיסַר סַקִּין:
(יג) וְהָא בִּיעַ וְחֶדְוָה אָמְרִין
נִקְטוֹל תּוֹרִין וְנִנְכֵּיס עָאן
נֵיכוֹל בִּסַר וְנִשְׁתֵּי חֲמַר
נֵיכוֹל וְנִשְׁתֵּי מְרַנְמוֹת לָא
נַיְחֵי: (יד) אֲמַר נְבִיָא
בְּאוּדְנֵי הֲוֵיתִי שְׁמַע כֵּד
אִתְגְּזַר דָּא מִן קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת אִם יִשְׁתְּבִיק
חוֹבָא הָדֵין לְכוֹן עַד דְּי
תְמוּתוּן מוֹתָא תִּגְיָנָא אֲמַר
יְיָ אֱלָהִים צְבָאוֹת:
(טו) כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֱלָהִים
צְבָאוֹת אֱזֵיל לְוָת

פרנסא

מֵרָחוֹק לֹא רְאִיתֶם: (יג) וַיִּקְרָא
אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא
לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וּלְקָרְחָה וְלַחֲגֹר
שָׂק: (יג) וְהִנֵּה ו ששון ושִׂמְחָה
הָרֹג ו בָּקָר וְשָׁחֹט צֹאן אָכֹל
בָּשָׂר וְשָׁתוֹת יַיִן אָכוֹל וְשָׁתוֹ
כִּי מָחָר נָמוּת: (יד) וְנִגְלָה בְאָזְנָי
יְהוָה צְבָאוֹת אִם־יְכֻפַּר הֶעָוֹן
הַזֶּה לָכֶם עַד־תְּמֻתוּן אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה צְבָאוֹת: (טו) כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת לֵךְ־בֹּא אֶל־

קמץ בסרחא

הסכז

תולדות אהרן ויקרא ה' תגינא ג' ס' · ע"ל ג' ג': והנה ששון תעניות י"ת: ונגלה יומא ת' פ"ז: תעניות סט: ארני צבאות תגינא כ' כ"ז: לך בא סנהדרין ג' ס"ו:

ר ש"י

שלח ירושלים וכית כמקדש במחשבה: לא ראיתם. לא חשבתם: (יג) והנה ששון ושמחה. הקב"ה כביכול אבל לפניו ואתם אוכלים ושמחים: כי מחר נמות. נעולם הבא. הנביאים אומרים לנו מאת הקדוש ברוך הוא שלא יהיה לנו חלק לעולם הבא נעשה לנו כנפש בחיינו: (יד) עד תמותון. ת"י מותא תנייא לעולם הבא:

הסוכן

באור

(ירמיה י"ח). יגרתי לך מעשה (למעשה מ"ו), לשון מחשבה, ועוד אחרים. (יב) ויקרא, בשהגתו ובמלחמתו בתרב ס' בכם, וקרא ע"י נביאיו שתשובו אליו בבכי וגו', אבל אתם שלעינו נביאי שלקים, והבכם שמים ושמחים בתענוגי המשתה. (יג) אבול ושתו, כן הם אומרים היום לרשעו, כאלו כתוב אכול ושתו בשתה. מחר נמות, אולי בין גוים יעבירנו המות מן העולם, לכן בשביע נפשנו מתענוגות בני העולם, כל עוד שמת חיים בקרבנו. (יד) ונגלה באזני, דברי הנביא, ולפי שמלות יתורגם (שם מגזמברטש ק' שקר ושיבמן קהרמן ד' ה' ושר) וכן נאומי, כ' לשלות (למעלה כ') וכ' גלה את אזן שמואל (שמואל ג' כ'). אם יכופר, כשבע כ' לשלות, שלא יכופר לכם העון הזה, עד שתמותו, ויורידכם לשאר שחת. על כי הרשעתם לעשות. (טו) כה אמר,

נבופה

הַסֹּכֵן הַזֶּה עַל־שֶׁבְנָא אֲשֶׁר
עַל־הַבָּיִת: (טו) מַה־לְּךָ פֹּה וּמִי־
לְךָ פֹּה כִּי־חָצַבְתָּ לְךָ פֹּה קֶבֶר
חֹצְבֵי מָרוֹם קִבְרוֹ חֹקְקִי בַסֶּלַע
מִשְׁכָּן לוֹ: (יז) הִנֵּה יְהוָה
מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גֶּבֶר וְעֹטְךָ
עטה

פַּרְנָסָא הָדֵין לְוַת שָׁבְנָא
דִּי מְמָנָא עַל בֵּיתָא:
(טו) וְתֵימַר לֵיהּ מַה לָךְ
כָּא וּמַה לָךְ דִּדִּין אֲרֵי
אַחֲקֵנִית לָךְ כָּא אָתַר
אַתְקִין בְּרוּמָה אַתְרֵיהּ
שַׁוֵּי בְכֵיפָא בֵּית מְדוֹרֵיהּ:
(יז) הָא יְיָ מְטַלְטְלָךְ
טַלְטוּל דְּגַבְרָא וְתַחְפִּינָךְ
בהתא

תולדות אהרן מה לך פה סס: הגה ה' כתוכות ג' כ"מ. סנהדרין ג' כ"ו:

ר ש "י

(טו) הסוכן. וכן (סס ג' ג') ותמי לו סוכנת. ומדרש אגדה לומר מן סכני סיב וכא לירושלים כויקרא רבה: אשר על הבית. ממונה סיס על בית המקדש ויש לומרים ככן נדול ויש לומרים למרכל: (טו) מה לך פה. סכתוב מנהו לפי שהלך להסניר את חזקיהו למלך אשור כדאמרינן בסנהדרין בחוב פיחקץ ואדמ בגירת שנת זסימתו סשלימו חזקיה וסימתו לא סשלימו: ומי לך פה: מי ממשפחתך קבור כאן: חצבי מרום קברו. שהלך לו קבר בקברי בית דוד ליקבר בין המלכים לכך סוא אומר לו מס ירושס לך בקבורת הלזו. חלבי חקקי יו"ד יתירה כמו שכני שנה (דבריס ל"ג) מקימי מעפר דל: (יז) טלטלה גבר. כהדין הרגולא דמטלטל מאתר לאתר. וכרומיו למרו טלטולא דגברא קשה מדאיתתא: ועוטך עטה. כמו (שמואל ג' ס')

ויעט

ב א ו ר

נכוסה לאחרת נזמן לאחר, ונוגעת בעניו נכוסה, שסיתה בחנות אשור על ירושלים, ובעת שסיו יצא שבנא לתת סעיר ביד סאויב, ויבא עליו יעמיס נכוסה זו. הכוכן, פרנסא (סכשדי). והוא אחד עס אסר על הבית, כי היס מושרתו להסניח על ארכי הבית, כמו (מלכים ג' ג') ותמי לו סוכנת (מיינע ווירטהשאפטערין). ורחוק הוא לפרש ממונה על אוצר המלך, מן ערי מסכנות. הזה, דרך בזיון. (טז) מה לך פה, חסר ואמרת אליו. ורבותינו אלה היס שבנא מתוכני ירושלים, אלא שבא לגור שס, ונמצא פקיד על בית המלך, ולפי שלא היס מתוכני העיר, ונמלו לבו לקשור קשר, להסניר העיר ביד מלך אשור, אמר לו: מה עסק יש לך בעיר כזאת? ומי לך פס, שיזס את לו קרוב יש לך בעיר כזאת, שאתה עושה דברים כאלה? (רד"ק). כי חצבת, כמו כרית, ונמצא שאתה בונה, כי לעולם תהיה סוכן, וירושלים תמות, וכבר תקנת לך שס קבר (כן מזרחי). חוצבי, סיו"ד נוספת לחפארת. ושנה שנית הענה לנסתר כנהוג בשלישי. או כאלו הענית מדבר לעצמו: מי הוא, שחושב מרום קברו? (יז) מטלטלך, מן מיל, ועניו סטלטה, כמו (יונה ג') וסטלני אל היס. טלטלה גבר, שטלטה בגבורה, כמו

טלטלת

בַּהֲתָא׃ (יח) יַעֲדֵי מִנָּךְ
יַת מִצְנָפְתָּא וַיִקִיפוּנָךְ
בַּעֲלֵי דָבָב בְּשׁוּר מַקָּף
וַיְגַלוּנָךְ לְאַרְעָא פְּתִיחָת
יָדַיִן תַּמָּן תְּמוּת וּלְתַמָּן
רְתֵיכֵי יְקָרָךְ יְתוּבוּן בְּקָלָן
עַל דְּלָא נְטַרְתָּא יַקַר בֵּית
רְבוֹנָךְ׃ (יט) וְאֶדְחִינָךְ
מֵאֲתְרָךְ וּמִשְׁמוֹשָׁךְ
יְמַגְרִינָךְ׃ (כ) וְיְהֵי בְּעִדָנָא
הַהִיא וְאֶזְמֵי לְעַבְדִי
לְאֶלְיָקִים בַּר חִלְקִיָה׃
(כא) וְאַלְבְּשִׁנֵיהּ כְּתוּנָךְ

והמינך

עָמֶה׃ (יח) צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנִיפָה
כַּדּוּר אֶל־אֶרֶץ רַחַבַּת יָדָיִם
שָׁמָּה תָּמוּת וְשָׁמָּה מַרְכְּבוֹת
כְּבוֹדְךָ קְלוֹן בֵּית אֲדֹנֶיךָ׃
(יט) וַהֲדַפְתִּיךָ מִמַּצָּבֶךָ
וּמִמַּעֲמָדְךָ יֶהֶרְסֶךָּ׃ (כ) וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא וְקָרָאתִי לְעַבְדִּי
לְאֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ׃
(כא) וְהִלְבַּשְׁתִּיו כֻּתָּנְתֶּךָ וַאֲבַנְטְךָ

אחזקנו

תולדות אהרן צנוף סמדרין עם׃

ר ש"י

ויעט בכם לשון מיט יפריח כמיף בנלות. ורבומינו אמרו לרעת פרשם בו כד"א (ויקרא י"ג) מל שפם יעטה: (יח) צנוף יצנפך. כמלכות המקצת אף הרשע יקיפוך מוניס ומליקים: כדור. כזור מקף. ורבומינו פירשו לשון כדור שקורין פלוט"ש בלע"ז[1] שעושין מומו ומקנלין מיד ליד: אל ארץ רחבת ידים. בכסיפיא שם פתוס: שמה תמות. ולא תמות בקברי בית דוד: ושמה. יהיו: מרכבות כבודך. נספיס לקלון בית אדוניך שבקשת: (יט) ומשמשך. ומשימושך במקדש יהרסך: (כ) לאליקים. הוא היה על הבית כשבאל סנחריב כמו שמליצו על רבשקה ונלה לו שבנא

ושימהו

באור

מלשון נבר (מין משקולבר וויורף), ומין זר שיבוש שבשרל במקום סמיכות, כמו לתריס מגן (משלי כ"ב), דגרים כתומים (זכריה ו') ועוד לתריס. ועתך עטה, כמו שעוטרין בגד לעטוף תוכו סביב כנוף, כמו (ירמיה מ"ג) ועטה את ארץ מצרים כאשר יעטה הרועה את בגדו. ופתח שיתחוו בך סביב סביב ויצנפך בגדם, ונם רב שעדיה פירש כן לתיוס. (יח) צנוף יצנפך, נלגול וסבוב כמצחת המלכות, ומתורגם כפי שלשון כ"ל. כדור, ככדור כמו שמליך כתרם שבוע מהנלגל ומולך, על שימלא דבר שבכמו, כן יסליכך ס' מארץ מולדתך אל ארץ לחרת, גדולם ורחבת, ושם במקום לתך תשחרנה מרכבותיך, אבר כתיבדת בהן וביוסין. קלון, לתם נכל, נושת בית אדוניך! תרשם היא לחוקיהו כלדיק, לשות רשע כמוך בחלר מלכותו. (כ) וקראתי, לתן בלב חוקיהו, למנות אליקים שקיד במקום שבנא, רל"ק. (א) כתנתך, יש לכל

ממנה

1) פלוט"ש בלע"ז, Pelote, peloton, (מין כמו נוב בפוסטין).

אֲחַזְקֵנּוּ וּמֶמְשַׁלְתְּךָ אֶתֵּן בְּיָדוֹ
וְהָיָה לְאָב לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם
וּלְבֵית יְהוּדָה: (כב) וְנָתַתִּי מַפְתֵּחַ
בֵּית־דָּוִד עַל־שִׁכְמוֹ וּפָתַח
וְאֵין סֹגֵר וְסָגַר וְאֵין פֹּתֵחַ:
(כג) וּתְקַעְתִּיו יָתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן
וְהָיָה לְכִסֵּא כָבוֹד לְבֵית אָבִיו:
(כד) וְתָלוּ עָלָיו כָּל כְּבוֹד בֵּית־
אָבִיו הַצֶּאֱצָאִים וְהַצְּפִעוֹת כָּל
כְּלֵי הַקָּטָן מִכְּלֵי הָאַגָּנוֹת וְעַד

וְתֶמְנָךְ אַזְרִינֵיהּ
וְשׁוּלְטָנָךְ אֶתֵּן בִּידֵיהּ וִיהֵי
לְאָב לְיַתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
וּלְבֵית יְהוּדָה: (כב) וְאֶתֵּן
מַפְתְּחַ בֵּית מַקְדְּשָׁא
וְשׁוּלְטָן בֵּית דָּוִד בִּידֵיהּ
וְיִפְתַּח וְלֵית דְּאָחֵיד וְיֵיחוֹד
וְלֵית דְּפָתַח: (כג) וְאֶמַנִּינֵיהּ
אַמַרְכַּל מְהֵימָן מְשַׁמֵּשׁ
בַּאֲתַר קַיָּם וִיהֵי לְכוּרְסֵי
יְקָר לְבֵית אֲבוּהִי:
(כד) וְיִסְתַּמְכוּן עֲלוֹהִי כָּל
יַקִּירֵי בֵּית אֲבוּהִי בְּנַיָּא
וּבְנֵי בְנַיָּא מֵרַבְרְבַיָּא וְעַד

כל
דְעַדְקָיָא מִכַּהֲנַיָּא לְבָשֵׁי אֵפוֹדָא וְעַד בְּנֵי לֵוָי אֲחָדֵי

נבליא

רש"י

ומימתו כדמיתת נסנחדרין כמשלך סמחרג על הרשקס מלך כוס שמף שנגע ומימתו ומלך לו כך שניטו בסדר עולס: (כב) מפתח בית דוד · ת"י מפתח בית מקדשא ושולטן בית דוד: (כג) ותקעתיו יתד במקום נאמן · ומתניטס למרכל מהימן משמש בשתר קיים הרגוס יוכתן. נאמן לשון קיוס מקוס שכוע נאמן למשנים עליו כי לא ימוט. סרס את המקרא ותקעתיו יתד נאמן במקוס: (כד) הצאצאים והצפיעות · ת"י בניא ובני בניא ומנחס חברו עס לפיעי הבקר (ישקפל ד') לימד שכוע לשון עולים דקיס היולדים ממעי שמן ויסיס לפיעי לשון יליפס דבר סיולד: כל כלי הקטן. הקטנים שמשפוחס יהיו מתפארין בו ונסמכין

עליו

באור

שמוכ כתוגת ידוכס ומנכגס, כשבר סיו חונרים שנגס ידוע הכמי לתוגס (בן עזרת). (כב) ונתתי, מזס בפסוק נלמד, כי על בניס כוע בית המלכות (הכ"ל). ופתח, דרך משל, שסכל יהיס תחת ידו. (כג) ותקעתיו, נדולתו תהיס חזקס ולא תמוס כיתד שתקועס במקוס חזק ושמין, וכל מי ודעיו וקרוביו יתפארו בגדוג נדלו. (כד) הצפעות · ת"י בניא ובני בניא. ומנחס חברו עס לפיעי הבקר, ויהיס לפיעי לשון יליפס דבר סיולד (רס"י). וז"ל הרכס נתוספיוס, ענין הפעל צפע בערבי הוא יליפס ופריחס (הערלקרבריינגען, הערלקרטסקען, מבער נור פון הערלקרבריינגטען מומפלופר קרם סיק

פלוטלפ-כם

כָּל־כְּלֵי הַנְּבָלִים׃ (כה) בַּיּוֹם
הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תָּמוּשׁ
הַיָּתֵד הַתְּקוּעָה בְּמָקוֹם נֶאֱמָן
וְנִגְדְּעָה וְנָפְלָה וְנִכְרְתָה הַמַּשָּׂא
אֲשֶׁר־עָלֶיהָ כִּי יְהוָה דִּבֶּר׃
כג (א) מַשָּׂא צֹר הֵילִילוּ אֳנִיּוֹת
תַּרְשִׁישׁ כִּי־שֻׁדַּד מִבַּיִת
מִבּוֹא מֵאֶרֶץ כִּתִּים נִגְלָה־לָמוֹ׃
דמו

נְבָלַיָּא׃ (כה) בְּעִדָּנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
יֶעְדֵי אֲמַרְכֵּל מְהֵימַן דִּי
מְשַׁמַּשׁ בַּאֲתַר קַיָּם
וְיִתְקְטֵיף וְיִפּוֹל וְתִבְטֵל
מַטַּל נְבוּאָתָא דִּי עֲלוֹהִי
אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזַר כֵּן׃
כג (א) מַטַּל כְּס דְּלָטְ
לְאַשְׁקָאָה יַת צוֹר
אֵילִילוּ נַחֲתֵי סְפִינֵי יַמָּא
אֲרֵי אִתְבְּזִיזוּ מָחוֹזֵיהוֹן
מְלֵמֵיתֵי מֵאַרְעָא כִּתָּאֵי
אתי

ר ש"י

עליו: מכלי האגנות ועד כל כלי הנבלים. ת"י מכהניא לבני מפודע ועד בני לוי מחזי נבליא ויסיס מגנות לשון כלי שרת שמשרתין בהם הכהנים בבית המקדש והנבלים שמומרים בני לוי בהן השיר: (כה) תמוש היתד. גדולתו של שבעה: ונברת המשא אשר עליה. בני משפחתו וסיעתו הנשמכין עליו והסולים בו כלי תפארתם ולפי שדימהו ליתד דימה המתפארים בו והנשענים עליו למשל שמעמידים על היתד. ויש פותרים לאומו ותתקיים הנבואה שנתנבאת עליו:

כג (א) הילילו אניות תרשיש. שהיו מתעשרים על ידי סוחרי צור שהיו מביאים מניות תרשיש שמורם לצור. תרגום שם ים: כי שודד מבית מבוא. כי צודד מבאניס מקום שהייתם רגילים לפונדק מלבוא עוד לתוכו ולא יהיה עוד לכם מקום בצור לשון שם: מארץ כתים. שם הרומיים: נגלה למו. הצודד למבאי צור

באור

פאומגאב=מוכד=טהיררייבא, דאס מוכפרלען נאטריבע דאס בויאאס) ומספעל הזה נגזר לפיעי סבקר (יחזקאל ד'), ועניני גללי לוחא (טהיריסא מקסקרפאטעא), ובא לפיעות על נאגאי סעילן הרעים (דיא מויסווירפליגא דאס בויאאס), והוספל פא על הפחותים במשפחת מליקים, כי כל קרובין ומיודעיו יתאמצו לכות פקודה ומשמרת בבית המלך. וגם במאמר מכלי המגנות ועד כל כלי הנבלים הוא על דרך משל, כי הנבלים הם כלי חרס (מירדאנא קרינג מדער פוטטען). (כה) התקועה, אשר היתה תקועה עד עתה, וזה שבוע.

כג (א) צור, עיר המפורסת בארץ פאלעסטין, המולדת בעס טירוס, ובוכדנצר תפשה. אניות תרשיש, מניות צור הסולכים אל תרשיש לסחורה, ובמרבן צור נשבת שמשחה ממנה, ומנו ומבנו המניות. מבית, מהיות בית, ר"ל מחרבו כל הבתים בתוכה.

(ב) דֹּמּוּ יֹשְׁבֵי אִי סֹחֵר צִידוֹן עֹבְרֵי יָם מִלְאוּךְ׃ (ג) וּבְמַיִם רַבִּים זֶרַע שִׁחוֹר קְצִיר יְאוֹר תְּבוּאָתָהּ וַתְּהִי סְחַר גּוֹיִם׃ (ד) בּוּשִׁי צִידוֹן כִּי אָמַר יָם מָעוֹז הַיָּם לֵאמֹר לֹא־חַלְתִּי וְלֹא־יָלַדְתִּי וְלֹא

ס״א מוגהים ה׳ גדלתי

בְּתִקּוּף יַמָּא לְמֵימַר לְוַי לָא מַרֵּעִית לָא אַעְדֵּיתִי

ולא

תרגום

אָתֵי עֲלֵיהוֹן׃ (ב) אִתְבָּרוּ יַתְבֵי נִיסָא תַּגָּרֵי צִידוֹן דַּהֲווּ עָרְנִין בְּיַמָּא מַלּוּךְ׃ (ג) דַּהֲוַת מְסַפְּקָא סְחוֹרָא לְעַמְמִין סַגִּיאִין דְּבַחֲצַד פְּנִישַׁת נַהֲרָא עֲלַלְתָּהּ וַהֲוַת סְחוֹרָא לְעַמְמַיָּא׃ (ד) בְּהֵירְתּוּ צִידוֹנָאֵי אֲרֵי אֲמַר מַעַרְבָאָה דִּי יָתֵיב

ר ש״י

לוֹר׳ ד״ם מארץ כתיס נגלה לאנשי תרשיש שוד של לור שברחו בני לור מפני כתיס ומשם נשמעה השמועה: (ב) דומו יושבי אי. שתאבלו ושבו דומים יושבי אי סיס למה סוחרי לידון עוברי ימים היו רגילים למלאוכך כל סחורה עבריו כשחפול לור חפול לידון עמה בספוכות היו זו לזו בתיך מפלך יוס: (ג) ובמים רבים. סיס בא זרע ממלריס סיובאת על נהר שיחור אל לור: קציר יאור. מלריס סיס מבואה של לור. שיחור היא נילוס שנאמר (יהושע י״ג) מן השיחור אשר על פני מלריס והיו מביאים התבואה ללור לניות מלריס: ותהי. לור: סחר גוים. מעשה רב שסיס בא כל הגויס מביאין לה סחורה: (ד) בושי צידון. שפפלה ללור: כי אמר ים. כי אמרה לור היובאת בשעוז סיס שהוא עיקר רוחב המלכות סריבי כמי שלא חלתי ולא ילדתי בחורים כי כולם נהרגו וסרי כמו שלא רוממתי בחולות וכן ת״י. ורבותינו אמרו בשנדה בנשי לידון כי אמר ים מה אני שמין לי בניס ובנות לרשב

עליהם

באור

מבוא, מין בית לבוא בתוכו. בתים, לשעת יוסיפון הוא שמי ניפפרין ורוחם שבאור על שברו מיי כתייס (ירמיס ג׳ י׳). נגלה להם, מארץ כתיס נגלה לאנשי תרשיש שוד של לור, שברחו בני לור מפני כתייס, ומשם נשמעה השמועה (רש״י). (ב) דומו, שתאבלו ושבו דומים (הכ״ל). כמו יושבו לארץ ידמו זקני בת ציון (איכה ב׳). יושבי אי, סס אנשי לור, כמו (למעלה פסוק ו׳). מלאוך, הכנוי שב על אי. וסיא לור, ומשמע מלאו מותך בסחורה וכן סי׳ סרד״ק. (ג) ובמים רבים, בספינות על סיס שנדול, שהוא סתיכון, שביאו תבואות ממזרעות ונקלרות על גדות נילוס ללור. שיחור, הוא נילוס, ונקרא כן, כי מימיו הם שחורים מלאים רפש ומיט. קציר יאור, כשל לשון על זרע שיחור. סחר גוים, לור היתה סחורת גויס, כי כלם היו סוחרים בה (רד״ק). (ד) בושי צידון, בושי וסכלמי, כי אמר ים, וסיא לור, סיס, שסיתה סחורתה לרך ז׳, וסיא היתה מעוז כל סעריס שהם לתוף סיס: הנני סיום כאלו לא חליתי ולא ילדתי

וכו׳

וְלָא רַבִּיתִי עוּלֵימִין פַּנְקִית בְּתוּלָן: (ה) כְּמָא דִי שְׁמָעוּ לְמַחֲתָא דִלְקוֹ מִצְרָאֵי זָעוּ כַּד שְׁמָעוּ צוֹרָאֵי: (ו) גְּלוֹ לְמָרִינַת יַמָּא אֱילִילוּ יָתְבֵי נַיְסָא: (ז) הָדָא לְכוֹן תַּקִיפְתָּא צוֹר מְיוֹמֵי קָדָם מִלְקַדְמִין הֲוָו מַיְתָן לָהּ תַּקְרוּבְתָּא מֵאַרַע רְחִיקָא כְּדוֹ לְאִתוֹתָבָא הָא גַלְיָא: (ח) מַן מְלִיךְ דָא עַל צוֹר דַהֲוַת מְמַלְכָא מַלְכִין דִי

תגרהא

גְּבַלְתִּי בַּחוֹרִים רוֹמַמְתִּי בְתוּלוֹת: (ה) כַּאֲשֶׁר־שָׁמַע לְמִצְרַיִם יָחִילוּ כְּשֶׁמַע צֹר: (ו) עִבְרוּ תַּרְשִׁישָׁה הֵילִילוּ יֹשְׁבֵי אִי: (ז) הֲזֹאת לָכֶם עֲלִיזָה מִימֵי־קֶדֶם קַדְמָתָהּ יְבִלוּהָ רַגְלֶיהָ מֵרָחוֹק לָגוּר: (ח) מִי יָעַץ זֹאת עַל־צֹר הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר

סחריה

ר ש"י

עליהם שלא יחפצו בעוני ליכי מצרים מלות קיני לעבור גבול חול מצר סם לי על מחת כמה וכמה בוסי לידון סים לך לד.ג בכל מלם: (ה) כאשר שמע למצרים, כמצר שמעו על מלריס שהכאתי עליהם עשר מכות וסוף מכתו בים: יחילו. יבהלו: כשמע. כשומעים כחילת שמע לור גם כי מכותיה על לור יהיו דוגמת מותן מכות דם ומם (יואל ג') דוגמת מכת דם. קול שמון מעיר (לקמן ס"ו) זו קרקור הלפרדעים. ונשפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית (לקמן ל"ד) דוגמת מכת כנים וירמוה קמת וקפל (שם) דוגמת מכת ערוב. ונשפטתי אתו בדבר (יחזקאל ל"ח) דוגמת מכת דבר. כמק בשרו (זכריה י"ד) מכת שחין. וכרת הזוזליה (לעיל י"ח) דוגמת הברד ושלהבת (עיין בילקוט ושרש סי' קפ"ב שמייתי קרא דמהריני על ברד ושלהבת). ושבח גדול (לקמן ל"ד) כנגד מכת בכורות. השיבה הזעת שם לור זו היא רומי ושם לור ממש לפי שהכתוב אותה היא הוא שהוא אומר עליה כאשר שמע למצרים. ואני אומר שכל העניין מדבר בלור העיר שהרי שמוך לה לידון: (ו) עברו. שבני לור לברות לתרשיש: (ז) הזאת לכם עליזה. הרי שאלה לשניכם ויאמר לכם הזאת העיר שהיתה עליזה בעיניכם שהר מימי קדם קדמתה היתה עליזה שבניו יובילוה רגליה

מרחוק

באור

וכו', כי מי היה חרגם ושכולה רד"ק. (ה) כאשר, שם כשמע במצרים שמע לור, ר"ל שפלתה, יחילו מבני מלריס. כשמע לור, שהשמר הזה שהשמר שמע למצרים, ר"ל השמע שהזכר הוא שמע לור. וכ"ף כלת כשמע כמו שכ"ף במקור שפעלים, שהורה על הזמן (מייכא נייטפחרטיקאל), ורמה (למעלה י"ח ד'). (ו) עברו, מבני לור לברות תרשיש (רש"י). (ז) עליזה, מלשה שהון ושמחה. קדמתה, קדמת העיר היא שבי קדם רד"ק. ר"ל שהיסדה בימי קדם והוא לשון קלר. (ח) המעטירה, דהוי

סְחָרֶיהָ שָׂרִים כְּנַעֲנֶיהָ נִכְבַּדֵּי־ אָרֶץ: (ט) יְהוָה צְבָאוֹת יְעָצָהּ לְחַלֵּל גְּאוֹן כָּל־צְבִי לְהָקֵל כָּל־ נִכְבַּדֵּי־אָרֶץ: (י) עִבְרִי אַרְצֵךְ כַּיְאֹר בַּת־תַּרְשִׁישׁ אֵין מֵזַח עוֹד: (יא) יָדוֹ נָטָה עַל־הַיָּם הִרְגִּיז מַמְלָכוֹת יְהוָה צִוָּה אֶל־ כְּנַעַן לַשְׁמֵד מָעֻזֶּיהָ: (יב) וַיֹּאמֶר לֹא־תוֹסִיפִי עוֹד לַעֲלֹז הַמְעֻשָּׁקָה בְּתוּלַת בַּת־צִידוֹן

תַּגָּרָהָא רַבְרְבִין שַׁלְטוֹנָהָא יַקִּירֵי אַרְעָא: (ט) יְיָ צְבָאוֹת מְלִכָהּ לְאַפָּסָא יְקַר כָּל חֶדְוָתָא לְאַקָּלָא כָּל יַקִּירֵי אַרְעָא: (י) גְּלָא מֵאַרְעִיךְ כְּמֵי נַהֲרָא עָרוֹקִי לְמָרְנַת יַמָּא לֵית תְּקוֹף עוֹד: (יא) גְּבוּרְתֵּיהּ מְרַמְּמָא עַל יַמָּא לַאֲזָעָא מַלְכוּתָא יְיָ פַּקִיד עַל כְּנַעֲנָאָה לְשֵׁיצָאָה תּוּקְפָּאָה: (יב) וַאֲמַר לָא תּוֹסְפוּן עוֹד לְמִרְתַּקְפָּא דַּהֲוַיְתוּן אָנְסִין לְעַמָּא דִּי בְצִידוֹן

כתיים

תולדות אהרן אשר סחריה פסוס ג׳ כ׳ • כתרגם ע״ס:

ר ש״י

מרמוק לנקס לס ממס: (ח) כנעניה. מנריס כמו (סוסע י״ב) כנען בידו מאזני מרמה ולא יסים כנעני עוד (זכריס י״ד): (ט) כל צבי · מלא חזק: (י) עברי ארצך. לנולס כיסור הזס שעולס ומסעסע: בת תרשיש · לור סיוסבת בים תרסים: אין מזח · מין לך עוד חוזק ולזור לסנס מסגיו · מזח לשון לאזור כמו (תהלים ק״ע) ולמזח תמיד יתגרס וכל לאזור לשון חוזק: (יא) ידו נטתה. כמוטס: ה׳ צוה אל בנען. לוס אס קירטיו על כנען: לשמיד. כמו להשמיד וכן ללכת לגיד ביזרעאל (מלכים ב׳ ט׳) כמו להגיד וכן לשמיע קול תודס (תהלים כ״ו) להשמיע: מעזיה.

לור

באור

ממלכת מלכין (הכבדו). והטעם שהמליכם המלכים בהתרגות אשר היו תחת ממשלתם, וגם בעריה הקטנות, מלכו מלכים כידוע. (ט) ה׳ צבאות, הוא גזר ומר, להשפיל גאון לור המשולל והמפואר, ולהבזות יושביה הנכבדים בין הגוים. (י) עברי, גוף המדובר תרשים, והמעיט לעד, והטעם כי בחויקו מכחי לור בתקפם ובגבורתם במחוז שבם תרשים, ונלחזו בם, ורדו ביושביה ולא נתנו לותם לשחור בארן, ברצותם שלשם לבדם יהיה המשחר. ועתה בחורבן לור שר מעליהם עולה, וקורא לשם הגביא שיעובו ויסחרו בארן בתין מעזור. מזח, תגורם כמו ולמזח תמיד יתגרס (תהלים ק״ע), והוא כמו להשול והמוסרות. (יא) מעזיה, עבי מבצר שלם, וברצוי מָעֻזֶּיהָ. (יב) המעשקה,

מת

בְּצִידוֹן לְכִתִּים קוּמוּ גְלוֹ אַף לְתַמָּן לָא יְהֵי לְכוֹן נְיָח: (יג) הָא אַרְעָא כַּסְדָּאֵי דֵּין עַמָּא כַּד לָא הֲוָה אַתְוְרָאָה שַׁכְלְלָהּ לְגַנְגָּוֹן אֲקִימוּ חָזוָתָהָא פַּגְרוּ בְּרַנְיָתָהָא שַׁוְיוּהָא לְדִמְחַמְרָא: (יד) אֱילִילוּ נַחֲתֵי סְפִינֵי יַמָּא אֲרֵי אִתְבְּזִיזוּ מְחוֹזֵי תוּקְפֵיכוֹן: (טו) וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא

כתים ק׳ בחוניו ק׳ ההוא

תולדות אהרן הן ארץ סוכס פ׳ נ״נ: והיה ביום סנהדרין י״ג ע״ב:

ותתרחיק

כְּתִתִּים קוּמִי עֲבְרִי גַּם־שָׁם לֹא־יָנוּחַ לָךְ: (יג) הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה אַשּׁוּר יְסָדָהּ לְצִיִּים הֵקִימוּ בַחֻנָיו עוֹרְרוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂמָהּ לְמַפֵּלָה: (יד) הֵילִילוּ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ כִּי שֻׁדַּד מָעוֹזְכֶן: (טו) וְהָיָה בַּיּוֹם

רש״י

לור ולידון משל כנען היו כמו שנאמר את לידון בכירו: (יב) כתים. על ארץ כתים: קומי עבורי גם שם לא ינוח לך. למה אני דומה קומי עבורי: (יג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה. אחר לא כדאי הוא להיות עם שהרי נקראו הגוי המר והנמהר (חבקוק ג׳) עם שופה הוא מן שבריות: אישור יסדה. להשכין בה ליים של שבעותיו בירניות גדולות כמו (לקמן ל״ג) לי אדיר: הקימו בחיניו. שם יקימו מצודותיהם על לור: בחוניו. לשון מופל ובחן (לקמן ל״ב) בורפריי״ן בלע״ז[1]) שעושין למלוך על הכרכים: עוררו ארמנותיה. יחריבו לשון ערו ערו (תהלים קל״ז) לשון כתילה

באור

את בת לידון המעוסקת לא תוסיפי לשמוח עוד. כתיים, אל כתים קומי ועברי אל כתים אבל אף שם אלסים ירדפך, וגם שם לא תמצא מנוח. ומימו נרמס מה שאמרו מקלת סמבתריס שגם ארץ כתים נפל ביד שבשדים: (יג) העם לא היה, אלת אחר במוכן, זה העם אחר לא היה. ושמעם שבשדים ללא כחשבו בימים שעברו, כי היו שוכני מדבר, פחותים וגבזים ולא היו כדי להתחשב בגויים. יסדה, שכוונו שב אל ארץ. לציים, לשוכני מדבר, ושם שבשדים אחר שכנו מקודם במדבר. ושעורו אשור יסד לשם שארץ, אחר שם עתה בו, להיות מקום מושבם. וענין יסדם לשון תעודה (בפסיוחתא מכוייומן), וכן אל מקום זה יסדת לשם (תהלים ק״ד). בחוניו, מנדליו (רד״ק). עוררו, יחריבו כמו ערו ערו (תהלים קל״ז) לשון נתילה עד היסוד (רש״י). שמה, שבשדים ישימו את לור לעי משלה. (יד) מעזבן, לור היתה מעוז לכם, שסייתם בתים שם עם שפוחריס, ועתה

1) בורפריי״ן בלע״ז, Porpriis, pourpris, (מפרשלעזים: מיין שון פתויסחרן מייגשטוקשטיכר שרש, מיינע ברושטוחר).

הַהוּא וְנִשְׁכַּחַת צֹר שִׁבְעִים
שָׁנָה כִּימֵי מֶלֶךְ אֶחָד מִקֵּץ
שִׁבְעִים שָׁנָה יִהְיֶה לְצֹר כְּשִׁירַת
הַזּוֹנָה: (טז) קְחִי כִנּוֹר סֹבִּי עִיר
זוֹנָה נִשְׁכָּחָה הֵיטִיבִי נַגֵּן הַרְבִּי־
שִׁיר לְמַעַן תִּזָּכֵרִי: (יז) וְהָיָה
מִקֵּץ ו שִׁבְעִים שָׁנָה יִפְקֹד
יְהוָה אֶת־צֹר וְשָׁבָה לְאֶתְנַנָּהּ
וְזָנְתָה אֶת־כָּל־מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

לא נפיק ה"א

והיה

וְתִתְרְחֵיק צוֹר שַׁבְעִין
שְׁנִין כְּיוֹמֵי מַלְכָּא חָד
מִסּוֹף שַׁבְעִין שְׁנִין יְהֵי
לְצוֹר כְּתוּשְׁבְּחַת נַפְקַרְתְּ
בָּרָא: (טז) אִתְחַלִּיף יְקָרֵיךְ
אִטַּלְטֵל לְמִרְינָא קַרְתָּא
דִּי הָוֵת כְּנַפְקַרְתְּ בָּרָא
אִתְרַחֲקַת הַפּוּכִי כְּנָרַיִךְ
לְאָבְלָא וְזַמָּרַיִךְ לְאוֹלָיָא
מָאִים יַעוּל דָּכְרָנַיִךְ:
(יז) וְיְהֵי מִסּוֹף שַׁבְעִין
שְׁנִין יַעוּל דָּכְרָנָהּ דְּצוֹר
קֳדָם יְיָ וְתִתּוּב לְאַתְרָהּ
וְתֶהֱוֵי מְסַפְּקָא מְחוֹרָה לְכָל

אפי

ר"י

מלכים עד סיפוד: (טו) ונשכחת צור. לפי שמוכיח בלשון נבואי לצור זונה ממר ונשכחת כזונה לפ היא תשכח מלין סוחרים ומגרים פונים מלים לפי שתסיס מרינה: כימי מלך אחד. ימי דוד שבעים שנה היו ומיכי יודע מה שימין הזה הניחן כאן: יהיה לצור. זכרון מעט שתמצר משפלותם ומחזור לתותן שהיו רגילין מללה לחזור מלים לשוב לקדמותם: (טו) הרבי שיר. כלומר לף הרבי תמונים והשפילי נתוכך: (יז) לאתננה. לקדמותם ולעוברים ע"י סחורתם ומכנס תותם בלשון נבואי: וזנתה -

תספק

באור

ועתה שתחרבה תנך שכרכם (רד"ק). (טו) כימי מלך אחד, לפי שימי כתדם הם שבעים שנה כרוב, כמו שתמר ימי שנותיו בהם שבעים שנה. ומתר מלך, לחלוק כבוד לצור, שהיתה ממלכה גדולה (מדברי רד"ק). וסרתב"ע פי' מלך תחד, מלכות נבוכדנצר, ובנו ובן בנו, כי כתחד יחשבו. ולדעתו ענין מלך פה כמו דיומהמים בלשון יון (דמז המרר= מהרויו, המררמהרגמהמפם), ומתרגמים שתרו דברים נתמרו, שמעת שתחרבה צור עד תורבן בבל לא היו שבעים שנה, ונם נבוכדנצר וזרעו לא מלכו שבעים שנה. כשירת, כשמירת כזונה. (טו) קחי כנור, היא השמירה שתמורה בשטוק הקודם, שיר שיתול על שמון עם, על כזונה שנעזבת ממענגיה. סובי עיר, כי כזונה שנשכחה תסובב העיר, ושיר מנגנת, תולי תזכר, וכן צור תשלח ספרים על כל שתרצות, תולי יבואו הסוחרים מלים כשרגמהנים (בן עזרא). (יז) לאתננה, כמו שתתן זונה (שכ"ל). וזנתה, תתמכך

לבניה

אַפֵּי אַרְעָא : (יח) וִיהֵי
סְחוֹרְתָהּ וְאַגְרָהּ קוּדְשָׁא
קֳדָם יְיָ לָא יִתְאֲצַר וְלָא
יִתְגְּנֵז אֲרֵי לְדִמְשַׁמְשִׁין
קֳדָם יְיָ יְהֵי אַגְרָהּ לְמֵיכַל
לְמִשְׂבַּע וּלְכִסּוּ דְּיָקָר :
כד (א) הָא יְיָ מְבֵיז אַרְעָא
וּמְסַר לָהּ לְסַנָּאָה
וְרַחֲפֵי בַּהֲתָא אַפֵּי
רַבְרְבָהָא עַל דָּעְבְרוּ עַל
אוֹרַיְתָא וְיַבְּדַר יַת דַּיְתְבִין
בָּהּ : (ב) וְיְהֵי חִילוֹנָאָה
כְּכַהֲנָא עַבְדָּא כְּרִבּוֹנֵיהּ

(יח) וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ
לַיהוָה לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן כִּי
לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי יְהוָה יִהְיֶה סַחְרָהּ
לֶאֱכֹל לְשָׂבְעָה וְלִמְכַסֶּה עָתִיק :
כד (א) הִנֵּה יְהוָה בּוֹקֵק הָאָרֶץ
וּבוֹלְקָהּ וְעִוָּה פָּנֶיהָ
וְהֵפִיץ יֹשְׁבֶיהָ : (ב) וְהָיָה כָּעָם

לא מפיק ה"א כגברתה

תולדות אהרן והיה סחרה פסוקים י' קי"ג : והיה כעם סכם ע"ז קי"ז :

אמתא

ר ש "י

תספק סחורס לך בלשון נגחי כיצד מוסף : (יח) קדש לה' · עתידים לריקים לעתיד לבוא כשיבנה מלך המשיח : לא יאצר . להיות מונח לה : ולא יחסן . לא ימחלוס לבניהס : ולמכסה עתיק · למלבושי גוי · עתיק משוכח כמו ידכרון מפק (תהלים ל"ד) :

כד (א) הנה ה' בוקק הארץ ובולקה . הרי נבואה זו פורענות ליסרמל לפי שניבא להס נחמה זו וסס עתידים לרעות לפניס לרס רבס לכך אמר להס לא לכס אני אומר שתירעוס כי כשס הקב"ס בוקק ובולק מחבס והכותרים מכס ליוס הגאולה המס יאמר קולס ירונו זהו סוף הענין ולהס נבאתי הנבואה הטובה . בוקק מריקן . ובולקס . מחריבה : ועוה פניה . והכניל מזויים . עוס לשון נעויתי משמוע (למיל כ"ג) : (ב) (תוספת) והיה כעם ככהן . לא כאשר הולכי דרכיס שהאדון מוליכו עבדו והגבירה מוליכה שפחתה האדון נכנד וכעבד נקלה הגבירה נכבדה והשפחה נקלית אבל כשהבאתי מולין הטובים הכל שוין לפניו : בקונה כמוכר . בזמן שהעם יוצא

ב א ו ר

לשניא אליס על ידי פתוי כל ממלכות הארץ לשחור עמה . (יח) יאצר , ענין מסיפה וקבוץ . יחסן , מן חוסן , לשון חוזק , וכן פס על הממנה במקום שמור וחזק . עתיק , רב , וכן כון עתק (משלי ח') , יאכלו לשבעה ויהיו להס בגדים רבים יותר מלזורך .

כד (ב) הנה , נבואה זו פורענות ליסרמל (רס"י) . וגרמיס דבריו מתוך הענין , וכן מתורגם . בוקק , מריק , יריק מותה שתשיה רקה מלשיה רד"ק . ובולקה , ענין הרגן וכשחתה . ועוה פניה , יכסוך פניה (בן עזרא) . (ב) והיה , כל שלא יהיו

נרעה

כַּגְּבִרְתָּה כַּקּוֹנָהּ כַּמּוֹכֵר כַּמַּלְוֶה
כַּלֹּוֶה כַּנֹּשֶׁה־ כָּאֲשֶׁר נָשָׁא בּוֹ׃
(ג) הִבּוֹק ו תִּבּוֹק הָאָרֶץ וְהִבּוֹז ו
תִּבָּוֵז כִּי יְהוָה דִּבֶּר אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה׃ (ד) אָבְלָה נָבְלָה־ הָאָרֶץ
אֻמְלְלָה־ נָבְלָה תֵּבֵל אֻמְלְלוּ
מְרוֹם עַם־־הָאָרֶץ׃ (ה) וְהָאָרֶץ
חָנְפָה תַּחַת יְשָׁבֶיהָ כִּי־־עָבְרוּ
תוֹרֹת חָלְפוּ חֹק הֵפֵרוּ בְּרִית
עוֹלָם׃ (ו) עַל־־כֵּן אָלָה אָכְלָה

כצ״ל ארץ

אַמְתָּא כְּמָרְתָּהּ וְזַבְּנָא
כְּמְזַבְּנָא יְזָפָא כְּמוֹזְפָא
רָשָׁא כְּמַן דְּרָשִׁי בֵיהּ׃
(ג) אִתְבְּזָזָא תִּתְבְּזֵי אַרְעָא
וְאִתְדַּשָּׁא תִּתְדַּשׁ אֲרֵי יְיָ
מַלֵּל יַת פִּתְגָמָא הָדֵין׃
(ד) אִתְאַבְּלַת חָרוֹבַת
אַרְעָא צְדִיאַת חָרוֹבַת
תֵּבֵל סָפוּ תְּקוֹף עַמָּא
דְּאַרְעָא׃ (ה) וְאַרְעָא חֲבַת
תְּחוֹת יַתְבָהָא אֲרֵי עֲבְרוּ
עַל אוֹרַיְתָא אַבְטִילוּ
מוֹעֲדַיָּא אַשְׁנִיאוּ קְיָמָא דִּי
מִן עָלְמָא׃ (ו) עַל כֵּן מִן
קֳדָם מוֹמֵי דְּשַׁקַּר חָרוֹבַת

ארעא

ר ש ״ י

יושב על כחלתו לבטח סקונס שמח ומוכר עלב שלש יסוב לממכרו שבל כשהגבי מוליכס הקונס של יפמח ומוכר של יתעבל וכן כמלוה כלוה שניהס שוים שהלוה אין לו לפרוע וכמלוה שס לא הלוה לזה היה הסבתי נועלו כמו כן כנשה כאשר נושה בו לוה מושל בכסף ומוסה מושל בכל שאר דברים כנון יין ושמן ותבואה ודבש כדכתיב (דברים כ״ו) כי תשה ברעך משאת מאומה מ״ב: (ג) הבוק תבוק. תתרוקן: והבוז תבוז · לשון בזה ושלל: (ד) נבלה. כמו (ירמיה ח׳) ושעלה נבל לשון כמו ותשוב כח: אומללה. לשון שפלות כמו היהודים שהמלכים (נחמיה ס׳ ג׳): תבל. היא ארץ ישראל שהיתה מתולה בשלות ברכה: מרום עם הארץ. גאון עם הארץ: (ה) והארץ חנפה. כאין מניעות עושה עשב ופירו עושה קשה מרשה קשה ואין חמין נקשים: תחת יושביה. בשביל יושביה: ברית עולם. היא התורה שקבלו בברית: (ו) על כן אלה. בשון שבועת שוא: חרו. לשון יבש ולשת בחוש תורב

כמו

ב א ו ר

ברעב כוללת, וכשאר יתחברו שניס כפי״ן היא דרך קלרה (כה״ל). (ג) הבוק, נפעל מן נקק, וכן שבוז מן בזז, לשון בזה ושלל, וכן פירש״י. (ד) מרום, שהלשונים שרמיס בשעלה ומושלים בשר״ן לור. (ה) חנפה, לשון חלול (שכטוייחש, שפרשן), וכן (תהלים ק״ו ל״ח) ותחנף הארץ בדמיס (חוכר שכטוייחש ווחורדש דמז למכ דורך בלוט), וזה שניהו

בכל

אַרְעָא וּצְדִיאוּ דְיָתְבִין בָּהּ
עַל כֵּן סָפוּ יָתְבֵי אַרְעָא
וְאִשְׁתְּאַר אֱנָשָׁא כְּזֵעִיר׃
(ז) אִתְאַבָּלוּ כָל שָׁתֵי חֲמַר
אֲרֵי אִתְפְּרִיכוּ גּוּפְנַיָּא
אִתְאֲנָחוּ כָּל חַדֵי לִבָּא׃
(ח) בְּטֵילַת חֲדְוַת תּוּפִּין
אִתְמְנַעַת אִתְרְגוּשַׁת
תַּקִּיפִין פַּסְקַת חֲדְוַת
כִּנָּרָא׃ (ט) עַל יְדֵי זְמָר לָא
יִשְׁתּוּן חֲמָר יַמַּר עַתִּיקָא
לְשָׁתּוֹהִי׃ (י) אִתְבְּרַת
קַרְתְּהוֹן צְרִיאַת אֲחִידוּ
כָּל בָּתַּיָא מְלֵמַיַּל׃
(יא) מְצַוְחִין עַל חַמְרָא
בְּשׁוּקַיָּא שְׁלֵימַת כָּל
חֲדְוָתָא גְּלָא בֵּיעַ מִן
אַרְעָא׃ (יב) אִשְׁתְּאַר בְּקַרְתָּא צְדוּ וְאִתְרְגוּשְׁתָּא

ושאיה

בפנור

תולדות אהרן בשיר לא ישתו סוטס ע׳ מ״ת · גיטין מ׳ ז׳ :

ר ש ׳ י

כמו נחר מסוח (ירמיס ו׳) : (ח) משוש תפים . סמייתס מומרים הנה סמין ומתחה (למיל כ״ב) : (י) קרית תהו . כמתמר נקרמת קרית תהו : מבוא . מלבוע למוכס מים : (יא) ערבה . המחיכה : משוש הארץ . היע ירושלים : (יב) ושאיה יכת

סער

באור

בכל מקום , ורמס למעלה (ט׳ ט״ז) . (ו) חרו , מגזרת חרר , עניו יובש ומריסה , כמו ועלמי חרס מני חורב (מיוב ל׳) , כי כחום מיבש סליחות ומכחיש הכשר . (ז) תירוש , ע״ל מלינה במקום סענבים , וכן (למעלה ס״ה ח׳) כאשר ימלא התירוש באשכול . והטעם , שהענבים הם מכלים לפי שהין בהם תירוש (ומשלי) . (ט) ימר , מהקים חזקים ומשכרים מרים יהיו בפי המוהבים לשתות , כי כולם מליהם הרעה , ומבלו תענוגיהם . (י) מבוא , שלא יוכל איש לבוא בשתי העיר , כי תכהם מפלת חנויה וחורבה . (יא) צוחה , זועה ויללה תהיה על היין בחוצות , כי חסר מהם (ירמ״ק) . וכן (יואל ג׳ ס׳) והילילו כל שותי יין על עסיס כי נכרת מפיכם . ערבה , שהכה כל שמחה , וערבה מן ערב , שהוא חושך

וּשְׁאָיָה יֶכֶת־שָׁעַר׃ (יג) כִּי־כֹה
יִהְיֶה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הָעַמִּים
כִּנְקֹף זַיִת כְּעֹלְלֹת אִם־כָּלָה
בָּצִיר׃ (יד) הֵמָּה יִשְׂאוּ קוֹלָם
יְרַנֵּנוּ בִּגְאוֹן יְהוָה צָהֲלוּ מִיָּם׃
(טו) עַל־כֵּן בָּאֻרִים כַּבְּדוּ יְהוָה
בְּאִיֵּי הַיָּם שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (טז) מִכְּנַף הָאָרֶץ

זמרת

מָדָן וּמְבָרְכִין שְׁמָא דַּייָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃

בְּפִגּוּר תַּרְעִין׃ (יג) אֲרֵי
כְדֵין יִשְׁתָּאֲרוּן יְחִידָאִין
צַדַּיקָיָא בְּגוֹ אַרְעָא בֵּינֵי
מַלְכְוָתָא כְּבִיעוֹר זֵיתָא
כְּעוֹלְלָן בָּתַר קָטִיף׃
(יד) אִינוּן יְרִמּוּן קָלֵיהוֹן
יְשַׁבְּחוּן בְּמֵימְרָא דַּייָ
יְבָעוּן כְּמָא דְּבָעוּ עַל
גְּבוּרָן דְּאִתְעֲבִידָא לְהוֹן
עַל יַמָּא׃ (טו) עַל כֵּן בְּמֵיתֵי
נְהוֹרָא לְצַדַּיקָיָא יְקָרוֹן
קֳדָם יְיָ בְּנִיסֵי יַמָּא יְהוֹן
מְרַבְּיִין מַקְדְּשָׁא׃ (טז)

דמתמן

תולדות אהרן ושאיה סוסף פ' מ"ח · קמח כ' כ"ה ל"ו : המה ישאו ערכין כ' י"ח : מכנף הארץ נזקדרין ל"ו ל"ד :

ר ש"י

שער. על ידי שמיית גלמוד שיהו הבתים סופן מפין יוסב יוכמו הסערים ע"י רומס ומזיקין: (יג) כי כה. ישמרו ישראל בקרב העמים אחד בעיר ושנים במשפחה: כנקף זית. המפיל נרגרים נרמם נמיר: (יד) המה ישאו קולם. לשון המעם הכשמר תבע הסוכם שנבלתי למעלה: צהלו מים. יותר ממס שלהלן על כיס בגלוח מלריס: (טו) על כן באורים. ת"י בשיתי נכורע לשדיקיע על שמי בשורות של גלות בבל ושל מדי. ומנחם אמר מורים לשון נקיקים וסעיפים שסיו כורמים שם וכן מור כשדים (ברחשית י"ז) בקשם כשדים וכן מעורת לשמוני (במיל י"ח) נקע חור ממונו: (טז) מכנף הארץ. ת"י מכיח מקדשא שהוא בסוף ארץ ישרחל במזרחה כמו שחמינו לוד מן המערב וירדן מן המזרח ומלח מילוחלים

לירדן

באור

חוסך, וכשמחה מורה, וכפכה חוסך (מל"ל). ואולי לפי המליצה בחלוף אותיות כמו עֲבָרָה, ודבוק ביחד עם גלה מצוה בארץ, וכן מתורגם: ושאיה, ענין חורבן, הסערים הנסערים והכחותיה יהיו לפי מפלה וחורבה. (יג) כנוקף זית, כחביטת עץ זיתים עם כחדם חובט וטוקף אותו, ישארו מעט זיתים עליו, וכן אחר בציצור לחדם כרמו, ישארו בו עוללות מעט (רד"ק). (יד) המה, הנמלטים. מים, הוא חלק מערבי מארץ יהודה, וליושבי בארץ הביא הנחריב מלך אשור, וכח יספרו עתה בשפלתו את גדולת ה' ובפלאותיו, בקול רנה וצהלה. (טו) באורים, בנרחה כדעת ר' יונה שהוא לשון ממוז וגבול, ושעורו, כגדו את ה' בגבול הגבולים, והמאמר בחלי היה יעיד עליו. (טז) מכנף

מספת

דְמִתַּמָּן עָתִיד לְמִפַּק זְמָרָת שְׁמַעְנָא צְבִי לַצַּדִּיק
חֲדָוָא לְכָל יַתְבֵי אַרְעָא וְאָמַר רָזִי־לִי רָזִי־לִי אָוֵי לִי
תּוּשְׁבְּחָא שְׁמַעְנָא לְצַדִּיקַיָּא אָמַר נְבִיָּא רָז בְּגִדִים בָּגְדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ:
אָנָר לְצַדִּיקַיָּא אִתְחֲזֵי לִי (יז) פַּחַד וָפַחַת וָפָח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב
רַז פּוּרְעָנוּתָא לְרַשִּׁיעַיָּא הָאָרֶץ: (יח) וְהָיָה הַנָּס מִקּוֹל
אִתְגְּלִי לִי יַי לַאֲנוֹסַיָּא הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעוֹלֶה
דְמִתְאַנְסִין וּלְבִיזוּ בָּזִין מִתּוֹךְ הַפַּחַת יֶקַּח בַּפָּח כִּי־
דָהָא מִתְבַּזִּין: (יז) דַחֲלָא אֲרֻבּוֹת מִמָּרוֹם נִפְתָּחוּ וַיִּרְעֲשׁוּ
וְכוּמְצָא וּמְצָדָא עֲלָךְ מוֹסְדֵי אָרֶץ: (יט) רָעָה הִתְרֹעֲעָה
יָתִיב אַרְעָא: (יח) וִיהֵי הָאָרֶץ פּוֹר הִתְפּוֹרְרָה אֶרֶץ
דְיֵעְרוֹק מִן קֳדָם דַחֲלָא מוט
יִפּוֹל לְגוֹ כוּמְצָא וְדִיסַק תּוֹלדות אהרן ואמר רזי סנהדרין סס:
כְּמוֹ כוּמְצָא יִתְאַחַד
בְּסַרְיְנְתָא אֲרֵי גְבוּרָן
בְּשְׁמַיָּא אִתְעַבְּדָא וְזָעוּ יְסוֹדֵי אַרְעָא: (כ) מוֹג תָּזוֹעַ אַרְעָא מֹנֶד תְּנוּד
ארעא

ר ש ״ י

לירדן מהלך יום. ומי אומר לפי פשוטו שמעו משחורי הפרנוד שמחידין להעלות זמירות מכנף הארץ ומה הן הזמירות לבי לצדיק עתיד להיות מלבות קומה לצדיקים: ואומר רזי לי וגו'. אוי לי שנגלו לי בני רזים רז פורענות ורז יפותה וברי מרחק פשוטה: (יז) פחד ופחת ופח עליך · על העתידים יושבי הארץ הוי: (יח) הפחת. נופל ליפול בה כמו שמפורש ואומר הנס מפני הפחד יפול אל הפחת וגו' הנמלט מפורענות מצוי בן יוסף יפול אל פורענות מצוי בן דוד והנמלט ממנו יילכד בפח במלחמות גוג: (יט) רועה התרועעה · לשון שבר כמו (תהלים ג') מרועים בשבר ברזל

ב א ו ר

מפחד, ר"ל מרחוק. צבי לצדיק, הקול הנשמע קורא לבני לצדיק, כי לא יתן ה' ניד לשור רק הרמוים לכליון, ויגן על הצדיקים. ואומר, דברי הנביא. רזי לי, רזון לי, כאלו אמר, ממקן בשרי ירזה על זה, ואוי לי על זה (רד"ק). ושוא שם בפלס עיני ונקי. (יח) מקול הפחד, ממהר לקוח מן סיוענים לנוד ניד, שעושים פחת שפוח בור לפול בו סכילוד, וכן פח הוא מוקש להנקש בו, ואחר כן מרימים קול להפחיד בהמות, ומה יחרדו מקול הפחד, ובחפזם לנוס יפלו בפחת ויתקשו בפח. (יט) רעה התרועעה, ענין שבר, וכן פור התפוררה, כמו (תהלים ע"ד) תחת פוררת בעזך ים

וכל

מוט התמוטטה ארץ: (כ) נוע
תנוע ארץ כשכור והתנודדה
כמלונה וכבד עליה פשעה
ונפלה ולא־תוסיף קום:
(כא) והיה ביום ההוא יפקד יהוה
על־צבא המרום במרום ועל־
מלכי האדמה על־האדמה:
(כב) ואספו אספה אסיר על־בור
וסגרו על־מסגר ומרב ימים
יפקדו
לבית עגנה ומסגי יומין יעול דכרניהון:
ויבהתון

ארעא פרוק תתפריק
ארעא: (כ) אשתדאה
תשתדי ארעא כרויא
ותהי אזלא ואתיא
כערסלא ויתקפון עלה
חובהא ותפול ולא תוסיף
למיקם: (כא) ויהי בעידנא
ההיא יסער יי על
חילותא תוקפא דיתבין
בתוקפא ועל מלכי בני
אנשא דדירין על ארעא:
(כב) ויכנשונון מכנש
לבית אסירי ויעגנון
יפקדו
לבית עגנה ומסגי יומין יעול דכרניהון:
ויבהתון

ר ש"י

ברזל: פור התפוררה. לשון פירורין: (כ) כמלונה: סוכת מלריס שברגע המלון:
(כא) צבא המרום. יפקוד עליכם תחלה: (כב) ואספו. מסיפי שכיח לרעתם להכניס
אסיר על בור המוכן לו מחוייבי גיהנם לגיהנם: וסוגרו על מסגר. כח שבעה מדורי גיהנם:
ומרוב ימים יפקדו. עונות ימים רבים יפקדו עליהם זהו שיסד הקליר (בסילוק של יוצר
דפרעה)

באור

וכל הכפל לחזק הגדולות, שתסיימם בעת שביע (רד"ק). מוט, ענין נפיל ומפילה,
וסיס רצוי לנוע בתחלת הכתוב, ובא בסופו לסיות דבוק עם נוע תנוע. (כ) כמלונה,
סוכת שומר הכרמים, ושיא שעויש מעשיס קלים, וכשהרוח מכה בחותם מלונה סיא
מתנודדת הנה והנה (מדברי הגי"ל). וכשהי תרגם חזקה ותהיה כערסלא, ורצוי לתרגם
כמלונה (ויש מייתי הפיגמחטם). וכפי עדות כותבי המפות, דרך שומרי השדות ונוצרי
הכרמים בארצות הקדם לעשות בלילה על מגדות תלויות באילנות, מירחת מחיות הרעות.
ומחכה ניבוהר יספר, שהם שומרים ערביים יושבים בסוכות בראשי האילנות, וסיו בעיניו
כמו משופות בקניסם. ואולי כיון רש"י לזה בפירושו. (כא) צבא המרום, כמו נגף
הצמים, וכם הכוכבים והמלאכים, כאלו כל הממלאים יסיו נעשים במשלת בגל.
(כב) אספה, בתקוס המקור לתוף, לחזק הפעולה, והמעם, שמלך אשור ומחנהו יעשו
את יושבי האדמה, ויוליכום שבויים בזקים על בית הסוהר ושם יסיו סגורים בדלתות
ברזל ונחשת. יפקדו, ענין עונש, וכן (למעה כ"ט ו') מעה כ' לנעות תפקד ברעה
וברעב, והכוונה שעונשם יביא כפול, כי לא יסיו נענשים רק מחרי ימים רב. ו"ת
פקידה

(כג) וְיִבְהֲתוּן דְּפִלְחִין לְסִיהֲרָא וְיִתְכַּנְעוּן דְּסָגְדִין לְשִׁמְשָׁא אֲרֵי תְּהֲגֵי גְבוּרְתָא דַיְיָ צְבָאוֹת בְּטוּרָא דְצִיּוֹן וּבִירוּשְׁלֵם וְקֳדָם סָבֵי עַמֵּיהּ בִּיקָר :

כה (א) יְיָ אֱלָהַי אַתְּ אֲרוֹמְמִנָּךְ אוֹדֵי שְׁמָךְ אֲרֵי עֲבַדְתָּא פְּרִישָׁן מַלְכִין דַּאֲמַרְתָּא לְאַיְתָאָה מְלָקַדְמִין בְּנִין אַיְתֵיתָא וְקַיְמְתָּא : (ב) אֲרֵי שַׁוְיְתָא קִרְוֵי פַצְחִין לְגַלִּין כְּרַךְ תַּקִּיף לְדִמְחַמְרָא בֵּית דַּחֲלַת עַמְמַיָּא בְּקִרְתָּא יְרוּשְׁלֵם לַעֲלַם לָא יִתְבְּנֵי :

תולדות-אהרן ונגד זקניו כפרק ג׳ :

ר ש ״ י

דפרסם זכור) לרוב ימים להמנות לחזוב להם חסכונות : (כג) וחפרה הלבנה וגו׳ . ת״י ויבהתון דפלחין לסיהרא ויתכנעון דסגדין לשמשא :

כה (א) עצות מרחוק אמונה אומן . עלות מיעלת מרחוק להביאם בנחת בין הכתפים : לאומנים . לאומנך . לאומן כמו אומל לוכל ואינו לשון פועל אלא לשון מפעל (בוויירמי״ש בלע״ז) : (ב) כי שמת . כי שעיר מעיר לגל : ארמון זרים מעיר . מעון שעשו בעירך שהביאוש תתן מרמותיה חורבן עפר לעולם

באור

מקדש למובח , ואינו נרמס לפי הענין . (כג) וחפרה , שיעור המקרא , שיופיע ס׳ יקר כולו ותפארתו על ירושלים , ואז תחפור הלבנה ותבוש מהשמש , כי יחסך אור מיניה נגד יפעת כבודו . ונגד , וקדם סבי עמיה ניקר (הכתבי) , וכן מתורגם .

כה (א) עצות מרחוק , שהיה עלות מיעלת מימי קדם , מעתים רחוקות (רחטהלוימסם , דיה למינסם פֿערהער גפֿאחסם וואָרדען) . אמונה אומן , ע״ל תאר הפעל , או שתחסר הבי״ת בחמונה ואומן , ר״ל עשית פעלות בחמת ואמונה . והרד״ק פירש כתקיימו קיום חזק (וואהרהאפֿם חוד פֿעסט) . (ב) מעיר לגל , הם״ס של מעיר או הלמ״ד של

1) מכווירמיו״ש בלע״ז ר״ל מפירמיו״ש , Affirment, afferment, (דיה בכקרעפֿסיגונג בפֿעסטמאכען) .

(ג) עַל־כֵּן יְכַבְּדוּךָ עַם־עָז קִרְיַת גּוֹיִם עָרִיצִים יִירָאוּךָ׃ (ד) כִּי־ הָיִיתָ מָעוֹז לַדָּל מָעוֹז לָאֶבְיוֹן בַּצַר־לוֹ מַחְסֶה מִזֶּרֶם צֵל מֵחָרָב כִּי רוּחַ עָרִיצִים כְּזֶרֶם קִיר׃ (ה) כְּחֹרֶב בְּצִיּוֹן שְׁאוֹן זָרִים תַּכְנִיעַ חֹרֶב בְּצֵל עָב זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה׃ (ו) וְעָשָׂה יְהוָה צבאות

(ג) עַל דֵּין יְקָרוּן קָדָמָךְ עַם תַּקִּיף קִרְיַת עַמְמִין חֲסִינִין יִדְחֲלוּן מִן קָדָמָךְ׃ (ד) אֲרֵי הֲוֵיתָא תְּקוֹף לְמִסְכֵּן סָעִיד לַחֲשִׁיךְ בְּעַרְעָן עָקָא כְּמָא דְּמִטַּמְרָן מִן קָדָם זַרְמִית בְּטַלַּל מְשָׁרָב כֵּן מְלֵי רַשְׁיַעָא לְצַדִּיקָא כְּזַרְמִית דְּשָׁקְפָא בְּכוֹתָל׃ (ה) כְּשָׁרָב בְּאַרְעָא צַחְיָא אִתְרְגוּשַׁת תַּקִּיפִין תְּמַאיךְ כְּטַלַּל בֵּיף מַכַּר בְּאַרְעָא

מְשַׁלְהֲיָא כֵּן נְיַח רוּחָא לְצַדִּיקָא כַּד יְמָאכוּן רַשְׁיַעָא׃ (ו) וְיַעֲבֵיד

ר ש"י

למולם לא יבנה: (ד) מחסה מזרם. כיסוי מוסל להגיל מזרם ולל להגין מחוץ ומסו מומו זרס סוא רוח רשעים כי רוחס דומס לזרס הפוסף בקיר ומפילו: (ה) כחורב בציון. בעת יובש שמיבש הזרעים להתמולל כן תכניע שאון הרשעים: חורב בצל עב. כשהיס מתקררים בענן עב בימי הקרב שהכל שמחים בו כן ישפל קיר הלדיקים על זמיר עריצים הרשעים ומפלחן: זמיר. לי לא תזמור (ויקרא כ"ה):

ועשה

באור

של לגל נוסף, ולל"ק שכוונס על חורבן גבל. ארמון זרים, הטעס שמת תרמון זרים מעיר, ר"ל מסיות עיר, ותרגומו לפי המלות (דעו מלומדי דפר במרבמרען החסס הזה בשמאלם — וק דמס פר קייבא דסמרם מפהר מיום), ובעל תרמון במקום תרמות, כל תרמון ותרמון. וסמ"ס של מעיר לגלילה, כמו מוסר מעיר (לעיל י"ז ח'). (ג) עם עז, תפיל הטעיס וסעריליס שבעולות יכבדוך ויירלוך כשירלו מעשיך (רל"ק). (ד) מחסה מזרם, ומסו מומו מזרם? הוא רוח עריליס הטושב בתף ובחימס להשמיד ולהבד, והוא כוזס עבד הקיר המעכבו, או כזרס המפיל קיר (ויש מיין הטורס, דפר וופגדפ הטירוס). (ה) כחורב, שמיבש הזרעים להתמולל, כן תכניע שאון הרשעים (רס"י). והבעל מכלל יופי פירש, כחום במקום ליס, שסיא לרס שאין לס הנחה, כן תכניע שאון הרשעים, הכופף בלי תקומה. ולדעת ר' שעדיה שכוונס על הרוח הילוע בעת סאוכן בערבי. בציון, בארלע לחיל (הכשדי). הורב, הטעם כמו שחמימות הטעם הטורפת הדקות ע"י לל עב המקרר שאויר כן יכיה בעבה זמיר עריליס הרשעים. זמיר, מענין זמרה ושירה, כמו (שיר ב') עת הזמיר הגיע. יענה, פס עומד בקל ובעינו עכוי והכוונה,

וכן

יְיָ צְבָאוֹת לְכָל עַמְמַיָּא
בְּטוּרָא הָדֵין שֵׁירוּ
וְזַמְנָא מְרַמָן דְּהַיָא דַיְקָר
וְתֶהֵי לְהוֹן לְקִלָן מָחָן חֵילָא
מָחָן דְּלָא יִשְׁתֵּיזְבוּן מְנָהוֹן
מָחָן דִּיסוּפוּן בְּהוֹן :
(ז) וְיִסְתַּלַעְמוּן בְּטוּרָא
הָדֵין אַפֵּי רַבָּא דְּרַב עַל
כָּל עַמְמַיָּא וְאַפֵּי מַלְכָּא
דְּשַׁלִּיט עַל כָּל מַלְכְוָתָא :
(ח) יְתְנְשׁוּן מוֹתָא לְעָלְמִין
וְיִמְחֵי יְיָ אֱלָהִים דְּמְעָתָא
מֵעַל כָּל אַפַּיָּא וְחִסוּדֵי
עַמֵּיהּ יַעֲדֵי מֵעַל כָּל אַרְעָא
אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזַר
כן

צְבָאוֹת לְכָל־הָעַמִּים בָּהָר הַזֶּה
מִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מִשְׁתֵּה שְׁמָרִים
שְׁמָנִים מְמֻחֶים שְׁמָרִים
מְזֻקָּקִים : (ז) וּבִלַּע בָּהָר הַזֶּה
פְּנֵי־הַלּוֹט הַלּוֹט עַל־כָּל־הָעַמִּים
וְהַמַּסֵּכָה הַנְּסוּכָה עַל־כָּל־
הַגּוֹיִם : (ח) בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח
וּמָחָה אֲדֹנָי יְהוִה דִּמְעָה מֵעַל
כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל
כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר :
ואמר

תולדות אהרן בלע המות סמחים ו' ס"ת. סנסדרין י"ג ב': ומחה ה' מועד קטן ג', כ"ס. סנסדרין י"ג ב':

ר ש"י

(ז) ועשה ה' צבאות לכל העמים. כשיבנו לגבע על ירושלים: משתה שמנים. שסס סבורים שיהא נוח להם כשמן יפסוק להם למשתה שמרים: שמנים ממחים. גומיס ושמנים כמוח מלמעלה יהיה: שמרים מזוקקים. מכל משקה שמן ויין שלא יהא שם שלא שמרים לבדם וכל זה במלחמות גוג ומגוג: (ז) הלוט. הכיסוי: הלוט על כל העמים. המכסה שם כל העמים. הלוט, כמו וילע פניו (מלכים ג', י"ט) הגם היה לוסס בשמלה (שמואל ג', כ"ג): והמסבה. לשון נסיכות.

בלע

באור

זכן ושנה נאמן ישראל (סוטה ס'), ומשמונה לא יענה (למעה ל"ה). (ז) שמנים, מאכלים שמנים. שמרים, יין ישן ומשובח שעשה זמן רב על שמריו, וכן הוא אומר (ירמיה מ"ח) ושוקט הוא על שמריו, מ"כ עמד מעמו בו וגו'. ממחים, מעניו מוח, ביטוי פיעל מן מחה, וראוי המי"ת בחיר"ק, ר"ל מן המלמות המלאות מוח (חוים דעם אמערק= קונגען נאהקוסט שמטטיקייטען). (ז) ובלע, ענין השחתה, כמו (חבקוק ג') כבלע רשע לדיק ממנו. הלוט, הרעטון שם ושמי פועל (רד"ק). ושוא כשל לשון של ומשכה השמך, ועניו שניהם מכשה, מן הגה היא לוטה (ש"ב כ"ה). ומלת שני נשמך כרחוי אל הלוט, ותרגומו (דיא קבערשלופע דעם פלייערס), וכן (איוב מ"ה) מי גלה שני לבושו. הנסוכה, מן נסך כמו שכך, לשון כסוי. (ח) בלע המות, יעתית ויבטל המות.

ר"ל

(ט) וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה
אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ
זֶה יְהוָה קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה
בִּישׁוּעָתוֹ: (י) כִּי־תָנוּחַ יַד־
יְהוָה בָּהָר הַזֶּה וְנָדוֹשׁ מוֹאָב
תַּחְתָּיו כְּהִדּוֹשׁ מַתְבֵּן בְּמֵי
מַדְמֵנָה: (יא) וּפָרַשׂ יָדָיו בְּקִרְבּוֹ
כַּאֲשֶׁר יִפְרֹשׂ הַשֹּׂחֶה לִשְׂחוֹת
וְהִשְׁפִּיל גַּאֲוָתוֹ עִם עָרְבוֹת

בסו קרי ידיו

תולדות אהרן ואמר ביום ההוא תעניות ל"ג:

(ט) וְיֵימַר בְּעִדָנָא
הַהִיא הָא אֱלָהָנָא דֵּין דִּי
סְבַרְנָא לֵיהּ וְיִפְרְקִינָנָא
דֵּין יְיָ דַּהֲוֵינָא מְסַבְּרִין
לְמֵימְרֵיהּ נְבוּעַ וְנָחֲדֵי
בְּפוּרְקָנֵיהּ: (י) אֲרֵי תְּתְגְּלֵי
גְּבוּרְתָא דַּיְיָ בְּטוּרָא הָדֵין
וְיִרְתְּדְשׁוּן מוֹאָבָאי
בְּאַתְרֵהוֹן כְּמָא דְּמִתְדָּשׁ
תִּבְנָא בְּטִינָא: (יא) וְיַפְרֵיס
מְחַת גְּבוּרְתֵיהּ בֵּינֵיהוֹן
כְּמָא דְּמַפְרִיס שַׂטָּא
לְמֵישְׁט וַיְמֵאִיךְ יְקָרֵיהּ

עם

ר ש"י

(ח) בלע המות. יכסנו ויעלימנו מולמית מיסרגל: (ט) ואמר. עמו ביום ההוא הנה וגו' קוינו לו ויושיענו. סיימו קוים לו סיומימו: (י) כי תנוח יד ה'. נבורתו על מקום: ונדוש. יהא נידש. וכתום כמו וגרוץ הגלגל (קהלת י"ב): תחתיו. במקומו: כמתבן. מתבן. תבן: מדמנה. סיע וכן לדומן על שמי הסדמה (ירמיה ט"ו): (יא) ופרש ידיו. יסבך ידיו וזרומותיו בספוק כפיס בנכי: השחה. השט נמיס: לשחות. לשום וכן מי שמו (יחזקאל מ"ז י'): והשפיל. המשפיל את גאוותו: עם ארבות ידיו. לשון ומרב לו (דברים י"ט) תירגם יונתן מחוות ידוהי מקום שהוא שם לו ידיים למרוב וכס מגדלים נבוסים מחוות תומות ומגדלים כמו (ירמיה ג') נפלו מחויותיה:

מתגב

ב א ו ר

כ"ל מיתס מקרית, לא מיתס מבעית, כד"ק. ולד"ת הוא כנוי להלרות, כמו המיית להמונס והגלחס. (ט) ואמר, שב אל עמו בפסוק הקודם. (י) מואב, שבאו לעזור את הלרים על ציון (בן עזרא). תחתיו, במקומו, כ"ל בארלו. מתבן, תבן הרגס (מין מערקהוויפען). במו מדמנה, כן הוא בקרי, והוא כמו במדמנה, שהוא דומן, אבל הכתיב הוא במי מדמנה (דית מיסטוחבא, דער מיסטפלהול). ובמים המולכלים בפלה ידועו התבן להיות לדומן על שמי הסדות. והכתיב הוא הכון, כי בכתוב שלאחריו יאמר ופרס ידיו בקרבו, כ"ל מואב יפרס ידיו במי המדמנה, והוא לבזיון. (יא) והשפיל, מוסב על ס'. ארבות, מן ומרב לו, וביחיד ארב, ובמיכות רבים ארבות כמו גרמות דנן. והמיעור, שהש יספיל גאותו וגם ארבות ידיו, כ"ל ידי מואב העסוקות

תמיד

עִם אַשְׁוַת יְדוֹהִי: (יב)וּכְרַךְ תְּקוֹף כְּרֵכֵי עַמְמַיָּא יְמַגֵּר יְרֵמֵי יְמְטֵי לְאַרְעָא עַד עַפְרָא:

כו (א) בְּעִדָּנָא הַהִיא יְשַׁבְּחוּן תּוּשְׁבַּחְתָּא חַדְתָּא בְּאַרְעָא דְּבִירַת יְהוּדָה קִרְיַת תּוּקְפָּא לָנָא פּוּרְקָן יְתִּשֵׂם עַל שׁוּרָהָא וְרַחֲמִין: (ב) פְּתָחוּ תַּרְעָיָא וְיֵעוֹל עַמָּא זַכָּאָה דִּי נָטְרוּ אוֹרַיְתָא בְּלֵבָב שָׁלֵם: (ג) בְּלֵבָב שָׁלֵם נָטְרוּ

יָדִין: (יב) וּמִבְצַר מְשֻׁגַּב חוֹמֹתֶיךָ הֶשַּׁח הִשְׁפִּיל הִגִּיעַ לָאָרֶץ עַד־עָפָר:

כו (א) בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר־ הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה עִיר עָז־לָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל: (ב) פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גּוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים: (ג) יֵצֶר

כן

שְׁלָמָא שְׁלָמָא יְתָעֲבִיד לְהוֹן אֲרֵי בְּמֵימְרָךְ אתר חיצו

תולדות אהרן פתחו שערים שכת ס"ו קי"ס · סנהדרין י"ל ק"ו:

ר ש"י

(יב) משגב חומותיך. למופת הוא לומר:

כו (א) עיר עז לנו ישועה ישית. עיר ירושלים שסיס מגן תמיד לנו לעז ישועה ישית המושיע את חומותיה ואת חילה: וחל. חומה כמוכס שלפני החומה סנגוס: (ב) פתחו שערים. שלס ויבא לתוכס גוי לדיק: שומר. שמר ולפס נגלתו בכבל ימים רבים לממלכתו של הקב"ס שיקיים הבטחתו שהבטיח על פי נביאיו בגלוס. שומר ממתין וכן (ברחשים ל"ז) ואביו שמר את הדבר וכן (דברים ז') ושמר ה' אלהיך לך: (ג) יצר. שסיס סמוך על הקב"ס ונשען עליו בחזקס שלא

זז

באור

תמיד במרמה לחרוב את ישראל ולהרע להם, ככל אשר תמצא ידיו. (יב) חומותיך, הנוכח למופת, ואולי הוא קיר מופת הנזכר (למעלה ט"ו ז').

כו (א) יושר השיר, שיר תודה לאלהים על נפלאותיו אשר עשה, להגיד שם יהודה מכף אלך אשור תוינח, והולך עד פסוק כ'. עיר עז, אנשי יהודה ישירו ויאמרו: עירנו ירושלים היא חזקה ובצורה. ישועה ישית, אלהים המושיע אותנו, ישית ישועתו לנו כחומות וחיל. וכן וקראת ישועה חומותיך (למטה ס' י"ח). וחל, היא החומה הקטנה שלפני החומה הגדולה. או פירוש חיל החפירה שסביב החומה, כי תרגום ניע חילתא רד"ק. (ב) שומר אמונים, הטעם שאמר עמנו בכל עוז להיות נאמן לה' ולתורתו. (ג) יצר סמוך, תמות לב האדם ורעיוניו נקרא כן, לפי שהוא יוצר ופועל

בְּךָ בְּטֻחַ: (ד) בִּטְחוּ בַיהוָה עֲדֵי־ עַד כִּי בְיָהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים: (ה) כִּי הֵשַׁח יוֹשְׁבֵי מָרוֹם קִרְיָה נִשְׂגָּבָה יַשְׁפִּילֶנָּה יַשְׁפִּילָהּ עַד־ אֶרֶץ יַגִּיעֶנָּה עַד־עָפָר: (ו) תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל רַגְלֵי עָנִי פַּעֲמֵי דַלִּים: (ז) אֹרַח לַצַּדִּיק מֵישָׁרִים יָשָׁר מַעְגַּל צַדִּיק תְּפַלֵּס:

אף

תולדות אהרן במתו בה' מגמות ג' כ"ע: כי השח ר"פ ד' נ"ג: תרמסנה מגיגה פ' כ':

אִתְרְחִיצוּ: (ד) אִתְרְחִיצוּ עַל מֵימְרָא דַיְיָ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּגִין תִּתְפָּרְקוּן בְּמֵימַר דְּחִילָא דַיְיָ תַּקִּיף עָלְמָיָא: (ה) אֲרֵי אַמְאִיךְ יַתְבֵי רוּמָה קִרְיָא תַּקִּיפָא יַמְאֲבִינַהּ וַיַרְמִינַהּ עַד אַרְעָא יַמְטִינַהּ עַד עַפְרָא: (ו) יְרוּשׁוּנַהּ רַגְלִין רַגְלֵי צַדַּיְקַיָּא פַּרְסַת עַנְוָתָנַיָּא חֲשִׁיכֵי עַמָּא: (ז) אוֹרְחַת צַדַּיְקַיָּא כֵּיוָנָן אַף עָבְדֵי אוֹרְחַת צַדַּיְקַיָּא

תתקן

ר ש"י

זז מלמונתו בשביל שום לימס ויסורין: תצור. סיסא שלום כי בך סיס בשום לפיך כגון לך לגלגו: (ד) כי ביה ה'. כי יש לשמוך עליו שכות דמ"ל דס' שלש ועד מחשה עולמים: (ה) יושבי מרום. לוי ושאר לרגות: (ו) רגלי עני. כמשים שנאמר בו עני ורוכב על החמור (זכריה ט' ט'): פעמי דלים. ישראל שסיו דלים עד כגס: (ז) אורח לצדיק מישרים. מורח שתסא מיסור לקיבול שכרו של לדיק שתה ס' שתסא של ישר תשלם מעגל לדיק לכוליכו בעותו מורח שיקבל שכרו ולדיק כוס סיס גם יעקב וזרעו וכס שתרומו מורח לדיק ליטול שכר מיצרים שניהג בהן: ישר. שתה הקב"ס מעגל רגלי כלדיק תשלם לו לעותו מורח. סילום זס לשון קונפרסי"ס בלע"ז)

כוס

באור

שעניים בלב, וסירוסו, יפר הלדיק הסמוך וכשען עליך תגרכו מרע, ותתן לו שלום, כי בך בטוח. וכשבל לחזק השלום (מלכרי רד"ק). בטוח, תמר על משקל פשל (הגל). (ד) ביה ה', כניית משרש כמשפ (בן עזרא). ולד"ס שכי"ת נוסחת, כמו גיס שמו (תהלים ס"ח), כי בי בעזרך (הושע י"ג), כי ס' יהיס בכסלך (משלי ג'). ושעורו, יש ס' הוא לור עולמים, וכן מתורגם. (ה) כי השח, רמוי שתכמתו גו, כי בידו להשפיל ולרומם. (ו) תרמסנה, משפיל הכשנשה עיר בכל, ותשיב נרמשת מרגלי פעני, שהיס לפניס מכוסה ממנה. (ז) אורח לצדיק מישרים, דרך הלדיקים ישרה היא, ולא יכשל בעליה, ומטעה על הלחתו. וכן פי' הרד"ק, שתה תתן לדיק ומכוון לפניו לורח מישרים. ובא יתה שלני במקום יתה בהלכרפות, ר"ל לורח לדיק:

יפר

1) קונטרפי"ס בלע"ז, Contrepéses, (רוס תוצאה בשבון פוינשנרשר).

הָתֵקֵן: (ח) אַף לְאוֹרַח דִּינָךְ יְיָ סְבַרְנָא לִשְׁמָךְ
וּלְדִכְרָנָךְ חֲמֵידַת נַפְשָׁנָא: (ט) נַפְשִׁי מַחְמָרָא לְצַלָּאָה
קָדָמָךְ בְּלֵילְיָא אַף רוּחִי בְּמֵעַי מְבָרְכָא לָךְ אֲרֵי
כְּמָא דְדִינָךְ תַּקִּין לְאַרְעָא קוּשְׁטָא יִתְאַלְפוּן לְמָעֲבַד
דְּדַיְרִין בְּתֵבֵל: (י) יְהַבְתָּ לְהוֹן אַרְכָא לְרַשִׁיעָא אִם
יְחוּבוּן לְאוֹרַיְתָךְ וְלָא תָבוּ כָּל יוֹמִין דַּהֲווֹ קַיָמִין יַעְבְּדוּן קְשׁוֹט עַל אַרְעָא

(ח) אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה קִוִּינוּךָ
לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת־נָפֶשׁ:
(ט) נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ בַּלַּיְלָה אַף־
רוּחִי בְקִרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךָּ כִּי כַאֲשֶׁר
מִשְׁפָּטֶיךָ לָאָרֶץ צֶדֶק לָמְדוּ
יֹשְׁבֵי תֵבֵל: (י) יֻחַן רָשָׁע בַּל־
לָמַד צֶדֶק בְּאֶרֶץ נְכֹחוֹת יְעַוֵּל
ובל
וְבַל יִרְאֶה גְּאוּת יְיָ: (יא) יְיָ רָמָה יָדְךָ בַּל יֶחֱזוּן

תולדות אהרן יוחן רשע מגלם פ' ו':

ר ש "י

כמה סיפוק ומחסב ומחקל גלגו מיזס יכסר כזה לו זה כך סיסר בלבו להוליכו בדרך קיצול סכר על כל מסר הנהיג מעשיו לפניך בכסרון: (ח) אף אורח משפטיך ה' קיוינוך: כמסר גס"ו לקיצול המוכס מחמך אף כך קויכו להרחותיכו תורת מחסמיך בהסעים: לשמך ולזכרך תאות נפש. לותס נפשנו לרחות סס סילח לך ממה לעשות מחסמ: (ט) נפשי אויתיך. בגלותי בכבל בדומס ללילה לעשות לת רלס: אף רוחי בקרבי אשחרך. מחמן לך לכל זה למס כי כאשר מחסמיך בחיס לארץ מחמה עושס מחסמ בהסעים: צדק למדו יושבי תבל. למדיס להלדיק לת דיניך ולכוונות שב מדותיך ברוחיס המושל לוקח והלדיק מקבל שכר טוב: (י) יוחן רשע בל למד צדק. וכי יש לך לחון לת מחור סרחב מאר דר בין שכי לדיקיס ולא למד לדק: ובארץ נכוחות יעול. לשלול ולכוב ולהחמיס: ובל יראה גאות ה'. לא מחב בחיכיו

נדלך

באור

ישר, לשון קריאה כנגד כלל, אתה כלל יחד, תיסר מעגל לדיק (סנ"ל). תפלם, ענין סיסרת ומדילת סדרך. (ח) אף אורח משפטיך, כלגו כתוב אף בחורת מחסחיך, ר"ל קיוינו לך בסיותך בחורת מחסמיך, שתחלם לרחתיס כמחסם ידיסס. וסכחבי תרגם: אף לחורת דיכך יס סברכת (יח, חוץ דון ווחג דייכחם בחריבחם הסרר, המרדכי ועיר). תאות נפש, תחות כל נפס סיתה, לזכיר לנו שמך, ולומר לנו דבר מאתך. (ט) נפשי אויתיך, דבדי מבחי יסודם סאומרים בדממת סלילה, על ידחי מחכוננו נכחס בך בלבינו, וכל עוד רוחנו בקרבנו נשחר ונדרוש אותך. כי כאשר וגו', מתורגם לפי פיהם"י. (י) יוחן, לשון חניכה וחסד, וחחעם, אם אתה מחונן את רשע, הוא לא ילמד לדק, ולא ישוב מרשעו. בארץ נכוחות, במקום שיש שם יושר יעשה עולם;

וּבַל־יִרְאֶה גֵּאוּת יְהוָה׃ (יא) יְהוָה רָמָה יָדְךָ בַּל־יֶחֱזָיוּן יֶחֱזוּ וְיֵבֹשׁוּ קִנְאַת־עָם אַף־אֵשׁ צָרֶיךָ תְּאכְלֵם׃ (יב) יְהוָה תִּשְׁפְּתָה שָׁלוֹם לָנוּ כִּי גַם־כָּל־מַעֲשֵׂינוּ פָּעַלְתָּ לָנוּ׃ (יג) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעָלוּנוּ אֲדֹנִים זוּלָתֶךָ לְבַד־בְּךָ אֲרִי בְּכָל עֵרֶן חֲסִיכָנָא מֵחוֹבָנָא אַתְּ עֲבִיד עִמָּנָא׃ (יג)יְ אֱלָהָנָא שַׁלִּיטוּ בָּנָא עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי עֲלָנָא רְבוֹנִין בַּר מִנָּךְ בְּרַם מֵימְרָךְ אֲנַחְנָא רְחִיצִין בִּשְׁמָךְ אנתנא

הָוֹו שַׁכָּרִין אַף אִינוּן לָא יְחָזוֹן בְּתוּשְׁבְּחַת יְקָרָךְ יְיָ׃ (יא) יְיָ כַּד תִּתְגְּלֵי בְּגֵבוּרְתָךְ לְאוֹטָבָא לְדַחֲלָתָךְ לָא יְנַהַר לְסַנָּאֵי עַמָּךְ יֶחֱזוֹן רַשִׁיעַיָּא וְיֵבְהֲתוּן פּוּרְעָנוּת עַמָּא תַּחְפִּינוּן אַף אֶשְׁתָּא לְבַעֲלֵי דָבָךְ תְּשֵׁיצֵי׃ (יב) יְיָ תְּתַקֵּין שְׁלָמָא לָנָא תולדות אהרן ה' תשפות נרכום ע' כ"ו :

רש"י

נדלך וגמוכך. וכל ירמס לשון רגילות תמיד לא רמה לא חשב כמו ככה יעשה ליוב (ליוב ג'): (יא) ה' רמה ידך וגו'. מדרש אגדה רגיש למקראות של פרשה ו עליונה ותחתונה ומיגם מיושבים לו על דקדוק הלשון לו על סדר המקראות וסולרכמי לבאר לותה על לופני סדרה. ומדרש אגדה יש שמבקש הגבית שלא ירמו הרשעים בשונתו של הקב"ה בהשיבו להיסרים לאמר לו מושב שיחזו ויבושו ומין זה לאחר שלשון שמין כתוב כאן בהרימה ידך ושוב שאף שתיבה מלוקה מתיבה כיולא בה כל יד רמה שבמקרא שמעו למשה וזה טעמו למעלה כמו (ברשתים ל"ז) הנה קמה תלוממי וכמו (רות ג') הכה שבה יבמתך שכולן לשון עבר לף זה ס' נשתלקה יד גבורתך ממל לריך בל ירמו גבורתך כי רמו דרכה ללחם בבקשה ממך יחזו ויבושו קנאת עם בשונה שעשיה להם לף בעלמן ירמו משפע נקמתך שתאכלם אש הקנאה: (יב) תשפות. תכין וכן שפות הסיר (מלכים ב' ד') וכן לשפר מות משפתני (תהלים כ"ג). ויש לפתור לת כולם לשון שימה תשים שלום לנו: כי גם כל מעשינו. כרשים: פעלת לנו. כשנדה לקמנו מיוך ככל התלתינו: (יג) בעלונו. נשמו לנו מדונים משור ומחרש

באור

ככוחות, מגזרת טכח, כמו (שמואל ב' ט"ו) טוכים וככוחים (בן עזרא). (יא) רמה ידך. כרמת יד אינל הנס כוח לעשם לת הרשע, להראות בו רוממות כוחו, כמו תרום ידך על לריך (מיכה ה'). יחזו, מקרא מסורס, וכן כוח: יחזו קנאת עם ויבושו, לף לריך לם תאכלם. (יב) תשפות, לשון שימה, תשית שלום לנו (לם"י), וכן מתורגם. בל מעשינו, כרשים פעלת לנו כשנדה, לקחו מיוך ככל התלתינו (כל"ן). (יג) בעלונו. משלו

אֲנַחְנָא מוֹדָן: (יד) אִינוּן
פַּלְחִין לְמֵיתִין דְּלָא יֵחוֹן
לְגַבְּרֵיהוֹן דְּלָא יְקוּמוּן בְּכֵן
כַּד תַּסְעַר עֲלַיְהוֹן חוֹבֵיהוֹן
וְתְשֵׁיצִינוּן וְתוֹבִיד כָּל
דָּכְרָנְהוֹן: (טו) אְתְגְלֵיתָא
לְכַנְשָׁא מְבַדְּרֵי עַמָּךְ יְיָ
אַף עָתִיד אַתְּ לְקָרָבָא
גָּלוּתְהוֹן לְאִתְגָּלָאָה
בְּגְבוּרְתָךְ לְרַחֲקָא כָּל
רְשִׁיעָיָא לְגֵהִנָּם: (טז) יְיָ

בְּךָ נַזְכִּיר שְׁמֶךָ: (יד) מֵתִים
בַּל־יִחְיוּ רְפָאִים בַּל־יָקֻמוּ לָכֵן
פָּקַדְתָּ וַתַּשְׁמִידֵם וַתְּאַבֵּד כָּל־
זֵכֶר לָמוֹ: (טו) יָסַפְתָּ לַגּוֹי יְהוָה
יָסַפְתָּ לַגּוֹי נִכְבַּדְתָּ רִחַקְתָּ כָּל־
קַצְוֵי־אָרֶץ: (טז) יְהוָה בַּצַּר
פְּקָדוּךָ צָקוֹן לַחַשׁ מוּסָרֶךָ לָמוֹ:

כמו
תולדות אהרן ותאבד סנסדרין י"ל ק"י:

בְּעָקָא הֲווֹ דְכִירִין לְדַחֲלְתָךְ הֲווֹ מַלְפִין אוּלְפַּן אוֹרַיְתָךְ
בחשי
ר ש"י

וסמרב ונגשומו: זולתך. כדבר שלא כרצונך דרוש לשלוח מחרים לעבור על תורתך ומצותיו לבד בך הזכרנו ולא נזכיר שם אלהותו כשל אחר שלא בו לבדו: שמך. שם אלהותך נזכיר לומר כי אלהינו לבד הוא אלוה: (יב) מתים בל יחיו. יהי רצון מלפניך שלא יחיו הרשעים שהלא לעולם הבא והרפאים שהלא שריפו ידיעם ממלותיך בל יסי להם תקומה: לכן פקדת עליהם כצר ותשמידם. שלא פקדת עליהם כצר ותשמידם כאמרי פיך כאשר שנאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק (שמות י"ז): (טו) יספת לגוי. ליסראל יספת להם מורא וגדולה וכבוד וכל כמה שיספת להם נכבדת שכם מודים ומשבחים לפניך על כל כמובה שה שיה כן מנהג העובדי כוכבים ושל כן ריחקת מלפניך כל אחר קלוי ארץ הרי בעובתם כך עושים יסראל לפניך קילום וכבוד וגלר להם: (טו) ה' בצר פקדוך. אינם מסרסרים אחר מדופיך: צקון לחש.

שכך

באור

שגלו עליהם אשור וסנחריב אלוהים אחרים זולתך, ורק בך, ר"ל ע"י תשועתך, שוכל אתה לקרוע בשמך. וז"ל הרמב"ן; ומעם לבד בך, כי אתה עזרתנו, כאלו אמר אין עזר כי אם בך, על כן יכולנו להזכירך. (יד) מתים, ואלה שאמרים אשר בעלומו שכם מתים (בן עזרא), ובפסוק י"ס יאמר שיחיו מתי יסראל. לכן, כאלו כתוב לכן אשר פקדת, והוא נתינת טעם על שאמר שקודם. (טו) יספת, במובן רעה או מוסרך, שבא בפסוק ט"ז. ומעם, אתה שלא יספת רעה על רעה לגוי, והוא יסראל, אשר בו נכבדת, ורחקת את שם הזה ממקומו אל כל קלות הארץ. ועל פי זה דבוק הוא ברצוי אל הכתובים שלאחריו. וקרוב לזה פי' הרמב"ן, כל מה שיספת לייסר עמך שעם אחר שעם, שודו כבודך, ואם הרחקתם ממקומם. (טו) פקדוך, נגר להם שחריך. צקון, כמו ילקו, בחסרון

סס"ל

(יז) כְּמוֹ הָרָה תַּקְרִיב לָלֶדֶת תָּחִיל תִּזְעַק בַּחֲבָלֶיהָ כֵּן הָיִינוּ מִפָּנֶיךָ יְהוָה: (יח) הָרִינוּ חַלְנוּ כְּמוֹ יָלַדְנוּ רוּחַ יְשׁוּעֹת בַּל־נַעֲשֶׂה־אָרֶץ וּבַל־יִפְלוּ יֹשְׁבֵי תֵבֵל: (יט) יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר כִּי

(יז) כְּמַעְדְיָא דְמָטָא דִבְעָדָן מֵילְדָהּ זְיָעָא וּמְצַוְחָא בְּחֶבְלָהָא כֵּן הֲוֵינָא מִן קָדָם דְחַבְנָא קָדָמָךְ יְיָ: (יח) אֲחַדְתָּנָא עָקָא כְּמַעְדְיָא דְמָטָת עִדָּן מֵילְדָהּ קַלִיל כְּרוּחָא פוּרְקָן לָא אַיְתֵינָא אַרְעָא לָא עֲבָדוּ אַף פְּרִישָׁן לָא יְכִלִין לְמֶעְבַּד דְרַיְרִין בְּחֶבֶל:

כי

(יט) אַתְּ הוּא מְחַיֵּי מֵתִין גַּרְמֵי נְבֵלְתְּהוֹן אַתְּ מְקִים יַחְוֹן וְיִשְׁבְּחוּן קָדָמָךְ כָּל

דהוו

תולדות אהרן הרינו חלנו מד ס"ת: יחיו מתיך כתובים י"ג ק"ל-כנסדרין י"ג ל': הקיצו כותם ס"ת:

ר ש"י

סגך סיח ותפלה: מיסרך למו. כהיות מוסר יסורין בתין עליהם וכך היא תפלתם: (יז) כמו הרה תקריב ללדת וגו' כן היינו מפניך. רמינו ליות מתמדות וסבוריס סיינו שהם מיני סימני יסועה וגאולה לפי שהיו מונחים ליגאל ממוך לוקח ולרת מסור כיולדה זו: מפניך. מפני גזירותיך: (יח) הרינו חלנו. מיל יולדה כלנו ילדנו כלנו קרוביס סייני לכגאל וכוח רוח ולין יסועה: ישועות בל נעשה ארץ. בכל סבליני ולרותינו לין שם מביניס לנו יסועה: ובל יפלו. לין נופלין מסור ומתרב שהם יושבי תבל שבבנו ומלאו את הארץ. ויונתן פירגס כל יפלו לשון ונפליני שני ומתך (שמות ל"ג) לין יושבי תבל יכולין לעמוד סלא: (יט) יחיו מתיך. למתלה שתפלל שלא יחיו הרשעים כתן שהפלל שיחיו הלדיקים בנקשה ממך יחיו חומן שמומתין עליך ילא דבר מלכות מלפניך ליתר נגלתי יקומון נגלות עמי שנגלו עלתן עלי להם שפי הקומה זו חילוף למה שכתוב למעלה רשעים כל יקומו אבל אלו יקומון: הקיצו ורננו. כל זה יתתר להם הקב"ה בקילו ורננו לשון לווי כוא זה: כי טל

אור

באור

סע"ל, ומ"ן נוסף, כנ"ן אתר לא ידעון אבותיך, ולהם פירוש תפלה, לפי שהיא נאמרת בלחש, ר"ל נעת שהיה מוסרך להם, היו עוסקים לפניך תפלה, כי ידעו שהרעה בעתה להם, מוסרך היה, ולא בדרך מקרה, (מדברי רד"ק). ומעם לקון להם כמו ולבני ס' יעסוך שימו (תהלים ק"נ). (יט) יחיו כתיך, יבוא יום שיחיו מתיך, ושבטי מוכח בשם, וכן פי' כרד"ק, ואתר שהכוונה על בלדיקים. ולד"ת כוא תפלה. אתה ס' ממית ומחיה, כחיה את מתי עמך, ותרגומו (אתקין דייתא סתרסתן ח. ז. א.). נבלתי, בא בלשון יחיד על שתומה בכללה. הקיצו, קריאת הנביא אל שוכני עפר שיקיצו

ורננו

דַּהֲווֹ רָמָן בְּעַפְרָא אֲרֵי כִּי טַל אוֹרֹת טַלָּךְ וְאֶרֶץ רְפָאִים
טַל נְהוֹר טַלָּךְ לְעַבְדֵי תַּפִּיל: (כ) לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ
אוֹרַיְתָךְ וְרַשְׁיַעָא דִי וְסָגֹר דַּלְתְּךָ בַּעֲדֶךָ חֲבִי כִמְעַט־
יְהַבְתָּא לְהוֹן גְּבוּרָא וְאִנּוּן רֶגַע עַד־יַעֲבָר־זָעַם: (כא) כִּי־
עָבְרוּ עַל מֵימְרָךְ לְגֵהִנָּם הִמָּסֵר: (כ) אֲזֵיל עַמִּי
עֲבִיד לָךְ עוֹבָדִין טָבִין הִנֵּה יְהוָה יֹצֵא מִמְּקוֹמוֹ לִפְקֹד
דְּיִגְנוּן עָלָךְ בְּעִדַּן עָקָא עֲוֹן יֹשֵׁב־הָאָרֶץ עָלָיו וְנִגְלְתַת־
אִסְתַּמַּר בְּזָעִיר זְמַן עַד יתיר׳ יתיר ו׳ הָאָרֶץ
דְּיָעֲרֵי לָוֹטּ: (כא) אֲרֵי הָא יְיָ מִתְגְּלֵי מֵאֲתַר שְׁכִנְתֵּיהּ לְאַסְעָרָא חוֹב יָתֵיב אַרְעָא
עלוהי

תולדות אהרן כי טל כתובות י״ג קי״ח: לך עמי קמא ו׳ ס׳ · סנהדרין ג׳ כ״ט ק״ס · פ״ק ס׳ ד׳:
חבי כמעט רגע ברכות ס׳ ז׳:

ר ש ״ י

אורות טלך · כי נפש לך לעשות כן סיפא על תורתיך ומלומיך לכס טל מור:
וארץ רפאים תפיל . ולמרן ולעפר תפיל לת לרץ לפור רפלים שריפו ידיכס מתורתך:
רפאים הפיל . לפי שממר וכל יפלו יוסבי תנל תיזר ומומר למס הפילס כי מין נלדקתינו
כי להפילס: (כ) לך עמי בא בחדריך · תסובס זו הסיבוהו לנביא לך עמי בא
בחדריך בכתי כנסיות ובכתי מדרשות . ד״ם התכונן על מעשיך בחדרי לבן כך דרס
רבי הנחומא: וסגור דלתיך בעדך . ת״י מביד לך עובדין טבין דיגנון עלך . ור׳
תנחומא דרס סנור דלתי פיך שלא תסרהר לחר מדת הדין: חבי · התחבאי מעט עד יעבור
זעם כי לאת לפקד על לשור שונלין: (כא) כי הנה ה׳ יוצא וגו׳ . ממדת הרחמים למדת
הדין: יושב הארץ . הוא לשור: על הרוגיה · שהרגו בישרלל:

על

ב א ו ר

וירמו . אורות , סס ירקות , כמו ללקוט לורות (מלכים ב׳ ד׳ ס׳), ומתר ע״ד מטל
על שרלוי לירקות סוא טלך , כמו שכתל מהים לירקות ומלמיחס , כן טלך , תתר כנגד
עסס שיהיס סמתיס רד״ק . ועל פיכו תרגמתי · ורוב המפתריס תתרו שהוא מן לורס ,
על של לור , ועכ״ם כמו לור חייס , (מין סחוית דשס ושבשים) . תפיל , שפרן תטליך
סמתיס ממנס ולחון , לשון שפלס שמפלת (רד״ק) . (כ) לך עמי , מקרא זס ודבר מחריו
שס מתתר סחתימס , וכו תתר הנביא לגולי ירושלים שירגיעו עד יעברו ימי שרעס , כי
קרוב שיושע לבוא . בחדריך , על דעת ר׳ משס שכאן , שיסנרו בירושלים משם
כתחיב (בן עזרא) . חבי , ליווי מן חבס , כי שס יבוא נ״כ בלשון נקבה , כמו (שמות
ס׳) וחבאת עמך (מדברי הל״ל) . ושמרו , שסתיר עלמך . ור׳ יהודה שמדקדק תתר שבוא
שס תתר על משקל שבי . כלומו כתוב כיו חבי כמעט רגע . ורבותים דבריו כי לא כמלא
בקל לא מן חבס ולא תבא ורק בנפעל עניט שתירת עלמו . (כא) דמיה , שהס בוקי

כשפוך

	תרגום
הָאָרֶץ אֶת־דָּמֶיהָ וְלֹא־תְכַסֶּה עוֹד עַל־הֲרוּגֶיהָ׃	וְעָלוֹהִי וּתְגַלֵּי אַרְעָא עַל דָּם זַכַּאי דְּאִתְּשִׁיד בָּהּ וְלָא תְכַסֵּי עוֹד עַל קְטִילָהָא׃
כז (א) בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד יְהוָה בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה עַל לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ וְעַל לִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן וְהָרַג אֶת	כז (א) בְּעִדָּנָא הַהִיא יְסַעַר יְיָ בְּחַרְבֵּיהּ רַבְּתָא תַּקִּפְתָּא וְחַסְנְתָּא עַל מַלְכָּא דְּאִתְרַבְרַב כְּפַרְעֹה מַלְכָּא קַדְמָאָה וְעַל מַלְכָּא דְתִנְיָנָא וְיִקְטוֹל יָת מַלְכָּא דתקיף

תולדות אהרן ביום ההוא כפרע כ' ע"ד :

ר ש"י

כז (א) על לויתן נחש בריח וגו' . על מלכים ומשור וכת"י על מלכא דאתרבך כפרעה מלכא קדמאה ועל מלכא דתנינא כסנחריב מלכא תנייתא בריח ל' פשוט כבריח הזה לפי שהיה רחטון : עקלתון . לשון כפול לפי שהיה שני . ומומר אני לפי שעל שלש לומות משובות מלרים ומשור ולור לכך אמר על הלו כמו שאמר בסוף הענין ובמו שעובדים בארץ משור והגדחים בארץ מלרים וע"ם שאמרו עובדי כוכבים ומולות כוחבים הנוחכין : לויתן נחש בריח . הוא מלרים : לויתן נחש עקלתון . הוא משור

באור

בשעה שהיה מסתכלים מחריבי בית המקדש ונכלם בתוכה , כי בחיות שלה על פני שארן , הוא נותן אל שלחים לחת נקמתו בשונאיו , כמו שאמר חיוב (איוב ט"ו) ארץ אל תכסי דמי . הרוגיה , שנהרגו בתוכה .

כז (א) ביום , דבוק אל שלפניו , ואמר : כאשר יגע השם ממקומו לפקוד עון יושב בארץ , יפקוד גם יושבי היה . לויתן , שם כולל לחיות הגדולות והמורעות , שמקום בריאתן בים (בראשית ומשפטחיפרש) . וקלת מהם גם בינהם , כמו שנאמרו הגדולים . בריח , לשון פשוט , כבריח הזה (רש"י) . ולפי זה ענינו יפר (נמרמד) , שיפך עקלתון , ושאת נ"כ דעת המבארים והמתחילים היונים . ולד"ת נקרא בריח , לפי שאינו יכול לעקם את עלמו , ותרגומו (דיה מוכשלמנקומאת מומגב) . ושחכם מיבלים פותר בריח לשון שמשל כמו בשרבי , ורלוי לתרגם (דיה נקרדוכב מומגב) , ושולי שכוונם על כשל שהיה מלפון לארץ ישראל . וחבירו (איוב כ"ו י"ג) מולגם ידו נחש בריח , ושם תמונת הכוכב בדמות נחש , שקרוב אל קושב הנשוני . וז"ל סרד"ק : ויש מפרשים נחש בריח שתלי , שהוא מבריח מן הקלח אל הקלח , גם הוא עקלתון , ועליו נאמר שהלה ד' נחש בריח , וכן הוא בספרי דרבי אליעזר , שתלי מנוד שמחורות , ונמוי מן הקלח אל הקלח כבריח נחש עקלתון , ע"כ דבריו . ושחכם נשומניום מתרגם (דיה שליבמיגב מומגב

דְתַקִּיף בְּתַנִּינָא דִי בְיַמָּא: אֶת־הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם: (ב) בַּיּוֹם
(ב) בְּעִדָּנָא הַהִיא כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל דִּהְיָא כְּכֶרֶם הַהוּא כֶּרֶם חֶמֶר עֲנוּ־לָהּ:
נְצִיב בְּאַרְעָא מָבָא שַׁבָּחוּ (ג) אֲנִי יְהוָה נֹצְרָהּ לְרָגָעִים
לָהּ: (ג) אֲנָא יְיָ נָטַר לְהוֹן אַשְׁקְנֶנָּה פֶּן יִפְקֹד עָלֶיהָ לַיְלָה
קָיֵם אֲבָהָתְהוֹן וְלָא וָיוֹם אֶצָּרֶנָּה: (ד) חֵמָה אֵין לִי
אֲשֵׁיצִינוּן אֶלָּא בְּזִמַּן מִי־יִתְּנֵנִי שָׁמִיר שַׁיִת בַּמִּלְחָמָה
דְאִינּוּן מַרְגְּזִין קָדָמַי אֲנָא אפשעה
מַשְׁקִי לְהוֹן כְּם
פּוּרְעָנוּתְהוֹן אִלּוּלֵי חוֹבֵיהוֹן גָּרְמִין לְאִתְפְּרַע מִנְּהוֹן כְּבַר לֵילֵי וְיוֹמָם
מֵימְרִי מַגִּין עֲלֵיהוֹן: (ד) הָא גְּבוּרָן סַגִּי קָדָמַי הֲלָא אִם יִשְׁוּוּן בֵּירַת
יִשְׂרָאֵל אַפֵּיהוֹן לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא אֶשְׁלַח רוּגְזִי וַחֲמָתִי בְּעַמְמַיָּא דְמִתְנַדְּרָן

תולדות אהרן והרג את התנין סס: חמה אין לי נדליס ג' ל"ג . ע"ש פ' ד' בהון:

ר ש "י

מצור: והרג את התנין אשר בים . הוא לויתן שהיא רמז והיא יושבת בלב ימים וכן כתיים קרוסים מיי כיס וכן רומיים: (כ) ביום ההוא . בעת שגלוה ישראל זו היא כרם חמר ושולימס ייכ הטוב חמר וייו"ס בלע"ז[1]) : (ג) אני ה' נוצרה . בעת שגלות: לרגעים אשקנה . מעט מעט לפי שמקבל עותם כיס פורענות שבאת עליה פן יפקיד עליה בבת אחת ונשרש לכך לילה ויום לפי שמתחלין בה . וי"ת אם לא שאני פוקד עליהם עונות שהם מרגילים לפני לילה ויום סייתי מנין עליהם: (ד) חמה אין לי . לפי שם להגביר חמתי על העובדי כוכבים לפי שאף ישראל חוטאין ומדת הדין מקטרגת: מי יתנני שמיר ושית במלחמה . בעמי מלחמתי מי יתנני

באור

מומצא) , ומשל שהוא כעוי מליצי להנאת . עקלתון , מעגל מרחות עקלקלות (שופטים ה') , ומשמע , נחש הסולך על נחושו בתנועה סיבובית ועקומה . התנין , שניהו בריות גדולות ומשונות שבים . ולד"ק היא הוא נשר גילום . וכתב הרמב"ן : יש אומרים , כי לויתן נחש בריח , גם עקלתון הם ביבשה , ושמשם על שרי מלכיים , והתנין הוא פרעה מלך מלכיים , כמו יחזקאל (כ"ט ג') . ושיטר בעיני דברי ר' משה הכהן , שהוא רמז למכחר כל גבורי חיל מלכיים , וגיד וטר . (ב) חמר , פירש הרד"ק יין אדום וטוב . והנית רמיה מלשון הערב , שהם יקרא יין אדום אל חמור . ושמעיל את ישראל לכרם חמד = ענו לה , כמו שנו לפ' , בתולה (תהלים קמ"ד) . פן יפקוד עליה , אמר ר' משה הכהן , פן יפקוד עליה האויב הכשדי , לילה ויום אלכיה , והוא שיטר בעיני . (בן מזרח) , וכן מתורגם . (ד) חמה אין לי , על הכרם . מי יתנני , מי יתן לי , כמו מי יתנני מלון תורמים במדבר

1) וויי"ס בלע"ז , Vinus , (ווין) .

אֶפְשָׁעֲרֵ֖ה בָּ֑הּ אֲצִיתֶ֖נָּה יָחַ֥ד׃
(ה) אֲוֹ֣ יַחֲזֵ֤ק בְּמָעֻזִּי֙ יַעֲשֶׂה־שָּׁלֹ֣ם
לִ֔י שָׁלֹ֥ם יַעֲשֶׂה־לִּֽי׃ (ו) הַבָּאִים֙
יַשְׁרֶ֣שׁ יַעֲקֹ֔ב יָצִ֥יץ וּפָרַ֖ח יִשְׂרָאֵ֑ל
וּמָלְא֥וּ פְנֵי־תֵבֵ֖ל תְּנוּבָֽה׃
(ז) הַכְּמַכַּ֥ת מַכֵּ֖הוּ הֻכָּ֑הּ אִם־
כהרג
הש"ן בח"ק הפרת שכות לאשכנזים
דְּבֵ֥ית יִשְׂרָאֵ֖ל וַיְמֻלּ֑וֹן אַפֵּ֥י חֵבֶל֙ בְּנֵ֣י בְנִֽין׃

תולדות אהרן או יחזיק מעבדין י"ת ל"ע: הבאים ישרש יעקב שנא כ"ג קמ"ס:

סרוחי

ר ש"י

יתנני ומוכל לפקוד עליכם ולא תוכל מדת הדין לממות שיסורו ישראל מתוכם והיא מהנם לומי שמיר ושית בגני מלחמה. לפסע פסיעה על מדת הדין ופקוד עליכם אף יסרון וגוספות על עונם ועליהם יחד כן תירגם יונתן. ורבותינו ז"ל פירשו על ישראל והוא מוסב על הכרם חמס אין לי בכל הכעסים שהכעיסני הכרם הזאת לא תוכל לספוך ממני לנערם מפני הסבועה שנשבעתי לאבותיהם מי יתנני כימים שמברו גולי הסבועה הייתי שמיר ושית ופוסע בכרם ואליהם יחד: (ה) או יחזק במעוזי. או לשון מס כמו אז נודע כי סור נגח הוא (שמות כ"ח) או יחזק עמי במעוזי שלא יבקש ממוז אלא ממעוזי או יעשה שלום לו להניח דעתי ואפי שמתקשקשת בי על שפיני מקס בלרי ומנקס בכס: שלום יעשה לי. ממדת הדין שלא יוכל לקטרג ולומר מה נשתנו אלו מאלו: (ו) הבאים ישרש יעקב. הלא ידעתם מה עשיתי ברשעונם הבאים לאגרים אשר בשרים יעקב לגו ופרחו בם עד אשר מלאו פני תבל תנובה: (ז) הכמכת

מכהו

בא ור

במדבר (ירמיהו ס'). ובפעם, אין לי עוד לא וחמס על הכרם, ומי יתן ואמלא שמיר ושית לבלהם גם ולכלוהם, כי כשמיר ושית כם שונאי הכרם, וכוא משל על הכשדים אפשעה, מענין כפשע ביני (שמואל ב' כ'), ר"ל אלעד עליכם ואשרפם יחדיו בלא לבנת אפי, וכמו הנקנה בא על קבוצת הקוצים. (ה) או, לשון אם, כמו (שמות כ"ל) או נודע כי שור נגח הוא (רש"י). יחזק במעוזי, דברי הפך: אם כ' יכים תמיד מעוז ומבצר לנו, אז יעשה לנו שלום מכל אויבינו, ונשכון לבטח על אדמתנו. ולפי כמלות תרגומו (וכן פר לפסס השלם מן מיימפל סוסלפ), ומתורגם לפי הכוונה. ואולי שם דברי הכרם, וכענין אחד. (ו) הבאים, כימים הבאים, וכוא זמן כישועה ד"ק. ולדבות הבאים שם בני ישראל, שישובו מן הגלות מבבל, וינובו לארצם. (ז) הבכבת, בשם הכה הכה את ישראל, כאשר הכה את מכהו, פרעה וסמריב

ושלם

מָחוֹהִי אִם בְּקִטֵּיל
קְטִילוֹהִי יִתְקְטֵיל :
(ח) בְּסָאסָתָא דַּהֲוַיְתָא כְּאֵיל
בְּהּ יְכִילוֹן לָהּ דַּהֲוַיְתָא
שָׁלַיחַ וּמָעִיק לְהוֹן הֲגֵי
עֲלֵיהוֹן בְּמִלָּא מַתְקֵף
עֲלֵיהוֹן בְּיוֹם לְוָט :
(ט) בְּכֵן בְּדָא יִשְׁתְּבִיקוּן

כְּהֶרֶג הֲרָגָיו הֹרָג : (ח) בְּסַאסְאָה
בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ
הַקָּשֶׁה בְּיוֹם קָדִים : (ט) לָכֵן
בְּזֹאת יְכֻפַּר עֲוֹן־יַעֲקֹב וְזֶה כָּל־
פְּרִי הָסֵר חַטָּאתוֹ בְּשׂוּמוֹ כָּל־

אבני

חֹבֵי בֵּית־יַעֲקֹב וְרִין כָּל עוֹבְדֵי אַסְתָּוָת חוּבוֹהִי בְּשַׁוְיוּתֵיהּ כָּל אַבְנֵי

אגורא

תולדות אהרן בשומו ע"פ כ"ד : במאסאה סס י"ג ק"ס · סוסס פ' מ' · סנהדרין י"פ ק"ו :

רש"י

מכהו הכהו · כרמיתם בנבורתי שכמכת המכס יעקב הכיתיו כס סכעוס נמיס ומני ענעמיס נמיס יס תמיכות שכס מתקיימות כגון זו וכגון (שמואל פ' כ') כנגלה מלגי על בית שנך (ישוקאל ח') כרוסה פתס מס סמס עוסיס : אם כהרג . ישראל שכיו כרוגיו של פרעה : הורג · פרעה ועמו : (ח) במאסאה . בעוסה מדס : בשלחה תריבנה · כשגילתס מלריס לס ישראל תריבנס המדס בפתס שלס : הגה ברוחו הקשה · בגס דיבר בגיבורו בקשס : ביום קרים . ניוס ויולך ס' לת כיס גרוח קדיס עזס (שמות י"ד) : (ט) לכן · גס עתה בזאת כיס מתכפר עון יעקב לזכות לזעס בעוה : וזה כל פרי · בסוב לו להסיר חטאתו לס יהיס כל שנני מזבחות נשוחיו כאבני גיר מניפלות מדוקדקות וכן (מהלים קל"ז) ונשן לת עולליך

וכן

באור

וזולתם ? הרגיו , שכאן הֲרָגָיו , ושפעם , שכי נהרג ישראל , כאשר נהרגו לויניו - הרג , ענר מנגן פָּקַד , כמו (תהלים מ"ד) כי עליך הורגנו כל היום . (ח) במאסאה , רובי המפרשים לאמרו , שהוא מגזרת סאה , ושפעם מדה , ויש כפולה , כמו ירקרק (בן יזרח) . ושפעם , כמדות מדות שלמת לה פורענותם , כמו ומדותי פעולתם רשוכח אל מיקס (למעה ס"ס) . בשלחה , ענין שילוח וגירושין וסכמו מוסב על כנסת ישראל . תריבנה , רמי"ו היא לנוכח , ואמר כנגיה אל המלריס : אתה ס' תיסר את ישראל ע"י שתגרש אותס מארלס , ואתגל לקוח מן כתים אשר ישלח את אשתו . הגה , ענין קשה , כמו (משלי כ"ס) הנו רגש לפני מלך (רד"ק) . ברוחו , שנך שס שאמר ואלהו פני הכל תהופה , אמר בעת שכעס הסיר ספרי ברוחו הקשה , שמציב כעס , ניום שהוסנת רוח הקדיס עזה (כה"ל) . וכן (איוב כ"ו) ישאלו קדיס וילך ויתערבו ממקומו . (ט) לכן , ענינו סס כמו אבל , אולס , אך (חבקוק , רקך) , וכן (למעלה י"ל כ"ד) . וכתוב כזה נמצך אל הקודם , ואמר כאל : כן אמת שנרשתיכו מארלו והתרשתי אם עריו , אבל נזעת יכופר עוון . כל פרי , מלת כל לא הורס סס על מספר כללי

לקוף

אַבְנֵי מִזְבֵּחַ כְּאַבְנֵי־גִר מְנֻפָּצוֹת לְאֹ־יָקֻמוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים :
(י) כִּי עִיר בְּצוּרָה בָּדָד נָוֶה מְשֻׁלָּח וְנֶעֱזָב כַּמִּדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבָּץ וְכִלָּה סְעִפֶּיהָ :
(יא) בִּיבֵשׁ קְצִירָהּ תִּשָּׁבַרְנָה נשים קטין בשרחא

אֶגוֹרָא כְּאַבְנֵי גִיר מְנַפְּצָן לָא יְתְקַיְמוּן אֲשֵׁרַיָּא וְחַנְסְנַסַיָּא : (י) אֲרֵי קִרְתָּא דַהֲוַת כְּרִיכָא בְּלְחוֹדָהּ תְּהֵב תְּהֵי מְטַלְטְלָא וּשְׁבִיקָא כְּמַרְבְּרָא תַּמָּה יִגֵּיחוּן צַדַּיָּא וְיִבְזוּן יַת נְכָסָהָא וְיסוּפוּן מַשְׁרְיָתָהָא מְלֻמָּק :

(יא) יְתַקַּצַר חַיְלַיהוֹן וְיִבְּהָרוּן בְּעוֹבָדַיְרוֹן יְתְּבְרוּן נְשַׁיָּא עָלָן לְבֵית דחלתהון

תולדות אהרן ביבוש קצירה נפרע מ' י' :

ר ש " י

וכן (ירמיס י"ג) ונפלמים מיס בעמיו : גיר . מין לבע הוא : לא יקומו אשרים וחמנים . למען לא יקיימו להם עבודת כוכבים : (י) כי עיר בצורה בדד . כי בעוחם זעת עיר בלורס של מאיר מסיס בדד וסמוס יהיס מסולח מיוסבין וכעזב כמדבר : שם ירעה עגל . מפריס ירמיו שקרוי מגל שנאמר (ירמיס ל"ח) כמגל לא לומד : וכלה סעיפיה . ענפיס : (יא) ביבש קצירה . קלירי שרוסיס כמו מסלח קלירים (מהלים פ') ומשם קליר (מיוב י"ד) כלומר כשהלה מפסוד זכוחו

ממעמ

ב א ו ר

להקיף כל חלקי הגוף (רימ נחמיה פרוסם) , לך סורמתם כמו חתר שפעול (רמו מיום נחמן מרשר שפרמרם רימ פרוסם רמשקן) , וכן (מיוב כ"ו ג') כל עוד נשמתי בי (וף ומגפ כור , מייני בחיק וף ומגפ חלם) , וגם בתרגית ובתלמוד ישחמשו בו ע"ל תחר שפעל , כמו (דניאל ג' י"ב) כל קבל דנה (מבבל דשסהלוב) , כל כך (וף ושהר) , כל שכן (נשטווייגם דמן) . הסר חטאתו , שמזכות ותשריס ושחמניס תשר היו נקרבו , זעת סיתם חטאתו , ושתם שנכרסו ע"י שחויב כופרם חטאתו . בשומו , שמשים , ר"ל שחויב שכשדי תשר שחריב את עירו שבלורס , שמכרת בכתוב שלאחריו , סרם את מזבחותיו , וזעת סיתם לשונתו , כי סוף שמלמו לא סיס מסיר שבמות ושתשרים , ושם יהוב מבנלות של ירושלים , שז יהתחוב לס' נשר שקדש , כאמור בשסוק י"ג . גיר , סוף סיל , ובתרגית (דניאל ס') של גירת די כתל סיכלא . (י) נוה משולח , כוס תשר ננרשו מתוכו כל יושביו , ושל כן סוף נעזב כמדבר , וכן (למעלה ס"ו ב') קן משולח , שטוף משולח מן שקן . (יא) קצירה , קליר סוף ענף שעץ , כמו (מיוב כ"ח) ושל ילין בקליר , וקלירם סוף לשון יחיד דרך בלל , ואמר על שפרם דרך רבוי תשברנה , ר"ל שסשיסים ושפחרות (מדברי רד"ק) .

שיס

דְּחַלְתְּהוֹן וּמַלְפָּן יַתְהוֹן
אֲרֵי לָא עַם סוּכְלְתָן אִינוּן
עַל כֵּן לָא יְרַחֵם עֲלֵיהוֹן
דְּעַבְדִינוּן וּדְבָרָנוּן לָא
יָחוּס עֲלֵיהוֹן: (יב) וִיהֵי
בְּעִדָּנָא הַהִיא יְתָרְמוּן
קְטִילִין מֵהָרָם יְיָ מִבֵּיף
נַהֲרָא פְּרָת עַד נַחֲלָא
דְּמִצְרַיִם וְאַתּוּן תִּתְקָרְבוּן
חַד לְסַפַּר חַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
(יג) וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא
יתקע

נָשִׁים בָּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי
לֹא עַם־בִּינוֹת הוּא עַל־כֵּן לֹא־
יְרַחֲמֶנּוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחֻנֶּנּוּ:
(יב) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַחְבֹּט יְהוָה
מִשִּׁבֹּלֶת הַנָּהָר עַד־נַחַל מִצְרַיִם
וְאַתֶּם תְּלֻקְּטוּ לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (יג) וְהָיָה ו בַּיּוֹם הַהוּא
יתקע

תולדות אהרן כי לא סנהדרין י"ח ל"ב: והיה ביום ההוא ברכות ט"ו ב' · ר"ה ל"ג · י"ח · סנהדרין י"ח ק': מכות ג' כ"ד:

ר ש"י

משום מז תסברנה סמיפיה: נשים באות מאירות אותה. עם חלש כנשים ילילים כך תירגם יונתן. מאירות כמו (מלאכי ג') ולא תאירו מזבחי חנם וכן סתר דוג"ם מחמת שכעליס יהיו נוחים להדליק. אבל מנחס סתר מלקמות כמו מריתי מורי (שיר ה') ומרוח כל עוברי דרך (תהלים פ') הסיב לו דוג"ם ולא כתיב ביגוע קלירס ונענסיס יבשים אין מלקמין שרי וכן רבותינו שדרשו מפני הכעס הזה שלמרו בשע בתרע פ"ק ליס ליס ביגוע קלירס תסברנה: (יב) וחבוט ה'. ת"י יתרמון קטילין. ואני אומר כ' לשונות הללו חיגוע ולקיטה נופלין זמ"ז כמונע זיתיו ומוזר ומלקטן ומתרים מלקטין אומן אין המרץ לך הקב"ה יתחיל בהסיפה כמו שנאמר יתקע בשופר גדול: משבולת הנהר. כס כאובדים בארץ אשור: הנהר. פרת כס נהי אשור סיושבים על פרת: עד נחל מצרים. כס הנמשים בארץ מלרים: עד נחל מצרים. אותם כס יושבי מלרים יחבוט אותם כאונע זיתים: ואתם תלוקטו. אין הגליות נבל:

לאחד

באור

נשים, כל אומה, אפילו יפיה חלשים כנשים ירעו לה ויבחיתו אותה (מכ"ל). מאירות, מבאירות, בהפעיל אין אור, וכן (מלאכי ג') ולא תאירו מזבחי הבס, אבל מריתי מורי (שיר ה') נקל אין מרה, ואוח ענין לקיפה. אותה, כנוי הנקבה על קניית הפעיס, לא עם בינות, ישראל אתה אינו עם בינות (מכ"ל). (יב) יחבוט, על דרך משל, כאלו כנולים, אשר מזרו לאוב לאדם הפוגים כאויר ובאבנים, ואחל אבא אותם, וכס נאלו אחת אחת לרוב כפירות וחטים הנאבסים. משבולת, אבולת אוח חוק מרוחת הנהר, כמו (תהלים ס"ה) ואבולת אשפחני. הנהר, נהרא פרת (בכתבי). ואפשר על הפוגדים בארץ אשור הנזכרים במקרא אחר זה, אשר יושבים על נהר פרת. נחל מצרים, הוא ניהם, ואומר על הנדחים בארץ מלרים. לאחד אחד,

לאחד

יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וְיָבֹאוּ
הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה
בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלִָם׃
כח (א) הוֹי עֲטֶרֶת גְּאוּת שִׁכֹּרֵי
אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֶל צְבִי
תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא
שמנים
מַכְרְכָּשָׁא תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ דִּי עַל

יִתְקַע בְּשׁוֹפָרָא רַבָּא
וְיֵיתוֹן דִּי גָלוּ לְאַרְעָא
דְאַתּוּר וּדְאִטַּלְטָלוּ
לְאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְיִסְגְּדוּן
קֳדָם יְיָ בְּטוּרָא דְקוּדְשָׁא
בִּירוּשְׁלֵם׃
כח (א) וַי דִּי יָהֵיב כְּתָרָא
לְנַיוֹתָנָא טְפָשָׁא
רַבָּא דְיִשְׂרָאֵל וְיָהֵיב
מְצַנְפְּתָא לְרַשִׁיעָיָא דְבֵית
רֵישׁ חֵילָא
שמינא

רש"י

לאחד אחד. המולח ס' מכס יביאהו מנחה: (יג) האובדים בארץ אשור. לפי שגם לי מארץ רחוקה לפנים מן הנהר סמנטיון קרמס מובדים:

כח (א) שכורי אפרים. סהיו משתכרין ניין טוב של מדינת פרוניתא כדאמר מייט דדורמסקית וחמרא דפרוניתא קשיו עשרת השנטים: וציץ נובל צבי תפארתו. ומלא מעיל תפארתו יהי לין כפרח שלו: נובל. כס תלוים כמקולקלות כמו שמניהו בנרכות של המולות ופירשו רבותיו בוסלי כומרא. ולין לן כדמתרגמיק ויהי לין ומלין לן: אשר. נסוחים: על ראש גיא שכנים. היא כנרת שפירושה ממוקים

באור

אחד לאחריו, אחד מזה ואחד מזה, יתקבלו יחד (סנ"ל). (יג) ביום ההוא וגו', שמעתי, אף יבקשו כל נכי אשריה הנדחים, לבוא אל ירושלים, כי ראו, כי אלהותה אבדה (בן מזרע).

כח (א) הוי, שומרון הקדושה בהקראת עתה ובאמתה, בעוים על רעת לב שגול, מכוער מנקעות וגבעות קשות מלאות כל סרי, וכשהילה הגבוה אל עמדת גיאים ורחבים. והנאותה בזאת תשוב על אשריה ויתר השבטים, עד שסוף ו', ותייחל לכם כפורענות ע"י שלמנאסר מלך אשור (רמז מלכים ב' י"ז ו'), ואחר כן שסיב הגביע דבריו אל אבני יהודה, שמלכותם עמדה עוד אחר גלות ישראל, והיתה בהצלחה כל ימי אחז עליהם חזקיהו הצדיק. אך מרדה ורדפה אחרי התעוגים שעירו את רוח הגביע האחד, להוכיח רשעתה על פניה, ולגיים עליהם בייעודים רעים, אחרי אשר ניהל שומרון תחת ממשלת המלך סירא את ה', בשאריים קלילים ורבי שעיון. עטרת גאות, שומרון היא עטרת גאות של שכורי אשריה, כי שומי יין ושכר בארצות הקדם ישימו עטרת גיאים ופרחים בראשם, וכוללת עמו ג"כ אבני הכומיים. צבי, חפץ וחמדה ופאר תפארתו, הלין השבל הוא שומרון כי את שוכניה קרוצה, והלין שגובל הוא הוא סיב

לבי

שְׁמַיָּא כְּתִישֵׁי חָמָר : שִׁכְּנִים הֲלוּמֵי יָיִן : (ב) הָנֵּה חָזָק
(ב) הָא מָחָן תַּקִּיפָן וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּוָזֶם בָּרָד שַׁעַר
וַחֲסִינָן אַתְיָן מִן קֳדָם יְיָ קִטֶּב כְּוָזֶם מַיִם כַּבִּירִים
כְּזַרְמִית בָּרָד כְּעַלְעוֹל רוּחַ כְּזַרְמִית מַיִן תַּקִּיפִין
שִׁטְּפִים הֵנִיחַ לָאָרֶץ בְּיָד : שְׁטָפִין כֵּן יַתּוּן עֲלֵידְהוֹן
(ג) בְּרַגְלַיִם תִּרָּמַסְנָה עֲטֶרֶת עַמְמַיָּא וְיִנְלוּנוּן מֵאַרְעָהוֹן
גַּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם : (ד) וְהָיְתָה לְאַרְעָא אוֹחֲרֵי בְּחוּבַיָּא
צִיצַת נֹבֶל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר דִּי בִירֵיחוֹן : (ג) בְּרַגְלִין
עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה יִתְדָּשׁ כְּתָרָא דְּגַוְחָנָא
טִפְּשָׁא רַבָּא דְּיִשְׂרָאֵל :
(ד) וְיְהֵי דְיָהֵיב מְצַנְפְּתָא

פתח באתנח בטרם

לְרַשִׁיעָא דְּבֵית מַקְרְשָׁא תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ דִּי עַל רֵישׁ חֵילָא שְׁמַיָּא כְּבִכּוּרָא עַד

לא

רש"י

מכוסים ושם כח הולמים מלמד עליהם יין: הלומי יין. כתיבי הכא ויש מוד לפתור לכי הפוכתו מכאן אל וגו' לכי המפארת אשר רקם עזרת המנחם המצוחין בנעות רחבי שמים כמו שנאמר (שמות ו') ואשר שמים ימשמו: גיא. לשון נעוץ כמו (לעיל ס"ו) מוצב גיא מאד (ומוהו פירש בלילת מוכל מכיל): הלומי יין כך קורין על שם שכרותן שנפגר בהם (שמות ו') המוכים במזרקי יין: (ב) הנה. יש: רוח חזק ואמיץ לאדני. שהוא כורם ברד ושער קשב מריבי: הניח לארץ ביד. ינימהו על ארלם ביד החזק ויפיל בעובלות מן השמים: (ד) כבכורה בטרם קיץ. כביכולם של מלכת לין מוכל: בטרם קיץ. עד ביכול שהר השמים שהר מתוך שהיה בכורה קופץ

עליה

באור

לכי המפארת של תפריה. גיא שמנים, בקעת ארץ שמנה, מגדלת פירות רבות ומובחת. הלומי יין, מוכי יין, שהיין מכה ומוחם לארץ (רד"ק). (ב) חזק ואמיץ, כוח מלך אשור. לאדני, שחזק ואמיץ ינוח מלת ה'. וכן (למעלה כ"ג ה') כי יום משומם לה' צבאות שער, כשהר, לשון שברה. קשב, עין כריתה, כמו (הושע י"ג) שלי קשבך שחול. הניח, עניני שם שהלכה (היטשערמין), כמו (שמות ט' ז') שהושיבו להשמש משמש ולדקה לארץ הניחו. וכשעה, שחזק ואמיץ ישליך את עזרת נעות לארץ, ונרגלים ירמשוה ברומשים. ותחריב פותרים. שהל יניח את הזרע לארץ, ויהורגם (רמו מר מירשרשירלכן לשמש ואת ואשלם). (ר) ציצת נובל, מוכל הוא כתואר, וכשהך תליו לילת ע"ר נרכבת מוב, שהת רע. ולדעת רד"ק לילת בשברד, כמו שונת ושלומים; שהל לפי דבריו רחבי לילת מוכלת. כבכורה, שהשם שבטרם שהוגע בתאוה, כני אדם קופלין עליה לקחתה

בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרְאֵה
אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה :
(ה) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת
לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה
לִשְׁאָר עַמּוֹ : (ו) וְלָרוּחַ מִשְׁפָּט
לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה
מְשִׁיבֵי מִלְחָמָה שָׁעָרָה : (ז) וְגַם־
אֵלֶּה בַּיַּיִן שָׁגּוּ וּבַשֵּׁכָר תָּעוּ
כֹּהֵן וְנָבִיא שָׁגּוּ בַשֵּׁכָר נִבְלְעוּ
מִן־הַיַּיִן תָּעוּ מִן־הַשֵּׁכָר שָׁגּוּ

לָא קַיְטָא דְּאִם יֶחֱזֵי דְּחָזֵי
יָתָהּ כְּאִלּוּ הִיא בִּידֵיהּ
יַבְלְעִינֵהּ : (ה) בְּעִדָּנָא
הַהִיא יְהֵי מְשִׁיחָא דַּיְיָ
צְבָאוֹת לְכְלִילָא דְּחֶדְוָא
וּלְכֶתֶר דְּתוּשְׁבְּחָא
לְשָׁאְרָא דְּעַמֵּיהּ :
(ו) לְמֵימַר קְשׁוֹט דִּדִין
לְדַיְתְבִין בְּבֵית דִּינָא
לְמֵידָן דִּין דְּקְשׁוֹט וּלְמִתַּן
נְצָחָנָא לְדִנַּפְקִין בְּקְרָבָא
לַאֲתָבוּרֵי דְּהוֹן בִּשְׁלָם
לְבָתֵּיהוֹן : (ז) וְאַף אִלֵּין
בְּחַמְרָא רָווֹ וּבְעַתִּיקָא

בראה
אִסְתַּלַּעְמוּ כַּהֲנָא וְסָפַר רָווּ מִן־עַתִּיק אִסְתַּלַּעְמוּ מִן חֲמַר טָעוּ מִן־עַתִּיק
אתפניאו

תולדות אהרן ביום תהוא מגלה ס' ע"ו · סנהדרין י"ל ק"כ : ולרוח מגלה שם · סנהדרין שם :

רש"י

עליה וגולמה עודם בכפו כך ויקוד על הרעה ויכיפה עליו (דניאל ט') : (ה) ביום ההוא . כתיב הפוסעים : יהיה ה' צבאות לעטרת צבי . לנדיקים הנשארים שם : (ו) ולרוח משפט . יהיה בקב"ה לתורת משפט : ליושב על המשפט ולגבורה . יפיס לתורן שהם משיבי מלחמה מלחמת של תורה : (ז) וגם אלה . יושבי משפט ומשיבי מלחמה שבדור שזה כלומר תוכיח ותזכיר שבהן כיון שגו כי אתה אין תיב שם : שגו בראה . כלעיגו בדברי הנביאים ויש כמאכל מעדנים שרמזו עונג לשם :

סקו

באור

והרומה לותם נתחלה לוקח לותה רל"ק . בעודה בכפו , בזמן שחטיה בכפו , תקף יבלענה , מרוב אמלתו לותם , כן יהיה עושר אפריים ומונם , שיבלעם כתויב במכרה (הכ"ל) . (ה) ולצפירת , עטרת ולפירת אחד , ולני ותשארת אחד , ולפירת הוא ענין שגוב ולפיכך נקראת העטרת גו מלכות כרתם נפיר , לפי שהיא סביב כרתם (הכ"ל) . לשאר , הוא יהודה ובנימין , שנשארו על אדמתם לאחרי גלות עשרת השבטים , ומלך עליהם חזקיהו (הכ"ל) . (ו) ולגבורה , כשנלחמו בתויניהם , והשיבו מלחמה להם עד שערי עריהם בגלוות , כאל היה להם לגבורה , ובגבורתו נלחמו תויניהם (הכ"ל) . (ז) נבלעו , נשתתו מרוב שתית היין , ותעו מן הדרך

סנהדרין

אִתְפְּנִיאוּ בָּרַתַּר מֵיבַל בְּסִים טְעוּ דַיָּנָהָא : (ח) אֲרֵי כָּל פָּתוֹרַיהוֹן מְלַן מֵיבַל מַגְעַל וּמְשַׁקַּץ לֵית לְהוֹן אֲתַר דִּי נְקִי מִן אוֹנָם : (ט) לְמַן אִתְיְהִיבַת אוֹרַיְתָא וּמַן אִתְפַּקַּד לְמִסְבַּר חוּכְמָא הַלָּא לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרָחִימִין מִבָּל עַמְמַיָּא וַחֲבִיבִין מִכָּל מַלְכְוָתָא : (י) אֲרֵי אִתְפַּקַּדוּ לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא וּמָא דְּאִתְפַּקַּדוּ לָא צְבִיאוּ לְמֶעְבַּד וְאִתְנַבִּיאוּ עֲלֵיהוֹן נְבִיֵּיא דְּאִם יְתוּבוּן יִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן וּלְמַלֵּי נְבִיֵּיא לָא קַבִּילוּ הֲלִיכוּ בְּרַעֲוַת נַפְשְׁהוֹן וְלָא חַמִּידוּ לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתִי סְבָרוּ דְּיִתְקַיְּמִים לְהוֹן פּוּלְחַן טַעֲוָתָא וְלָא סְבָרוּ לְפוּלְחַן

בָּרְאָה פָּקוּ פְּלִילְיָה : (ח) כִּי כָּל־ שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם : (ט) אֶת־מִי יוֹרֶה דֵּעָה וְאֶת־מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם : (י) כִּי צַו לָצָו צַו לָצָו קַו לָקָו קַו לָקָו זְעִיר

תולדות אהרן כי כל שלחנות מכות ג' מ' : את מי יורה סוטה ח' י"ב . ע"ז ח' ג' : בית ר ש"י

פקו פלילה . הכשילו המשפט . פקו לשון פיק ברכים (נחום ב') לפיקח (שמואל ב' כ"ה) : (ח) כי כל שולחנות . של מפרים זבחי מתים הם שמח בקיא כו' : בלי מקום . אין שדעת סובלתן : (ט) את מי יורה דעה . שמא למינוקים שאין יודעין להבין כי הגדולים שנו לדרך רשע : גמולי מחלב . גדולי מחלב : עתיקי משדים . לשון ויעתק משם (בראשית י"ב) ד"ח גדולי מן התורה שנקראת חלב ועתיקי משדים מוסרים מלפני תלמידי חכמים : (י) כי צו לצו צו לצו . נביא מנוח להם מפת הקב"ה וכשם שים להם לו של עבודת כוכבים כנגד לו זה ומוזר הנביא ומוכיחם וכשם שמיד מומרים שים גמו לו לגו שלמו חשוב משלך : קו לקו . שים להם קו משקולת משפטי רשע כנגד קו הלדק

ב א"ו ר

הגהות מרוב שתית השכר (סנ"ל) . ולפי השלם תרגומו (ויש זיד לו גרונרש גשריבשתם) , ושם כמו שלומי יין . בפסוק ח' . ברואה , שם נפלם יורם ומלקוח , ופירושו , שבו בגופם , (סנ"ל) . פקו , כשלו , מן ופיק ברכים , שפירושו מכשול . פלילה , ענין משפט , כמו (שמות כ"ג) ונתן בפלילים . (ח) קיא צואה , כן דרך השכורים , לדמות מותר מאכלם ומשתיהם מגושם ע"י הקיאה , בלי מקום , עד שאין מקום נקי במקום משתיהם (סנ"ל) . (ט) את מי , דברי השכורים : את גמולי מחלב יורם כדברים השלם , לא תותנו . עתיקי משדים , שהשיבו תותם מן השדים , כמו (בראשית י"ב) ויעתק משם , והשלם תופר השם (בן עזרא) . (י) צו לצו , תשובת השכורים , מדמים דבריהם דרך לצג כדמיון לדברי הנביא , ושם זה יורו הברות המלות כשלם החדשות הברות עלגי לשון השכורים

זְעֵיר שָׁם זְעֵיר שָׁם: (יא) כִּי בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת יְדַבֵּר אֶל־הָעָם הַזֶּה: (יב) אֲשֶׁר אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הָנִיחוּ לֶעָיֵף וְזֹאת הַמַּרְגֵּעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוֹעַ: (יג) וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־

יתיר א׳ יהוה

בֵּית מַקְדְּשִׁי כְּזֵעִיר הֲוָה בְּעִינֵיהוֹן בֵּית מַקְדְּשִׁי לְמִפְלַח תַּמָּן כְּזֵעִיר בְּעִינֵיהוֹן שְׁבִנְתִּי תַּמָּן: (יא) אֲרֵי בְּשִׁנּוּי מַמְלַל וּבְלִישָׁן תּוּלְעָבָא הָוֹן מְלַעֲגִין לְקַבֵּיל נְבִיָּא דְּמִתְנַבֵּן לְהוֹן עַמָּא הָדֵין: (יב) דְּאָמְרִין לְהוֹן נְבִיָּא

דִּין בֵּית מַקְדְּשָׁא פְּלָחוּ בֵיהּ וְרָא אַחְסָנַת בֵּירַת נְהָרָא וְלָא אָבוּ לְקַבָּלָא אוּלְפָן: (יג) דִּין יְהֵי כְּם פּוּרְעָנוּתְהוֹן עַל דַּעֲבָרוּ עַל פִּתְגָמָא דַּיְיָ וְעַל

דאתפקדו

ר ש "י

הלוק: זעיר שם. הנביא אומר להם עוד מעט תבוא עליכם רעה והם אומרים זעיר שם יאמר ימים מעטים לימים מועטין: (יא) בלעגי שפה. וכן כל לשון לעגים וכן (לקמן ל"ג) מלעיס שניהם לשון דבור הפיך שמינו מיושר להם להשמע: ידבר אל העם הזה. כל המדבר מליהם דבר נבואה ותוכחה דומה להם ללשון שאין יכולין להבין בו: (יב) אשר אמר. הנביא להם: זאת המנוחה. להיותכם בשלוה: הניחו לעיף. שלא תנזלוכו: וזאת. תהיה לכם המרגעה: (יג) והיה להם דבר ה' וגו'. כמדתם ימדוד להם ינזור בדברו עליהם לו של הרשעים המשתנדים גם על לו פקודה

על

באור

המנמנמים בלשונם. צו, הוא שם כמו מלוה, ולא נמלא עוד רק במקום אחד (הושע ה') הושיל הלך אחרי לו. קו לקו, חוקים ומשפטים להיות דרך המדה נקראים קו, דרך משל מקו הנטוי העשוי ליישר מדבן. זעיר, מלה תרגית, והורגמה מעט, קרובה למלת מלעיר בלשון עבר. (יא) בלעגי, כמו ולשון לועגים (למעלה ל"ג), בשפוך קותיות. ידבר, כמו שתמי (שופטים) ואמר להם, שעוד ישמעו לשון זר ובלתי מובן כזה בארץ נכריה, אשר ינהו אליה, ולד"ק ידבר מוסב על אלהיה, ותרגומו (יש דורן — פאקפר — פאראיבערשיידט מיט פרעמדער פערמעגט ווירד מיט רעדען), ומלת אשר בפסוק שאחריו מוסב על המדבר. אשר, היה כמו שאמרתי, רק לשמח כמו אלו, וכן (שמואל ג' ט"ו) אשר שמעתי בקול ה'. אמר, הנביא אמר להם, זאת המנוחה, אם תשמעו אל דברי ה' ותעשו מצוותיו, תהיה לכם מנוחה בארצכם (רד"ק). המרגעה, ענין מנוחה כמו (ירמיה ו') ומלאו מרגוע. (יג) והיה, כאלו כתוב ויהי, לא אבו שמוע, ודבר ה' היה להם לו לנו, וע"י זה ילכו וכשלו. וז"ל הרד"ק: והיה להם דבר ה', שלא רצו לשמוע, מעט מעט היה להם למכשול עון מעט מעט, מדה כנגד מדה. ולפי פירוש רש"י יתורגם (וק וופרוש

מיהכמן

דְּאִתְפַּקְּדוּ לְמֶעְבַּד יְהוָה צְוָה לְצָוֹ צָו לָצָו קָו לָקָו
אוֹרַיְתָא וּמָא דְּאִתְפַּקְּדוּ קָו לָקָו זְעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם
לָא צְבִיאוּ לְמֶעְבַּד בְּכֵן לְמַעַן יֵלְכוּ וְכָשְׁלוּ אָחוֹר וְנִשְׁבְּרוּ
יְתַמְּרוּן לַעֲמַמַיָּא דְּלָא וְנוֹקְשׁוּ וְנִלְכָּדוּ: * (יד) לָכֵן שִׁמְעוּ
יְדָעוּ אוֹרַיְתָא עַל דַּהֲלִיכוּ דְּבַר־יְהוָה אַנְשֵׁי לָצוֹן מֹשְׁלֵי
בִּרְעוּת נַפְשְׁהוֹן וְלָא הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם:
חֲמִידוּ לְמֶעְבַּד רְעוּתִי (טו) כִּי אֲמַרְתֶּם כָּרַתְנוּ בְרִית
בְּכֵן יְסַבְּרוּן לְסָעִיד בְּעִדָּן אֶת־מָוֶת וְעִם־שְׁאוֹל עָשִׂינוּ חֹזֶה
דְּאַיְתֵי עֲלֵיהוֹן עָקָא וְלָא שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי־יַעֲבֹר לָא
יְהוֹן סָעִיד וְסָמִיךְ עַל יָבוֹא אֹנוֹ
דַּהֲוָה זָעִיר בְּעֵינֵיהוֹן בֵּית ע"כ ומדלגין עד סוף כ"ט שוט ק' יעבור ק'
מַקְדָּשִׁי לְמִפְלַח תַּמָּן בְּכֵן
יְשִׁתָּארוּן כְּזָעִיר כַּיְנֵי
עַמְמַיָּא דְּיִגְלוֹן לְתַמָּן בְּדֵיל דְּיֵהָכוּן וְיִתְקְלוֹן לַאֲחָרָא וְיִתְבְּרוּן וְיִתְצְדוּן
וְיִתְאַחֲדוּן: (יד) בְּכֵן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַּיְיָ גַּבְרִין רַשִׁיעִין שַׁלְטוֹנֵי עַמָּא הָדֵין דִּי
בִּירוּשְׁלֵם: (טו) אֲרֵי אֲמַרְתּוּן גְּזַרְנָא קָיְם עִם קְטוֹלָא וְעִם מְחַבְּלָא
עֲבַדְנָא שְׁלָמָא מְחַת סַנְאָה אֲרֵי תֵּיתֵי עֲלֵיכוֹן כְּנַחַל מַגְבַּר דְּאַתּוּן אָמְרִין
לא

ר ש"י

על סקודה עבודה על עבודה קו על פורעמות ככנד קו על עבירות שבידם קו לקו תקוס מילוף תקוס יקוו לאור והכה חכך: זעיר שם זעיר שם. לימים מועטין תבא עליהם והם יתמעטו שם בארץ לויניסם: (יד) משלי העם הזה. שאומרים לנוח בלבון משל כנון: (טו) כרתנו ברית את מות. שלא יבא עלינו: עשינו חוזה. גבול שלא יעברנו וכן מחוז חפלם (תהלים ק"ז) וכן ממחז על מחוז (מלכים ג' ז') כולם לבון גבול שם וקילונו של דבר תאומיי"ר בלע"ז (1): שוט שוטף. מכה המתהלכת בארץ

ב אור

מיחבון גאטעם וואקם), אנגל פירושו סוף קנת רחוק. (יד) משלי, ש שלמוני עמא סדין די בירושלם (שכשדי). ואינו נראה לפרשו, שהדברים במשל ומליצה. (טו) חוזה, כמו קזות, וסוף מענין ראיה והתבוננות, ויורה על הסכמה וקיום, אחר יעשו שני לדדים יחד, כשכמת ראית עין שכלם ובחינת תבונתם. שוט שוטף, כליון חלוק המשחית הכל, כזרם מים כניריש. כי שמנו, ידענו להבדל מכל פגע רע, ע"י תחבולות ומרמות.

סנכי

1) תאומיי"ר בלע"ז, Asomer, assoumer, (חיק מוסרמלעזיסען: פערזיכען).

יְבוֹאֲנוּ כִּי שַׂמְנוּ כָזָב מַחְסֵנוּ וּבַשֶּׁקֶר נִסְתָּרְנוּ: (טז) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי יִסַּד בְּצִיּוֹן אֶבֶן אֶבֶן בֹּחַן פִּנַּת יְקַרַת מוֹסַד מוֹסָד הַמַּאֲמִין לֹא יָחִישׁ: (יז) וְשַׂמְתִּי מִשְׁפָּט לְקָו וּצְדָקָה לְמִשְׁקֶלֶת וְיָעָה בָּרָד מַחְסֵה כָזָב

דגש אחר שור"ק ופתר

וְסָתֶר מַיִם יִשְׁטְפוּ: (יח) וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת מָוֶת וְחָזוּתְכֶם אֶת שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי תַעֲבֹר וְהָיִתֶם לָמוֹ לְמִרְמָס: (יט) מִדֵּי עָבְרוֹ יִקָּחֶנוּ כִּי בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר בַּיּוֹמָם וּבַלָּיְלָה וְהָיָה רַק זְוָעָה הָבִין שְׁמוּעָה: (כ) כִּי הַמִּצָּע קָצַר מֵהִשְׂתָּרַע וְהַמַּסֵּכָה צָרָה מֵהִתְעַטֵּף: (כא) כִּי כְהַר פְּרָצִים יָקוּם כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר מַעֲשֵׂהוּ וְלָהֲבִיר עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה עֲבֹדָתוֹ: (כב) וְעַתָּה אַל תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי כָלָה וְנֶחֱרָצָה שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת עַל כָּל הָאָרֶץ: (כג) הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי: (כד) הַכָּל יוֹם יַחֲרֹשׁ הֶחָרֵשׁ לִזְרֹעַ פָּתְחוֹ וְשִׂדְּדָה הֲלֹא אִם שִׁוָּה פָנֶיהָ וְהֵפִיץ קֹצָח וְכַמּוֹן יִזְרֹה וְשָׂם חִטָּה סְדֹרָה וּשְׂעֹרָה נִסְמָן וְכֻסֶּמֶת גְּבוּלָתוֹ: (כה) וְיִסְּרָהוּ לְמִשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ: (כו) כִּי לֹא לַקֵּשׁ יָדוֹשׁ וְאוֹפַן עֲגָלָה עַל כִּמּוֹן יָסָב כִּי בְמַטֶּה יֵחָבַט קֹצָח וְכַמּוֹן בְּשָׁבֶט וְקֶלַח עַל כִּמּוֹן: (כז) לֶחֶם יוּדַק כִּי לֹא לָנֶצַח אָדוֹשׁ יָדוֹשׁ וְאוֹפַן עֲגָלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא יָדוּק: (כח) גַּם זֹאת מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת יָצָא הִפְלִיא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה:

ופתר וְאָשְׁוֵי דִינָא תַּקִּין וְזַכּוּתָא כְּאֶבֶן מַשְׁקוֹלְתָּא וְיַדְלַק רוּגְזִי בְּרוּחָנָן כְּדִבְיכוֹן וַעֲל דְּאַמַּרְתּוּן מִן קֳדָם מְעִיקָא יַחְכּוֹן

עם מיא

ר ש"י

כתרגומו: לא יבואנו. לא יגיע עלינו: שמנו כזב. שמנו עבודת כוכבים: מחסנו. מחסה שלנו: ובשקר נסתרנו. בעבודת כוכבים נעמנו להסתירנו: (טז) הנני יסד. לשון עבר הוא כמו (לעיל ג') יסד מלך וכן לריך לפתרו הנני הוא שסר יסד בכר בנזרת הנזרם לפני וסממדתי מלך משיח שיסת בליון לשון כוחן לשון מבלר ומוזק כמו עופל וכוחן (לקמן ל"ב) וכמו הקימו בחוניו (למיל כ"ג): מוסד מוסד. סרשתון שתת לפי שהוא דבוק מוסד של מוסד שהוא מוסד גמור: המאמין לא יחיש. שמאמין דבר זה לא ימהרנס לא יאמר שם למת הוא ימהר לבא: (יז) ושמתי משפט לקו. לפני בא הוחו מלך משיח תביא מליכה נזרות להסת הפוזעים שבכם ושמתי משפט יהיו להיות לקו כלומר עשים קו מדת יהיו להביא מליכם ואת לרקם עשים שאתם משקולת שמייצרת בנין שבונין בחומות כלומר שאשפ לרקם מהלכת לפניכם ומייצרת דרכיכם שיהו הפוזעים ונותרו הלדיקים: ויעה ברד מחסה כזב. הוחו כיהוי שאמרתם כי שמנו כזב מחסינו יגיע ברד ויטאטאנו. ויסס לשון מיהוי

כמו

באור

(טז) הנני יסד, כרהוי יִסַּד. אבן בוחן, לשון שהוא נבחן ונמלא חזק. פנת יקרת, מייקר ומהר שמשתמן גריכוזג), ולדעת כרד"ק, רומז בזה על מלוכת יחזקיהו, כי רצתי שם נקראו שנות. (יז) למשקלת, כלדקה תהיה משקולת, לשקול בה מעשי שהדם ושעולותיו, ושמשפ, משפט ולדקה תהיינה בארץ. ויעה, מגזרת יעים, שהם במקיות, שיוקה בהם שהדם את הבית (רד"ק), ומניו פה שהרס. וסתר, שאמרתם

עליו

עַמְמַיָּא יְגָלוּן: (יח) וִיבַטֵּיל קְיָמְכוֹן דְּעִם קְטוֹלָא וּשְׁלָמְכוֹן דְּעִם מְחַבְּלָא לָא יְתְקַיֵּם מְחַת סַנְאָה אֲרֵי תֵּיתֵי עֲלֵיכוֹן כְּנַחֲל מַגָּבַּר וּתְהוֹן לְהוֹן לְרַיְשׁ: (יט) בְּזִמַּן מָעָרוֹהִי יְגָלֵי יַתְכוֹן אֲרֵי בְצַפַּר בְּצַפַּר יֶעְדֵּי בְּיוֹמָם וּבְלֵילֵי וִיהֵי עַד לָא יְמְטֵי זִמַּן לְוָטָא תְּסְתַּכְּלוּן בְּמִלֵּי נְבִיָּא: (כ) אֲרֵי יְתְקַצַּר חֵילֵיהוֹן מִשְׁעְבּוּד

וְסֵתֶר מַיִם יִשְׁטֹפוּ: (יח) וְכֻפַּר בְּרִיתְכֶם אֶת־מָוֶת וְחָזוּתְכֶם אֶת־שְׁאוֹל לֹא תָקוּם שׁוֹט שׁוֹטֵף כִּי יַעֲבֹר וְהְיִיתֶם לוֹ לְמִרְמָס: (יט) מִדֵּי עָבְרוֹ יִקַּח אֶתְכֶם כִּי־בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יַעֲבֹר בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה רַק־זְוָעָה הָבִין שְׁמוּעָה: (כ) כִּי־קָצַר הַמַּצָּע מֵהִשְׁתָּרַע

תולדות אהרן מדי עברו סנהדרין י"ח ל"ג: כי קצר יומא ס' ע' . . סנהדרין י"ח ק"ו:

ר ש "י

כמו (מלכים ס' ז') את כיעים שנורפין נהם אפי סכירות: וסתר. שאמרתם עליו ונשקר נסתרנו המים יבטפוכו כלומר מניח המון שיסברו מלכותיכם ופסיליכם. ולשון משפט בלמור כאן יוסמיל"ת בלע"ז 1): (יח) וכפר בריתכם את מות. ויתבטל הגזירה שאר שאמרתם כרתנו ברית את מות כל כפרה לשון קנוח וסילוק דבר וכן (נרחמית ל"ב) מכפרים פניו: וחזותכם. שאר שאמרתם עם שאול עשינו חוזק: שוט שוטף. שאר שאמרתם לא יבואנו והייתם לו למרמס: (יט) בבקר בבקר. כלומר תדיר תדיר מניח עליכם גזירות: והיה רק זועה. זועה לכל השומעים: הבין שמועה. להבין שמועת פורענות שקשות שמניח עליכם כל השומעים יזועו: (כ) כי קצר המצע מהשתרע. כי מניח עליכם את אשור שוגע דומה שאכם שאר לא תוכלו להספיק עבודתו כשילים מלעו עליכם יקלר לו מהשתרע השוכב עליו.

מהשתרע

ב א ו ר

עליו, ונשקר נסתרנו, שמים יעשפוהו (רש"י). (יח) וכפר, יתבטל ויוסר, ועיין ברש"י. (יט) מדי עב"ו, בכל פעם שיעבור השוט יקח אתכם. זועה, ענין תמוהה ותמדה, כמו (קהלת י"ב) שיזועו שומרי הבית, וכאלו כתוב והיה זועה רק בבין שמועה. (כ) כי קצר, דרך משל, כאדם שהוכב על מטה, ושוא קצר, ואינו יכול להשוט רגליו ולהשתרע בו, וכן כאדם שיהכשה בשכבו במכשה שהיא קרה, ולא יוכל להתכנס ולהתעטף תחתיה, כן יהיה מחנה ישראל, כי מחנה אשור יתפשט בארצם, ולא יוכלו להשאר שם אלא ירושלים, והיא קרה וקצרה מהתכנם כלם בתוכה (מדברי רד"ק). בהתבונן,

לשון

1) יוסטיל"ת בלע"ז, Iustice, (הוא פערפעקטיאם, היא בעסערמאכונג).

מֵהִשְׁתָּרֵעַ וְהַמִּטָּתָה צָרָה מִשְׁעָבוּד תַּקִּיף וְשִׁלְטָן
מֵהִתְכַּנֵּס׃ (כא) כִּי כְהַר־פְּרָצִים מָעִיק יַסְנֵי מַרְוָא׃ (כא)אֲרֵי
יָקוּם יְהוָה כְּעֵמֶק בְּגִבְעוֹן יִרְגָּז כְּמָא דְזָעוּ טוּרַיָּא כַּר
לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ זָר מַעֲשֵׂהוּ אִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ בְּיוֹמֵי
וְלַעֲבֹד עֲבֹדָתוֹ נָכְרִיָּה עֲבִדָתֵיהּ׃ עוֹזֵיָה מַלְכָּא וּכְנִיסִין
(כב) וְעַתָּה אַל־תִּתְלוֹצָצוּ פֶּן־ דַעֲבַד לְיהוֹשָׁעַ בְּמֵישַׁר
יֶחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי־כָלָה וְנֶחֱרָצָה גִּבְעוֹן לְאִתְפְּרָעָא מִן
שָׁמַעְתִּי מֵאֵת אֲדֹנָי יְהוִה דַעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ בֵּן
צְבָאוֹת עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ יִתְגְּלֵי לְאִתְפָּרָעָא
האזינו מְרָעְבִין עוֹבְדִין נוּכְרָאִין
עוֹבְרֵיהוֹן וּמְרָפָּחִין
פּוּלְחַן טָעוָתָא פּוּלְחָנֵהוֹן׃
(כב) וּכְעַן לָא תִתְרַשְׁעוּן
דִלְמָא יִתְקְפוּן יִסּוּרֵיכוֹן אֲרֵי גְמִירָא וְשֵׁיצָאָה שְׁמִעִית מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהִים
צבאות

ר ש "י

מהשתרע משתמח להזריך מצריו לישטנדלי"ר בלע"ז1) : והמטבה צרה . סגסן מצוי שימצול עליכ יסים מקומכ דמוק לו בהתכנסו לתוכו . ורבותינו דרשוהו על עבודת כוכבים שהכעים מנשה לפיכל קלר המלע הזה משתרע משתרר עליו שני רעים . ומני פרשתיו לפי פשוטו ובדרך זה ת"י ואף מדרש רבותינו ים לייסבו על פופן הדבור כלומר למה אני מביא עליכ פורענות זו לפי שקלר המלע משתרע שני לבדו עליו שנאמר (מלכים ג' ח') הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך וכל שכן בהכניסכם מסכה עמי כביכול לר לנו המקום : (כא) כי כהר פרצים . ת"י אתי כמא דזעו טוריא כד איתגלי יקרא דה' ביומו עוזיה מלכא וכניסין דעבד ליהושע במישר גבעון וכו' כן יתגלי לאיתפרעא מדעבדין וכו' : זר מעשהו . ידמה לכם לזר כי יבא עליכם פורענות קשה : ולעבוד עבודתו . לעשות מלאכתו כמו עובדת האדמה לבוריי"ר בלע"ז2) : (כב) ועתה אל תתלוצצו . לאמר כרתנו ברית את מות : מוסריכם .

יסורין

באור

לשון אסיפה , כ"ל כשירצה להתכנס תחתיו , לא יוכל . (כא) כהר פרצים , שם הכה דוד מכה רבה בפלשתים (שמואל ב' ה' כ') , וכעמק בגבעון , אשר שם נתן ה' את אויבי ישראל בידם על ידי יהושע . זר מעשהו , שלא עשה עוד כזה מתמול שלשום (מ"ג) .

כלם

1) לישטנדלי"ר בלע"ז , Estendre : étendre, (מויסטרעקען , מויסטרעקקען) .
2) לבורי"ר בלע"ז , Labourer, (בעמרבייסען , מייכען מקקער בעסטעלען) .

צְבָאוֹת עַל כָּל יַחְבִּי (כג) הַאֲזִינוּ וְשִׁמְעוּ קוֹלִי הַקְשִׁיבוּ
אַרְעָא: (כג) אֲמַר נְבִיָא וְשִׁמְעוּ אִמְרָתִי: (כד) הֲכָל הַיּוֹם
אָצִיתוּ וּשְׁמָעוּ קָלִי אְתְפְּנוּ יַחֲרֹשׁ הַחֹרֵשׁ לִזְרֹעַ יְפַתֵּח
וְקַבִּילוּ לְמֵימְרִי: (כד) כְּכָל וְיִשַּׁדֵּד אַדְמָתוֹ: (כה) הֲלֹא אִם־
עִדַּן מִתְנַבָּן נְבִיָא לְאַלָּפָא שְׁוֵה פָּנֶיהָ וְהֵפִיץ קֶצַח וְכַמֹּן
מָאִים יְתְפַּתְּחָן אוּדְנֵי יְזָרֵק וְשָׂם חִטָּה שׂוֹרָה וּשְׂעֹרָה
חַבָּיָא וְיַקְבִּלוּן אוּלְפָן: (כה) הֲלָא אִם יְשַׁוֵּן בִּירַת
יִשְׂרָאֵל אַפֵּיהוֹן לְמֶעְבַּד נסמן

אוֹרַיְתָא וְיִתּוּב וְיַבְנֵישׁ יַתְהוֹן מְפֵּינֵי עַמְמַיָּא דְאִינוּן מְבַהְרִין בֵּינֵיהוֹן
הָא כְּקִצְחָא וְכִכְמוֹנָא דְמְזָרְרִיק וְיַקְרִיב יַתְהוֹן זַרְעָן לְשִׁבְטֵיהוֹן
הָא כְּזָרְעֵי חִטִּין עַל בַּיִר וּסְעוֹרִין עַל סוּמָנִין וְכוּסְתִּין
על

תולדות אהרן הקשיבו פקדה שפר ל"ס:

ר ש"י

יסורין: (כד) הכל היום. לשון תמיהה הוא לכך נקוד חטף פתח: יחרוש. מי שמורם לזרוע וכי החורש כדי לזרוע לעולמים חורש ל"ל מה יועיל לף הנביאים מוכיחים אתכם להחזירכם למוטב הלעולמים יוכיחו ולא יועילו: יפתח וישדד אדמתו. וכי לעולם לא יזרע אלא תמיד יפתח את האדמה בחתים ובכלי מחרישה וישדד לשון עבודת שדה יפתח וישדד בתחלה הוא עושה תלמים רחבים וסוף הוא עושה תלמים קטנים כמדרש רבי תנחומא: (כה) הלא. כן דרך החורש כיון שחורש מפזר פני האדמה ואח"כ זורע: והפיץ קצח. אם קלח הוא לזרוע זורעה בחפולה ואם כמון הוא לזרוע זורעו בזריקה קלח מין מאכל הוא: ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו. ואם תבואת הוא לזרוע כך הוא מנהגו זורע החטין בתלמי החרישה והשעורה זורע סביב לסימן והכוסמין זורע על גבולי השדה ומלריו: שורה. לשון שורה זורעה בתלמי

ומלפת

באור

(כב) כלה ונחרצה, כמו למעלה (י' כ"ג), וע"ש בנחור. (כד) יפתח, יעשה פתיחות וגומות בארץ, וכמ תלמי השדה. וישדד, יכתוש הרגבים, וזהו ויסדד, שהוא בשדה, וכותת הרגבים במקוש שיתלשם (רד"ק). (כה) והפיץ, כי לכל אחד מן הזרעים יש מקום לתוך יזרע, והקצח והכמון לריך לזרען במקום שהוא פר כחות הרגב, ודק מאד (רד"ק). קצח, הוא כעין כמון, והוא דק ממנו, והוא שחור (בן עזרא), (שומרקיי"ש), ואמר החכם נפומיום שגם ר' סעדיה ור' יונה הפתיקוהו כזה בערבי, והוא מתרגם קלח (דיל), ומעם נרעינו כמעם נרעיני הלמח הנקרא (פאנכאל). כמון, כך שמו בערבי, ולשון לרפת קוי"ן (קיממו). שורה, פי' הרל"ק בשדה, כמו (ויקרא י"ט) בשקל

ובשעורה

נִסְתָּן וְכֻסֶּמֶת גְּבֻלָתוֹ: (כו) וְיִסְּרוֹ עַל תְּחוּמִין: (כו) הָא כָּל
לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהָיו יוֹרֶנּוּ: (כז) כִּי אִלֵּין אוּלְפַּן דְּדִין דְּיֵרְעוּן
לֹא בֶחָרוּץ יוּדַשׁ קִצָּח וְאוֹפַן דִּי אֱלָהָא מְחַוֵי לְהוֹן
עָגָלָה עַל־כַּמּוֹן יוּסָּב כִּי בַמַּטֶּה אוֹרְחָא דְּתַקָּנָא דִּי יְהָבוּן
יֶחְבָּט קִצָּח וְכַמּוֹן בַּשָּׁבֶט: בָּהּ: (כז) אֲרֵי לָא בְּמוֹרִינִי
(כח) לֶחֶם יוּדָק כִּי לֹא לָנֶצַח בַּרְזְלָא מַדְרְכִין קִצָּחָא
דגש אחר שור"ק קמץ בז"ק אדוש וְגַלְגַּלֵי עָגְלָא עַל כְּמוֹנָא
בְּמַחְבּוֹטָא: (כח) יַת עֲבוּרָא מַדְרְכִין אַף יָתַיהּ אֲרֵי לָא מְחַזְרִין אֲרֵי בְחוּטָרָא
לעלמא חָבְטִין קִצָּחָא וְכַמּוֹנָא

ר ש"י

ונמלמת סורס על הסעורין והכוסמין: (כו) ויסרו למשפט וגו'. לפי שהיו יורעו לו לנלח יפלח נביאים להוכיחו אחרי שחיטו שומע לתוכחת הוא ייסרנו במספרי יסורין כדי שתועיל עמל תוכחתו שהוכיח כאן שמשוח פני הארץ לזרוע כדי שתגלה עמל פריסתו שחרס: (כז) בחרוץ. הוא עץ עשוי חריצים חריצים ושמו מורג וממחך גו פקעין להיות תכן: כי לא בחרוץ. דמין את הקלח. לפי שזרעו הוא לגלח מתוך קשין שלו וכן על כמון לא יסבו אופן עגלה לדושו לפי כי קל הקלח להוציאה במטה וכמון בשבט: (כח) להם יודק. ואת מי דקיס בדברים קשין את הלחם של חבואה לפי שחיים נוהם ליחבט: כי לא לנצח אדוש ידושנו. הרי כי זה משמש בלשון חלה

לא

באור

וגמזורס. ולד"ק כמו בסי"ן ימנית, לשון חומס, ומדמיס חומו של סורס בחלמוד (רייחס ליילס), ולפי זה הוא דומס של נסמן ושל נבולתו, וכן מתורגם. נסמן, תרגם סכסדי על סומכין (מוין דיא בעליינעסטען סטעללען). וכוסמת, מיספיל"מת בלע"ז (רד"ק), מלשון מעלקית (מוכר סעמען), והוא מין חטים. גבולתו, על תחומיס (סכסדי). וסכנוי מוסב על תדמתו, ורמוי נבולתו. (כו) ויסרו, תוכחת דברים בלמוד, כמו (מעלי ל"ה) מאר יסרתו אמו (פרמאהנען, מונטפרוויזען). אבל אם הוא לשון יסורין ועונש, אין סכמשל דומס למשל. (כז) בחרוץ, כלי דיקס והוא קרס עב וכבד כעין נת (מיינס קונפענאָרשיגע בקחוס), ותחוזים בו מלמעס מנגיס חדים סמחתכים את סדגן, ונקרא בל"ע (דרעסקויטשען), ולעת עתה יתמצו בו סדגים במחוזות ספרד סדרומית. ושמו סריוק בלשונס. ואופן עגלה, אין עגלה שים בס מוסיס עס הריני ברזל המחתכים את סתבן, ודוחים את סדגן מן הסנלים ולא יתכוסו, כי יפול מבינים תרגס, ושמש בלשון רומי oplostellum פוניקוס, ובל"ע (דרעסווומגען). ואמר: בקלח לא יודס בחרוץ, ואופן עגלה לא יוסב על כמון, כי סגרגינים הללו קטנים מאוד, ולא יפלו בקלות מן בקליפס, רק יתבעו אותם במטה עץ ובשבט. (כח) לחם יורק, מיני התבואות שעושים

מסס

לְעַלְמָא אַדְרָכָא יַדְרְכִנֵּיהּ וּמְבַלְבֵּיל בְּגַלְגַּלֵּי עֲגָלָתֵיהּ וּמַפֵּרֵישׁ יַת עִבּוּרָא וּמַפְרַח יַת דּוּקָא: (כח) אַף דָּא מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת נַפְקָא דְּאַתְקִין עַלְמָא בְּמַחְשָׁבַת דַּעֲתֵיהּ רַבְּתָא אַסְגֵּי עוֹבָדֵי בְּרֵאשִׁית בְּסַגֵּי חוּכְמָתֵיהּ:

אָדוֹשׁ יְדוֹשֶׁנּוּ וְהָמָם גִּלְגַּל עֲגָלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא יְדָקְּנוּ: (כח) גַּם־זֹאת מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת יָצָאָה הִפְלִא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה:

הוי

ו

תולדות אהרן הפליא עצה סנהדרין נ' כ"ו · ע"ז ח' ט"ו:

ר ש"י

לא לגלת כותבין עליו לפי שלעולם לא יכחדו גרעיני הזרע להיות נדפין ליכתב ע"י החרוז ומופין הענלה. אדוש ידושנו כמו עשה יעשה (יחזקאל ל"ח) לקף יגיפך (לעיל כ"ב) ומל"ף זו באה במקום ה"א כמו ומחרי כן תחבר יהושפט (דברי הימים ב' כ') כמו התחבר אף כאן אדוש ידושנו וכן חברו מנחם: והמם גלגל עגלתו ופרשיו. וכשמבניין עליו תוסיף ענלה לדוקו ולדושו אפי' הגלגל הומם ומשתבר וכן שאר כלי הענלה עמו המפריסים את התבואה מקדים לא ידוקנו והחתים תינח נידוקין להיות נעתין: (כט) גם זאת מעם וגו'. גם זאת כדרך דבי תבואה וחובטי קלח וכמון מעם הקב"ה יצאה: הפליא עצה. להרהותם רמזים בדרך חידות מגל נפלא ומכושים כי כאשר הכמון והקלח תינח מכנידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחבטין בקל כך אלו הייתם ממהרין לקבל מוסר לא היה מכניד עליכם גזירות ואתם קשים לקבל תוכחות כתבואה הקשה לדוש לכך יכניד עליכם הרבה ולא לגלת לכליים יניב וידקה

כאשר

באור

שהם לחם, כמו שחטים ושעורים וכוסמים, שם גלגל יודקו ע"י החרוץ ומופני העגלה, ובא יודק במקום יודם. ולדעת הרד"ק אמר יודק על התבן שעל הזרע שידוק בדישה, עד שיתגלה הזרע שבתוכו. אדוש, במל"ף נוספת, או שהשרש אדום, ומחובר אל 'דושנו מן דום, כמו אף אפיים (ירמיה ח'). והמם, ענינו סבוב בחוזק ומהומה (מואחער שרייבען). והטעם, מי שהם התבואה יסובב גלגל עגלתו, והוא המופני הנמשך על לנורי הדגן, להפיל הגרעינים מן התבן. ופרשיו, סוסיו, ר"ל ויסובב ג"כ סוסיו, כי התבואה היתה נדושה ע"י שוריס וסוסים בלא עגלה. ודומה לזה יאמר המתכנה (מיין פעטער מוך דער רייטבאהן סוואפען). לא ידוקנו, לא ידושנו הרבה זמן תרוך יותר מדאי, כדי שלא יפיו הגרעינים נדקים תחת המופנים או תחת פרסות הסוסים, כי אז תינח רחוים לטחון, ולעשות ממנו קמח למאכל האדם. (כט) גם זאת, על התבונו כי זה אמרתי לכם מלבי, כי גם זאת החידה, כמו הדברים שאחרים שאני אומר לכם, מעם ה' נצאת יצאה, שהשליח נותן עצה ומגדיל תושיה (מדברי רד"ק) ומתרץ לבאר המשל והנמשל. תושיה, תכמה, והוא מגזרת יש (בן עזרא), וכן תרגם הכשדי בסגי חוכמתיה.

תרגם

כט (א) הַוי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל
קִרְיַת חָנָה דָּוִד סְפוּ
שָׁנָה עַל־שָׁנָה חַגִּים יִנְקֹפוּ:
(ב) וְהֵצַיְקוֹתִי לַאֲרִיאֵל וְהָיְתָה
תַאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה וְהָיְתָה לִי
כַּאֲרִיאֵל: (ג) וְחָנִיתִי כַדּוֹר
עָלַיִךְ
מָצוֹר וְהַקֵמֹתִי דָיִק עָלַיִךְ

כט (א) וַי מַדְבְּחָא מַדְבְּחָא
דְּבְנֵי בְקַרְתָּא דִּי
שְׁרָא בָּהּ דָּוִד מִן קֳדָם
כְּנִישַׁת מַשְׁרְיָן דְּמִתְכַּנְּשִׁין
עֲלָהּ שָׁנָא בְּשָׁנָא בְּדַחֲגִין
יִבְטְלוּן: (ב) וְאָעִיק לְקַרְתָּא
דְּמַדְבְּחָא בָּהּ וּתְהֵי צַעֲרָא
וְרִיקָנָא וּתְהֵי מַקָּפָא
קָדָמַי דַּם קְטִילִן כְּאַקָּפוּת
מַדְבְּחָא דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא בְּיוֹמָא דְּחַגָּא סְחוֹר סְחוֹר: (ג) וְאַשְׁרֵי
עָלַיִךְ

תולדות אהרן הוי אריאל מדות ל"ז:
ר ש "י

כאשר לא נגלה מדום ידוסנו ויכלו חלי מכותיו ומתם לא תכלו דוגמת המיתת הנגלע והענלם והחעין לא ידוקו ולא לייתם נוחים לכלות לא היה נודע מחכם ביסורין קטין כשתני הזה כשהוא יודע שפשתנו יפה הוא מקים עליה:

כט (א) הוי אריאל · ת"י מדבחא דק' ולף יחזקאל קרלו כן שנאמר (יחזקאל מ"ג) ומלריאל שתים עשרה ע"ש לף של מעלה שהיתה רובלת כלרי ע"ג המזבח כמו שהניחו בסדר יומא. ורבותינו פירשוהו על ההיכל שהיה לר מלמוריו ורחב מלפניו: קרית חנה דוד · דלימבני בקרתא דשרא בה דוד: ספו שנה על שנה · ותמיד עונותיכם הולכים וחזקים עד שחגים שלכם יגיפו ויכריחו לעון נוקף זית (לעיל י"ז): והיתה לי כאריאל. תסג מוקפת חלוי חרב כמזבח המוקף זבחי בהמה: (ו) כדור. כעורה של נייסות מקיפות: מוצב · לשון כרקוס המוצב על העיירות

באור

כט (א) אריאל, במזבח נקרא מריאל, וכן בספר יחזקאל (מ"ג ט"ו) ומהאריאל ולמעלה קרנות מרבע. (רד"ק) וכן תרגם שכשדי: ווי מדבחא דבני בקרתא די שרא בה דוד. ולד"ע הם גדולם וחמיות לירושלים, מורכב מן מרי ומן אל (נקטפם לקוף), ופעמים עיר הגבורים, שים בה מבני חיל למלחמה. ספו, בדרך כתוב ספו שנה על שנה, ואם עוד חגים יעבירו בשנה, אבל הרעה לא תאחר מלבוא. ינקופו, מענין סיקף ותקופה, ולף שמינה משרשו. (ב) והציקותי, תבוא ירושלים במלוק ע"י מחנה אשור. תאניה ואניה, קול בכי ויללה, שיבכו בירושלים על אחיהם, כאשרנים בערים סביבותיהם. כאריאל, ירושלים תהיה לי כמו המזבח, שמוקף זבחים, כן תהיה היא מוקפת הרוגים, בערים אשר סביבותיה, (רד"ק): ולד"ק נקרא המזבח מריאל, לפי שהיה מוכל הקרבנות, ע"י שריפת האש, כארי חוק הטורף בהמות ואוכלן לרעבון. ולד"ע כארי שדורס וטורף, כן ירושלים אוכלת יושביה כאשר. (ג) וחניתי, כי במלותי וברלוני יעשה מלך אשור מה שיעשה, וכן ונתתי ופקימותי. כדור, הסרה כ"ף הדמיון, או בי"ת בהמות, ר"ל בכדור, ופירושו

סביב

עֲלָךְ מַשְׁרְיָן וְאָבְנֵי עֲלָךְ כְּרָקוֹם וְאָצְבּוֹר עֲלָךְ מְלֵיתָא: (ד) וְתִמָּאבִין מֵאַרְעָא תְּמַלְלִין וּמֵעַפְרָא יְנַצְפָּן מִלַּיִךְ וִיהֵי כְּאוּב מֵאַרְעָא קָלָךְ וּמֵעַפְרָא מִלַּיִךְ יְנַצְפָּן: (ה) וִיהֵי כְּאָבָק דַּקִּיק הֲמוֹן מְבַדְּרָיִךְ וּכְמוֹץ דָּעֲדֵי אִתְרְגוּשָׁא תַּקִּיפִין וִיהֵי בְּתֵכֶף אִתְרְגוּשָׁא: (ו) מִן קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת תִּתְפַּקֵּד בְּרַעַם וּבְרַעֲשׁ וְקָל גָּדוֹל סוּפָה וּסְעָרָה וְלַהַב אֵשׁ אָכְלָה: (ז) וְהָיָה כַּחֲלוֹם

עֲלֶיךָ מְצֻרוֹת: (ד) וְשָׁפַלְתְּ מֵאֶרֶץ תְּדַבֵּרִי וּמֵעָפָר תִּשַּׁח אִמְרָתֵךְ וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ וּמֵעָפָר אִמְרָתֵךְ תְּצַפְצֵף: (ה) וְהָיָה כְּאָבָק דַּק הֲמוֹן זָרַיִךְ וּכְמֹץ עֹבֵר הֲמוֹן עָרִיצִים וְהָיָה לְפֶתַע פִּתְאֹם: (ו) מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת תִּפָּקֵד בְּרַעַם וּבְרַעַשׁ וְקוֹל גָּדוֹל סוּפָה וּסְעָרָה וְלַהַב אֵשׁ אוֹכְלָה: (ז) וְהָיָה כַּחֲלוֹם

חזון

המון

תולדות אהרן ושפלת ר"פ נ': והיה כאוב סנהדרין ז' ס"ח:

ר ש"י

תעירות: מצורות. לשון מלור: (ד) מארץ תדברי. יהא נראה כאלו דבור היוצא מפיך יוצא מתחת הקרקע: אמרתך תצפצף. להתחנן אלי ומתוך תחנתך יכמרו רחמי. לפליף הוא לשון קול לחש כקול עופות דקים: (ה) והיה כאבק דק המון זריך. מוכלוסי סנחריב שיהיו למאכלת עם ויעשו לנך: והיה. הדבר הזה: לפתע פתאום. מקרא סתלוס: (ו) מעם ה' צבאות תפקד. ומחרי שתשפלי ותלפלף לתרתך תפקד תריעל מאתי להושיעם ברעש וברעם וגו': (ז) והיה כחלום, שדומה שרואה ולא ראה כך יהיה המון כל הלוחמים ידמו לישנים ולא תעלה בידם:

וכל

ב א ו ר

סביב, (בל"ג). מצב, מגזי מלחמה הנריס עליה (מיליטערישע פאסטען), כמו (שמואל ב' י"ד) במלא ומשחית, וכן במ"ס בספ"ת. מצרות, הרגיש מן ובנית מלור, והוא הדיק שעושים הנריס עליה. (ד) ושפלת, תדברי בשפל קול, כאלו יצא הקול מתחת הארץ, וכן תשחו כאלו הארירה היא שחוחה. כאוב, קולך יהיה כקול אוב, והכוונה פה על הרוח (גייסט גערעדעט), ולא על בעל פאוב המעלה אותו. תצפצף, לשון קול לחש כקול עופות דקים (רמ"י). (ה) המון זריך, המון מוכיך הסובבים אותך. והיה, הדבר הזה. (ו) תפקד, מעם ה' תהיה הפקידה הזאת על הנריס, ברעש בגלגל, ברעם

בארץ

חֲזוֹן לַיְלָה הָמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצֹּבְאִים עַל־אֲרִיאֵל וְכָל־צֹבֶיהָ וּמְצֻדָתָהּ וְהַמְצִיקִים לָהּ׃ (ח) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יַחֲלֹם הָרָעֵב וְהִנֵּה אוֹכֵל וְהֵקִיץ וְרֵקָה נַפְשׁוֹ וְכַאֲשֶׁר יַחֲלֹם הַצָּמֵא וְהִנֵּה שֹׁתֶה וְהֵקִיץ וְהִנֵּה עָיֵף וְנַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה כֵּן יִהְיֶה הָמוֹן כָּל־הַגּוֹיִם הַצֹּבְאִים עַל־הַר צִיּוֹן׃ (ט) הִתְמַהְמְהוּ וּתְמָהוּ הִשְׁתַּעֲשְׁעוּ וְשַׁעוּ שָׁכְרוּ וְלֹא־

יין

חמר

הָמוֹן כָּל עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְּשִׁין עַל קַרְתָּא דְּמַדְבְּחָא בָּהּ וְכָל מַשְׁרְיָתְהוֹן וְחֵילֵיהוֹן וְדִמְעַקִּין לָהּוֹן׃ (ח) וִיהֵי כְּמָא דִּי יַחֲלוֹם כַּפְנָא וְהָא אָכֵיל וּמִתְעַר וַחֲסִירָא נַפְשֵׁיהּ וּכְמָא דְּיַחֲלוֹם צַחְיָא וְהָא שָׁתֵי וּמִתְעַר וְהָא מְשַׁלְהֵי וְנַפְשֵׁיהּ מְשַׁלְהֵיָא כֵּן יְהֵי הָמוֹן כָּל עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְּשִׁין עַל טוּרָא דְצִיּוֹן׃ (ט) אִתְרְפוּ וּשְׁהוּ אִשְׁתְּגִישׁוּ אִדְּמַמּוּ וְאִשְׁתְּמָמוּ רְווּ וְלָא מִן

מלי

וכל צוביה. המליכים עליה מלכ ומשחית סקורין לנכי"ל בלע"ז 1) כמו שנאמר בשמואל (שמואל ג' י"ד) ממלכ ומשחית חרדו: (ח) שוקקה. תאכס וכן ואל מיכך תשוקתך (בראשית י"ג): כן יהיה וגו'. לא ישיגו תאותם אשר יזמו לעשות: (ט) התמהמהו. היו מחושים להסתכון לחשוב על מעלליכם: ותמהו. ותהיו תמיהים על קילקוליכם: השתעשעו. לשון עיניו הסע (לעיל ו') היו עורים מרחות. שכרו עלמיכם ולא

מיין

באור

בארץ, ובקול גדול, בשופר ובערפ עם לסב פם, ובסעם, על נאת המלאך על מחכת תשור להכחידו, (בן עזרא). (ז) צוביה, כמו נוסחים בעל"ז, ובשמשם תות תסו"י, וסומלם תמועתם על תות שוחית, ר"ל הנוסחים עליה ועל מנודתה, והכתוי על ירושלים. ומצדתה, שם קנוץ, כל המנודות אשר היו בירושלים, או בכוונם מְצָדַת ציון (שמואל ג' כ'), ורמוי הנד"י בקנו"ץ. (ח) והיה, כאשר יחלמו הרעב והצמא, ובשם שם תוכלים ושותים ושבעים, ויקיצו, ובשם חלום, כן ידמו המוני סנחריב, ללכוד את ירושלים, ופתאום יפגד מחנהו, ותקותו עברה כחזיון לילה, ונספרם שמחתו לאכל מר. שוקקה, מבקשת משקה. (ט) התמהמהו, עניני תימור ועכוב, ושרשו מסס וסע"ן כפולה, או מסס וסעי"ן כפולה. וסנגיע מדבר כנגד סעם, הנקבלים לשמוע דבריו, וסם עומדים בחוכים קשובות ועינים פתוחות, לגל דבריו לימם נכונים בלבבם, כי לא המיטו סיסיס דבר נדול כזה פתאום. השתעשעו, לשון שחוק ותעוג, מן ומלי שעשועים יום יום

מלי

1) לנכי"ל בלע"ז, Gen wille, (פוינרפרפר) ועיין (שמואל ג' י"ג כ"ג).

חֲמַר טְעוֹ וְלָא מִן עַתִּיק׃ (י) אֲרֵי רְמָא בֵּינֵיכוֹן יְיָ
רוּחַ דְּטָעוּ וְאַטְמַר מִנְכוֹן
יָת נְבִיָּא וְיָת סַפְרָיָא וְיָת
מַלְפָּיָא דַּחֲווֹ מַלְפִין לְכוֹן
אוּלְפַן אוֹרַיְתָא טַמָּר׃
(יא) וַהֲוַת לְכוֹן נְבוּאַת
כּוּלָּא כְּפִתְגָמֵי סִפְרָא
דַּחֲתִים דְּאִם יִתְנוּן יָתֵיהּ
לְדַיָּע סִפְרָא לְמֵימַר קְרִי
כְעַן דֵּין וַיְמַר לֵית אֲנָא
יָכִיל אֲרֵי חֲתִים הוּא׃
(יב) וְיִתְיְהַב סִפְרָא לְדַלָּא
יָדַע סִפְרָא לְמֵימַר קְרִי
כְעַן דֵּין וַיְמַר לֵית אֲנָא
יָדַע סִפְרָא׃ (יג) וַאֲמַר יְיָ

חלף

יֵין נָעוּ וְלֹא שֵׁכָר׃ (י) כִּי־נָסַךְ
עֲלֵיכֶם יְהוָה רוּחַ תַּרְדֵּמָה
וַיַּעַצֹם אֶת־עֵינֵיכֶם אֶת־
הַנְּבִיאִים וְאֶת־רָאשֵׁיכֶם הַחֹזִים
כִּסָּה׃ (יא) וַתְּהִי לָכֶם חָזוּת
הַכֹּל כִּדְבְרֵי הַסֵּפֶר הֶחָתוּם
אֲשֶׁר־יִתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־יוֹדֵעַ
הַסֵּפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא־זֶה וְאָמַר
לֹא אוּכַל כִּי חָתוּם הוּא׃
(יב) וְנִתַּן הַסֵּפֶר עַל אֲשֶׁר לֹא־
יָדַע סֵפֶר לֵאמֹר קְרָא נָא־זֶה
וְאָמַר לֹא יָדַעְתִּי סֵפֶר׃ (יג) וַיֹּאמֶר

ספר קרי ארני

ר ש׳ י׳

מיין למס כי נסך ס׳ וגו׳. לשון מזג כמו מסכה יינם (משלי ט׳) או לשון נסיכות משליט בכם רוח תרדמה. על פושעי ישראל היה ניבא שהיו חוזים בכוכבים לכך הם אומרים מי ימת עלינו שם יבא מויב עליהם יכולנו לעשות לה הומת אם סביב או להקיפה ים הגדול: (יא) חזות הכל. כל מה שהייתם חוזים בגולות יהיה מכוסה מכם כדברי מגרת החתומה בשעה שאר יתנוה לקרותה ליודע לקרות מגרת ואמר לו אוכל שכבר אין לי כוח בתוכה לפי שהיא חתומה: (יב) ונתן הספר על אשר לא ידע ספר. כשר שלין ממנו ופותחין חותמה ונותנין אותה למי שאינו מכיר לשון מגרת ואומרין לו

באור

(משלי ח׳). ושעו, לשון מיחה וסתימה, כמו ולא תשעינם עיני הרואים (למטה ל״ג). ולדעת רש״י גם כשתעשו מענין זה. או ענין ושוטו כמו אל תשתע בשתעול (למטה מג י׳) לשון רפיון וכמשת כלב, ורמוי לתרגם (פרנסים מייך ור, מיהר וחוש טען למגען). (י) נסך, יניקה וסגיכה, כמו (שמות ל״ו) ונסך לו תסכו עליו, ומליצת סגיכת רוח כמלאת ברכה בנביאים. ויעצם, ויסגור, וכן מן הקל (למטה ל״ג) ושומם עיניו. הנביאים, ביאור של עיניכם, ומיבנו משלם בגבואם, וכן כחוזים ביאור של רמזיכם. וכסיכה, ויעלם את עיניכם. ואת רמזיכם כשם. (יא) חזות הכל, כל המזיוטת מאר

נמו

אֲדֹנָי יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רִחַק מִמֶּנִּי וַתְּהִי יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה׃ (יד) לָכֵן הִנְנִי יוֹסִף לְהַפְלִיא אֶת־הָעָם־ הַזֶּה הַפְלֵא וָפֶלֶא וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמָיו וּבִינַת נְבוֹנָיו תִּסְתַּתָּר׃ (טו) הוֹי הַמַּעֲמִיקִים מֵיְהוָה לַסְתִּר עֵצָה וְהָיָה בְמַחְשָׁךְ מַעֲשֵׂיהֶם וַיֹּאמְרוּ מִי

ראנו

תולדות אהרן ותהי יראתם עקדם ספר כ"ף : לכן הנני שכח כ' קל"מ : הוי קמץ ו' ע"ט :

חֲלַף דְּאִתְרַבְרַב עַמָּא הָדֵין בְּפוּמְהוֹן וּבְסִפְוָתְהוֹן מְיַקְּרִין יָקָרַי וְלִבְּהוֹן אִתְרָחֵיק מִדְּחַלְתִּי וַהֲוַת קֳדָמַי כְּתַפְקִידַת גַּבְרִין מַלְפִין׃ (יד) בְּכֵן הָא אֲנָא מוֹסִיף לְמִמְחֵי יָת עַמָּא הָדֵין מָחֵן מַפְרְשָׁן וְתֵיבַד חוּכְמָתָא מֵחַכִּימֵיהוֹן וְסוּכְלְתָנוּתָא מִסּוּכְלְתָנֵיהוֹן תִּטְמַר׃ (טו) וַי דְּמִתְמַן לְאִסְתְּרָא עֲצָא מִן קֳדָם יְיָ וַהֲוָה כְּדִבְקַבְלָא עוֹבָדֵיהוֹן וְאָמְרִין לֵית דְּחָזֵי לָנָא

ולית

רש"י

לו קרא נא זה ומר לא ידעתי ספר : (יז) יען כי נגש העם הזה . יונתן תרגם חלף דאתרבר עמא הדין כלומר נגשו להנביא עלמן עד לשמים הם מרחין עלמן כמכבדין לומי בפה ובפי ולא לבם הרחיקו ממני ותהי יראתם אותי לא בלב אלא כי אם במלות סאנשים המלמדים אותם התרגו כנכנעים מלפניו כדי לפחותו בפיהם : (יד) לכן הנני . הוא אשר יוסיף להפליא פלא ומופת על פלא כיסוי על כיסוי אומם על אומם ומהו הפלא ופלא וחכמת חכמיו קאם סילוקם של חכמי ישראל כפלים כחורבן בית המקדש וכל קלות שבמשנה תורה שבכולן היו חלה הפלאה אחת והפלא ה' את מכותך (דברים כ"ח) וכאן שתי הפלאות : (טו) לסתיר עצה . כמו להסתיר עלה :

הפככם

באור

נגו אלי מאת שאל ואשר הגדתי לכם . (יד) יוסף , רצוי בשמ"ך בגי"ם , והוא ניסוי פועל מבנין הקל , וכן למעלה (ל"ח ה') . להפליא , לעשות בהם מופתים יותר מפלאים . אבדה , חכמיו וסנוניו לא ידעו תרופה למכת הרעב , ושיח כאילו אבדה חכמתם , ותבונתם נסתתרה . (טו) המעמיקים , מסתירים מחשבתם בעומק לבם . ומלי כיוון על כת המתקשרים להסגיר את העיר אל הצרים עליה , או על הכת אשר שמו בחומה במלך מצרים , כמו שסוכיחם על זאת בפרשה שלאחר , ושיו מרחים עלמם כשלמיים בה' ובנביא

וְלֵית דְּיַדַּע בְּעוֹבָדָנָא : (טז) הַלְמָהְפַּךְ עוֹבְדֵיכוֹן אַתּוּן בָּעַן הָא כְּמָא דְּטִינָא בְּיַד פָּחָרָא כֵּן אַתּוּן חֲשִׁיבִין קֳדָמַי הָאָפְשַׁר דְּיֵימַר טִינָא לְעָבְדֵיהּ לָא עֲבַדְתָּנִי וּבְרִיְתָא דְּתֵימַר לְבָרְהָא לָא חַכֵּימְתְּ לִי : (יז) הֲלָא עוֹד צֵיבְחַר כְּזֵעִיר וְיִתּוּב לְבְנָן לְמֶהֱוֵי כְּבַרְמְלָא וְכַרְמְלָא קְרִינִן סַגִּיאִין יְתִיב : (יח) וְיִשְׁמְעוּן בְּעַדָּנָא הַהִיא דְּכְחֵירְשִׁין

ראֵנוּ וּמִי יְדָעֵנוּ : (טז) הָפְכְּכֶם אִם־כְּחֹמֶר הַיּוֹצֵר יֵחָשֵׁב כִּי־יֹאמַר מַעֲשֶׂה לְעֹשֵׂהוּ לֹא עָשָׂנִי וְיֵצֶר אָמַר לְיוֹצְרוֹ לֹא הֵבִין : (יז) הֲלוֹא־עוֹד מְעַט מִזְעָר וְשָׁב לְבָנוֹן לַכַּרְמֶל וְהַכַּרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב : (יח) וְשָׁמְעוּ בַיּוֹם־הַהוּא

החרשים

מלי

ר ש י

(טז) הפככם אם כחמר היוצר יחשב . מהפוכות שלכם הזאת אתם יודעים שהוא כחומר סיוצר כמו שאין החומר יכול לומר לעושהו לא עשאני כך אינכם יכולים לומר שאיני מבין מעשיכם : אם כחומר וגו' . לפון תמיה הוא ויש תמיהות מתקיימות : לעושהו . כמו על עושהו ודוגמתו ואמר פרעה לבני ישראל (שמות י"ד) פן יאמרו לי אחם כרגאסו (שופטים ט') : ויצר אמר ליוצרו לא הבין . אמר על יוצרו לא סבין מה בינרי והלא הוא בנה את המעמוניות והחדרים והמחזקות : (יז) הלא עוד מעט . בימים מועטין נקל בעיני אם תשובו אלי : ושב לבנון . שהוא יער עתיד להיות כרמל וייטוב שדות וכרמים : והכרמל ליער יחשב . תירגם יונתן קרוין סגיאין יתיב . ואגדה בבראשית רבה מורשין דבר אינם . יפוב ערים ובני אדם רוסף ואלא כיער הזה שהוא אלא עתיד : (יח) ושמעו ביום ההוא וגו' . ותיבעל הקללה האמורה למעלה כי נסך עליכם ה' וגו' ותהי לכם

חזות

ב א ו ר

ובנגיע , ובמסתריס התנגדו לעשות . (טז) הפככם , קריאה , ובנפרד הפך , ושם"ל בקמץ חטף , בפלס קודם קדשכם . ואם הוא מן הפך רמוי שם"ל בפתח , ושיטרו , דור תהפוכות ! מיך תחשבו להסתר מפני יוצרכם . ויצר , הוא שם לכלי , שטוחר ביד סיוצר . (רד"ק) . לא הבין , כתתנאם גורם על החיים שאין יוצר אותם , לשון : נפחת מעשהו , כי לא סבין ממלאכתו . וכלוונם כמו לא הכין בכ"ף (מר המט מיך ניכם בערייסעם ד' ה' שערפערטינג) , והוא כמו לא עשני כקודם לו . (יז) הלא , אתם לא תשיתו לב אל הבאתי , שם' ינן עליכם , אבל עוד מעט ויהיה כאשר דברתי , ואז תשמעו ותביטו דברי . לבנון , כאל יפוך את הלבנון , שהוא מקום שלעיס יבשים , לשדות מלאים כל פרי , והכרמל יהיה נעוץ בתילות גדולים , וידמה ליער לומח עליס . לכרמל , הוא

מקוס

הַחֵרְשִׁים דִּבְרֵי־סֵפֶר וּמֵאֹפֶל
וּמֵחֹשֶׁךְ עֵינֵי עִוְרִים תִּרְאֶינָה׃
(יט) וְיוֹסִפוּ עֲנָוִים בַּיהוָה שִׂמְחָה
וְאֶבְיוֹנֵי אָדָם בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
יָגִילוּ׃ (כ) כִּי־אָפֵס עָרִיץ וְכָלָה
לֵץ וְנִכְרְתוּ כָּל־שֹׁקְדֵי אָוֶן׃
(כא) מַחֲטִיאֵי אָדָם בְּדָבָר
וְלַמּוֹכִיחַ בַּשַּׁעַר יְקֹשְׁשׁוּן וַיַּטּוּ
בַתֹּהוּ צַדִּיק׃ (כב) לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה
אֶת־אַבְרָהָם לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ

יעקב

מְלֵי סְפַר וּמְקַבֵּיל וּמַחְשׁוֹךְ
עֵינֵי כְּמָן דְּחָזְיָן׃ (יט) וְיוֹסְפוּן
מְקַבְּלֵי עוּלְבַּן בְּמֵימְרָא
דַיְיָ חֶדְוָא וַחֲשִׁיכֵי בְנֵי
אֲנָשָׁא בְּמֵימַר קַדִּישָׁא
דְיִשְׂרָאֵל יְבָעוּן׃ (כ) אֲרֵי
סַף מְעִיקָא וְאָשְׁתֵּיצֵי
בָּזָא וְסָפוּ כָּל דַּהֲווֹ
מְשַׁחֲרִין לְמֵינָס׃
(כא) מְחַיְבִין בְּנֵי אֲנָשָׁא
בְּמִלֵּיהוֹן וְלִרְמוּכַח לְהוֹן
בֵּית דִּינָא בְּתַרְעָא פְּחָגֵמֵי
אוֹרַיְתָא בָּעָן לֵיהּ תַּקָּלָא
וְאַסְטִיאוּ בְשִׁקַּר דִּין
זַכָּאִין׃ (כב) בְּכֵן כְּדֵנָן
אָמַר יְיָ עַל בֵּית יַעֲקֹב

דִּפְרִיק יָת אַבְרָהָם לָא מִכְּעַן יְבַהֲתוּן דְּבֵית יַעֲקֹב

ולא

תולדות אהרן לכן כה אמר סנהדרין ס' י"ס :

ר ש "י

מזות הכל ומעשה מכשה מכמיו : (יט) ענוים . סנלגים שסבלו עולו של הקדוש ברוך הוא ונזרותיו : (כ) כל שוקדי און . הרוקדים ומתבוננים היאך יפעלו און : (כא) מחטיאי אדם בדבר . הם נביאי השקר : ולמוכיח בשער יקושון . ולדמוכח להון בתרעא בעו ליה תקלא לשון מוקש : ויטו בתהו צדיק . ומעמידו בשקר דין זכאין : (כב) אשר פדה את אברהם . מאור כשדים : לא עתה יבוש יעקב . מלגיו : ולא עתה פניו

יחורו

ב א ו ר

מקום שדות וכרמים (רד"ק) . (יח) החרשים . עם ישראל ויהודם מאחר שיתם מזנם עליה משמוע את דברי הנביאים ישמעו את מצות ה' הכתובות בספר תורתו , ומאחר שעיניהם מרמות , יראו עתה מעשי ה' הגדול והנורא . (יט) ענוים , מעונים ומדוכאים . (כ) אפס , הגדיקים ימלטו , כי ערי יהודה הנלורות נתפנו , וכרתו שופטי למו , כאחר שירשתי למעלה . (כא) שוקדי און , הרוקדים ומתבוננים , היאך יפעלו און (רמ"י) . (כא) מחטיאי , יחטו לחברים בדבריהם . יקשון , הקל מן יקש בתוספת ט"ן , וכרעני יַקְשון , כמו יֵרֵדוּ בעתיד , ועניני מוקש . ויטו , ומעמידו בשקר דין זכאין . (הכשדי) . וכן (עמוס ה' י"ב) ומניעים בשער הסו . (כב) לא עתה , הלו הים יעקב

וְלָא כִּכְעַן אַפֵּיהוֹן יְשַׁתְּנוּן:
(כג) אֲרֵי בְמַחֲזוֹהִי גְבוּרָן
דְאַעְבֵּיד לְבְנוֹהִי טָבָוָת
אַבְרָהָם לְזַרְעֵיהּ בַּתְרוֹהִי
עַל אַרְעָהוֹן בֵּינֵיהוֹן
יַקְדְּשׁוּן שְׁמִי וְיֵימְרוּן קַדִּישׁ
עַל קַדִּישָׁא דְיַעֲקֹב וְעַל
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יֵימְרוּן
תַּקִּיף: (כד) וְיֵדְעוּן דְלָא
אָלִיפוּ רוּחַ דְסוֹכְלְתָנוּ
וְדָהָווּ אָמְרִין לֵית כָּל אִלֵּין
יָקְבְּלוּן אוּלָפָן:

יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ:
(כג) כִּי בְרְאֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה
יָדַי בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי
וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ: (כד) וְיֹדְעוּ
תֹעֵי־רוּחַ בִּינָה וְרוֹגְנִים יִלְמְדוּ־
לֶקַח:

ל (א) וַי בְּנָיָא מְרוֹדָיָא
אֲמַר יְיָ לְמֶעְבַּד
עֲצָה וְלָא מִמֵּימְרִי וּלְאִתְמַלָּכָא מִלַּךְ וְלָא שַׁאֲלִין
אלו ב' פסוקים להזעקת שמות

ל (א) הוֹי בָּנִים סוֹרְרִים נְאֻם־
יְהוָה לַעֲשׂוֹת עֵצָה וְלֹא
מִנִּי וְלִנְסֹךְ מַסֵּכָה וְלֹא רוּחִי
עֲצָה וְלָא מִמֵּימְרִי וּלְאִתְמַלָּכָא מִלַּךְ וְלָא שַׁאֲלִין
למען
בְּנָבְיֵי בְּדִיל
לאוספא

תולדות אהרן והקדישו מנלפ ג' ע"ז: וידעו תועי רוח שם:

ר ש "י

יחורו. מאכי מכיו שמין נמלא בכם שבול: (כג) כי בראותו ילדיו. לשון יהיו מעשה ידי כלומר לדיקים בקרבו כי ברואתו בקרבו לשון ילדיו מעשה ידי יקדישו שמי כגון חגיים מיסמל ועזריה לכך לא יחורו פניו. (כד) ורוגנים ילמדו לקח. לשון ורגנו בסהליכם (דברים ח') לומר שהיו (מתלוננים) ומרגנים על דברי הנביאים ילמדו לקח:

ל (א) סורדים. סרים מן הדרך: ולנסוך מסכה. לשון נסיך: ולא רוחי.
ודמתי

ב א ו ר

יחורו פניו פחס, לא יבוש ממעשיהם, כאדם שבוש לדיק, שיצא בו לתרבות רעה, שבוש בוש ונכלם ממעשיו. רד"ק · יחורו, ענין לובן בלשון ארמי, וכאן פניו מעדימים, ואחר כן יתלבנו. (כג) כי, מחובר עם בקרבו יקדישו. ואעפ"י, שם ירצה אתם את ילדיו, שהם מעשה ידי, המקדישים את שמי בקרב בית יעקב, ר"ל בארץ מולדתו, לו לא יבוש. מעשה ידי, כתב חזרו לסיות מעשה ידי, אשר גם אתפאר. והקדישו, בכפל לאמת. יעריצו, לשון פחד, כמו לא תיראו ולא תעריצו (למעלה ח'). (כד) וידעו, לוהם שהיו רוחם הועה מדרך בשכל יביגו בינה. ורוגנים, ענין תלונה ומרמור ריב, ר"ל המורדים בה' והמתלוננים.

ל (א) ולנסוך מסכה, יש לפרשו ענין בקליטה וכגסיטה, ר"ל שמעשים עליהם קניטים

לְמַעַן סְפוֹת חַטָּאת עַל־חַטָּאת׃
(ב) הַהֹלְכִים לָרֶדֶת מִצְרַיִם וּפִי
לֹא שָׁאֲלוּ לָעוֹז בְּמָעוֹז פַּרְעֹה
וְלַחְסוֹת בְּצֵל מִצְרָיִם׃ (ג) וְהָיְתָה
לָכֶם מָעוֹז פַּרְעֹה לְבֹשֶׁת
וְהֶחָסוֹת בְּצֵל־מִצְרַיִם לִכְלִמָּה׃
(ד) כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו
חָנֵס יַגִּיעוּ׃ (ה) כֹּל הַבּאִישׁ
עַל־עַם לֹא־יוֹעִילוּ לָמוֹ לֵא
לְעֵזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבֹשֶׁת
וְגַם־לְחֶרְפָּה׃ (ו) מַשָּׂא בַּהֲמוֹת

נגב

תולדות אהרן כי היו בצוען במונוס י"ב קי"ז. סוטס
ז' ל"ס:

לְאוֹסָפָא חוֹבִין עַל חוֹבֵי
נַפְשְׁהוֹן׃ (ב) דְּאָזְלִין לְמֵיחַת
לְמִצְרַיִם וּבְפוּמִי נְבִיָּיא לָא
שְׁאִילוּ לְאִתְקָפָא בְּתוּקְפָּא
פַּרְעֹה וּלְאִתְרָחָצָא בְּטַלַּל
מִצְרָיִם׃ (ג) וְיֶהֱוֵי לְכוֹן
תּוּקְפָּא פַּרְעֹה לְבַהֲתָא
וְאִתְרַחֲצָנָא בְּטַלַּל מִצְרַיִם
לְאִתְכְּנָעוּ׃ (ד) אֲרֵי הֲווֹ
בְּטָאנַיִם רַבְרְבוֹהִי
וְאִזְגַּדוֹהִי עַד תַּחְפַּנְחֵס
מְטוֹ׃ (ה) כּוּלְּהוֹן אָזְלִין
לְמִבְהַת לְוַת עַמָּא דְּלָא
יַהֲנוּן לְהוֹן לָא לְסָעֵיד
וְלָא לְהַנָּאָה אֲרֵי לְבַהֲתָא
וְאַף לְחִסּוּדִין׃ (ו) מְטוּלִין
עַל בְּעִירְהוֹן בְּאוּרַח

דרומא

ר ש"י

ודעתי כדבר ומהו הנסיך הוא פרעה׃ (ב) ההולכים לרדת מצרים. על הוסע בן מלה אמר מלאכים אל סוף מלך מצרים (מ"ב י"ז) : לרדת מצרים. מ"י נכוסה מכל המרעות. ד"מ ירידה היא להם : ולחסות. להתכסות מבריח"ר בלע"ז[1] : (ד) כי היו בצוען שריו. של מלך ישראל בסליחות למלך מצרים : חנס. היא תחפנחס : (ה) כל הבאיש. כולם בייטו את עצמן לקנות להם מדוניס חנם ועם כל זה לא יועילו למו : על עם. כשניל עם לא יועילו למו : לחרפה. נידוף דיסטרוי"ר בלע"ז[2] : (ו) משא בהמות

נגב

ב א ו ר

שלא כרצוני, שהיו מנקמים עזר מפרעה. (בן מלך). וסוף מעשין ומלכי כשבתי מלכי (תהלים ק') משולם נסכתי (משלי ח'). ושעלה היושלם היתה לקטנות תחת סוף מלך מצרים, ולשכיר ממשלתו, וכרו מצמות בס', וכן סוף דעת הס"י ורב סעדיה. (ד) שריו, הוי"ו של בס שהיו שולחים שריהם למצרים, שלוי יושיעו ימושלים מלך משור. (בן עזרא). חנס, תחפנחס וכן תרגם יהונתן. (ה) הבאיש, שלא יתרם. ושיעורו, כלם יכונו בשניל עם שלא יועיל למו, ועשה כי כמו כי שם. (ו) משא

סעם

1) מבריח"ר בלע"ז, Abrier : abriter, (בערקקען, פיטלען)
2) דיסטרוי"ר בלע"ז, Destruire : bétruire, (יפאסטרען פערהאסט מאכען, צערשטעפען)

דְּרוֹמָא בַּאֲרַע עַקָּא וְעִיוּק
אַתַר דְּאַרְיָא בַּר אַרְיָוֵן
וְחַיְוָן חוּרְמָנִין מַפְרְחִין
נַטְלִין עַל כְּתַף עַיְלִין
נְכְסֵיהוֹן וְעַל חֲטוּרְיָאת
נַטְלִין מָא דִּבְאָצָרֵיהוֹן
מוּבְלִין לְעַם לָא יַהֲנוֹן
לְהוֹן: (ז) וּמְצָרָאֵי לְמָא
יַהֲבְנוּ סָעֲדְהוֹן בְּכֵן
עֲדַעֵית כְּנָדְהוֹן קְטִילִין
זַמְנִין אֵיתֵי עֲלֵיהוֹן:

נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא
וְלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוֹפֵף
יִשְׂאוּ עַל־כֶּתֶף עָיִרִים חֵילֵיהֶם
וְעַל־דַּבֶּשֶׁת גְּמַלִּים אוֹצְרוֹתָם
עַל־עַם לֹא יוֹעִילוּ: (ז) וּמִצְרַיִם
הֶבֶל וְרִיק יַעְזֹרוּ לָכֵן קָרָאתִי
לָזֹאת רַהַב הֶם שָׁבֶת: (ח) עַתָּה

עירים קרי בוא

כתן ר ש"י

נגב. מפולין על בעירהון במורת דרומא לפי שארץ מלריס בדרומה של ארץ ישראל וזהו הגידוף ושחרפה שמחרפין לותן ורואין את אלו שטועטין מצות ממוגם על בהמתם לכולך שוחד למלריס חנם ומסכנין עלמן במדברות ארץ צרה וצוקה וכו': אפעה. מין נחש רע הוא ואין בעולם כי אם זכר ונקבה והם יולדים לשבעים שנה ואף ברף מעופף מין נחש הוא ולא שיהיו לו כנפים לעוף אלא קופץ ומדלג רמ"ק מאוד ושרק להבי מפיו: חיליהם. ממונם: דבשת. חטוטרות מלדרונ"ה בלע"ז[1]) יש לו לעמל במקום שעינה ממנו וע"ם שמתרקנת תמיד וסכין שם דבש לרפואת קרויס שבשת כדאמרינן בב"מ דבש והדבים חזי לכחישא דגמלי: (ז) לזאת. למלריס: רהב. הם נסי הרוח: שבת. עם נטל ומתנאים חנם. ד"ל שבת רהבם ונשופם שלהם

באור

שם במקום הפעל, (בפולמסטעם טחירש —— ניהען — מיך וידען). וכנגיע מלעיג עליהם, שאר עמהו מצות על בשמתם, וכניתו לוגרותם וסוגם על חמוריהם ועל גמליהם, להוציל מנחש ושוחד למלך מלריס, ושוא לא יועיל להם. נגב, היא ארץ מלריס, שהיא לגד דרום של ארץ יהודה. בארץ צרה וצוקה. בתוך המדבר שהוא ארץ צרה וצוקה, כמו (ירמיה ג' ו') במדבר בארץ ערבה ושוחה וגו', וכן (דברים ח' ט"ו) המוליכך במדבר הגדול והטורא נחש שרף ועקרב. ולא הלכו בדרך היישר מירחת תויבישם. ולד"ל היא ארץ מלריס, שהם יושבים היו בעת ההיא תמיד בחרדה ופחד מפני מלחמות שעשו בהם, תמורת ממנה, ר"ל מהארץ הוגת יבואו לשעה וברף. דבשת, היא חטוטרת בגמל, והיא סוכלת בשעה כמו שכתוב בחמור. (רד"ק). (ז) רהב הם שבת, ארץ מלריס שקראת רהב בספרי הקודש, כמו (תהלים פ"ז) אזכיר רהב ובבל, ושפעם, יושבים שמתנאים לשעות גדולות, יבואו ויבואו במקומם ולא יבואו לעזור את יהודה, וכן בהלילת

1) מלדרונ"ה בלע"ז, Gobbo : gobbo, איט. (ויר הטקסר).

בּוֹא כָתְבָהּ עַל־לוּחַ אִתָּם וְעַל־ (ח) בְּעַן עוֹל כְּתַב עַל לוּחָא
סֵפֶר חֻקָּהּ וּתְהִי לְיוֹם אַחֲרוֹן בֵּינֵיהוֹן וְעַל שְׁטִין דְּסִפְרָא
לָעַד עַד־עוֹלָם: (ט) כִּי עַם מְרִי דְּרִשׁוּם וּתְהֵי לְיוֹם דִּין
הוּא בָּנִים כְּחָשִׁים בָּנִים לֹא־ לְסַהֲדוּ מָרָמֵי עַד עָלְמָא:
אָבוּ שְׁמוֹעַ תּוֹרַת יְהוָה: (י) אֲשֶׁר (ט) אֲרֵי עַם סַרְבָן אִינוּן
אָמְרוּ לָרֹאִים לֹא תִרְאוּ וְלַחֹזִים בְּנַיָּא כַּדִּיבַיָּא בְּנַיָּא לָא
לֹא־תֶחֱזוּ־לָנוּ נְכֹחוֹת דַּבְּרוּ־לָנוּ אָבוּ לְקַבָּלָא אוּלְפָן
חַלָּקוֹת חֲזוּ מַהֲתַלוֹת: (יא) סוּרוּ אוֹרַיְתָא דַיְיָ: (י) דְּאָמְרִין
מִנִּי־דֶרֶךְ הַטּוּ מִנִּי־אֹרַח לִנְבִיַּיָא לָא תְּתַנַּבּוּן
הַשְׁבִּיתוּ מִפָּנֵינוּ אֶת־קְדוֹשׁ לְמַלְפַיָּא לָא חַלְפוּן לָנָא
יִשְׂרָאֵל: (יב) לָכֵן כֹּה אָמַר קְדוֹשׁ אוּלְפָן אוֹרַיְתָא בְּסִימָן
יִשְׂרָאֵל יַעַן מָאַסְכֶם בַּדָּבָר הַזֶּה מַלִּילוּ עַמָּנָא אִשְׁתָּעוּ
וַתִּבְטְחוּ בְּעֹשֶׁק וְנָלוֹז וַתִּשָּׁעֲנוּ לָנָא שָׁנָן: (יא) אַסְטְיוּנָא
עָלָיו
עָלֶיהָ: (יב) לָכֵן כֹּה אָמַר קְדוֹשׁ מֵאוֹרְחָא דְּרַתְקְנָא
יִשְׂרָאֵל יַעַן מָאַסְתֶּם בְּמִמְרַחְתָּא
דְּבַר־הַזֶּה וַתִּבְטְחוּ בְּעֹשֶׁק וְנָלוֹז אַרְחִיקוּ מִן קֳדָמָנָא יַת
מֵימַר קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל:
(יב) בְּכֵן כְּדֵנָן אֲמַר קַדִּישָׁא
דְּיִשְׂרָאֵל חֲלַף דְּקַצְתּוּן בְּפִרְתָּנְמָא הָדֵין וְאִתְרַחֵיצְתּוּן בְּשִׁקְרָא
ובאונסא

תולדות אהרן חשו מני אורח עקדם שער ק':

ר ש"י

שלחם רמוי הוא לשכוח: (ח) חקה. חקוק לותם בשכותם סותת: (ט) עם מרי הוא. ישראל: (י) חלקות. הפיות: חזו. בשכלו: (יא) הטו. לותנו: מני אורח. תזילים לנו בשכותם שקר: (יב) בדבר הזה. בשכותם לתת: ונלוז. מנוע וליטון

באור

ירמיה (שם מ"ו י"ז) פרעה מלך מלרים שמון, ורתם שם בשתתקם ובשלוב. (ח) חקה, צוי, חקוק לותם על ספר למען תשמוד ליום מחרון ותהיה לעדות עד עולם. לעד, לשמרו. (שבועות). וכמו כתיב בלי"ו, וכן (דברים ל"ו י"ט) למען תהיה לי לעיה סותת לעד בשני ישראל. (ט) כחשים, פשני יכודש שם בשים מכחשים בתביה שבמים. (י) נכוחות, דברים ישרים ונכוחים. כהתלות, ענין העתוע ורמיה, (נרתמים ל"ו) ותביה כתל בי. (יא) השביתו מפנינו, זכר, לו שם ס', (בן עזרא). (יב) בדבר הזה, בדברי בשביתם בלשונים בשם ס'. בעושק, בשם ממונכם מהם ועושק

וּבְאוּנְסָא וְאִסְתְּמִכְתּוּן עֲלוֹהִי: (יג) בְּכֵן יְהֵי לְכוֹן חוֹבָא הָדֵין כְּבַרְדָּ דַּהֲרוֹב וְאִתְחַמַּר כְּשׁוּר מַתַּקָּף דְּבְהֵבֵיף שָׁלוּ יַיתֵי תַּבָּרָה: (יד) וְתַבָּרָה כְּתִבּוּר מַן דַּחֲסַף דְּפַחֲרָא דְמְרַקַּק לָא בַחֲיָם וְלָא מִשְׁתְּכַח בְּרִיקוֹהִי חֲסַף לְמֶחְתֵי נוּר מִמַּבְעוֹר וּלְמִרְלַח מַיִן מִפְּצִיד: (טו) אֲרֵי כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים

עָלָיו: (יג) לָכֵן יִהְיֶה לָכֶם הֶעָוֹן הַזֶּה כְּפֶרֶץ נֹפֵל נִבְעָה בְּחוֹמָה נִשְׂגָּבָה אֲשֶׁר־פִּתְאֹם לְפֶרַע יָבוֹא שִׁבְרָהּ: (יד) וְשִׁבְרָהּ כְּשֵׁבֶר נֵבֶל יוֹצְרִים כָּתוֹת לֹא יַחְמֹל וְלֹא־יִמָּצֵא בְּמִכְתָּתוֹ חֶרֶשׁ לַחֲתוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד וְלַחְשׁף מַיִם מִגֶּבָא: (טו) כִּי כֹה־אָמַר אֲדֹנָי

כצ"ל יהוה

קרישא

ר"ש"י

עליון: (יג) כפרץ. סל חומס שנפל: נבעה בחומה נשגבה. מנולה ליכנס בה בחומת מגנכם. נבעה לשון גלוי כמו (עובדיה ג') נבעו מלשונו לינליין מטמרומי. והוא פתר נבעה בליטה שבחומה כעצים כמין לבעבועות מפני הנשמים וקילקול טיח רעוע: (יד) נבל של חרס. מוד של חרס: ולא ימצא. במכתת שבריו חרס גדול שיהא ראוי לחתות בו אש מיקוד לשאוב בו מן הבסק. כל שתיכת אש נופל בה לשון מציין: ולחשוף מים. לגלות וכן (חגי ב') לחשוף חמשים פורס וכן חשפי שובל (נקטן מ"ז) דלי מים מן שבילך (משוייכ"ם בלע"ז): מגבא. גוב מלא מים: (טו) כי כה אמר. הקב"ה לכם זה ימים אין אתם צריכים לבקש לכם מעוז מלרים ולמבר

באור

ושמק, ואתם נוטחים ונשענים עליו, שתוטעו בו, שתשלחו שוחד למלך מלרים, לעזור לכם מיד מלך אשור. (רד"ק). (יג) נופל, עומד לנפול. נבעה, לשון נפוח וגליפה (אכשוואלן), כמו (למעט ס"ד) מיס תנעה אף, וכן פתר דונש, ועיין ברש"י. ופשטו, כי בארלות הקדם סחומות עשויות מלבים, וספרן סנסיס בסחומה ע"י הנשמים, יתפשט לפורכה מלמעלה למטה, ולפעמים גם להגדדים, וזאת משכב בליטת כחלק כאחד מן מניניו, ואם היא נפוח, נפילתה לארך היא פתע פתאום. (יד) ושברה, כרלוי וְשִׁבְרָהּ וכן תרגם בכתבי וַתַּבָּרָה. כחומה תתרוצץ כאשר יפבר כלי חרס, מעשה יוצר שיכתתו אותו בלי חמלה, ולא יגלח לכל מלאכה, ואוא משל על כרגשים שיפלו ולא יקומו עוד. מיקוד, כמקום שיוקדת בו אש נקרא יקוד. (רד"ק). מגבא, גוב אוא בור בלשון ארמי. (טו) בשובה, יאוב ומרגוע (רש"י).

ורמוק

1) משוייכ"ם בלע"ז, Espuisant : épuisant, (מיספּפּזאנט).

יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבָה
וְנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה
תִּהְיֶה גְּבוּרַתְכֶם וְלֹא אֲבִיתֶם :
(מז) וַתֹּאמְרוּ לֹא־כִי עַל־סוּס נָנוּס
עַל־כֵּן תְּנוּסוּן וְעַל־קַל נִרְכָּב
עַל־כֵּן יָקַלּוּ רֹדְפֵיכֶם : (יז) אֶלֶף
אֶחָד מִפְּנֵי גַּעֲרַת אֶחָד מִפְּנֵי
גַּעֲרַת חֲמִשָּׁה תָּנֻסוּ עַד אִם־
נוֹתַרְתֶּם כַּתֹּרֶן עַל־רֹאשׁ הָהָר
וְכַנֵּס עַל־הַגִּבְעָה : (יח) וְלָכֵן

קדש בו׳ק יחבה
תולדות אהרן בשובה נחפדרין י״ח ג׳ו :

קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אָמְרִית
דִי תְתוּבוּן לְאוֹרַיְתָא
הְנוּחוּן וְתֶהֱפְרְקוּן תִּשְׁקְטוּן
וְתִשְׁרוּן לְרוֹחֲצָן תְּהוֹן
גִּבְרִין וְלָא אֲבִירְתּוּן :
(מז) וַאֲמַרְתּוּן לָא אֲלָהֵין
עַל סוּסְוָתָא נֶעֱרוֹק וְעַל
כֵּן תֶּעֱרְקוּן וְעַל קַלִּילִין
נִרְכּוֹב עַל כֵּן יְהוֹן קַלִּילִין
רָדְפֵיכוֹן : (יז) אַלְפָא חַד
מִן קֳדָם מְוּפֵית חַד מִן
קֳדָם מְוּפֵית חַמְשָׁא
תֶּעֱרְקוּן עַד דְּתִשְׁתָּאֲרוּן
כְּבוֹעֲרָא עַל רֵישׁ טוּרָא
וְכְאָתָא עַל רָמְתָא :
ובכן

ר ש ״ י

ולמכך ממוכם כי נמוגה וגחת תהיה לכם תמועה בלא סוס טורח אם תשמעו לי . סונה לשון יסוב ומרגוע וכן סונה ס׳ רבנות מלפי ישראל (במדבר י׳) : בהשקט . הבא לכם מאתי ובבטחה תהיה נבורתכם : (מז) על סום ננום . נתקשר במלכי מלרים ונביא משם סוסים קלים לנוס : (יז) אלף אחד מכם מפני נערת אחד . מן המוניה שלו כולכם : מפני נערת חמשה תנוסו . אם נותרתם . כמו משר נותרתם : כתורן . עץ נבוה תקוע בארץ כמין תורן ספינה שקורין מש״ע בלע״ז[1] : וכנס׳ לשון כלוגם נבוה שמוחזין בראש הגבעה וכשרואה כלופה נייסות נאין נותן עליו סודר

והרום

באור

ורחוק הוא שבוא לשון תשובה (בפקפרונג) . ואמר הלל : תשועתכם היא , אם תשבו שלוים ושקטים בירושלים ולא תעלו למלרים לעזרה , רק התבטחו בה׳ והלחם לכם . (מז) ננום « נרון , כמו ומלרים נסים לקראתו (שמות י״ד) , שמינו מענין שבריחה , לך מענין שמרון , ואמר , לפי שהיה נוטחים על נבורת הסום ומהירת מרולתו , על כן תנוסון ותבראו מפני מעוט « ואתר שבניע בלשון נופל על לשון כדרכו , וכן ועל קל נרכב , יקלו רודפיכם . (יז) כתרן , עץ נבוה תקוע בארץ כמין תורן ספינה , ושעורו , תהיו מפוזרים על ראש ההרים יחידים כתורן הלתב יעמידוהו על ראש ספר שברלה למרחוק יחידי , כי אין דבר נראה ממנו

ולכן

1) מש״ע בלע״ז , Maste : mat, (ראה אשכנזית) .

(יח) וּבְכֵן מְחַכֶּה יְיָ לְמֵיחַס עֲלֵיכוֹן וְתַקִּיף הוּא דְּיִרַחֵם עֲלֵיכוֹן אֲרֵי אֱלָהָא עֲבִיד דִּינָא יְיָ טוֹבֵי צַדִּיקַיָּא דְּמִסְתַּבְּרִין לְפוּרְקָנֵיהּ : (יט) אֲרֵי עַמָּא בְּצִיּוֹן יָתֵיב בִּירוּשְׁלֵם מִבְכָּא לָא תִבְכֵּי רַחֲמָא יְרַחֵם עֲלָךְ כַּל צְלוֹתָךְ יַקְבֵּיל וַיַעֲבֵיד בָּעוּתָךְ : (כ) וְיַהַב לְכוֹן יְיָ נְבִסֵי סַנְאָה וּבְזַת מְעִיקָא וְלָא יְסַלֵּק עוֹד שְׁכִנְתֵּיהּ

ראות

מוֹרַיִךְ מַקְדְּשָׁא וְיֶהֱוֹן עֵינָךְ חֲזָיָן יָת שְׁכִנְתִּי

בבית

תולדות אהרן ולכן יחכה סס ג"ו : אשרי כל סוכם מ"ס · סנהדרין י"ח ג"ז : כי עם בציון סוטה ט' מ"ט : ונתן לכם סס : ולא יכנף סס : והיו עיניך ערובין ח' י"ג · סוטה ט' מ"ט · כריתות ג' י"ב . כריתות ח' ו' :

ר ש"י

ומרוח מוליכו והוא סימן שיוסו מן יהקבלו : (יח) ולכן · על כלה מביתם לשמוע . יחכה ה' לחננכם · לימו מדלג לכם על הגזירה הרעה שגזרה עליכם כדי למהר ולהביא המובה שלה יחכה וימתין עד בת קילה : ולכן ירום לרחמכם . יתרחק מרחמכם : כי אלהי משפט ה' . ויפרע מחלה מן המורדים בו : אשרי כל חוכי לו . לגחמות מאר הבטיח כי לא יסול דבר : (יט) כי · עוד ימיט בחיט מאר יסאר להיות יושב בליון ובירושלים לדיק יהיה : בכו לא תבכה · לא תלטרך לבקש בקשה מתם בקב"ה בבכי כי לקול זעקך ענך : (כ) לחם צר ומים לחץ . לא תהיו כרוכים מאר תעונים כמאר מתם מתם כמו שנאמר הבותים במזרקי יין (עמוס ו') הנה אדוני ומשמה וגו' (לעיל כ"ב) : ולא יכנף · לא יתכסה ממך בכנף בנדיו כלומר לא יסתיר

ב א ו ר

(יח) ולכן, נמשך אל פסוק מ"ז . יחכה, יתריך וימתין, ועיין ברש"י . ירום, יתרחק לרחמכם, (רל"ן) . וכן מרוס מספיק מנגדו (תהלים י') . אשרי, פס תתחיל בהמשם . (יט) עם בציון, אתה כעס מאר בירושלים, שלא ילחמס ממנה לבקש עזר ממלרים, בכו לא תבכה, כי כאל יחנך לקול זעקך, (רד"ק). (כ) צר, חסר ב"ת, ומשורו, בגר יתן לכם לחם, בלחץ יתן לכם מים . ולא יכנף, לא יסתתר ממך, לפי שהכנף מסתיר פניך, היפך ממה שהיה אתה, שרדפתם את נביאי ס' המוריס לאתכם בדרך הטוב וישר, והכאתי תרגם . לא יסלק, כי כנף בלשון ארמי הוא כמו אסף בעברי . וכן פי'

רְאוֹת אֶת־מוֹרֶיךָ׃ (כא) וְאָזְנֶיךָ
תִּשְׁמַעְנָה דָּבָר מֵאַחֲרֶיךָ לֵאמֹר
זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ בוֹ כִּי תַאֲמִינוּ
וְכִי תַשְׂמְאִילוּ׃ (כב) וְטִמֵּאתֶם
אֶת־צִפּוּי פְּסִילֵי כַסְפֶּךָ וְאֶת־
אֲפֻדַּת מַסֵּכֹת זָהָבֶךָ תְּזָרֵם כְּמוֹ
דָוָה צֵא תֹאמַר לוֹ׃ (כג) וְנָתַן
מְטַר זַרְעֲךָ אֲשֶׁר־תִּזְרַע אֶת־
הָאֲדָמָה וְלֶחֶם תְּבוּאַת הָאֲדָמָה
וְהָיָה דָּשֵׁן וְשָׁמֵן יִרְעֶה מִקְנֶיךָ
בַּיּוֹם הַהוּא כַּר נִרְחָב׃

בְּבֵית מַקְדְּשָׁא׃
(כא) וְאוּדְנָךְ יִשְׁמְעוּן
פִּתְגָמָא מִבַּתְרָךְ לְמֵימָר
הָדָא אוֹרְחָא דְּתַקְנָא
הַלִּיכוּ בָהּ לָא תְסָטוּן
מִנֵּיהּ לֵימִינָא וְלִסְמָאלָא׃
(כב) וְתְסָאֲבוּן יָת חִפּוּי
צַלְמֵי כַסְפֵּיכוֹן וְיָת תִּקּוּן
מַתְּבַת דְּהַבְכוֹן תַּרְחִיקוּנוּן
כְּמָא דְמַרְחֲקִין יָת
טוּמְאָתָא כֵּן תַּרְחִיקוּנוּן׃
(כג) וְיִתֵּן מְטַר זַרְעָךְ דִּי
תִזְרַע יָת אַרְעָא וְעִבּוּרָא
דְּעַלְלָא יְסֵגִי בְּאַרְעָא
וְיִרְעֵי פַּרְנוּסָךְ וְטָב
וְיִתְפַּרְנְסוּן צַדִּיקַיָּא
מְנִיתֵיהוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא שְׁמֵן רַכִּיכִין וּפַטִּימִין׃

והאלפים

ותרגום

תולדות אהרן ואזניך שנת כ"ג קמ"ט · מנלס ל"כ : תזרם שנת ע' פ"כ : ירעה מקניך שנתות ע' פ"ג

ר ש"י

יסגיר ממך פניו : מוריך · לקב"ה שילמדך להועיל : (כא) ואזניך תשמענה וגו' . לפי כמו שאתם עושים עתה שאתם מושבים בדבריו ואומרים לפי תחזו לנו נכוחות כי אם מזניך יהיו נשויות לפי לחריך לשמוע דבר מפיו לומר הוי יבא נביא ויורך דרך ללכת בין ימין ובין שמאל : (כב) ואפרת · גוי : כמו דוה . יהיו מושכים בעיניך כנדה : (כג) ונתן . הקב"ה לך מטר זרעך : ושמן · לשון דבר שמן ותיבו לשון שמן לפיכך מעמו למטה ונקוד קמץ : כר נרחב . עד שיהו הכרים שמנים ורחבים : כר . כבש ·

ל"ג

באור

סרל"ק , לפי יפסוק ולפי יעלר , ותרגומו (ייקם וופרדען דיר פרטלקמען) . (כא) לאמר , נגיעי ס' יאמרו אליכם : זה הוא הדרך היפר , לכו בו , אם תפנו לזה ימין או לזה שמאל , כי תאמינו , כמו אם תימינו . (כב) וטמאתם , יהיו לך כדבר טמא . אפודת , מלבוש , כמו (שמות כ"ח) ותחב אפודתו (ויינפט אויסטעפט) , והוא כפל לשון על לפוי . תזרם , לשון זריקה וסלילה , כמו (במדבר ח') זרק סלעים . כמו דוה , כמו נדה . (כג) ושמן , ושמנם ושמן , ויגריע את הגוף . כר , ענין מיבור , כמו (תהלים ס"ה) לבשו כרים הצאן , וכן

כר

(כד) וְתוֹרָיָא וַחֲמָרַיָּא דִּי מְפַלְּחִין בְּהוֹן יַרְתּ אַרְעָא בְּלֵיל מְפַסַּם יְכִלּוּן דִּי דְרָא בְרִיחָתָא וּבְמֵרֵירָא : (כה) וְיֶהֵי עַל כָּל טוּר רָם וְעַל כָּל רָמָא מְנַטְלָא פַּצִידִין נַגְדִין מַיִן תַּקָלָא לְמַלְכִין וּלְמַשְׁרַיָתְהוֹן בְּיוֹם קְטוֹל רַב בְּמִפַּל רַבְרְבִין : (כו) וְיֶהֵי נְהוֹר סִיהֲרָא כְּנְהוֹר שִׁמְשָׁא וְנְהוֹר שִׁמְשָׁא יְהֵי עֲתִיד

לאנהרא

(כד) וְהָאֲלָפִים וְהָעֲיָרִים עֹבְדֵי הָאֲדָמָה בְּלֵיל חָמִיץ יֹאכֵלוּ אֲשֶׁר־זֹרֶה בָּרֹחַת וּבַמִּזְרֶה : (כה) וְהָיָה עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְעַל כָּל־גִּבְעָה נְשָׂאָה פְּלָגִים יִבְלֵי־מָיִם בְּיוֹם הֶרֶג רָב בִּנְפֹל מִגְדָּלִים : (כו) וְהָיָה אוֹר־הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה

שבעתים

תולרות אה"ן והיה אור פסחים ו' ס"ב . סנהדרין י"ז ע"ב :

ר ש "י

ל"ע מיסור נרחב כמו (נחמיה י"ג) ככר סירון וכמו (ויקרא כ"ג) כרמל כר שאת מלא תבואה : (כד) והאלפים . שוורים : בליל חמיץ . כמו (מיכ ז') על בליו קצין ושבן מתומלין ומחוזקין בתבואה שבתוכה : יאכלו אשר זורה . פתבואה פעמים פאת בריחת ופאת במזרה כדי לנקות פתבואה לפיכך יפיה פתבן בגוי בתבואה שחזרה במזרה אצל הקצין . רחת . סיל"ע בלע"ז1) : מזרה . וו"ן בלע"ז2) ומדרש אגדה בליל לשון בגוי שיהא פתיכל בגוי בתבן : (כה) יבלי מים . כמו (ירמיה י"ז) ואל יובל ישלח שרשיו : ביום הרג רב . שיפא שכח גדול כתיץ שנחרב : (כו) שבעתים

כאור

באור

כך ניתח ספעול כמצפע , ר"ל ירעפ פת סכר (וים וופרדען דיא פלורען מבוירמען) , כמו (ירמיה ל' י"ח) ורצה ככרמל וסבתן . (כד) חמיץ , מצנין תומן , ומצפע , מספוא שיש בו טעם מתומן ומלח , ושוא כמו מעדנים לחיך שבתמות . ומערבייס נתנו עצבים חמוציס ומלוחים בתוך מספוא נמליפס , ויפי למאכל בפיפס . (רמו ויפע פוסטער ויים רער קומפוא בריקר רמו ומלוינע מיהר קקנפעקע) . ברחת , מנזרת רוח . כמו נתת מן רוח ושוא שם כלי שמוריס בו פתבואה , לפי שמניפים אותו לרוח . (כה) יבלי , כמו (ירמיה י"ז) ואל יובל ישלח שרשיו , ומצפע רע שמעוד על פסריס , (בן עזרא) . מגדלים , רברבין , (סכסדי) . מפל על שרי מלך אשור , שנכחדו בלילה אחת , כמו שכתוב בספר ד"ס (ב' ל"ב כ"א) ויכחד כל גבור חיל ועזיד וסר במחנה מלך אשור . (כו) והיה אור , מפל פיסיה לפה עוכה רבה בימי חזקיהו , לאחרי מות מחנה אשור , שקורא בלרה מופך

ומפילה

1) סיל"ע בלע"ז , Pelle, (מיסנע פאפעל) .

2) וו"ן בלע"ז , Van, (מיסנע פוואנע) .

שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים
בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְהוָה אֶת־שֶׁבֶר עַמּוֹ
וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא׃ (כז) הִנֵּה
שֵׁם־יְהוָה בָּא מִמֶּרְחָק בֹּעֵר אַפּוֹ
וְכֹבֶד מַשָּׂאָה שְׂפָתָיו מָלְאוּ זַעַם
וּלְשׁוֹנוֹ כְּאֵשׁ אֹכָלֶת׃ (כח) וְרוּחוֹ
כְּנַחַל שׁוֹטֵף עַד־צַוָּאר יֶחֱצֶה
לַהֲנָפָה גוֹיִם בְּנָפַת שָׁוְא וְרֶסֶן
מַתְעֶה עַל לְחָיֵי עַמִּים׃

לְאַנְהָרָא עַל חַד תְּלַת
מְאָה אַרְבְּעִין וּתְלָתָא
כְּנִיהוֹר שַׁבְעָת יוֹמַיָּא
בְּיוֹמָא דְיַתִּיב יְיָ יַת גְּלוּת
עַמֵּיהּ וּמְרַע מְחָתֵיהּ יָסִי׃
(כז) הָא שְׁמָא דַיְיָ מֵהַגְלֵי
כְּמָא דְאִתְנַבִּיאוּ עָלוֹהִי
נְבִיָּיא מִלְּקַדְמִין הַקִּיף
רוּגְזֵיהּ קְשִׁי מִלְסוֹבָרָא מִן
קֳדָמוֹהִי עַל רַשְׁעַיָּא
נָפַק לְוָט וּמֵימְרֵיהּ כְּאֶשָּׁא
אָכְלָא׃ (כח) וּמֵימְרֵיהּ
כְּנַחַל מַגְבַּר עַד צַוָּאר

השיר

הַקִּיפִין יְקַטֵּיל לַאֲרָמָא עַמְמַיָּא רָמוּת רֵיקָנוּ וְזָמָם דְּטָעוּ בְּלִיסַת עַמְמַיָּא׃

תושבחא

ר ש"י

כאור שבעת הימים. שבעתים שבע שבעות כאור של שבעת הימים הרי מרבעים ושבע שבעות העולים לשלם מאות ומרבעים ושלשה׃ (כז) שם ה'. נבואתו שתבא לו לשם מה יעשה בסנחריב׃ בא ממרחק. להמית מה שהבטיח זה ימים רבים׃ משאה. ס"א ימירה ותימו מלא כמו משא לפיכך נקודה רפי׃ (כח) כנחל שוטף. מגיר הטובר כו יחלה עד לוגרו שמין בו סוס כח לעמוד בפני שטף המים׃ לחנפה. לפיף לוועי"ר כלע"ז): בנפת שוא. לא להועיל להם ושם סבוריס להועיל׃ ורסן.

פרושים

באור

ומשלה, כן תקרא סיומא מורה, ולא שכופיף להם אור שמש ואור הלבנה, אלא סיומא היא שמורה, רד"ק. כאור שבעת הימים, דרך משל, כאלו אמר שבעת ימי שבוע יהיו כאחד, שתופשת שאחד על חבירו (הכ"ל). ושמלות שאלם הן פירוש למלת שבעתים שקודמת. (כז) משאה, כמו ומשאת שאלם (שופטים כ' מ'), ושם הוא לשון (בן עזרא). (כח) יחצה, יחלק פניו, כי עד שלוגר יהיה מכוסה בשותן המים, ומן שלוגר ולמעלה יהיה מגולה. וכנה שורשת חלה היא לרוב חלוק שדבר לשני חלקים שווים. אבל לשלשים נ"כ שתחלקו לכמה חלקים שאינם שווים, וכן פה ומשורנם לפי שכוונת בלבד להנפה, שם במקום שמקור להניף. בנפת שוא, נפה שכשרה, שמניעין בה שתבואה ויהיה לשוא, שבל זאת שנפה, תהיה נפת שוא, אלא יאמר שם דבר לשון, אלא שכל ילך לשוא ולשבוד, רד"ק. ורסן שתעה, רסן שם גרדף למתג, שמשימים בפי הסוס.

סילך

1) לוועי"ר כלע"ז, A vanner, (לו סוויגנע).

(כט) תּוּשְׁבְּחָא תְּהֵי לְכוֹן כְּלֵילְיָא דְּאִתְקַדַּשׁ בֵּיהּ חַגָּא וְחֶדְוַת לִבָּא כְּמָא דְּנָגְדִין בְּתוּרְתָּא בְּאַבּוּבָא לְמֵיעַל בְּטוּר קוּרְשָׁא דַיְיָ לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם תַּקִּיפָא דְּיִשְׂרָאֵל: (ל) וְיַשְׁמַע יְיָ יַת זְיוַ קַל מֵימְרֵיהּ וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתֵּיהּ יְגַלֵּי בְּתֻקֶף רְגַז וְשַׁלְהוּבִי אֶשָּׁא דְּמִשֵּׁיצָא פְּסִילָן בְּרוּר וְזַרְמִירָת וְאַבְנִין דְּבָרָד: (לא) אֲרֵי מִקַּל מֵימְרָא דַיְיָ מִתְּבַר אַתּוּרָאָה דִּי בְשׁוּלְטַן

(כט) הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ־חָג וְשִׂמְחַת לֵבָב כַּהוֹלֵךְ בֶּחָלִיל לָבוֹא בְהַר־יְהוָה אֶל־צוּר יִשְׂרָאֵל: (ל) וְהִשְׁמִיעַ יְהוָה אֶת־הוֹד קוֹלוֹ וְנַחַת זְרוֹעוֹ יֵרָאֶה בְּזַעַף אַף וְלַהַב אֵשׁ אוֹכֵלָה נָפֶץ וָזֶרֶם וְאֶבֶן בָּרָד: (לא) כִּי־מִקּוֹל יְהוָה יֵחַת אַשּׁוּר

בשבט

דְּבָרָד: (לא) אֲרֵי מִקַּל מֵימְרָא דַיְיָ מִתְּבַר אַתּוּרָאָה דִּי בְשׁוּלְטַן

מחי

ר ש"י

פרומצ"ה פריי"ק בלע"ז[1]): (כט) השיר יהיה לכם. בליל הפסח תנא לכם שמחה ש: כליל התקדש חג. כמו שמחתם שיר על הפסחים במלרים וברחם מקרא זה כתוב בא ללמד על סנחריב ולימד על פרעה שחמרו הלל בליל תכילת פסחים מדרש סכלים: כהולך בחליל. ותממו בסנחריב כשחת מניחי בכורים שהיה החליל מכה לפניהם: לבא בהר ה'. כמו שעשיו בחסכת בכורים: (ל) ונחת זרועו. אין זה לשון נוח אלא לשון נוחת פוסלמנ"ט בלע"ז[2]) כמו ויכח בכל נבוכ מלרים (שמות י') הנחת נטיכתו ירמז בלהב אש שנתרפו מוכלוסי סנחריב: נפץ. לשון סיבור יומר: וזרם. קילוח מטר סוחף: (לא) מקול ה' יחת אשור. בזנים

פתח

באור

שילך בדרך ישר, למקום שיראת שרוכב, ושאל ימים על לחיי אנשי אשור רשן להתעותם, וילכו לאבדון. (כט) השיר, בשבוד מלך אשור ומחנהו, לא תשירו ותרונו, כמו שמשוררים בלילה שמתקדש בו החג, ותהיו שמחים וטובי לב כעולים לרגל בשמחה וחדוה ומחללים בחלילים. (ל) ונחת, מן ותנחת עלי ידך, שפוע לשון ירידה, והפעל, זרוע ה', שאר יוריד מן השמים, להכות את סרשעים מכה רעה. ונפץ, זעף נשם, כי נפץ בחרמי ובערבי לשון שפיכה. ושיטו שרשי פירוש הרד"ק ברקים מנפיצים ומשברים. (לא) בשבט יכה, שאור, שאר שיש רגיל להכותך בשבטו, (רש"י). והרד"ק והרמב"ן סרסו את

סמ"ק

1) פרומצ"ה פריי"ק בלע"ז, Frein, (רמז בשבים, רמז אוכרסטיק פייכסם נויאשם).

2) פוסלמנ"ט בלע"ז, Posement, (רמז נייסרלאסטונג, נייסרלאגונג).

בַּשֶּׁבֶט יַכֶּה׃ (לב) וְהָיָה כָּל מַחֵי׃ (לב) וְיהֵי כָּל
מַעֲבַר מַטֵּה מוּסָדָה אֲשֶׁר יָנִיחַ מַעֲבַר דַּבְרֵיהוֹן וְתַקִּיפִין
יְהוָה עָלָיו בְּתֻפִּים וּבְכִנֹּרוֹת דִּי יַנִּיחַ יְיָ פוּרְעָנוּת
וּבְמִלְחֲמוֹת תְּנוּפָה נִלְחַם־בָּהֶם׃ גְּבוּרְתֵּיהּ בֵּינֵיהוֹן בְּתוּפִין
(לג) כִּי־עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה וּבְכִנּוֹרִין יְשַׁבְּחוּן בֵּית
גַּם־הוּא לַמֶּלֶךְ הוּכַן הֶעְמִיק יִשְׂרָאֵל וְעַל קְרָבָא תַּקִּיפָא
הַרְחִב מְדוּרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה דְּיִתְעֲבֵיד לְהוֹן בְּעַמְמַיָּא׃
(לג) אֲרֵי מְסַדְּרָא מִן עַלְמִין
לְקָבֵיל חוֹבֵידוֹן גְּהִנָּם
אַף הִיא מְלַךְ עַלְמַיָּא
בם קרי היא קרי נשמת
אַתְקַנָּהּ לַעֲמִיקָא וְלַאַפְתָּאָה מְרוּעָא דְּאֶשְׁתָּא דְלָקָא בָּהּ כַּר
באין

תולדות אהרן כי ערוך מרובין כ' י"ע · פסחים ד' כ"ד · נדרים ד' ל"ע : העמיק מנחות י"ג ל"ע :

ר ש"י

פתח לכם ושמעו שירה כו' ומתו בגגדת חלק : בשבט יכה . מעור מעבר סיס רגיל להכותך בשבט : (לב) והיה כל מעבר מטה מוסדה . כל מעברות תוקף יסודות מוכלוסיו כל סמקומות מעבר שם ושחיתם וביום מפלתם יומח ס' עליהם על שמועת מפלתם ושם יהיו : בתופים ובכנורות . וכך פתרון המקרא בשירות והיה בתופים ובכינורות כל מעבר מטה מוסדה מעבר יניחם ס' עליו : ובמלחמות תנופת . שוא מעלה ומוריד נלחם בם הקב"ה · ומדרש אגדה תנופת קליר שעומר עומד ליפרעל בעותה מלחמה כי ליל שמה עשר בניסן היה : (לג) כי ערוך מאתמול . יום שני לבריאת עולם יום שים לו שלשום ומין לו שלשום : תפתה · ניהנם שכל המתפתה בילרו נופל שם : למלך הוכן . לעורך סנחריב וחילו : מדורתה · ל' אש

נסקת

באור

המקרא הזה , ושאנו את המלות המלא על ס' , ותרגומו (איש דמר גייסך שלמנגם עד שם) . (לב) כל מעבר , בכל מקום שעבר בו מטה , שהוא משה ואם של ס' ישמע עתה במפלתו , קול תופים וכינורות . מטה מוסדה , כלומו כתוב מיוסדה , מן כי כן יסד המלך (משלי ח') , לשון קנוי וקביעה (פאסטופעלען , פערמרדנען) , ר"ל שמשה היעודה מאת ס' , וכן מתורגם . ורמזי יַנִּיחַ , ומלת עליו מוסב על מעבר , ושעשע , הניח ס' על המקום שעברה בו . תנופה , ענינו מסירת התנועה בהולכה והנפה כמו להניף , בפסוק כ"ח , וכן תרגם שכשדי קרבא תקיפא . (לג) תפתה , כמו תופת בתופת ס"ג , כמו אחרי תריס , וענינו שם מקום שהריפה , כמו בתופת , מקום שהרפו שם את הילדים למולך . וגם תפתן בלשון ארם ענינו סדלקא (מלינדען) . מדורתה , מערכת העצים על האש הקראת מדורא , וכן מתורגם :

בְּאִעין סַגִיאִין מֵימְרָא
דַיְיָ כְּנַחַל מַגְבַּר גָּפְרִית
דָּלֵקָא בָּהּ :
לא (א) וַי דְּרַחֲתִין לְמִצְרַיִם
לְסַעָיד וְעַל
סוּסָוָתָא מְסַתַּמְכִין
וּמְתַרַחֲצִין עַל רְתִיכַיָּא
אֲרֵי סַגִיאִין וְעַל פָּרָשַׁיָּא
אֲרֵי תַקִיפִין לַחֲדָא וְלָא
אִסְתְּמִכוּ עַל מֵימַר
קַדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וְאוּלְפַן
מִן קֳדָם יְיָ לָא תְבָעוּ :
(ב) וְאַף הוּא בְּחוּכְמְתֵיהּ
אַיְתֵי בִישְׁתָּא עַל דְּעַבְדֵיהּ
וַיָת פִּתְגָמוֹהִי לָא בַּטֵיל
וְאָקִים עַל בֵּית מְבָאְשִׁין
וְעַל דְּסָעֲדִין לַיְאוֹת שָׁקֶר : (ג) וּמִצְרַיִם אָדָם

נְשִׁמַת יְהוָה כְּנַחַל גָּפְרִית
בְּעֲרָה בָּהּ :
לא (א) הוֹי הַיּוֹרְדִים מִצְרַיִם
לְעֶזְרָה וְעַל־סוּסִים
יִשָּׁעֵנוּ וַיִּבְטְחוּ עַל־רֶכֶב כִּי רָב
וְעַל פָּרָשִׁים כִּי־עָצְמוּ מְאֹד וְלֹא
שָׁעוּ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
יְהוָה לֹא דָרָשׁוּ : (ב) וְגַם־הוּא
חָכָם וַיָּבֵא רָע וְאֶת־דְּבָרָיו
לֹא הֵסִיר וְקָם עַל־בֵּית מְרֵעִים
וְעַל־עֶזְרַת פֹּעֲלֵי־אָוֶן : (ג) וּמִצְרַיִם

ולא

רש"י

נפקת מערכא עלים על המס קרוים מדורס : נשמת ה'. נפיחת רוחו : בוערה. כוערת :

לא (א) הוי . על הוצע ועצרת הסנטים היורדים מצרים לעזרה אשר שלחו מלאכים אל סוע מלך מצרים (מלכים ב' י"ז) : על סוסים ישענו . כבמים מצד שהם קלים לרוץ ולא שמו על קדוש ישראל כמו שעשה חזקיהו שנאמר (מ"ב י"ח) כה' אלהי ישראל בטח וימרוד במלך אשור : (ב) ואת דבריו לא הסיר . אשר אמר (דברים כ"ח) והשיגך ה' מצרים בציות אשר כנגד אשר שלמרתי לך (שם) לא תוסיף עוד לראותם ואתם הלכת מדעתך סוף לילך בגלות ע"כ : וקם . על עצרת הסנטים שהם

באור

לא (א) הוי , מפסוק ו' עד פסוק ד' נכא הנביא על עצרת הסנטים . אשר שלחו מלכיהם אל מלך מצרים , ויעד להם , שלא תועיל להם עזרת מצרים , רק יפלו כיד מלך אשור וינלו מארצם . ומפסוק ד' עד סוף הפרשה נחם הנביא את אנשי יהודה . ואשר להם משלת סנחריב לפני ירושלים . שעו , פט , כמו (בראשית ד') ויפע ה' אל הבל . (ב) בית מרעים , כאל יקום על בית ישראל הרשעים , ועל מלכיו , אנשי און

ומרמס

אָדָם וְלֹא־אֵל וְסוּסֵיהֶם בָּשָׂר וְלֹא־רוּחַ וַיהוָה יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנִפַּל עָזֻר וְיַחְדָּו כֻּלָּם יִכָּלְיוּן: (ד) כִּי־כֹה אָמַר־יְהוָה ו אֵלַי כַּאֲשֶׁר יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר עַל־טַרְפּוֹ אֲשֶׁר יִקָּרֵא עָלָיו מְלֹא רֹעִים מִקּוֹלָם לֹא יֵחָת וּמֵהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן יֵרֵד יְהוָה צְבָאוֹת לִצְבֹּא עַל־הַר־צִיּוֹן וְעַל־גִּבְעָתָהּ: (ה) כְּצִפֳּרִים עָפוֹת כֵּן

קמץ בו"ק ינן

תולדות אהרן כצפרים עפות נכתוב פ' כ"ו:

וְלָא רַב וְסוּסָוָתְהוֹן בְּסַר וְלָא רוּחַ נְבִיאַיָּא יְרִים מְחַת גְּבוּרְתֵּיהּ וְיִתְקַל סָעִיד וְיִפּוֹל סָעֵיד וְכַחֲדָא כּוּלְהוֹן יִשְׁתֵּיצוּן: (ד) אֲרֵי כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לִי כְּמָא דְּמַכְלֵי אַרְיָא בַּר אַרְיָוָן עַל־צֵידֵיהּ דְּמִזְדַּמְנִין עֲלוֹהִי דִּיר רָעְיָן מִקָּלְהוֹן לָא אִתְבַּר וּמֵאִתְרְגוּשָׁתְהוֹן לָא מִזְדַּעְזַע כֵּן תִּתְגְּלֵי מַלְכוּתָא דַּיְיָ צְבָאוֹת לְמִשְׁרֵי עַל טוּרָא דְצִיּוֹן וְעַל רָמָתָהּ: (ה) כְּעוֹפָא דְּטָאֵיס כֵּן תִּתְגְּלֵי

נבורתיה

ר ש "י

סמס נית מריעים ועל מלריס תמר סס להס למזרס: (ג) יסה ידו. סמקב"ס סוסך סכל נידו וכסיסס מוסס יפלו כזס שמומז דבר נכפו וכסמוע מרכין כפו סוע טפל כך מדרס מגדס. ו"ת יריס מחת נבורתיס: (ד) כאשר יהנה. סמיות קול כמו וכיונים הגו כסנס (לקמן כ"ט): אשר יקרא עליו מלא רועים. ימספון מליו בקריאת קול המון. מלא רועים מסיסת רועים וכן קרמו מחריך מלא (ירמיס י"ב ו'). וכן יאר מלי יתמלמון (מיוב ט"ז) כולס לשון קיבוץ: לא יענה. לא יכנע לא יעשה מלמו פני וכן לענות מפני (שמות י"ד) וכן ומענה נאון ישראל (כושע ס'): כן ירד. ולא יפחד מסמון: (ה) פסוח. דילוג. ויש מוד לפותח לשון

באור

זמרמס, סעוזרים לכס. (ג) וסוסיהם, סוסי מלריס, שיסרמל בועסים בכס, סס בופים בלא רוח, ולא יוכלו לעמוד מפני סמלויים המלחים, וס' יניף מת ידו לסכות מת עזרת סמנסים עס מלריס סעוזרים לותס, ויחדיו יכלו ויתמו ביד מלך מעור. (ד) יהנה, נגדל קול מן סגג, וגרדף על כמס (ברוחמן, קוורמן), וכן פירס"י. בלא רועים, מסיסת רועים, כמו (ירמיס י"ב) קרמו מחריך מלא, ודומיס לו, ענין מסיסס וקנוץ, רד"ק. לא יענה, לא יכנע, וכס כוא עומד בקל, כמו זמיר ערילים יענס (למעלס כ"ס כ'), ורמס כס סנמור. וכמעס, מלא יריסס רומו מסמונס (פר' מפרוירס מיכס

גְּבוּרָתֵיהּ דַּיָּי צְבָאוֹת עַל
יְרוּשְׁלֵם יָגֵין וְיֵשֵׁיזֵיב יַצִּיל
וַיַּעֲדֵי: (ו) תּוּבוּ לְאוֹרַיְתָא
אֲרֵי אַסְגִּיתוּן לְמֶחְטֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: (ז) אֲרֵי בְּעִדָּנָא
הַהִיא יְרַחֲקוּן גְּבַר טַעֲוַת
כַּסְפֵּהוֹן וְטַעֲוַת דְּהַבְהוֹן
דַּעֲבָדוּ לְכוֹן יְדֵיכוֹן חוֹבָא:
(ח) וְיִפּוֹל אַתּוּרָאָה בְּחַרְבָּ
לָא אֱנָשׁ וְחַרְבָּ לָא אֱנָשׁ
תְּשֵׁיצִינֵיהּ וְיֵעְרוֹק לֵיהּ
כְּמִן קֳדָם דְּקַטְלִין בְּחַרְבָּא
וְנַפְרוֹהִי לְתִבְרַ יְהוֹן:
(ט) וְשִׁלְטוֹנוֹהִי מִן קָרָם
דַּחֲלָא יֵעְדוֹן וְיִתְבְּרוֹן מִן

יְיָ יְהוָה צְבָאוֹת עַל־יְרוּשָׁלִָם
גָּנוֹן וְהִצִּיל פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט:
(ו) שׁוּבוּ לַאֲשֶׁר הֶעְמִיקוּ סָרָה
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ז) כִּי בַּיּוֹם הַהוּא
יִמְאָסוּן אִישׁ אֱלִילֵי כַסְפּוֹ
וֶאֱלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר עָשׂוּ לָכֶם
יְדֵיכֶם חֵטְא: (ח) וְנָפַל אַשּׁוּר
בְּחֶרֶב לֹא־אִישׁ וְחֶרֶב לֹא־אָדָם
תְּאֻכְלֶנּוּ וְנָס לוֹ מִפְּנֵי־חֶרֶב
וּבַחוּרָיו לָמַס יִהְיוּ: (ט) וְסַלְעוֹ
מִמָּגוֹר יַעֲבוֹר וְחַתּוּ מִנֵּס שָׂרָיו

קדם נאם

ר ש י

לגון חיים: והמליט. יוליע את ישראל מן הצרה לגון המלט מיסקוליי"ר בלע"ז (Escamper):
(ו) שובו. למי שעמקתם מחשבות היטך לסור ממנו ושרתם מעליו עתה שובו אליו:
(ט) וסלעו ממגור יעבור. וחזקו מרוב פחד יחלוש: והתו ממנו. מעוני הנסים שירפו

עמקו"ם

באור

דמן חוסח). (ה) פסוח, ז"ל נפל מוכר המרגים: עניני חום וכעגה (מקוה). ומלינה, בעבור שעתר כנסיים עסות, פסוח מרחף על גוזליו ומעתר עליהם להגילם, וגם ופסחתי עליכם פעמים במצרים, לגון כעגה והצלה, כתרגומו ומיחום, ע"כ דעתיו. וגם רש"י פתר: ויש עוד לפיתרו לגון חיים. (ו) העמיקו סרה, עניני פגלת פסורות והמרידה בה'. (ז) ביום ההוא, ניום פתוכ וממלוך, יפליך כל איש מכם את פלבי הכסף וזהכ. פתר עשיתם לכם לחטוא. חטא, כמו לחטא. או הוא יחס פפעול, ר"ל את כחלילים פשם חטא (מיין גענאנטמאד דער ווירד), כמו (עמוס ח' י"ד) הנשבעים בחטאת שומרון ר"ל בלילי שומרון. (ח) לא איש, והוא ס', וכן לא אדם (ויכם = וויין, ויכם = מענש, דער ניכטס וועניגער הוכ מיין בוקסער מענש מיוס), כמו (למעלה י') כסרים מפס לא מן. למס יהיו, שימס לנגס מפני מחדס, רד"ק, והוא פס תאר מן מפס, כל אחד מהס יסיס פס (פערשמענדער), כמו (לעיל ו') למס מרעיו חפר וגו"ל הוא כמשמע לשון עבדות, (מוד וייכ וייבליכע וועדען סקלאוון). (ט) וסלעו, צור מחסה מחנה לצור.

עמוק

1) מיסקמוליי"ר בלע"ז, Escamper, (פפקיאוון).

נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר־אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן
וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃

לב (א) הֵן לְצֶדֶק יִמְלָךְ־מֶלֶךְ
וְלָשָׂרִים לְמִשְׁפָּט יָשֹׂרוּ׃

(ב) וְהָיָה־אִישׁ כְּמַחֲבֵא־רוּחַ
וְסֵתֶר זָרֶם כְּפַלְגֵי־מַיִם בְּצִיּוֹן
כְּצֵל סֶלַע־כָּבֵד בְּאֶרֶץ עֲיֵפָה׃

ולא

קֳדָם נְסָא רַבְרְבוֹהִי אֲמַר
יְיָ דְּזִיהוֹר לַיהּ בְּצִיּוֹן
לְעַבְדֵי אוֹרַיְתָא וְחַנּוּר
בָּעֵיר לֵיהּ דְּאָשָׁא
בִּירוּשְׁלֵם לְדַעֲבָרוּ עַל
מֵימְרֵיהּ׃

לב (א) הָא לְקוּשְׁטָא
יְמַלּוֹךְ מַלְכָּא
וְצַדִּיקַיָּא לְמָעְבַּד פּוּרְעָנוּת
דִּין מִן עַמְמַיָּא יְהַרְגוּן׃

(ב) וִיהוֹן צַדִּיקַיָּא דְּמִתְמְרִין מִן קֳדָם רַשִׁיעַיָּא כְּמָא דְּמִתְמְרִין מִן קֳדָם
דַּמְּרֵת יְהוּבוּן וְיִתְרַבּוּן וְיִתְקַבֵּיל אוּלְפָנְהוֹן בְּפָרִיעַ כְּפַצִידֵי מַיָּא
דְּנַגְדִין בְּאַרְעָא מְשַׁלְהֲיָא כְּטַלַּל כֵּיף מְיַכַּר בְּאַרְעָא מְשַׁלְהֲיָא׃

ולא

תולדות אהרן נאם ה' מרונין כ' י"ם׃

רש"י

מכקב"ם מוכח ליסרמל: אשר אור לו בציון. סם יהיה כאם מוכן למאסי למאור למורמס׃

לב (א) הן לצדק ימלך כלך. כן מספם כמלך למלוך למעות מספם לזק׃
ולשרים למשפם ישורו. על פריס פאר למספם יפורו
ומפר כמניע זמת על פחז פסיס רפע פכל מזקיקו נפו ימלוך וכרפי כוע׃
(ב) והיה איש. כמטור ביומת הקב"ם כוע מזקיקו יהיה ליסרמל: כמחבא רוח.
מפהפס פלע מהנפלים בו מפני רוח ומפהריס פס מפני הורב כן ינעמו בו הטהריס
מעפרים כמנעמים: בציון. לפון יובס ליס: כצל סלע כבד בארץ עיפה. נמקום
סמם

באור

מבוא מאחריו מלכם, יעבור מן כארץ מרוב פימם ופחד. וכריק"ם פירם, כי דרך
בעולם כשיבוח אדם מכני לויבו ויבוא למבער מעוז לפ יפהד, לך מפני המופת יד"ל
בפילו סלעו ומבלריו ממנו ומפחד יעבור, ע"כ דבריו. ולדעתו מלת וכלעו כוע יהם
בפעול, ר"ל ולפ כלעו ממנו יעבור, ורלוי להרנם (פאר וייבער פבפסם פויהם פם פארבים
פים פארבם). כנם, נרפותם גם יפחדו, כי יהפבו פיהלפכו פם מבני כמלחמה. אור,
פם בקדוש, רמז למזבח, וכן הטר (פייערהפרד).

לב (א) הן, נבואה מבשרת פימלוך מלך יבר ובדיק וגייר כל כפובם כמכחפף מה,
ורומז גזה על חזקיהו מלך יכודה. ולשרים, בחוש כלמ"ד לפפמים כמו על
פולות, על דבר (מין בפטרבן, מין מוהפזוג, מלמבנפר), והרבומו פם (ואם רש
פירפטען בפטריפם, דים הפרמבן גלך דפק רפבמפ). (ב) והיה איש, כמלך כוע

(ג) וְלָא יְסַמְסְמַן עֵינֵי צַדִּיקַיָּא וְאוּדְנֵי מַקְבְּלֵי אוּלְפַּן יְצִיתָן : (ד) וּלְבַב מְהַרְהֲרִין יְסַבַּר לְמֵידַע וְלִישַׁנְהוֹן דַּהֲוָה בְּלִים יוֹחֵי לְמַלָּלָא בְּצַחְצָחָן : (ה) לָא יְתְאֲמַר עוֹד לְרַשִׁיעָא צַדִּיקָא וּלְרַעֲרוּ עַל מֵימְרֵיהּ לָא יְתְאֲמַר תַּקִּיפִין : (ו) אֲרֵי רַשִׁיעָא רְשָׁעָא מְמַלֵּלִין וּבְלִבְּהוֹן מְתַעֲשְׁתִּין אוֹנָם לְמֶעְבַּד שִׁקַּר וּלְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ סַטְיָא לְשַׁלְהָאָה נַפְשׁ צַדִּיקַיָּא דְּמְחַמְדִין

(ג) וְלֹא תְּשֻׁעֶינָה עֵינֵי רֹאִים וְאָזְנֵי שֹׁמְעִים תְּקְשַׁבְנָה : (ד) וּלְבַב נְמְהָרִים יָבִין לָדָעַת וּלְשׁוֹן עִלְגִים תְּמַהֵר לְדַבֵּר צַחוֹת : (ה) לְאֹ־יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ : (ו) כִּי נָבָל נְבָלָה יְדַבֵּר וְלִבּוֹ יַעֲשֶׂה־ אָוֶן לַעֲשׂוֹת חֹנֶף וְלְדַבֵּר אֶל־יְהוָה

פתח בס״ם י״ם צד״י בקמץ תועה

תועה

לאולפנא

תולדות אהרן לא יקרא סופה ו׳ מ״ם :

ר ש ״ י

שמם שמתין עייפים שם וחריבים ותמהים לגל : (ג) ולא תשעינה עיני רואים . לג כמות שסם מכסיו מזכיו סכנד ועיניו הסע (לעיל ו׳) לשון טוח : (ד) ולבב נמהרים יבין לדעת . לג כמס שמכסיו הסמן לב הסע (שם) : ולשון עלגים וגו׳ . ולג כמס שמכסיו כי בלעני שפס (לעיל כ״ח) . מלגיס כל מי שפיו יודע לכוין לכוונו להיות לז קרוי מלג ובלעג : (ה) וכילי . רמאי מוכל מורם רעים : שוע . לשון מתן שהכל שוטין וסוכין מליו : (ו) נבלה ידבר . מדבר לשון קוס כוג : יעשה

און

באור

לו כל שר ושר מסריו יסיח מחסס ומסתור לסעס , מפני חמת המליך , כמחבוא מפני יחבאו בו מרוח סערים , וכסתר מסתיר עוברי דרך מזרס . כבד , נדול , כמו (מלכים ג׳ ג׳) כמך סכבד הזס . (רד״ק) . (ג) תשעינה , עיין טיחס בלשון ארמי , ע״ד טח מרחות עיניהס (למעס מ״ד) . רואים , עיניהס כרוחות מלד המעע לג תכיניס שוד כאלו הן מוחות וסתומות (ויש ויכח מפהר בייח ומהמדמן מויגען בויד) . (ד) נמהרים , מעניו מסרס , ומעעס , מהשיס סוחזים , מאר יעשו מעשיס מנוכלים , ואינס רואים את העולה . תמהר , מעניו מסיר (נעסיקט , פאחיג) . (ה) לא יקרא , כדרך הרשעה לרומס הנבל ולהשפיל הנדיב . ולכילי , רמאי מוכל חורם רעים . (רש״י) . ויהיס כילי כמו נכילי בחסרון הי״ן מן נהכליהס מאר נכלו לכס (במדבר כ״ה) , ושוע הנכון לפי הענין . שוע , כמו נדיב , וחניכו (חיוב ל״ד) לג נכר שוע לפני דל (מיין רייכער , מרלמר) . (ו) חונף , נוטה וחרפה ורשעות (טעטוישיט רעדענסקייט) , כמו (למעלה מ׳ ט״ז) .

תּוֹעָה לְהָרִיק נָפֶשׁ רָעֵב וּמַשְׁקֵה צָמֵא יַחְסִיר: (ז) וְכֵלָיו רָעִים הוּא זִמּוֹת יָעַץ לְחַבֵּל עֲנִיִּים בְּאִמְרֵי־שֶׁקֶר וּבְדַבֵּר אֶבְיוֹן מִשְׁפָּט: (ח) וְנָדִיב נְדִיבוֹת יָעָץ

קמץ בו"ק] עניים ק' והוא

לְאוּלְפָנָא הָא כְּפָנָא לְלַחְמָא וּפִתְנָמֵי אוֹרַיְתָא דְאִינּוּן כְּמַיָּא בְּצַחְיָא מְדַמָּן לְבַטָּלָא: (ז) וְרַשְׁיָעָא דְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישִׁין וְאִינּוּן עַל עֲיָצַת חֶטְאָן מִתְמַלְכִין לְחַבָּלָא עֲנוּתָנָיָא בְּמִלֵּי שְׁקַר

וּפִתְגָמֵי חַשִׁיכַיָּא בְּדִינָא: (ח) וְצַדִּיקַיָּא קוּשְׁטָא מְתְמַלְכִין וְאִינּוּן עַל

קושטיהון

רש"י

און. יקבץ מחשבות מון כמו (דברים ח') פשה לי מת החיל הזה: "לעשות חוקי. חוזב מחשבות מיך יוכל לעשות חטופס. חוקף שם דבר לכך מעמו למעלה ונקוד פתח: ומשקה צמא יחסיר. לפי פשוטו שנוזלין הטניים ותרגומו ופתגמי תוריית דמיון כמיס נלחיס מדמן לבטלה: (ז) ובדבר אביון משפט. לחכל מניון במשפט. משפט זה לשון תחלת דברים במשפט כשמדבר סחניון טענותיו זה יועץ זימות להכשיל בנכליו. משפט משמש שלשה לשונות מחלת טענות דרייזאמ"ט נלע"ז[1]) ונמר מיון יוריימנ"ט נלע"ז[2]) ומשטר שפוטרין פומו ניסורין יוסטי"ס נלע"ז[3]): (ח) על

כדיבות

באור

תועה, דנרים שמר נפש יחעה פשומעים מדרך ס'. להריק, מענין וריקה נפשו (למעלה כ"ט ח'), ופשט, לא יפרוס מלחמו לרל, ויגזול משקה מן הצמא. (ז) וכלי, כו ולכילי נפסוק ס', ונקוד פס בליר"י תחת חיר"ק, כדי לזווגו עם מלת כליו בקמ מחריו, וסוף לשון טופל על לשון. כליו, כמו שכתוב יחתם בכלים, כן יחתם פ דנרים רעים ומסוכנים כדי להניע אל מחוז חפצו. או טעם כליו כמו מ כליו (משלי ט'), ורצוי לתרנם (ווייב וועפען, ווין ריסטליינ), וסוף מכל מלי כמו (תהלים ס"ד) דלכו חלם דבר מר לירות במסתרים תם. משפט, אם פתניון יחכ דנרים רעים וכוזבים, ופס נכונים בעוני כל שומע. או יחבל אותו באמרי שקר, וה פירש כשמדבר פתניון טענותיו (וופן דער מרשע פיר זייגע וחכם דערפען, ד' ה' פערטהיידיגם). (ח) ונדיב, אבל פנדיב מתיעץ בנפשו לעשות כדיבות, וסוף שומר כ כדיבות, ר"ל לא בלבד יחשוב, אלא שומר הוא על כדיבות, ולא יסור ממנה, ואיט דומ לנכל וכילי לא במחשבה ולא במעשה, ואף יהיו אם נקראים בשם נדיב ומ

כשיס

1) דרייזאמ"ט נלע"ז, Derésnement, (דאס דערפען פאר גערישט) ועיין (לעיל ט' ל"ג).

2) יוריימנ"ט נלע"ז, Iucement, (iudicium): iugement, (דער ריכטערליכע פרו דאס פורטהיל).

3) יוסטיס"ט נלע"ז, Iustice, (בעשטרעבונג, ליכטיגונג).

קוּשְׁטַיְדוֹן יִתְקַיְמוּן :
(ט) מְרִינָן דַּיְתְבָן שְׁלֵיוָן
קוּמָא שְׁמַעְנָא קָלִי כְּרַכְיָן
שָׁרָן לְרוּחָצָן אֲצִיתָא
לְמֵימְרִי : (י) יוֹמִין עִם
שְׁנִין יְוּעוּן דִּי שָׁרָן לְרוּחָצָן
אֲרֵי סַף עֲבוֹרָא עֲלָלָא לַיִת
לְמִכְנַשׁ : (יא) אִתְבָּרוּ
דַּיְחְבִין שְׁלֵיוָן וְעוּ דִּי שָׁרָן
לְרוּחָצָן שְׁלָחוּ וְאִתְעַרְטִילוּ
וְאִסְרוּ עַל חַרְצִין : (יב) עַל

וְהוּא עַל־נְדִיבוֹת יָקוּם : (ט) נָשִׁים
שַׁאֲנַנּוֹת קַמְנָה שְׁמַעְנָה קוֹלִי
בָּנוֹת בְּטֻחוֹת הַאֲזֵנָּה אִמְרָתִי :
(י) יָמִים עַל־שָׁנָה תִּרְגַּזְנָה
בְּטֻחוֹת כִּי כָלָה בָצִיר אָסְף בְּלִי
יָבוֹא : (יא) חָרְדוּ שַׁאֲנַנּוֹת רְגָזָה
בְּטֻחוֹת פְּשַׁטָה וְעָרָה וַחֲגֹרָה
עַל־חֲלָצָיִם : (יב) עַל־שָׁדַיִם

דרין ספדים

תולדות אהרן נשים נרכות כ' י"ז : על שדים מועד קטן ג' כ"ז :

רש"י

נדיבות יקום . כשגיל נדיבותיו מסי לו מקומס : (ט) נשים שאננות . מדינן דיתבן שליון : בנות בוטחות . כרכין דיתבין לרוחקן : (י) ימים על שנה . כמו (לעיל כ"ט) ספו שנה על שנה ותמיד עונותיכם מגברין וסוף פרגזנה עלו מרי בגל שהן מבקשין לנטוש כי יכלס מסס בוער המנגיס ומוסף שתבוסס לא יבוא על שבית . מוסף עס דבר לכך עשמו למעלס ונקוד פתח : (יא) רגזה . כמו לרגז : פשוטה . כמו לפשוט : וערה . כמו לערות לשון ערים (מיכס ג') : וחגורה . כמו למגור לכך עשמו למעלס וכן תירגס יונתן שלחו ואיתערטילו ואסרו על מרגין ממוך שיפשיטו ויתערמו מבגדיכס לא יחגרו על בגדיכס כ"ף על מתניכס : (יב) על שדים סופדים .

יטעמו

באור

(ט) נשים שאננות , כמשמעו כדעת קרא"ע , וכן נראס מן הענין , ושיעור הפקרא , שאמר לכני הכרכים הרכות והעגונות , ומתענגות לבטח תחת ממשלת בעליהן , שתהם מוכיחן לקול אמרתו , שהוא מיעד תרבן ופורענות על הארץ . וכן (למעלה נ') יען כי נבזו בעת ציון . (י) כלה , כמו עבר , ואינו לשון כליון , וכן (ירמיה ח') עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו . וכשגס , עבר זמן הקציר , ושוד לא נאספו יבול האדמה ופרי התילות , כי נשמתו ע"י הסויב . אופף , שם נפעל חורם , כ"ל האסיפה , ומפס בלי יבוא , כמו לא יסיס (דמו מיכומאפלן קשוטו ניכס ד. ח. פירשם ניכס שמאפס) . (יא) רגזה , וכן פשוטה ועורה הן שמות במקום מקור כפעל לו שעתיד , (ניטערן בולשס מקטהייט ווירד שם גשבען) . פשוטה , פשוט בגדיס . ועורה , מעין ערוס וערים (יחזקאל ע"ז) . ושיעור הפקרא , כל אחת מהנשותות תהיס פשוטס ועורס , כי הסויבים יקחו הכל , ויפשטו גס את הכהים את בגדיהן , ולא יהיה לכס כ"ף חגורס על חלציס , לכשות בשרן . (יב) על שדים , נקוד בחי"ן ימנית , ותרגס הכתבי על דדין הפדון (מוך דיא בריטשס

סְפִידִים עַל־שְׁדֵי־חֶמֶד עַל־גֶּפֶן
פְּרִיָּה: (יג) עַל אַדְמַת עַמִּי קוֹץ
שָׁמִיר תַּעֲלֶה כִּי עַל־כָּל־בָּתֵּי
מָשׂוֹשׂ קִרְיָה עַלִּיזָה: (יד) כִּי־
אַרְמוֹן נָטֹשׁ הֲמוֹן עִיר עֻזֵּב
עֹפֶל וָבַחַן הָיָה בְעַד מְעָרוֹת
עַד־עוֹלָם מְשׂוֹשׂ פְּרָאִים מִרְעֵה
עדרים
חָרוּב וְצִדֵּי־עַד זָמָן אֲתַר דַּהֲוָה בֵּית חָדָוָא וַחֵידוּ לְמַלְכָיָא כְּרוּ הֲוָה מִבְנוֹ
למשרין

דַּיָּן סָפְדִין עַל חַקְלֵי
חֶמְדְתָּא עַל גוּפְנִין טָעֲנִין:
(יג) עַל אַרְעָא דְעַמִּי
הוֹבָאֵי וּבוּר תַּסִּיק אֲרֵי
עַל כָּל בָּתֵּי דַּיָּן קַרְוָא
תַּקִּיפָא: (יד) אֲרֵי בֵּית
מַקְדְּשָׁא חֲרוֹב הֲמוֹן
קַרְוַיָּא דַּהֲוָאד פַּלְחִין
בֵּיהּ צְדִיאָה בֵּית הָקְפָנָא
וּמַטְמוֹרָנָא אִתְבְּלַשׁ וּכְרִי

ר ש"י

יספדו על לבם: חמד. על שדי חמדתן. ומדרש אגדה על תכמי סנהדרעות שהם כשדים המניקים יספדו ועל עיר חמדתן שתחרב כשדם: על גפן פוריה. סם ישראל שנקרא גפן ממגדים תסיע: (יג) קוץ שמיר. הובאי ובור כי כל תורתן זה יהיה על כל בתי מקום ועל קריס עליזה ירושלים שהיא מקום לכל הארץ (תיכה ג'): (יד) כי ארמון. המלך ומקם והמון העיר נלה: עופל ובחן. שניהם לשון מגדר: היה בעד מערות. יהיה בתוך תורבות. וכעד כמו שכעד ערפל יפשוט (לעיל כ"ג). מערות לשון (תהלים קל"ו) ערו ערו: עד עולם. עד עת קץ: משוש פראים. לתאוות

באור

סופנמר). וכן פי' רש"י יטפחו על לבם. אבל הפעל שהוא בקמוץ בלא"ף או במלת על לא יורה בכל המקרא כ"א אבל וקיכם על מת או יגון ונשר על מיום לשר ומקרם רע, ונם אין חבור למלת סופדים עם כל שדי חמד. והרד"ק פרגים בזה ופירם, סופדים על שדים, שהיו נומקים מהרעב, וכן סופדים על שדי חמד. (יג) כי, לשמת ולחזק, כמו (למעלה ז' כ"ג) כי חמאם ודבש יאכל, ובישור שהקרא, שמלך אשור יחריב את ארץ יהודה, עד אשר יעלו קוצים וברברים על אדמתם, ושמיר ושית ילמח שניהם יפים וגדולים, אשר היו שמים ושמחים בשם בעלי תענוגים, בשיר מלאם שמן עליזים. (יד) המון עיר, שפוך עיר המון, עיר מלאה המון עם. עופל, מקום שהיה גבוה, מגזרת ויעפילו. (בן עזרא). וריעו (מיכה ד' ח') עופל בת ציון והוא היה לנו מגדל, מסובב בחומה, וממוך לו או בתוכו היה המגדל הגדול, כהאמר בספר נחמיה (ג' כ"ו כ"ז). וז"ל הרד"ק בספר מלכים ג' (ה' כ"ד): ויבוא אל העופל, מקום גבוה, כמו עופל ובחן. שהוא מקום גבוה. וגם רש"י פי' שם מקום גבוה. ובחן, מגדל

כמו

לְמַשְׁרְיָן: (טו) כָּל דְּנָה עַד־יִעָרֶה עָלֵינוּ
עַר דְּייֵתֵי לָנָא רְוַח מִן רוּחַ מִמָּרוֹם וְהָיָה מִדְבָּר לַכַּרְמֶל
קֳדָם דְּשָׁכְנְתֵּיהּ בְּשְׁמֵי וְכַרְמֶל לַיַּעַר יֵחָשֵׁב: (טז) וְשָׁכַן
מְרוֹמָא וְיֵהֵי מַדְבְּרָא בַּמִּדְבָּר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בַּכַּרְמֶל
לְכַרְמְלָא וְכַרְמְלָא קְרְיָן סַנִּיאִין יָתִיב: (טז) וְיִשְׁרוֹן
בְּמַדְבְּרָא עָבְדֵי דִינָא וְעָבְדֵי צְדָקָתָא יַת כַּרְמְלָא תֵּשֵׁב: (יז) וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה
וְעָבְדֵי צְדָקָתָא שְׁלָם וַעֲבַדַת הַצְּדָקָה הַשְׁקֵט
וְיָתְבוּן: (יז) וְיהוֹן עָבְדֵי וּבֶטַח עַד־עוֹלָם: (יח) וְיָשַׁב
צְדָקָתָא שְׁלַם וּמְפַלְחֵי עַמִּי בְּנְוֵה שָׁלוֹם וּבְמִשְׁכְּנוֹת
צְדָקָתָא יִשְׁקְטוּן וְיִשְׁרוּן מִבְטָחִים וּבְמָנוּחוֹת שַׁאֲנַנוֹת:
לְרוּחָצָן עַד עָלְמָיָא: (יח) וְיֵיתְבוּן עַמִּי בִּמְרוֹרֵיהוֹן (יט) וּבָרַד בְּרֶדֶת הַיָּעַר וּבַשְּׁפָלָה
שְׁלָם וְעַל אַרְעָהוֹן לְרוּחָצָן

וכרמל קרי תשפל
בְּקִרְוֵיהוֹן שְׁלַיָּן: (יט) וַיָּחוֹת בַּרְדָא וְיִקְטַיל מַשְׁרַיָת עַמְמַיָא וְיִצְדוּן וְיִסּוּפוּן
דיריהון

תולדות אהרן והיה מעשה נתכא ג' ע'. עקריס מ"ג ל"ח:

ר ש " י

לתלות מסור ולמרעם כזדים וחילותיו: (טו) עד יערה עלינו. יסוף עלינו
כמו ותער כדם (ברמזים כ"ו) לשון סופיה נופל על הרוח כמו וספכתי על בית דוד
רוח מן (יואל ג') וכן מספוך רומי על כל נסר (זכריה י"ב): ליער יחשב
קרון סנימין כיער הזה סמוך מלא עליס: (טז) ושכן במדבר משפט. בירושלים
סמיא כמדבר: וצדקה בכרמל. סיא ארץ ישראל שמשא בעולם סימיס ככרמל:
(יט) וברד ברדת היער. על כרחו מין נרד זה שם דבר שהרי נקוד חלין קמץ

וחלין

באור

כמו (למעלה כ"ב י"ג) שקימו בחוניו. בעד, עינינו תחת כמו (מיכה ג') טור בעד טור
ומאר הנביא: הטופל וסמנדל יסיו למערות, ויתחבאו בתוכם חיות השדה, ושם ירקדו
התועים בריס, כי לא תעבור בם רגל אדם. (טו) יערה, לשון שפיכה, כמו (ברמזים
כ"ד) ותער כדם, וסוף על דרך משפוך את רוחי (יואל ג'), ומשמע, עד שיהיה נשפך
עלינו רוח חן וחסד משמי מעל. והכרמל, רמה למעלה (כ"ט י"ז). (טז) ושכן, ד"מ
שיהיה משפט ונדקה בכל הארץ. (יז) מעשה, ע"י מעשה הנדקה יהיה שלום, ומעשה
העבודה הנדקה, ופרי הנדקה, כי ספרי הוא שכר העבודה. (יט) וברד, הרי"ם פתוח,
כי הוא פעל, ומשמע, שהברד ירד על היער, ושהברד הוא מפל על זעם האל, כמו
(למעלה כ"ח י"ז) ויעם ברד מחסה כוב. ברדת, מקור מן ירד עם ני"ת השמוש, ר"ל

נפול

תִּשְׁפַּל הָעִיר׃ (כ) אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל־כָּל־מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל־ הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר׃

לג (א) הוֹי שׁוֹדֵד וְאַתָּה לֹא שָׁדוּד וּבוֹגֵד וְלֹא־בָגְדוּ בָךְ כַּהֲתַמְּךָ שׁוֹדֵד תּוּשָּׁד

דגש אחר שור״ק כנלחך

תולדות אהרן אשריכם קמץ ת׳ י״ו . ע״מ ת׳ כ׳ : משלחי רגל קמץ ג׳ג׳ כ״ס . מולין י״כ קמ״ץ :

דַּיְרֵיהוֹן׃ (כ) טוּבֵיכוֹן צַדִּיקַיָּא עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עוֹבָדִין טָבִין דְּאַתּוּן דָּמְיִן לְדָזְרְעִין עַל שַׁקְיָא מְשַׁלְּחִין לְאַדְרָכָא בְּתוֹרָיָא וְלִמְכְנַשׁ בַּחֲמָרַיָּא׃

לג (א) וַי דְּאָתֵי לְמֵבַז וְיָתֵךְ לָא יְבוּז וְדְאָתֵי לְמֵינַס וְיָתֵךְ לָא יֵינְסוּן כַּד תֵּיתֵי לְמֵבַז יבזונך

ר ש״י

וחליו פתח בלשון פעל וכן פתרונו לשון פעולם כמו ורחץ ויסך ועמד ובכה ויבכו פת גרידות כיער ויסיס הבי״ת של גרדת מן יסוד כמו עטרת עקרת כלומר ויפיץ הקב״ס את מטר פחי הכסדים שהם היו נמוכים ומלמים ערים כיער : ובשפלה. שפלתו יתרחל עד מקר חספל עיר מטרסולין של פרס ודוגמא כן ת״י ויחות נרחל ויקטול מסריים כו׳ : (כ) אשריכם . יתרחל שכליחם זריעת לדקחכם כוורעים כ מים מעחם חקלרו ומחספו חבואם שכרכם כעוב חשלחו רגל השור לדוש החבואם והחמור לסבית של סבית כך ת״י כלומר חקבלו שכר פעולחכם כטובה :

לג (א) הוי . פעויב הכשדי שאתה שודד חמיד ואתה לא שדוד ובוגד אתה חמיד ומין פדם בוגדך ובוזזין : כהתימך . לסיות שודד כלשונך שדידתך מצור שהם שנגזרה

באור

נפעל כיער (עם המפעל , וכן דפר ושחר פעלים ד. ה. פר פעלים דורך דמן המפעל) , כמו (זכריה י״ד כ׳) כי ירד יער בעליר . ואולי בשתתם סכיבת כמלת ברדת , בלשון נופל על לשון . היער , הוא חיל פעויב כמו (למעלה י׳ ל״ד) ונקף סבכי היער , והוא חיל סמריב . ובשפלה , לשון שפלות . העיר , היא נינוה העיר היקועה , ואת מלכות אשור , והיא חספל ומרד מגדולתם , בשוב סאריב אל ארצו בבושת פנים . (כ) על כל מים , אשריכם עובדי כתורה , כי תזרעו זרע טוב על פלגי מים , המרוים את הארץ , ומצמיחים פרות , ואל תפחדו מיפול פעויב על קיוכם , ותוכלו לשלוח השור והחמור ללכת בשדה יובילו רגליכם לבדם כי בכל מקום שתבר ילכו , ימצאו מרעה לשן ושמן .

לג (א) שודד , דברי הנביא אל סאחריב מלך אשור . ואתה , שמות הוי״ן פה כמו אתר , רומה לומר שודד , אתר לא היית שדוד , עד כה , וכן (איוב כ״ח) יפה עוד לו , אתר אין לו עוור . ובוגד , לדעת קלת כנה אשור כן , לפי שלקח את הכסף אתר שם על חזקיהו , ואשר״כ בא ירושלים ויגר עליה . כהתמך , מקור בהפעיל

מן

יְבִזּוּנָךְ וְכַד תִּלְאֵי לְמֵינַס כַּנְלוֹתָךְ לְבִגַּד יְבִגְּדוּ־בָךְ׃
יֵינְסוּנָךְ׃ (ב) יְיָ רַחֲמִים עֲלָנָא (ב) יְהוָה חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הְיֵה
לְמֵימְרָךְ סַבַּרְנָא הֲוֵי זְרֹעָם לַבְּקָרִים אַף־יְשׁוּעָתֵנוּ
תּוּקְפָנָא בְּכָל יוֹם אַף בְּעֵת צָרָה׃ (ג) מִקּוֹל הָמוֹן נָדְדוּ
פּוּרְקָנָנָא בְּעִדַּן עָקָא׃ עַמִּים מֵרֹמְמוּתֶךָ נָפְצוּ גּוֹיִם׃
(ג) מִקַּל הֲמוֹן אִתְבְּרוּ (ד) וְאֶסְפַּת שְׁלָלְכֶם אֶסֶף הֶחָסִיל
עַמְמַיָּא מִסְּגֵי גְּבוּרָן כמשׁק
אִתְבַּדָּרוּ מַלְכְוָתָא׃ נִכְסֵי עַמְמַיָּא סַנָּאֵיהוֹן כְּמָא דְכַנְשִׁין יַת זַחֲלָא ואזן
(ד) וְיִכְנְשׁוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל

תולדות אהרן מרמתיך סנסדרין י"ח ע"ס : ואוסף שללכם עס ע"ד :

ר ש "י

שנזרם נזרם עליהם לסיות שדודים על ידיך תוזד : כנלותך לבגוד . מנחם חיבר כנלותך עם ולא יתה לארץ מגלה (לעיל ט"ו) בחלק אחד ומגלה סמ"ס כרחשונה בו יסוד מופל כמו מ"ם של מאמר ושל מדע ויתכן להיותו לשון כליון לפי שענין . כנלותך לשון ככלותך ולא יתה לארץ מגלה כליון שנזר עליהם לא יתה לארץ להיות נטל ושולך פלא חולך וחזק : (ב) היה זרועם . של שדודים ביד שהודך שכשרי : לבקרים . מרי יום יום כשהוא מילר לשם : אף ישועתנו . תהיה בעת לרה : (ג) מקול המון . שנא מלפניך נדדו עמים מד שנא כשהפלחת לנו נסיך : (ד) ואוסף שללכם . זה מוסב על כלותך לבגוד יבגדו בך ואוסף שללכם אחם שכשדים הבוגדים אח עמי בבא פקודתכם יבוזו אתכם שרית עמי ויאספו שללכם כאשיפת חסיל שאוסף לו תבואה

נקין

ב א ו ר

מן חמם , ורצוי סחי"ו בליר"י , ועניני גמר והפסק . כנלותך , רוב המפרשים והמבארים נמשכו אחר ר' מנחם , שחברו עם ולא יתה לארץ מגלה , שהוא לשון תכלית (פינטלווסק) , והוא שהפעל מן גלה , ונשמשו ס"ג שנים , ופתרונו לפי עניני כשתמך . (ב) ה' חננו , זאת היא תפלת לדיקים בבוא מלך אשור (בן עזרא) . היה זרועם , היה לשון משעל ועזרם , כמו (תהלים פ"ג) . היו זרוע לבני לוט . (ג) מקול המון , מקולך קול המון נדדו עמים . ומשמיל קול אלהים אל קול המון עם , או אל שמיע שרעש המתנולל , וכן (דניאל י') קול דבריו כקול המון , ר"ל קול המלאך שדובר . ולדעת שרד"ק גם שם הכוונה על המלאך שמכה באשור , ומקולו נדדו וגשו כל האומרים מן המגפה . (ד) ואוסף , מאמר שניית אל אויבי ירושלים : קל מהרה תפלו לפני שעיר , ואחרי יהודה יגלו , ויאספו משם שלל ומלקוח , כאשר יאספו את ליבורי שחסיל , שהבוים על פני שדה , שיולחים אחרי שעיר והכשרים ומאספים אותם בכליהם , שלא ישחיתו חבואת שלחמה : אסף , תחסר כ"ף שלמיון . החסיל , מין ארבה (רשי . ווערעמספער) , והפעל

ממנו

כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ׃ (ה) נִשְׂגָּב וַאֲזַן בְּמָאנֵי זְנָא כְּמָא
יְהוָה כִּי שֹׁכֵן מָרוֹם מְלֵא צִיּוֹן דְּאַזַּן בְּזוּרְקְתָא׃ (ה) תַּקֵּף
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ (ו) וְהָיָה אֱמוּנַת יְיָ דְּאַשְׁרֵי שְׁכִנְתֵּיהּ בְּשְׁמַי
עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וְדַעַת מְרוֹמָא דַּאֲמַר לְמִמְלֵי צִיּוֹן
יִרְאַת יְהוָה הִיא אוֹצָרוֹ׃ (ז) הֵן עֲבָדֵי דִּין דְּקִשׁוֹט וְזַכּוּ׃
אראלם (ו) וְיְהֵי מָא דַּאֲמַרְתָּא
לְאוֹטָבָא לְרַחֲלָךְ
אֲיָתֵיתָא וְקַיְמָתָא בְּעִדָּנֵיהּ
תְּקוֹף וּפוּרְקָן חוּבְמָתָא וּמַדַּע לְרַחֲלָיָא דַיְיָ אוֹצַר טוּבֵיהּ עָתִיד׃ (ז) הָא בַּר
אתגלי

תולדות אהרן והיה אמונת עתך ג' ל"ת: יראת ה' ברכות ס' ל"ג: הן אראלם הגיגם ת' ס':

ר ש " י

בקיץ כל אחד לעצמו לף כאן יבוזו לים לו: כמשק גבים שוקק. כקול נהם מים שמשפיים ומפלים בנהרם נהם כן יהמו המלכים לשלול ולבוז. משק לשון נהם כמו (משלי כ"ח) ארי נוהם ודוב שוקק וכן ממשק תרול (לעיל ג') כשהרוח מנשבת בתרולים והם מכים זה על זה נומנים קול וכן בעיר יבוקו (יואל ב'). גבים כמו לתוף מים מגבא. ורבותינו דרשוהו בשנדע חלק בבינת תוכלוסי שנתריב: (ה) כי שוכן מרום. כראם גבורתו שהוא רם על כל וידו על שעליונה: (ו) והיה אמונת עתיך וגו'. ויהיה לחוסן ישועות ולחכמה ודעת את אשר תאמן לבוראך עתים שקבע לך למרוצות ולמשברות בעת הפרשתן ללקט שכחה ופאה בעתם לקיים שמיטין ויובלות בעתם. ר"ע אמונת עתיך את שהאמנת בהקב"ה בעתים שעברו עליך ולעתיד ליבוא יהיה לך לחוסן: יראת ה' היא תהיה מלפניו היא תורה טוב להפתח לך מאתו על ידה:

סן

באור

ממנו (דברים כ"ח) כי יתגלגל במרגם. וידוע שיש שהים מימי תרגם, ורומה בתרגום הקדש, כמשק, סליכה במסירות. רד"ק. והוא מגזרת שקק, והפעל (יואל ג') בעיר יבוקו, והתפעל (נחום ג') בעיר יתשקקון (ויש רבותינו מוחיקר). גבים, מין תרגם, כמו (נחום ג') ומפסריך כנוב נובי, ורבוי לשיות בניית"ל בחול"ם. שוקק, עניו נם תשוקה ותאוה, כמו דוב שוקק, נפש שוקקה, ותולי נכללו בו שתי הכוונות יחדיו, מסירות סליכה והתשוקה, וכן מתורגם. (ה) מלא ציון, תמו החפצים שתוכה, ושהם כל יושביה עושים משפט וצדקה. (ו) אמונת עתיך, קיום ימיך מגזרת בית נאמן, וכן חוסן ישועות, חיזוק הפלחה וקיומה. ושיעור הפרשה, על ימי חייך הקיימים תלוה נם כן הפלחה בתמידית ונם חכמה ודעת, והוסיף לחזק, יראת ה' היא תהיה אוצרך. חבמות, תי"ו במקום ה"א הנקבה, כמו (למעלה י"ד) מכת בלתי סרה. אוצרו, כמו נסתר תמורת טוכח, כמו בפסוק כ', (ז) הן, עתה יגייר הנביא את הוכחן מרן יסודה, בנוע מלך אשור. ואמר: מסס! מיך ילילו ויקוננו

נבוכי

אִתְגְּלֵי לְהוֹן יְצַוְּחוּן בְּמָרַר אֲרִאֵלָם צָעֲקוּ חָצְפָה מַלְאֲכֵי
אוְּנְדֵי עַמְמַיָּא דַּאֲזָלוּ שָׁלוֹם מָאֵס יִבְזוֹן: (ח) נָשַׁמּוּ
לְבַסְרָא שְׁלָם חָבוּ לְמֶהֱוֵי מְסִלּוֹת שָׁבַת עֹבֵר אֹרַח הֵפֵר
בְּנָן בְּמֵרִיר נַפְשׁ: (ט) צְדִיאוּ בְּרִית מָאַס עָרִים לֹא חָשַׁב
כְּבְשַׁיָּא פְּסָקוּ עָדֵי אוּרְחָא אֱנוֹשׁ: (ט) אָבַל אִמְלְלָה אֶרֶץ
עַל דַּאֲשַׁנְיאוּ קְיָמָא הֶחְפִּיר לְבָנוֹן קָמַל הָיָה הַשָּׁרוֹן
אִתְרְחִיקוּ מְקָרְוֵיהוֹן לָא כַּעֲרָבָה וְנֹעַר בָּשָׁן וְכַרְמֶל:
חָשִׁיבוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא דְּבִישְׁתָּא אַתְיָא עֲלֵיהוֹן: (י) עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה עַתָּה
(ט) אִתְאַבְּלַת חָרוֹבַת אַרְעָא יְבִישׁ לְבְנָן נְתַר אֵרוֹמָם עַתָּה אֲנַשֵּׂא: (יא) תַּהֲרוּ
הֲוָה שָׁרוֹנָא כְּמֵישְׁרָא צָרֵי מַתְנַן וְכַרְמְלָא: (י) כְּעַן קמץ בו״ק פתח באתנח קמץ בו״ק חשש
אִתְגְּלֵי אֲמַר יְיָ כְּעַן אֶתְרוֹמַם כְּעַן אֶתְנַטָּל: (יא) אֶתְעַשְּׁתוּן לְכוֹן
עסמיא

תולדות אהרן תהרו חשש סנהדרין י״ג ק״ע:

רש״י

(ז) הן אראלם צעקו חוצה · היס הכבית מתנגע נחמות ומתר שהפורענות כבר מלוסו ומעתה מקום ומנוע לנחלס: הן על ירחלס שלסס סוע סמזנח כבר לעקו וספדו בחולותס וברחובותס בכבי ונסי: מלאבי שלום · ומלחכי שליחותס שסיו רגילין לבבר שלום: סר יבבון. ומומריס · (ח) נשמו מסילות שבת עובר אורח הפר. מויב הכבדי ברית שכרת ליסרחל: מאס ערים · ביזס בעיניו כל סוגע מיזו מוסב לחוס: (ט) אבל. לשון מבלות: קמל · יבש ונכרת: היה. לשון עבר סוע: השרון. שס מחוז מרעה בסמוך כמו שבאיזו פילים ממוסב מבליס מבדון: כערבה. תורבס: ונוער. לשון תשנוק כמו (שמות י״ד) וינער ס׳: (י) עתה אקום. מרוב
רעות

באור

גבורי יסודס בחולות על שבר בת עמס, ושלוחי שלום לבבר מוב, יבכו במר נפש על מבדן מרן מולדתס. אראלם, גבוריס, מענין שני מריחל מוסב (שמואל ב׳ כ״ג), ורמ״י להיות אֲרִאֵלִים, ושיבו בראס שסמ״ס לבבוי (מיהרש המודפן). (ח) הפר ברית, מלך מאשור ספר בריתו עס מלך יסודס ועס עמים מחריס. (ט) קמל, לשון יובש, כמו (למעלה י״ט) קנס וסוף קמלו. ונוער, ענין נדנוד (מבטיטשופן), וסוא פעל יוצא, ר״ל בשן וכרמל יגערו מת עליסס (בשן מוב כרמל וופרפאן — מיהרש פופטטפר — מב), או שהוא נפועל מבנין הכבד. ורמוי סעי״ן בקמ״ץ, והענין מחד. וסליוור סזס סוא מ״ל ספלגס, (יא) תהרו, תומר כנגד העמים, תאר בשחאס מלך מאשור, וקורא סמחבה
סרין

חָשַׁשׁ. תֵּלְדוּ קַשׁ רוּחֲכֶם אֵשׁ תְּאַכַּלְכֶם: (יב) וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת שִׂיד קוֹצִים כְּסוּחִים בָּאֵשׁ יִצָּתוּ: (יג) שִׁמְעוּ רְחוֹקִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וּדְעוּ קְרוֹבִים גְּבוּרָתִי: (יד) פָּחֲדוּ בְצִיּוֹן חַטָּאִים אֲחָזָה רְעָדָה חֲנֵפִים מִי ו יָגוּר לָנוּ אֵשׁ אוֹכְלָה מִי־יָגוּר לָנוּ

פתח באתנח פתח בס"פ מוקדי

עַמְמַיָּא עַשְׁתּוֹנִין דִּרְשַׁע עֲבַדְתּוּן לְכוֹן עוֹבְדִין בִּישִׁין בְּדִיל עוֹבָדֵיכוֹן בִּישַׁיָּא מֵימְרִי בְּעַלְעוֹלָא לְקַשָּׁא יְשֵׁיצֵי יַתְכוֹן: (יב) וְיהוֹן עַמְמַיָּא יְקִידַת נוּר בּוּבִין מְפַסְכִין בְּנוּרָא יִתּוֹקְדוּן: (יג) שְׁמָעוּ צַדִּיקַיָּא דְנָטָרוּ אוֹרַיְתָא מִלָּקְדְמִין מָא דַעֲבָדִית דְּעוּ חַיָּבַיָּא דְתָבוּ לְאוֹרַיְתִי קְרִיב גְּבוּרְתִי:

(יד) אִתְבָּרוּ בְצִיּוֹן חַיָּבִין דַּחֲלָא אָחַדְתִּינוּן לְרַשִּׁיעַיָּא דַהֲווּ מְגַנְּבִין אוֹרַחְתְּהוֹן אָמְרִין מַן יָדוּר לָנָא בְּצִיּוֹן דְּבָהּ זֵיהוֹר שְׁכִנְתֵּיהּ דְּאָשָׁא אָכְלָא מַן יְתוֹתֵב לָנָא בִּירוּשְׁלֵם עֲתִידִין רַשִּׁיעַיָּא לְאִתְמַסָּרָא לְגֵהִנָּם

יקידות

תולדות אהרן והיו עמים כוסס ז' ל"ס: פחדו בציון נרכות ע' ס':

ר ש "י

רעות שעשה משור לעמי לא מתפלק עוד עמה מקום ומרומם ומנשא: (יא) חשש. מין מין דבר שנוח ליזלק: רוחכם אש. מנוסכם תלא רוח מם ותאכל החשם והקש: (יב) כסוחים. קוצים. כסוחים כמו (ויקרא כ"ג) לא הזמר תירגם לונקלוס לא תכסח: (יג) רחוקים. המתמיהים בי ועושים רצוני מנעוריכם: קרובים. בעלי תשובה שהקרבו אלי ממהם: (יד) פחדו בציון חטאים. היאך ימלאו פתח להשובה: מי יגור לנו אש אוכלה. כלומר מי יעמוד בעדנו לעתיד לבא תימה נושרת. ל"א מי יגור לנו פירוש מי הוא לנו שיגור בניון עם כלור שהוא אש אוכלם והוא משיב הולך לדקות וגו'

באור

כריון, ושמעתם לידע, ושם תשנו לשון ירושלים ולא עלה בידם. רד"ק. אבל משפטוקים שלאחריו נראה שגם זה דבור אשר אמר ה' יהרוג. חשיש, עשב יבש, ועיין בגמול (למעלה ס' כ"ד). (יב) משרפות ס"ד, כתגיים שנשרפו ושיו לשיד. כסוחים. כרותים. ותרגום לא תזמור, לא תכסח. (יד) מי יגור לנו, עכשיו כשירום שני של רש"י, מי הוא לנו שיגור בניון עם כלור. שהוא אש אוכלם? ולדעתו משם לנו כמו ממנו, וכן (עמוס ע') לא יעוש לשם גם אין אחד משם שיעוש. או תלת לנו נוספת לחוק, כמו

יְקִידוּת עָלָם : (טו) אָמַר
נְבִיָא יִתְבוֹן בָּהּ צַדִּיקָיָא
כָּל דְּמְהַלֵּךְ בְּזָכוּ וּמְמַלֵּיל
כֵּיזָנָן מִתְרַחֵיק מִמְּמוֹן
דְּשָׁקַר מַרְחֵיק נַפְשֵׁיהּ מִן
אָנוּסִין מְנַע יְדוֹהִי
מִלְּקַבְּלָא שׁוֹחֲדָא
מְטַמְּטֵים אוּדְנֵיהּ
מִלְּמִשְׁמַע בְּאַשְׁדֵי דָם
זַבַּאי וְכָל עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי
בְּעָבְדֵי בִישׁ : (טז) הוּא
בַּאֲתַר רָם וּמְנַטַּל יְהֵי
בֵּית מֵישְׁרוֹהִי בֵּית מַקְרְשָׁא תְּשֻׁבַּע נַפְשֵׁיהּ מְזוֹנֵיהּ מְסַפַּק מוֹהֵי קַיְמִין
כְּמַבּוּעַ דְּמַיִן דְּלָא פָּסְקִין מוֹהִי: (יז) יַת יְקַר שְׁכִינַת מַלְכָּא בְּתוּשְׁבַּחְתֵּיהּ

יְקִידוּת עָלָם : (טו) אָמַר
נְבִיא יִתְבּוֹנֵן בָּהּ צַדִּיקָא
כָּל דְּמְהַלֵּךְ בְּזָכוּ וּמְמַלֵּיל
כֵּיזָנָן מִתְרַחֵיק מִמָּמוֹן
דְּשָׁקַר מַרְחִיק נַפְשֵׁיהּ מִן
אָנוּסִין מְנַע יְדוֹהִי
מִלְּקַבֵּל שׁוֹחֲדָא
מְטַמְּטֵם אוּדְנֵיהּ
מִלְּמִשְׁמַע בְּאַשְׁדֵי דָם
זַבַּאי וְכָל עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי
בְּעָבְדֵי בִישׁ : (טז) הוּא
בַּאֲתַר רָם וּמְנַטַּל יְהֵי
בֵּית מֵישְׁרוֹהִי בֵּית מַקְרְשָׁא תְּשֻׁבַּע נַפְשֵׁיהּ מְזוֹנֵיהּ מְסַפַּק מוֹהֵי קַיְמִין
כְּמַבּוּעַ דְּמַיִן דְּלָא פָּסְקִין מוֹהִי: (יז) יַת יְקַר שְׁכִינַת מַלְכָּא בְּתוּשְׁבַּחְתֵּיהּ

מְקַבֵּל עוֹלָם : (טו) הֹלֵךְ צְדָקוֹת
וְדֹבֵר מֵישָׁרִים מֹאֵס בְּבֶצַע
מַעֲשַׁקּוֹת נוֹעֵר כַּפָּיו מִתְמֹךְ
בַּשֹּׁחַד אָטֵם אָזְנוֹ מִשְׁמַע דָּמִים
וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע :
(טז) הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן מְצָדוֹת
סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו
נֶאֱמָנִים : (יז) מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה
עֵינֶיךָ

בַּאֲתַר רָם וּמְנַטַּל יְהֵי
בֵּית מֵישְׁרוֹהִי בֵּית מַקְרְשָׁא תְּשֻׁבַּע נַפְשֵׁיהּ מְזוֹנֵיהּ מְסַפַּק מוֹהֵי קַיְמִין
כְּמַבּוּעַ דְּמַיִן דְּלָא פָּסְקִין מוֹהִי: (יז) יַת יְקַר שְׁכִינַת מַלְכָּא בְּתוּשְׁבַּחְתֵּיהּ
יהוֹן

תולדות אהרן הולך צדקות מכות ג' כ"ד : עקרים מ"ו ס"ג : מואס בבצע עקדם בער ק' : ועוצם עיניו סכת ג' ע"ז . כתרא ג' כ"ז : הוא מרומים כתרא ג' ו' : מלך ביפיו תענית כ' י"ז . מגדרין כ' כ"ב :

ר ש "י

וגו' : (טו) הולך צדקות . מי הוא ימלא הולך לדקות : נוער כפיו . מנקו"ט בלע"ז[1]) . אומם . סותם וכן סקופים סמומים (מלכים ג' ו') : ועוצם . סוגר וכן (לעיל כ"ט) ויעלם מת עיניכם : (טו) לחמו נתן . לא יהא מצטרך לחם כי מן השמים יספיקו לו מזון : מימיו נאמנים . מקור מימיו לא יכזב כלומר זרעו ינדל וכל נרכיו יסופקו : (יז) מלך ביפיו תחזינה עיניך . לך הנדיק מני מומר שמזכה לרשות זיו שכינתו

שלו

באור

כמו (תהלים פ"ד) מי יקום לי עם מרעים , וכן מתורגם . (טו) הולך , תשובת הנביא על שאלת החצופים והמגפים : ומאמר זה וקודם לומם הל המליצ : מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך , הולך תמים וגו' , (תהלים ט"ו) . מתשוב , עין תיך מחיזם ותפיסם . ומעשק , מי שמוציא לידו כסף , והוא לוקח תותו , תכל בשמעו שמוע שוחד , מריק כפיו ממנו , לבל יתמוך בו . דמים , עלת מנשי דמים , לשפוך דם נקי . (טו) מרומים , בעת , כאלו ישבון במקומות נבוהות ובצורות . נתן , לחמו ימתן לו מאת נותן לחם לכל בשר . נאמנים , לא יכזבו , יזלו תמיד ולא יפסקו . (יז) מלך , בעת עם יהודה , בה' , מגן עזרך , ועוד תראה את מלכך . חזקיהו הצדיק ,

ביופי

---

1) מנקו"ט בלע"ז , Escote, scuote, סיט : secoue, (מר סיטסטוט) .

עֵינֶיךָ תִּרְאֶינָה אֶרֶץ מֵרְחַקִּים׃ (יח) לִבְּךָ יֶהְגֶּה אֵימָה אַיֵּה סֹפֵר אַיֵּה שֹׁקֵל אַיֵּה סֹפֵר אֶת־ הַמִּגְדָּלִים׃ (יט) אֶת־עַם נוֹעַז לֹא תִרְאֶה עַם עִמְקֵי שָׂפָה מִשְּׁמוֹעַ נִלְעַג לָשׁוֹן אֵין בִּינָה׃ (כ) חֲזֵה צִיּוֹן קִרְיַת מוֹעֲדֵנוּ עֵינֶיךָ

תראינה

מְמַלַּלְהוֹן מִלְמִשְׁמַע מְלַעֲגִין בְּלִשַׁנְהוֹן מְרֵלִית בֶּהוֹן סוּכְלְתָנוּ׃ (כ) תֶּחֱזֵי בְּמַפַּלְתְּהוֹן צִיּוֹן קִרְיַת זְמָנָא עֵינָךְ יָחְזָן בֵּנָחַמַת יְרוּשְׁלֵם בְּאַצְלְחוּתָה

בשליותא

תֶּחֱזֵי עֵינָךְ הֵיסַכֵּל וְתֶחֱזֵי בְּנָחֲתֵי אֲרַע גֵּהִנֹּם׃ (יח) לִבָּךְ יַחְשׁוֹב רַבְרְבָן אֵיכָא כַּפְרָיָא אֵיכָא רַבְרְבַיָּא אֵיכָא חַשָּׁבַיָּא יַתּוֹן אִם יִכְלוֹן לְחַשָּׁבָא מְנִין קְטִילֵי רֵישֵׁי מַשְׁרְיָת גִּבָּרָיָא׃ (יט) יָת מַרְוַת עַם תַּקִּיף לָא תֶּחֱזֵי עַמָּא דַּהֲוָה עָמִיק

ר ש "י

על מקום: תראינה ארץ מרחקים. תירגם יונתן תסתכל ותחזי בנחותי ארע גיהנם: (יח) לבך יהגה אימה. כשתראה סרסים והסרים וסחכמים של הכשדים שהיו שולטים בחייכן והרי הם נידונים בגיהנם יהגה לבך לימה ותאמר היש חכמתן וגדולתן של אלו היש שכיח סופר בחייו ושוקל כל דבר חכמה שהיו שולטין ממנו כל עלת מדיני: איה סופר את המגדלים. גם הוא דבר מדיני ממונה על בתי המלכות כמה הם וכמה מגדלים לריך לעיר פלוני וכן (תהלים מ"ח) ספרו לייון וספיפוס ספרו מגדלים כמה מגדלים היא לריכה: (יט) את עם נועז. כמו לועז אלו הכשדים שלא היה לשונם לשון המדינה: לא תראה. לא תחשוב בלבך כי כולם יהיו חכיכים ושפלים: עמקי שפה. כמו ויסי כל סתרן שפה אחת (בראשית י"א): נלעג. לשון עלגים ומתקי שפה (לעיל ל"ג) כל זה לשון הכשדים שלא היו מבירין בלשון המדינה: (כ) חזה

ליון

ב א ו ר

ניופי סדר יפעתו, ומתרי אתר תדלה סעיר להיות במלוך, תוכל לרחות למרחוק, ולנכח בתוך הארץ כאות נפשך. (יח) יהגה אימה, לבך המהומם ידבר ויחשוב בחימה, כי לא תמצין בישר תראה. איה סופר, היש אשור שכותב המס, ושוקל כל דבר לקבל תשלומין, ואיה שר הצבא הסופר את המגדלים והמבצרים שבתוך העיר שנלורה, כדי לכבשה, ונקרא בל"ע (רעקענסירען). ודומה לו (תהלים מ"ח) סובו ציון וסקיפוס ספרו מגדלים. (יט) נועז, כמו מעט לועז (תהלים ק"ד) בתוף למ"ד לנו"ן, כמו לשכה ונשכה, (ר"ק) ותמר כנגיע, מעתה לא תראה עוד את עם אשור שסוף עם לועז, המדבר בספה אחרת שאינם מובנת לך. עמקי שפת. שהיו מדברים תרמית, ולא היו מבינים אותם אלא יחידים בישראל ולשון אחרת היא עמוקה ונלעגת לאחר לא יביט אותה. (מדברי ר"ע). (כ) חזה, אבל תראה את ציון. והנווי בתקיע עתיד, ומכוון שם

לעת חלת

בְּשַׁלְיוֹתָהּ כְּמַשְׁכְּנָא דְלָא תִרְאֶינָה יְרוּשְׁלֵם נָוֶה שַׁאֲנָן
מְתְפָּרַק וְלָא מִשְׁתַּלְפָּן סְכוּהִי לַעֲלַם וְכָל אַטוּנוֹהִי אֹהֶל בַּל־יִצָּעֵן בַּל־יִסַּע יְתֵדֹתָיו
לָא יְתְפַּסְקוּן: (כא) אֲרֵי אִלֵּין מִתַּמָּן תִּתְגְּלֵי לָנוּ לְעֵת בַּל־יִנָּתֵקוּ:
גְּבוּרְתָּא דַיְיָ לְאוֹטְבָא מְקוֹם־נְהָרִים יְאֹרִים רְחָבֵי יָדָיִם
לָנָא מֵאָתַר נַפְקִין נַהֲרִין בַּל־תֵּלֵךְ בּוֹ אֳנִי־שַׁיִט וְצִי אַדִּיר
שָׁטְפִין פְּתָיוֹת יַדִּין דְלָא לֹא יַעֲבָרֶנּוּ: (כב) כִּי יְהוָה שֹׁפְטֵנוּ
תִיזֵיל בֵּיהּ סְפִינַת צַיָדִין וּבוֹרְנֵי רַבְּתָא לָא
תְּנוּזֵינַיהּ: (כב) אֲרֵי יְיָ דַיָּנָנָא דְאַפְקָנָא בְּגְבוּרְתֵּיהּ מִמְצְרַיִם יְיָ מַלְפָּנָא דִי הַב
יהיה
הע' בקמץ ח"ה בפסוקים
לנא

תולדות אהרן בל תלך יומא ס' ע"ז: כי ה' שופטנו עקרים מ"ת ס"ד:

ר ש "י

ציון. ואת מי תרמה בלבך להחשב גדולה ושרש את ליון אשר היא קרית בית ועד לנו: בל יצען. בל יסע ודומה לו מלון בלעגנים (שופטים ד') ומתרגם מיסור לגניא והם נקעים שבשדות שקורין פוזי"ן בלע"ז[1]) כמו לגני דארעא מיקרי שהמים נאספים שם מן ההרים ומגבשושית וכי"ת של בלעגנים לומר לגי שהיה נשרשת בתיבת מלע משמעת היא: בל יסע יתדותיו. שקושרין בו מיתרי האוהל בל יסע לותם מן הארץ ממקום תקיעתם כמו ויסיעו מגבים גדולות (מלכים ג' ז') וכן ויסיעם עם הגריח (שופטים ט"ו) לשון תלישה: (כא) כי אם שם. כי אם מושב על בל יסע יתדותיו ועל בל יתמקו. שרשי לא תהיה כי אם השובב ה' יהיה שם אדיר לנו והעיר תהיה מקום נהרים יאורים כעין שנאמר (ביחזקאל ד') וימד אלף ויעבירני נחל אשר לא אוכל לעבור וכן נגע (יואל ד' י"ח) ומעין מבית ה' יצא והוא הנחל שיהא מתגבר והולך: אני שיט. לניס השמש בנהר: וצי אדיר. וגורני רבתא: (כב) כי ה'

שופטנו

באור

להתחלת השמר. שועדנו, העיר אשר אנחנו מתוועדים ומתכנסים שמה בהגל. נוה שאנן, שיהיה מדור שקט, ואוהל אשר לא יהיה נע ממקומו ועד זמן רב לא יהיו נעקרים יתדות שמחזיקים בה את האוהל, וכל החבלים הקשורים ביתדות לא יהיו נתתקים מהם!. יצען, פתרונו לפי ענינו כמו נסע, שהתקע ממקום למקום. (כא) מקום נהרים, אם כ' יהיהלים, ויתגלה בגדולתו ובגבורתו להגן בעד יושביה, לו תהיה העיר הזאת, כאלו יהיו סביב לה נהרים ויאורים רחבים וזה יהיה סתויים לקרב אליה, אבל גם בפשיטות לא יוכלו לעבור שמה, וסבת השניעה בפסוק כ"ג. והשפרשים והמהלרים נלחמו בגאות השקרא הזה. אני שיט, השולחים אותו בהשומים. וצי אדיר, הפיהם

גדולה

1) פוזי"ן בלע"ז, Fossez : fosses, (גרובען, לעבער).

יְהוָה מְחָקְקֵנוּ יְהוָה מַלְכֵּנוּ הוּא וְיוֹשִׁיעֵנוּ: (כג) נִטְשׁוּ חֶבְלֶיךָ בַּל־ יְחַזְקוּ כֵּן־תָּרְנָם בַּל־פָּרְשׂוּ נֵס אָז חֻלַּק־עַד־שָׁלָל מַרְבֶּה פִּסְחִים בָּזּוּ בָז: (כד) וּבַל־יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיּשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן:

לָנָא אוּלְפַּן אוֹרַיְתָא מִסְיָנֵי יְיָ מַלְכָּנָא הוּא יְפָרְקִינָנָא וְיַעְבִּיד לָנָא פּוּרְעָנוּת דִּין מִן מַשְׁרְיָת גּוֹג: (כג) בְּעִדָּנָא הַהִיא יִתְבְּרוּן עַמְמַיָּא מְתוּקְפְּהוֹן וְיהוֹן דָּמָן לְסַפְּיָנָא דְּאִתְפְּסָקוּ חַבְלָהָא וְלֵית לָהּ תְּקוֹף עַל תָּרְנְהוֹן דְּאִתְפְּסִיק וְלָא אָפְשַׁר לְמִפְרַס עֲלוֹהִי

פתח בס"ם קרבו

קָלַע בְּכֵן יְפַלְּגוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָּא סְגִיאוּת עָדֵי וּבוּז וַאֲפִילוּ יִשְׁתָּאֲרוּן בְּהוֹן עֲוִירִין וַחֲגִירִין אַף אִינוּן יְפַלְּגוּן סְגִיאוּת עָדֵי וּבוּז: (כד) וְלָא יֵימְרוּן מִבְּעַן לְעַמָּא דְּשָׁרֶן סְחוֹר סְחוֹר אָתְיֵב לְשָׁכְנְתָּא מַלְוַתְכוֹן אָתַת עֲלָנָא מְחַת מְרַע־עָמָא בֵּירַת יִשְׂרָאֵל יִתְבַּנְשׁוּן וְיִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן שָׁבִיק לְחוֹבֵיהוֹן:

אתקרבו

תולדות אהרן ובל יאמר כתוכות י"ג ק"ח. עקדם בער מ"ו. ע"ח ח' י"ז

רש"י

שופטנו. סר ומוסר שלנו: (כג) נטשו חבליך. המוזכים את הספינה את ציר התיבת: כן. ככן סיעה: תרנם. תורן הספינה: בל פרשו נס. לא יוכלו לפרוס ווילון המנהיג הספינה: אז חולק עד שלל. עדאה: מרבה. הרבה יחלקו שלל הכשדים: פסחים. (ירמיה) פסיו עד עכשיו חלשים: (כד) ובל יאמר שכן. של ישראל: חליתי. כשביל המומה הזאת נחתני הרעה: העם. ישראל שנקראו עם סיומא כירושלים יסיס שלוח מון:

ומקו

באור

גדולם וחזקם, כמו (במדבר כ"ד) וגיס מיד כתיס. (כג) נטשו חבליך, נתפשטו חבליך, ופינם נכויס, כמו (שמות ז' ל') וכגם נכויס. רד"ק. ומוא מאמר סגנית של מטוי, וגם נכוני נקנס על סכנאיס, ומוסב על פסוק כ"ג, ומיעורו אם תעיזו לעבור על הגזרים וכיאוריס מאר סביב ירושלים, אז סחבלים יסיו רפיס ומחוללים לא יוכלו לחזק את התורן ולפרוס את סוילון, וע"י זס תשבר כמניס, וילאו יושבי ירושלים ויפלגו שלל רב. כן, בסיס ומוא הקורס שמליכים עליו את תוכן ספיגה (דפר קוטרבמלקען מיט מיטגם, מין וועבפבת דפר וואסם מויפגפריכטפט ווירד). עד, כמו (ברחשית מ"ח) בנוקד יחכל עד, ומוא שלל בלשון מרמית. פסחים, לף פסחיס ילכו על מסעותס מחוץ לירושלים לבוז בו. (כד) שבן, מסוכן בירושלים לא יאמר חלם וחסר כח תוכי, כי ס' יסלח לעוונס,

יחזק

לד (א) אִתְקָרְבוּ עַמְמַיָּא לְמִשְׁמַע וּמַלְכְוָתָא אֲצִיתוּ תִּשְׁמַע אַרְעָא וּמְלָאָהּ תֵּבֵל וְכָל דַּדָּרִין בָּהּ: (ב) אֲרֵי רְגַז מִן קֳדָם יְיָ עַל כָּל עַמְמַיָּא וּקְטוֹלָא עַל כָּל מַשְׁרְיָתֵיהוֹן חַיְבִינוּן מַסְרִינוּן לְקָטָלָא: (ג) וּקְטִילֵיהוֹן יִתְרְמוּן וּפִגְרֵיהוֹן יִסַּק תְּנָנְהוֹן וְיִתְמַסּוּן טוּרַיָּא מִדָּמְהוֹן: (ד) וְיִתְמַסּוּן כָּל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְיִתְמְחוּן מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כְּמָא דַּאֲמִיר עֲלֵיהוֹן בְּסִפְרָא וְכָל מַשְׁרְיָתֵיהוֹן יִסּוֹפוּן כְּמֵיתַר טָרַף מְגָפֶן וּכְנִבְלָא מְתָאֲנָה: (ה) אֲרֵי תְתַגַּלֵי

רותה

בשמיא

לד (א) קִרְבוּ גוֹיִם לִשְׁמֹעַ וּלְאֻמִּים הַקְשִׁיבוּ תִּשְׁמַע הָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ תֵּבֵל וְכָל־צֶאֱצָאֶיהָ: (ב) כִּי־קֶצֶף לַיהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם וְחֵמָה עַל־כָּל־צְבָאָם הֶחֱרִימָם נְתָנָם לַטֶּבַח: (ג) וְחַלְלֵיהֶם יֻשְׁלָכוּ וּפִגְרֵיהֶם יַעֲלֶה בָאְשָׁם וְנָמַסּוּ הָרִים מִדָּמָם: (ד) וְנָמַקּוּ כָּל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וְנָגֹלּוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמָיִם וְכָל־צְבָאָם יִבּוֹל כִּנְבֹל עָלֶה מִגָּפֶן וּכְנִבְלָת מְתְאֵנָה: (ה) כִּי־

ר ש " י

לד (ד) ונמקו כל צבא השמים. יפחדו כשמלך את עובדי כוכבים: ונגלו. לשון גולל: ונגלו כספר השמים. ת"י ויתמתון מתחת שמיא כמה דאמיר עליהון בספרא · ולפי מפרשו לפי הענין יסיח דומה כעולם חסך עליסם כאלו נגלל כשמש וכסור כגליות ספר; יבול · יכמוש: וכנובלת מתאנה. כמושה נאילן קרויה נובלת וזהו שפירשו רבותינו מפי נובלת נוסלי כומרא שמתנשלו בכומר

לאחר

ב א ו ר י

יחזק גופם, ויסיר מחלש מקרבם. ודומה לו (תהלים ק"ג) הסולח לכל עוונכי הרופא לכל תחלואיכי.

לד (א) קרבו, נצא על משלת תדוש ניד שנחריב מלך אשור. ומלואה, שבריות שממלאים אותה. צאצאיה, שבריס שנומחים ויולאים מן הארץ. (ב) כי קצף, וזהו דברי, לשו שים קלף כ' על כל שנויס. (ג) וחלליהם, ניוס שרג רב חללי חרב יהיו מושלכים על פני שדה ונחוצות, ואין מקבר להס ויעלו מידי עפוס, והרים ימסו מדם חדם, וסוף על דרך שפלגס. (ד) ונמקו, ענין ממיסס: ונגולו, שחקים יתגוללו

מנערתו

רְוָתָה בַשָּׁמַיִם חַרְבִּי הִנֵּה עַל־ אֱדוֹם תֵּרֵד וְעַל־עַם חֶרְמִי לְמִשְׁפָּט: (ו) חֶרֶב לַיהוָה מָלְאָה דָם הִדַּשְׁנָה מֵחֶלֶב מִדַּם כָּרִים וְעַתּוּדִים מֵחֶלֶב כִּלְיוֹת אֵילִים כִּי זֶבַח לַיהוָה בָּבָצְרָה וָטֶבַח גָּדוֹל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: (ז) וְיָרְדוּ רְאֵמִים עִמָּם וּפָרִים עִם־אַבִּירִים וְרָוְתָה אַרְצָם מִדָּם וַעֲפָרָם מֵחֶלֶב יִדָּשֵׁן: (ח) כִּי יוֹם נָקָם ליהוה

בשמיא חרבי הא על אדום תתגלי ועל עמא דחיבית לדינא: (ו) חרבא קדם יי אתמליאת דם אתהנת מתרב מדם טלכין ושלטונין מתרב כליית רבבין אדי קטלא קדם יי בבצרה ונכסא סגיאה בארעא דאדום: (ז) ויתקטלון נברין עמהון ושלטונין עם טורנין ותרוי ארעהון מדמהון ועפרהון מתרבהון ידהן: (ח) ארי יום פורענותא קדם יי

שנת

ר ש " י

לאחר לקיאתן ליבון ומתממות ומתבללות: (ה) כי רותה בשמים חרבי. כלמור ומקו ונו': עם חרמי. עם מלחמתי לשון מסגר בשעת חירום שנו וכן (מלכים ג' כ') את לוי חרמי דמחסב: (ו) כרים ועתודים. שריס נבוריס: בבצרה. מארץ מואב היא אבל לפי שהעמידה מלך לפס שנאמר וימת חשם וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצרה (בראשית ל"ו) לפיכך תלקס עמהס. בשחיטתן: (ז) ראמים עמם. רלמיס עם שתודים ככתובים למעלה: אבירים. שריס ברוחים וגדולים כמו דבר אמר עם אבירי בשן סלס: (ח) שלומים לריב ציון. שיהלס נמול על עסקי ריב ליון

סלומקת

באור

מגוחתו כמגלת אסר, ונקע מרוס יחלם ויכמוס, כעלס יבא בגשן, וכפרי כמוס בעץ שתגא, וכנובלת, תאגא מובלת. (ה) רותה, עומד בפועל. ומולי הוא כמו בפועל רָוְתָה, ושניהו שם שכרות כמו בארמית. ושמעו, תשכיר בשמים חרבי, ושיא תרד מרגא: חרמי, אשר נזרתי להחריבו, ועל כרס תרד, לעשות משפט. (ו) חרב לה', שחרב של ס' מלאס דס, ושטבר במקום עתיד, כי סבניא מנייר שעיניס בדמיונו, כאלו כבר נעשו. כרים, וכן עתודים, רמיס ותכירים כולס משל על הגבורים והנדולים שבהס. בבצרה, שיא סיתס רשם מלכות אדום, ונסניכותיה, היא מרשס דשן ושמן, כמודע ממליכת מיכה (שם ג') יחד תשימנו כגלן בלרס וגס בארץ מואב היתה עיר בשם בלרס (ירמיהו מ"ח). (ז) וירדו, ברחמים ירדו על המטבח עם הכרים והעתודים. ורותה, עומד, ומן שסך שמוע נקל, ורחוי שרי"ם נקמ"ן וסוי"ו בלע דגש, וכן (ירמיה מ"ו) ורותה מדמס,

נקל

שְׁנַת תּוּשְׁלֵימָא לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין עוֹלְבָּנָא דְּצִיּוֹן: (ח) וְיִתְהַפְּכוּן נַחֲלָתָהָא לְזֻפָּא וַעֲפָרָה לְגוּפְרִיתָא וּתְהֵי אַרְעָהּ לְזֻפָּא בּוֹעֲרָה: (ט) לֵילֵי וְיוֹמָם לָא תִּטְפֵי לַעֲלַם יְסַק תְּנָנָא מְדַר לְדַר תֶּחֱרוֹב לַעֲלַם עַלְמַיָּא לֵית דִּי עָבֵי בָהּ: (י) וְיִחְסְנוּנָהּ קָתִין וְקִפּוֹדִין וְקִפּוֹפִין וְעוֹרְבִין יִשְׁרַן בָּהּ וְיִתְנַגִּיד עֲלָהּ חוּט דְּחוּרְבָּנָא וּמִשְׁקַלְתָּא דְּצַדְיוּתָא: (יב) דַּהֲווֹ אָמְרִין בְּנֵי חֵירִין אֲנַחְנָא וְלָא

צבן

יִשְׁעְיָה נד קיג

לַיהוָה שְׁנַת שְׁלוּמִים לְרִיב צִיּוֹן: (ט) וְנֶהְפְּכוּ נְחָלֶיהָ לְזֶפֶת וַעֲפָרָהּ לְגָפְרִית וְהָיְתָה אַרְצָהּ לְזֶפֶת בֹּעֵרָה: (י) לַיְלָה וְיוֹמָם לֹא תִכְבֶּה לְעוֹלָם יַעֲלֶה עֲשָׁנָהּ מִדֹּר לָדוֹר תֶּחֱרָב לְנֶצַח נְצָחִים אֵין עֹבֵר בָּהּ: (יא) וְיָרְשׁוּהָ קָאַת וְקִפֹּד וְיַנְשׁוּף וְעוֹרֵב יִשְׁכְּנוּ־בָהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קַו־תֹּהוּ וְאַבְנֵי־בֹהוּ: (יב) חֹרֶיהָ וְאֵין־שָׁם מְלוּכָה

קמץ בז"ק תי"ו רפה יקראו
תולדות אהרן ונטה עליה הגיגם כ' י"ג:
ר ש"י

סמוקת לסניו לכוספס מן סמריסים לס: (ט) ונהפכו נחליה. של נלרס: (י) מדור לדור. מלותו דור עד דור ממרון: (יא) וקפוד. עוף הפורח בלילה (עופ"ה בלע"ז): קו תהו. מסמס של סממה: ואבני בהו. מסקלות של דין מורגן כמו (דברים כ"ה) אבן שלימה: (יב) חוריה ואין שם מלוכה יקראו.

סריס

באור

נקל. (ח) שנת שלומים לריב ציון, כמו גמולך ישיב בראשך, שכתוב גם בספר עובדיה (פ' מ"ו) על אדום. (בן עזרא). (יא) וירשוה, ידעו שמם כאדם בירושתו. קאת, עוף ממים הסוכן גם במדבר, ונקרא קאת, לפי שמקיא המבלועים (מושפלן) שבלע, ועיין במוספת בתור מרמב"ן (ויקרא י"א י"ח). וקפוד, עוף הפורח בלילה, עופ"ה בלע"ז, (רש"י). והוא בל"א (מהסחיפה). ולמעלה (י"ד כ"ג) פי' הרב את המלה הזאת סריסו"ן, בלע"ז והוא בל"א (מינפו). ואמרו שכוונתו שם על סינטוף, כי בספר ויקרא (י"א י"ו) פי' כוס ויכטוף, שם ניתום"א בלע"ז. אבל למעשה בפסוק ט"ז פי' קפוז, היא קפוד, ותמלא, ומלא ניצים. וינשוף, עוף הפורח ונוטף בלילה, ונקרא כן מלשון נטף. ומסביב זקנים פותרים (חיבו), והוא עוף הנופל במלרים, שדומה לחסידה, ומחיהו ג"כ כמחסיס. ונטה עליה, מי שבונה קו ותכן השופרת, שהיא המשקולת ובקו והמשקולת יהיו על תוכו ועל גובהו, ר"ל היפך שכתוב יעשה גם, שהוא מחורבן. (רד"ק). ולדעתו סמוכה הוא מלעיל.

וסגרתה

1) נופ"ה בלע"ז, Chouette, (היא המסחיפה).

יִקָּרְאוּ וְכָל־שָׂרֶיהָ יִהְיוּ אָפֶס׃
(יג) וְעָלְתָה אַרְמְנֹתֶיהָ סִירִים
קִמּוֹשׁ וְחֹחַ בְּמִבְצָרֶיהָ וְהָיְתָה
נְוֵה תַּנִּים חָצִיר לִבְנוֹת יַעֲנָה׃
(יד) וּפָגְשׁוּ צִיִּים אֶת־אִיִּים וְשָׂעִיר
עַל־רֵעֵהוּ יִקְרָא אַךְ־שָׁם
הִרְגִּיעָה לִילִית וּמָצְאָה לָהּ
מָנוֹחַ׃ (טו) שָׁמָּה קִנְּנָה קִפּוֹז

צְבָן לְקַבְלָא עֲלֵיהוֹן מַלְכוּ
וְכָל־רַבְרְבָהָא יְהוֹן לְלָמָא׃
(יג) וְיִסְקוֹן בִּרְנִיתָהָא סִירִין
קַרְסוּלִין וְחוֹחִין בְּתָקְפָּ
כְּרַכָּהָא וּתְהֵי מְדוֹר יְרוֹדִין
אַתְרָא לְבַת נַעֲמָא׃
(יד) וַיְעָרְעָן תַּמָּן בַּתְּוּלִין
וְשֵׁידִין חַד עִם חַבְרֵיהּ
יְחֵיכוּן בְּרַם תַּמָּן יְשָׁרֵן
לֵילִין וְיִשְׁכְּחָן לְהֶן נַיָּח׃
(טו) תַּמָּן תְּקַנִּין קוֹפְרָא

ותמלט
ר ש׳ י

ותשויב

סרים סל בגרס מומדים ומין מחד מכם קורא מל מלמו סם סרים ומלוכם: אפס. כלייס: (יג) ועלתה ארכניתיה סירים. כך דרך מורבות לגמות בהם קוצים וסיגים והוא קימום והוא מום כולם מיני קוצים הם כגון מורטיג"ם1) וכיולא בהם: נוה תנים. הוא מדבר שהוא דרך לחיות בו תנים שהוא מין חיה רעה: (יד) ופגשו ציים את איים. ויערעו תמן בחולין כך תירגם יונתן תמון נמיות מרטיר"ם בלע"ז2): ושעיר. סך: הרגיעה. לשון מרגוע: לילית. שם שידם: (טו) קננה. לשון קן

לפור

כאור

והגרסם שהוא שעל שתמי, וכן מתורגם. (יב) מלוכה, תחבר בלמ"ד, ושפעם מין שם בגרס אחד מן מוריס, אבר למלוכם יקראו מותו שקורמים, וקרוב לזה פי' הראב"ע. (יג) חציר, כמו חגר בגר"י, כמו יסים ויסם, (רד"ק). וכן תרגם יהודי מחרע ר"ל מקוש. וגלע כמו טוס חציר (ווירא). (יד) ציים את איים, רשם (למעלה י"ג כ"ח כ"ב). ולפי תרגום יהודי רצוי לתרגם (רש בנפנפן ויך מחרפר מוד ווילוך קחלפן). לילית, לדעת הראב"ע והרד"ק חיה מדברית הלובשת בלילה לו טוף הסורח בלילה. והגרסם שהיא שם שידם רשם. ואמר בחכם גמוניום שהערביים יקראוה נחולא, ודמותה כדמות אדם, ותשכון בלילה במקומות חריבות, וקופצת על בני אדם ותמיתם, כידוע מהספורים הנקראים (סויפט מוד סייט כתם). ולכן אמר לך שם הרגיעה, כי ביטוד אין לה מנוחה. (טו) קפוז, ז"ל החכם המכר. קפוז, (סייט קוייט סלוגטמ:חרם, דיא אין אפריקא מוד מרחבים לו הויוט מיוט מוד וך פון בייאון קרפר וקאסם מוים סייכטן היכטפרהולם פציולוגיא מוך מפכאן קרפר מחיפרם זוסגמלם, מוכד ויא סטרוליך ספרשוכרפם. ויא הגם רבן כמאן פון קצו, וך

פציולן

1) מורטיג"ם בלע"ז, Orties, (בפסאן קיפר בייאנג-בפסאן).
2) מרטיר"ם בלע"ז, Martres, (דיא פוטראפר).

וְתִשָּׁזֵיב וְקוֹרֵיהוֹן יְנַצְּצוּן בְּטוּלָא בְּרַם לְחַיָּן יִתְבַּנְּשׁוּן דַּיָּתָא אִתָּא לְוָת חַבָּרְתָּהּ: (טו) תִּבְעוּ מֵעַל סִפְרָא דַיְיָ וּבְעוּ חָדָא מִנְּהוֹן לָא שְׁגַרַת וְאִתָּא לַחֲבָרְתָּא לָא עַבְּבַת אֲרֵי בְּמֵימְרֵיהּ יִתְבַּנְּשׁוּן וּבִרְעוּתֵיהּ יִתְקָרְבוּן:

וַתְּמַלֵּט וּבְקִעָה וְדַגְרָה בְצַלָּהּ אַךְ־שָׁם נִקְבְּצוּ דַיּוֹת אִשָּׁה רֵעוּתָהּ: (טו) דִּרְשׁוּ מֵעַל־סֵפֶר יְהוָה וּקְרָאוּ אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נֶעְדְּרָה אִשָּׁה רֵעוּתָהּ לֹא פָקָדוּ כִּי־פִי הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָן

תולדות אהרן ובקעה מולין י"ב ק"ע:

והוא

ר ש"י

לציר (דניאל כ"ב): קפוז. כוס קצור: ותמלט. ותלד בניה: ובקעה. סיע יליעת פרזיונים מן סביבין וכן כוס תומר כילי לפצוני בקצו (לקמן כ"ט): ודגרה. סיע ק"יפה שעוף קורא בגרונו להמציא פרזיונים מחריו גליי"ר בלע"ז1) (ירמיה י"ז) קורא דגר: דיות. וולטוויר"ם בלע"ז2): אשה רעותה. כמו אל רעותה: (טו) דרשו מעל ספר ה'. קרוי מצל סזר פרשיות כתבית המכול נזר שיתקבלו כל הבריות לספור בתיבה זכר ונקבה: אחת מהנה לא נעדרה. מלבא על לחת כמה וכמה כתיגזר עליהם זאת ולהקבץ לשתות דם לאכול בשר ולגב: לא פקדו. לא חסרו כמו (במדבר ל"ג) לא נפקד ממנו איש: כי פי הוא צוה. שיבואו: ורוחו. של פי: הוא קבצן. רוחו מוסב על פי כמו (תהלים ל"ג) וברוח פיו כל לבאם אף כאן רוח

של

ב א ו ר

(Pelikan, ספריינגען). ומאר זכן נקרא בערבי. ולפעת פרד"ק תרגומו (פעליקאנעס) - ואחריס מתרגמים (קוין). ותמלט, ותלד, כמו (למטה ס"ו) והמליטה זכר, (רד"ק) - ויכוונם על סביבים. ודגרה, לשיפת הביצים וצבירתם, וקרוב למלת דגורה בלשון ארמית, שכוונם לשון ציבור, ומקרא מסורס הוא, וכה משפטו. ודגרה ובקעה, אחר שתתקוף שהוא לשון ציבור, תצב עליהם ותחממם, עד שיבקעו ויצאו סגולדים. בצלה, עלי"ם מן על כנפי הביצים, תצב עליהם ותחממם, עד שיבקעו ויצאו סגולדים. בצלה, עלי"ם מן על כנפי סשוף. (מז) דרשו, תומר כנגד מי שירצה, דרשו מעל ספר ס', וכוח ספר כוס וקראו סמיות וסעופות סזכרות בזאת סברשה, כי כן תיקו"תיהם כלם בחוברתם שתיינה שוכנות בציר כוזאת לא תחסר אחת מהן, (סכ"ל). לא פקדו, לא חסרו אחת מהן את רשותם, אלא כלן תמיינה שם, (סכ"ל). כי פי, מאחר שלפיה כוא לאיות כלמה, שתצטה לארץ אחוה, ורצונו קבץ אותן, לכות שם, ורצוי פיו או פיהו, וכן תרגם הכשדי במימריה. ולפעת רס"י שכניה תומר במקום ס', פי כוא כוא שיבואו, ורוחו של פי כוא קבצן, וכוא

סדבור

1) גלוסי"ר בלע"ז, Glousser, (גלוקקען, גלוקקען).

2) וולטוויר"ם בלע"ז, vautours, Voltours (avoltori: איט.) (דיא גייער).

קִבְצָן: (יז) וְהוּא־הִפִּיל לָהֶן גּוֹרָל וְיָדוֹ חִלְּקָתָה לָהֶם בַּקָּו עַד־עוֹלָם יִירָשׁוּהָ לְדֹר וָדֹר יִשְׁכְּנוּ־בָהּ:

(יז) וְהוּא בְּמֵימְרֵיהּ רְמָא לְהֵן עַדְבָּא וּבְרְעוּתֵיהּ פְּלִיג לְהֵן בְּחוּטָא עַד עַלְמָא יַחְסְנוּנָהּ לְדָר וָדוֹר יְשָׁרוֹן בָּהּ:

לה (א) יְשִׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצָּלֶת: (ב) פָּרֹחַ תִּפְרַח וְתָגֵל אַף גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הֲדַר הַכַּרְמֶל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד־יְהוָה הֲדַר

לה (א) יְחֵדוּן וְיִתְבְּנֵן בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא צִיָּחָיָא וְיִבְעוֹן דְּשָׁרוֹן בְּמֵישְׁרָא וְיִזְהָרוּן בְּשׁוּשַׁנְיָא: (ב) מֵידַע יְדוּעוּן וְיֶחְדוּן אַף בִּיעַ וְחֶדְוָא יַקִּר לִבְנָן יִתְיְהִיב לְהוֹן זִיו כַּרְמְלָא וְשָׁרוֹנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּלְהוֹן אָמְרִין

אלהינו

אֵלַיִן אִינוּן חֲזוֹנָן יְקָרָא דַיְיָ זִיו תּוּשְׁבַּחְתָּא דֶאֱלָהָנָא:

אמר

תולדות אהרן פרח תפרח יומא ג' כ"ג ל"ט:

ר ש "י

על פי טוב קנין: (יז) והוא הפיל להן. מכאן סכנית אומר על הקב"ה והוא הפיל להם למודן המיות והמוסדים נורל שיעלו אלו לחלקם:

לה (א) ישושום. כמו ישוש מסן. ישוסוס ישיבו עליהם כמו בני ילמוני (ירמיס ו') שמתרגמו ילמו ממני וכן בשלם הכשר (מלכים ג' י"ח) בשל להם הכשר: מדבר וציה. ירושלים שקרויים ליס וליון הקרוים מדבר כן ישובו על מפלתם, של נבוכדנצר: ותגל ערבה. של ירושלים: (ב) ורנן. כמו ולרנן: הלבנון. בית

ב א ו ר

שדבר סיולא בשפתי רוח, ויתורגם (דכן אין מוכד בפלסתינ שם מוכד ויין—רשם מוגרשם—חוץ שרומאמלוט ויש). לו במוכן שם כ' שקודש לו, ר"ל כי פי כ' כוא לוש. (יז) והוא הפיל, שלשים שפיל למיות המדבריות נורל בארץ מדוש, וידו מלקס את הארץ שהיא לשן נקו שמדש, ותשיש להן לירושב לעולמי עד, ושמכוש שם מדור לדור:

לה (א) ישושום, שמ"ש במקום ט"ן, שנוספת בשפלים, כמו ישמעון. ושמעם, שרץ מוחו. (ב) גילת, כמו גילס, ותי"ו במקום ס"ש. השה, שנשלים מחרב שמחריב.

חזקו

(ג) אֲמַר נְבִיָא תַּקִיפוּ יְדִין דְמַרְשָׁלָן וְרכוּבִין דְרַעֲלָן חַסִינוּ: (ד) אֱמַרוּ לְרַמוּחָן בְּלִבְּהוֹן לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא תְּקָפוּ וְלָא תְרַחֲלוּן הָא אֱלָהֲכוֹן לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִין אִתְגְלִי מָרִי גְמוּלַיָא יְיָ הוּא יִתְגְלִי וְיִפְרְקִנְכוֹן: (ה) בְּכֵן יִתְפַּתְחָן עֵינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל דְאִינוּן כְּסָמָן מִן אוֹרַיְתָא וְאוּדְנֵיהוֹן דְכְחֵרְשִׁין לְקַבָּלָא לְמִלֵי נְבִיָא יְצִיתָן: (ו) בְּכֵן בְּמָחְזוֹהוֹן גַלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל דְמִתַבְּנְשִׁין וְסַלְקָן

(ג) חַזְקוּ יָדַיִם רָפוֹת וּבִרְכַּיִם כּשְׁלוֹת אַמֵּצוּ: (ד) אִמְרוּ לְנִמְהַרֵי־לֵב חִזְקוּ אַל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא גְּמוּל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וְיוֹשִׁיעֲכֶם: (ה) אָז תִּפָּקַחְנָה עֵינֵי עִוְרִים וְאָזְנֵי חֵרְשִׁים תִּפָּתַחְנָה: (ז) אָז יְדַלֵּג כָּאַיָּל פִּסֵּחַ וְתָרֹן

תולדות אהרן אז ידלג סנהדרין י"ח ע"ב: לשון

לְשׁוֹן נְבִיָא יְצִיתָן: (ו) בְּכֵן בְּמָחְזוֹהוֹן גַּלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל דְמִתְבַּנְשִׁין וְסַלְקָן

לארעהון

ר ש"י

בית המקדש: הדר • כבודו לציון: (ג) חזקו ידים רפות. כל הנביאים מנחמי יהושפט נתנו את ישראל וחזקו את ידיכם ברפות. חזקו לשון מקבל כבד ופחדנו חזקו את לחריס ואם היה בא לומר חזקו אתם ידיכם רפות היה ליקרא חזקו ואמלו (ד"ה ב' ל"ב) ויחזקו ויבנו את כל החומה הנפרצת ויעמידו עליה דלתות: (ד) לנמהרי לב. מפחדין את הסיסרא ומלירין על המורה: חזקו אל תיראו. זה לשון חזקו לשון קל חזקו אתם מלחיכם כמו שיאמר ליחיד חזק ואמץ (יהושע ג') ולא יאמר חזק: נקם יבא. כמו נקמת יבא: גמול אלהים. על הרשעים הוא יבא ואתכם יושיע: (ה) עיני עורים. אותם שהיו עד הנה עורים מהכיר את מורם עליהם: ואזני חרשים. שלא היו שומעים לקול הנביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח וכוח ליראת אותי ועל ישראל הוא אומר שקראתם עורים וחרשים כעין שנאמר החרשים שמעו וגו': (ו) אז ידלג כאיל פסח וגו'. אלו שהיו עכשיו

פסחים

באור

(ג) חזקו, מליצה כזאת בספר ליוב (שם ד') הנה חזקת ידיים רפות וברכים כושלות תתמוך. וסקריאתם אל הנביאי ס': חזקו את ידי השבים הנרפות מפחד ורעדה, ואתנו ברכיהם הנכשלות מלכת ויגון. (ד) אמרו, אמרו ליושבי ירושלים, אשר לבם כך מאימה: התחזקו, ואל תיראו! רואו, אלהיכם בשלוקום נקמתכם מן הוויניכם הכבדים, ויושיעכם מצרתכם. לנמהרי לב, הוא שהיו נבהלים בלבם, בצרות גדולות, (רד"ק). וכן הוא במקור במקום נכאל, כמו שנא (משלי כ"ח כ"ב) נבהל להון במקום נמהר להון, וכן (למעלה ל' ט"ו) בנוס תמורת ברוץ. (ה) תפקחנה, בהגלות יהושע ס', תגדל השמחה בארץ יהודה, עד שהעוורים

והפרזים

לְשׁוֹן אִלֵּם כִּי־נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר לְאַרָעֲהוֹן הָא כְאַיָלִין
מַיִם וּנְחָלִים בָּעֲרָבָה: (ז) וְהָיָה קַלִילִין וְלָא לְאִתְעַבָּבָא
הַשָּׁרָב לַאֲגַם וְצִמָּאוֹן לְמַבּוּעֵי וִישַׁבַּח לִישַׁנְהוֹן דַּהֲוָה
מַיִם בִּנְוֵה תַנִּים רִבְצָה חָצִיר בְּלִים אֲרֵי בְכֵן אִתְבְּזָעוּ
לָקָנֶה וְגֹמָא: (ח) וְהָיְתָה־שָּׁם בְּמַדְבְּרָא מַיָא וְנַהֲלַיָא
מַסְלוּל וְדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקָּרֵא בְּמֵישְׁרָא: (ט) וְיִהֵי שָׁרוֹבָא
לָהּ לְאֹ־יַעַבְרֶנּוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ לַאֲגַמִין דְּמַיָן וּבֵית
הלך צַחֲנָא לְמַבּוּעֵי מַיָא
וְגֹמָא: (ח) וִיהֵי תַּמָּן כְּבַשׁ אוֹרַח וְתִקּוֹן אוֹרְחָא דְקוּדְשָׁא יִתְקְרֵי לָהּ לָא
יעדון

רש"י

פסחים וחלבים מליטו מקרע פסחים הללים כמו שנאמר פסחים בזו בז (לעיל ל"ג):
ותרון. ביטומתי: לשון אלם. לשון של אלו שהיו אלמים שומעים מרפות ואינם
מדברים: כי נבקעו במדבר מים. כי תזמחם ישועתי ויפרחו כמדבר ליש הנאה
למים ומעיינות ינקציס בתוכם כלומר כי ימלא יפע לנדכאים: (ז) והיה השרב.
לכם: לאגם. סתגם לתשועה יהא מוסב והנביא דבר בלשון משל: בנוה תנים
רבצה וגו'. נוה מקום שהיה מדבר ליש שהוא נוה מרבץ תנים יהיה לח מקום חציר
כשהיה לקנה וגומא ואין דרך קנה וגומא נדלים אלא במקום מים כעין שאתר
בינאה גומא אלא בלח (איוב ח'). ובלשון אם דבר הוא כמו מרבץ שהרי שניהו מדבר
ס"א: (ח) והיה שם מסלול. לשוברים ושבים: לא יעברנו. לשומו דרך אוס
טמא

באור

והמרגיס ידמו כרועים ושומעים מרוב חדושם. (ז) השרב, וריבו (לשון ס"י) לא
יכם ערב ושמם, ושניהו חורב מרוב שחוס. ושמעם, כשדמה הנברגת מחוס שמעם תשבר
לשנתי מים, וארץ עיפה ושמאם למשיגים. רבצה, לשעת רש"י שניהו מפיק ס"א, ושוא
כמו מרבץ ר"ל נוה מרבץ תנים, וכן מתורגם. ולשעת רד"ק מפיק ס"א, רבלה של כל
אחד ואחד מהתנים, והנים לומר על הנקבות, כמו שאומרים הנים חלבו שד ופירוש
שקוא שהוא טוב תנים, וכיו רובלות שם התנות, יהיה חציר לקנה וגומא, ר"ל שיצמחו שם
קנה וגומא שהיה שומחים אלא במקום מים. הצ"ר, כמו הלר בלי"ו, ר"ל שקיים, כמו
(למעלה ל"ב). ולפי פי' רש"י יתורגם (הוא גרמו שירד מן רקיה מוד ס"ך פטרוסנדלס
שפרדין). ולד"ק יתורגם (גרמו שיבבים כם־שם רקיה מוד סי"ך). הכל זה וזה שיבו נראה,
כי במדבר ליש מצר כוון שלים במ"ין, לא היה דמע, וגם לא נדל שם קנה וגומא שיצמח
אלא דמע במקומם. (ח) מסלול, ענין הכרמה ומסגרים, שמרימים הדרך בשנים
שמשיכים

יֵעָרוּן בָּהּ מְסַאֲבִין וְלָא
יִפְסְקוּן עָרֵי אוֹרְחָא וְדָלָא
אַלִּיפוּ לָא יִטְעוּן: (ח) לָא
יְהֵי תַּמָּן מְהַךְ מַבְּאֵישׁ
וְשִׁלְטוֹנָא מָעִיק לָא יְגוּזְנֵיהּ
וְלָא יִשְׁתַּבְּחוּן תַּמָּן וְיַהֲכוּן
פְּרִיקִין: (ט) וּפְרִיקָיָא דַיְיָ
יְהוּבוּן וְיֵיתְבַּנְשׁוּן מְבֵּינֵי
גַלְוָתְהוֹן וְיָעְלוּן לְצִיּוֹן
בְּחוּשְׁבַּחְתָּא וְחֶדְוַת עָלַם
תְּהֵי לְהוֹן דִּי לָא פַסְקָא
וַעֲנַן יְקָר תְּהֵי מַטַּל עַל
רֵישְׁהוֹן בִּיעַ וְחָדְוָא

הֹלֵךְ דֶּרֶךְ וֶאֱוִילִים לֹא יִתְעוּ:
(ח) לֹא־יִהְיֶה שָּׁם אַרְיֵה וּפְרִיץ
חַיּוֹת בַּל־יַעֲלֻנָּה לֹא תִמָּצֵא
שָׁם וְהָלְכוּ גְּאוּלִים: (ט) וּפְדוּיֵי
יְהוָה יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה
וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן
וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה:
לו (א) וַיְהִי בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ עָלָה

סנחריב

יִשְׁבְּחוּן וְיִסּוֹף מְנָהוֹן מְבֵּירַת יִשְׂרָאֵל דְּוָנָא וְתֵינְחָתָא:
לו (א) וַהֲוָה בְּאַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא חִזְקִיָּה סְלִיק סַנְחֵרִיב

מלכא

תולדות אהרן ופדויי ה' בגלוח ס' ג"ה · סנה ס' פ"ח · סיבדרין י"ח ק"י: ששון ושמחה פוכה מ"ח:

ר ש"י

שמח כלומר לא יכיה עוד לרשעים: והוא למו. וכוש הדרך של לוקח עוונים וחרפות ופשעים ומלשים כגזברים למשלח יכיה הילוך פתו דרך ותשילו כם מוליך לא יתעו כי מיישירו לפניכם: (ט) ופריץ חיות. חזיר מיער (תהלים פ') מין לך פריץ בחיות כחזיר סבר ונס מריס מסבבו (ירמיה ד') סוף נבוכדנצר לא ימלא שם: בל יעלנה. למוכו הדרך דרך משמש לשון זכר ול' נקבה כדכתיב את הדרך אשר ילכו בה (שמות י"ח) הרי נקבה בדרך אחד יצאו אליך (דברים י"ח) הרי זכר: לא תמצא. חיה רעה שם: (י) ושמחת עולם. שמחה אשר מעולם שהיתה להם בבר בדרך יציאתן ממצרים וס' הולך לפניהם יומם (שמות י"ג): ונסו. היגון והאנחה מהם:

בהעלת

באור

שמשימים בה, (בן מ"ך). טמא, רשע הנשמע בשעליו. והוא למו, ליבריס לבד יהיה הדרך הזה. ואולם, שהם הולים לעיון הדרכים, בלא הורגלו לילך בהם, לא יתעו, אבל ילכו דרך יבר לירושלים. (ט) ופריץ חיות, גם הפריץ שבחיות, הפורץ גדר החיות במקום לבת שעלה בדרך הזה, ולא תמצא שם (מדברי רד"ק). (י) על ראשם, שמחת תמידית תהיה מסביב לראשם, ופניהם יאירו ממנה. וישיגו, הפדויים יגיעו את הששון והשמחה, ותתרחק כפי הכללות בל"א. ולד"א כאלו כתוב יגיעו, הששון והשמחה יגיעו את הפדויים.

לו (א) ויהי, הרשם זו היא שנכתב בספר מלכים (ב' י"ח י"ג) בשר היתה, ויש ביניהם שיטו

סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־כָּל־ מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל כָּל
עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתְפְּשֵׂם׃ קִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה
כְּרִיכְתָּא וְאַחֲדִינוּן׃
(ב) וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר | אֶת־ (ב) ושְׁלַח מַלְכָּא דְאַתּוּר
רַבְשָׁקֵה מִלָּכִישׁ יְרוּשָׁלַ͏ִם אֶל־ יַת רַבְשָׁקֵה מִלָּכִישׁ
הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחַיִל כָּבֵד לִירוּשְׁלֵם לְוָת מַלְכָּא
וַיַּעֲמֹד בִּתְעָלַת הַבְּרֵכָה חִזְקִיָּה בְּמַשְׁרִיַת סַגְיָן
הָעֶלְיוֹנָה בִּמְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס׃ וְקָם בִּמְזִיקַת בְּרֵיכְתָּא
עִלֵּיתָא דְכְבִישׁ חַקַל
מְשַׁמָּשׁ קַצְרַיָּא׃ (ג) וְנָפַק
(ג) וַיֵּצֵא אֵלָיו אֶלְיָקִים בֶּן־ לְוָתֵיהּ אֶלְיָקִים בַּר חִלְקִיָּה
חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְשֶׁבְנָא דִי מְמַנָּא עַל בֵּיתָא
הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר׃ וְשֶׁבְנָא סַפְרָא וְיוֹאָח בַּר
(ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ־ אָסָף דִי מְמַנָּא עַל
נָא אֶל־חִזְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ דָּכְרָנַיָּא׃ (ד) וַאֲמַר לְהוֹן
הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר מָה הַבִּטָּחוֹן רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ כְּעַן
הַזֶּה אֲשֶׁר בָּטָחְתָּ׃ (ה) אָמַרְתִּי לְחִזְקִיָּה דְּרַנַן אֲמַר מַלְכָּא
אַךְ דְּרַבְתָּנָא מַלְכָּא דְאַתּוּר
מָה רוּחֲצָנָא הָדֵין
דְאִתְרַחֵיצְתָּא׃ (ה) אֲמָרִית
אַךְ

ר ש"י

לו (ב) בתעלת. פוסי"ס בלע"ז 1): הבריכה. מקום כנוס מים חפור בקרקע ניד מדס נתת בו דגים מרוך ורחב: בסטילת. דרך כבושה קמי"ן בלע"ז 2): שדה כובס. ת"י חקל מסתח קלריץ שטומפין סס הכובסים את הבגדים: (ג) המזכיר, כותב הזכרונות בספר דברי הימים. (ד"ק המזכיר מיוס דין בא לפניו רמטון שיפסקו רמטון): (ה) אמרתי. עד הנס לך דבר שפתים. הוא בפיו לומר

באור

פירוש: משם חלק שטענין אחד. (רד"ק). (ג) המזכיר, מתורגם לפי פירוש רש"י מתוספת בתור. (ה) אמרתי, דברי רבשקה, אמרתי בלבי, כי עליך ובתורתך רק בדבר

1) פוסי"ל בלע"ז, Fosse, (רפר גרמבון).
2) קמי"ן בלע"ז דפוס כתוול שבאי"ר, Chemin. (רפר וופג) sentier, (רפר פוסטפר, פוסטפוינ).

בְּרַם בְּמַמְלֵיל סִפְוָן בְּמַלַּךְ אַךְ־דְּבַר־שִׂפְתַיִם עֵצָה וּגְבוּרָה
וּגְבוּרָא אַעְבֵּיד קְרָבָא לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל־מַי בָטַחְתָּ
בְּעַן עַל מַן אִתְרַחֵיצְתָּא אֲרֵי מְרַדְתָּא בִּי׃ (ו) הִנֵּה בָטַחְתָּ
אִתְרַחֵיצְתָּא עַל סְמָךְ עַל־מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ הַזֶּה
קַנְיָא רְעִיעָא הָדֵין עַל עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסְמֹךְ אִישׁ
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם דְּאִם יִסְתְּמֵךְ גַּבְרָא
עָלָיו וּבָא בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן עֲלוֹהִי וְיֵעול בִּידֵיהּ
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְכָל־ וְיַבְּוְעִינֵיהּ כֵּן פַּרְעֹה
הַבֹּטְחִים עָלָיו׃ (ז) וְכִי־תֹאמַר מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְכָל
אֵלַי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ דְמִתְרַחֲצִין עֲלוֹהִי׃
הֲלוֹא הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ (ז) וַאֲרֵי תֵימְרוּן לִי עַל
אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָנָא
וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלַם לְפָנֶיָ אִתְרַחֵיצְנָא הֲלָא הוּא
דְּאַעְדִי חִזְקְיָה יַת בָּמָתוֹהִי וְיַת אֲגָרוֹהִי
המזבח
וַאֲמַר לְאֻנַשׁ יְהוּדָה וְלִיתְבֵי יְרוּשְׁלֵם קֳדָם
מדבחא

תולדות אהרן אך דבר עקדם שער כ"ג: הנה בטחת בלכות ע' כ"ו · יבמות י' כ"ג:

ר ש "י

לא מעבוד למלך מצור ומצירפה שמעלה עליו לנצח יחזור בו עכשיו הרי עליתי מעפה או יעבדני או לריך הוא לנקם עלה ונצורה למלחמה: עתה. שנא כמה לומר על מי בטחת למרוד בי: (ו) אשר יסמך איש · על סקנה הרעין שנשבר וסקרומיות בתים בכפו ונוקבין מותו כן פרעה לכולם הבוטחים בו סופן לסיות עזרתן לרעתן: (ז) אשר הסיר חזקיהו את במותיו · ניער לא כל בתי עבודת כוכבים ומזבחות ובמות וסזקיק

לא

ב א ו ר

בדבר שפתים. (בן עזרא). כי מרדת בי, ולא קיימת מה שאמרת לי, בסיותי נלחם עמך, אמר תהן לי אמה, (רלב"ג במלכים). (ו) בטחת, בסחוק על מלריס מה הוא? אלא היא כמו משענת קנה רעוע ברגלו, אשר אם נסמך איש עליו, בתים עוד שנשברים (דיא שפליטשער) בכפו ונוקבים מותם, כן עזרת פרעה תהיה עוד לרעה. (ז) הלא הוא, אין יעזרהו ה', והוא עצמו כעגדו לשחית במותיו ומזבחותיו, ואוה לכל העם אלא יסתחוו

כי

הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ׃ (ח) וְעַתָּה
הִתְעָרֵב נָא אֶת־אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם סוּסִים
אִם־תּוּכַל לָתֶת לְךָ רֹכְבִים
עָלֵיהֶם׃ (ט) וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֶת
פְּנֵי פַחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי
הַקְּטַנִּים וַתִּבְטַח לְךָ עַל־מִצְרַיִם
לָרֶכֶב וְלִפָּרָשִׁים׃ (י) וְעַתָּה
הֲמִבַּלְעֲדֵי יְהוָה עָלִיתִי עַל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לְהַשְׁחִיתָהּ יְהוָה
אָמַר אֵלַי עֲלֵה אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְהַשְׁחִיתָהּ׃ (יא) וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים
וְשֶׁבְנָא וְיוֹאָח אֶל־רַבְשָׁקֵה

מַדְבְּחָא הָדֵין תִּסְגְּדוּן׃
(ח) וּכְעַן אִתְעָרֵיב כְּעַן
עִם רִבּוֹנִי מַלְכָּא דְאַתּוּר
וְאֶתֵּן לָךְ תְּרֵין אַלְפִּין
סוּסְוָן אִם תְּכוּל לְמַנָּאָה
עֲלָךְ רָכְבִין עֲלֵיהוֹן׃
(ט) וְאֵיכְדֵין אַתְּ מְהַמֵּי
לַאֲתָבָא יַת צַפֵּי חַד
מִשְׁלְטוֹנֵי עַבְדֵי רִבּוֹנִי
זְעֵרָיָא וְאִתְרַחֵיצְתָּא לָךְ
עַל מִצְרַיִם לְרְתִיכִין
וּלְפָרָשִׁין׃ (י) וּכְעַן הֲבַר
מֵימְרָא דַיְיָ סַלְקִית
לְאַרְעָא הָדָא לְחַבָּלוּתָהּ
יְיָ אֲמַר לִי סַק עַל אַרְעָא
הָדָא וְחַבָּלָהּ׃ (יא) וַאֲמַר
אֶלְיָקִים וְשָׁבְנָא וְיוֹאָח

לרבשקה

דבר

ר ש ״ י

פם כל יהודה למזבח אחד׃ (ח) התערב נא. בדבר זה פס יוכל לקיימו ל׳ ערבון בקיצור נ״ר בלע״ז [1]) (ט) ואיך תשיב. אפילו פני אחת אחד מהם מעבדי אדוני הקטנים שבקטנים נרתעי נ״ס אלו ממונה על אלפים איש׃ אחד עבדי. אחד מעבדי כמו אחד מהשרים (דברים כ״ח) לאחד הריקים (שמואל ב׳ ו׳)׃ (י) המבלעדי ה׳. אלא מרגותו: ה׳ אמר אלי. כגון נבואו שנאמר לו את היל דמשק (לעיל ח׳) ואת שלל שומרון לפני מלך אשור והוא מעשה ל׳ מר כאשר עשימי לשומרון

באור

כי אם לפני המזבח בירושלים. (ח) התערב נא, הוא בערבון עם אדוני, אם יוכל מלאות הדבר אשר ימלך, ואתה לך, על דרך כבוד ובלבד, כאלו אמר, אלא ימלאו לחוקים אלפים תבשים רמויים לרכוב על סוסים. (רלב״ג). ( ) המבלעדי ה׳, להפחידם אשר כן. או פירושו אחר שכל הארצות נתן ה׳ בידי, ונם כל ארץ יהודה, הוא אמר אלי

1) ניי״ר בלע״ז, Gagier : gager, (וכפסקן, מיין פעטער גיבבען).

לְרַבְשָׁקֵה מַלֵּיל כְּעַן עִם עַבְדָּךְ אֲרַמִּית אֲרֵי שָׁמְעִין אֲנַחְנָא וְאַל תְּמַלֵּיל עִמָּנָא יְהוּדִית קֳדָם עַמָּא דִי עַל שׁוּרָא: (יב) וַאֲמַר רַבְשָׁקֵה הַלְוָת רַבּוֹנָךְ וְעָלָךְ שַׁלְחַנִי רַבּוֹנִי לְמַלָּלָא יַת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲלָא עַל גַּבְרַיָּא דְיָתְבִין עַל שׁוּרָא לְמֵיכַל יַת מַפַּקְתְּהוֹן וּלְמִשְׁתֵּי יַת מֵימֵי רַגְלֵיהוֹן בְּצֵרָא עִמְכוֹן: (יג) וְקָם רַבְשָׁקֵה וְאַכְלֵי בְקַל רַב יְהוּדִית וַאֲמַר שְׁמָעוּ יַת פִּתְגָמָא

מלכא

ציאתם ק׳ מימי רגליהם ק׳ דברי

תולדות אהרן לאכול וגו׳ מגלס ג׳ כ״ס:

ר ש״י

לשומרון כן מצאס לירושלים: (יא) כי שומעים אנחנו. מכירים מנחנו מימו ולשון שומעים ליענדכ״ם בלע״ז(2): ואל תדבר אלינו יהודית. שכל העם מכירים בלשון יהודים והם מתפחדים מדבריך (לפי שחמר להם חמרו נח על חזקיה (שכרו) שלא בא להשחית העם): (יב) האל אדוניך. חמיתה הוא לך נקוד רבוף פתח וכי על שניכם לבדכם נלחני חדני הלא על כולם שלחני ולכך בחתי שכל העם ישחטו וירעו ועל יסיחם חזקיה למרוד: לאכול את צאתם. לף הם ברעב המלור יחלו: את חריחם. רעי ולשון נחת הקנו סופרים לקרותו לחת כך שנו רבותיו מקרחות הכתובים לנחתי קרין לוחן לשבח כגון (דברים כ״ח) בעזילים נמחורים יבנלמ יבכנמ (שם) - תרחיהם - לחת: שיניהם. מימי רגליהם שיהיה שכרכחת כיף החלמלת שקורין

מנחית

באור

מלי, כלה על הארץ ושחיתה (ירמ״ק במלכים). (יב) לאכול, כלגו יחמר, שלא ישורו את החומה, שלא יכנסו היל מלך חשור, כדי יבנה עליה מלך חשור מצור, עד שחמרו הרעב יחכלו לוחתם, ויחתו מי רגליהם, ושוח הבחן. (רלב״ג). הרא הם, כחיב, ושוח כמו לרעי והקרי כוח לוחתם, וכן מימי רגליכם במקום בניכם, ושוח כמו לבחן

2) ליענדכ״ם בלע״ז, Enteudant, (שפרשתהכנר).

דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ (יד) כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ אַל־יַשִּׁא
לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי לֹא־יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם׃ (טו) וְאַל־יַבְטַח אֶתְכֶם
חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַצֵּל יַצִּילֵנוּ יְהוָה לֹא תִנָּתֵן הָעִיר
הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ (טז) אַל־ תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי כֹה
אָמַר הַמֶּלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה וּצְאוּ אֵלַי וְאִכְלוּ אִישׁ־
גַּפְנוֹ וְאִישׁ תְּאֵנָתוֹ וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־בוֹרוֹ׃ (יז) עַד־בֹּאִי וְלָקַחְתִּי
אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם אֶרֶץ

דגן

מַלְכָּא דְרַבְחָנָא מַלְכָּא
דְאַתּוּר׃ (יד) כְּדְנַן אֲמַר
מַלְכָּא לָא יַשֵּׁעַי לְכוֹן
חִזְקִיָּה אֲרֵי לָא יְכוֹל
לְשֵׁיזָבָא יַתְכוֹן׃ (טו) וְלָא
יְרַחֵיץ יַתְכוֹן חִזְקִיָּה עַל
מֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר שֵׁיזָבָא
יְשֵׁיזְבִינָנָא יְיָ לָא תִתְמְסַר
קַרְתָּא הָדָא בִּיַד מַלְכָּא
דְאַתּוּר׃ (טז) לָא תְקַבְּלִין
מִן חִזְקִיָּה אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר
מַלְכָּא דְאַתּוּר עֲבִידוּ עִמִּי
שְׁלָמָא וּפוּקוּ לְוָתִי וְאָכְלוּ
גְּבַר פֵּירֵי גוּפְנוֹהִי וּגְבַר
פֵּירֵי תֵינוֹהִי וּשְׁתוּ גְּבַר
מֵי גוּבֵּיהּ׃ (יז) עַד מֵיתָא
וְאָדְבַּר יַתְכוֹן לְאַרְעָא
טָבָא כְּאַרְעֲכוֹן אַרַע עִבּוּר

וחמר

תולדות אהרן עד בואי סנהדרין י"ג ל"ד׃

ר ש"י

מנחים בלע"ז[1]) עומדות ע"י שלש שנים׃ (יד) ישוא. ישעה׃ (טז) עשו אתי ברכה. נתו לי שלום וברכוני והביאו לי תשורת שלום. ברכה שלו"ד בלע"ז[2]) כמו ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ז י')׃ ואכלו איש גפנו. ולך מעליכם ושבו בשלום עד שתמלך מרן טונס כשרלכס ותנלס תחכס שם כי כן דרכי להעביר הסומות מארץ אל ארץ כמו שנאמר (נחמיה י') ופסיר נכולות עמים׃ (יז) אל ארץ כארצכם. אמר ר"ש בן יוחאי שוטה היה זה בספרי ס' והיה סבור היה לומר אל ארץ יפה מארלכס

בלע

באור

לשתן. (יד) ישוא, ענין נתינה, כמו (שופטים ג') זדון לנך שמיך, וכן תרגם סכסדי יהבי. (טז) ברכה, כמו שלום, וכן תרגם סכסדי עניבו עמי שלמא. (יז) עד באי. דברי מלך אשור, עד שובי ממלחמתי במלכים ונוגי מליכם. והיה זה שנאמר בימי

קדם

1) מנחי"ם בלע"ז, (רפר אפפערלינ).
2) שלו"ד בלע"ז, Salut, (רים בפנריפונג).

וַחֲמַר אַרַע חַקְלִין וְכַרְמִין:
(יח) דִלְמָא יַטְעֵי יַתְכוֹן
חִזְקִיָה לְמֵימַר יְיָ
יְשֵׁיזְבִינָנָא הֲשֵׁיזְבָא דַחֲלַת
עַמְמַיָא גְבַר יַת אַרְעֵיהּ
מִיַד מַלְכָּא דְאַתּוּר:
(יט) אָן דַחֲלַת חֲמָת
וְאַרְפַּד אָן דַחֲלַת סְפַרְוַיִם
וַאֲרֵי שֵׁיזָבוּ יַת שֻׁמְרוֹן מִן
יָדִי: (כ) מַן בְּכָל דַחֲלַת
מְדִינָתָא הָאִלֵּין דְשֵׁיזָבוּ
יַת אַרְעָהוֹן מִן יְדִי אֲרֵי
יְשֵׁיזֵב יְיָ יַת יְרוּשְׁלֵם מִן
יָדִי: (כא) וּשְׁתִיקוּ וְלָא
אֲתִיבוּ יָתֵיהּ פִּתְגָמָא
אֲרֵי תַפְקִידַת מַלְכָּא הֵיא
לְמֵימַר לָא תְתִיבוּנֵיהּ:
(כב) וַאֲתָא אֶלְיָקִים בַּר
חִלְקִיָה דִי מְמַנָא עַל
בַּיְתָא וְשֶׁבְנָא סַפְרָא
וְיוֹאָח בַּר אָסָף דִי מְמַנָא
עַל דְכָרָנַיָא לְוַת חִזְקִיָה

כד

תולדות אהרן מי בכל מנלה פ' י"ח. מולין ז' פ"ט: ויבוא אליקים מועד קטן ג' כ"ו. סנהדרין ז' ס':

דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים:
(יח) פֶּן־יַסִּית אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ
לֵאמֹר יְהוָה יַצִּילֵנוּ הַהִצִּילוּ
אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אַרְצוֹ
מִיַּד מֶלֶךְ אַשּׁוּר: (יט) אַיֵּה אֱלֹהֵי
חֲמָת וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי סְפַרְוַיִם
וְכִי־הִצִּילוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי:
(כ) מִי בְכָל־אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־הִצִּילוּ אֶת־אַרְצָם
מִיָּדִי כִּי־יַצִּיל יְהוָה אֶת־יְרוּשָׁלַם
מִיָּדִי: (כא) וַיַּחֲרִישׁוּ וְלֹא־עָנוּ
אֹתוֹ דָּבָר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הָיָא
לֵאמֹר לֹא תַעֲנֵהוּ: (כב) וַיָּבֹא
אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר־עַל־
הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־
אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי

יבגדים

ר"ש"י

מלא מלא סיס יכול לספר בנמתס: (יט) וכי הצילו את שומרון מידי. ובני שומרון סיו

באור

קדם לסגלות את הנכבדים תחתיסס מארן מולדתס, ולסוליכס אל ארץ נכריס. (יט) ספרוים, סעיר סוחת נזכרת גס בספר (מלכים ג' י"ח), ומתרו המבארים שסיא סעיר הנקראת בל"סע סיפסהמרס, ותכונתס סיתס על נסר פרת, ומבני סעיר סוחת סניא מלך אשור לסבת בערי שומרון תחת בני ישראל (מ"ב י"ז).

בְּגָדִים וַיַּגִּידוּ לוֹ אֶת דִּבְרֵי
רַבְשָׁקֵה׃
לז (א) וַיְהִי כְּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיִּתְכַּס
בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְהוָה׃ (ב) וַיִּשְׁלַח
אֶת־אֶלְיָקִים אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת
וְאֶת שֶׁבְנָא הַסּוֹפֵר וְאֶת זִקְנֵי
הַכֹּהֲנִים מְתֻכַּסִּים בַּשַּׂקִּים אֶל־
יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא׃
(ג) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר חִזְקִיָּהוּ
יוֹם־צָרָה וְתוֹכֵחָה וְנָאצָה הַיּוֹם
הַזֶּה כִּי־בָאוּ בָנִים עַד־מַשְׁבֵּר

קטן בו׳ק וכח

הולדות אהרן ויהי כשמוע סנהדרין נח · מועד קטן נח׃

כְּד מְבַזְעִין לְבוּשֵׁיהוֹן
וְחַוְיָאוּ לֵיהּ יָת פִּתְגָמֵי
רַבְשָׁקֵה׃
לז (א) וַהֲוָה כַּד שְׁמַע
חִזְקִיָּה וּבְזַע יָת
לְבוּשׁוֹהִי וְאִתְכַּסִּי בְּסַקָּא
וְעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃
(ב) וּשְׁלַח יָת אֶלְיָקִים דִּי
מְמַנָּא עַל בֵּיתָא וְיָת
שֶׁבְנָא סַפְרָא וְיָת סָבֵי
כָּהֲנַיָּא כַּד מְכַסָּן כְּסָיָא
לְוָת יְשַׁעְיָה בַּר אָמוֹץ
נְבִיָּא׃ (ג) וַאֲמָרוּ לֵיהּ
כְּדֵין אֲמַר חִזְקִיָּה יוֹם עָקָא
וְחֻסּוֹרִין וְנִיאוּצָא יוֹמָא
הָדֵין אֲרֵי אֲתַק פִּתְגָמָא עָקָא
כְּאִתָּא דְיָתְבָא עַל

כתבוא

רש״י

כו מוכדים לשלוי פרס שכניסם וחמת היא מתוס׃ (כב) קרועי בגדים. על שמעו
גידופי הסם ושיא כמו נרכת הסם׃
לז (ג) ותוכחה: לשרוכמ״ש בלע״ז1) הכעדים מוכי חיס להשחנת נפלאותם
לאמר ידעו רמס ושין פלטים כפלטיו׃ כי באו בנים· בני ישראל׃ ואין
משבר וכח אין ללידה· עם לרס הדומס לאשה סיושבת על המשבר ושין כח לה
ללאת

באור

לז (א) ויקרע את בגדיו, על שם שהגידו לו, שחירף וגידף רבשקה את ס׳, יתבאר
שמו. (רד״ק). ויתכס בשק, לשטת עלמו, שירחם השל עליו ושל השם
(הנ״ל). (ג) ותוכחה, עניו יסורין ותוכח· מן אל נאשף תוכיחני, וכן ביום מוכחת
(הושע ס׳). ונאצה, כי רבשקה נתן וברך את ס׳ בשמוי כל. משבר,
כי אז מגליח יומר קשיח, כשהולד קרוב ללאת. ואם אין ליולדת כח, להזק בלאתה
להוליד הולד, הנה היא בחזוק מגליח בלי תקוה למוחת, כן הלרה גדולה עליהו, ואין
לנו

1) השרוכמ״ש בלע״ז, Esprouvement : preuve, (רפר בשויי, בשוייצרוכר).

מַתְבְּרָא וְחֵיל לֵית לָהּ
לְמֵילַד: (ד) מָאִים שְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ יַת פִּתְגָמֵי
רַבְשָׁקֵה דְשַׁלְחֵיהּ מַלְכָּא
דְאַתּוּר רְבוֹנֵיהּ לְחַסָּרָא
עָמָא דַיְיָ קָמָא וְיַעְבִּיד
פּוּרְעָנוּתָא עַל כָּל
פִּתְגָמָא דְשָׁמְעִין קֳדָם יְיָ
אֱלָהָךְ וְתִתְחַנַּן בְּצָלוֹ עַל
שְׁאָרָא דְאִשְׁתְּאַר:
(ה) וַאֲתוֹ עַבְדֵי מַלְכָּא
חִזְקִיָּה לְוָת יְשַׁעְיָה:
(ו) וַאֲמַר לְהוֹן יְשַׁעְיָה
כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנְכוֹן
כְּדְנַן אֲמַר יְיָ לָא תִדְחַל מִן
קֳדָם פִּתְגָמָא דִי
שְׁמַעְתָּא דְחַסִּידוּ עוֹלֵימֵי
מַלְכָּא דְאַתּוּר קֳדָמָי:
(ז) הָא אֲנָא יָהֵיב בֵּיהּ
רוּחָא וְיִשְׁמַע בִּשׂוֹרָא
וְיִתוּב לְאַרְעֵיהּ וְאַפֵּלְנִיָּהּ
בְּחַרְבָּא בְּאַרְעֵיהּ:

ותב

(ד) מאים שמיע. כגיד כהו ושרפם הללתנו. וסיכות מיספרוניי"ר בלע"ז):
(ז) ושמע שמועה. מיד זו שמועת תרהקה מלך כוש ומתוך כך יוכל מעליכם הפעם
סופם להלחם עם תרהקה ומין זו סיבה לשרעו ומח"כ יבוא הלום ולכן עתיד לסביבו
לשרעו

באור

לו כח לנצח ממנו, אם לא יעזרנו אחר. (ד) והוביח, כוכחם בדברים קשים.
(ו) נערי, לפי שאמר בכתוב הקודם עבדי, אמר אם נערי על דרך בזיון (ויש בארמי,
ויש בובמן). (ז) רוח, רצון, נתן בו רוח לאחרת. שמועה, ושמועה היא, מיני
מלך

1) מיספרוניי"ר בלע"ז, Esprouver : prouver, (פרכהן, בשוויצרי).

(ח) וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־
מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל־לִבְנָה
כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ:
(ט) וַיִּשְׁמַע עַל־תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־
כּוּשׁ לֵאמֹר יָצָא לְהִלָּחֵם אִתָּךְ
וַיִּשְׁמַע וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־
חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר: (י) כֹּה תֹאמְרוּן
אֶל־חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר
אַל־יַשִּׁאֲךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה
בוֹטֵחַ בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן
יְרוּשָׁלַם בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר:
(יא) הִנֵּה ו אַתָּה שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר
עָשׂוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת
לְהַחֲרִימָם וְאַתָּה תִנָּצֵל:
(יב) הֲהִצִּילוּ אוֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר־הִשְׁחִיתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן

(ח) וְתָב רַבְשָׁקֵה וְאַשְׁכַּח
יַת מַלְכָּא דְאַתּוּר מְגִיחַ
קְרָבָא עַל לִבְנָה אֲרֵי שְׁמַע
אֲרֵי נְטַל מִלָּכִישׁ:
(ט) וּשְׁמַע עַל תִּרְהָקָה
מַלְכָּא דְכוּשׁ לְמֵימַר נְפַק
לְאַגָחָא קְרָבָא עִמָּךְ
וּשְׁמַע וּשְׁלַח אִזְגַדִין לְוָת
חִזְקִיָּה לְמֵימָר: (י) כְּדֵין
תֵּימְרוּן לְחִזְקִיָּהוּ מַלְכָּא
שְׁבָטָא דְבֵית יְהוּדָה
לְמֵימַר לָא יַטְעִינָךְ אֱלָהָךְ
דְּי אַתְּ רָחֵץ בֵּיהּ לְמֵימַר
לָא תִתְמְסַר יְרוּשְׁלֵם
בִּיַד מַלְכָּא דְאַתּוּר:
(יא) הָא אַתְּ שְׁמַעְתָּא
דַּעֲבָדוּ מַלְכֵי אַתּוּר לְכָל
מְדִינָתָא לְגַמָּרוּתְהוֹן וְאַתְּ
מְדַמֵּי לְאִשְׁתֵּיזָבָא:
(יב) הַשֵּׁיזָבָא יַתְהוֹן דַּחֲלַת
עַמְמַיָּא דְחַבִּילוּ אֲבָהָתַי
ית

ואת
ר ש"י

למרנו ולספילו שם במרנ: (ט) וישמע. מלך מצור: על תרהקה. למען יגע מרסקס להלחם מתך: וישמע וישלח מלאכים. מין ויסמע הסני כמו ויסמע סרמבון סרמבון לשון שמועה והסני לשון קבלה קיבל דברי הסלוחים וייסבו בעיניו לחת לב להסחלק ממל ירושלים להלחם מחלה עם כוש: וישלח מלאכים אל חזקיה. להודיעו

סעיפו

באור

מלך כוש להלחם מתו. (ח) כי שמע, רבשקה שמע, כי מלך מצור נסע מלכיש, ולכן שב אליו, ומצא לוחו על הדרך, לך על לבנה. (י) אל ישיאך, לא יטעיך, (כלשדי). (יב) גוזן, שם מחוז במרץ נהריס (מסופוטמיא) על נהר חבור (קחבקרמס), וסמחוז

וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר
בְּתֶלַשָּׂר: (יג) אַיֵּה מֶלֶךְ־חֲמָת
וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ לָעִיר סְפַרְוַיִם
הֵנַע וְעִוָּה: (יד) וַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ
אֶת־הַסְּפָרִים מִיַּד הַמַּלְאָכִים
וַיִּקְרָאֵהוּ וַיַּעַל בֵּית יְהוָה
וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה:
(טו) וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר: (טז) יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים אַתָּה־
הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

המה

ית גוזן וית חרן ורצף ובני
עדן דבתלסר: (יג) אן
מלכא דחמת ומלכא
דארפד ומלכא דלקרתא
ספרוים הלא טלטלינון
ואגליאינון: (יד) ונסיב
חזקיה ית אגרתא מיד
אונדיא וקרא חדא מנהון
וסליק לבית מקדשא דיי
ופרסיה חזקיה קדם יי:
(טו) וצלי חזקיה קדם יי
למימר: (טז) יי אלהא
צבאות אלהא דישראל
דשכנתיה שריא עיל מן
כרוביא אתה הוא יי ולית
פר מנך לכל מלכות
ארעא אתי עבדתא ית
שמיא וית ארעא: (יז) גלי

קדמך

ר"י

שמיו מסתלק לנמרי מלע ע"מ לשוב: (יב) עדן. שם מלכות כמו דאת אמר (יחזקאל כ"ד) חרן וכנה ועדן: ((יג) הנע ועוה. כניעתו ועוה מלך מאור המריבה

וטילטלם

באור

ומתחו שם תקרא בספר תלמי סמלרי בשם גוזיזמכיסים ולעת מתם קוסמן. חרן, עיר בארם נהריים, אשר בתיבב בתוכם תרח אבי אברהם, ונקראת בל"ש קחררא; ויש נודעת גם מקורות הרומיים, כי ספרתיים (פחרתפר) הכו שמם את קרחסוס, שר גנע הרומיים. רצף, לע נדע כיום שום, אם היא שם זה לחרן או לעיר. עדן, ל"ק היא בארץ סידונע, אשר בקרבם כתע מלכים את הגן המפורסם. בתלשר, ובמלכים (ב' י"ט) מלאשר. ולדעת בעל מחקרי ארץ היא בתסלומו תל—אשר כמו תל—חרשא, תל—אביב. (יג) הנע, ל"ק היא העיר הנקראת בל"ש חנא, על שפת נהר פרת, ויש עד היום שם עיר נדולה ורוכלת עמים. ועוה, לדעת המחבר הנזכר בשם שום אחד שם עוא הנזכר בספר מלכים (ב' י"ז), אשר משם הגיעו מלך אשור אנשים לשבת בערי שומרון, ויש בארץ הנקראת בפי תלמי סמלרי חומדים. (יד) ויקראהו, כל אחד ואחד מן

(יז) הַטֵּה יְהוָה | אָזְנְךָ
וּשְׁמָע פְּקַח יְהוָה עֵינֶךָ
וּרְאֵה וּשְׁמַע אֶת כָּל־דִּבְרֵי
סַנְחֵרִיב אֲשֶׁר שָׁלַח לְחָרֵף
אֱלֹהִים חָי׃ (יח) אָמְנָם יְהוָה
הֶחֳרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר אֶת־כָּל־
הָאֲרָצוֹת וְאֶת־אַרְצָם׃ (יט) וְנָתְנוּ
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא
אֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־מַעֲשֵׂה יְדֵי־
אָדָם עֵץ וָאֶבֶן וַיְאַבְּדוּם׃
(כ) וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנוּ
מִיָּדוֹ וְיֵדְעוּ כָל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ
כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבַדֶּךָ׃
(כא) וַיִּשְׁלַח יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ
אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר

קדיש בו"ק

יהוה
ר ש"י

קַדָּמָךְ יְיָ וּרְוֹן וּשְׁמַע
קַדָּמָךְ יְיָ וְאִתְפְּרַע וַעֲבֵד
פַּרְעֹן עַל כָּל פִּתְגָמֵי
סַנְחֵרִיב דְּשָׁלַח לְחַסָּדָא
עַמָּא דַיְיָ קַיְמָא׃
(יח) בְּקוּשְׁטָא דַיְיָ אַחֲרִיבוּ
מַלְכֵי אַתּוּר יַת כָּל
מְדִינָתָא וְיַת אַרְעָהוֹן׃
(יט) וּמוֹקְדִין יַת טַעֲוָתְהוֹן
בְּנוּרָא אֲרֵי לָא טָעֲוָן
דְּאִית בְּהוֹן צְרוֹךְ אֵינוֹן
אֱלָהִין עוֹבַד יְדֵי אֱנָשָׁא
אָעָא וְאַבְנָא וַאֲבַדוּנוּן׃
(כ) וּכְעַן יְיָ אֱלָהָנָא
פְּרוֹקְנָא מִן יְדֵיהּ וְיִדְּעוּן
כָּל מַלְכָיָת אַרְעָא אֲרֵי
אַתְּ יְיָ לַחְדָּךְ׃
(כא) וּשְׁלַח יְשַׁעְיָה בַּר
אָמוֹץ לְוָת חִזְקִיָּה לְמֵימָר
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא

דישראל

וטילטלם ממקומם: (יח) אמנם ה'. למת הוא כי החריבו מלכי אשור: את כל הארצות ואת ארצם. סמלכות (רמזי) המדינות ואת (מרגם) ארץ הסמוכה להם מי הממלכת אשר הוא רצה למדינת קורש מלכות ושאר הממוזרת אשר סביבותיהם קורא מרגם ובספר (מלכים ב' י"ט) כתוב את הגוים ואת מרגם ולשון אחד הוא: (יט) ונתן' כמו ונתון לומו על כל ארץ מלרים (בראשית מ"ז) לשון פעול אמור זכור (ומ"ש בלע"ז): עץ ואבן. הם לפיכך גם היו בחם כח: ויאבדום. מלך אשור:

מרוס

באור

ספריס. ויפרשהו, ספר שהיו בו אלו סחיתופים והגדופים, (רלב"ג). (יח) ואת ארצם, ארץ מלכי אשור כמו (למעלה י"ד כ') כי אתה שחת עמך הרגת. (כא) אל

סחריב

1) דומ"ע בלע"ז, Donnant. (בספרו),

דְיִשְׂרָאֵל דִבְעֵיתָא מִן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
קֳדָמַי עַל סַנְחֵרִיב מַלְכָּא הִתְפַּלַלְתָּ אֵלַי אֶל־סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ
דְאַתּוּר׃ (כב) דֵּין פִּתְגָמָא אַשּׁוּר׃ (כב) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־
דִי מַלֵּיל יְיָ עֲלוֹהִי מְבַסְרָא דִּבֶּר יְהוָה עָלָיו בָּזָה לְךָ לָעֲגָה
עֲלָךְ מְמֵיקָא עֲלָךְ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן אַחֲרַיִךְ
לָךְ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן אַחֲרַיִךְ רֹאשׁ הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם׃
רָאשׁ הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם׃ (כג) אֶת־מִי חֵרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ וְעַל־
(כג) יָת מַן חַסַדְתָּא וְיָת מַן אִתְרַבְּתָּא מִי הֲרִימוֹתָה קוֹל וַתִּשָּׂא מָרוֹם
וְקָדָם מַן אֲרִימְתָּא קָלָא עֵינֶיךָ אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃
וְקַפְתָּא לְרוּמָא עֵינָךְ עֵינֶיךָ אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃
וַאֲמַרְתָּא מִלִּין דְּלָא (כד) בְּיַד עֲבָדֶיךָ חֵרַפְתָּ וַ אֲדֹנָי
כַּשְׁרִין קֳדָם קְרִישָׁא וַתֹּאמֶר בְּרֹב רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי
דְיִשְׂרָאֵל׃ (כד) בְּיַד מְרוֹם הָרִים יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן וְאַכְרֹת
עַבְדָּךְ חַסַדְתָּ עַמָּא קוֹמַת אֲרָזָיו מִבְחַר בְּרוֹשָׁיו
דְיָיָ וַאֲמַרְתָּא בְּסָגִיאוּת וְאָבוֹאָה מְרוֹם קִצּוֹ יַעַר כַּרְמִלּוֹ׃
רְתֵיכֵי אֲנָא סַלְקִית לְתֻקּוֹף
כְּרֵכֵיהוֹן וַאֲפִּ אֵיחוֹד בֵּית
מַקְרַשְׁהוֹן וְאֶקְטוֹל שְׁפַר
גְּבָרֵיהוֹן מִבְחַר שְׁלְטוֹנֵיהוֹן

אני

וְאֶכְבּוֹשׁ קִרְיַת תּוּקְפֵהוֹן וְאֶשֵׁיצֵי סַנֵּי מַשְׁרְיָתֵהוֹן׃

אנא

ר ש "י

(כד) מרום הרים . כך פנים : ירכתי לבנון . בית המקדש : ואברות קומת ארזיו . לא מלך למלכי מך מגור מחריבנו : קצו . סופו : יער כרמילו . סוב סנחו וכובד חזקי .

מני

באור

סנחריב , על מודות סנחריב . (כב) אחריך , מחרי מפלחך תניע ברחמים דרך לעג . (כג) מרום , למרום (מוסר לור חתם מרהקבה"ו דייק מוינפון) , ומתורגם לפי הכוונה . (כד) ירכתי לבנון , הקצה האחרון שברחם הלבנון , ולפיכך (למעלה י"ד) אל ירכתי בור , אל הקצה העמוק שבבור . וכאן שתנאם מלך אשור , שהוא עלה בחיל ככד על כאר הוא ; אמר ילחם אדם יחיד לעלות עליו , מצאי גבהו ושפלת קצה שמכסין את המים , וכל זה הוא ע"ד משל . מבחר ברושיו , שברושים שנאחריו . מרום קצו , ומלכים מלון קצו (ו' ויקרא מיכה-שטח הפשטות ד. ה. גשגשתו) , והוא יותר נכון לפי המליצה . יער כרמלו

(כה) אֲנִי קָרְתִּי וְשָׁתִיתִי מָיִם
וְאַחֲרִיב בְּכַף־פְּעָמַי כָּל יְאוֹרֵי
מָצוֹר: (כו) הֲלוֹא־שָׁמַעְתָּ
לְמֵרָחוֹק אוֹתָהּ עָשִׂיתִי מִימֵי
קֶדֶם וַיְצַרְתִּיהָ עַתָּה הֲבִאתִיהָ
וּתְהִי לְהַשְׁאוֹת גַּלִּים נְצִים עָרִים
בצורות

(כה) אֲנָא הֲוֵיתִי חָפַיר
גוּבִין וְשָׁתֵי מַיָן וּמְפַחֵית
בְּפַרְסַת רַגְלֵי עַמָא דְעִמִי
כָּל מֵי נַהֲרִין עָמִיקִין:
(כו) הֲלָא שְׁמַעְתָּא
מִלֶּקַדְמִין מָא עֲבֵדִית
לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם
וְאַף עֲלָךְ אִתְנַבִּיאוּ נְבִיֵי
יִשְׂרָאֵל וְלָא חַבְתָּא וְרָא

חֲזָיָא קֶדְמַי מִיוֹמֵי קֶדֶם לְמֶעְבַּד לָךְ וְאַף אַחֲקִינָתָהּ בְּעַן אֵיתֵיתָהּ וְדָא הֲוָת לָךְ לְתַקָּלָא עַל דַּהֲוָאָה קֶדְמָךְ בְּאִתְרְגוּשַׁת גַּלִּין דְשִׁחוּ קֶרְוִין כְּרֵיכָן:
ויתביהון

רש"י

(כה) אני קרתי ושתיתי. כלומר כתחלתי בכל מעשי ונמרתי והצלחתי כזה כתוב בור ומוצא מים ומצלית לשון מקור: ואחריב בכף פעמי. פס נאתי לצור על עיר שנמוסה במוצק נהרומיה שנאתי מליס נייסות רבים וכלו מימי נהרומה בשחייה ונאתיים בכתם ומדרך כף רגליהם. ומתריב לשון כוש כלימר כן דרכי תמיד: יאורי מצור. יאורי עיר שנאת במלור ע"י יאורות: (כו) הלוא שמעת. ולמה תתפאר אין זה שלך כי נזרה הוא מלפני זה שנים רבות שתשים אתה פורע פורענות מן שמומות כענין שנאמר (לעיל י') הוי אשור שבט אפי: הלא שמעת למרחוק. יאמר משנעים שנה שנתכוון עמוס שניתים לפני פרעה (עמוס ז') ויעדעל גלה יגלה מעל אדמתו מלו ים לך לשמוע שעשיתי והכנתי פורענות זו: מימי קדם. משנה ימי נרשתים עלתה על לבי לומה שננזרה עליך שנאמר (לעיל ל') כי ערוך מלתפול הפתה גם הים למלך הוכן: עתה. כשנגזרתים על העובדי כוכבים הביאותים לאותה נזירה כדי שתהא: להשאות גלים נצים ערים בצורות. שתכרוג את יושביהן ותשים שמים

באור

כרמלו, מיטור נרחב בלבנון, ושם ינדלו עוד עתה שברושים שנחרים (ספר לפדפרוטוקול), ולרוב יפיו יקראו יער כרמל (בויאנפרשפן). (כה) קרתי, נאתי עד שמקור, ר"ל שחפרתי תחר מקור המים, כי לא היו מספיקים לי מרוב חיילותי המים שנמלאים על הארץ. בכף פעמי, שהיה על רוב חילו. מצור, מלרים, וכן בנבואת מיכה (שם ז') יום הוא ועדיך יגיע למי תשור ועדי מלור-ועד יום תקרת בארץ מוצת נפי שיתמלאים בשם מצרים. (כו) למרחוק, מזמן רחוק. להשאות, שיהיו שתהא שממה (למעלה ז' י"ח). נצים, תריסים, כתו (ירמיה ד') עריך תהיינה. והעתם, לשון עריס בצורות לגלים גדים, לחל עולם.

קמחי

(סו) וְיִתְבִּידוּן אִתְקַצַּר חֵילֵיהוֹן אִתְבָּרוּ וּבְהִיתוּ הָוּו כְּעֻשָּׁב חַקְלָיָא וְיָרוֹק דְּתָאָה כְּעֻשָּׁב אֲנָרְיָא דְּשָׁלוֹק עַד לָא מְטָא לְמֶהֱוֵי שׁוּבָלִין: (כח) וּמִתְבָּךְ בְּעִיצָּה וּמְפָקָךְ לְבָרָא לְאַגָּחָא קְרָבָא וּמֵיתָיךְ לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל גְּלֵי קֳדָמַי וְיָת דְּאַרְגִּיזְתָּא קֳדָמַי גָּלֵי: (כט) חָלַף דְּאַרְגִּיזְתָּא עַל מֵימְרִי וְאִתְרְגוּשְׁתָּךְ סְלִיקַת לָקָדְמַי וַאֲשַׁוִּי שַׁיְרִין בְּלִיסָתָךְ וְזַמֵּם בְּסַפְוָתָךְ וַאֲתֵבִינָךְ בְּאוֹרְחָא

בְּצָרוֹת: (כז) וְיִשְׁבִיהֶן קִצְרֵי יָד חַתּוּ וָבֻשׁוּ הָיוּ עֲשֶׂב שָׂדֶה וְיֶרֶק דֶּשֶׁא חָצִיר גַּגּוֹת וּשְׁדֵמָה לִפְנֵי קָמָה: (כח) וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבוֹאֲךָ יָדַעְתִּי וְאֶת הִתְרַגֶּזְךָ אֵלָי: (כט) יַעַן הִתְרַגֶּזְךָ אֵלַי וְשַׁאֲנַנְךָ עָלָה בְאָזְנָי וְשַׂמְתִּי חַחִי בְּאַפֶּךָ וּמְתָגִי בְּשִׂפָתֶיךָ וַהֲשִׁבֹתִיךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־בָּאתָ

בה

דאתיתא

רש"י

שלים מהרס ויתעמדו לגלים לומחים ירק: (כז) ויושביהן קצרי יד. לחי שתמחי את כחן לפניך: ושדמה לפני קמה. שדמה הוא שקורין מעסובל"ג בלע"ז (כתפר) שנקרע שרטי הקליר: לפני קמה. כשלא הגיע להמכחל ולהתקשות לבא לידי קמה ושוא חלש ורך. לפני קמה בטרם יהיה קמה: (כח) ושבתך וצאתך ובואך ידעתי. מ"י ומיתבך בעלה ומיפקך לברא לצאת קרבא ומיתיך לארעא דישראל גלי קדמי כשעלתם מחשבה בלבך ונועלת להחריב את ביתי לחי ידעתיך: (כט) התרגזך. הזרעתך ושתגברך עלי: ושאננך. כמו ושלוך: חחי. כמין טבעת הוא ותוחבין לתוכו בשתי בהמה שעושים רעים למושכה בו: ומתגי. מ"י זמם והוא של ברזל תוחבין לתוכו בגחיני הבלקא והוא שבניו ונלקס בתוכו במסכת שבת. (ל"ע כי

מהפסוק

באור

(כז) קצרי יד, לא היה בהם כח להלחם עם חיילותיך. ושדמה, כמו ושדפה, כתמור נמלכים, בחלוף לותיות הפעם. והטעם, כשבאים ביבשו מחוש לו מרוח, הודם שבניהו להיות קמה, והגרעינים הם כמו שרופים ושחורים. (כט) ושאננך, כמו ושלוך, (הפ"י). חחי, טבעת שמשימים בלף בשתי שורה למושכה על ידה. ומתגי, המתג הוא הברזל, המושם בפי הבהמה, לשניגה. ר"ל אני תרתה לך, שתהי ברצוני, ותנהג

ואתיתא Assouble : stipula, ר"ל תשובל"ג בלע"ז, ומה. הים. (שבשתא).

בָּהּ: (ל) וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל
הַשָּׁנָה סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית
שָׁחִים וּבַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית זִרְעוּ
וְקִצְרוּ וְנִטְעוּ כְּרָמִים וְאִכְלוּ
פִרְיָם: (לא) וְיָסְפָה פְּלֵיטַת בֵּית־
יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שֹׁרֶשׁ לְמַטָּה
וְעָשָׂה פְרִי לְמָעְלָה: (לב) כִּי
מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׁאֵרִית וּפְלֵיטָה
מֵהַר צִיּוֹן קִנְאַת יְהוָה צְבָאוֹת
תַּעֲשֶׂה־זֹּאת: (לג) לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר לֹא יָבוֹא
אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא־יוֹרֶה שָׁם
חֵץ וְלֹא־יְקַדְּמֶנָּה מָגֵן וְלֹא־

ואבלו ק׳
יִשְׁבֹּךְ
הַמָּן גִּיר
ר ש "י

דַּאֲתֵיתָא בָּהּ: (ל) וְדֵין
לָךְ אָתָא אָכוֹל בְּשַׁתָּא
הָדָא כַּתִּין וּבְשַׁתָּא
תִּנְיָתָא כַּהֲכַתִּין וּבְשַׁתָּא
תְּלִיתָאָה זִרְעוּ וַהֲצוּדוּ
וְצוּבוּ כַּרְמִין וְאָכוּלוּ
אִבְּהָן: (לא) וְיִסְפוּן מְשֵׁזִבְיָא
דְּבֵית יְהוּדָה דְּאִשְׁתָּאַרוּן
כְּאִילָן דְּמִשַׁלַּח שׁוֹרְשׁוֹהִי
מִלְּרַע וּמֵרִים נוֹפֵיהּ
לְעֵילָא: (לב) אֲרֵי מִירוּשְׁלֵם
יִפְקוּן שְׁאָר צַדִּיקַיָּא
וְשֵׁיזְבַת מְקַיְמֵי אוֹרַיְתָא
מִטּוּרָא דְצִיּוֹן בְּמֵימְרָא דַיְיָ
צְבָאוֹת תִּתְעֲבִיד דָּא:
(לג) בְּכֵן כִּרְנַז אֲמַר יְיָ עַל
מַלְכָּא דְאַתּוּר לָא יֵעוֹל
לְקִרְתָּא הָדָא וְלָא יַקְשֵׁי
וְלָא יְקַדְּמִינַהּ
בתריסין

מסורת גרמה למדוך לסיפך כי חח בחיטם ומתג בספה): (ל) וזה לך האות. הדיבור הזה סימן למנחריב מלך אשור שמר לחזקיה ושמשובח הזאת תהיה לך לאות להנצל מחרב כגם המריבו סנחריב את כל הזרעים ונדעו גם כל המילות והקב"ס מנסיבך שמתפקו הגשם הזאת בשמי הזרעים שיצאו מפליכם: אכול השנה. לשכול הגשם ספיח: ובשנה השנית שחים. מן שמי נידומי מילות כך היה בשדר עולם. אבל יומן תירגם כתכתין שמי ספיחים וזה לך הסות כשתרגם שיהקייס דגרי שיסוב סנחריב למרגו ויפול בחמין שיהקייס עוד שנשחם הגשים: (לב) קנאת ה' צבאות. שיקנא לשמו ולא מחמת זכות שבידכם למדו שמתם זכות מכות: (לג) ולא יקדמנה מגן. לא יערוך לפניה מגן כדמתרגם לפני קדם: ולא ישפך

מגיה

באור

ומגיע למקום שמרגם (רד"ק). (ל) ספיח, הוא שלומת מהגדעין שנופל מלליו. שחים, הלומת מן הגרעינים שנפלו מן הספיח, ומן השחים יפאר לכם לזרוע ממנו בשנה השלישית, (רד"ק). ובמלכים כתוב שחיש, בשוך מותיות. (לג) לא יקדמנה מגן

פְּתֵרֵיסִין וְלָא יְצִבּוֹר עֲלָהּ
מַלְיָתָא : (לד) בְּאוֹרְחָא
דַּאֲתָא בַּהּ יְתוּב וּלְקִרְתָּא
הָדָא לָא יֵעוּל אָמַר יְיָ :
(לה) וַאֲגַן עַל קִרְתָּא הָדָא
לְמִפְרְקַהּ בְּדִיל מֵימְרִי
וּבְדִיל דָּוִד עַבְדִּי: (לו) וּנְפַק
מַלְאָכָא דַּיְיָ וּקְטַל
בְּמַשְׁרִית אַתּוּרָאָה מְאָה
וְתַמְנָן וְחַמְשָׁא אַלְפִין
וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא וְהָא
כוּלְּהוֹן פְּגָרִין מַיְתִין :
ונסל

יִשְׁפֹּךְ עָלֶיהָ סֹלְלָה : (לד) בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר־בָּא בָּהּ יָשׁוּב וְאֶל־הָעִיר
הַזֹּאת לֹא יָבוֹא נְאֻם־יְהוָה :
(לה) וְגַנּוֹתִי עַל־הָעִיר הַזֹּאת
לְהוֹשִׁיעָהּ לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד
עַבְדִּי : (לו) וַיֵּצֵא | מַלְאַךְ יְהוָה
וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אַשּׁוּר מֵאָה
וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ
בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים :
ויסע

רש"י

עליה סוללה. ולא יכבר עלה מליתא. פומר לפי הוא שהופכין עפר ומוכרין לפני פחומ ומנדלות לבנות עליה כרכום: סוללה. ע"ם שסוללים וכובשין לפחם במקבות כדי שיתקשה. ותרגומו מליתא על שם שעושין לו מחילות גדר קנים ומופכין העפר ניניסם וכובשין לותו שם לאחר שעלו לת המחילות. ושמעתי שפותרין פימו זרקת המכנים גדולות שקורין פירי"רש בלע"ז[1]) אבל אין בלשונים לשון שפיכה ולא לשון סוללה ואין לשון התרגום נופל על פתרון זה: (לו) ויצא מלאך ה' וגו'. לאחר שהלך ונלחם עם כוש וצא לירושלים ובאותה שעה ויצא מל"ך ה' וכך שמויים בסדר עולם הגני נותן בו רוח ושמע שמועה כמו שנאמר וישמע על תרהקה וגו' (לעיל י"ט) שמף שכבר השוצר וסיעתו והוליכם בזיקים והלך לו לכוש ולקח אשתו כל סחוֹרתו וצא לו לירושלים לקייס מה שנאמר (לקמן מ"ה) יניע מלכים ופחר כוש עליך יעניכו זו ירושלים מאחריך ילכו זה חזקיהו בשעה שעה וישלח לת תרתן ולת רב סרים שם המזכירים בספר (מלכים ב' י"ח) וכם שם המלאכים שנאמר עליהם שנלח מאחר השמועה שנאמר (לעיל י"ז) וישלח מלאכים על חזקיהו ולא שם בלו עם רבשקה בשליחות

באור

מגן - לא יערוך לפניה מגן, (רש"י). ומרל"ק פי' לא יקדמנה במגן, כי בעלי המניניס בתים רשמוכה על העיר. סוללה, הוא לבור העפר שמופכין כנגד חומות העיר לעלות עם עלכדה, וכן (חבקוק ג') ויעבור עפר וילכדה. (לו) ויצא, ומלכים ויהי בלילה ההוא ויצא - ויכה, לדעת יוסיפון מתו במגפה. וישכימו, כשעמדו הנשארים ויסע

---

1) פוריי"ר בלע"ז, Pierrière : pierrier, (מין שפייכוופרצפער, מיינע קריגשמאשינע).

(לז) וַיִּסַּע וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וַיֵּשֶׁב בְּנִינְוֵה׃
(לח) וַיְהִי הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה בֵּית נִסְרֹךְ אֱלֹהָיו וְאַדְרַמֶּלֶךְ וְשַׂרְאֶצ�er בָּנָיו הִכֻּהוּ בַחֶרֶב וְהֵמָּה נִמְלְטוּ אֶרֶץ אֲרָרָט וַיִּמְלֹךְ אֵסַר־חַדֹּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃

לח (א) בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבוֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה צַו לְבֵיתֶךָ

(לז) ונטל ואזל וחב סנחריב מלכא דאתור ויתיב בנינוה׃ (לח) והוה הוא סניד בית נסרוך טעותיה ואדרמלך ושראצר בנוהי קטלוהי בחרבא ואינון אשתיזיבו לארעא קרדו ומלך אסרחדון בריה תחותוהי׃

לח (א) ביומא ההיא מרע חזקיה לממת ואתא לותיה ישעיה בר אמוץ נביא ואמר ליה כדנן אמר יי פקד על אנש ביתך ארי מאית

רש"י

בשליחות הרשעים ועל פיהם הכזבים הסיב יעשיהו (סח) כזה לך לענש לך פושע שעה וילע מלאך ס' ויכם וגו' כלם מלכים קשורים כתריס ברשעיהם וקבון שכולם היה סר על סרי פלפים שנאמר (לעיל ל"ו) ומתנם לך פלפים פוסים ופיך הסיב עם סרי פחת ואומר למדנו על קטן שבפחותים פחות סר על פלפים פים ונפלו סס וגייסותם׃
(לז) וישב בנינוה. היה רגיל בפלכות כענין שנאמר (ברשתים י') מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה׃ (לח) בית נסרוך. נסר מחיבתו של נח כדמפורש בפרקי רבי אליעזר הבוהו בתרב. שאמר הם תגיל פומי שלא יהרגוני בני מלכותי שהכאתי בניהם כאן ואתו לקביב סרי בני לפניך עמדו וסרגוהו. מנדש׃

לח (א) בימים ההם. שלשה ימים לפני מפלתו של סנחריב חלה חזקיהו ויום ג' כשעלה בים ס' הוא יום מפלתו של סנחריב הוא י"ט רפתון של פסח׃

סנה

באור

(לז) ויסע וגו', סגם שב סנחריב לארצו בבושת פנים, ולא נלחם עוד עם חזקיהו מלך יהודה, לך כרע מאד לפרסת הסוסים, אשר היו שבויים בארץ אשור, וסרגו מסם הרגש מאד, כאשר כתוב בספר טוביה (פ' כ"ג).

לח (א) ולא תחיה, לא תרפא ממולי זה, כי מתוך זה המולי תמות. (רד"ק).

ויסב

מָאִית אַתְּ וְלָא תַיְחֵי
מִמַּרְעָךְ: (ב)וְאַסְחַר חִזְקִיָּהוּ
אַפּוֹהִי לְכוֹתֶל בֵּית
מַקְדְּשָׁא וְצַלֵּי קֳדָם יְיָ:
(ג) וַאֲמַר קַבֵּל בָּעוּתִי יְיָ
אְדְכַר כְּעַן דֵּי פְלַחֵית
קֳדָמָךְ בְּקוּשְׁט וּבְלֵב
שְׁלֵם וּדְתַקִּין בְּעֵינָךְ
עֲבַדִית וּבְכָא חִזְקִיָּה בְּכְיָא
סַגִּיאָה: (ד) וַהֲוָה פִּתְגָמֵי
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם
יְשַׁעְיָה לְמֵימָר: (ה) אֱזֵיל
וְתֵימַר לְחִזְקִיָּה כְּרֵנַן אֲמַר
יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּדָוִד אָבוּךְ
שְׁמִיעַ קָדָמַי צְלוֹתָךְ גַּלְיָא
קֳדָמַי דְּמֵעָתָךְ הָא אֲנָא
מוֹסִיף עַל יוֹמָךְ חֲמֵשׁ
עַסְרֵי שְׁנִין: (ו)וּמִיַּד מַלְכָּא
דְּאַתּוּר אֲשֵׁיזְבָנָךְ וְיָת
קַרְתָּא הָדָא וַאֲגֵן עַל
קַרְתָּא הָדָא: (ז) וְדֵין לָךְ
אָתָא מִן קֳדָם יְיָ דְּיַעְבֵּיד
יְיָ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי
מליל

לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה:
(ב) וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל־הַקִּיר
וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: (ג) וַיֹּאמַר
אָנָּה יְהוָה זְכָר־נָא אֵת אֲשֶׁר
הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבְלֵב
שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי
וַיֵּבְךְּ חִזְקִיָּהוּ בְּכִי גָדוֹל: (ד) וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֶל־יְשַׁעְיָהוּ לֵאמֹר:
(ה) הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָוִד אָבִיךָ
שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ רָאִיתִי
אֶת־דִּמְעָתֶךָ הִנְנִי יוֹסֵף עַל־
יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה:
(ו) וּמִכַּף מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אַצִּילְךָ
וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת וְגַנּוֹתִי עַל־
הָעִיר הַזֹּאת: (ז) וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת
מֵאֵת יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יְהוָה
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֵּר:
הנני

תולדות אהרן ויסב חזקיהו כרכום פ' כ':

ר ש "י

(ג) אנה ה'. פיס רחמניסך: (ה) הנני יוסף. כמי כוח מסר יוסף על ימיך:
(ו) וכפף מלך אשור אצילך: למדנו שלפני מפלת סנחריב ניסס: (ז) זה לך
סמוס

ב אור

(ב) ויסב, כסב פס פניו מן סעומדים עליו אל הקיר. (ה) על ימיך, אסר חייס
עד

(ח) הִנְנִי מֵשִׁיב אֶת־צֵל הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז בַּשֶּׁמֶשׁ אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וַתָּשָׁב הַשֶּׁמֶשׁ עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בַּמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר יָרְדָה: (ט) מִכְתָּב לְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֳלֹתּוֹ וַיְחִי מֵחָלְיוֹ: (י) אֲנִי אָמַרְתִּי בִּדְמִי יָמַי אֵלֵכָה בְּשַׁעֲרֵי שְׁאוֹל פָּקַדְתִּי

מליל: (ח) הָא אֲנָא מְתִיב יַת טוּל אֲבָן שַׁעְיָא דְּנָחְתַת בְּמַסְקָנָא דְּאָחָז שְׁמֵשָׁא לַאֲחוֹרוֹהִי עֲסַר שְׁעָן וְתַב שְׁמֵשָׁא עֲסַר שְׁעָן בְּצוּרַת אֲבָן שַׁעְיָא דְּנָחְתַת: (ט) כְּתַב אוּדָּאָה עַל נִיסָא דְּאִתְעֲבִיד לְחִזְקִיָּהוּ מַלְכָּא שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה כַּד מְרַע וְאִתְסִי מִמַּרְעֵיהּ: (י) אֲנָא אֲמָרִית בְּדָנָן יוֹמֵי אֲהַךְ

בְּתַרְעֵי שְׁאוֹל אִתְפְּקֵדְתִּי

לְטַב

תולדות אהרן הנני משיב מנסדרין י"ח ג"ו · עקדם שער י"ג :

ר ש "י

האות · שתתרפא ויוספו ימיך כדמפורש למטה (במלכים ב' כ') שאל לו מה אות כי תעלה: (ח) הנני משיב. לתורגמים עשר מעלות את הגל אשר ירדה: צל המעלות · כתין מדרגות עשויות כנגד החמה לבחין בהם שעות היום כעין הורלוני"ן[1] שעושין בהמונין: אשר ירדה · מיכרס לירד ונתקלר היום י' שעות ביום כמו אחז כדי שלא יכו מבני־דין אותו ועלו עבדיו להחוריבם ביום שנתרפא וכתיב ושב על היום י' שעות: (ט) מכתב. תירגם יונתן כתב תודאה על נסים דאתעביד לחזקיהו: (י) אני אמרתי בדמי ימי. כשרואיתי ימי בדמי בשמון ומריבה כמו נדמה כל עם כנען (לעיל ל"ד) כלומר כשחליתי אמרתי מלכה בשערי שאול עתה שעות לפי שעה אותו

באור

עד עתה. (ח) במעלות אחז, כי הוא בנה אותם המעלות. (רד"ק). במעלות אשר ירדה, כאלו כתוב אשר ירדה במעלות, כמו במאמר הקודם. וכן תרגם הכשדי. ותב שמשא עשר שעין לאחורה (מוכר דיא וקאנט קשהרטע זוריק אוף נאהן סטוירמן אוף דער לייכטוג — דאס ליעסערוואסטע — דאס סטונדפוליגסטע. ווי דיא חימב גשנחגען). ולד"ק כעס במעלות, כמספר המעלות אשר ירדה, ורצוי לתרגם (אוף דיא גרעטע, דיא ווי הר־טער גשפוינען ווער). (ט) מכתב, כעין למעיר הבא, וסיס נרמס מעיר כמו מכתם. (י) בדמי, לשון כריתה וכליון, כמו (הושע י') נשמר

נדמס

1) הורלוני"ן גלע"ר, Orloges : horleges, (סטונדפוליגסטער, היר זוקקשבוהר).

לְטַב אִתּוֹסַף עַל שְׁנַי : פָּקַדְתִּי יֶתֶר שְׁנוֹתָי : (יא) אָמַרְתִּי
(יא) אָמֶרֶת לָא אֶתְחֲזֵי עוֹד קָרֶם דְּחַיְלָא דַיְיָ
בְּאַרְעָא בֵּית שְׁבַנְתֵּיהּ דִּי לָא־אַרְאֶה יָהּ יָהּ בְּאֶרֶץ הַחַיִּים
בָּהּ אֲרֵיכוּרֵת חַיָּא וְלָא לֹא־אַבִּיט אָדָם עוֹד עִם־יוֹשְׁבֵי
אֶפְלַח קָרָמוֹהִי עוֹד בְּבֵית חָדֶל : (יב) דּוֹרִי נִסַּע וְנִגְלָה מִנִּי
מַקְדְּשָׁא דְּמַתְמָן עֲתִיד כְּאֹהֶל רֹעִי קִפַּדְתִּי כָּאֲרֵג חַיַּי
לְמִפַּק חֶדְוָא לְכָל יַתְבֵי מדלה
אַרְעָא מְלֵמֵיד בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְּקוּדְשָׁא מְדוֹרִי פָּסַק : (יב) מִבְּנֵי דָרִי
אִתְנְטִילוּ יוֹמַי אִתְקַצִּיצוּ וְגָלוּ מִנִּי אִתְכְּפִילוּ כְּמַשְׁכְּנָא דְּרָעַי אִתְקָטָרוּ
כגול

תולדות אהרן מדלה נדניס ד' מ' :

ר ש "י

מותו כיום לא כתרפא חילה : פקדתי יתר שנותי . כמו (במדבר ל"ג) לא נפקד ממנו איש כחסרתי ספר שנותי . ויוכתן תירגם על דכרני לטב תימוסאו על שני נפקדתי לטובה ותוהרו שנותי (הוספות) : (יא) אמרתי לא אראה יה יה בארץ החיים . בגמ"ש : לא אביט אדם · מי עוד : עם יושבי חדל . שאינם עם כשאיר היושבים בארץ חדלה ומנועה מן החיים : (יב) דורי נסע ונגלה ממני . בני דורי נסעו ממני · נסעו כמו נסתו כמו (לעיל ל"ג) בל יסע יהדותיו : כאוהל רועי · כאהל רועי שאינו עומד ומשימו מכאן ומוקעו נמקום אחר כשכלה מרעה זה : קפדתי · כרתי

ב א ו ר

נדמה נדמה מלך ישראל . פקדתי , כמו (במדבר ל"ג) לא נפקד ממנו איש , כחסרתי יתר שנותי . (רמ"י) . ר"ל חסרתי שנותי שנכתבים עד מלאת ששים . שקונים לרוב בני אדם . (יא) לא אראה יה , שפה שיגיע מקרה , עד שתשלם בעין בו , רק הוא נראה כמעשיו , וכמעשה , שלא יראה מעשי השם בעולם הזה , וזהו בארץ החיים , כלומר יפרש דבריו . וסנה סוכיר בתחלה תענוג האדם בעולם הזה , והוא שיכיר מעשי השם , ואחר כך שיתענג בראיית השם , לשיות עם חבריו , וזהו לא אביט אדם עוד . (בן עזרא) · חדל , כמו חלד , מעתה לא אביט אותן בני אדם אשר השם עם יושבי חלד , ר"ל שמתשלכים עם הבריות היושבים בעולם הזה . ורמ"י פירש שאינם עם שאינם יושבים בארץ חדלה וממעט מן החיים , ורצוי לתרגם (בייש דבן בעזוקשטרן דשם שטיוופן ומרשם) . (יב) דורי , עניין מדור , והוא כנוף אשר הוא מדור להשפה , וכן (בראשית מ"ז כ') ימי שני מגורי , ושפעם , נפשי תעזוב את מדורה בעולם הזה , כמו שרועה שמסיע אהלו ממקום למקום . וגגלה , לשון גלות . מני , כי"ת להפארת ולחוזק , (פאן מיינעם מיך היכווסן) . קפדתי , עניין כריתה , כמו (יחזקאל ו') קפדה שם . ורצוי שקו"ף בקבוץ קופדתי , כמו סוקדתי בשסיק י' . וטישורו חשבתי שחיי יכרתו , כמו שתורגם בשמסר לכרות הירושה אחר שנשלמה . מדלה , מגזרת דלל , דכר שתלוי למעה , ר"ל שחוטים (דיא שפרכן , דער

סרוע

מִדַּלָּה יְבַצְּעֵנִי מִיּוֹם עַד־לַיְלָה תַּשְׁלִימֵנִי׃ (יג) שִׁוִּיתִי עַד־בֹּקֶר כָּאֲרִי כֵּן יְשַׁבֵּר כָּל־עַצְמוֹתָי מִיּוֹם עַד־לַיְלָה תַּשְׁלִימֵנִי׃ (יד) כְּסוּס עָגוּר כֵּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה כַּיּוֹנָה דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם אֲדֹנָי

כְּנָוָל נַרְדָּאִין חַיַּי מִקָּר מַלְכוּתִי אֲנָא גְלֵי יְמָמָא וְלֵילְוָתִי שְׁלֵימוּ׃ (יג) נַהֲמֵית עַד צַפְּרָא כְּאַרְיָא דְנָהֵם וְתָבַר גַּרְמֵי חֵיוָתָא כֵּן מִתַּבְּרִין מִן קָדָם דְּנָא כָּל גַּרְמַי יְמָמַי וְלֵילְוָתַי שְׁלֵימוּ׃ (יד) כְּסוּסְוָא דַּאֲחִיד וּמְנַצֵּיף כֵּי נְצִיפִית עשקה

וַנַּהֲמֵית כְּיוֹנָה זָקְפִית עֵינַי דַּיְתֵי לִי רְוַח מִן קָדָם דְּשַׁכְנְתֵּיהּ בְּשָׁמֵי מְרוֹמָא

ר ש י

כרתי מסר חיי כאורג הממסר לאריג כל זמ סייתי סנור. ויונתן תירגם כנחל גידודין כנהל המושך בין גדות נהרות שמימו מתפשט ומתוך כך מימיו קלים לרוץ. ומומר אני שהוא כאל חריף שעמו אורג והוא שאמר (לעיל ז׳) וימי קלו מני ארג חלפו עם אכילת מנס (שם ט׳): מרלה יבצעני. תירגם יונתן מיקר מלכותי אינה גלי סנור סייתי שעתה יגלגני מכל כבודי. דלס לשון ניגס וכן ודלת רשתך (שיר ז׳): מיום ועד לילה תשלימני. כמו מזכר ועד נקבה כלומר מימים ומלילות תכלני וכן תירגם יומן יממי ולילותי שלימו: (יג) שויתי. עלמי כל הלילה לסבול יסירי חולי ונתגברת כאריה לסבול: כן ישבר כל עצמותי. כמו (שמות ג׳) כן ירבה וכן יפיון כל מס שאני מתגבר כן יגבור סחולי עלי לשבור כל עלמותי: (יד) כסיס. כמו כסים וכמו שם עיף: כסום עגור. כמו כסום וענור. (ד״ם) כעוף זה שמצוחו בגרונו וקול מלגלף

ב א ו ר

פרוש), אשר בשם תחובר במסכת אל מנוד. סתורגים. ומעניין זה (ש״ם ז׳) ודלת רשתך כתרגומן, וכמ קלוות משער שתלויים למעלה. יבצעני, לשון חתוך, כמו (יואל ג׳) בעד הבלח יפלו ולא יבצעו, ר״ל לא יחתכו בשרם בבלח. תשלימני, ענין קץ ונמר דבר. כמו (למעלה ס׳ כ׳) ושלמו ימי אבלך (ע פירוש ורין, מויסהרין), וכמעלה, חשבתי, אשר מהתלת היום עד הלילה תהליס ימי חיי, כי בהכרח אמות בתוך זמן היום. (יג) שויתי, שמתי, ר״ל בשבע הלילה שמתי זמן שהלמת חיי עד בוקר. כארי, בחזק חליי, עד שהיבר את כל עלמותי, כמו שאני מתגבר עלמות בחיים שהיבר בשיני. (יד) כסום עגור, כסום וענור, ובירמיה (ח׳ ז׳) ותור וסום וענור. כן אצפצף, אני בחליי. מגלגף, כמו סעופות המגלגים, ומתגב כמו סיזגס, וכוח נשימת המולם בחליו. (רד״ק). דלו, משעלי בכבל, וכמוסו דליו שוקים (משלי כ״ו), כשעם בשיחות (בן סורח). למרום, מתוך חליי שכנד בשמי עיני למרום, לשל שהוא במרום,

ומתרגי

יְיָ קַבֵּיל צְלוֹתִי עֲבִיד עֲשָׁקָה־לִּי עָרְבֵנִי: (טו) מָה־
בָּעוּתִי: (טו) מָה אֲמַלֵּיל אֲדַבֵּר וְאָמַר־לִי וְהוּא עָשָׂה
תּוּשְׁבַּחְתָּא וְאֵימַר אֲדַבֵּה כָּל־שְׁנוֹתַי עַל־מַר נַפְשִׁי:
קֳדָמוֹהִי וְהוּא אַסְגֵּי טָבוּן (טז) אֲדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ וּלְכָל־
לְמֶעְבַּד עִמִּי מָה אֶפְלַח בהן
וַאֲשַׁלֵּים קֳדָמוֹהִי כָּל שְׁנַיָּא
דְאוֹסִיף עַל חַיַּי וְשֵׁיזֵיב מְמֵרִיר נַפְשִׁי: (טז) יְיָ עַל כָּל מֵיתַיָּא אֶמַרְתָּא
לחואה

תולדות אהרן ארבי עליהם מנחום ד' מ"ד:

ר ש"י

מלאך וכן תירגם יונתן כסומים דמחיד ומנלף: עשקה לי. כמו עשוק תומי לקחני מיד מלאך המות וערבני להגלל לפני ערבות גרמיע"ה בלע"ז[1]) כמו (תהלים קי"ט) ערוב עבדך לטוב: עשקה לי. עשוק תומי מידו כאדר המר רפא נא לה (במדבר י"ב) רפא לותה: (טו) מה אדבר. אבא וקילוסין לפניו ואני אמר לי נחמות ואוח עשין: אדדה כל שנותי. כמו (ברחשית ל"ה) ותדד שנתי מתוך מכל שנותי לקום לפניו. יונתן תירגם שנותי לשון שנים: על מר נפשי. שהיתה מרה ונחמתני: (טז) ה' עליהם יחיו. יונתן תירגם ה' על כל מיתיא אמרתא לחיים: ולכל בהן חיי רוחי. וקדם כולהון לחיים חיי רוחי. ואני אומר לפי
פשוטו

ב א ו ר

ואמרתי לו: ס' עשקה לי מחלתי. (רד"ק). ערבני, לשון ערבות. ולפי המלה תרגומו (שפתם פיר איך ד' ה' נעהאפ איך מין דייכען טוטן). וכן (איוב י"ז) ערבני עמך (פע־טרייטט איך בייא דיר), ועיין ברש"י. (טו) מה אדבר, מה אוכל לדבר ולטעון לפניו, ואמר לי ע"י שכבית שחיים מחולי זה, וכן עשה, וכן יעשה נ"כ בתוספת שנים, אין לי לעשות אלא שאזכור זה כל שנותי, ובדברי אודה לאל שהצילני. (רד"ק), אדדה, בהתפעל, ומינו מנוסה והלוך מעם מעם כמו (תהלים מ"ב) אדדם עד בית אלהים. ומעם, אהלך בשכנעה ומיכת רוח, על מרירות נפשי שהיה לי וגלותי ממנה. (טז) עליהם יחיו, על דבריך הוא שאזכר שאמר: והוא אמר, וסיכם על אמרתך ומעשיך יהיו שחיים. (כן עזרא). ר"ל כורחת מלת עליהם פה כמו בהם, על ידם, וכן (ברחשית כ"ז) ועל חרבך תחיה, כמו בחרבך, כי לא על שלחם לבדו יהיה שאדם (דברים ח'), כלחם, ומישרו בשאמרותיך ובחסדיך יחיו הצרופים. ולכל, פירש ברחב"ע ולכל את בהן חיי רוחי. ולדעת שחכם בפוסיוס כאלו כתוב ובהן כל חיי רוחי. ולדעתי מלת ולכל הוא תאר בפעל (חוד בחכן דורך זיא) (וכן (קהלת ס' ט') כל עחת שבא (בחכן זא וויא חר בעקחאחען), וזה כל פרי (למעלה כ"ו ט'), ועיין שם בבאור, והלמ"ד ברחבוקא במלת ולכל כמו הלמ"ד בתאחרי הפעלים לבטח, לשלום. ופשוטו, רק בחסדיך פעמית עמי,

תיי

1) גרמעיע"ה בלע"ז, Garantie. (בייגעחלט, פערזיכערונג).

בָּהֶן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְהַחֲיֵינִי׃ לְחַוָּאָה וְקָדָם פּוּלְהוֹן
(יז) הִנֵּה לְשָׁלוֹם מַר־לִי מָר וְאַתָּה חָשַׁקְתָּ נַפְשִׁי מִשַּׁחַת בְּלִי אַחֲיֵיתָא רוּחִי וְאַחֲיֵיתָנִי וְקַיְּמְתָנִי׃ (יז) הָא לְעָבְדִי
כִּי־הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרֵי גֵוְךָ כָּל־ אוֹרַיְתָא סַגִּי שְׁלָמָא
חַטָּאָי׃ (יח) כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ קָדָמָךְ וְאַתְּ מַיְתֵי מְרִירָא
מָוֶת יְהַלְלֶךָּ לֹא־יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי לְרִשְׁיעָא בְּכֵן כַּד יְדַעַת
בור יוֹם מוֹתִי שְׁפָכִית דְּמָעָתִי
בְּצִלּוֹ קָדָמָךְ מַר לִי סַגִּי
וְאַתְּ אְתְרַעֵיתָא בְּחַיַּי
בְּרִיל דְּלָא לְחַבָּלָא נַפְשִׁי אֲרֵי אַרְחֵיקְתָּא מִן קָדָמָךְ כָּל חַטָּאָי׃ (יח) אֲרֵי לָא
דִּבְשְׁאוֹל מוֹדַן קָדָמָךְ מֵיתָא לָא מְשַׁבְּחִין לָךְ לָא מְסַבְּרִין נַחְתֵי גוּב בֵּית

אבדנא

תולדות אהרן ותחלימני נרכות ת' ל"ג ו' : הנה לשלום סס ת' ו"ג :

ר ש "י

סמיטי ס' עליהם על סניתי המזכיר נעיל מדרש כל סנותי ס' סוכן סכנו וחסדו עליהם ומר לי על פי נניאו ימיו : ולכל בהן חיי רוחי . ולכל דבר מסר מלויין נסן חיי למר ס' עליהם וימיו : ותחלימני . ומעתה ידעתי שתחלימני ומחייני : מחלימני מנריאני ותחזקני כמו (לעיל ל"ח) יחלמו נניהם : (יז) הנה לשלום מר לי מר . כשנכשרתי שלום סף הוא לי מר מסרי תלו לי מרפואה נזכות מחריש כה למר ס' מלכי דוד מניך (לעיל ל"ו) למעני ולמען דוד עבדי כמן ה דעתני ס"אני מוטע כך פירשו חכמים מכל לפי יסוב המקרא משמע סנם נשלום מר לי מר כשנכשרתי מתך לכופיעני מיד סנחריב מר לי מר על חלוי סניימי נטוי למות ולא שמחתי נעשורם ואתה נטובך חשקת כאהבי מכלי רדת שחת : (יח) כי לא שאול תודך . שם הייתי מת לא הייתי מודה לך על הנס של מפלת סנחריב ולא הייתי ס נר על מעמת הנשחת

שכשחתני

ב א ו ר

חיי רוחי שם עומדים וקיומים , וכן מתורגם . ותחלימני , לשון חוזק ובריאות , כמו (לעיל ל"ח) יחלמו נניהם . (יז) מר לי מר , שכאל לחיזוק , כאב על כאב , ומשמע , כל לרותי נהפכו לי לשלום . חשקת נפשי , אתה חשקת נפשי (ותעלה לותה) משחת סגליה , ושוע הקבר . או השקת (לעיל) נפשי משחת , ושוע מקרא קצר . בלי , מעכין כענד יעלו , לשון משחתם ושפשד . השלכת , דרך משל , כאדם שמשליך דבר שם מאחורי גופו , שלא ירצהו . ר"ל שהשרת עיניך מחטאי ומלחת לשם . (יח) מות , מצטי מות לא יהללוך , והמתים אשר כבר ירדו אל הקבר , לא יקוו שתשוב להם הנשמתך , כי אין להם תיעלת נעניני העולם הזה . ור"ל הרד"ק . ואין זה כענד תהיית המתים , כי כוונ אינו מדבר אלא על הנופות נעודם נקבר , ולא כל הנופות יהיו

ויעמדו

אֶבְרְנָא לְפוּרְקָנֵךְ: (יט) דְּחַי חַי יוֹדֵי קְדָמָךְ כְּוָתִי יוֹמָא הָדֵין אֲבָהָן לִבְנִיהוֹן יְחַוּוֹן גְּבוּרְתָךְ וְיוֹרוֹן לְמֵימַר דְּכָל אִלֵּין קְשׁוֹט: (כ) יְיָ לְמִפְרְקָנָא אֲמַר וְנַגּוֹן הוֹשַׁבַּחְתֵּיהּ נְגֻנִּין כָּל יוֹמֵי חַיָּנָא עַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ: (כא) וַאֲמַר יְשַׁעְיָה יִסְבוּן דְּבֶלֶת תַּינִין וְיִשְׁרְטוּן עַל שִׁחָנָא וְאִתַּסְיָ: (כב) וַאֲמַר חִזְקִיָּה מָה אָת אֲרֵי אֶסַּק לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ:

בעדנא

בּוֹר אֶל־אֲמִתֶּךָ: (יט) חַי חַי הוּא יוֹדֶךָ כְּמֹנִי הַיּוֹם אָב לְבָנִים יוֹדִיעַ אֶל־אֲמִתֶּךָ: (כ) יְהוָה לְהוֹשִׁיעֵנִי וּנְגִינוֹתַי נְנַגֵּן כָּל־ יְמֵי חַיֵּינוּ עַל־־בֵּית יְהוָה: (כא) וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ יִשְׂאוּ דְּבֶלֶת תְּאֵנִים וְיִמְרְחוּ עַל־הַשְּׁחִין וְיֶחִי: (כב) וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מָה אוֹת כִּי אֶעֱלֶה בֵּית יְהוָה:

בעת

ר ש ״ י

סהכמחכני עליו: (יט) חי חי. ל׳ כני מדס חיים כלומר כס״ס כני מדס חיים כעולס זס מי וזס מי יולמת כהודאס מביניכס: יודיע. מסיסס״ר כלע״ז 1) · (ס״ל מי מי מתס מי ונפס להודות לחי): אל אמתך · כמ״ב מודיע ומכיון דעת נמו אל ממיך להממין נך: (כא) דבלת תאנים. דכלת העשויס מחנים כסמן לחן קרויין מעיס וכסנדו׳סין נעיגול קרויין דבלה: ויסרחו · יהליקוס לדבקס על כסחין וגס נתוך נס היס שלף בשר מי שניתנין עליו דבלה מסריח מלא כקב״ה ניתן דבר סמחבל לתוך דבר סמחבל ומרפא: (כב) מה אות · מס סוב ומס נפלא לזה שניתן לי לשר מעלה בית ה׳:

ויסמע

באור

ויעמדו מן הקבר. וכתב סרמב״ן: רבים יתמהו, מיך כתב הנביא כדברים סהלה, סהכחיים בתחיית המתים? ויש להשיב, כי הניף מין לו כח ולא דעת בגלות הנשמה ממנו, ולמה יתמהו? וכבר נס בחיות הנשמה דבקה עם הגוף, מינה מבין, ולף כי במותו. ע״כ דבריו. חי חי, הכפל לחזק הענין. אל אמתך, את אמתך. וכן (תהלים ג׳) מספרה אל חק. (ב) להושיעני, המקור המורת העבר, או טעמו, ה׳ אמר להושיעני וכן עשה. על בית, על במקום בי״ת, ר״ל בבית, כמו (הושע י״ח) והושבתים על בתיהם, והטעם אני והמשוררים נגנו בניות שבחים בבית ה׳ על הישועה הזאת. (כא) ויאמר, זה הפסוק ושלחריו אינם מהמחבר, ולא מלאתי למה נשתנו הנה אחר המכתב, כי מהפשט למעלה (פסוק ז׳) אחר ונתתי על העיר הזאת, וכן הם בספר

1) מסיסס״ר כלע״ז, Saver : faire savoir, (בקיצור מהבן) ·

לט (א) בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן־ בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ־בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ וַיִּשְׁמַע כִּי חָלָה וַיֶּחֱזָק׃ (ב) וַיִּשְׂמַח עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ וַיַּרְאֵם אֶת־בֵּית נְכֹתֹה אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־ הַבְּשָׂמִים וְאֶת הַשֶּׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת כָּל־בֵּית כֵּלָיו וְאֵת כָּל־ אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בביתו

לט (א) בְּעִדָּנָא הַהִיא שְׁלַח מְרוֹדַךְ בַּלְאֲדָן בַּר בַּלְאֲדָן מַלְכָּא דְבָבֶל אִגְּרִין וְקוּרְבָּנִין לְוָת חִזְקָיָה כַּד שְׁמַע אֲרֵי מְרַע וְאִתַּסִי׃ (ב) וַחֲדִי עֲלֵיהוֹן חִזְקָיָה וְאַחְזִינוּן יָת בֵּית גְּנָזוֹהִי יָת כַּסְפָּא וְיָת דַּהֲבָא וְיָת בּוּסְמָנָא וְיָת מִשְׁחָא טָבָא וְיָת כָּל בֵּית מָנוֹהִי וְיָת כָּל דְּאִשְׁתְּכַח בְּגִנְזוֹהִי לָא הֲוָה מִדַּעַם דְּלָא אַחְזִינוּן חזקיהו

תולדות אהרן, בעת ההיא ינמוק ו' כ"ו: סנהדרין י"ח ע"ו:

ר ש"י

לט (א) וישמע כי חלה ויחזק. סיס למוד לגסול בשלם שמות ויען מר ט' כיון שחזר וגלגל חמס לחזקיהו כשעמד משנחו בט' שעות מלא שוע שחרית בקש לשרוג את כל עבדיו אמר כשחתם לותי יען יומס ולילה עד שנקר אמרו לו גלגל חמס שוע שחזר לאמר לכס ומי שהחזירו אמרו לו אלוהו של חזקיהו כו' כדאיתא במנחומא ובפסיקתא: (ב) בית נכתה. בית גנזיו של בשמים כמו (ברחשים ל"ו) ככפת ולרי ולעט: ואת השמן הטוב. יש פותרים שמן המשחה ויש פוש שמן לפרפמון שסיס מלוי בפ"י. וכוש פנג האמור ביחזקאל יהודה וישראל שמס רוכלין בחמי מכיס

ב א ו ר

בספר מלכים, (רד"ק). ישאו, יקחו מחיכה מתנים לרוסות, לכניח המנוחת של כסחין ויחיס למלך. (כב) כה אות, מס שאמר למעלה, שאמר יעשיו, וזס לך אמות, חזקיהו שעלו מיעשיו, ואמר לו, מס אות, כי תעלה בית ס'? ר"ל שתרפא ותעלה בית ס', כמו שאתה אומר, (רד"ק).

לט (א) שלח, מלכי בבל היו עובדים כוכבי מנחה למלכי אשור, אך לאחרי שכות ס' את מחנה סנחריב לפני ירושלים בנפים גדולה, שחתברו עם אנשי ארץ מדי, ואמרו נמלך אשור, ושל כן שלח מלך בבל את עבדיו של חזקיהו, לברכו על תודות הנפלאות אשר עשה לו ס', ולשרות עמו ברית. (ב) בית נכתה, בית גנזוני

בכתבי

חִזְקָהוּ בְּבֵיתֵיהּ וּבְכָל
שׁוּלְטָנֵיהּ: (ג) וַאֲתָא יְשַׁעְיָה
נְבִיָּא לְוָת מַלְכָּא חִזְקָה
וְאָמַר לֵיהּ מָה אָמְרוּ
גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין וּמִנָּן אָתוּ
לְוָתָךְ וַאֲמַר חִזְקָה
מֵאַרְעָא רְחִיקָא אָתוּ לְוָתִי
מִבָּבֶל: (ד) וַאֲמַר מָה
חֲזוֹ בְּבֵיתָךְ וַאֲמַר חִזְקָה
יָת כָּל דִּי בְּבֵיתִי חֲזוֹ לָא
הַוָה מִדָּעַם דְּלָא
אַחֲוֵיתִינוּן בְּגִנְזַי: (ה) וַאֲמַר
יְשַׁעְיָה לְחִזְקָה שְׁמַע מֵימְרָא
פִּתְגָמָא דַּיְיָ צְבָאוֹת:
(ו) הָא יוֹמַיָּא אָתַן וְיִתְנַטֵּיל
כָּל דִּי בְּבֵיתָךְ וְדִי גְנָזוּ
אֲבָהָתָךְ עַד יוֹמָא הָדֵין
וְהוּבַל לְבָבֶל לָא יִשְׁהֲאַר
כדעם

אָבֹתָיִךְ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה בָּבֶלָה לֹא־
יוהר

רש"י

ממיא וסנג (יחזקאל כ"ז). ורבותי נספר יוסיפון שכוש מסרסמון ונדל בירושו לכך נקרא ירושו על שם הרוח: לא היה דבר. לף ס"ה: (ג) כארץ רחוקה באו אל. לנדיה זה לשון מבלגם: בני מדי שנדקן המקום ומלין שניט קין ובלגם וחזקיהו רוקקו היה לו להביט להם בגילוי של מקום ולי להם שולל התחיל מכנ זה ואומר פתרון וה קם בלו לפיכך נשתם ועל בשתם עליכן והתכילן על שלחנו וכן קין שנאמר לו מי הבל אחיך (בראשית ד') היה לו לומר רבש"ע כלא כל הנסתרות גלוים לך כו' וכן בלגם שנאמר לו מי הכלם כמלא מנך והביט ואמר בלק בן לפור מלך מואב

סלא

באור

(הנסדי). בית כליו, בית הנכס, נמצאים שם כלי מלחמה. (ג) ויאבר הזקיהו, להכלר חוקיה נזה נגד הנעים, ואמר לו, במלך גדול וחכם שלח לו שלומי מארץ

יְהִי דְּבַר יְהוָה צְבָאוֹת: (ז) וּמִבָּנֶיךָ
אֲשֶׁר יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד
יִקָּחוּ וְהָיוּ סָרִיסִים בְּהֵיכַל מֶלֶךְ
בָּבֶל: (ח) וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־
יְשַׁעְיָהוּ טוֹב דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר כִּי יִהְיֶה שָׁלוֹם
וֶאֱמֶת בְּיָמָי:

מְרַעַם אֲמַר יְיָ: (ז) וּמִפְּנָךְ
דְּיִפְּקוּן מִנָּךְ דְּתוֹלִיד
יִדְבְּרוּן וִיהוֹן רַבְרְבִין
בְּהֵיכְלָא מַלְכָּא דְּבָבֶל:
(ח) וַאֲמַר חִזְקִיָּה לִישַׁעְיָה
תַּקִּין פִּתְגָמָא דְיְיָ
דְּמַלֵּילְתָּא וַאֲמַר אֲרֵי יְהֵי
שְׁלָם וְקְשׁוֹט בְּיוֹמָי:

פתח באתנח

ר ש "י

שלח מלי (במדבר כ"ג) · כדאיתא בהגחומא: (ו) לא יותר דבר. מדס כנגד מדס פגנד לא היה דבר: (ז) ומבניך · כס מגניס מיסגל ומזריס: (ח) טוב דבר ה'. מאחר שבימי יהיה שלום:

לבב

באור

רחוקה, כי שמעו סולך במדיטת רבות, ולכן קלף עליו סגזיה. (ז) אשר תוליד, זה נאות, שלא היו בניס לחזקיה בעת סגזעה הזאת, לך מאחר שלא שניס סוליד את מנשה. (רלב"ג).

חלק שני

מספר

ישעיה

חתם סופר

מ (א) נְבִיָּא אִתְנַבִּיאוּ חַנְחוּמִין עַל עַמִּי
אָמַר אֱלָהֲכוֹן: (ב) מַלִּילוּ
עַל לִבָּא דִירוּשְׁלֵם
וְאִתְנַבּוּ עֲלָהּ אֲרֵי עָתִידָא
דְּתִתְחַמֵּי מֵעַם גָּלוּתָהָא
אֲרֵי אִשְׁתְּבִיקוּ לָהּ חוֹבָהָא
אֲרֵי קַבִּילַת מִן יְקָרָם תַּנְחוּמִין
מִן קֳדָם יְיָ כְּאִלּוּ לָקַת עַל
חַד תְּרֵין כְּכָל חַטָאתָהָא:
(ג) קָל דְּמַכְלֵי בְּמַדְבְּרָא
פַּנּוּ אוֹרַח מִן קֳדָם עַמָּא
דַּיְיָ כְּבִישׁוּ בְּמֵישְׁרָא
בְּבִשְׁן קֳדָם בְּנִשְׁתָּא דֵּאלָהָנָא: (ד) כָּל חֵילַיָּא יְרָאמוּן וְכָל טוּר וְרָמָא

מ (א) נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר
אֱלֹהֵיכֶם: (ב) דַּבְּרוּ עַל־
לֵב יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי
מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ
כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כִּפְלַיִם
בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ: (ג) קוֹל קוֹרֵא
בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְהוָה יַשְּׁרוּ
בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ:
(ד) כָּל־גַּיְא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה

הפטרת ואתחנן ישפלו

יִתְּמָכוּן

תולדות אהרן נחמו נחמו עקדס שנר ס"ת: דברו על לב עקדס שם: כי לקחת שם שנר ל"ז: כל גיא ינשא מרוכין ס' כ"ר. נדרים ז' כ"ב:

ר ש"י

מ (א) נחמו נחמו. חזר על נבואותיו הטתידות לפי שאכלן ועד סוף הספר דברי נחמות הפסיק פרשה זו כיצד לכין הפורענות נחמו מהם נביאי נחמו עמי: (ב) כי מלאה צבאה. ת"י מתידא דתיתמלי מעם גלוותהא כאו כי מלאה מנחם. ויש פוסרין לנעשה כמו (לעיל ז') מלא נבא לשטום עלי מרן: נרצה. כתרגומו: כי לקחה וגו'. אדי קבילת הוא תנחומין מן קדם ה' כאילו לקח על חד תרין בכל מינהן. ולפי פשוטו יתכן לפרש כי לקחה פורענות כפליים ופ"ת סיפך מדתו של הקב"ה לשלם למדם כפליים בתמיה מניין מקרא מלא (ירמיה ט"ז) ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם: (ג) קול. רוח הקודש קורא. כמדבר דרך ירושלים: פנו דרך ה'. לשוב גליותיה לתוכה: (ד) כל גיא ינשא. ומשל אדי דרך תלקה ושוה

ונחם

באור

מ (א) נחמו נחמו, משל לחזק, ושנוי הוא לנביאים שינחמו את ישראל. (ב) צבאה, זמנה שמונל ונקוב לעשה, וכן (לעיל ז') מלא נבא לשטום עלי מרן. נרצה, מעין תשלומים, כמו (ויקרא כ"ו) ואז ירצו את עונם, ר"ל ע"י עונם. כפלים, שסיו משומים עונים וכפולים ממנים ושלם בכל חטאתיהם, ר"ל בשבת כל חטאתיהם, שסיו כפולות ושוות. (ג) פנו, סמיכו משכולים מן סדרך, ויאמר המשל, שיעבור

מלכים

יִשְׁפְּלוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר
וְהָרְכָסִים לְבִקְעָה: (ה) וְנִגְלָה
כְּבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו
כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר: (ו) קוֹל אֹמֵר
קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־
הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ
הַשָּׂדֶה: (ז) יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל
צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נָשְׁבָה בּוֹ אָכֵן
חציר

יִמְאָכוּן וְיהֵי כְפַלָּא
לְמֵישְׁרָא וּבִירָת גְּדוּדִין
לְבִקְעָה: (ה) וְיִתְגְּלֵי יְקָרָא
דַיְיָ וְיֶחֱזוּן כָּל בְּנֵי בְשָׂרָא
כַּחֲדָא אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ
גְּזַר כֵּן: (ו) קַל דַּאֲמַר
אִתְנַבִּי וּמְתֵיב וַאֲמַר מָה
אִתְנַבִּי כָּל רַשִׁיעַיָּא
כְּעִשְׂבָּא וְכָל תּוּקְפֵהוֹן
כְּמוּצָא דְחַקְלָא: (ז) יָבֵשׁ
עִשְׂבָּא נְחַר נְצִיצֵהּ אֲרֵי
רוּחָא מִן קֳדָם יְיָ נְשָׁבַת
ביה

ר ש"י

ומחס: ודרכסים. כריס כסמוכים זה לזה ומתוך סמיכתן מורד שביניהם זקוף ועים מעוקס שיהא נוח לירד ולעלות. (הרכסים מתורגם גדודים לשון נוסף כמו גדודי סנהר): הרכסים. כמו וירכסו את החמן (שמות כ"ח): לבקעה. קפני"ש בלע"ז) ארץ חלקה ושוה: (ו) קול. מאת הקב"ה אומר אלי קרא: ואמר. רוחי אליו מה אקרא והקול משיבו ואמר קרא: כל הבשר חציר. כל המגדיים לבם תהפך נדולתם ותהיה כחציר. ד"א (כל הבשר חציר) סוף אדם למות לפיכך אם אמר לעשות חסד הרי הוא כלין שאדם אחר ימולל ויבא ואין לסמוך עליו שאין בידו לקיים שמא ימות שהשיבה חציר וכל לין כן כשמת אדם בעלה מחשבתו מכל דבר שלשיבו יקוס כי הוא חי וקיים וניתו לקיים לפיכך על כך נכתוב אלי כתבי מכשרת לין כי מפי החי למולם היא המחשבת הכשורה:

נבל

ב א ו ר

שלהים, כאלו הוא הולך עם עמו. (ד) העקב, הוא הדרך המעוות, כמו (למעלה מ"ב) ומעקשים למישור. והרכסים, ענין גבהות, וכן (תהלים ל"ו) מרוכסי הים, מגאות הים ומגבהותו (רד"ק). ויסיס רכסים במקומות מגבוהות. ולדעת רש"י בפירוש הרמתון רכס, לשון חבור וסמיכות, אין וירכסו את החמן (שמות כ"ח), הולם בכוונה אחת. (ה) וראו, ידעו כל בני אדם, כי פי ה' דבר, ר"ל ידעו אז כי מהמות השלה, שדברו הנביאים, על פי ה' דברו אם שדברו. כשירצו שיתקיימו מגבואות. וכאן ענין ידיעה והבנה, כמו (קהלת ג') ולבי רואה, ודומים לו (בראשית). (ו) ואמר, אחד מהנביאים אשר אליכם נשמר: נחמו נחמו עמי, אותו הנביא אמר אל הקול: מה אקרא? והקול משיבו: קרא: כל הבשר חציר. חשבון, חשב האדם שגד הבירו אין לו מהיות זמן, כלין האדם

סובל

1) קפני"ש בלע"ז, Campagne, (מיינע משרפקע פוסקאן ואכרעם).

בַּיהּ בְּכֵן כְּעַשְׁבָּא חָשִׁיבִין חָצִיר הָעָם : (ח) יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל
רַשְׁעַיָּא בְּעַמָּא : (ח) מֵיתוּ צִיץ וּדְבַר אֱלָהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם :
רַשְׁעַיָּא אֲבָדוּ עֶשְׁתְּנוֹהִי (ט) עַל הַר־גָּבֹהַ עֲלִי־לָךְ
וּפִתְגָמָא דֵּאלָהָנָא קַיָּם מְבַשֶּׂרֶת צִיּוֹן הַרִימִי בַכֹּחַ קוֹלֵךְ
לְעָלְמִין : (ט) עַל טוּרָם מְבַשֶּׂרֶת יְרוּשָׁלֵם הָרִימִי אַל־
סַקוּ לְכוֹן נְבִיָּא דִי תִּירְאִי אִמְרִי לְעָרֵי יְהוּדָה הִנֵּה
מְבַשְּׂרִין לְצִיּוֹן אֲרִימוּ אֱלָהֵיכֶם : (י) הִנֵּה אֲדֹנָי יְהוִה
בְּחַיְלָא קַלְכוֹן דִי מְבַשְּׂרִין בְּחָזָק יָבוֹא וּזְרֹעוֹ מֹשְׁלָה־לּוֹ
לִירוּשְׁלֵם אֲרִימוּ לָא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו :
תְּרָחֲלוּן אֲמָרוּ לְקִרְוַיָּא (יא) כְּרֹעֵה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ
דְּבֵית יְהוּדָה אִתְגְּלִיאַת יְקַבֵּץ טְלָאִים וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא
מַלְכוּתָא דֵּאלָהָכוֹן : (י) הָא עָלוֹת יְנַהֵל : (יב) מִי־מָדַד
יְיָ אֱלָהִים בְּתֻקֹף מְחַגְלֵי כצ"ל רפה בשעלו
וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתֵּיהּ שַׁלְטָא קֳדָמוֹהִי הָא אֲנַר
עָבְדֵי מֵימְרֵיהּ עִמֵּיהּ דְּכָל עוֹבָדֵיהוֹן גְּלַן
קֳדָמוֹהִי : (יא) כְּרַעְיָא דְעָדְרֵיהּ רָעֵי בְּדְרָעֵיהּ מַכְנֵישׁ אִמְּרִין וּבְחֵינֵיהּ
מְסוֹבַר רַבְּיבִין מְנִיקָתָא בְּנִיחַ מְדָבַּר : (יב) מַן אֲמַר אִלֵּין קַיָּם אֲמַר וַעֲבִיד
דכל

תולדות אהרן מי מדד סנהדרין ד' ל"ט ק' :

ר ש"י

(ח) נבל . כמס : (ט) מבשרת ציון . נגיית דמבשרין לציון ונמקוס מחר כוס לומר רגלי מבשר (נחום ב') זכו קל כזכר לע זכו הם כנקבס ומחר פעמיו עד הקץ : (י) בחוזק יבא . על כרחמים ליפרע : הנה שברו אתו . מזומן למו לנדיקים : ופעולתו . שכר פעולס שעליו ליתן להס : (יא) כרועה . מאר מדרו ירעס בזרועו מקנץ טלאים ובחיקו מסלס : עלות ינהל . מינקתס בניח מדבר כלאן במיוקות .

ינהל

ב א ו ר

כוונל מברס . (ח) ודבר אלהינו , כפוך כל מסדו , ומעורו , כמוב מאר ידבר מלהים על כאדס כוס קיים ומתמיד . (ט) מבשרת ציון , עדת כנביאים כמבשרים כגאולס לציון , וכן תרגס סכמדי נגיית דמבשרין לציון . (י) בחזק , בכח ותוקף כאלו כתוב בְּחָזָק . שברו אתו , שכר כמעשס מזומן עמו , לפלס לכל אחד כגמולו , וכן ופעולתו שכר כפעולס כפורס"י . (יא) עלות , כלאן כמניקות , וכל כמקרא סזה כוא מכל מחכת

כרועס

בשעלו מים ושמים בזרת תכן וכל בשלש עפר הארץ ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים: (יג) מי־תכן את־רוח יהוה ואיש עצתו יודיענו: (יד) את־מי נועץ

ויבנהו

דכל מי עלמא חשיבין קדמוהי כטפא בשעולא ומשחת שמיא כאלו בזירתא מתקנין ועפרא דארעא כאלו במכילא אתכל וטוריא כאלו מתקל תקלין ורמתא כד במוזניא: (יג) מן תקין ית רוח קודשא בפום כל נבייא הלא יי וצדיקיא עבדי מימריה פתגמי רעותיה הודעינון: (יד) להון דבעו מן קדמוהי אסבר חוכמא

ואלפינון

תולדות אהרן ושמים בזרת עם י"א ע':

רש"י

ינהל. כמו מנהל: (יב) מי מדד וגו'. כל זה היה בו כח לעשות וכ"ש שיש בו כח לשמור הבטחות הללו: בשעלו. בהליכתו שנאמר דרכת בים סוסיך (חבקוק ג'). בשעלו (במדבר כ"ב) כמו במשעול הכרמים שביל. (ד"א) שעל הם כלי הוא וכן בשעלי שעורים (יחזקאל י"ג): תכן. אמולי"ר בלע"ז(1) לשון מדה ומניין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה'): וכל בשליש. ומדד בשלישיות שליש מדבר שליש ישוב שליש ימים ונהרות. ל"א בשליש מגודל עד אמה שלישי לאצבעות. ומנחם פירש שהוא שם כלי וכן ותשקמו בדמעות שליש (תהלים פ'): ושקל בפלס הרים. הכל לפי הארץ שם כבד תקע בארץ קשה והקלים בארץ רכה: (יג) מי תכן. את רוח הקדש בפי הנביאים ה' תכנו וכדאי הוא לנאמן: ואיש עצתו יודיענו. רומז כן תרגם יונתן. ולפי משמעו ואיש עצתו מוסב לראש המקרא מי תכן את רוחו ומי איש עצתו אשר יודיענו להקב"ה עצה: (יד) את מי נועץ ויבינהו. ואת מי נועץ כמו שנועץ עם הנביאים כמו שנאמר באברהם וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו' (בראשית י"ח):

ויבינהו

באור

הרועה וחמלתו על צאנו. (יב) מי מדד, הוא ענין בפני עצמו, ואינו דבוק אל הקודם. בשעלו, אגרופו (רד"ק). כי ענין שעל הוא חלול, ומזה משעול הכרמים (ופר הקחוונג). בזרת, שם מדה. וכל, כמו מדד, ותרגום וימודו בעומר (שמות ט"ז) וכלו (בן עזרא). בשליש, מדה גדולה, וכן (תהלים פ') בדמעות שליש (רד"ק). (יג) תכן, כמו בפסוק הקודם, ר"ל מי מדד גודל רוח ה', ועניננו כמו חקר. ואיש, מי האיש אשר עצתו יודיענו. (יד) נועץ, ענין מבנין נפעל, ר"ל עם מי התיעץ.

כמו

1) אמולי"ר בלע"ז, Mouler, (פראנז) mouler du bois, (האלץ נאך קלאפטרן מעססען).

וַיְבִינֵהוּ וַיְלַמְּדֵהוּ בְּאֹרַח מִשְׁפָּט
וַיְלַמְּדֵהוּ דַּעַת וְדֶרֶךְ תְּבוּנוֹת
יוֹדִיעֻנּוּ: (מו) הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְּלִי
וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן
אִיִּים כַּדַּק יִטּוֹל: (מז) וּלְבָנוֹן
אֵין דֵּי בְעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה:
(יז) כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ מֵאֶפֶס
וָתֹהוּ נֶחְשְׁבוּ־לוֹ: (יח) וְאֶל־מִי
תְדַמְּיוּן אֵל וּמַה־דְּמוּת תַּעַרְכוּ־

וְאַלְפִינוּן אוֹרַח דִּדִין וְיַהֲב
לְבְנֵיהוֹן אוֹרַיְתָא וְאוֹרַח
דְּסוּכְלְתָנוּ לְבְנֵי בְנֵיהוֹן
הוֹדְעִינוּן: (מו) הָא עַמְמַיָּא
כְּטִפָּא מְרוּל וּכְעִיוּל
מוֹזְנַיָּא חֲשִׁיבִין הָא נַגְוָתָא
כְּרוֹקָא דְּפָרַח: (מז) וְאִילָנֵי
לְבְנוֹן לָא יְסַפְּקוּן לְאַדְלָקָא
וְחֵיוָתָא דְּבַהּ לֵירַת הֵיא
כְּמִסַּת לַעֲלָתָא: (יז) כָּל
עַמְמַיָּא כְּלְמָא עוֹבְדֵיהוֹן
נְמִרָא וְשִׁיצָאָה אִינוּן
חֲשִׁיבִין קֳדָמוֹהִי:

לו

(יח) וּלְמַן אַתּוּן מְדַמְיַן לְמֵירַן קֳרָם אֵל וּמַה דְּמוּת אַתּוּן מְסַדְּרִין קֳדָמוֹהִי:

הא

תולדות אהרן הן גוים נקדש שער ו': כל הגוים כאפלין ד' ל"ם:

ר ש "י

ויבינהו וילמדהו בארח משפט. מת מי עשה כן שלימדו חכמה כמו שעשה לנברים שנתן לב להכירו מעניו ולאנין במורה שנאמר ויסמר מזערתי ואומר למען מצר יעשה וגו' (שם) וכליופיו היו נובעות חכמה שנאמר לף לילות ימיני כליומי (תהלים ט"ז): את מי נועץ ויבינהו. פעם לפקב"ה הן כל גוים לפניו כמר מדלי ופיך ילמדו: (מו) כמר מדלי. כעיפת מרס המעזרת מצולי הדלי ומזקק מעפת פמים ורוקנין הטין ליעויל"ת בלע"ז 1): וכשחק מאזנים. שהשחתם מעלה מיפוי ומשחיק: כדק. שבק דק: יטול. כשבק הנופת ועולה על ידי רוח כדק מצר יטול: (מז) אין די בער. על מזבחו: וחיתו. של לבנון אין די עולה. ד"ע ולבנון אין די בער וגו' לכפר על עון מגפים: (יז) כאין נגדו. כאין הס בעיניו ואיפס מצוניס

באור

(מו) כמר מדלי, כעיפת הנופת מן הדלי, ואין לו ריח. וכשחק, שבק דק שבשער במאזנים, מגזרת ומחקת ממנו שבק (שמות ל'). כדק, שבק דק. יטול, לשעת ר' יונס ענין השלכה, ושרשו מיל מבנין נפעל. ולשעת הרד"ק שרשו נעל מבנין קל, תרגום ויעל ונעל, ושעל שוא פנוחה, וכן מתורגם. (מז) בער, אין די נתרגי שלבנון כולם, לשעות מפס מדורה, לשעלות עליה קרבנות. (יז) כאפס, שם"ס פיוס לדמיון, כמו (למעלה מ"ו כ"ל) הן אתם מאין (אין כיוצא). ולשעת הרד"ק פחות מאפס, ואיט נראה.

מערכת

1) ליעויל"ת בלע"ז, Limoncux, limoncuse (פלאמיש).

לוֹ׃ (יט) הַפֶּסֶל נְסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב יְרַקְּעֶנּוּ וּרְתֻקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף׃ (כ) הַמְסֻכָּן תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחַר חָרָשׁ חָכָם יְבַקֶּשׁ־לוֹ לְהָכִין פֶּסֶל לֹא יִמּוֹט׃ (כא) הֲלוֹא תֵדְעוּ הֲלוֹא תִשְׁמְעוּ הֲלוֹא הֻגַּד מֵרֹאשׁ לָכֶם הֲלוֹא הָבִינוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ׃ (כב) הַיֹּשֵׁב עַל־חוּג הָאָרֶץ וְיֹשְׁבֶיהָ כַּחֲגָבִים הַנּוֹטֶה כַדֹּק

(יט) הָא צַלְמָא נַגָּרָא עֲבִיד וְקִינָאָה בְּדַהַב מְחַפֵּי לֵיהּ וְשַׁלְשַׁלַּן דְּכַסַּף קַיְנָאָה מְאַחֵיד לֵיהּ׃ (כ) אוֹרַן בָּרִי אָעָא דְּלָא אָחִיד בֵּיהּ רִקְבָּא בָּחַר נַגָּר אוּמָן בָּעֵי לֵיהּ לְאַתְקָנָא צְלֵם דְּלָא יְצַטְלֵי׃ (כא) הָלָא יְדַעְתּוּן הָלָא שְׁמַעְתּוּן הָלָא אִתְחַוָּאָה מִן אוּלָא עוּבַד סִדְרֵי בְרֵאשִׁית לְכוֹן הָלָא תִּסְתַּכְּלוּן לְמִדְחַל קֳדָם מַן דְּבָרָא יַסּוֹדֵי אַרְעָא׃ (כב) דְּאַשְׁרֵי בְּהִקּוֹף רוּמָא

תולדות אהרן הנושה כדוק מגינסב׳ י״ב׃ שמים

שְׁכִינַת יְקָרֵיהּ וְכָל יַתְבֵי אַרְעָא חַשִּׁיבִין קֳדָמוֹהִי כְּקַמְצִין דְּמָתַח בְּזָעִיר שמיא

ר ש ״ י

מסוגים לפניו: (יט) נסך. מסכה: נסך חרש. חרס של ברזל ניסכו מברזל או מנחשת ומח״כ הלירף מרקעו בעפי זהב ומלפפו מלמעלה: ורתקות. שלשלאות: (כ) המסכן תרומה. או אם נתן לעשותו על עץ המלומד להכחין בין עץ המתקייס לשאר עליס עץ שלא ירקב מהר יבחר. המסכן המלומד כמו (במדבר כ״ג) מסכן כסכנתי. תרומה. הפרשה בריות העליס: (כא) הלא תדעו. מוסדות הארץ מי יסדם ושומו היה לכם לעבוד: (כב) חוג. ל׳ מחוגה (לקמן מ״ד) עוגל קומפ״ס בלע״ז1): ויושביה

באור

(א) תערכו לו, לזה תמונה תביאו שתהיה שוה לו? (יט) ירקענו, עניין שטיחת ורדוד, ר״ל נפוי זהב מתוח על הפסל, וכן תרגם הכשדי: וקינאה נדסב מחפי ליה, ורתוקות, כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז׳) כלשון שלשלאות (בן עזרא). וכן תרגם הכשדי: ושלשלן דכסף קינאה מאחיד ליה. (כ) המסכן, כמו ילד מסכן (קהלת ד׳), שהוא לשון עוני, ושעורו, מי שהוא דל ואין ידו משגת לעשות לו מליל כסף וזהב, יריס תרומה קצוצה מחילו, כפי כחו, יבחר לו עץ שלא ירקב, ויבקש אומן מסכיל, לעשות פסל חזק, אשר יעמוד ימים רבים. (כא) מראש, מימים קדמוניס. (כב) חוג, מגזרת ומחוגה

למעה

1) קומפ״ס בלע״ז, Compas, (רפר ליוקפו).

שְׁמַיָּא וּפַרְסִינוּן כְּמַשְׁכַּן יְקָרָא לְבֵית שְׁכִינְתָּא : (כג) דְּמַסַּר שַׁלְטוֹנִין לְחוֹלְשָׁא דַּיָּנֵי אַרְעָא כְּלָמָא עֲבִיד : (כד) אֲפִילוּ יְפִישׁוּן אֲפִילוּ יִסְגוּן אֲפִילוּ יִתְרַבּוּן בְּאַרְעָא בְּנֵידְהוֹן וְאַף רוּגְזֵיהּ יְשַׁלַּח בְּרְהוֹן וְיִבְּרֵינוּן וּמֵימְרֵיהּ כְּשַׁלְעוּלָא לְקַשָּׁא יְדַבַּר יַתְהוֹן : (כה) וּלְמַן תְּדַמּוּן קָדָמַי וְתִשְׁוֹוּן יֵימַר קַדִּישָׁא : (כו) זְקוֹפוּ לְרוּמָא עֵינֵיכוֹן וַחֲזוּ לְמִדְחַל קָדָם

שָׁמַיִם וַיִּמְתָּחֵם כְּאֹהֶל לָשָׁבֶת : (כג) הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן שֹׁפְטֵי אֶרֶץ כַּתֹּהוּ עָשָׂה : (כד) אַף בַּל־ נִטָּעוּ אַף בַּל־זֹרָעוּ אַף בַּל־ שֹׁרֶשׁ בָּאָרֶץ גִּזְעָם וְגַם נָשַׁף בָּהֶם וַיִּבָּשׁוּ וּסְעָרָה כַּקַּשׁ תִּשָּׂאֵם : (כה) וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי וְאָשְׁוֶה יֹאמַר קָדוֹשׁ : (כו) שְׂאוּ־ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי־בָרָא אֵלֶּה הַמּוֹצִיא בְמִסְפָּר צְבָאָם

לכלם לכולהון

מַן דְּבָרָא אִלֵּין דְּאַפֵּיק בְּמִנְיַן חֵילֵי שְׁמַיָּא

תולדות אהרן וגם נשף כנסדרין י"ח ע"ס : ואל מי תדמיוני עקדם שער ז' . מקריס ד' י"ז :

ר ש "י

ויושביה . לפני כחגבים : כדוק . כיריעס טיל"ן בלע"ז1) : (כד) אף בל נטעו . אף הרי סס כמי שלא נטעו : אף בל זורעו . ועוד יתר מכן שיסורסו ויעקרו כמילו לא זורעו : זריעה סחומה מנטיעה : בל שורש בארץ גזעם . לכשיעקרו לא יסריס שגזע בארץ שיסא מחליף . כל עוד שכשרש מעמו בעות רשחוכ ונקודה הרי"ם פתח וזס מעמו למעס ונקוד קמץ לפי שהוא לשון פועל פיגרליני"ן בלע"ז2) : (כו) מי ברא אלה . כל הלבא מסר מרעו במרום : מרוב אונים . שים לו וסחוא ממין כח שים

במרום

באור

(למעס מ"ד) . וכמעס הכלי כשוסס החוג , וסוא שקי שסובב בעיגול , וכמו לעד , כי סארץ עגולה , לא רבועה , כי סדבר ילוע בדקיות גמורות (בן עזרא) . כחגבים , נחצבים בעיניו כחגבים , ואחז במשל מדרך המלך שיושב ממעל , שכל מה שמתחת לו נדמה בעיניו לקטן . בדק , ירושה מרוחק . (בג) כתהו , עושה אותם לפיות כדבר תוהו . (כד) שרש , פעל עומד בפועל , ועניני קליטת השרש , וכן (ירמיה י"ב) נטעתם גם שרשו . ולדעת בן מלך הוא בפועל בניני תמורת פת"ח , ועניני ג"כ נתינת השרש בארץ . (כה) ואשוה , תהיה שוה עמו . (כו) אלה , הכוכבים והמזלות שנראים

1) טיל"ן בלע"ז , Toile, (מין שטרהמנג) .
2) פיגרליני"ן בלע"ז , Enraciniz : enraciné, (פייגבוומורלעם) .

לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֹב אוֹנִים
וְאַמִּיץ כֹּחַ אִישׁ לֹא נֶעְדָּר׃
(כז) לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתְדַבֵּר
יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה
וּמֵאלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃
(כח) הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ
אֱלֹהֵי עוֹלָם ו יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת
הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין
חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃ (כט) נֹתֵן לַיָּעֵף
כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמַה יַרְבֶּה׃
(ל) וְיֵעָפוּ נְעָרִים וְיִגָּעוּ וּבַחוּרִים

ע"כ : הספרת לך לך בשול

(ל) וְיִשְׁתַּלְהוֹן עוֹלַיְמִין חַיְבִין וְיִלְאוֹן וְרַוָּקִי רַשִׁיעַיָּא אִתְּקָלָא יִתְקְלוֹן׃

ורסברו

תולדות אהרן למה תאמר עקרים מ"ס פ"ב : הלא ידעת תענית ח' כ"ט . עקדם שער ג' כ' פ' פ"ח : ויעפו נערים עקדם מ"כ י"ח ושער ג' . עקרים מ"ד מ"ח :

רש"י

מים מהלכת לא נעדר אלא יקרא בשם : (כז) למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' . כעלים מנגד עיניו כל מה שעבדוכו : ומאלהי משפטי יעבור . כמניר מלפניו משפט הגמול כמוב שהיה לו לשלם לאבותיו ולנו : (כח) בורא קצות הארץ וגו' אין חקר לתבונתו . ומי שיש לו כח כזה וחכמה כזו כוא יודע את המחשבות למה כוא מאחר מובתכם מלא כדי לכלות הפשע ולהתם את החטאת ע"י יסורין : (כט) נותן ליעף כח . וסופו להחליף כח למייסותכם : (ל) ויעפו נערים . גבורים מוביכם כשהיו המוערים מן המלוה תיעף : ובחורים כישול יכשלו .

סוסס

באור

במרום . נעדר , ענין חסרון , כמו (למעלה ל"ד) לחת מכנה לא נעדרה , ובפעם , בעבור רוב כתון ומלוית הכח שים לו , לכן לא נעדר לאחד מהם כל ימי עולם . (כז) משפטי יעבור , משפטי וריבי , שהיה לו לריב עם הרשעים שכשדים שיעבדים בי , יעבור ממנו , ולא יהיה לפניו לזכרון , כי לימו מהם בו (רד"ק) . (ל) נערים , הגערים

(לא) וְדִסַּבְּרוּ לְפוּרְקָנָא דַיְיָ יְחַבְּנְשׁוּן מְבֵּינֵי גָּלוּתְהוֹן וְיוֹסְפוּן חַיִל וְיִתְחַדְּתוּן לְעוֹלֵימַתְהוֹן כְּצִימּוֹחַ דְּסָלֵיק עַל גַּדְפֵי נְשָׁרִין יַרְהֲטוּן וְלָא יְלָאוּן יַהֲכוֹן וְלָא יִשְׁתַּלְהוֹן:

מא (א) אֲצִיתוּ לְמֵימְרִי נְגָן וּמַלְכָּן יוֹסְפוּן חַיִל יִתְקָרְבוּן בְּבֵן וַמַלְלוּן כַּחֲדָא לְדִינָא נִתְקָרַב:

(לא) וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרֻצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ:

מא (א) הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגָּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה: (ב) מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח

הצירי התת היו"ד — צדק

צֶדֶק יְקָרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּה יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: (ג) יִרְדְּפֵם יַעֲבֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא

בתיר

תולדות אהרן וקוי ה' קדמין כ"ב · כנסדרין י"ח ג"כ : מי העיר בגם כ"ד קנ"ו · בפרק ע' ע"ד · סנהדרין ע' ק"ח:

ר ש"י

לומס הינדים סבס נבורים ומוקיס יכסלו ומבס קוי ס' תחליפו כח מדם ומוק:

(לא) אבר · כנף:

מא (א) החרישו אלי. כדי לסמוע דבדי: איים. לומות: יחליפו בח · יתקבטו ויתחזקו בכל נבורתם ולי יעמדו בדין בבח: יגשו · הלים ומס מביגבו ידבדו: למשפט נקרבה. להוכיחס על סניסס: (ב) מי העיר ממזרח. לומו שלדק יקיסהו לרגלו מי סעיר מת מברהם להביאו מבדס שהוא במזרח ולדק

סמיס

באור

הוא לשם כח ייעפו · יכשלו, עניני נפילת התגוברת ורפוי הכח (בן מלך). (לא) יחליפו, קדם הוא הכח הראשון, יבא כח אחר מחדש לשם. וכמוהו (איוב י"ד) שם יחדש וכוד יחליף, ותשת הלשון הקודם בלשון קדר (בן עזרא). יעלו בנשרים, ר"ל יגביהו בציצים כנשרים.

מא (א) החרישו אלי, לשם יובני האיים הסביבו לשמוע אלי, כי הסדבר לא יתשע ולא יאזין. יחליפו כח, יקדבו בח להתאזר בגבורה, שם יוכלו להשיבני. יגשו, יגשו אלי לשמוע לאמרי, ואז אחרי בחשם יחדבו זה בזה, שם יתעלו מעצה. יחדו, אלי וזה נקרב למשפט, על מה שכשם מוכיח, בשלח היכולה בידי, להעיל את עמי מידם. (ב) מי, הקדמונים אמרו, כי זה רמז על אברהם, שהתנבר על המלכים, שם זה שמו, ולפי דעתי, שהוא רמז על כורש, כי כל הקשבה היא דבקה, וכן בהוא (לעיל מ"ד י"ח) קורא מזרח שמו, ושם אחריו (לעיל כ"ה) הכיאותיו בלשון (לשון ע"ב) ויאת ממזרח שמש יקרא בשמי, ובפרשה כולה מפורש שם כורש (בן עזרא). במזרח, כי עילם נ' זוגית

מזרחית

צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו
גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּה יִתֵּן כֶּעָפָר
חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ:
(ג) יִרְדְּפֵם יַעֲבֹר שָׁלוֹם אֹרַח
בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא: (ד) מִי־פָעַל
וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי
יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־
הוּא
(ה) רָאוּ אִיִּים וְיִרָאוּ
אַפְסֵי אָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן:

בְּחִיר צַדִּיקָא בְּקִשּׁוֹט
קָרְבֵיהּ לְאַתְרֵיהּ מְסַר
קֳדָמוֹהִי עַמְמִין וּמַלְכִין
תַּקִּיפִין תְּבַר רְמָא
בַּעִפְרָא קְטוֹלִין קֳדָם
חַרְבֵּיהּ כְּקַשָּׁא רָדוֹפִין
קֳדָם קַשְׁתֵּיהּ: (ג) רָדְפִינוּן
עָדָא שְׁלָם חַיָּלַת אוֹרַח
בְּרִגְלוֹהִי לָא עָלַת:
(ה) מַן אֲמַר אִלֵּין קָיֵם
וְעָבִיד וְסַדַּר דָּרַיָּא מִלְּקַדְמִין אֲנָא יְיָ בָּרִית עַלְמָא
מְבַרֵאשִׁית אַף עַלְמַיָּא דִּילִי אִינוּן בַּר מִנִּי לֵית אֱלָהָא:
חזו

תולדות אהרן יתן כעפר תענית ג' כ"ח: קורא עדיות ב' ג':

רש"י

צדק יזמן לו הקדוש ברוך הוא לקראת רגליו בכל מסע שלך: יתן לפניו גוים. מי שמעירו ממקומו להסיעו הוא נתן לפניו מרכבת מלכים ומיילותיהם: ירד. יתן בעפר חרבו. רמז כמפרש קמיליו קדם חרבים נתן את חרבו משה מלוים רבים כעפר ואת קשתו נתן מרכבת סרוגים ומוסלים בקש נדף: (ג) ירדפם יעבור שלום. הלך כל מעכשיו בשלום לא נכשל ברודפו אותם: אורח ברגליו לא יבא. דרך שאר גם קודם לכן ברגליו: לא יבא. לא היה רגיל לבא: (ד) מי פעל ועשה. לו את זאת מי שסופ קורא הדורות מרמז למדם הראשון הוא עשה לשברים גם את אלה: אני ה' ראשון. להפליא פלא ולעזור: ואת אחרונים אני הוא. אף ממכם בניס

באור

שזרחית לנגל. צדק, ענין יושר ושלמות. יקראהו, יפגעהו, מלשון קרי, ומל"ף במקום ס"ת, כמו (ברחשית מ"ב) וקראהו אסון, ר"ל שמלוים בכל מסע שלך. ירד, ענין ממשלה, ושרשו רדה מבנין הפעיל ומעניו, כמו לא תרדה בו בפרך, רושם לומר שמלכים ירד מהרכה (בן מלך). כעפר חרבו, רמז כשברע קטולין קדם חרביה, בקשת רדופין קדם קשתיה (מכמדי). לדעתו כאלו כתוב לפני חרבו, ר"ל נתן סגוים שמרכבת המלכים כשפר לפני חרבו, וכקש נדף לפני קשתו, וכן מתורגם. וז"ל מרד"ק: וי"מ נתן אותו של כל אחד מהרכבת המלכים וקשתו כשפר וכקש נדף, ורמוי לתרגם (מוד אפשפם נו פטויב מיהר פוופרם, נו פפרפלינמכדפר פפרייפ מיהרפן בקנפן). (ג) ירדפם, כורם לכד את ארץ בבל סגדולה וכרחבה, שמר לא דרכה בם כף רגלו עד כעת סהיא. (ד) ואת אחרונים, ימים שמהרוניס, ר"ל משולם ועד עולם אני הל, בלתי שיהו ותמרה·

(ה) חֲזוֹ נַגְוָתָא וְיִדְחֲלוּן דַּבְסָיְפֵי אַרְעָא יְזוּעוּן יִתְקָרְבוּן וְייתוּן: (ו) גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ יְסָעֲדוּן וְלַאֲחוֹהִי יֵימַר תַּקִּיף: (ז) הֲלָא יְבַדְּרוּן בְּעוֹבָדֵיהוֹן דְּמַתְקֵיף נַגָּרָא עִם קֵינָאָה מָחֵי בְּפַטִּישָׁא עִם דְּמִטַּפַּח בְּקוּרְנָסָא זְמָנָא אֲמַר עַל דְּבָקָא תַּקִּין הוּא וּמַתְקֵיף לֵיהּ בְּמַסְמְרִין דְּלָא יְצַטְלֵי:

(ה) חָזוּ נַגְוָתָא וְיִדְחָלוּן
דַּבְסָיְפֵי אַרְעָא יְזוּעוּן
יִתְקָרְבוּן וְייתוּן: (ו) גְּבַר
יַת חַבְרֵיהּ יְסָעֲדוּן
וְלַאֲחוֹהִי יֵימַר תַּקִּיף:
(ז) הֲלָא יְבַדְּרוּן
בְּעוֹבָדֵיהוֹן דְּמַתְקֵיף נַגָּרָא
עִם קֵינָאָה מָחֵי בְּפַטִּישָׁא
עִם דְּמִטַּפַּח בְּקוּרְנָסָא
זְמָנָא אֲמַר עַל דְּבָקָא
תַּקִּין הוּא וּמַתְקֵיף לֵיהּ
בְּמַסְמְרִין דְּלָא יְצַטְלֵי:

הָוא: (ה) רָאוּ אִיִּים וְיִרָאוּ קְצוֹת
הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן:
(ו) אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו
יֹאמַר חֲזָק: (ז) וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־
צֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם
פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא
וַיְחַזְּקֵהוּ בְּמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט:
(ח) וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב
אשר

(ח) וְאַתְּ יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב דְּאִתְרַעֵיתִי בָּךְ
זרעיה

ר ש ״ י

כנים למרוחים למים ומעזור למכם: (ה) ראו איים. עובדי כוכבים הגבורים במעשה וירגו: קרבו ויאתיון. זה מגל זה נפגשים כשירגו הגשולה: (ו) איש את רעהו וגו׳ יאמר חזק. למלחמת מולי יעמדו להם מלשיכם: (ז) ויחזק חרש. מוסך הפסל: את צורף. סמרקעו בזסב: מחליק פטיש. במחרוזת כשהוא מכה בגחת להחליק פת המלאכה: את הולם פעם. הוא הממחיל בה כשהוא עשת ומכה בכל כחו: אומר לדבק טוב הוא. על מומן שהיו מחזירים מחר קרקע מוכה לדבק בה עשויות ברזל. דבק סולדור״ה בלע״ז[1]: ויחזקהו. לפסל: במסמרים לא ימוט. כולם יחזקו זה עם זה: (ח) ואתה ישראל עבדי. ועלי ים לעזור לך מוף המקרא מל תירא כי עמך אני כן נרמה לי חיבור העניו לפי פשוטו. ומדרש אגדה בבראשית

רנה

באור

(ה) ראו איים, נבורת כורש. (ו) איש, כל אי ואי, וכל איש ואיש, וכל נוי ונוי כוסיפו לעבוד עבודת כוכבים, מולי יעלמו מיד כורש (בן מזרח). (ז) ויחזק, פרש עליו פושה פחלם פפסל מעץ, ומחזק בדבריו לורף הכסף והזהב, לעשות לפוי הכסף מפרש, וילפנו. מחליק פטיש, מעגין ואגבי איש חלק (ברכות כ״ו) ופירושו להכות ולרקעות בו עד שיהיו. הולם פעם, הולם לשון הכאה, והוא פעל יוצא, ר״ל הולם את פעם, וכן הלשון שיפרש (שופטים ה׳) ועוד מאחריו. ועשה פעם הוא שלן של חרש ברזל, בל״ז (שוב שם). לדבק, הלמ״ד הלמ״ד של אמרי לי אחי הוא, (פר פסריכם פלן דפר וסחוזג, ביח פשם נשם). (ח) ואתה, אבל אתה ישראל אינך כאותם, שעתה זרע אברהם אהבי

אהבי

1) אולדור״ה בלע״ז, Souldure : soudure, (ביח ז׳ ואחריפחוזג)

אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי: (ט) אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּרַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ: (י) אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ

בימין

הקף רפה

זַרְעֵיהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימִי: (ט) דְּקָרֵיבְתָּךְ מִזַּרְעַת אַרְעָא וּמִמַּלְכְוָהָא בְּחַרְתָּךְ וַאֲמָרִית לָךְ עַבְדִּי אַתְּ אִתְרְעֵיתִי בָּךְ וְלָא אַרְחַקְנָךְ: (י) לָא תְּדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי לָא תְּתְבַר אֲרֵי אֲנָא אֱלָהָךְ אַרְהֵקְפִנָּךְ אַף אֶסְעֲרִנָּךְ אַף אַחֲדִנָּךְ

בימין

תולדות אהרן זרע אברהם כופה ס' ל"ג:

ר ש"י

רבים דורש כל המינין כמלכי נדך ומגרפם: (ה) רמו מייס · לומר מלחמה: ויירלו. שם נמירע מגרפם מן יתמר לו העמדת רשעים שלו בעולם ומגרפם ומירע מכם לפי שהרג את בני עילם שהם מכם. מייס כשם שמי כיס מסויימין בעולם כך מגרפם ושם היו מסויימין בעולם: (ו) ד"ל איש את רעהו יעזורו · זה עוזר את שם בגרפות נרוך לגרס (גרפצים י"ד) וזה עוזר את זה בגרפות (כס) ויחזק מעשר מכל: (ז) ויחזק מרם. זה שהיה נפח לעשות מסמרות ונריסים להיגה: את ליוף. זה מגרפם שהוא לוחש את הברזל לקרנן על הסכינים: את הולם. זה מגרפם שהלם כל המלכים הללו פעם לאחת: אומר לדבק טוב הוא. טוב לדבוק בשלומו על זה: ויחזקהו. שם שלגרפם להיות דבק בשקצ"ם ולא ימוט: (ח) ואתה ישראל עבדי. שהרגם שלא היה מזרע לדיקים עשיתי לו כל זאת: ואתה ישראל עבדי. כקרוי לי מפני אבות: זרע אברהם אוהבי. שלא הכירני מכוך הוכחה ולימוד לבותיו שלא מחוך מכנם: (ט) אשר החזקתיך. לקחתיך לחלקי כמו (בראשית ל') ויפלח יהו ויהזק בו: בקצות ארץ ומאצילה. מן הגדולים שבהם: קראתיך. שהם להלקי בני נעורי ישראל: (י) אל תשתע. אל ימם לך להיות בפעוס זו · וזה הכלל כל מיכם שהתם יסודם ש"ן בשבע לשון מהפעל לו הפעל לא יהפעל הפי"ו

תולקח

באור

מאד מותי בכל לבבו ובכל נפשו. (ט) ומאצילה, בין ד', וגם בהמר הפעל הנל מורה במיכות הלד, ופעם הלילי הארץ כמו בגבות הארץ לו ידבתי בהרץ (דיה וייטש ריש ספרנסטין גשפיטטין). ובוא כפל מבין על קצות הארץ. (י) תשתע. מרבו מעם בבנין התפעל, כתו (למעט פסוק כ"ג), ופי' בריק"ם מלשון שבו מני, שפירושו סרפו, ויסיס

בִּימִין קוּשְׁטִי׃ (א) הָא יְבָהֲתוּן וְיִתְבַּנְעוּן כָּל עַמְמַיָּא דַּהֲווּ מְתְגָּרִין בָּךְ יְהוֹן כְּלָמָא וְיֵבְרוּן אֲנָשֵׁי דִינָךְ׃ (ב) תְּבָעִינוּן וְלָא תַשְׁכְּחִינוּן לַאֲנָשֵׁי מַצוּתָךְ יְהוֹן כְּלָמָא וּכְלָא מְדַעַם גַּבְרִין דַּהֲווּ מְתָגָרִין לְמֶעְבַּד עִמָּךְ קְרָב׃ (ג) אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ מַתְקֵיף יְמִינָךְ דַּאֲמָרִית לָךְ לָא תְּדַחַל מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ׃ (ד) לָא תְּדַחֲלוּן שְׁבָטַיָּא דְּבֵית יַעֲקֹב זַרְעִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל מֵימְרִי בְּסַעֲדְכוֹן אֲמַר יְיָ וּפָרִיקְכוֹן קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל׃

בִּימִין צִדְקִי׃ (א) הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כָּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃ (ב) תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ׃ (ג) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ׃ (ד) אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ (ה) הִנֵּה

שמתיך

תולדות אהרן הנה שמתיך ע"פ כ' כ"ד. זכריה י"ד קע"ז. מנחות ג' כ"ב:

הא

ר ש"י

מולקת ונכנסת בין שתי לחיות שרפי שמיכה כמו (ישעיה ל"ו) וישתומם (מיכה ז') ויאמר חקות שמרי (שמואל ג' ו') משתכרין (מיוב ל') משתפך נפשי: (ד) תולעת יעקב. משפחת יעקב שהנשמה שלהן גבורה שלא נפיה. תולעת ווירמו"ש בלע"ז[1]: מתי ישראל. מספר ישראל: (ה) למורג חרוץ. כלי שיש שן

באור

ויסיף טעמו על התרפה, מענין על ירפו ידיך. צדקי, יפועל והצלחה. (א) הנחרים בך, מבנין נפעל, מגזרת חרי אף, כמו (שיר ג') נחרו בי. ומשמש על בני אדם, כי בעת שקודת הש"י על אדם, והמריבה, שקד את בניו, ומשו לשנוסף בחלות כורם (בן עזרא). מצתך, מגזרת נצה, ענין ריב, ורבוי הכלי"ק בקמ"ץ, כי הוא בימיד כמו מלחמתך. וכן תוכב מצה, (משלי י"ו). (יג) מחזיק, ענינו עזר ומשד, כמו (יחזקאל ל') ומחזקתי את זרועות, שהוא לשון חזוק. ולפ"ש כאלו כתוב מחזיק בימיך, לשון מחזיק ומסיעה. (יד) תולעת, משל על מעט מיכותו, שהוא נמוך כמו תולעת, שהכל

1) ווירמו"ש בלע"ז, Vermine : ver, (מין ותולעת).

שַׂמְתִּיךָ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוֹשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים: (טז) תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסוּעָרָה תָּפִיץ אֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּלוּ: * (יז) הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא נָשָׁתָּה אֲנִי יְהוָה

ע"כ אענם

לְמַיָּא וְלָא מַשְׁכְּחִין רוּחֵיהוֹן בְּסִיגוּפָא מְשַׁלְהֲיָא אֲנָא יְיָ אֲקַבֵּיל צלותהון

(טו) הָא שַׁוִיתֵיכוֹן לְמוֹרַג תַּקִּיף חַדַּת מָלֵי סְמָפוֹרִין תְּקַטֵּיל עַמְמַיָּא וְתְשֵׁיצֵי וּמַלְכְוָתָא כְּמוֹצָא תְּשׁוֵי: (טז) תִּדְרִינוּן וְרוּחָא תְּטַלוֹנוּן וּמֵימְרֵיהּ כְּעַלְעוּלָא לְקַשָּׁא יְבַדַּר יַתְהוֹן וְאַתְּ תְּבוּעַ בְּמֵימְרָא דַיְיָ בְּקִדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל תִּשְׁתַּבַּח: (יז) עֲנוּתָנַיָּא וְחַשִׁיכַיָּא דְמָחַמְדִין לְאוּלְפָנָא הָא כְּצַחְיָא

תולדות אהרן תורם ע"ח ג' מ"ר:

ר ש"י

סל עץ וכבד ועשוי חריצים חריצים כעין כלי נפחים סל ברזל שקורין לימ"ה בלע"ז1) גורדין על הקשין סל שבלין ומתחכן עד שנעשו תבן דק: חדש. כשכות חדש עד שלא סותלקו פיות חריציו הוא חומך הרבה אבל משנתייתן כותלקו פיות חריציו: בעל פיפיות. הם חידודי החריצין: תדוש הרים. גבורים: (טז) תזרם. מזרח הרשעים כשמזרה לרוח וברוח תשאם מעליכם לניפוח: (יז) מבקשים מים. כמנהג הגבים על ממרים סימים (עמוס ח') לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' יטותו לנקש את דבר ה' ולא ימלאו וכשיסוב אפו יכין לכם לחם ומים יכין שכינתו ורוחו בתי נביאיכם: נשתה. לשון (לעיל י"ט) ונשתו מים מסיס לשון (מיכה ג') השפת והשבר וכלן לשון חורבה ויובש ולכך כתי"ו מורגשת שכתי נשה במקום

ב א ו ר

שסכל דורכים עליו. כתי, קבוץ קמני מנכי מדם. (טו) למורג, לדעת כתכם גסופיום כמו ככל בחלוף סנו"ן למ"ם, וכורשת ניכר בערבי הוא מכיכת כספוך וכתמושם (זיך מאוו דרשתן. רקולן). והוא כלי לדוש כתבואה. חרוץ, חד מאד. פיפיות, חד מצי לדדיו. הרים, משל על שכשדיים שעלומים. וכן (מיכה ד' י"ג) קומי ודושי בת ציון וגו'. (טז) תזרם, רמז, שאנדו רוב שבליים, גם ישראל שלנו שבליים (רד"ק). (יז) העניים, בני גלות כשיסובו לשלש דרך שמדבר, יבקשו מים ולא ימלאו. נשתה, יבשה, כמו ונשתו מים מסיס (לעיל י"ט). ודגש כתי"ו משני

כשפסק

1) לימ"ה בלע"ז, Lime, (פייגע פייול).

אֶעֱנֵם אֱלָהֵי יִשְׂרָאֵל לָא אֶעֱזְבֵם:
(יח) אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִם נְהָרוֹת
וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת אָשִׂים
מִדְבָּר לַאֲגַם־מָיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
לְמוֹצָאֵי מָיִם: (יט) אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר
אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שֶׁמֶן אָשִׂים
בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר
יַחְדָּו: (כ) לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ
וְיָשִׂימוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו כִּי יַד־
יהוה
מוֹרְנָן וְאָשְׁפְּרִיעִין בַּחֲרָא:
(כ) בְּדִיל דְּיֶחְזוֹן וְיֵרְעוֹן וְיִשְׁוּוֹן דְּחַלְתִּי עַל לְבָּהוֹן וְיִסְתַּכְּלוֹן כַּחֲדָא אֲרֵי
גבורתא

תולדות אהרן אתן במדבר סוכס ג' ל"ו · ר"ס ג' כ"ג · במדב ס' ס':

ר ש"י

במקום שתים שתן בלע מ"ו וסיס לו לומר לנקבם כמתם שכרי לזכר יחיד ימשר נשתם ולרכיס ונשתו: (יח) נהרות. לב מנין לתורס ולנבואה: מדבר. מקום שלא סיסה מכמת סתורס: (יט) אתן במדבר ארז שטה. כל מיני יסוב לף כס מזן כל מיני מכמז וסובס ושלוס: תדהר ותאשור. שמות מילני סרק המשויין לגנין:
קרבו

באור

הספסק לתפארת. (יח) שפים, במקומות הגבוהים מוליך נסרות, לף כי לין דרך נסרות לסיות שמס. (יט) ארז וגו', לתן שס מילנים, שיתענגו העניים והמניונים בגלס ושעניס שלגס שס שניבות הנסרים, כי בכל מקום שתין מיס לא ילמחו. שטה, שדגס לחסרון ו"ן, ונקרא בערבי שנט, ובל"א (חקחליס קדער טקטענדארן), ומלא לרוב במלרים ובארץ ערב, ומן סחילן הזה נוסף שברף הנקרא (מרחביסער גוואי). תדהר, תרגס יונתן מורליין, ובדברי רז"ל (ר"ס כ"ג ע"ב) תדסר שתגא, ופירושו שלף בלע"ז (רד"ק). והוא שעץ הנקרא בשפת לרפת החדסה (סאפי"ן), ובל"א (מאהגא). אבל שתגא הנזכר בתלמוד הוא מלשון ערבי, והוא שעץ הנקרא בלשון רומית (פומטאנוס) ובשפת לרפת (פומטאנ:א), ובל"א מהקרבוינ). ותאשור, תרגס יונתן ותשכרושין, ובדברי רז"ל (שס) תשכרוע בערבי נקס, וכתב ר' יונס, כי כן נקרא בערבי סירבין, ובעל סערוך סירס תשכרוע בערבי נקס, והוא שקורין לו בלע"ז בוס"ו (בחסמא) מלשון מיסלקית, (בוכסבוינ) בל"א, שס כן לדבריו ברוש שיש בוס"ו (סנ"ל). (כ) למען יראו, סתניוס יראו

יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל בְּרָאָהּ׃ (כא) קָרְבוּ רִיבְכֶם
יֹאמַר יְהוָה הַגִּישׁוּ עַצְמוֹתֵיכֶם
יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב׃ (כב) יַגִּישׁוּ
וְיַגִּידוּ לָנוּ אֵת אֲשֶׁר תִּקְרֶינָה
הָרִאשֹׁנוֹת ׀ מָה הֵנָּה הַגִּידוּ
וְנָשִׂימָה לִבֵּנוּ וְנֵדָעָה אַחֲרִיתָן
אוֹ הַבָּאוֹת הַשְׁמִיעֻנוּ׃ (כג) הַגִּידוּ
הָאֹתִיּוֹת לְאָחוֹר וְנֵדָעָה כִּי
אֱלֹהִים אַתֶּם אַף־תֵּיטִיבוּ וְתָרֵעוּ
ונשתעה

גְּבוּרְתָא דַּיְיָ עֲבַדַת דָּא
וְקַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל בְּרָא
יָתָהּ׃ (כא) קְרִיבוּ דִּינְכוֹן
אָמַר יְיָ אָעִילוּ חֻוַּתְכוֹן
אָמַר מַלְכֵּיהּ דְּיַעֲקֹב׃
(כב) יְתָקְרְבוּן וְיחַוּוּן לָנָא
יָת דַּעֲרַעְיָנָא קַדְמָיָתָא
מָה אִינוּן חַוּוּ וְנָשַׁוֵי לְבָּנָא
וְנֵדַע סוֹפְהוֹן אוֹ דַּעֲתִידִין
לְמֵיתֵי בְּסַרְוָנָא׃ (כג) חַוּוּ
דְּאָתְיָן לְסוֹפָא וְנֵדַע אֲם
לְטָעָן דְּאִירַת בְּהוֹן צְרוּהּ
אַתּוּן פָּלְחִין אֲם יָכְלִין
אִינוּן לְאֵיטָבָא וּלְאַבָּאשָׁא
ונסתכיל

ר ש"י

(כא) קרבו ריבכם · מכחיבי ס' בוחו וריבו ומחווכחו עמי : עצמותיכם . סמנות גבילות וחזקות מלכם ולשון ריב סוג זה בלשון משנה סניס שהיו מתעלמין בדין במסכת סנהדרין : (כב) יגישו . מכחיבי ס' מת נביאיהם וקוסמיהם : ויגידו לנו את אשר תקרינה · לעתיד : הראשונות · קודם גבילת עולם מי כהם ועל מי נגזרה (ס"ג מלוגעות שהתחילו בכך מי יסע בסופן) : או הבאות . לעתיד ישמיעו ונראה שם ים בהם ממש שיתקיימו דבריהם : (כג) הגידו האתיות לאחור .

סמופסיס

באור

בעיניהם וישימו לב (בן עזרא) . (כא) קרבו ריבכם , שב לדבר אל עובדי הפסילים , ואומר להם : קרבו טריב , שים לכם עם ס' ועם עמו . עצומותיכם , תוקף ריבכם ורשיותיכם , וכן בדברי רז"ל שהיו שהתעלמו בדין , ר"ל שהעבות שעלומות שים לכם (בן מלך) , וכן פירש"י . (כב) תקרינה , שמקריס שהתידים לבוא , ואמר בלשון נקבות , כאלו אמר , שקורות שמולאות בני העולם (רד"ק) . הראשונות מה הנה , יאמרו לנו שראשונות שעברו , מי הוא (הכ"ל) . הגידו , שאפרו גם לנו את שהבריס , שאני יודע בבר אל שמילות . ומתבונן הוא לחקור מחריסם , ולדעת כשובב מן הסוף . (כג) האותיות , שבאות , וכן (למעלה כ"ג י"ב) אתי בקר , כתרגום בא אתי (הכ"ל) . לאחור , שוף שמן שבא , כי שמן שעבר יקרא לפניו (בן עזרא) . תיטיבו , עשו רבר מה , אם טוב ואם רע , והוא על דרך שיתול , כי לא ייטיבו ולא ירעו , כמו בחילות ירמיהו

שם

וְנִסְתַּכֵּיל וְנֵירוֹן כַּחֲדָא : וְנִשְׁתְּעֵה וְנִרְאֵי יַחֲדָו : (כד) הֵן־
(כה) הָא אַתּוּן לְמָא אַתֶּם מֵאַיִן וּפָעֳלְכֶם מֵאָפֵס
וְעוֹבְרֵיכוֹן לָא מְרַעֲם תּוֹעֵבָה יִבְחַר בָּכֶם : (כה) הֶעֱירֹתִי
תּוֹעֵבָא דְּאִתְרְעֵיתוּן בֵּיהּ לְכוֹן : (כה) אֲיַתֵּיתִי מִצָּפוֹן וַיֵּאֹת מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ
בִּגְלַאי מְלַהּ דְּתַקִּיף מֵרוּחַ יִקְרָא בִשְׁמִי וַיָּבֹא סְגָנִים כְּמוֹ־
צְפוּנָא וַייֵתֵי בְּמִפַּק חֹמֶר וּכְמוֹ יוֹצֵר יִרְמָס־טִיט :
שִׁמְשָׁא בְּגִבוּרְתֵּיהּ מְמַדְנְחָא אַגְּבְרִינֵיהּ
ונראה ק׳ מי
בִּשְׁמִי וַייֵתֵי וְיֵדוֹשׁ שַׁלְטוֹנֵי עַמְמַיָּא כְּמָא דְּדָיְשִׁין תִּבְנָא וּכְפַחֲרָא
דעיך

ר ש״י

המוסתים הכתים בפחרונם : ונשתעה . ונספר דבריכם . ויסבר מחרמינן ומיסמעי :
(כד) הן אתם מאין . ודבריכם מיך יתקיימו : ופעלכם מאפע . לינכם פלא פועים
ומרימים קול להסעות בדברי כזב : תועבה . כתתנים הם יבחרו בכם ולא הקב״ה
ולא מבדיו ולא מזרעיו : (כה) העירותי מצפון ויאת . מני מניד בעתידות הנני
מעיר לבנות חרבות ירושלים את כורש מלפון ויפא על בבל להחריבה : ממזרח שמש
יקרא בשמי . כל ממלכות פארן נתן לי ס׳ מלפי הפמים (עזרא ג׳) ונרפא פארן
פרס במזרחית לפונית היא לארץ ישראל . ד״א העירותי מלפון את נבוכדנצר להחריב
את עירי ואת כורש העירותי ממזרח שיקרא בשמי לבנות את עירי שמלכות פרס במזרח
ארץ ישראל היא שנאמר רעיתי את פתיל וגו׳ . ויונתן תרגם לייתיתי בגלגי מלך דתקיף
מרוח לפונא וייתי כמיפק חימפא בגבורתיה ממדינחא מגבריניה בשמי : ויבא סגנים .
ויבוא על מלך בבל ועל שריו כאשר בא לרמוס על חומר וכמו יוצר מרפיס ירמוס טיט
לכלי

באור

(פס ו׳ ס׳) כי לא ירעו וגם סימיב אין אותם . ונשתעה ונראה יחדו , נסתכל ונדון
כאחד (סכמדי) . וכאן לדעתו ענין ונפתעם בהתפעל פניס ורעיס , פיסתכלו זה את זה ,
ונפתעם כמו (מלכים ב׳ י״ד) לכה נתראה פניס , ר״ל במלחמה (ויך אית גפפלבתם ופהמן ,
אית קמאתם ואפסתן) , וכן מתורגם . (כד) מאפע , לדעת סריק״ס כמו מפפס , בחילוף
סמ״ך בעי״ן . תועבה , אית תועבה , אית מתועב יבחר בכם . (כה) העירותי , תחסר
מלת אית , וכן סוף : סעירותי אית מלפון , וסוף כורש (בן עזרא) . ובעזרו , אני מעיר
את רוח כורש מלך פרס , ויבוא מארצו בחיל כבד , להחריב את מלכות בבל . מצפון ,
מארץ מדי , שהיא לפונית לארץ ישראל . ממזרח שמש , פרס , שהיא מזרחית לארץ
בבל ולארץ יהודה . יקרא בשמי , כל ממלכות פארן נתן לי ס׳ מלפי הפמים (עזרא
ג׳) . ויבוא סגנים , ויבוא על מלך בבל ועל שריו , כאשר בא לרמוס על חומר (רס״י) .

(כו) מִי־הִגִּיד מֵרֹאשׁ וְנֵדָעָה וּמִלְפָנִים וְנֹאמַר צַדִּיק אַף אֵין־ מַגִּיד אַף אֵין מַשְׁמִיעַ אַף אֵין־ שֹׁמֵעַ אִמְרֵיכֶם: (כז) רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן: (כח) וְאֵרֶא וְאֵין אִישׁ וּמֵאֵלֶּה וְאֵין יוֹעֵץ וְאֶשְׁאָלֵם וישיבו

דְעָבִיד יַת מִינָא: (כו) מַן חַוִי מִן אוּלָא וְנֵדַע וּמִלְקָדְמִין וְנֵימַר קְשׁוֹט אַף לֵית דִי מְחַוֵי אַף לֵית דְמַשְׁמַע אַף לֵית דְמַכְרַז אַף לֵית דְמַשְׁמַע לְמַלֵּיכוֹן: (כז) פִּתְגָמֵי נֶחָמָתָא דְאִתְנַבִּיאוּ גְּבַיָּא מִלְקָדְמִין עַל צִיּוֹן הָא אָתוֹ וְלִירוּשְׁלֵם מְבַשַּׂר אָתֵּן: (כח) וּגְלֵי קָדָמַי

וַלֵית גְּבַר דְלֵיהּ עוֹבְדִין טָבִין וּמֵאלַיִן לֵית דְמָלִיךְ מֵלֵיהּ וּשְׁאֵילְתִּינוּן אִם יתיבון

תולדות אהרן ראשון לציון פמ"ג:

ר ש"י

לכלי חרס כן ירמוס הוא סנגים: (כז) מי. מנביאי שבעל הגיד כשובי דבר העמיד לבעל. ומי מלפנים הגידם ולשתבע נאמר שהוא לדיק שנבואתו לדק: אף אין מגיד. שבל אין בכם גיגיד עתידות ותפקיים: אף אין שומע אמריכם. שיעיד בעל בעתידם שלוני נביא שבעל בעל לומס מלפנים: (כז) ראשון לציון הנה הנם. מלך רשעון ייתן לב לציון הנס זה הוא שאמרתי ואע"פ שלא תגמור בגאולה על ידו הוא יסיה שמחמיל מי בכם מכל עמו (עזרא ג'): הנם. זקני ישראל יהיו נכונים על פי דברו לעלות מן סגולה ולהתחיל: ולירושלים מבשר אתן. בשותן הימים תני זכריה שבר יזרעאל לבנות בימי דריוש שהלילי לפרס: (כח) וארא ואין איש. תמיד שמי מביא בנביאי הבעל ואין לים מגיד דבר עתיד: ומאלה. מכל אלה העתידות לבא ואין מהם יועץ שיעמד בסוד ה' וידע לומס: ואשאלם וישיבו דבר. שאר יהיבו דבר שם

באור

(כו) מראש, מתחלה, מרם בוא העתידה, מי שהגידם מהלילים ועובדיהם, ושם הגידה אחד מהם, כדאמ כי כם אמת (רד"ק). צדיק, קבוע (הכתבי). הנה לדעתו אלה לדיק כמו תאר הפעל (רמבם), ונראה אל אמת ואמונה (וואהרהאפטיג וגלויבווירדיג), וכן (נחמיה ט') כי לדיק אתה, ודומיו. אף אין מגיד, שבל באמת אין בהם מגיד דבר מה, אף בהוא, כי פה לפה ולא ידברו. אמריכם, אין בהם מי שישמיע אמריכם, כי חזקים להם ולא יאוינו. (כז) ראשון, דברי הנם אל האלילים, אתה אלמים, לא תהגו בגרונכם, ואני אקרא ברהבוגה בציון: למו הנה בלו העתידות אשר הגדתי מקדם ע"י נביא. (כח) ואשאלה, אמר על האלילים, ואין בהם יועץ לענדיו, אם לשאול

רד"ק

יְתִיבוּן פִּתְגָם : (כט) הָא כּוּלְהוֹן לְמָא וְלָא מְדַעַם עוֹבְדֵיהוֹן בְּזָא וּתְבָרָא עֲשְׁתּוֹנֵיהוֹן :

וְיִשְׁתְּיבוּ דְּבָר : (כט) הֵן כֻּלָּם אָוֶן אֶפֶס מַעֲשֵׂיהֶם רוּחַ וָתֹהוּ נְסָכֵיהֶם :

מב (א) הָא עַבְדִּי מְשִׁיחָא אֶקְרְבִינֵיהּ בְּחִירִי דְּאִתְרְעִי בֵּיהּ מֵימְרִי אֶתֵּן רוּחָא דְקוּדְשִׁי עֲלוֹהִי דִּינִי לְעַמְמִין יְגַלֵּי : (ב) לָא יִצְוַח וְלָא יַכְלֵי וְלָא יְרִים

מב (א) הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ־בּוֹ בְּחִירִי רָצְתָה נַפְשִׁי נָתַתִּי רוּחִי עָלָיו מִשְׁפָּט לַגּוֹיִם יוֹצִיא : (ב) לֹא יִצְעַק וְלֹא יִשָּׂא

ולא

לברא

ר ש " י

סם מצמלם : (כט) הן כולם און . ים לכס לדעת שכל נביאי מכחיבי ס' מון ומעם כל מעשיסם : נסביהם . דמות מסכותם כמו הפסל נסך חרש . ויונתן תרגם בעניו מחר . רשמון לעיון וגו' . פתגמי נחמתא דמיתנביאו נביאי מלקדמין על ניון סת מתו . ולפי התרגום כל העניו מדבר במלך המשיח ובגאולה מחרונה שכל מני רומם נבואת שנתנבא ישעיה על כורש כולם בלמון הסיגנון של פרשה זו מני ס' המירומיכו בלרך קורא ממזרח ע"ש הסותיות שלמוי מגיד מרשמית מחריה כולם נוטה מחר

עניו פרשה זו :

מב (א) הן עבדי אתמך בו . הן עבדי יעקב מיכו כמכחיבי ס' כי מתמוך בו :

בחירי . ישרמל קרוי בחירו (תהליס קל"ה) כי יעקב בחר לו יה ואומר (לקמן מ"ה) למען עבדי יעקב ויסרמל בחירי : רצתה נפשי . עליו נתתי רוחי להודיע נביאו מת סודי : משפט לגוים יוציא . שנאמר (למיל ב') והלכו גוים רבים ואומר ויורנו מדרכיו ונומר : (ב) ולא ישא . לת יגביס קול לת ילמוך להוכיח ולהתנבאות לל הגוים שכס מעולם יבואו ללמוד מכס כעניו שנאמר (זכריה ח') נלכה עמכם כי

שמעו

ב א ו ר

(רד"ק) . (כט) נסכיהם , פסיליהם דמות כוכבים הנסוכים מכסף או מזהב .

מב (א) הן עבדי , אמר הנמון , כי סוף כורש , והכתוב בעיני , שסוף שנביא , וסוף מדבר בעד נפשו , כאמר כזכיר (למעלה מ"ה ו') ונתתיך לאור גוים (בן עזרא) . משפט , שעתידות , כל אשר יקרה לכל גוי , יוליאנו . ולפי דעת שנאמן , כי כורש ימים מלך גדיק (הכ"ל) . ומלת משפט כפשוטו , וכן מתורגם . יוציא , כאלו שהשפט ימים עד שתם בחבך , וסוף לאור יוליאנו . (ב) לא יצעק , כמו שסוף דרך שבועם , לזעוק על הנשפטים לפניו , ולשכריחם לדבר משפטו , וסוף לא ימים צריך לזה , כי בנחת ידבר לסס , ושס יקבלו דבריו (רד"ק) . ולא ישא , פירוש , ולא ישא קולו . וכפל שעניו

לחזק

וְלֹא־יַשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ׃ (ג) קָנֶה
רָצוּץ לֹא יִשְׁבּוֹר וּפִשְׁתָּה כֵהָה
לֹא יְכַבֶּנָּה לֶאֱמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט׃
(ד) לֹא יִכְהֶה וְלֹא יָרוּץ עַד־
יָשִׂים בָּאָרֶץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ
אִיִּים יְיַחֵלוּ׃ * (ה) כֹּה־אָמַר
הָאֵל | יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ
נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ
לַהֹלְכִים בָּהּ׃ (ו) אֲנִי יְהוָה

חספרת בראשית קראתיך

לְבָרָא קָלֵיהּ׃ (ג) עְנוּתָנְיָא
דְּאִינּוּן דָּמָן לְקָנְיָא רְעִיעַ
לָא יְתַבְּרוּן וַחֲשִׁיכְיָא
דְּכִבּוּצִין עַמֵּי לָא יְטַפּוּן
לְקוּשְׁטָא יַפִּיק דִּינָא׃
(ד) לָא יְלֵהֵי וְלָא יְלֵאֵי עַד
דְּיַתְקֵן בְּאַרְעָא דִּינָא
וּלְאוֹרַיְתֵיהּ נַגְוָן יְבַתְּרוּן׃
(ה) כְּדְנַן אָמַר יְיָ אֱלָהָּ
עָלְמָא יְיָ דִּי בָרָא שְׁמַיָּא
וּתְלָנּוֹן שַׁכְלִיל אַרְעָא
וְדַיָּרָהָא יְהֵיב נְשָׁמְתָא
לְעַמָּא דִּי עָלָהּ וְרוּחַ
לְדִמְהַלְכִין בָּהּ׃ (ו) אֲנָא

תולדות אהרן קנה רצוץ גרכות ע' ב"ו · יבמות י' ב"ג : נותן נשמה כתובות י"ג ב"ו : ורוח להולכים שם :

ר ש"י

שמעו עלמים עמכם : (ג) קנה רצוץ לא ישבור · מ"י עמותניא דאינון כקניא רעיעא לא יתברון וחשיכיא דאינון כבולין עמי (פירש כגר ככה) לא יספון : ופשתה כהה . פתילת פשתם לחץ שקורכם ליכבות לא יגזול אם עלים ולא ירלן את העניים ואת האלמנים : (ד) ולא ירוץ . כמו לא ירלן כי מלאם הארץ דעה (לעיל י"א) וישמעו להן כענין שכאמר (לעניים ג') כי מו מעשוך על עמים וגו' וזהו ולתורתו איים ייחלו כולם ישמעו לתורתו : (ה) האל ה' . בעל הדין ובעל הרחמים : בורא השמים . מחילם כמין פקיע על שמי ומח"כ נעשה מושם כדאיתא במסכת חגיגה : וצאצאיה · וכורע אם היולאים ממנה : נותן נשמה · נשמת חיים : לעם עליה · לכולם נשוה : ורוח · קדושה : להולכים בה . למתהלכים לפניו : (ו) קראתיך ·

ליעמיס

ב אור

לחוק (סנ"ל) . (ג) קנה רצוץ , קנה שהוא קרוב להשבר , וכן על משענת הקנה הרלוץ שאם היה בשמת לא היה אדם נשען עליו . ופשתה כהה , פשתה הקרובה לכבות לא יכבנה , ופשתה , שלא יפשוט בזרוע כח , כי אם בנחת , וגם החלשים לא ירגיזו בו . (ד) לא יכהה , לא יחלש . ולא ירוץ , פעין שבירה , ר"ל לא יחלש ולא יתרפה , עד אשר ישים במארץ משפט . ולתורתו , אל מי שיורה וילמד יבאו ויקוו יושבי קציה . (ה) רוקע , מעבין וירקעו את פחי הזהב , כלומר הוא שהוחה לשבת עליה , ולשיות עליה

למחים

יי רַבִּיתָךְ בְּקוּשׁוֹט קְרָאתִיךְ בְּצֶדֶק וְאַחְזֵק בִּידֵךְ
וְאַתְקֵפִית בִּידָךְ וְאַתְקְנִינָךְ
וְאֶתְּנִינָךְ לְקָיֵם עַם לְנֵיהוֹר
עַמְמִין: (ו) לְפָתָחָא עֵינֵי
בֵית יִשְׂרָאֵל דְּאִינּוּן כְּסָמָן
מִן אוֹרַיְתָא לְאַפָּקָא
גַּלְוָתְהוֹן מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא
דְּאִינּוּן דָּמָן לַאֲסִירִין
וּלְמִפְרָקְתוֹן מִשְׁעִבּוּד
מַלְכְוָתָא דְּאִינּוּן עָגִינִין
כַּאֲסִירֵי קֶבֶל: (ח) אֲנָא יְיָ
הוּא שְׁמִי וְיָקָרִי
דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלֵיכוֹן לְעַם
אוֹחָרָן לָא אֶתֵּן וְתוּשְׁבַּחְתִּי

קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזִיק בְּיָדֶךָ
וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר
גּוֹיִם: (ז) לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת
לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית
כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: (ח) אֲנִי יְהוָה
הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־
אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים:
(ט) הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת
אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה
אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם: (י) שִׁירוּ לַיהוָה

שיר

לְפַלְחֵי צַלְמַיָּא: (י) קַדְמָיְתָא הָא אֲתָאָה וְחַדְתָּן אֲנָא מְחַוֵי עַד לָא
אַתְיָן אֶכְסַר יַתְכוֹן: (י) שַׁבְּחוּ קֳדָם יְיָ תּוּשְׁבַּחְתָּא חַדְתָּא אֲמָרוּ

תושבחתיה

רש"י

ליסמיס סוף פסוק: ואצרך. כשיצרתיך נתתי בישמ מחשבתי שתשוב את עמי לבריתי ולהאיר להם: לאור גוים. כל עם קרוי גוי לעלמו כענין שנאמר גוי וקהל גויים: (ו) לפקוח עינים עורות. שתיגס רואין את נבורתי לתת לך לשוב אלי: להוציא ממסגר אסיר. ומ"י שיתפקחו עיניהם יצאו האסירים ממסגר. ד"א להשרש על גלות בבל שתחזיר לבא עליהם שסופן לנאת ממנה: (ח) הוא שמי. סוף מפורש בלשון הרמוז וכן ועלי להרעות שמרון אני לפיכך כבודי לאחר לא אתן: (ט) הראשונות. שהשמחתי להשרש על גלות מלריים (בראשית ט"ו) ונס את כנוי ונומר: הנה באו. שמרתי שהשמחתי

באור

נמחים. נותן נשמה, לאדם, ונס שעה אחר עליהם. (ו) קראתיך, לדעת רש"י סוף מאמר שעה אל הנביא. בצדק, בי"ת שהנה, ועניו שה הנלחם ויפועה, כמו בשאר מקומות במקרא. לברית עם, להקים ברית עם, וכן (למעה מ"ש כ') לברית עם להקים ארץ (בן עזרא). (ז) להוציא, שסוף מנשר יהרגל שילאו מגלות בבל, וכן (למעה מ"ש ע) לאמר לאסורים צאו (בר"ג). (ח) ותהלתי, לא מוסך אחר עמו, ולא תהלתי לפסילים. (ט) הראשונות, מאמר הנביא אל העם. תצמחנה, על דרך משל, כי כדבר שהדם סוף כמו שנמח, שיתחדש ויתגלה על פני האדמה, אחרי שסתרו (רד"ק). (י) יורדי הים,

יושבי

שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: (יא) יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יְצִוָּחוּ: (יב) יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: (יג) יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: (יד) הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם

אחריש

דֻּמֵּיתִי מְתָגַלֵּי כְּגִבּוֹרְתִּיהּ: (יד) יָהֵבִית

תושבחתיה מסיפי ארעא נחתי ימא ומלאה נגון ויתבידהון: (יא) ישבח מדברא וקרוין דיתבין ביה פציחין יתבין מרבד ערבאי ישבחון מיתיא כד יפקון מבתי עלמיהון מריישי טורא ירימון קלהון: (יב) ישוון קדם יי יקרא ותושבחתיה בגנון יחוון: (יג) יי למעבד גבורן אתגלי למעבד גבורא מתגלי ברנז בְּמִלּוֹל אַף בְּזִיעַ עַל בַּעֲלֵי

אחריש

דְבָבוֹהִי מְתָגַלֵּי כְּגִבּוּרְתֵּיהּ: (יד) יָהֵבִית

יתובן

תולדות אהרן ה' כגבור ערכין ג' ט"ו: החשתי ע"ש ל' ג':

ר ש"י

כבמחתי ועתה מדמות אני מניד לעמי להבטיח על גלות שנייה: (י) תהלתו מקצה הארץ. על כרחם כשירמו את גבורתי ליעקב יודו כל האומות כי מלכים אני: יורדי הים. סורקי בספינות: ומלואו. הקבועות בים ולא בחיי אלא כתוך המים שוכנים אצל כל אחד ואחד כדי בית וסולכים מבית לבית בספינה בנון עיר ווילי"ה: (יא) ישאו מדבר. קול נתיר: חצרים תשב קדר. (מוסב אל ישאו מדבר קדר) שהם דרים עתה באהלים ישמעו קול וירוצו (כמו והחצרים אשר תחב קדר) במדבר קדר שהם דרים עתה באהליהם יהיו ערים וחצרים קבועים: יושבי סלע. שמתים שימיו כח"י: מראש הרים יצוחו. מריצי טוריא ירימו קלהון: (יד) החשתי מעולם.

זה

באור

יפירו לה', וגם מלואו יפיר לה', וכן אויב ויושביהם. (יא) ישאו, קול רגש. חצרים, בתים נודדים לשמוף שם המדברים לעת לילה, וכן (יהושע י"ג כ"ג). ולד"ת שהם חנרים קנון מהלים הדומה לכפר (נפלט = הירטענדאָרפער). קדר, שם הערביים היושבים תמיד במדבר. יצוחו, יושבי הסרים יצעקו משמחה. (יג) קנאה, כעבור הכבליים, עובדי בל (בן עזרת). יריע, ככל דרך משל, למלחמה במלחמה, שהם מריעים ומגריחים, להתגבר על שאר כעדה (רד"ק). יצריח, כמו (לפניה ג') מר צורח, יצעק, ושם הם אויב נמיים (בן עזרת). יתגבר, שהלחם בכל (שכ"ל). (יד) החשתי, מאמר שהם

נפי

אַחֲרִישׁ אֶתְאַפַּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה
אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד׃ (טו) אַחֲרִיב
הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עִשְׂבָּם
אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים
וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ׃ (טז) וְהוֹלַכְתִּי
עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בְּנְתִיבוֹת
לֹא־יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים
מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים
לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עָשִׂיתִם
וְלֹא עֲזַבְתִּים׃ (יז) נָסֹגוּ אָחוֹר
יֵבֹשׁוּ בֹשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל

יחובון לאוריתא ולא תבו
כחבלין על ילדתא יתגלי
דיני עלהון יצדון ויסופון
כחדא׃ (טו) אחריב טורין
ורמן וכל עסביהון איבש
ואשוי נהרין לגנון ואגמין
איבש׃ (טז) ואדבר לבית
ישראל דדמין כסמן
באורח דלא ידעו
בשבילין דלא אליפו
אדרכינון אשוי קבל
קדמיהון לנהור וכפלא
למישרא אלין פתגמיא
אעבדינון ולא ארחיקינון׃
(יז) יסתהרון לאחורא
יבהתון בהתא פלחי
צלמיא

האמרים

תילדות אהרן והולכתי עקדם שפר ע׳׃

ר ש ״ י

זה ימים רבים החשתי על מרכן ביתי ותמיד מחרים מתאפק לשון הוה עד עתה כליקמני רומי ומעתה כיולדה מעתה׃ אשום׃ מתנהל׃ ואשאף׃ ומתאוס להשמיד פכל יחד כל מויבי׃ (טו) אחריב הרים וגבעות׃ פרשעים בוזי ס׳׃ וכל עשבם׃ כל הגלוים עליהם׃ אוביש׃ לשון יובש הוא לשון דבר לח כגון עשב ונהרות׃ (טז) והולכתי׃ ישראל שסיו טועים עד הנה מסגים אלי בדרך הטוב אשר לא ידעו להלוך בה׃ עשיתים׃ מעשה כן לשון נבואה לדבר על העתיד כמילו עשוי׃

פחדשים

באור

נפי הנביא, מזמן רב שהקתי, פאם לעולם אחרים, ולמה אתאפק? לא, מעתה אלעה כיולדה; וכן פירש״י, אך לדעתו אחריב אתאפק הוא לשון הווה (מיד פוויג, מיד חילם מן מיך; ימלם מבאר פרייש מיך מוך). אפעה, אנעק, ומין ריש לו. אשום ואשאף יחד, אשמים ואבלע יחד כל מויבי, וכן שמות ושמוף (יחזקאל ל״ו), ענין בליעה ושחיפה (רד״ק). (טז) והולכתי עורים, אז מוליך את ישראל לאורם דרך שמדבר, בדרך אשר לא ידעו, ושמם כעורים עליה. פחשך, פסולך בדרך שאין ילועה לו, כאלו הולך בחשך׃ ומעקשים, דרך המעוקש מעשה יפר ושוה. עשיתים, שכתוי מוסב על פדברים, ושעבר במקום עתיד, כי נדברי שכחומות שעתידות לבוא כאלו נעשו. ולא עזבתים,

פעורים

הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ׃ צְלֵמַיָּא דְּאָמְרִין לְצַלֶּם
(יח) הַחֵרְשִׁים שְׁמָעוּ וְהָעִוְרִים מַתְּכָא אַתּוּן טַעֲוָתָנָא׃
הַבִּיטוּ לִרְאוֹת׃ (יט) מִי עִוֵּר כִּי (יח)רַשְׁיַעָיָא דְּאִינוּן כְּחַרְשִׁין
אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי הָלָא אוּדְנִין לְכוֹן שְׁמָעוּ
אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר וְחַיָּבַיָּא דְּאִינוּן כְּסָמָן
כְּעֶבֶד יְהוָה׃ (כ) רָאֹית רַבּוֹת הָלָא עַיְנִין לְכוֹן אִסְתַּכָּלוּ
וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקַח אָזְנַיִם וְלֹא וַחֲזוּ׃ (יט) הָלָא אִם יִתּוּבוּן
יִשְׁמָע׃ (כא) יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן רַשְׁיַעָיָא יִתְקְרוּן עַבְדִּי
צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר׃ וְחַיָּבַיָּא דְּנָבְיֵי שְׁלָחִית
(כב) וְהוּא עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ עֲלֵיהוֹן אֶלָּא רַשְׁיַעָיָא
בְּחוֹרִים עַתִּידִין לְאִשְׁתַּלְמָא
פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן כְּרַם
אִם יִתּוּבוּן יִתְקְרוּן עַבְדָּיָא
דַיָּי׃ (כ) חֲזִיתוּן סַגִּיאָן
וְלָא נְטַרְתּוּן אִתְפַּתָּחָא
אוּדְנִכוֹן וְלָא קַבֵּילְתּוּן אוּלְפָן׃ (כא) יְיָ רְעוּתֵיהּ בְּדִיל לְזַכָּאוּתֵיהּ יִשְׁרָאֵל יְרַבֵּי
לְעַבְדֵי אוֹרַיְתֵיהּ וְיַתְקִיף יַתְהוֹן׃ (כב) וְהוּא עַם בְּזִיז

ראות ק׳ בחרים
תולדות אהרן החרשים עקדש שער ק׳ · עקריס מ״ג ס״ב׃

ואנים

ר ש ״ י

(יח) החרשים והעורים · על ישראל הוא אומר׃ (יט) מי עור . בכם תמה כי אם עבדי הוא שעור בכולכם׃ וחרש · שבכם הרי הוא כמלאכי אשר אני שולח להגיד נבואתם׃ מי עור כמשולם . מי שהיה עור בכם בשר קבל יסוריו והרי הוא כמשולם הגמולין וילמד נקי׃ (כ) ראות רבות · ראיות הרבה לפניכם ולעיניכם אומרים להביע במעשי ולשוב אלי׃ פקוח אזנים · אני עשוק לפקוח אזניכם ע״י נביאי ולא ישמע לים מכם את דברי ולשון הוא הוא׃ (כא) ה׳ חפץ . להרבותכם ולפקח אזניכם למען לדקו ולכך הוא מגדיל ומאדיר לכם תורה׃ (כב) והוא . העם הזה

בזוי

ב א ו ר

השורים שזכר . (יח) החרשים , אתם ישראל אשר כאדמים וכשוריס סייתם על הגוי , שמעו מעשה בקול נביאי ס׳ , והניעו לרעות נדולתו · (יט) כמלאכי , שנביא , שאתתי חכמה בלבו ואשלחו ללמד דעת את העם , ושוא כאדם וכעור , שלא ישמע ולא ירשם מעשי בני העם , להשורים על הדבר . כמשולם , מלשון שלמות . (כ) ולא תשמור · בלשון הבר אל אשר רצית , כי הפעירה היא שימת הלב על ענין מה , כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל״ז) · (כא) חפץ , ענינו כמו הואיל . צדקו , טובו , ובא למען לדקו , במקום כלדקו , וכן (תהלים ו׳) למען חסדך , במקום כחסדך . ושעורו , השם חפץ

כפי

וַאֲנִיס אִתְחַפְיוּ בַּהֲתָא בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים
עוּלֵימִין כּוּלְהוֹן וּבְבָתֵּי הָחְבָּאוּ הֲיָדָה לָבַז וְאֵין מַצִּיל
יְסוּרִין עֲנִינִין הֲווֹ לַעֲדֵי מִשִּׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשֵׁב: (כג) מִי
וְלֵית דְּמְשַׁיְזִיב לְבִזָּא וְלֵית בָּכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשִׁיב וְיִשְׁמַע
דַּאֲמַר אֲתֵיב: (כג) מַן לְאָחוֹר: (כד) מִי־נָתַן לְמִשִּׁסָּה
בְּכוֹן יְצִירַת דָּא יַקְבִּיל וְיִסַּבַּר לְסוֹפָא: (כד) מַן יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזָּיִם הֲלוֹא
מְסַר לַעֲדֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזָּוִין הֲלָא יְיָ מִן קֳדָם
לְבִזּוּזִין הֲלָא יְיָ יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ
דְּחָבוּ קֳדָמוֹהִי וְלָא אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ
לְמֵיהַךְ בְּאוֹרָחָן דְּחַקְנָן בְּתוֹרָתוֹ: (כה) וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה
קֳדָמוֹהִי וְלָא קַבִּילוּ אוּלְפָּן אַפּוֹ וְעֻזּוֹ מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ
אוֹרַיְתֵיהּ: (כה) וּשְׁפַךְ עֲלֵיהוֹן חֵימַת רוּגְזֵיהּ

פתח בס"ם למשיסה ק' מסביב
וְתָקוֹף עֲבִדֵי קְרָבֵיהּ אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן וּקְטָלוּ בְּרֵהוֹן
מסחור

ר ש"י

כוי וסמוי וסוף הענין ולא ידעים על לב כל זה לומר למה קראתנו זאת ומי נתן למשיסה יעקב: הפח בחורים כולם. במוריסס פתי נפש כולם. (תוספת ד"ה הפח בחורים כולם ישימו אם עלמם בפחי סלדמה ובחורים. ובכתי כלאים החנאו יוכיח סכן הוא): ואין אומר השב. כמו הסב לפיכך הוא רבי אבל הסב בשתחוויתו הוא דגם: (כג) יאזין. לתת לב לזאת מי נתן למשיסה יעקב: לאחור. יקשיב וישמע דבר שיעמוד לו בשחרוכה וכן ש"י לשחיר לסופה וכן כל לאחור שבמקרא עתיד להיות הוא: (כד) חטאנו לו. זו היא שגרמה את המשיסה והכני את אשר חטאנו לו: ולא אבו. שבותיו בדרכיו הלוך: (כה) ותלהטהו מסביב. הבאתי פורענות מסביב כדי שירגלו ישראל ויקחו מוסר כענין שנאמר (לעיל ג' ו') כאמרתי לך תירגי וגו': ולא

ידע

באור

כפי טובו וחסדו לתת לו תורה, ולהגדילה ולהאדירה. (כב) הפח בחורים, כמו על חור פתן (למעלה י"ד ח'), ומשמע, כי בחורים אשר התחבאו שם, יגלו אותם לויניסם בפח שלשם, ובאמרו חוריס ר"ל מערות, ואמר חוריס על דרך בזיון, כמו שאמרו שלמתים (שמואל ב' י"ד) הכת עבריס יוצאים מן החוריס אשר התחבאו שם (רד"ק). משמה, ר"ל היו משסה או למשסה. (כג) יאזין זאת, זאת התוכחה, מי בכם שיאזינם ויקשיבנם, וישמע מה שעתיד להיות בסוף הימים, זהו לאחור (ר"ל). (כה) ותלהטהו,

שם

מְסָבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־
יָשִׂים עַל־לֵב׃

מג (א) וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה
בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ
יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ
קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה׃ (ב) כִּי־
תַעֲבָר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת
לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ
לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר־
בָּךְ׃ (ג) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי

קמץ בו׳ק כפרך

מְסָחוֹר סְחוֹר וְלָא יְדָעוּ
וְשַׁלְהוֹבָא בְּהוֹן וְלָא שָׁוְיוּ
דְּחַלְתֵּיהּ עַל לִבָּא׃
מג (א) וּכְעַן כְּדְנַן אֲמַר
יְיָ דְּבָרָאָךְ יַעֲקֹב
וּדְאַתְקָנָךְ יִשְׂרָאֵל לָא
תִדְחַל אֲרֵי פְרֵיקְתָּךְ
רַבִּיתָךְ בִּשְׁמָךְ דִּילִי אָתְּ׃
(ב) אֲרֵי בְּקַדְמֵיתָא כַּד
עֲבַרְתּוּן בְּיַמָּא דְסוּף
מֵימְרִי הֲוָה בְּסַעֲדְכוֹן
פַּרְעֹה וּמְצְרָאֵי דְּסַגִּיאִין
כְּמֵי נַהֲרָא לָא יְכִילוּ לְכוֹן
וְאַף בְּתִנְיָנֵיתָא כַּד תֵּהֲכוּן
לְבֵינֵי עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין
כְּאֶשְׁתָּא לָא יְכִילוּן לְכוֹן

וּמַלְכְוָן דַּחֲסִינָן כְּשַׁלְהוֹבִיתָא לָא יְשֵׁיצוּן יַתְכוֹן׃ (ג) אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהָךְ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל פָּרְקָךְ יְהַבִית חֻלְפָּךְ מְצְרָאֵי כּוּשׁ וּסְבָא

תחותך

רש״י

ידע. יודע הוא מנע שדם בעקב לא חם לזכין זאת ולשוב מרשעו: ותבער בו. אחר שורעות שמכניב בערה בעלמו:

מג (א) ועתה. אף כל זאת כה אמר ה׳ אל תירא: (ב) כי תעבר במים. כשעברת כיס סוף אתך הייתי: ובנהרות לא ישטפוך. גרמה כן שלריס כמרובין כמי נהר ולא יכלו לך לכלות: כי תלך במו אש. לשחיד לבא כי אחה עיוס בא בוער כתנור (מלאכי ג׳) שאקדיר חמה על הרשעים וליכא לוחה עיוס אבא (אם) גם אם לא תכוס ולהבה אתבוך אח הרשעים גם היא לא תבער

נך

באור

אם המלחמה, ולהבת אף ה׳, אבל אם לא ידעו ולא שמו על לבם, שבעוטחם נסיחה הרעה בגדולה עוחה, והקהו הרעה לשמוע אבל זה בא להם בדרך מקרה.

מג (א) קראתי בשמך, לשון בחירה (בערופחלען, פרוסחלען), כמו (שמות ל״ג) ראה קראתי בשם. (ב) במים, משל מליחה על אלרות והשבעים הרעים, ובמלא לרוב

בְּפָרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וְסְבָא תַּחְתֶּיךָ׃ (ד) מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ׃ (ה) אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ׃ (ו) אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־תְּכַלָּאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ׃ (ז) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי

פְּרָקָךְ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תְּחוֹתָךְ׃ (ד) מִדְּאִתְּ חֲבִיב קֳדָמַי אִתְיַקַּרְתְּ וַאֲנָא רְחֵמְתָךְ וּמְסָרִית עַמְמַיָּא תְּחוֹתָךְ וּמַלְכְוָתָא חֲלַף נַפְשָׁךְ׃ (ה) לָא תְדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי מְמַדְּרִינָךְ אֵיתַי בְנָךְ וּמִמַּעַרְבָא אֲקָרֵיב גָּלוּתָךְ׃ (ו) אֵמַר לְצִפּוּנָא אֵיתָא וְלָדָרוֹמָא לָא תְעַכֵּב אֵיתוּ בְנַי מֵרָחִיק וְגָלוֹת עַמִּי מִסְיְפֵי אַרְעָא׃ (ז) כָּל דָּא בְּדִיל

ולכבודי

וליקרי

תולדות אהרן ואתן אדם נכלות ס' ס"ג : הביאי בני מנחות י"ג ק"י : כל הנקרא יומא ג' ל"ח כתרגם מ' ע"ס :

ר ש"י

נך : (ג) נתתי כפרך מצרים . וכס היו לך לפדיון שכוריהס ממס ומתס בני נכורי גלגל וסייתס מייבים כלייס כמו שנאמר (ניחזקאל כ') ואומר לפניך ממתי עליהס במדבר מלרים : (ו) אומר לצפון . לרוח לפון : ולתימן . שהוא רוח חזקה אל תכלס מלגשב בחזקה להביא גליותי וכן (שיר ד') עורי לפון ובואי תימן שתרוח לפונית תלשס לריכס חיזוק לכך כתוב עוזי חני מכל דרומית שתיכס לריכס חיזוק כמו בואי כמות שהיא וכן אל תכלאי : (ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו .

כל

באור

לרוב בעירי תפלים , כמו (שם קכ"ד ד' ס') . (ג) כפרך , ענין פדיון , כמו (שמות ל') ומתן לים כופר נפשו , וכתב הרד"ק כאשר בא חיל סנחריב לעיר ירושלים , שמע על הרפקה למלך יצא להלחם עמך , ושב לו ונלחם עם כוש וסבא ומלרים ולכדם , ואחר כן שב עם עסבי שהוא להלחם בירושלים , ושם נגף ה' את מחנהו . ועתה לומר , כי כוש וסבא ומלרים נתנם ה' כופר ליסראל , ונתנם ביד מלך אשור . ולדעת הרמב"ן שכוונם על מלכי מדי שיכלתו את סעמים סהלס . (ד) מאשר יקרת , בעבור שאתה יקרת בעיני , על כן אתן בני אדם תחתיך . (ה) ממזרח , הוא בבל . וממערב , הוא מלרים ואשור , וכתוב (עזרא ו' כ"ב) ויסב לב מלך אשור וכו' (שם) . (ו) תכלאי , ענין מניעה ועלירה , כמו (תהלים מ') לא תכלא רחמיך , ודומיו , ר"ל אל תעכב את בני יסראל . (ז) כל הנקרא בשמי ,

וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־ עֲשִׂיתִיו: (ח) הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ: (ט) כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: (י) אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה

ועבדי

וְלִיקָרִי בְּרִיתִינוּן אַתְקֵנִית גַּלְוָתְהוֹן אַף עֲבָדִית לְהוֹן נְסִין: (ח) דְּאַפֵּיק עַמָּא מִמְצְרַיִם דְּאִינוּן כְּסָמֵן וְעַיְנִין לְהוֹן וּכְחֵרְשִׁין וְאוּדְנִין לְהוֹן: (ט) כָּל עַמְמַיָּא יִתְכַּנְּשׁוּן כַּחֲדָא וְיִתְקָרְבוּן מַלְכָוָן מַן בְּהוֹן יְחַוֵּי דָּא וְקַדְמָיָתָא יַסְבְּרוּנָּא יִתְּנוּן סַהֲדֵיהוֹן וְיִזְכּוּן וְיִשְׁמְעוּן וְיֵימְרוּן קְשׁוֹט: (י) אַתּוּן סַהֲדַי

קדמי

תולדות אחרן כל הגוים ע"ח ח' כ' · עקריס מ"ח ס"ב : מי בהם סס : וראשונות סס : יתנו עדיהם סס ודף ע"ג : אתם עדי מענית ח' י' · תגיגה כ' ע"ז · עקריס סס :

ר ש"י

כל הנדיקים הנקראים בשמי וכל העשוי לכבודי : יצרתיו אף עשיתיו . הקניתיו בכל הצריך לו וסכנתי שכל כלומר אע"פ שעברו בגולה ובצרה בשבל כבר הכנתי להם כל צרכי גאולתם : (ח) הוציא עם עור . כולה כמו להוליא מן הגולה אותם שהיו שם כאלו כעורים ואינים להם ולא רואים : (ט) כל הגוים נקבצו . שם כל הגוים הקדמונים נתקבלו יחדיו מי בהם ובגבוריהם היה מגיד מתידות וכיולא בה או הראשונות שבבר עברו ישמיעונו למען שנדע שהוא הנודע אותם קודם שבאו : יתנו עדיהם . שישמעו שבאו עליהם קודם לכן וילדיקו אבל אני יש לי עדים שאתם עדי שהנדתי להבראם מביכם הגליות ואני : (י) ועבדי · יעקב : אשר בחרתי . גם הוא יעיד שבשחתיו בלבן

לאדם

ב א ו ר

כשמעו , כל הנקרא בשמי , שהם עם כ' (הג"ל) . ולכבודי , לשיות כבוד לשמי ברחתי שהם כזה . (ח) הוציא , מאמר שהם אל הנביא , או שהוא שאמור (מפי פיהרש הערבית) , וזיל תוכחה חדשה , ואינו לבוא אל הקודם . (ט) נקבצו , עבר במקום עתיד , יאספו שם ומכאיהם (רד"ק) . מי בהם , שיגיד זאת העתידה (רד"ק) . וראשונות ישמיענו , ישמיעו אותם מהם היותם , כמו שהשמיעתים אני על ידי נביאי (הג"ל) . ומכאן שהשבל ישמיעו הוא מספר יחיד , כי הוא מוסב על מי בהם , וראוי היו"ן לשיות בקודם בגי"ו . עדיהם , יעמידו עדים , שאחד מהם יגיד מהשם את העתיד לבוא , וילדיקו את דבריהם , על שהשומעים יאמרו אמת , כן הוא . (י) אתם עדי , אמר ליהראל אתם עדי , שהנדתי לכם ע"י עבדי , והוא הנביא , את כל הקורות אתכם בימים הבאים .

לפני

קַדְמַי אֲמַר יְיָ וְעַבְדִי
מְשִׁיחָא דְאִתְרְעֵיתִי בֵּיהּ
דְּרֵיל דְּתֵידְעוּן וּתְהֵימְנוּן
קֳדָמַי וְתִסְתַּכְּלוּן אֲרֵי
אֲנָא הוּא דְמִלְּקַדְמִין אַף
עַלְמֵי עַלְמַיָּא דִילִי אִינוּן
וּבַר מִנִּי לֵית אֱלָהּ:
(יא) אֲנָא אֲנָא יְיָ וְלֵית בַּר
מִנִּי פָּרִיק: (יב) אֲנָא חַוֵּיתִי
לְאַבְרָהָם אֲבוּכוֹן מָה
דַּעֲתִיד לְמֵיתֵי אֲנָא פָּרַקְתְּ
יַתְכוֹן מִמִּצְרַיִם כְּמָא
דְקַיְמִית לֵיהּ בֵּין בְּתְרַיָּא
וַאֲנָא אַשְׁמְעִית יַתְכוֹן
אוּלְפַן אוֹרַיְתִי מְסִינַי וְעַד
אַתּוּן קַיָּמִין וְלֵית בְּכוֹן
נוֹכְרָי וְאַתּוּן סַהֲדִין קֳדָמַי אֲמַר יְיָ וַאֲנָא אֱלָהָא: (יג) אַף מֵעַלְמָא אֲנָא הוּא
וְלֵית דְּמִן יְדַיְּמְשֵׁיזֵיב אֲעָבְּרִינָהּ וְלָא אֲתַיְבִינָהּ: (יד) כְּדֵין אֲמַר יְיָ פָּרִיקְכוֹן

ישעיה מג

וְשִׁבְתִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן
תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־
אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל
וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה: (יא) אָנֹכִי
אָנֹכִי יְהוָה וְאֵין מִבַּלְעָדַי
מוֹשִׁיעַ: (יב) אֲנִי הִגַּדְתִּי
וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי וְאֵין בָּכֶם
זָר וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וַאֲנִי־
אֵל: (יג) גַּם־מִיּוֹם אֲנִי הוּא וְאֵין
מִיָּדִי מַצִּיל אֶפְעַל וּמִי יְשִׁיבֶנָּה:
(יד) כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאַלְכֶם

ע"כ קדוש

קדישא

תולדות אהרן אנכי אנכי פקריס מ"ב י"ם ומ"ד י"ז:

רש"י

לפרש נסרים ושמרתי סבמחתי: למען תדעו וגו'. כל זה עשיתי למען תחנו לב לדעת לפני: (יב) אנכי הגדתי. סגליות למנרסס: והושעתי. לקיים דברי בעת קץ: והשמעתי. לכם פרשיות: ואין בכם זר. בפרק סימים שעשיתי כל מלס לא נרמס בכולכם על זר לפרסם גדולתו ומלכותו בפני: ואתם עדי. שאמחתי לכם שבעה רקיעים ולא רמיתם כל חמונה: (יג) גם מיום אני הוא. לא לפני היום לבדו כי גם מאז היום יום אני הוא לבדי: אפעל. אם בחתי לפעול

מין

באור

לפני וגו', ר"ל מין לפני אל, וכן מחרי לא יהיה, ופשטם, כי הוא רחמן ומחרון (כן פארש). ואמר, נוסר, ע"ד כזיון על פלילים. וברד"ק נלחץ מאד בפמורו. (יב) הגדתי, שפשטים שפושעתי מחכם, קודם שגדתי לכם על ידי נביאי, ושמעתי מחכם, שעל ידיכם פושיעכם וכן עשיתי (רד"ק). (יג) אפעל, חפצי ורצוני, ומי יסיב פעולתי.

למעכם

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיוֹת רִנָּתָם: (טו) אֲנִי יְהוָה קְדוֹשְׁכֶם בּוֹרֵא יִשְׂרָאֵל מַלְכְּכֶם: (טז) כֹּה אָמַר יְהוָה הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה: (יז) הַמּוֹצִיא רֶכֶב וְסוּס חַיִל וְעִזּוּז יַחְדָּו יִשְׁכְּבוּ בַּל־יָקוּמוּ דָּעֲכוּ כַּפִּשְׁתָּה כָּבוּ: (יח) אַל־

יתזברו

קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל בְּדִיל חוֹבֵיכוֹן אַגְלֵיתִי יַתְכוֹן לְבָבֶל וְאַחֲתִית בְּמִשְׁוְטִין כּוּלְהוֹן וְכַסְדָאֵי בִּסְפִינֵי תּוּשְׁבַּחְתְּהוֹן: (טו) אֲנָא יְיָ קַדִּישְׁכוֹן דְּבָרֵיתִי לְיִשְׂרָאֵל מַלְכְּכוֹן: (טז) כְּדֵין אֲמַר יְיָ דְּאַתְקִין בְּיַמָּא אוֹרְחָא וּבְמַיִן תַּקִּיפִין שְׁבִילָא: (יז) דְּאַפֵּיק רְתִיכִין וְסוּסְוָן מַשְׁרַיִן וְעַם סַגִּי כַּחֲדָא אִתְבְּלָעוּ וְלָא קָמוּ דְּעִיכוּ כְּבוּצָא עַמֵּי טָפוּ: (יח) לָא

תדכרון

הולדות אהרן למענכם שלחתי מגלה כ"ט: לה אמר ה' מולין י"ג קל"ג: אל תזברו ברכות ז' י"ג:

רש"י

מין מציג: (יד) למענכם שלחתי בבלה. יוכתן תירגם בדיל חוביכון אגליתי יתכון לבבל: והורדתי בריחים כולם. ואחתית במשוטין כולהן. משוטין הוא מן שמניג את הספינה ומייצרה: וכשדים. הוליכו אתכם בספינות רמתם. וגם יש לפרשו על בשורת הגאולה למענכם שלחתי מלכי מדי לבבל ומוריד הכשדים בספינות ומשוטין לגולה למדי וכשדים מוריד בספינות שהיתה רמתם גסה: (טו) הנותן בים דרך. יש שוף ושם הולאתי מלריס לדוף אחריכם רכב וסוס וחיל ועיזוז וכולם יחדיו שכבו אחים על שפת הים בל יקומו: (יז) כפשתה כבו. תירגם יוכתן

באור

(יד) למענכם שלחתי, בשבילכם, בדי שתצטרפו מן הגלות, שלחתי כורש לבבל, להחריבה, ולסוניה אתכם מתוכה, ולהסיבכם לארלכם (הל"ל). והורדתי, שעמו כמו יורדי הים (למעלה מ"ב). בריחים, מתורגם לפי פירוש הרד"ק שהוא תואר, ר"ל גבורים, כמו (למעלה ס"ו) בריחים עד לער, רק שזה מן הדגושים, ובריחים מן הרפים, ושניהם הסותרים ושאר הנמים מלרעות אחרות אשר היו בבבל יברחו לשמועת כורש, ואנכי אוריד אותם והכשדים על הניות אשר להן רמתם, ולשון הרמב"ן שהוא מן אנד ושאר בריחים (פיכה ב'), ר"ל שארי הספינה, ויפיה תרגומו (חיך ריחם ניידר מלוף ריגפו) (מוד הסיכלא) (מלוף קמודעמר דיש מיחרמר מיפגש פרקש ויכר). והרמבן נרמה יותר. (טו) בים דרך, אשר שם הים לחרבה, וסוליך בתוכו את שם ישרמל. (יז) המוציא, אשר נתן בלב פרעה ועמו לצאת ברכב וסוס לרדף אחרי ישרמל. דעכו, פשל עומד מבנין סקל,

תִּזְכְּרוּן קַדְמָיָתָא וּדְמִן
אוֹלָא לָא תְסַתְּכְּלוּן :
(יט) הָא אֲנָא עָבֵיד חַדְתָּא
וּכְעַן תִּרְגְּלֵי הֲלָא
תַּיְדְעוּנַהּ אַף אֲשַׁוֵּי
בְּמַדְבְּרָא אוֹרַח בְּצַדְיוֹתָא
נַהֲרָן : (כ) יְיַקְּרוּן קָרְמֵי
כַּר אִיחֵב מְרִינָן דְּצַדְיָן
אֲתַר דַּהֲוָאָה שַׁרְיָן יְרוּדִין
וּבְנַת נַעֲמִין אֲרֵי יְהָבִית
בְּמַדְבְּרָא מַיָּא נַהֲרִין
בְּצַדְיוֹתָא לְאַשְׁקָאָה גַּלְוַת
עַמִּי דְּאִתְרַעְיָתִי בָּהּ :
(כא) עַמָּא דֵּין אַתְקָנִית

תזכרו ראשנות וקדמניות אל־
תתבוננו : (יט) הִנְנִי עֹשֶׂה חֲדָשָׁה
עַתָּה תִּצְמָח הֲלוֹא תֵדָעוּהָ אַף
אָשִׂים בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בִּישִׁימוֹן
נְהָרוֹת : (כ) תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת
הַשָּׂדֶה תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה כִּי־
נָתַתִּי בַמִּדְבָּר מַיִם נְהָרוֹת
בִּישִׁימוֹן לְהַשְׁקוֹת עַמִּי בְחִירִי :
(כא) עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי
יְסַפֵּרוּ : (כב) וְלֹא־אֹתִי קָרָאת

קמץ בז"ק הספרת ויקרא יעקב
לְפוּלְחָנִי בְּתוּשְׁבַּחְתִּי יְהוֹן מְשַׁתָּעִן: (כב) אֶמְיר עַל יְדֵי נְבִיָּא וְלָא כְּפוּלְחָנִי
ערעיתון
תולדות אהרן תכבדני חית מולין ג' ס"ד : ולא אותי קראת יומא ס' י"ם :

ר ש"י

יומן כבולין עמי מעו : (יח) אל תזכרו ראשונות . הנסים הללו שאני מזכיר לכם שעתידי במלריס אל תזכרו לומר מעתה כי בנאולה זו תעשקו לסודות ולפלל: אל תתבוננו . אל תסתכלו בם אל תתנו לבם לב : (כ) תכבדני חית השדה. מקום שהיו מרב ומדבר למיום שהיה להיות ולבנות יענה : כי נתתי במדבר מים . לומר בארץ רחבה מתן יסוב : (כא) עם זו יצרתי לי , למען תהלתי יספרו : (כב) ולא אותי קראת . ולתם לא לומי קריאת בפנותך לחרי עבודת כוכבים : כי יגעת

באור

עין כניס , כמו (מיוב י"ח) לור רשעים ידעך . (יח) וקדמוניות , הפלאים שקדמוכים , ומשך אל שכתוב שקודם . (יט) חדשה , לכידת בבל , או שימלטו ישראל לבדם , ושוב שכתוב בעתי ועוד שתהיה במדבר מים , בעבור שהיה מהלוה אל ציון (בן עזרא) . (כ) תכבדני , על כמוב שהי עושה לשם , ושזכיר תניס , בעבור שהיה לריס בארץ ליס , חס שהוב שהיהו בעבור כבוד עתי (סנ"ל) . (כא) עם זו , כפי שעתין וכפי תיקון שהשתרס כמשך שכתוב שוס אל שהשוק שלאחריו , ושהשה , אתה יעקב שהיה עס זו , שאר יצרתי לי , למען יספרו תהלתי , לא אותי קריאת , וכן פירש רש"י . (כב) יגעת בי , כי תאמר שיגעת בי בעבודתי , ר"ל לא קריאתני ולא יגעת לעבוד אותי (רד"ק) . ולפי פירש"י יתורגם (דאר דום ביום מייסר מירם) . אבל כוונת יגע בקשור בי"ת שוא בבל

יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל׃ (כג) לֹא־הֵבֵיאתָ לִּי שֵׂה עֹלֹתֶיךָ
וְזִבְחֶיךָ לֹא כִבַּדְתָּנִי לֹא הֶעֱבַדְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְלֹא
הוֹגַעְתִּיךָ בִּלְבוֹנָה׃ (כד) לֹא־
קָנִיתָ לִי בַכֶּסֶף קָנֶה וְחֵלֶב זִבְחֶיךָ
לֹא הִרְוִיתָנִי אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי
בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֹנֹתֶיךָ׃
(כה) אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה

פשעיך

תולדות אהרן לא הביאת עקדה סמר כ"ן: לא קנית סם:
אנכי אנכי סם סמר כ"ג:

עַרְעִיתוּן דְּבֵית יַעֲקֹב אֲרֵי
לָאֵיתוּן בְּאוּלְפַּן אוּרַיְתִי
יִשְׂרָאֵל׃ (כג) לָא אַיְתֵיתָא
קֳדָמַי אִמְרִין לַעֲלָתָא
וְנִכְסַת קוּדְשָׁךְ לָא יַקַּרְתָּא
קֳדָמַי לָא אַסְגֵיתִי עֲלָךְ
בְּקוּרְבָּנִין וְלָא אַתְקֵפִית
עֲלָךְ בִּלְבוֹנְתָא׃ (כד) לָא
זַבִּינְתָּא קֳדָמַי בְּכַסְפָּא קָנֵי
בֻסְמִין וְתַרַב נִכְסַת קוּדְשָׁךְ
לָא דְהַיְנְתָּא עַל מַדְבְּחִי
בְּרֹם אַסְגֵיתָא קֳדָמַי
בְּחוֹבָךְ אַתְקֵיפְתָּא קֳדָמַי
בַּעֲוָיָתָךְ׃ (כה) אֲנָא הוּא

שבוק

ר ש"י

יגעת בי: נלאיתם מכר במעבודתי: (כג) לא הביאת לי שה עולותיך. כי אם לעבודת כוכבים: לא העבדתיך. מעודם רבם: במנחה. קומץ ממש עולם לנטוש ונם סיפ לא פמרתי לך להקריב לך חובה אלא נדבה: (כד) לא קנית לי בכסף קנה. לקטרם לא הוצרכת לקנותם בכסף לפי שהיתה מלויים במלכם קרבם פמר כ' אנכי קונאית סיתה נדולה בארץ ישראל וסיו לוכלין לותה עזים וכיים במדבר ליכה: העבדתני בחטאותיך. אלא גרמתם לי להיות עוזר למועדי עסילים כמו שראה יחזקאל וכנס רוח מערב נאה מן הלפון שהיתה מוזרת בכיכול מרכבת הסכיכים מבבל שהלכה לככום אם כל העולם תחת ידו של נבוכדנלר אלא יאמרו כיך לומס שהלס אסר אם ניו כדאיתא בתגיגה: (כה) אנכי אנכי. אני הוא שמחיתים מעז ואני מוחה לומס

נס

באור

מקום על היניעס לפניו דבר אם, או על העיפות (מרקפפס ויין), כמו יגעתי בקראי. (כג) לא הבאת, בנבל (סנ"ל). וזבחיך, כמו ובזבחיך, ואסר בי"ת בשמוע, וכמוהו רבים. לא כבדתני, בזבחי שלמים, ולא בקשתי ממך שתעבדני במנחה (בן עזרא). (כד) לא קנית לי, קנה, הוא קנה נוסף, שהיה בקטורת, ואמר בקנה לא קנית, לפי שלא היה בקנה בארץ ישראל, כי אם ע"י קנין, כי מארץ רחוקה היה בא לבם, כמו שכתוב (ירמיה ו') וקנה טוב מארץ מרחק (הד"ק). אך העבדתני, שהעמדת ושעוות היו עלי למשא כבד, והיה מדרך המשא שהלה אחכה כרגע, אך שכלתי, ולא כליתי אחכה, וזה למעני, כי לא למענך, ועל חטאתיכם אני נשבע ממש מכם

סנ"ל

שְׁבִיק לְחוֹבָךְ בְּדִיל שְׁמִי וְחַטָאָךְ לָא יְדְכְּרוּן :
(כו) אֱמַר כְּעַן גְּרוּן כַּחֲדָא אִשְׁתָּעֵי אַתְּ בְּדִיל אִם תִּבּוֹל וְתִזְכֵּי : (כו) אֲבוּךְ קַדְמָאָה חָטָא וּמַלְפָךְ מְרָדוּ בְּמֵימְרִי : (כח) וְאַפֵּיס רַבְרְבֵי קוּדְשָׁא וְאֶמְסַר לְקִטְלָא יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְחִסּוּדִין :

מד (א) וּכְעַן שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל דְּאִתְרְעֵיתִי בֵּיהּ : (ב) כְּדְנַן אֲמַר יְיָ דְּעַבְדָךְ וְדְאַתְקִנָךְ

ממעין

תולדות אהרן ועתה שמע עקוד שער ס"ו כל ספרשם עד ובשם יעקב יכוש : כה אמר ה' עקיים מ"ב י"ח :

ר ש"י

גם עתה : למעני . ולא בזכותך ולא בצדקת מבותיך : (כו) הזכירני . כל תגמול שיש לך ולמבותיך עלי : נשפטה יחד . נבא למשפט : (כז) אביך הראשון חטא . בלשונו במס מדע (בראשית מ"ו) : ומליציך פשעו בי . אין לך בכל מליצים שמשם סומך על זכותם שלא מלאתי בו פשע יצחק אשר בעבו את עשו : (כה) ואחלל שרי קדש . בשביל עונותיכם :

מד (א) ועתה שמע . לשון לתורתי יעקב עבדי .

כי

ב א ו ר

(כ"ל) . (כה) למעני , שלא יאמרו שמי משתכח (בן עזרא) . (כו) הזכירני , פלוי שכחתי דבר מס , שמוא לזכותך , הזכירני מתה , ואז נשפטה יחד , עם מי שלדק , ושפר מתה מעוותיך , למען תלדק , ר"ל שתשילו תשפר מתה מס תשפר שתמת , לא תלדק (מדברי רד"ק) . (כו) אביך הראשון , הוא מדם הרשעון , כי שמדם מוטעו בחטא , כי יפר לב שמדם רע מעוריו (כ"ל) . ומליציך , שעומדים למליץ בעבורך , וגם שנגיפים , גם גם לא זכו בעיני מכל שעם . (כה) שרי קדש , גם סכסנים , וכן כתוב (ד'כי ג' כ"ד) כי סיו שרי קדם (בן עזרא) .

מד (א) ועתה , ר"ל ועתה שמע את שעבד שיועדת לגוי . (ב) ויצרך מבטן , מאת שאתך מבטן שמך יפר לותך , כמו שאמר (למעלה מ"ג) עם זו יצרתי לי ,

יעזרך

מְבֻטָּן יַעְזְרֶךָּ אַל־תִּירָא עַבְדִּי
יַעֲקֹב וְיְשֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בוֹ׃ (ג) כִּי־
אֶצֹק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנוֹזְלִים עַל־
יַבָּשָׁה אֶצֹק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ
וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ (ד) וְצָמְחוּ
בְּבֵין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־
מָיִם׃ (ה) זֶה יֹאמַר לַיהוָה אָנִי
וְזֶה יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב
יָדוֹ לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה׃
(ו) כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן
וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין

מִמְּעֵין וְסַעֲדִינָךְ לָא
תְּדַחַל עַבְדִּי יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל דְּאִתְרַעֵיתִי בֵּיהּ׃
(ג) אֲרֵי כְּמָא דְמִתְהַבִּין
מַיָּא עַל אַרַע בֵּית צַחֲנָא
וּמְחַנְגְּדִין עַל יַבֶּשְׁתָּא כֵּן
אֶתֵּן רוּחַ קוּדְשִׁי עַל בְּנָךְ
וּבִרְכָתִי עַל בְּנֵי בָנָךְ׃
(ד) וְיִתְרַבּוּן צַדִּיקַיָּא
רַבִּיבִין וּמְפַנְקִין כְּלַבְלַבֵּי
עֲסַב כְּאִילָן דְּמִשְׁלַח
שָׁרְשׁוֹהִי עַל נַגְדִּין דְּמַיִן׃
(ה) דֵּין יֵימַר מְהַלְיָא דַיְיָ
אֲנָא וּדֵין יִצְלֵי בְּשׁוּם
יַעֲקֹב וּדֵין יְקָרֵיב
קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ וּבִשְׁמָא
דְיִשְׂרָאֵל יִתְקְרֵיב׃ (ו) כְּדֵנָן
אֱלֹהִים
אֲמַר יְיָ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וּפִרְקֵיהּ יְיָ צְבָאוֹת אֲנָא הוּא דְמַלְקַדְמִין אַף עַלְמֵי
עלמיא

ר"ש"י

(ג) כי אצק מים על צמא. כמו שאני יוצק מים על למען כן אצק רוחי על זרעך: (ד) וצמחו בבין חציר. כמיך מלריס ע"י שיתוספו עליה הטבעים לס'. בין חציר שם שנאמר עליו וסימס שה תניס לבנות ישנה (לעיל ל"ד): (ה) זה יאמר לה' אני. אלו גדיקים נמורים: וזה יקרא בשם יעקב. אלו קטניס בני רשעים: וזה יכתוב ידו לה'. אלו בעלי תשובה: ובשם ישראל יכנה. אלו כשבים של ס' כך שמויס בשנות

באורך

יעזרך, שיעזרך, ושוא אומר לך, אל תירא. (ג) כי אצק, כמו שאצוק מים על למען, כן אצוק רוח קדשי, או רוח יצרי (רד"ק). בבין, בגכון כבין, ר"ל יצמחו וירבו כאלו סיו נתונים בין החציר, ושעל כערבים. (ה) זה יאמר, כי כשאלריס בישראל אלס יהיו קדושים, וכלס יקראו שבס לס', ושבס מזרע יעקב, כמו שאמר (למעלה ד') ושיש שבאר בניון ושנותר בירושלים קדוש יאמר לו (רד"ק). יכתוב ידו לה', יאמר בפיו יכתוב בידו לס', ר"ל כי שוא לס'. וי"מ שיכתוב על ידו שטוא לס'. ועיין (למעה מ"ש ס"ז). ולאחי לתרגם (יפאשר בסרייבם דיך ווייש חאמר דשפ השדרשן לו מהרשן). יכנה,

עָלְמָיָא דִילִי אִינּוּן וּבַר
מְנִי לִית אֱלָהּ: (ז) וּמַן כְּמוֹנִי יִקְרָא
וְיִגְיְהָה וְיַעַרְכָּהּ לִי מִשּׁוּמֵי עַם־
עָלְמָא וְאָתְיָות וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה
יַגִּידוּ לָמוֹ: (ח) אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־
תִּרְהוּ הֲלָא מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ
וְהַגַּדְתִּי וְאַתֶּם עֵדַי הֲיֵשׁ אֱלוֹהַּ
מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר בַּל־יָדָעְתִּי:
(ט) יֹצְרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם תֹּהוּ

ג"א מ"ו וחמודיהם
תולדות אחרן יוצרי פסל ע"ה ס' כ'. עקדה סער נ"ג כל הפרשה:

לַיְהּ תִּקּוּף: (י) עַבְדֵי צָלְמַיָּא כּוּלְּהוֹן לָמָא ופלחיהון

ר ש"י

נפכות דרבי נתן: (ז) ומי כמוני יקרא. ומי יקרא שמוע כמוני ויניל ויערוך לי מה כל מה שהיה מעומי עם עולם ומה שעתה: עם עולם. כל נבריות: ואותיות - דברי מוסר: ואשר תבאנה. ומה שעתידות לבא יגידו כמו שלמי עושה עתה שעדיין לא הרג הבית ולא גליתה ולא מולך כורש ואני מבשר מהכה עליו: (ח) ואל תרהו. אין לו רמיון ושתרגמו לפי פשוטן כמו אל תחתו מלהודיע לת עמי: הלא מאז השמעתיך. מפר סיני והגדתי לכם שם שפין אלוה מבלעדי: ואתם עדי. שפתחתי לכם שבעה דקיוים והרגיתי מהכם שפין אחר ואתם עדי בדבר הזה שפין אלוה מבלעדי: ואין צור בל ידעתי. ת"י ואית דתקיף פלהין דמן קדמי מתיהב ליה תקף: כל ידעתי. לשון ומדעך בשם (שמות ל"ג) אני ידעתיך בשמך (הושע י"ג) יודע

ביאור

יתכן לו לשם יקר, לקרוא בשם ישראל, ולא בשמו הפרטי. (ז) ומי כמוני, ומי יכיל מלשים כמוני, יקרא שעוברות ושעתידות, ויגידם ויערכם לי, מה שהיה (הגי"ל). עם עולם, בשם הראשון, ובשם עולם בזמן שעבר (רמב"ן). ורש"י פירש עם עולם, כל נבריות, ועל פיהו מתורגם. ולד"ם הכוונה על ישראל ע"י קריאת הנביאים ותרגומו (רמז מקף שקר מוטעם, מייג. רמז שקוק דשם מוטעתהוים). ואתיות, העתידות, ושעבר מבלשון הוא כפל ענין בס"ם. וכרד"ק פי' אותיות שהביאים הנביאים בזמן קדום, ושעבר מבלשון, שהביאים הנביאים לזמן רחוק (רמז שפלשטלגעדע מוד דיח שפרשטע זוקונפט), (ח) אל תפחדו, אמר לישראל, אל תפחדו מאלילים אחריכם, ואל תירהו מהם, וכן אמר ירמיהו (שם י' ס') אל תיראו מהם כי לא ירעו וגם היטיב אין אותם (ר"ק). תרהו, אין לו ריש, ופירושו לפי מקומו. ויש מי שאומר שהוא כמו ואל תירהו, בחילוף אותיות יכו"ם. ואין צור, אלת מבלעדי מושכת אחרת עמה. (ט) יוצרי פסל, שאומנים שעושים

וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדָעוּ לְמַעַן יֵבֹשׁוּ: (י) מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל נָסַךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל: (יא) הֵן כָּל־ חֲבֵרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם־יַעֲמֹדוּ יִפְחֲדוּ יֵבֹשׁוּ יָחַד: (יב) חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יְצָרֲהוּ וַיִּפְעָלֵהוּ

וּפַלְחַיהוֹן דְּלָא יַהֲנוּן לְהוֹן וְסַהֲדִין אִינוּן דְּנַפְשָׁתֵיהוֹן דְּלָא חָזָן וְלָא יָדְעִין דִּיל דְּיֵבְּהָתוּן: (י) מַן עָבַד דַּחֲלָא וְצַלְמָא אַתִּיךְ דִּיל דְּלָא לַהֲנָאָה: (יא) הָא כָל פַּלְחֵיהוֹן יְבַהֲתוּן וְאוּמָנִין עוּבָרָנִין מִבְּנֵי אֱנָשָׁא יִתְכַּנְסוּן כּוּלְהוֹן יְקוּמוּן יִתְבְּרוּן יְבַהֲתוּן כַּחֲדָא: (יב) נַפָּחָא מִפַּרְזְלָא חַצִינָא עָבִיד

נקוד על המה בזרוע וְנָפַח נוֹר בְּשִׁיחוֹרִין

וּבְמַקּוּבִין מַתְקֵיף לֵיהּ וַעֲבִיד לֵיהּ בְּתַקּוֹף חֵילֵיהּ ראם

רש"י

ידע לכתך (דברים ב'): (ט) ועדיהם המה. כשפיליס מכוכבים שם שם שעדים על כוסת עובדיהם שהרי אמו רואין אותן לא רואין ולא יודעין וכיו מוכרין לשם: למען יבושו. שעובדיהם לשם: (י) נסך. לשון יציקה ומסכה ומסו"ן בתיבה יסוד שנופל ממנו כעין ט"ן של נסך ושל נגף: (יא) הן כל חביריו. של אותו יוצר ומסך פסיליס שמחברים אליו לעביד עם יצירתו ונשכו יבושו: וחרשים המה. אותם יוצרים ומסכים מכני אדם שם קל ומומר ליצירתם שסיע שכל: (יב) חרש ברזל. חרש של ברזל: מעצד. סוג אחד מכלי שנפחים: ופעל. שפשל: בפחם. קרבו"ן בלע"ז (1): ובמקבות. מרטי"ל בלע"ז (2): יצרהו. לשון ליור: ויפעלהו בזרוע

באור

שעושים ויוצרים שפשל. כלם תמו, כי מעשיהם תמו (רד"ק). וחמודיהם, שפיליס שנחמדים יותר שמתפארים בהו עושיהם. המה, יוצרי פשל בעלמם עדים שהם כל יופיו, כי כל ירקו וכל ידעו. יבושו, כל מי שיצר אל. (יא) חביריו, כשומים שעוזרים את יוצרי פסיליס. מאדם, שלא שחרשים ושומים שם בני אדם, ומיך יוכלו לעשות אלהים? (יב) חרש ברזל, חרש של ברזל, ולכן שרי"ם פתוחה. מעצר, קרדום, כמו בערבי, וחציו (ירמיה י' ג'), מעשה ידי חרש במעצד, ושפעל עשה במוכן, ר"ל חרש ברזל עשה מעצד. בפחם, נחלים, וכן פירש"י. יצרהו, נותן בו צורה, ושכשי

סב

1) קרבו"ן בלע"ז, Charbon, (פחם).
2) מרטי"ל בלע"ז, Martel: marteau, (ראה תמואה).

דְאִם יִכְפֵּן עַבְרַיָּה וְלָא בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רַעַב וְאֵין כֹּחַ
יֵכוֹל לָא יְהֵי בֵּיהּ חֵיל לְאַ־שָׁתָה מַיִם וַיָּעַף׃ (יג) חָרַשׁ
וְאִם יִצְחֵי וְלָא יִשְׁתֵּי מַיָּא עֵצִים נָטָה קָו יְתָאֲרֵהוּ בַּשָּׁרָד
יְהֵי מְשַׁלְהֵי׃ (יג) נָגַר יְעַשֵּׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה
אָעִין נָפִיץ בְּחוּטָא מַסַּר יְתָאֲרֵהוּ וַיְעַשֵּׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ
לֵיהּ בְּמַשְׁקוֹלְתָּא מְנַזֵּי כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת׃
לֵיהּ בְּאָזְמֵילַיָּא וּבְנָצוּרִין (יד) לִכְרֹת־לוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה
מְאַחֵיד לֵיהּ וַעֲבִיד לֵיהּ וְאַלּוֹן וַיְאַמֵּץ־לוֹ בַּעֲצֵי־יָעַר נָטַע
כְּדְמוּת גְּבַר כְּתוּשְׁבַּחַת (יד) לְמִסַּק לֵיהּ אַרְזִין וְגֶשֶׁם תִּרְוֶה
אִתָּא לְמֵיחַב בְּבֵיתָא׃ אורנא ארן

ר ש " י

בזרוע כחו גם רעב וגו'. גם טוח סיגר חסר כח וחלם היא שפת ירעב אין בו כח או אם גם גא שפת מים ויפף למלחר ק"ו שפעולתו אין בה תועלת למזור׃ (יג) חרש עצים. ואם בא לעשותו של עץ וחרם עליו טוח כך דרכו׃ נטה קו. כדרך הנגרים ועל פי קצו יתקרבו בשרד מייבר לותו במטור שקורין דאלמור"ד בלע"ז1)׃ יתארהו. ייפהו׃ יעשהו במקצועות. ומחליק בכשיטי ומיזמל. מקלועות תרגם יונתן מיזמליא׃ ובמחוגה יתארהו. לשון ותאר שנגול (יהושע ט"ו) אם בא לעשות בו ליוריס ענוליס מסנב לותו במחוגא קונפ"ס בלע"ז2)׃ כתפארת אדם. כמו פיס׃ (יד) תרזה ואלון. מיני מילני סרק׃ ויאמץ לו בעצי יער. עוסק לו מיזוקים

באור

בא אל המעלה. ולדעת רש"י שכוונו מוסב על הפסל, ומעלה הוא לחד מכלי הנפחים. בזרוע כחו, הפוך, נכה זרועו. גם רעב, מניח מאכלו ומשקהו לעשות מלאכתו בזריזות ולכלותו. (יג) נטה קו, מודד מחלק נקו את הקורס. יתארהו בשרד, יגלפו, ר"ל יעיש גבול בעץ בשרד, והוא חוט הלבע, שמשתמן בו סנגר מה שרוצה לכרות מן העץ, והלבע הפוך יקרא שרד. ושקו שאמר הוא השוט, שלובע אותו בשרד (רד"ק). ובמקצעות, הכלים שמחליקים בו את הקרסים והעצים, ותרגום ואת הכית יקציע (ויקרע ר"ל יקלף (מבקרמפאן). (יד) תרזה, מין מאילני סרק, ופירשו בו, שהוא שקורין בערבי סנ"בר (רד"ק). ואמרו שמצאריס שעין תרז בערבי הוא חוז (שמרק, בשפת ויין), וכפ שתלונים שקראים בל"ע (וואמר=שמייאפאן). ע"ם עשה שקשה וחזק מאד. ויאמץ לו, יבחר לו שהוא בעלי כיער (רד"ק). ויפיס ויאמץ לשון קיוס

מר

1) דאלמור"ד בלע"ז, Doloire, (מייבש השכבה).
2) קונפ"ס בלע"ז, Compas, (רשר ליוקאל).

אָרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל׃ (מו) וְהָיָה אוּרְנָא וּמְטַרָא יַרְבֵּי׃
לָאָדָם לְבָעֵר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחֹם (מו) וַהֲוֵי לַאֲנָשָׁא לְאַדְלָקָא
אַף־יַשִּׁיק וְאָפָה לֶחֶם אַף יִפְעַל וּסְגִיד וְאָפָא לְחֵם אַף
אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶסֶל וַיִּסְגָּד עֲבֵדֵיהּ דַחֲלָא וּסְגִיד
לָמוֹ׃ (מז) חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־אֵשׁ אַהֲכֵיהּ צַלְמָא וּבְעָא
עַל־חֶצְיוֹ בָּשָׂר יֹאכֵל יִצְלֶה צָלִי מְנַיֵהּ׃ (מז) פַּלְגֵיהּ אוֹקִיד
וְיִשְׂבָּע אַף־יָחֹם וְיֹאמַר הֶאָח בְּנוּרָא עַל פַּלְגֵיהּ בְּסַרָא
חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוּר׃ (יז) וּשְׁאָרִיתוֹ אָכִיל טָוָה טָוִי וְסָבַע אַף
לְאֵל עָשָׂה לְפִסְלוֹ יִסְגֹּוד־לוֹ שְׁחִין וַאֲמַר אָח שְׁחִינִית
וְיִשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֵּל אֵלָיו וְיֹאמַר חֲזֵיתִי נוּר׃ (יז) וּשְׁאָרֵיהּ
הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה׃ (יח) לָא לְדַחֲלָא עָבַד לְצַלְמָא סְגִיד
יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ כִּי טָח מֵרְאוֹת לַיהּ וְאִשְׁתַּעְבִּיד לֵיהּ וּבְעָא
עֵינֵיהֶם מִשְׂכִּיל לִלְבּוֹתָם׃ מְנַיֵהּ וַאֲמַר שֵׁיזְבָנִי אֲרֵי
דְחַלְתִּי אָתְּ׃ (יח) לָא יְדָעִין
וְלָא מְסַתְּכְלִין אֲרֵי

נו"ן זעירא קמץ בז"ק יתיר י' מטמטמן

רש"י

חיזוקים בין למיזוק בין לגוי בזמיני מלוס המעוניס זה מזס במרפיסן: נמע אורן. כשמולח ייחור ונטע סרמוי לכך נוטעו לכך והנמס מגדלו. מורן לשון נטע יונק פרנלו"ן בלע"ז[1]: (מו) והיה לאדם לבער. והיס לאוסו עץ מקלתו ללרכי מרס לבער: ויקח. מן המלוס ויחס גופו לנגדס: אף יסיק. מסס תנור: ואפה לחם

אף

ב א ו ר

(פר בשטעטיגם זיך (וועלכע) מוכשפר דמן בייאמן), ומענין זה נ"כ (תהלים פ') נן מדם מחלמס לך (דמן ד.ח דיר בשטעטיגם). ומחריב פותריס, יקח לו שכוס רב מעני סיער - לביות לו תמיד, לעשות שסילים (מוכר הייפט זיך פארריכטה פון דמן בייאמן דשם וומרשם). ארן, שם מילן, גם כן עוב למלאכה, וכדברי רז"ל עלי תרזים תרגים וברוזים (בב"ל). (מו) לבער, להדליק. אף — אף, דרך סיתול, מסעליס כחלה מסיק לת התנור, ומסס עושס פסל להשתחוות לו. ויסגד, מלס תרמית, ועניני השתחויה. (מז) האח, מלת הקריאה לשמחה, כמו (תהלים ל"ה) האח רואתה עינינו. ראיתי, מעכין וכל דשס רומיס לת הקולות (שמות כ'). אור, נמלאכו"ס, לשון חם, ומינו תור המחיל. (יח) כי טח,

1) פרנלו"ן בלע"ז ל' פלנלו"ן, Planeon, (דער זשקוינג).

נח

מְטַמְטְמָן מִלְּשָׁחֲזֵי עֵינֵיהוֹן
מִלְּאִסְתַּכָּלָא בְּלִבְּהוֹן :
(יט) וְלָא מְהֵיב לְלִבֵּיהּ
וְלָא מַדַּע וְלָא סוּכְלְתָנוּ
לְמֵימַר פַּלְגֵיהּ אוּקִידִית
בְּנוּרָא וְאַף אָפֵיתִי עַל
גּוּמְרוֹתַי לְחֵם טְוִית בְּסָ״א
וַאֲכֶלִית וּשְׁאָרֵיהּ לְתוֹעֲבָא
אַעְבֵּיד לְיִבְלֵי אָעָא
אֶסְגּוֹד : (כ) הָא דְּחַלְתָּא
פַּלְגֵיהּ קְטָמָא לְבֵיהּ
שַׁטְיָא אַטְעֵיהּ וְלָא יְשֵׁיזֵיב
יָת נַפְשֵׁיהּ וְלָא יֵימַר הֲלָא
שִׁקְרָא עֲבָדִית בְּיִמְנִי :
(כא) אְדַכַּר אִלֵּין יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי עַבְדִּי אַתְּ
אַתְקִינְתָּךְ לְמֶהֱוֵי עֲבִיד
פְּלַח קֳדָמַי אַתְּ יִשְׂרָאֵל לָא תִתְנַשֵּׁי דְּחַלְתִּי :

עֵינֵיהֶם מֵהַשְׂכִּיל לִבֹּתָם :
(יט) וְלֹא־יָשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת
וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר חֶצְיוֹ שָׂרַפְתִּי
בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו
לַחְמָם אָצְלָה בָשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ
לְתוֹעֵבָה אֶעֱשֶׂה לְבוּל עֵץ
אֶסְגּוֹד : (כ) רָעָה אֵפֶר לֵב הוּתַל
חִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא
יֹאמַר הֲלוֹא־שֶׁקֶר בִּימִינִי :
(כא) זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יְצַרְתִּיךָ עֶבֶד־
לִי אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי :

מחיתי

מחיתי

ר ש ״ י

אף יפעל אל . מן הנותר ולא יחיב אל לבו חלין שרפתי כמו מז : (יט) ולא דעת ולא תבונה - בו למר זמת : לבול עץ . לרקבון מן : (כ) רועה אפר לב הותל התהו . לבו מזר סומל המהו לעשות לו רועה של אפר סדמות שנשרף חליו ויעשה אפר שסופו סוף היה מומר שסוף לו לרועה ולמגרנס . דבר אחר רועה אפר לשון ריעית עובד עבודת כוכבים ומחבר חליו את עבודת כוכבים שהיא אפר ולא יציל נפשו את נפשו לומר הלא שקר בימיני ויפרד מעליו : (כא) לא תנשני . לא תסיה

תסיה

ב א ו ר

גם לשון יחיד על רבים , (ויקרא י״ט) ומוכליו עונו ישא . או שהוא יוצא , ושוא שהלא נזכר פועלו . לבול עץ , לערף עץ , וכן (לעיל מ׳) כי בול סריס יהמו לו , ושיקרו יבול (רד״ק) . ומתורגם כפי שכוונם . (כ) רעה אפר , שהוא לוקח אחרי לבו נקלס וכאפר , ודומה לו (לעיל י״ג י״ב) מאזלי אפר , ועיין שם בשתקד ובנאור . וכן (הושע י״ג ג׳) מאפיר רעש רוח . לב הותל , הלב אשר הותל , ובא שנת תמורת דגש כי הוא בנגין שוחל , ועניני מרמה , כמו (בראשית ל״ח) ומניכן שחל בי . (כא) לא תנשני

(כב) מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: (כג) רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי־ עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־ עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר: * (כד) כֹּה־ אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֶךָ וְיֹצֶרְךָ מִבָּטֶן אֲנֹכִי יְהוָה עֹשֶׂה כֹּל נֹטֶה שָׁמַיִם לְבַדִּי רֹקַע הָאָרֶץ מִי אִתִּי: (כה) מֵפֵר אֹתוֹת בַּדִּים וְקֹסְמִים

(כב) מְחֵיתִי כְעִיבָא חוֹבָךְ וְכַעֲנָנָא עֲדֵי כָּל חֲטָאָךְ תּוּב לְפוּלְחָנִי אֲרֵי פְרַקְתָּךְ: (כג) שַׁבָּחוּ שְׁמַיָּא אֲרֵי עָבַד יְיָ פּוּרְקָן לְעַמֵּיהּ יַבִּיבוּ יְסוֹדֵי אַרְעָא בּוּעוּ מְזַרְיָא תּוּשְׁבַּחְתָּא חוּרְשָׁא וְכָל אִילָנַיָּא דְּבֵיהּ אֲרֵי פְרַק יְיָ יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּבַּח: (כד) כְּדְנַן אֲמַר יְיָ דְּפַרָקָךְ וְדַאֲתַקָּנָךְ מִמְּעַיָּן אֲנָא יְיָ עָבִיד כּוֹלָא תָּלִית שְׁמַיָּא בְּמֵימְרִי שַׁכְלִלִית אַרְעָא בִּגְבוּרְתִי: (כה) מְבַטֵּיל אָתְוַת בְּדִין וְקֻסְמִין

קמץ בו"ק ע"ב מאתי ק' יהולל
תולדות אהרן מפר אותות עקדם מפר כ"ו:

משנש

ר ש"י

מסיס מכוח מירמתי: (כב) מחיתי כעב פשעיך. במלריס ובמדבר גם עמס מונס מלי: (כג) פצחו. לשון מתחון פס: (כד) ויוצרך מבטן. מפז ויתרללו מכניס בקרבס (מרמזים כ"ס) סייתי לך לעזרס ובמרתיך: נטה שמים לבדי וגו'. מפר אותות בדים. לפי שמלי נמיתי שמים לפיכך מלי יכול למפר מותס. (כה) בדים. פס המוזיס נכוכניס על ידי מותות הממים ועל פס שמעמיס מרבה מפס מכוניס

קורין

באור

תגשני, לף תמכמני ותעזבני, וכן (ירמיס כ"ג ל"ט) ונמיתי מתכס נמף. ומולי נס פס כוף נקל ולף בנפעל. וסרלוי תִּנָּשֵׁנִי. ולדעת רס"י סכנוי במקוס יחס מממנו, לף מסיס מכוח ממני (מין מפרגפמפס דין ניכס), ומינו נרמס. (כב) מחיתי כעב, מעוברת, ובלמת הממם לימנס (בן מזרח). (כג) רנו שמים, מל"מ, ר"ל מממס גדולס מסיס בשולס, כי עמס ס' מס מעליו לעמות ולקיים. וסיס נאולת ישרמל. יתפאר, כי תמפרת מאל יסיס, בגולימו עמו מבנלות בבל וממס יפמרוסו בזס (רד"ק). (כד) מאתי, קרי, ר"ל בסיומת מפרן סיס ממני. ולפי מכתיב יתורנס (מוכד ומפר ומר מים מיר?). (כה) בדים, נניאי מקר, מפס בודים מלנס דברי כוב, ר"ל אני ס' מפיר לס כלומות מאר מתנו נניאי מסקר בארץ כשדים על נבואותם מכוזבות לאמר: שלום!

שלום

מְשַׁגֵּשׁ מַחְיִב חַכִּימַיָּא לַאֲחוֹרָא וְרַעְוָתְהוֹן מְקַלְקֵל׃ (כו) מְקַיֵּם פִּתְגָמֵי עַבְדוֹהִי צַדִּיקַיָּא וּמֵילַךְ שְׁלוּחוֹהִי מַשְׁלִים דַּאֲמַר לִירוּשְׁלַם תִּתּוֹתָב וְלִקְרְוָיָא דְּבֵית יְהוּדָה יִתְבְּנֵין וְחָרְבָתְהָא אֲקוֹמֵם׃ (כז) דַּאֲמַר עַל בָּבֶל תֶּחֱרוֹב וְנַהֲרָהָא אֲיַבֵּשׁ׃ (כח) דַּאֲמַר עַל כּוֹרֶשׁ לְמִתַּן לֵיהּ מַלְכוּ

יְהוֹלֵל מֵשִׁיב חֲכָמִים אָחוֹר וְדַעְתָּם יְסַכֵּל׃ (כו) מֵקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו יַשְׁלִים הָאֹמֵר לִירוּשָׁלַם תּוּשָׁב וְלָעָרֵי יְהוּדָה תִּבָּנֶינָה וְחָרְבוֹתֶיהָ אֲקוֹמֵם׃ (כז) הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרֵבִי וְנַהֲרֹתַיִךְ אוֹבִישׁ׃ (כח) הָאֹמֵר לְכוֹרֶשׁ רֹעִי וְכָל־

קמץ ברביע חפצי

וכל

תולדות אהרן משיב חכמים גימין ס' נ"ו: לצולה זמנים י"ד קי"ב: האומר לכורש עקום סם:

רש"י

קורין לומס כדיס שמועים אלו סמפלין בסס ולפי שפילמניני נכל היו תוזים נכוכבים כמו שהוא אומר (לקמן מ"ז) יעמדו נא ויושיעוך חוברי שמים לכך הוא אומר שיפר אותות בדיסס כי אני הוא שהפרתי אותות בדי מלריס: (כו) מקים דבר עבדו. משס: ועצת מלאכיו. מלמך אחד אמר ליעקב ישראל יהיס שמך (בראשית ל"ב) וקיימתי דבריו אף כאן מקייס את נביאי האומר על ירושלים תושב: (כז) האומר לצולה חרבי. שאומר לנבוכדנצר: ונהרותיך אוביש. לפי שהיו יושבת על נהרות מדמס סרינת מוכלוסיס ליובס נהרות. (כז) רועי. מלך שלי:

למפיתו

באור

שלום! וס' דבר שליס רעס. יהולל, מנין שגעון ושמות, כמו הוללות וסכלות (קהלת ז') והפעל, שהשס משיס את הקוסמים נעיני השס למשוגעים. אחור, יאמרו לאחור מפני שהוא וכן (תהלים ל"ה) יסגו אחור ויכלמו. (כו) עבדו, הוא יעשיהו, ומלאכיו, אמר הנביאים שהתנבאו על פיו בית שני (רד"ק). וחרבותיה, חרבות כל עיר ועיר. (כו) לצולה, שבל נקראת מצולת מים, לפי שהיתה חזקה וגדורה ע"י מים רבים, מי שהיה שגדול, אמר פרת, שהיה סבב לותה, ויחרבו מימיה, ונהרותיה ייבשו מאין מים; וזה רמז על נחון כורש מלך פרס, שהוא לכד את עיר מלוכה שמוסרת פזלת, שגללו את מימי שאהר שרחק מן העיר, וכא ביבשה עם כל מחנהו, כעודע מספרי אפרקסם, ורמה בספר (ירמיה נ' ל"ח ל"ב). (כח) חפצי, מנין מעשה (שמואל,

חֶפְצִי יַשְׁלֵם וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַם תִּבָּנֶה וְהֵיכָל תִּוָּסֵד׃

מה (א) כֹּה־אָמַר יְהוָה לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הֶחֱזַקְתִּי בִּימִינוֹ לְרַד־לְפָנָיו גּוֹיִם וּמָתְנֵי מְלָכִים אֲפַתֵּחַ לִפְתֹּחַ לְפָנָיו דְּלָתַיִם וּשְׁעָרִים לֹא יִסָּגֵרוּ׃ (ב) אֲנִי לְפָנֶיךָ אֵלֵךְ וַהֲדוּרִים אֲיַשֵּׁר דַּלְתוֹת נְחוּשָׁה אֲשַׁבֵּר

במוגח אישר ק׳ ובריחי

תולדות אהרן כה אמר ה׳ מגלה ז׳ י״ג׃

וְכָל רְעוּתִי יְקַיֵּם וְלִדְאָמַר לִירוּשְׁלֵם תִּתְבְּנֵי וְהֵיכְלָא יִשְׁתַּכְלַל׃

מה (א) כִּדְנַן אָמַר יְיָ לְמְשִׁיחֵיהּ לְכוֹרֶשׁ דַּאֲתְקֵפִית בִּימִינֵיהּ לְמִמְסַר קֳדָמוֹהִי עַמְמִין וְחַרְצֵי מַלְכִין אַשְׁרֵי לְפַתָּחָא קֳדָמוֹהִי דָּשִׁין וְתַרְעִין לָא יִתְאֲחַדוּן׃ (ב) מֵימְרִי קָרָמָךְ יְהַךְ וְשׁוּרַיָּא אֲבַבֵּישׁ דָּשִׁין דַּנְחַשׁ אָתְבַר וְעַבְּרִין

דברזל

ר ש״י

מה (א) למשיחו. כל סס גדולס קרוים מזיחום כמו לך נתתים למזחס (במדבר י״ח). ורבותינו ממרו למלך ממזית מומר הקב״ס קובל מני לך על כורס כדמיתס במסכת מגילס: לרד לפניו גוים. להרקיע ולרדד לפניו גויס. לרד למטוח: ופתח. לשון מלטות הוס זס ומבר כח כי מגירת מתניס הוס זירוז כח כמו: מזר כס כגבר חלניך (מיוב מ׳) ומתס תמזור ממניך (ירמיס ס׳) ומזיח תסיקים רפס (מיוב י״ב) לשון מברון כח: לפתוח לפניו. דלתי מערי נבל, מערים הוס מלל ופתח מסמר. דלמיס כס הפותמיס ומועלין בהן קס מסמר: (ב) והדורים אישר. מרגוס יוחנן ומוריים מכנוס כמו סדר הדרגס על סס מסובבת המומס קת העיר.

ויס

ב א ו ר

מנגעפגמטיים), וכן (למעס כ״ג י׳) ותפן ס׳ בידו ילמת. תוסד, סגס גמלת סיכל וכר ונקבס, כי נמלת (עזרת נ׳) וסיכל ס׳ לת יוסד. או מסוף נטוכס וכר, ותרגומן (חוב גוף ממוסל, וופרדס גמגריטסם).

מה (א) למשיחו, כמו מקרמו רועי, כן קרמו מזיחי, כ״ל מלכי, כי מני ממלכתיו, להחריב מת נבל (רד״ק). לרד, מרמו כדד, והוא מקור מן הקל, בפלס כמו יקומים מן מכך, והוא מנזרת סרודד עמי תחתי, ענין פריסס ורקיעס (חויסבריימען, גו בקרען סטרעקקען, חוכשפרוופרפען), כי מרגוס וירקשו מת פתי מזכג, ורדידו (בן מלך). וכן תרגס הכשדי לממשר קדמוהי עממין. אפתח, פלע יהיס בכס כח לפני כורס, כי כתוב חזק ממניס (רד״ק). (ב) והדורים, מתרוט לפי ענינו דרכיס ממשוקלים ד לתות נחושה, פולי כוון ממלין על סעיר נבל. תשר פלכדס ע״י כורס מלך פרס

וסיע

דְּבַרְוָל אֲקַצֵּץ׃ (ג) וְאֶתֶּן
לָךְ אוֹצָרִין דַּחֲשׁוֹךְ וְסִימַן
דְּמַטְמָרָן בְּדִיל דְּתֵידַע
אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּרַבֵּיתִי
בִּשְׁמָךְ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃
(ד) בְּדִיל עַבְדִּי יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וְקָרֵית לָךְ
בִּשְׁמָךְ אַתְקֵינְתָּךְ וְלָא
יְדַעְתָּא לְמִרְחַל קָרְמַי׃
(ה) אֲנָא יְיָ וְלֵית עוֹד וּבַר
מִנִּי לֵית אֱלָהָא סְעַרְתִּיךְ
וְלָא יְדַעְתָּא לְמִרְחַל
קָרְמַי׃ (ו) בְּדִיל דְּיִדְעוּן
מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא
וּמִמַּעַרְבָא אֲרֵי לֵית בַּר
מִנִּי אֲנָא יְיָ וְלֵית עוֹד׃
(ז) דְּאַתְקֵין נְהוֹר וּבְרֵי

וּבְרִיחֵי בַרְזֶל אֲגַדֵּעַ׃ (ג) וְנָתַתִּי
לְךָ אוֹצְרוֹת חֹשֶׁךְ וּמַטְמֻנֵי
מִסְתָּרִים לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי
יְהוָה הַקּוֹרֵא בִשְׁמְךָ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל׃ (ד) לְמַעַן עַבְדִּי יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי וָאֶקְרָא לְךָ
בִּשְׁמֶךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי׃
(ה) אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד זוּלָתִי
אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי׃
(ו) לְמַעַן יֵדְעוּ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ
וּמִמַּעֲרָבָה כִּי־אֶפֶס בִּלְעָדָי אֲנִי
יְהוָה וְאֵין עוֹד׃ (ז) יוֹצֵר אוֹר

ובורא
חשוך תולדות אהרן יוצר אור בהכות ג' י"ג כ"ב · עקדם שחר ס"ו :

ר ש"י

ים לפרס סדורים מורחות מקלקלות מייסר לפניו : (ג) הקורא בשמך . מדיין לא מלדת ואני קורא לך שם כורש : (ד) למען עבדי יעקב . שתוליאתו מגלות בבל : ולא ידעתני . לא עשית רלוני כי אני אמרתי הוא יבנה עירי והוא כשעמד אמר מי בכם מכל עמו רשות יתן לכם ליצא וכל כמורת פרק מעל לומרו . (ז) יוצר אור .

לנדיקים

באור

וסיף סיתס גדולס וכלורס מאוד , וסיו לס מאס שערים , סגורים בבריחי נחושת וברזל . (ג) אוצרות חשך , כי מס שמלס לולר כסף וזסב ומכניס טוהות תחת סקרקע , יאלור אותס במקוס שסוא חושך ומסתרים (רד"ק) . ורומז מכניע על סאולרות סרגים , חשר מגיע כורס בבבל ובעיר סמלוכס סמרוחס בארץ לויסן . (ד) למען עבדי , כל זאת סגדולס לא מלאס בשבילך , רק בשביל יעקב , שתשלח פגולס , גס תכנס ירושלים . אכנך , קראתיך בשס וילידות (איך רופאטע דיך פריידליך , פאיזלאפט מן) . (ה) אאזרך , אמן אזור במתניך , והטעס שמזקך . (ו) למען ידעו , ועוד אזרתיך , לכיות שמי מולע בכל העולס , כי אני לבדי , ואין עוד (בן עזרא) . (ז) יוצר אור , סאור וסחשך כאל אמון על שלוס ורע . ואין לתמוס על לשון בריאס שאינו רק שעלר שאור , כי

שמליך

וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא
רָע אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה כָּל־אֵלֶּה׃
(ח) הַרְעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל
וּשְׁחָקִים יִזְלוּ־צֶדֶק תִּפְתַּח־אֶרֶץ
וְיִפְרוּ־יֶשַׁע וּצְדָקָה תַּצְמִיחַ יַחַד
אֲנִי יְהוָה בְּרָאתִיו׃ (ט) הוֹי רָב
אֶת־יֹצְרוֹ חֶרֶשׂ אֶת־חַרְשֵׂי
אֲדָמָה הֲיֹאמַר חֹמֶר לְיֹצְרוֹ מַה־
תַּעֲשֶׂה וּפָעָלְךָ אֵין־יָדַיִם לוֹ׃
הוי
עֹבְרַתַּנִי וְעוֹבָדְךָ לֵית יָדִין לֵיהּ׃
ו

חָשׁוֹךְ עָבִיד שְׁלָם וּבָרֵי
בִּישׁ אֲנָא יְיָ עָבִיד כָּל
אִלֵּין׃ (ח) יִשְׁתַּמְשׁוּן שְׁמַיָּא
מִלְּעֵלָּא וַעֲנָנַיָּא יִגְדּוֹן
טוּבָא תִּתְפְּתַח אַרְעָא
וְיַחוֹן מֵיתַיָּא וְזַכוּתָא
תִּתְגְּלֵי כַּחֲדָא אֲנָא יְיָ
בְּרִיתִינוּן׃ (ט) וַי דִּי מְרַמֵּי
לְמֵידַן לְקָבֵיל פְּתָגְמֵי
בָּרְיֵהּ וְרָחֵץ דְּיוֹטְבוֹן לֵיהּ
צַלְמֵי פַּחֲרָא דְּעָבְדִין
מַעְפַּר אַדְמְתָא הַאֲפָשַׁר
דְּיֵימַר טִינָא לְעָבְדֵיהּ לָא
עֲבַדְתַּנִי וְעוֹבָדָךְ לֵית יָדִין לֵיהּ׃
ו

תולדות אהרן עושה שלום סם דף י"ג · מקרים פרק מחכון : הרעיפו תעניות פ"ו :

רש"י

לנדיקים : ובורא חושך . לרשעים וכן מוסב שלום ובורע רע : (ח) הרעיפו שמים וגו' . לדק כלומר נמקרע מוסב על כגזל ועל הרעיפם הרעיפו שמים לדק ושחקים יזלו לדק כלומר מלמי יבא כלדק להטיב לכם מן השמים : בראתיו . לא סדגר סזה : (ט) הוי רב את יצרו . נמנגע ישמים על שחקוק שמתיד לעמוד ולקרוע על מוך סללחמו של נבוכדנצר עד שנה ס' שומעי וגו' ומעשה שדם כדני סיס (שחקוק פ') וכקב"ס אמר ליעשים למס זה בא לריב אמי שכור הוא שאיני בא על לב לכוסיע לא עמי לעשה מלחמ עשר תרגם כלרץ לא שכשומים (ויקרא כ"ו) : אין ידים לו .

מין

באור

כמליץ מכוס כמין , ומנשים כרוח , ולד"ק רומז כנגיעת על לשונות כפרסיים , שכן מלמיעים בשני פועלים , פועל טוב ופועל רע , לרשעון קראו בשם אור , ולשני בשם חשך (מרשוב מוכד מיהרשתן) . (ח) הרעיפו , שם נשא שנגיעת , שיתרחל יתכנו לשפוך על שלמטה , תחת של כוכם מלך פרס , והנוה ברכה וכשלחה בשעשה ידיכם , ואמר בדרך משל , שהשחקים יזילו לדק על כארץ וכיון תפתח את פיה , להשרות ולכלמיח ישועה ושוכר . (ט) רב את יוצרו , יעשה עם יוצרו מריבה , וכשעה , על אשר לא ילמינו בדבור כשם , שאמר אלה כשלידות (בן עזרא) . חרש , שכול נחשב כחרש שלרשי שלמה (כ"ל) . ושעה לא חרש , נתון חרשי שלמה (בייח , שוכשר) , וכן שורשת שלא

שם

וַאֲמַר דַּאֲמַר לְאָב מָה תּוֹלִיד וְלִאִתָּתָא מָה תֶּעְדִּין׃ (יא) כְּדֵין אֲמַר יְיָ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל וּדְאַתְקַנְיֵהּ אָתָיָא דַּעֲתִידִין לְמֵיתֵי אַתּוּן שַׁאֲלִין מִן קֳדָמַי עַל עַמִּי וְעַל עוֹבַד גְּבוּרְתִּי תְּפַקְּדוּנַנִי׃ (יב) אֲנָא בְּמֵימְרִי עֲבָדִית אַרְעָא וְאֶנָשָׁא עֲלָהּ בְּרֵיתִי אֲנָא בִּגְבוּרְתִּי תָּלִית שְׁמַיָּא וְכָל חֵילֵיהוֹן שַׁכְלִילִית׃ (יג) אֲנָא אֲזַמִּינֵיהּ בִּגְלַי בְּקִשׁוֹט וְכָל אוֹרְחָתֵיהּ

(י) הוֹי אֹמֵר לְאָב מָה־תּוֹלִיד וְלְאִשָּׁה מַה־תְּחִילִין׃ (יא) כֹּה־ אָמַר יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי וְעַל־ פֹּעַל יָדַי תְּצַוּנִי׃ (יב) אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוִּיתִי׃ (יג) אָנֹכִי הַעִירֹתִיהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אְיַשֵּׁר הוּא־ יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלַּח לֹא

במחיר

אֲתַקִּין הוּא יִבְנֵי קַרְתִּי וְגָלוָתִי עַמִּי יְשַׁלַּח לָא

בדמין

ר ש"י

שין מקום לו׃ (י) הוי אומר לאב מה תוליד. כשכור הוא לסיות מרחם על הבן יותר מהכיו. ד"א הוי בן המומר לאב לומה תולדת דומה הוא לזה שהוא רב לת יגלו: (יא) האותיות שאלוני וגו'. ס"ת נקודס קמן למדת שלינס תמוסה וכך פירושו לם בשלם לשאול לי לתס שבניתים שאלוני על לותות שמיס שעשיתי לשם רוחים עולדים בארץ עליהס היו שואלים לותי מה הס לבל על בני ועל פועל ידי ישראל לתס נתיס ללותי ולקרוא לשני תגר: תצוני. תמוס הוא וכי עליכס לצוות על בני לני כבר ברלתי להס סיטופס במחשבס שלשה לשני כילד לאכי העירוחיהו בצדק על כורס הוא לומר: (יב) אנכי עשיתי ארץ. ונתתיס לשבר יבר בעיני:

יגיע

באור

שם לשמיס, כמו (למעלה ל"ח) עם יושבי חדל. אין ידיס לו, בשחת הוא, בשין תומר וסדר, כאלו לא סיו ידיס לעושסו, או כאלו לא עשוהו ידיס, ומלת סיאמר במאמר הרשבון שוכב גם על ושעלך. ר"ל סיאמר שעלך (ממך): אין ידיס לו. (י) מה תוליד, כאלו יתאלו על חוקי השבע, מלוע יוליד כל פרטי מין הסי בדמותו כגלמו? וכדומס מהלות הסכלות. (יא) האותיות, הבחות בזמן שעתיד. שאלוני, דברי השלוחים אל השמים: הכי בשתס לשאול לותי על השתידות לבוא, ולנסות לת ידיעתי הכללית? הלא ידעתם, כי יוצר הכל אני, ולא יפלא ממני דבר. (יב) אנכי עשיתי, ואיך תצווני על בני, וכל השולם שלי הוא, אני הוא השיד את השמים, וכל לבאם צויתי (בן עזרא). (יג) העירותיהו, הכינוי על כורש, שזכר למעלה. בצדק, כמו קראתיך בצדק (למעלה

בְּמִחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ (יד) כֹּה אָמַר יְהוָה יְגִיעַ מִצְרַיִם וְסֹחַר כּוּשׁ וְסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אֲחֲרַיִךְ יַעַבְרוּ בַּזִּקִים וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים׃ (טו) אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מושיע

בְּרִמִין וְלָא בְּמָמוֹן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ (יד) כְּדְנַן אֲמַר יְיָ לֵיאוּת מִצְרַיִם וְתַגְרֵי כוּשׁ וְאִנָּשֵׁי סְבָא גַּבְרִין דְּסָחוֹרָא עֲלָךְ יַעְדוּן וְדִילָךְ יְהוֹן בָּתַר פְּתָגָמָךְ יְהָכוּן בְּשַׁלְשְׁלָן יַעְדוּן וְלִיךְ יִסְגְּדוּן מִנִּיךְ יְבָעוּן וְיוֹרוּן לְמֵימַר בְּקוּשְׁטָא בִּיךְ אֱלָהָא וְלֵית עוֹד אֱלָהָא בַּר מִנָּךְ׃ (טו) בְּקוּשְׁטָא אַתְּ אֱלָהָא אַשְׁרִיתָא בְּתֻקּוֹף רוּמָא שְׁכִנְתָּךְ

רש"י

(יד) יגיע מצרים וגו'. סרי הודעתי מתכס במה מושיע את בני מיל בגל כי כורש לכך סעירותיהו בלדקי ועוד לפי מודיעכס תשועת סמחריב כימי חזקיהו כמער יסוב (לעיל ל"ז) מעל תרהקה מלך כוש יבא לירושלים וחמדת כל מילרות כוש ומלרים מילכו לעזור את כוש בידו ויבא עם הומו הסלל וישול בירושלים ומזקיהו ועמו יכנו את הכל כן מפורש בסדר עולם בעל סמחריב נאמר: אנשי מדה. נובסי קומס: עליך. יהושלים: בזיקים יעבורו. סמניהם שם סמחריב שלושים בקולרים ולמחר מפלתו עמד חזקיהו ופער את כל הסבוים והכירו מלכות שמים: אך בך אל. יהו מוריס שפיך מלוה ה' לנבדו: (טו) אכן אתה אל מסתתר. וכן יאמרו לבקב"ס שכן שכחתו כי לנבות מובותיהן של עמך בחס מסתתר מלהרחות להוך כביכול אין בך יכולת ובהתעורר רחמיך בחס עליהן ישראל מושיע כך מפורש במכילתא:

חרפי

באור

מ"ב ו'), ועיין שם בגמור. הוא יבנה עירי, כי הוא יתן לכם כסף וזהב, לבנות בתים להעיר (רד"ק). לא במחיר, כי אם לעשות רלוני, כי ידע בלבו, כי אני סמלכתיו, כמו שאמר (עזרא ו') כתן לי ה' אלהי השמים, ואמר (שם): וחוא שקד עלי לבנות לו בית (הכ"ל). (יד) יגיע מצרים, זה לאות, כי כורש יבוז מלרים ויסו כושים וידוע כי דרכם של ארץ ישראל, כי היא השפלות בין עולם ובין מלרים (בן עזרא). אנשי מדה, מדם גדולה, וכן אים מדם (ד"ה ב' י"ח), אנשי מדות (במדבר י"ג). אחריך ילכו, אלה שעברו עליך לשורים בבבלים, ילכו אחריך, כי יהיו שרים למשעבך. (טו) אכן, דברי הנביא. מסתתר, עלתך היא לשונם נסתרם, ולכן לא יוכל האדם להשוכח עמך על מעשיך, ואתה הוא אלהי ישראל המושיעם, וכן (דברים

אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל פָּרִיק׃ (מו) בְּהֵיתוּ וְאַף אִתְכְּנָעוּ פּוּלְהָן כַּחֲדָא הֲלִיכוּ בְּאִתְכְּנָעוּ פַּלְחֵי צְלָמַיָּא׃ (יז) יִשְׂרָאֵל יִתְפְּרִיק בְּמֵימְרָא דַיְיָ פּוּרְקַן עָלְמַיָּא לָא תִבְהָתוּן וְלָא תִתְכַּנְעוּן לָעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא׃ (יח) אֲרֵי כְדֵנָן אֲמַר יְיָ דִי בְרָא שְׁמַיָּא הוּא אֱלָהִים דְשַׁכְלִיל אַרְעָא וְעָבְדָהּ הוּא אַתְקְנָהּ לָא לְרֵיקָנוּ בְרָהּ אֱלָהִין לְאַסְגָאָה עֲלָהּ בְּנֵי אֱנָשָׁא אַתְקְנָהּ אֲנָא יְיָ וְלֵית עוֹד׃ (יט) לָא בְסִתְרָא מַלֵּלִית בַּאֲתַר אַרְעָא קְבַל וְלָא אֲמָרִית לְזַרְעָא דְבֵית יַעֲקֹב לְרֵיקָנוּ תְבָעוּ דְחַלְתִּי אֲנָא יְיָ מְמַלֵּיל קשׁוֹט

מוֹשִׁיעַ׃ (מו) בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַּכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים׃ (יז) יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיהוָה תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עֹולְמֵי עַד׃ (יח) כִּי־כֹה אָמַר־יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֶׂהָ הוּא כֹוֹנְנָהּ לֹא־תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד׃ (יט) לֹא בַסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי בִּמְקוֹם אֶרֶץ חֹשֶׁךְ לֹא אָמַרְתִּי לְזֶרַע יַעֲקֹב תֹּהוּ בַקְּשׁוּנִי אֲנִי יְהוָה דֹּבֵר צֶדֶק

תולדות אהרן ישראל מכות ג׳ כ״ג· עקדת שער ע׳: לא תהו ספרים ח׳ ע״ח· מגלה כ״ג· סגולה ל׳ כ׳· יבמות ו׳ ס״ב· ניסין ד׳· נפלה ל׳ י״ב· עדיות ל׳ כ׳· כתובות ל׳ מ״ז· ערכין ל׳ כ׳:

ר ש״י

(מז) חרשי צירים. לומני ליורים של ספינים שמעבודת כוכבים ומזלות: (יח) לא תהו בראה. כי לשבת ילדה: (יט) לא בסתר דברתי. כשנתתי לה תורה ולא לזרעי יעקב: על תכו על חנם לזרע יעקב בקשוני כי לא לקבל שכר נדול: אני ה׳ דובר צדק. מגיד

באור

כ״ע) נפסחרות לה׳ מלסיו. (מז) חרשי צירים, הלומים העומים ליורי הפסילים, ילכו לפס נכלימס, כי ירלו מעין תועלת במעשיהם, ונקראו הפסילים לירים מענין ברק זור, סיורס נ״כ על עשית זורס, כמו (ירמיה ל׳ ס׳) נפרס תלרך נבטן, ועיין עם בפעור. (יז) ישראל נושע, לכל ישראל יסיס נופע בעזר ס׳ תשועת הלהקיימת לעולס, ולכן לא תביעו כל ימי עולס, (יח) בורא השמים, ככר פירשנו, כי זס כענין זכר לותו בבית כמס פעמים, מפני הלמונות הרעות שסיו בדורו (רל״ק). תוהו, לשון (בן עזרא). (יט) תוהו בקשוני, הנס לא ברלתי סלרך לתוהו, ולין לומר

צֶדֶק מַגִּיד מֵישָׁרִים: (כ) הֵקָּבְצוּ וָבֹאוּ הִתְנַגְּשׁוּ יַחְדָּו פְּלִיטֵי הַגּוֹיִם לֹא יָדְעוּ הַנֹּשְׂאִים אֶת־עֵץ פִּסְלָם וּמִתְפַּלְלִים אֶל־אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ: (כא) הַגִּידוּ וְהַגִּישׁוּ אַף יִוָּעֲצוּ יַחְדָּו מִי הִשְׁמִיעַ זֹאת מִקֶּדֶם מֵאָז הִגִּידָהּ הֲלוֹא אֲנִי יְהוָה וְאֵין־עוֹד אֱלֹהִים מִבַּלְעָדָי אֵל־צַדִּיק וּמוֹשִׁיעַ אַיִן זוּלָתִי: (כב) פְּנוּ־אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ כָּל־אַפְסֵי־

קְשׁוֹט מְחַוֵּי בְּיוֹנָן:
(כ) אִתְכַּנִּישׁוּ וְאִתּוּ אִתְקָרְבוּ
כַּחֲדָא מְשֵׁיזְבֵי עַמְמַיָּא
לָא יְדָעִין דְּנַסְבִין יָת אָעֵי
צַלְמֵיהוֹן וּבָעָן מִן דַּחֲלָא
דְּלָא יְפָרוֹק: (כא) חַוּוּ
וְאִתְקָרְבוּ אַף אִתְמְלִיכוּ
כַּחֲדָא מַן בְּסַר דָּא
מְלָקַדְמִין מְכַכֵּן חַוְיָהּ הֲלָא
אֲנָא יְיָ וְלֵית עוֹד אֱלָהּ בַּר
מִנִּי אֱלָהּ דְּזַכֵּי וּפָרִיק לֵית
אֱלָא אֲנָא: (כב) אִתְפְּנוּ
לְמֵימְרִי וְאִתְפְּרִיקוּ כָּל

דבסיפי

תולדות אהרן הגושאים מקדש ספר ל"ת:

ארץ

ר ש"י

מאמר שפתחתי לכם בדבר נדקי להודיעם מפן שכרן אחר כן כנדתי לכם מיברים חוקי ומורומי שקודם מפן נאמר להם (שמות י"ט) ועתה אם שמוע ונומר וסייתם לי סגולה ממלפת כהנים וגו': (כ) התנגשו. לשון הנשק והגו"ן מסילה בו כאשר יאמר בהנשאו: פליטי הגוים. אשר נשתיירו ממרבו של נבוכדנצר: לא ידעו הנושאים את עץ פסלם. שכין דעת: (כא) השמיע זאת מקדם. מי בפסיליכם אשר בהשמיע מקדם לשכיח פלהיכם שמועת היש לפיע למוכיח: הלא אני ה' ואין עוד. שאני מודיע מה שאני עתיד לעשות לעמי ומקיים דברי: (כב) פנו אלי.

וכגימו

באור

לזרע ישראל: תוכו נקשוי? ורכיס סירשוסו, לפ בשחר דברתי, על מעמד הר סיני, ועכשיו בעיני, שסוף רמז על גלה שעתידות, שגלה סודם לנביאו, ונביאו לגוים וליסראל (שכ"ל) ומקלת שמבחריס לחמרו, שבשחר לפ במקום ארץ חשך, רמז על שקוממים ונביאי שקלילים שבא לשם קבוצם מתוך שארץ, וכנידו שעתידות בשערות חשכות. ושכרשם שכל שמאמר רק ליור שלילי, שדברי שנביאים סיו נודעים ומפורסמים לכל. מגיד מישרים, ישודי על שעתידות כניס ויברים שם, ולפ יפול משם דבר. (כ) פליטי הגוים, שם שבגליים. ושפעם, כן קרלתי מקדם (בן עזרא). ושכרשם שמוסב על כל שעמים שאר כוכו ע"י כורש. הנושאים, שיפלו בשווקים וברחובות את פסלם שעשו מעץ. (כא) מי השמיע, מי מכל פלילים שעמיע זאת מקדם, שרק טרשם, ומי מכל פסיליכם שניד מפז לפני שתבוא אותה בגורש, שהבטחתי על ידם (רד"ק). הלא,

תבי

דְּבִמְיָמֵי אַרְעָא אֲרֵי אֲנָא אֱלָהָא וְלֵית עוֹד :
(כג) בְּמֵימְרִי קַיֶּמֶת נְפַק מִן קֻדָּמַי בְּזוּכוּ פִּתְגָם וְלָא יְבַטֵּיל אֲרֵי קָדָמַי תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תְּקַיֵּם כָּל לִישָׁן :
(כד) בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ עֲלַי אֲמַר לְאֵיתָאָה זַכְוָן וְתִקוֹף בְּמֵימְרֵיהּ יוֹדוֹן וְיִבְהָתוּן כָּל עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מְתָגְרָן בְּעֵמֵיהּ :
(כה) בְּמֵימְרָא דַיְיָ יִזְכּוּן וְיִשְׁתַּבְּחוּן כָּל זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל :

כרע

חמיש

תולדות אהרן כי לי תכרע נדם ל"נ :

רש"י

וגיעו פסיליכם מכוכבים כל מפסי ארץ וכתך תומנו : (כג) בי נשבעתי . ויצא מפי צדקה לקבל כל פסבים שלי דבר דברתי ולא ישוב ומפו פלדקה פאמר יצאת מפי : כי לי תכרע כל ברך . ומני מקבלם כעין שנאמר כי מן פפסוק פל עזים ונומר (לעיל נ') : (כד) אך בה' לי אמר . פפקיע זה מפורש וכן פפרוש פך לי ה' פאמר לדקות ועוז פפ' נומפו לי לדקות ועוז ולא יבפו מכאיפי תורה לכלל כבודי : עדיו יבוא ויבשו וגו' . כל פאחרים נפקב"ה יבפו עדיו להתחרט על מה שעשו במייפס ויבשו : הנחרים . פפתגרים : (כה) בה' יצדקו ויתהללו . בפכשחת משכן פפשכו פלפו לדקה ויפפארו בפעוז . ויפהללו פרוונמי"ר בלע"ז[1] :

כרע

באור

אמי כוח פהגדתי ע"י עבדי פנביאים פגורש פזפת , פרש נופף (פל"נ) . (כב) אפס' ארץ , פתם פיושבים בקצות פארץ פפו אלי , להאמין בי , ואז תפיו מושיע . (בג) צדקה , דבר לדקה , ופפעם , דבר אמת (בן עזרא) . כי לי תכרע , פפעם , פפלא פשתידות פעתיד , עד שתכרע לי כל ברך , תפצא כל לשון , לפיות לי , כי לי ישבוע פאל עפו , כפשפם (פל"נ) . (כד) אך , פעור פכתוב , לי אמר לך בה' לדקות ועוז , ובפם לי ממני , יאמרו ממני : לך בה' תתפארנה לדקות עם עוז , ר"ל , פחצן וסרטן לעשות לדקה ועוז עם פיכולת לעשותו . הנחרים , כל פמתגרים בה' וממרים פיני כבודו , יבושו פמולתם ויכוזו אליו , וכן מתורגם . או פאמר עדיו יבוא פיעו דבוק אל ויבושו , ויתורגם (לו מיחס קפהרט אפן נוריק , פוב לו פפרפן אפרדפן , פולפ רים מיהן גפריינם .

כרע

1) פרוונמי"ר בלע"ז , Pourvanter se vanter (זך ריפאפן) .

מו (א) כָּרַע בֵּל קֹרֵס נְבוֹ הָיוּ
עֲצַבֵּיהֶם לַחַיָּה וְלַבְהֵמָה
נְשֹׂאתֵיכֶם עֲמוּסוֹת מַשָּׂא
לַעֲיֵפָה: (ב) קָרְסוּ כָרְעוּ יַחְדָּו
לֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא וְנַפְשָׁם
בַּשֶּׁבִי הָלָכָה: (ג) שִׁמְעוּ אֵלַי
בֵּית יַעֲקֹב וְכֹל שְׁאֵרִית בֵּית
ישראל

מו (א) חֲמִיט בֵּל אִתְקְטֵיף
נְבוֹ הֲוֹו צַלְמָנֵידְהוֹן
דְּמוּרָת חֵיוָא וּבְעִירָא
מְטוּלֵי מַעֲנָתְהוֹן יְקִירִין עַל
נַטְלַיְהוֹן וְאִינוּן מְשַׁלְּהִין:
(ב) אִתְקְצִיצוּ וְאִתְקְטִיפוּ
כַּחֲדָא וְלָא יְכִילוּ לְשֵׁיזָבָא
נַטְלַיְהוֹן וּפַלְחֵיהוֹן בְּשִׁבְיָא
אָזָלוּ: (ג) קַבִּילוּ לְמֵימְרֵי
דְּבֵית יַעֲקֹב וְכָל שְׁאָרָא
דְּבֵית
ישראל

תולדות אהרן כרע בל מגלה ג' כ"ס · סנהדרין ז' ס"ג: עמוסות מקדש שער ק': קרסו'ברעו מגלה שם:

ר ש "י

מו (א) כרע בל קורס נבו. בפלוסותיכם של בבל כרעו קרסו לשון שמוק של עבודת כוכבים סוף- כרע בל קורס נבו מיסקרופי"ר1) בל קינקי"ס2) נבו כך שמעתי מפיו של רביעו גרסוס מפור הגולה: היו עצביהם. צלמי מורקס של בל ונבו היו למיה ולבהמה נדמו להיות כחיה וכבהמה שמזשימין ומלכלכין פניהן: נשואתיכם עמוסות משא. המשא שבמעיכם כבדות הם לעמים כמשא למדם יפף לפיק קלסו כרעו יחדיו הקריסה מם הכריעה: (ב) ולא יכלו מלט משא. להפליט המשא שבמעיהם להוגן. מלט לשון סולמה ממקום בלוע וכן (לעיל ל"ד) שמם קנמה קשוו וממלט סולימה בילמה וכן (לקמן ס"ו) והמליטה זכר ויונתן לא כן הירגם המקרלות

ב א ו ה

מו (א) כרע, מתם שב לנחוק על הפסילים, ואמר: כשנלכדה בבל, כרע בל על בדמיו, ונפל לארץ, ולא יכיל את עצמו ואת שונדיו. בל, שליל הבבליים, ושוא שכוכב (יופיטר), ונם הרומיים קרלוהו (בעוש יופיטר), ומלת בל דומה למלת בעל, שם שליל הכנענים, ושוא מענין אדנות וגדולה. קרס, ענין כפיפה, מנזרת קרסים, וכפעם; כשף קומתו להיות מוטה לארץ. וכשנדי הרגש להתקטף, מענין קיצה וכגזירה, וזש הורלת הפרש כזש בלשון כפדים. היו עצביהם, הפעיטו את הבבלים על פחיות ועל בהמות, להוליכם מדי ופרס. נשאתיכם, הבבלים אשר היו מקודם נושאים אתם ושם אתם עמוסים על הבהמות ושגם אתם נכנע על הבהמה בעיפה. משא, הכבדיים לא יוכלו להציל אפני הבוזזים את הבבלים, שגם אתם אשר על הבהמות. ונפשם, שם בעלמם ילכו בשבי, ואיך יצילו את אחרים מפני הבוזז. (ג) שמעו, אלהי בבל שיו נעוצים, ואני אלהי ישראל, בגאלתיכם (כן מזרח). שארית, אמר על גלות בבל, שהיו

1) מיסקרופי"ר בלע"ז, sc courber, Curver (curvarsi · מים) (זיך בוגען, קריימען)
2) קונקי"ס בלע"ז, Conchié, (בשאופלס, בשרפלס).

דְּבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרָחִימִין מִכָּל עַמְמַיָּא וְחָבִיבִין מִכָּל מַלְכְוָתָא: (ד) וְעַד עַלְמָא אֲנָא הוּא וְעַד עָלַם עָלְמַיָּא מֵימְרִי קָיֵם אֲנָא בָּרֵית כָּל אֱנָשָׁא וַאֲנָא בְּדָרֵית יַתְהוֹן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא אַף אֲנָא אֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן וְאֶסְלַח: (ה) לְמַן תְּדַמְיוּנִי וְתִשְׁוּוֹן וְתַמְשְׁלֻנִי וְנִדְמֶה: (ו) הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס וְכֶסֶף בַּקְנֶה יִשְׁקְלוּ וְיִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף וְיַעֲשֵׂהוּ

יִשְׂרָאֵל הָעֲמוּסִים מִנִּי־בֶטֶן הַנְּשׂוּאִים מִנִּי־רָחַם: (ד) וְעַד־ זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט: (ה) לְמִי תְדַמְּיוּנִי וְתַשְׁוּוּ וְתַמְשִׁלֻנִי וְנִדְמֶה: (ו) הַזָּלִים זָהָב מִכִּיס וְכֶסֶף בַּקְנֶה יִשְׁקֹלוּ וְיִשְׂכְּרוּ צוֹרֵף

מִכִּיס וְכַסְפָּא בְּמֵאזְנַיָּא יְקָלִין אַגְרִין קַיְנָאָה וְעָבֵד לֵיהּ

תולדות אחרן העמוסים מקדם מעי ז׳ : הזלים זהב מכיס כ״ס :

ר ש ״ י

כמקרות סלו: (ג) העמוסים מני בטן. מאז נולדתם נכית לבן המרמי עמסתי מחכם על זרועותי כי מאז עמדו עליכם קמים בכל דור ודור ולא כעובדי כוכבים ומזלות שהיו מיומים ומוחים את מלכיהם כמו שאמר למעלה מכל מחם עמוסים ומעומים בזרועותי: (ד) ועד זקנה. מעד זקנתם וכלה כחכם שאין לכם זכות מני כוח ברחמי ובמדת מובי להושיעכם ולעמוד ולסבול ולמלט לפי שאמר על ירחתם שהיה נסבלת וגם משחת פיהם יכלה למלט מני הסיבל מחרים ואת משאי למלט: (ה) ותשוילוני. כמו (מיוב ל׳) ומתמשל כמשר ומשר לשון דמיון: ונדמה. ונהיה מני והוא דומין זה לזה: (ו) הזלים זהב מכיס. לשון יזלו מים (תהלים

קמ״ו

ב אור

שהיו שהרית עשרת השבטים, שנלו ר׳ משוכם, וכם לא שבו, נשוב גלות נכל (רד״ק). העמוסים, וכן כשומותיכם, ענד נשומותיכם, עמוסות, נפסוק הקודם. מני בטן, מיום שהיו. (ד) ועד זקנה, כל ימיכם לא תשוב מחכם, או אמר ועד שיבה, שלריך יותר מכל ומעד, ר״ל נכל עת שתהיו נלרה, אני אסבול מחכם (רד״ק). ואמלט, אמלט מחכם מן המויב נשומו. (ה) תדמיוני, אל מי תדמו אותי, ותאמרו שאני שוה לו. ונדמה, אל מי תמשילו אותי, ונהיה דומים אני והוא. (ו) הזלים, שהיו זול, ושניהו הקל ערך הדבר (נפריינ מכשען, פיר כיכטס היינשבען), ר״ל עובדי הפסילים לא יחשבו את הזהב, ומוליאים הרבה ממנו מכיסם, ומתורגם כפי הענין. בקנה, הוא קנה הממאזנים (וואגשבאלקען), והכוונה על המאזנים, והשתא המלין נזה בחלק מהכל

תמורת

וְיַעֲשֶׂהוּ אֵל יִסְגְּדוּ אַף־יִשְׁתַּחֲווּ :
(ז) יִשָּׂאֻהוּ עַל־כָּתֵף יִסְבְּלֻהוּ
וְיַנִּיחֻהוּ תַּחְתָּיו וַיַּעֲמֹד מִמְּקוֹמוֹ
לֹא יָמִישׁ אַף־יִצְעַק אֵלָיו וְלֹא
יַעֲנֶה מִצָּרָתוֹ לֹא יוֹשִׁיעֶנּוּ :
(ח) זִכְרוּ־זֹאת וְהִתְאַשָּׁשׁוּ הָשִׁיבוּ
פוֹשְׁעִים עַל־לֵב :(ט)זִכְרוּ רִאשֹׁנוֹת
מֵעוֹלָם כִּי אָנֹכִי אֵל וְאֵין עוֹד
אֱלֹהִים וְאֶפֶס כָּמוֹנִי : (י) מַגִּיד
מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית וּמִקֶּדֶם אֲשֶׁר

לא

לֵיהּ דַּחֲלָא סָגְדִין אַף
מִשְׁתַּעְבְּדִין : (ז) נַטְלִין
לֵיהּ עַל כַּתְפֵיהוֹן סַבְלִין
לֵיהּ מַחֲתִין לֵיהּ וְקָאִים
מֵאַתְרֵיהּ לָא אֶפְשַׁר לֵיהּ
דִּינוּד אַף יְבֵעֵי מָנֵיהּ לָא
יְתִיבִנֵיהּ מֵעָקְתֵיהּ לָא
יְפָרְקִנֵיהּ : (ח) אִדְּכָרוּ דָּא
וְאִתְקְפוּ וְאָתִיבוּ מְרוֹרִין
עַל לֵב : (ט) אַדְּכָרוּ
קַדְמָיָתָא דְּמִן עַלְמָא אֲרֵי
אֲנָא אֱלָהָא וְלֵית עוֹר אֱלָהָ
בַּר מִנִּי : (י) מְחַוֵּי מִן אוּלָא
לְסוֹפָא וּמִלְּקַדְמִין דְּלָא

איתעבידא

תולדות אהרן מגיד עקדם עמר ל"ם :

ר ש"י

קמ"ז) : בקנה ישקולו · סוף קנס סמנזים שקורין פלייל בלע"ז1) : (ח) זכרו זאת . מאחר שאני מחזן לומר : והתאוששו . ומתחזקו כמו למעיקי קיר מרשם (למעלה ס"ז) : השיבו פושעים על לב . ומה אני אומר לכם לזכור ולכניס על לב : (ט) זכרו ראשונות מעולם . מאחר שאמרתם : כי אנכי אל ואין עוד · אתכי מלכים ואפס כמוני : (י) מגיד מראשית אחרית . נתת מלכים ונפולתם מודעתי מבן הבתרים

באור

תמורת סכל . אף ישתחוו , שמשתחוים יותר משסגידים , לכן אמר אף כמו שפירשתי (למעלה מ"ד י"ז) נפסוק יסגד לו וישתחוו (רד"ק). (ז) ישאוהו , אחר שיעמדו עליהם , יסלקו לגיהם , כי לא ילך ברגליו (הנ"ל) . ויעמוד , יעמוד במקום שינימוהו , ולא יסור משם . (ח) והתאששו , ומתחזקו , כמו (למעלה ס"ז) למעיקי קיר מרשם (רש"י) . וכן תרגם הכשדי מתקפו . והרד"ק פי' כיון אנשים ולא בשמות , שלא יניח ולא יסכילו (ויש שהגיהו) . (ט) זכרו , אמר לנ לזכור הנפלאות שרשמתי , שעשיתי מימות עולם ,

1) פלייל בלע"ז , Flayel, flael : fléau, (היא קויפרשטענג , (וויטרן דיא וועצען
זיך בעפינדען) .
קורא

אִתְעֲבִידָא אֲמַר מִלְכִי לְא־נַעֲשׂוּ אֹמֵר עֲצָתִי תָקוּם
יְחֵקַיָם וְכָל רְעוּתִי אַעְבִיד: וְכָל־חֶפְצִי אֶעֱשֶׂה: (יא) קָרֵא
(יא) דַאֲמַר לְכַנְשָׁא גַלְוָתָא מִמְזָרְחָ עַיִט מֵאֶרֶץ מֶרְחָק אִישׁ
מִמַרִינְחָא לְאֵיתָאָה בְגַלֵי עֲצָתוֹ אַף־דִבַּרְתִי אַף־אֲבִיאֶנָּה
בְעוֹף קַלִיל מֵאַרַע רְחִיקָא בָּנֵי אַבְרָהָם רְחִימִי אַף יְצַרְתִי אַף אֶעֱשֶׂנָּה: (יב) שִׁמְעוּ
מַלְלַיִת אַף אֵיתִינָה אֲלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים
אַתְקִינְתָה אַף אַעְבְדִינָה: מִצְדָקָה: (יג) קָרַבְתִי צִדְקָתִי
(יב) קַבִילוּ לְמֵימְרִי תַקִיפֵי לֹא תִרְחָק וּתְשׁוּעָתִי לֹא תְאַחֵר
לִבָּא דְרָחִיקִין מְזוּחָא: וְנָתַתִי בְצִיּוֹן תְשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל
(יג) קָרִיבָא זַכְוָתִי לָא תְתְרַחַק וּפוּרְקָנִי לָא תִפְאַרְתִי:
יְתְעַכַּב וְאֶתֵּן בְצִיוֹן פָּרִיק לְיִשְׂרָאֵל תּוּשְׁבַּחְתִי:

עצתי ק׳ קמץ בו״ק
רדי

תורתי
תולדות אהרן שמעו אלי נלכום כ׳ פ״ז:

ר ש ״ י

הכתובים לפני סיומם: (יא) קורא ממזרח עיט. מארץ מרחק איש מצותי קראתי לי את הנכרים לסיוע כמלך בצלתי. עיט כמו הציב עיטים ומעם (דניאל ב׳) ע״ז שעשו כל סרכי מלכותא (שם ו׳). וגם ים לפותרו בלשון עוף קראתי למבר מחרי כעוף השורה ועוד ממקומו: מארץ מרחק. קראתי לגיס עלתי ועמו יעלתי בין הכתובים ד׳ גליות כמו שמפורש בכרכתים רבה וכמה מימה תמיכה גדולה וגו׳: אף דברתי. עמו הגליות וגאולתן אף אביאנה: (יב) אבירי לב. אשר אתאנם לבואכם ומדבקתם בי: הרחוקים מצדקה. אשר מרכו לכם הימים ולא הרגישו אתכם לדקתי לגאול: (יג) קרבתי צדקתי. מעתה ולא תרחק:

מין

באור

(יא) קורא, אני הוא הקורא את העיט לבוא ממזרח, ר״ל אעיר את לב כורש, שיזכה במזרחה של בבל, ומהרה קל יבוא ככתר יעוף על מכל. עיט, עוף טורף, תוכל בשר (ויבפקנפו, גייפר), ומתורגם כפי הנראות. איש עצתי, אשר בחרתי בו לעצות מעשי. יצרתי, כוונתו סם על שהחנה וליור שהכל לעצות דבר אם. (יב) אבירי לב, חזקי לב, ר״ל קשי לב. (יג) ונתתי, מוכן אחר עמו, וכן הוא ונתתי ליהוידע תפארתי (בן עזרא).

רדי

מז (א) רְדִי וְשִׁבִי עֲלִי־עָפָר
בְּתוּלַת בַּת־בָּבֶל שְׁבִי־
לָאָרֶץ אֵין־כִּסֵּא בַּת־כַּשְׂדִּים
כִּי לֹא תוֹסִיפִי יִקְרְאוּ־לָךְ רַכָּה
וַעֲנֻגָּה: (ב) קְחִי רֵחַיִם וְטַחֲנִי
קָמַח גַּלִּי צַמָּתֵךְ חֶשְׂפִּי־שֹׁבֶל
גַּלִּי־שׁוֹק עִבְרִי נְהָרוֹת: (ג) תִּגָּל
עֶרְוָתֵךְ גַּם־תֵּרָאֶה חֶרְפָּתֵךְ נָקָם
אֶקָּח וְלֹא אֶפְגַּע אָדָם: (ד) גֹּאֲלֵנוּ

מלרע קמץ בז"ק יהוה

יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:
פרקנא

מז (א) חוּתִי וְתֵיבִי עַל
עַפְרָא מַלְכוּ
בְּנִשְׁתָּא דְּבָבֶל תֵּיבִי
לְאַרְעָא לֵית כּוּרְסֵי יַקִּיר
מַלְכוּת בַּסְדָּאֵי אֲרֵי לָא
תּוֹסִיפִין דְּיִקְרוּן לָךְ רַכִּיכָא
וּמְפַנָּקָא: (ב) קַבֵּילִי מְרוֹעָא
וְעוֹלִי בְּשָׁעֲבוּד גְּלָא יַקִּיר
מַלְכוּתִיךְ אִתְּבַרוּ
שִׁלְמוֹנִיךְ אִתְבַּדָּרוּ עַם
מַשְׁרְיָתִיךְ גְּלוּ כְּמֵי נַהֲרָא:
(ג) תִּתְגְּלֵי בַּהֲתָתִיךְ אַף
יִתְחֲזֵי קְלָנִיךְ פּוּרְעָנוּת

גְּמִירָא אִתְפְּרַע מִנָּיךְ וַאֲשַׁנֵּי דִּינִיךְ מִבְּנֵי אֲנָשָׁא:
פרקנא

תולדות אהרן קחי רחים סנהדרין ו"ע ג"ו: גלי שוק נדה ג' כ"ד: תגל ערותך שם:

ר ש"י

מז (א) אין כסא. אין מלכות לבבל: כי לא תוסיפי. שיקראו לך עוד רכה ועדינה: (ב) קחי רחיים. כיון שעבדם קשה כלומר שפחה ממש למלכי מדי ופרס. ר"ע ומחני קמת לגדה לדרך גלונך: גלי צמתך. זרועיך ושוק דגריס שמלמות וקשור ומכוסה: חשפי שובל. גלי השבילים מן המים שעליהם כי דרך שם תלכי בגולה או גלי שוק ועברי נהרות: (ג) ולא אפגע אדם. לא שנקח

שני

באור

מז (א) רדי, רדי מכסא ממלכה, שהיית מולכת על כל המלכות, ושבי על עפר, שלא תהיה לך מלוכה גם בארץ (רד"ק). בתולת, קראה בתולה, שהיתה עד עתה בבתולה, רמז לומר שלא שלטו יד אדם עליה (מג"ל). יקראו לך, לא תוסיפי שיקראו לך רכה ועדינה, כמו שהיו קוראים עד עתה, שהיית בעלת תענוגים (מג"ל). (ב) קחי, כדרך השבויים, שהופיע מלאכה בבבל. צמתך, הוא המעיף המעלים ומכסה את השערות והפנים, כמו (שה"ש ד') מבעד לצמתך. וטעם דרך הנשים המצונעות, לכסות פניהם בעיף, ולזה אמר, כשתלכי גולה, תגלי המכסה שהיית מעל פניך, כדרך השפחות. שבל, ובערבי שבלה, ועניינו שולי הבגד שתלויים לגד ממש. ונמשכים על הארץ. ודומה לו (למעלה כ"ג) תשפתי שוליך. גלי שוק, לפי שתעברי נהרות, גלי גם את השוק. (ג) ולא אפגע, מעניין פגיעת את שם (למשל ס"ל ד') לשון רצוי וזימת שנאתה על דבר מה, ונרדף של שקד (זיך מיידן וחבש מנשחאמן), ומתורגם לפי הכוונה. ולדעת רש"י יתורגם (מיך ווילן קיינען אפנעמען רחמים ביטטען ד. ה. מיך ווילן דיא רחבש זאלבסט

מיבטן

(ד) יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ
קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל: (ה) תְּבִי
שְׁתְּקָא וְעוּלִי בְקַבְלָא יְקַר
מַלְכוּת כַּסְרָאֵי אֲרֵי לָא
תּוֹסִיפִין דְיֵקְרוּן לִיהּ
תַּקִּיפַת מַלְכְּוָן: (ו) רְגִיזִית
עַל עַמִּי אַפֵּיסִית אַחְסַנְתִּי
וּמְסַרְתִּינוּן בִּידִיךְ לָא
אְחְמֶלִית עֲלֵיהוֹן רַחֲמִין
עַל סָבָא אַתְקֵיפְתְּ מַרְוָתִיךְ
לַחֲדָא: (ז) וַאֲמַרְתְּ לַעֲלַם
אֶהֵי תַּקִּיפַת מַלְכְּוָן עַד
לָא שַׁוִית אִלֵּין עַל לִבִּיךְ
לָא אְרְכַּרְתְּ לְסוֹפָא:
(ח) וּכְעַן שְׁמַע דָא
מְפַנַּקְתָּא דְיָתְבָא לְרָחֲצָן

דאמרה

מלרע

האמרה

ר ש"י

מי חדש נקמתי: (ד) גואלנו ה' צבאות שמו. כנגיע מומר כל זה בקב"ה שעתיד לגאלנו מעתה: (ו) על זקן הכבדת עולך. על הזקנים שלא היו יכולים לסבול מורת הכבדת עולך: (ז) ותאמרי. בלבבך לעולם אהיה גברת ומין פורענות בא עלי והדבר סוד הדעתך עד לא עמת שלא עמכות עיבותו עליך על לבך ולא זכרת אחריתה של רעתך בעתיד: (ח) עדינה. ת"י מפנקתא: ואפסי עוד. ואפס מלותי

באור

ויבאו). וכרתנ"ע מביא נוסח י"ג שהוא כמו ויפגעו את מוסר ואת מסרן, ומעתה, אין לדחוק שיעמוד לי בדרך, או שיאמר לי, אל תעשה (חוזר קיינפק בפנמנגען ר. ה. דער איר איידערסטיגרט)). (ד) גואלנו, דברי ישראל שיולמים נאולים מנגל. או דברי הנביא כסיום". (ה) דומם, שני בשתיקה, שלא ישמע קולך, ובושי בחשך, שלא תראי, כי מדין עליך, שלא תראי ותשבי נכלמת, כי שיית נברת ממלכות, ומתה את שבויה וגולה (מדברי רד"ק). (ו) קצפתי, כאשר קצפתי על עמי, ומסרתים בידך, לא רחמת עליהם, ואף על פוקן שחסרו כוחותיו, שכבדת עול. (ז) עד לא שמת אלה, פירוש, שלא, שעתידות לבוא עליך, לא חשבת שיוכלו לבא, ואמר, כל כך חשבת שתהיי לעולם נברת, עד שלא שמת שום דבר על לבך, מרשה שתבא עליך, ולא זכרת אחרית נאותך.

[שתסל

הָאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵהּ אֲנִי וְאַפְסִי
עוֹד לֹא אֵשֵׁב אַלְמָנָה וְלֹא אֵדַע
שְׁכוֹל: (ט) וְתָבֹאנָה לָךְ שְׁתֵּי־
אֵלֶּה רֶגַע בְּיוֹם אֶחָד שְׁכוֹל
וְאַלְמֹן כְּתֻמָּם בָּאוּ עָלַיִךְ בְּרֹב
כְּשָׁפַיִךְ בְּעָצְמַת חֲבָרַיִךְ מְאֹד:
(י) וַתִּבְטְחִי בְרָעָתֵךְ אָמַרְתְּ אֵין
רֹאָנִי חָכְמָתֵךְ וְדַעְתֵּךְ הִיא
שׁוֹבְבָתֵךְ וַתֹּאמְרִי בִלְבָבֵךְ אֲנִי
וְאַפְסִי עוֹד: (יא) וּבָא עָלַיִךְ

דְאָמְרָא בְּלִבָּהּ אֲנָא וְלַית
בַּר מִנִּי עוֹד לָא אֵיתֵיב
אַרְמְלוּ וְלָא אֵידַע תִּכְלוּ:
(ט) וְיֵתְיַן לִיךְ תַּרְתֵּין אִלֵּין
זְמַן בְּיוֹמָא חַד תִּכְלָא
וְאַרְמְלוּ כְּדְשַׁלְמַן יֵיתוֹן
עֲלָךְ בְּסַגִּיאוּת חָרָשָׁךְ
בְּתֻקּוֹף קְסָמָךְ לַחֲדָא:
(י) וְאִתְרְחִיצְתְּ בְּבִישְׁתִּיךְ
אֲמַרְתְּ לֵית דְּחָזֵי לִי
חוֹכְמְתִיךְ וּמַדָּעִיךְ הִיא
דְּקַלְקַלְתִּיךְ וַאֲמַרְתְּ בְּלִבִּיךְ
אֲנָא וְלַית בַּר מִנִּי עוֹד:
(יא) וְתֵיתֵי עֲלָךְ בִּישְׁתָּא

רעה
ר ש י

מצומי כמו מין זולתי: (ט) שתי אלה. צמרת שלג מסכי חלמנה ולג תרגי שכל מנחנם לך פתאום: שכול. מיוסרין: ואלמון. ממלך כל קנורת בניס וגלות בני ארץ קרוי שכול: כתומם. כולס שלמים בגזרתם השכול והחלמנות: חבריך. לשון כשפים כמו וחובר חבר (דברים י"ח): (י) חכמתך ודעתך. חכמתך ורוע לבנך היא שובבתך הסבו לבך להיות מיוננז"ג בלע"ז1) סובב מדרך שפר בכוונה:

לג

באור

שחשפל (מדברי רד"ק). (ח) עדינה, כמו שקראת ג"כ ענוגה (רד"ק). ואפסי, ואפס זולתי, אני בנברת, ואין עוד זולתי. אלמנה, שניר אלמנה במות אלכ, שכוח לס כמו בעל לאשה, וכיא שכולה במות עמה, שאם כמו בניס לס (כנ"ל). (ט) שתי אלה, חסרון המלוכה ומות שניס חבאים פתאום ביום אחד, כי מיד כשנהרג בלשאצר, בלילה ההיא וגלו אחריו. כתומם, כולם שלמים בגזרתם, השכול והחלמנות (רמ"י). ברוב, עם רוב כשפיך, אף שהרבית מאוד לנחש ולעונן, ולהקניע בכיתושים ובקסמים, לא נמלת מידם. חבריך, ענין כשפים, כמו (דברים י"ח) וחובר חבר, ושעורו, אף שעלמו וחזקו כשפיך. (י) אין רואני, מי יוכל לשניס בעמקי מחשבותי הרעות. חכמתך, אם שכיית חכם ובעל דעה, זה בשם לותך שובב ומורד. ואפסי, אני חכם כול כמוני. (יא) שחרה, הרעה שיא מחוקך, והדבר המסיר הרעה, הוא שנוקר או

כשמר

1) מיננז"ג בלע"ז, Envaise, (מויזראנוב, שאכאנדינקייט).

לָא תֵדְעִין לְמִבְעֵי עֲלָהּ וְתִפּוֹל עֲלָךְ עָקָא לָא תִכְלִין לְאַעְדָיוּתָהּ וְתֵיתֵי עֲלָךְ בְּחֻבֵּיף אִתְרְגוּשָׁא לָא תִידְעִין: (יב) קוּמִי בְּעַן בְּקוּסָמַיִךְ וּבְסַגְיוּת חָרְשַׁיִךְ דַּהֲוֵית מְתַעְסָקָא בְּהוֹן מִינָקוּתַיִךְ מָאִים תִּכְלִין לַהֲנָאָה מָאִים תִּכְלִין לְמִתְקַף: (יג) לָאֵית בְּסַגְיוּת מִלְּכָךְ יְקוּמוּן בְּעַן וְיִפְרְקוּנִיךְ דְּמַסְפְּנִין לְמַזְלַת שְׁמַיָּא וְדַחֲזִין בְּכוֹכְבַיָּא

רָעָה לֹא תֵדְעִי שַׁחֲרָהּ וְתִפֹּל עָלַיִךְ הַוָּה לֹא תוּכְלִי כַּפְרָהּ וְתָבֹא עָלַיִךְ פִּתְאֹם שׁוֹאָה לֹא תֵדָעִי: (יב) עִמְדִי־נָא בַחֲבָרַיִךְ וּבְרֹב כְּשָׁפַיִךְ בַּאֲשֶׁר יָגַעַתְּ מִנְּעוּרָיִךְ אוּלַי תּוּכְלִי הוֹעִיל אוּלַי תַּעֲרוֹצִי: (יג) נִלְאֵית בְּרֹב עֲצָתָיִךְ יַעַמְדוּ־נָא וְיוֹשִׁיעֻךְ הַבֹּרְרוּ שָׁמַיִם הַחֹזִים בַּכּוֹכָבִים

הברי ק׳ מודיעים

ר ש״י

(יא) לא תדעי שחרה. לא תדעין למיכעי עלה אף פי׳ מי משחרי למלוך ממנה: כפרה. לקנחה ולסעניר. וזהו כל לשון כפרה סוף לשון קיטה וסילוק: (יב) עמדי נא. במחזקי נא: אולי תערוצי. אף תוכלי למיתקף: (יג) הוברי שמים. יוכתן מרגם כמו לפי שמים דמסכן למזלות שמייע דמכו׳ לברס כתמס (איוב ו׳) ולבזור עלו (איוב ל״ג) וכן חברו מכתם עמסם מכרכי סליכות כמזלות וכס פתרוגו יען שאר גם יוכלו הקוסמים לעמוד על דעת רגעי סים ולילס עד ברור לכס השמים לפוסר וגם מיכס אמר בגבוסס (מיכס ג׳) משכס לכס מקבוס ליתד כי כיוס מחנך יחתמו הכוכבים

באור

משמר, וכן פי׳ ר׳ יונס: שלא יתבאר לך ענין רפואתס ודרך סשלמ ממנס, כי ברעס תבר, ולא תדעי לנאת ממנס לגור. הוה, ענין ליד ומבר, (יחזקאל ו׳) כוס על סוס. כפרה, לא תוכלו להסירס ע״י קרבנות או ע״י כופר. (יב) עמדי, במחזקי בחבריך. באשר, לפי שיגעת בשלס מעת נעוריך, שתחזקי עתס נפס: הועיל, אולי שוכלי להנזל נפס מכף מוכיך, ואמר זס בדרך לעג וסיתול. תערוצי, תתחזקי, וכוף פועל עומד, מענין ערוץ, ר״ל ותסיס ערוצס (רד״ק). או תעמוי, תתוכלי לעמוד נגד בלבך, ותרגומו (פיוייכם ווירפרסתסתם רוס). ולד״ק תתחזקי, תיברלו מוכיך מענין (פיוייכם ווחכסם רוס דיך פורכסבמר). (יג) הוברי שמים, כס כתוזים בכוכבים, כמו עסרים מחריו. ודומס לו בלשון ערבי, שקוראים לחתוך סדבר מלכנר״ס, וסתוזים בכוכבים מחתכים סדבר וגוזרים פומו על פי סכוכבים (בן־מלך). וברמב״ע פי׳ חכמי שמים (היימסלס קאדינפן), כלומ׳ כתוב חוברי שמים, כי תבר בערבי כוף לשון ידיעה. מודיעים,

מוֹדִיעִים לָחָדָשִׁים מֵאֲשֶׁר יָבֹאוּ עָלָיִךְ: (יד) הִנֵּה הָיוּ כְקַשׁ אֵשׁ שְׂרָפָתַם לֹא־יַצִּילוּ אֶת־נַפְשָׁם מִיַּד לֶהָבָה אֵין־גַּחֶלֶת לַחֲמָם אוֹר לָשֶׁבֶת נֶגְדּוֹ: (טו) כֵּן הָיוּ־לָךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ סֹחֲרַיִךְ מִנְּעוּרָיִךְ אִישׁ לְעִבְרוֹ תָּעוּ אֵין מוֹשִׁיעֵךְ:

מח (א) שִׁמְעוּ־זֹאת בֵּית־יַעֲקֹב הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל

ומי

בְּכוֹכְבֵיָא מְהוֹדְעִין וְמַנְיָא מַטְעַן לֵיהּ לְמֵימַר כֵּן עִתִּיד לְמֵיתֵי עֲלָךְ יַרַח בִּירַח: (יד) הָא הֲווֹ חֲלָשִׁין כְּקַשָּׁא עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּאֶשְׁתָּא שֵׁיצִיאוּנוּן לָא יְשֵׁיזְבוּן יָתְ נַפְשְׁהוֹן מִיַּד קָטוֹלִין לֵית שְׁאָר וּמְשֵׁיזֵב אַף לָא אָתַר לְאִשְׁתֵּיזָבָא בֵּיהּ: (טו) כֵּן הֲווֹ בָךְ עוֹבָדֵי שְׁקָרֵיךְ דַּהֲוֵית מְתַעַסְקָא בְּהוֹן מִינָּקוּתֵיךְ שִׁלְמוֹנֵי

תוּקְפֵךְ גְּבַר לָקְבֵיל אַפּוֹהִי גְּלוֹ לֵית דְּפָרִיק לֵיךְ:

מח (א) שְׁמָעוּ דָא בֵּית יַעֲקֹב דְּמִתְקָרְנָן בִּשְׁמָא דְּיִשְׂרָאֵל וּמִזַּרְעִית יְהוּדָה

תולדות אהרן מודיעים עקד מ"ג פ' כ"ח ומ"ד פ' מ"ו:

ר ש"י

כטובנים ולא יוכלו לקסוס: מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך. כי בשמחת בלבנה רואים בשעת חולדתם מקלת ממש שעתיד לבא ומין יודעין כל הבירור לך כאמר מאחר וכן הוא אומר אחר (לעיל ח') המלפלים והמסנים כעופות הלא המלפלין ומסנים ומין יודעין של מס: (יד) הנה היו. חוזיך לקח: אין גחלת לחמם. מין שתרית לסס כקס סזס שמין בדליקתו נחלים להתחמם לאורם: (טו) איש לעברו תעו. איש לדרכו אל עבר סניו:

מח (א) שמעו זאת. שני שבטים המתידין ללכת בגולה לבבל: בית יעקב הנקראים

באור

בכל רמזי חדשים היו מודיעים העתידות לבוא בחודש הסוף. (יד) הנה היו, מחוזים היו בקש, שנשרף מן מסני שמם, ומכח הם לא יוכלו להציל עלמם מיד הלהבה שנשרפתם, ואיה הגרה, ולך יועיצוך (הכ"ל). גחלת, המחוזים הינם כמו אבן שנשרף, אים תועלת בגחלתו, אלא כמו בקש שנשרף, שמין בו גחלת ונם להבתו לא תעמוד. לחמם, כתרגומו לַחֲמָם, כמו (איוב ל"ם י"ד) ועל עפר תחמם, בסיפל. אור, שמש, אין אור לשבת נגדו, כי להבת בקש אינה מחממת את היושבים נגדה ומניחה. (טו) לעברו, איש מזומן מכל סוחריך, אותם שהולכים עליך ליעלך ולעזרך, כי כולם יחטו, איש אל עבר שניו ילכו.

נשם

יְהוּדָה נְפָקוּ דְגַזַר לְחֵין
קָיֵם בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל לָא יְסַפִּיק
דְכָרָנְהוֹן הֲלָא קָיֵם
מֵימְרֵיהּ בְּקְשׁוֹט וּבְזָכוּ׃
(ב) אֲרֵי בְקַרְתָּא דְקוּדְשָׁא
חוּלָקְהוֹן וְעַל אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל רְוִחֲצָנְהוֹן יְיָ
צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ (ג) קַדְמָיְתָא
מִבְּבֵן חַוֵיתִי וּמֵימְרִי
נְפָקָא וּמְסַרְתִּינוּן בְּתְבִיף
עֲבַדְתִּינוּן וַאֲתָאָה׃ (ד) גְּלֵי
קֳדָמַי דַאֲתְּ סַרְבָן וְקַשְׁיָ

ברזל
כברזלא

ר ש"י

הנקראים בשם ישראל. סוף פסוק בימין שמים נקראים על שכפ יהודה פלג על סם סמי שבעלי: ומימי יהודה יצאו. ושכפ יהודה שילה ומלו מימיו דליו של יהודה כמו דתם אמר יזל מים מדליו (במדבר כ"ד): לא באמת. כמו שאמר (ירמיה ה') ומם חי ה' ישמרו לכן לשקר ונומר כלומר לא סייחם כדי לינמל פלג על כי מעיר סקודש נקראו וסיו גרמם למם פלג גלו עד עזרת קשבמים כימי סאחריב בחלח וחבור שמין למס נפולם: (ב) ועל אלהי ישראל נסמכו. כימי חזקיהו שנאמר בו בס' פלכי יהודה נסח (מלכים ג', י"ח) סיו גרמם להם פלג גלו פלג כימי נבוכדנצר שכנלם לבבל ומסו למס נפולם על ידי טומם: (ג) הראשונות. שעברו נפולם מליים ומשומם חזקים מיד פאחריב: מאז הגדתי. מערם כיומם שפלומם עשיתים: ותבאנה. כמו שהגדתי מחלם על פי נביאי: (ד) מדעתי כי קשה אתה. מפשר ידעתי מוחך כי קשם למס ומס יבא הום ולא

הגדתיו

באור

מח (א) בשם ישראל, מאחר שאתם נקראים בשם ישראל מניכם, היה לכם לעשות כמוהו (רד"ק). וממי יהודה, כמו זרע, וכמו עין יעקב (בן עזרא). לא באמת, בפשט, שהם מומרים בפה שהם לשם, ואינם כן בלב ובמעשה (הנ"ל). (ב) מעיר הקדש, היא ירושלים, שהיא עיר בקדש, כי הלל במרם לשבחתו, שהוא קדוש ישראל, ויש לכם לעשות קדושים ולא לשמא העיר, אשר אתם נקראים על שמה (רד"ק). נשמכו, נשענו ולא נלבנם. (ג) הראשונות, יאמר שהם לפלם שהיום מאמינים, הלא הגדתי להם כמה רשעותם, קודם שיותם, על כן ותבואנה פעל עבר (בן עזרא). (ד) מדעתי,

בְּרְזֶל עָרְפֶּךָ וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה׃ (ה) וָאַגֶּיד לְךָ מֵאָז בְּטֶרֶם תָּבוֹא הַשְׁמַעְתִּיךָ פֶּן־תֹּאמַר עָצְבִּי עָשָׂם וּפִסְלִי וְנִסְכִּי צִוָּם׃ (ו) שָׁמַעְתָּ חֲזֵה כֻלָּה וְאַתֶּם הֲלוֹא תַגִּידוּ הִשְׁמַעְתִּיךָ חֲדָשׁוֹת מֵעַתָּה וּנְצֻרוֹת וְלֹא יְדַעְתָּם׃ (ז) עַתָּה נִבְרְאוּ וְלֹא מֵאָז וְלִפְנֵי־יוֹם וְלֹא שְׁמַעְתָּם פֶּן־תֹּאמַר הִנֵּה

ידעתין

וְקֶדֶם יוֹם מֵיתֵיהוֹן וְלָא בְּסַרְתִּינוּן דִּלְמָא תֵּימַר

הא

ר ש י

כגדתיו תחילה תאמר עלכי עבדן ולא מתת הקב"ס הם לפיכך אגיד לך מאז בטרם בבא ונומר מדעתי מ"ס זו משמתם נתינת טעם כמו לפי שידעתי ודונמתו כי מלכנת ב' לחכם ומשמרו לת המנעם (דברים ז'): (ו) שמעת חזה כלה · שמעת כראשונות שהגדתי רמז שבאו כולם: ואתם הלא תגידו. ותעידוני לשר לא נפל דבר: השמעתיך חדשות מעתה. טעם לפי חוזר ומשמיעכם חדשות שכם חדשות לכם ולפני כם נלויות ממולם ונלורות ושמורות בלולרותי ולחם לא ידעתם: (ז) עתה נבראו ולא מאז · כם: ולפני יום. היותם לפי משמיעכם: ולא שמעתם. מר היום

ב א ו ר

מ"ס בשבש, ושעורו, לפי שידעתי שלחם נקשה לב. וניד ברזל, ר"ל שבש גרזל, ושולי פמר לשון ניד, לפי שים ניד בשר בשורף, ולינו נאות להרגשו על פי סמלם (מיכה פ"ג מרפר). ומצחך נחושה, כן יאמר על מי שהוא מעיז ביותר, שהוא מריס מלמו ומחזקו כנחושת, וכן (ירמיה ס') חזקו פניהם. (ה) ואגיד, הגם שהשם, שהגדתי לך העתידות, אלא תאמר בפיותם כי עלניך, שהיית שובד לותם בארלך, עשום, וסם לוו וסיו (בן עזרא). (ו) חזה, מה שהשמת, רמז, בכל נא. ונצורות, שמורות שמלי, ולחם לא ידעתם לותם, וכן (למשל ס"ס) וכנלורים יליטו, ר"ל מקומות נסתרות, מוס (משלי ו' י') וכלורת לב ((פערסטעקטען הערלמכם). (ז) עתה נבראו, שתם נלו שעתידות, לשר שהגדתי לך כבר, ועד היום הזה לא היו. ולפני יום, קודם שתה שלאו בבתידות, לא שמעתם. וכן תרגם הכשדי קדם יום מיתיהון. ולא, כוי"ו המתם

סב

הָא יְדַעְתִּינוּן׃ (ח) אַף לָא
שְׁמַעְתָּ לְמִלֵּי נְבִיָּא אַף
לָא קַבֵּילְתָּא אוּלְפַּן
אוֹרַיְתָא אַף לְפִתְגָמֵי בִּרְכַן
וְלוֹטִין קָיְמִי דַּאֲקְמֵית
עִמְכוֹן בְּחוֹרֵב לָא
אֲרֵכִינְתָּא אוּדְנָךְ לְקַבָּלָא
אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי דְּשַׁקְרָא
תְּשַׁקַּר וּמְרוֹד מְמָעַן
יְתְקְרֵי לָךְ׃ (ט) בְּדִיל שְׁמִי
אַרְחִיק רוּגְזִי וְתוּשְׁבַּחְתִּי
אֶקֵים לָךְ בְּדִיל דְּלָא לְשֵׁיצָיוָתָךְ׃ (י) הָא צְרַפְתָּךְ וְלָא בְכַסַף
בחרתיך

תולדות אהרן הנה צרפתיך מגיגס ג' ט':

בְּחַרְתִּיךְ׃

ר ש"י

כיוס ולפני יוס מוסב על הסמיכות הלמור למעלה: (ח) גם לא שמעת וגו'. מ"י לף לא שמעת למילי נביא לף לא קבילתא לולפן מוריתא לף לפתגמי ברכן ולוטין קיימי דאקימית עמכון בחורב לא ארכינתא אודנך לקבלא ארי גלי קדמי דשקרא תשקר ומרוד ממעין יתקרי לך: (ט) בדיל שמי ארחיק רוגזי ותושבחתי אקים לך בדיל דלא לשיצויתך: (י) הא צרפתך ולא בכסף
בחרתך

כיוס ולפני יוס מוסב על הסמיכות הלמור למעלה: (ח) גם לא שמעת וגו'. מ"י לף לא שמעת למילי נביא לף לא קבילתא לולפן מוריתא לף לפתגמי ברכן ולוטין קיימי דאקימית עמכון בחורב לא ארכינתא אודנך לקבלא ארי גלי קדמי דשקרא תשקר ומרוד ממעין: כי ידעתי בגוד תבגוד. כשידעתי להלילך מיד מלריס גלוי היס לפני שסופן לבגוד ולף על פי כן שמרתי שבועת לבות וזהו שלמר רלס רליתי לס עני עמי (שמות ג') שפי רלית רועס מני שסופן לבגוד ומכל מקום רלימי לס עני עמי כך דרס ר' מנחומא: ופושע מבטן. משכייתס במלריס כמו שמפורס (ביחזקאל כ') ומודע להס בארן מלריס ונומר ומומר עליכס ונומר: (ט) אאריך אפי. לשון הווס סוף: ותהלתי אחטם לך. וזלת היא תהלתי לשר להטס לך לשון חוטס לשמוס חומתי מלחת עשן בחירי ומקלף עליך שבשופס יולת עשן מנחיריו כמו דלת לשר עלה עשן בשפו (תהלים י"ח) וכן כל חרון לף הוא לשון חימוס החוטס. חרס לפי. וכן ועלמי חרס מני חורב (איוב ל') שחר חומתי מרוב חימוס: (י) ולא בכסף. ולא על ידי לור של נכיסס כלרוף הכסף
בחור

באור

שם כמו (שמות ט"ז) ערב וידעתם (שם מבשם, דס זקוק מיהר פרשהרמן). (ח) פתחה, שומר כשיעל, ולפי סמלות תרגומו (כיצד וומרד שקרופנגסט דיין קהר גשקשפט) ובעמר כמו גלה אזן, לשון סודעס (שקשפנגמרפן). מבטן, מעת סיותך לי לעס, שסעת כי פעס אחר פעס. (ט) ותהלתי, בשבור תהלתי, ומלת למען ברשם שכתוב מוסך עלמי ושחר עמו. אחטם, כמו שאריך אפי, כי כשף יקרא חוטס (רד"ק). ולד"ף סורשתו כמו בערבי, נתינת שפעת בשף בשפס סורשס, ושעמו, שכוסף שת עלמי (בשלהואת שיך שיך) וכשנין אחד. (י) צרפתיך, לף רלימי להכריתך בשוותיך, אבל לרפתיך על

בְּחַרְתִּיךָ בְּכוּר עָנִי׃ (יא) לְמַעֲנִי
לְמַעֲנִי אֶעֱשֶׂה כִּי־אֵיךְ יֵחָל
וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן׃
(יב) שִׁמְעָ אֵלַי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
מְקֹרָאִי אֲנִי־הוּא אֲנִי רִאשׁוֹן אַף
אֲנִי אַחֲרוֹן׃ (יג) אַף־יָדִי יָסְדָה
אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם קֹרֵא
אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעַמְדוּ יַחְדָּו׃
(יד) הִקָּבְצוּ כֻלְּכֶם וְשִׁמְעוּ מִי
בהם
בָּהֶם קֵרִית אָנָא לְהוֹן קָמוּ כַּחֲדָא׃

בְּחַרְתָּךְ בִּרְחוֹק מִסְּבִיב׃
(יא) בְּדִיל שְׁמִי בְּדִיל
מֵימְרִי אַעְבִּיד דְּלָא יְתֶחַל
וְיָקְרִי דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלֵיכוֹן
לְעַם אוֹחָרָן לָא אֶתֵּן׃
(יב) קַבִּילוּ לְמֵימְרִי דְּבֵית
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מְזַמְנִי
אֲנָא הוּא אֲנָא הוּא
דְּמֶלֶּקַדְמִין אַף עַלְמֵי
עַלְמַיָּא דִּילִי אִינוּן וּבַר
מִנִּי לֵית אֱלָהָא׃ (יג) אַף
בְּמֵימְרִי שַׁכְלֵילִית אַרְעָא
וּבִגְבוּרְתִּי תָּלֵית שְׁמַיָּא
תרי

תולדות אהרן למענין ספרים י' קי"ז . סנהדרין י"ח ב"מ : אף ידי תגיגה ב' י"ד . כתובות ח' ס' . מנחות ג' ל"ו :

ר ש " י

בחור : בחרתיך . בחרתי לך כור עוני כנגד כור מור . כור סוף כלי שמתיכין בו כסף וזהב : (יא) למעני . למען שמי הקדוש : כי איך יחל . איך יתולל שמי בהכריתי אתכם : וכבודי לאחר לא אתן . שמויבי ס' ישמרו יד שלשים רמס : (יב) שמע אלי יעקב . שם שקרא לך מניך : וישראל מקוראי . משמי נקראת ישראל . ויומין תרגם ויזרעאל מזמני : (יד) ה' אהבו . לזה שיעשה חפצו של הקב"ה בבבל

ב א ו ר

ידי עיטויים (רד"ק) . ולא בכסף , כמעט , ולא במלרף כסף , לשכיר הסינים , וכן כרמעים (בן עזרא) . וכן פי' כרד"ק . בחרתיך , י"ל שהוא כמו בחנתיך , ובבבל שהוא כמשמעו , בחרתי לך כור עוני לא מלרף ככף (בן עזרא) . ויפיה תרגומו (מיך וטהלוסף דיר דמן קשמן דמם מופגדם) , וכרשמון נרשה יותר . (יא) איך יחל , מוסב על שמי המזכר בפסוק ט' , ומעורו , מיך יכיה מחולל שמי , שם שכריתך . וכבודי , שיתפארו שכשדים עלי ויאמרו : שלהיכם מכר ישראל , ולא היה כח בידו , להושיעם מידם (רד"ק) . מקוראי , נקראת ונכחרת ממני , לשיות לי לעם : (יג) טפחה , תכן חותם בספרו , כמו שמר (למעלה מ') ושמים בזרת תכן (כ"ל) . ועניני רקיעה ושמיתה . קורא , כמעט שקראתי עליהם שיהיו , מיד עמדו יחדיו שמים וארץ וכל צבאם , בידיעתם שלמה . (יד) הקבצו , לשמוע שעתיד על בבל , ושפסיק בדבורו לשאול , מי בהם שכבר סגיר

זאת

חַיֵּי יַת אִלֵּין יְיָ דְּרַחֵם
לֵיהּ לְיִשְׂרָאֵל יַעְבֵּיד
רְעוּתֵיהּ בְּבָבֶל וְתִקּוֹף
דְּרַע גְּבוּרְתֵיהּ יְגַלֵּי
בְּכַסְדָּאֵי : (טו) אֲנָא
מֵימְרִי גְּזָרִית קָיֵם עִם
אַבְרָהָם אָבוּכוֹן אַף
רַבְּיתֵיהּ אַעֵילְתֵּיהּ לְאַרַע
בֵּית שְׁכִנְתִּי וְאַצְלַח יַת
אוֹרְחֵיהּ : (טז) אִתְקָרְבוּ
לְמֵימְרִי שְׁמָעוּ דָּא

בָּהֶם הִגִּיד אֶת־אֱלֶה יְהוָה
אֲהֵבוֹ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ בְּבָבֶל וּזְרֹעַו
כַּשְׂדִּים : (טו) אֲנִי אֲנִי דִּבַּרְתִּי
אַף־קְרָאתִיו הֲבִאֹתִיו וְהִצְלִיחַ
דַּרְכּוֹ : (טז) קִרְבוּ אֵלַי שִׁמְעוּ־
זֹאת לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי
מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אֲנִי וְעַתָּה
אדני

לָא מִן אוּלָא בְּסִתְרָא מַלֵּילִית מֵעַרְנָן דְּאִתְפְּרִישׁוּ עַמְמַיָּא מִרְחַלְתָּי
תַּמָּן אַבְרָהָם אָבוּכוֹן קָרִיבְתֵּיהּ לְפוּלְחָנִי אָמַר נְבִיָּא וּכְעַן יְיָ אֱלָהִים
שלחני

תולדות אהרן לא מראש סכת ט' ס"ו · מועד קטן ג' ט"ו :

ר ש " י

בגבל : וזרועו · ירמה בארץ כשדים ועל כורש אמר כן : (טו) אני . נתתי ליעקב ממלים ואני אגאל את כל ישראל מארבע כנפות הארץ : אף קראתיו · לכורש . ויש"ם ס' אכבו ליעקב אף קריאתיו לאברהם וקריאה זו לשון גידול לשון מקורקי כמו אלה קריאי המדה (במדבר ג') : (טז) מעת היותה שם אני . מעידן דאיפרשו עממיא מדחלתי תמן אנא קריבתיה לאברהם אבוכון לפולחני : נעתה ה' אלהים שלחני ורוחו · אמר נביא וכעין ס' אלהים שלחני ומימריה עירובי דברים מי שאמר זה לא אמר זה . ומדרש אגדה רבי תנחומא פירש שמעו זאת . תורת משה שנאמר כה זאת פתורה לא מראש בסתר דברתי . נסיתי . והנביא אומר מעת היותה לפותו דבר שטות אומר שם אני · ולמדנו מכאן שכל הנביאים עמדו בסיני · ומשה שלחני להגבעת אליעזר · ואף לשון זה ישנו בירוב דברים לא מראש בסתר דברתי אמרת שבינת מעת היותה שם אני אומר הנביא . ויש לפתור שלא יסיח מרוב דברים קרנו אלי שמעו זאת שאני מתנבא לכם על מפלת בבל וגאולתכם לא מראש בסתר

דברתי

ב א ו ר

זאת , ואח"כ תוכל להשפיל . ה' אהבו , כורש , שאר ס' שבא לתותו , הוא יעשה חפצו שהל בבבל , וזרועו ישלוט את הכשדים . (טז) קרבו , דברי הנביא . מראש , לא דברתי את הגאולות הרשעות בסתר , רק בגלוי אמרתי , כי כן יסיח וכן היה . מעת היותה , מעת היות הגזירה היתה , כייתי שם לקבל הגאולה , ונתפרשתם על ידי , וכן שאר ס'

אֲדֹנָי יְהוָה שְׁלָחַנִי וְרוּחוֹ׃ (יז) כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ׃ (יח) לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגַלֵּי הַיָּם׃ (יט) וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ כְּמְעוֹתָיו לֹא־יִכָּרֵת וְלֹא־יִשָּׁמֵד שְׁמוֹ מִלְּפָנָי׃ (כ) צְאוּ מִבָּבֶל בִּרְחוּ מִכַּשְׂדִּים בְּקוֹל רִנָּה הַגִּידוּ הַשְׁמִיעוּ זֹאת הוֹצִיאוּהָ עַד־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ גָּאַל יְהוָה עַבְדּוֹ יַעֲקֹב׃ (כא) וְלֹא

צמאו

תולדות אהרן אני ה' אלהיך מכות כ' י': מלמדך עקדם שער פ': לוא הקשבת ברכות ס"ו. ע"ש ס' ח': ויהי כנהר עקדם שער כ"ע: ויהי כחול ברכות שם. ע"ש שם:

ר ש"י

דברמי לומס מעמ כיומס שנזר הקב"ס להכיאס שס סייתי לומדס מצמת הגזירס הקב"ס מעמיד הגביה שעתיד להגבע של הדבר בסוד פעליה של מעלס ולף על פי שעדיין לימו מלר: (יט) כמעותיו. של יס כדגי סיס גרוב:

לרשעים

שַׁלְחַנִי וּמֵימְרֵיהּ׃ (יז) כְּדֵין אֲמַר יְיָ פְּרִיקָךְ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ מַלֵּיף לָךְ לְהַנָּאָה מְחַיֵּי לָךְ בְּאוֹרַח דְּתֵהָךְ׃ (יח) אִלּוּ אֲצִיתָא לְפִקּוּדַי וַהֲוֵי פּוּן כְּשַׁפְּעַ נְהַר פָּרָת שְׁלָמָךְ וְזָכוּתָךְ כְּגֻלֵּי יַמָּא׃ (יט) וַהֲוּוֹ פּוּן חֲגִין כְּחָלָא דְּיַמָּא בְּנָךְ וּבְנֵי בְנָךְ כְּפֵירוֹדוֹהִי לָא יִפְסוֹק וְלָא יִשְׁתֵּצֵי שְׁמֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל מִן קֳדָמַי לָעָלַם׃ (כ) פּוּקוּ מִבָּבֶל עָרוֹקוּ מִמְּדִינַת אַרַע כַּסְדָאֵי בְּקַל תּוּשְׁבַּחְתָּא חַוּוּ וְאַמְרוּ דָּא אַפְקוּהָא עַד סָיְפֵי אַרְעָא אֲמָרוּ פְּרַק יְיָ עַבְדּוֹהִי דְּיַעֲקֹב׃ (כא) וְלָא

אצחינון

באור

מלמיס שלחני לשמיע תרגום, וסיא מפלת נבל. ורוחו, רוחו שס בקרבי, להמנבא עתידות (כ"ג). (יז) להועיל, הוא המלמד לותך שאר תכיה לך לתועלת, והוא המנהיג לותך, בדרך שאר תלך. (יח) לוא הקשבת, שס התזנת למלותי ותורותי, אז היה שלמך שלוך כמי שאור, וסיתה כגלי יס תדיליס. (יט) כמעותיו, ת"י כפלודוסי, ושס שבני המול, שהס פרודות קטנות (רד"ק), וכן מתורגם. והוא לשון טפל על לשון, על מעיך: ולדעת רס"י פירושו, כלשוני מעי היה, ושס סדגים, ע"ל וילנו לרוב בקרב הארץ. (כ) הוציאוה, סוליתו את קול הבשורה הזותה, לסיות נשמע על קלס

אַצְחִינוּן בְּחָרְבָתָא דִּבְרִינוּן מַיָּא מְטִינָרָא אַפִּיק לְהוֹן וּבְוַע טִינָרָא וּנְגוּדוּ מַיָּא : (כב) לֵית שְׁלָם אֲמַר יְיָ לְרַשִׁיעַיָּא :

מט (א) קַבִּילוּ נְגָוָן לְמֵימְרִי וְאַצִיתוּ מַלְכָּוָן מֵרָחִיק יְיָ עַר לָא הֲוֵיתִי זַמְנָנִי מִמְעֵי אִמִּי אַדְכַּר שְׁמִי : (ב) וְשַׁוִּי פִּתְגָמוֹהִי בְּפוּמִי כַּחֲרַב חֵיפָא בְּטַלַּל גְּבוּרְתֵּיהּ אֲגִין עֲלַי וְשַׁוַּינִי כְּנִיר בְּחִיר דִּי בְּבֵית אֲזַיְנִין

מסתור

צָמְאוּ בְּחָרֵבוֹת הוֹלִיכָם מַיִם מִצּוּר הֵזִיל לָמוֹ וַיְבַקַּע־צוּר וַיָּזוֹבוּ מָיִם : (כב) אֵין שָׁלוֹם אָמַר יְהוָה לָרְשָׁעִים :

מט (א) שִׁמְעוּ אִיִּים אֵלַי וְהַקְשִׁיבוּ לְאֻמִּים מֵרָחוֹק יְהוָה מִבֶּטֶן קָרָאָנִי מִמְּעֵי אִמִּי הִזְכִּיר שְׁמִי : (ב) וַיָּשֶׂם פִּי כְּחֶרֶב חַדָּה בְּצֵל יָדוֹ הֶחְבִּיאָנִי וַיְשִׂימֵנִי לְחֵץ בָּרוּר

באשפתו

תולדות אהרן אין שלום מניגף כ' ט"ו :

ר ש ' י

(כב) לרשעים . לנבוכדנצר וזרעו :

מט (א) מבטן קראני . משלני בימן עלמס לפניו במחשבס להיות שמי יחמיס להגנס ישועות ונחמות : (ב) וישם פי כחרב חדה . להוכיח לח הרשעים ולהנחמות עליהס פורענות : בצל ידו החביאני . שלח יוכלו להרע לי : לחץ ברור . ממורע קלי"ר בלע"ז(1) : באשפתו . כלי נרתק סחלים שקורין קווכר"ש בלע"ז(2) :

ומי

באור

קוס סחרב . (כא) ולא צמאו , לח ימחו בדרך , לף כי יוליך לותס במדברות , בזוכס מנלות נכל , כי ימיף לסס מיס מן סלור וימלו לרוות לחלוכס , וסמשל לקוח מהליכת ישרחל במדבר , נלחתס ממלריס . (כב) אין שלום , י"ל כי מין שלוס לרשעים משרחל , ויתכן שיהיס רמז לנבליים , כי זחת הסוכס תהיס לישרחל , ומין שלוס לנבליים (בן עזרח) . מט (א) שמעו , דברי סנביח על עלמו : מרחוק , שיושבים בחרלות רחוקות . (ב) כחרב חדה , לח מוכל למנוע לח עלמי מלהתנבחות , כי הוח שם פי כחרב חדס , לדבר"שתידות בחיתוך לשון , בלע מורח (רד"ק). החביאני , שלח יוכלו להרע לי ישרחל , לף כי שדברתי עליהס רעות . לחץ , לירות בלשוני למרחוק (כל"ל) . באשפתו הסתירני , לפי שדמס עלמו לחץ , דמס סחרי הלל לחשפס , שסחלים נסתרים שס , ופירוש ברור ,

מרוק

1) קלי"ר בלע"ז , Claire (בופלוצכר , בויקצכר) .
2) קוויכר"ש בלע"ז , Carcaize : carquois, (רשר קחבשר) ועיין (סחלים קכ"ו ס') .

בְּאַשְׁפָּתוֹ הִסְתִּירָנִי׃ (ג) וַיֹּאמֶר
לִי עַבְדִּי־אַתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
בְּךָ אֶתְפָּאָר׃ (ד) וַאֲנִי אָמַרְתִּי
לָרִיק יָגַעְתִּי לְתֹהוּ וְהֶבֶל כֹּחִי
כִלֵּיתִי אָכֵן מִשְׁפָּטִי אֶת־יְהוָה
וּפָעֳלָתִי אֶת־אֱלֹהָי׃ (ה) וְעַתָּה ׀
אָמַר יְהוָה יֹצְרִי מִבֶּטֶן לְעֶבֶד לוֹ
לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו וְיִשְׂרָאֵל לֹא
יֵאָסֵף וְאֶכָּבֵד בְּעֵינֵי יְהוָה וֵאלֹהַי
הָיָה עֻזִּי׃ (ו) וַיֹּאמֶר נָקֵל מִהְיוֹתְךָ
לִי עֶבֶד לְהָקִים אֶת־שִׁבְטֵי
יַעֲקֹב וּנְצִירֵי יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב

לו ק׳ ונצורי׳ ק׳ ונתתיך

תולדות אהרן ויאמר לי יומא מ׳ פ״ו׃

מְסַתָּר׃ (ג) וַאֲמַר לִי עַבְדִּי
אַתְּ יִשְׂרָאֵל דְּבָךְ
אֶשְׁתַּבָּח׃ (ד) וַאֲנָא אֲמָרִית
לְרֵיקָנוּ לָאֵיתִי לְלֵמָא וְלָא
מִדַּעַם חֵילִי שֵׁיצֵיתִי בְּרַם
דִּינִי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וַאֲגַר
עוֹבָדַי קֳדָם אֱלָהִי׃
(ה) וּכְעַן אֲמַר יְיָ דְּאַתְקָנָנִי
מִמְּעַיָן לְמֶהֱוֵי עֲבִיד פַּלְחָה
קֳדָמוֹהִי לְאָתָבָא דְּבִירַת
יַעֲקֹב לְפוּלְחָנֵיהּ וְיִשְׂרָאֵל
לְדִתְחַלְתֵּיהּ יִתְקָרֵב
וְיִתְקְרֵנָא קֳדָם יְיָ וּמֵימַר
אֱלָהִי הֲוָה בְּסַעֲדִי׃
(ו) וַאֲמַר הַזְּעִיר לְכוֹן
דְּאִתְּוֹן מְתְקָרַן עַבְדַּי
לְאָקָמָא יַת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב
וְגָלוּתַ יִשְׂרָאֵל לְאָתָבָא

ואתנינך

רש״י

(ד) ואני אמרתי. לסכל יגעתי כשרציתי שלגי מוכיחס ומינס שומעים: אכן משפטי את ה׳. כוס יודע שאינס מאמס שלס מאמס: (ה) לו יאסף. אליו יכוב בתשובה: (ו) נקל מהיותך וגו׳. מחכה קטנס היא בעיני שתהא לך זאת לבדה שתהא לי עבד להקים

באור

מרוק ומרוט, עד שסוף יך וכרוך (כנ״ל). (ג) ישראל, אתה נחשב בעיני ככל כמוך ישראל, אשר אתפאר בך כמו בכולם. (ד) לריק יגעתי, שסוגעתי נפשי להוכיח את ישראל, ולא שמעו. אבן, אבל בחמת משפט נמולי הוא עם ה׳, ושלם ישלם גומל ועשיתי את שלי. ופעולתי, שכר פעולתי, שיתן לי שכר על יגיעתי, וכן (ויקרא י״ג) לא תלין פעולת שכיר. (ה) לשובב, להחזיר שבית יעקב לפולחנים, וישראל לדחלתיס יתקרב (ככשדי). ואכבד, עד סוף הפסוק הוא מאמר מוסגר. (ו) ויאמר, כאשר אל לו יאסף בכתוב הקודם, ומצור שני שכתובים, ס׳ אלסים אשר יגרני מבטן אמי להיות עבדו, ולהשיב יעקב לעבודתו ולתורתו, הוא אמר אלי: דבר קל וקצן הוא בעיני, שאתה עבד לי, להריס קרן שבטי ישראל, אבל אעשיך עוד לאור אליו עיני

כשורים

וְאֶתְּנִנָּךְ לְנִיהוֹר עַמְמִין וְתִתֵּיךְ לְאוֹר גּוֹיִם לְהֱוָיוֹת לְמְהֵוֵי פוּרְקָנִי עַד סְיָפֵי אַרְעָא: (ז) כְּדֵין אֲמַר יְיָ פָּרְקֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל קַדִּישֵׁיהּ לְדִבְסִירִין בֵּינֵי עַמְמַיָּא לְדִמְתַלְטְלִין בֵּינֵי מַלְכְוָתָא לְדֶהָוֹו עַבְדִין לְשַׁלְטוֹנִין לְחֵן מַלְכִין יֶחְזוֹן וְיָקוּמוּן רַבְרְבִין וְיִסְגְּדוּן בְּדִיל יְיָ דְּמְהֵימַן קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל וְאִתְרְעִי בָךְ: (ח) כְּדֵין אֲמַר יְיָ בְּעִדָּן דַּאֲתוּן עָבְדִין רְעוּתִי אֲנָא מְקַבֵּיל צְלוֹתְכוֹן וּבְיוֹם עָקָא אֲנָא מְסַיַּע לְכוֹן וְאֶתְקִנִּנָּךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לְקַיֶּם עַם לַאֲקָמָא צַדַּיָּא

וְאֶתְּנְךָ לִנְיהוֹר עַמִּין וְתִתֵּיךְ לְאוֹר גּוֹיִם לִהְיוֹת לְמָהֵוֵי פוּרְקָנִי עַד סְיָפֵי אַרְעָא: (ז) כְּדֵין אָמַר יְיָ פָּרְקֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל קַדִּישֵׁיהּ לְדִבְסִירִין בֵּינֵי עַמְמַיָּא לְדִמְתַלְטְלִין בֵּינֵי מַלְכְוָתָא לְדֶהָוֹו עַבְדִין לְשַׁלְטוֹנִין לְחֵן מַלְכִין יֶחְזוֹן וְיָקוּמוּן רַבְרְבִין וְיִסְגְּדוּן בְּדִיל יְיָ דְּמְהֵימַן קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל וְאִתְרְעִי בָךְ: (ח) כְּדֵין אָמַר יְיָ בְּעִדָּן דַּאֲתוּן עָבְדִין רְעוּתִי אֲנָא מְקַבֵּיל צְלוֹתְכוֹן וּבְיוֹם עָקָא אֲנָא מְסַיַּע לְכוֹן וְאֶתְקִנִּנָּךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לְקַיֶּם עַם לַאֲקָמָא צַדַּיָּא

ב׳ מעמים להנחיל

תולדות אהרן כה אמר ה׳ מעמים פ׳ י״ד · סנהדרין י״ח ק״כ: בעת רצון כרכות פ׳ ח׳ · סנהדרין שם:

ר ש ״ י

להקים את יעקב ולהשיב אלי נלוכי ישראל ונכני מוסיף לך עוד: ונתתיך לאור גוים. להנהג על מפלתם של כל סדום שמתה לכל העולם: ונצורי ישראל · כמו (משלי ז׳) ונלורת לב שלנם מוקף יער הרסירי מעירה כעיר נלורת מלור כלרים עליה: (ז) לבזה נפש. נפש בזוים ליסרל שהם בזוים: למתעב. למי שמתעבו והוא עבד למושלים עליו: אשר נאמן. לשמור הבטחתו שהבטיח לאברהם כעניו שנאמר וכנה תמור עמן וגו׳ (בראשית מ״ו): קדוש ישראל. הוא ויבחרך: (ח) בעת רצון. בעת תפלה שתהא מערלה ומתפייס לפני: וביום ישועה. שתהא לריך ליושעה: ואצרך · ומשמרך: לברית עם · לסיות עם ברית לי: להקים ארץ. מרן

ב א ו ר

השורים בכל הענינים, אחר על פני הדלמה, לבשר ישועתי עד אפסי ארץ. ונצורי, עניו שמירה ושמרו כמו פלילים, שלא אתו במלחמה. ואולי הוא הנפעל מן נור, לשון לחיצה ורלוי שו״ו בחולם, ותרגומו (מוכר דיש בתרגומתא), וכן (זכריה כ׳ כ״ג) אל תגר את מוחב. (ז) לבזה נפש, להבזוי לכל נפש, ועל-כלמו אמר, לף שהוא בזוי ונבל מושלים, לף אם יתעבוך הטעם והשרים, אל תחוש לכם, כי יבוא יום כו׳. (ח) לברית עם, לכרות ברית בין ס׳ ובין השרים. להקים ארץ, להקים

מרכות

לְהַנְחִיל נְחָלוֹת שְׁמֵמוֹת׃ (ט) לֵאמֹר לָאֲסוּרִים צֵאוּ לַאֲשֶׁר
בַּחֹשֶׁךְ הִגָּלוּ עַל־דְּרָכִים יִרְעוּ וּבְכָל־שְׁפָיִים מַרְעִיתָם׃ (י) לֹא
יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא־יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי־מְרַחֲמָם יְנַהֲגֵם
וְעַל־מַבּוּעֵי מַיִם יְנַהֲלֵם׃ (יא) וְשַׂמְתִּי כָל־הָרַי לְדֶרֶךְ
וּמְסִלֹּתַי יְרוּמּוּן׃ (יב) הִנֵּה־אֵלֶּה מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וְהִנֵּה־אֵלֶּה מִצָּפוֹן
וּמִיָּם וְאֵלֶּה מֵאֶרֶץ סִינִים׃

דְּשָׁכְבִין וְאַפְרָא לְאַחֲסָנָא
יְרוּתָן דְּצַדְיָן׃ (ט) לְמֵימַר
לְדָאֲסִירִין בֵּינֵי עַמְמַיָּא
פּוּקוּ וְלִדְעָגִינִין בֵּינֵי
מַלְכְוָתָא בַּר בְּקַבְלָא
אִתְגְּלוּ לְנֵיהוֹר עַל אוּרְחַן
יְשָׁרוּן וּבְכָל נָגְדִין בֵּירַת
מֵישָׁרֵיהוֹן׃ (י) לָא יְכְפְּנוּן
וְלָא יְצְחוּן וְלָא יְלַקְּינוּן
שָׁרָבָא וְשִׁמְשָׁא אֲרֵי
דַּעֲתִיד לְרַחֲמָא עֲלֵיהוֹן
יְדַבְּרִינוּן וְעַל מַבּוּעֵי מַיִן
יַשְׁרִינוּן׃ (יא) וַאֲשַׁוֵּי כָּל
טוּרַיָּא כְּבִישִׁין קֳדָמֵיהוֹן
כְּאוֹרַח וְכִבְשַׁיָּא יְרוּמוּן׃
(יב) הָא אִלֵּין מֵרָחִיק יֵיתוֹן

רנו

וְהָא אִלֵּין מִצְפּוֹנָא וּמִמַּעֲרְבָא וְאִלֵּין מֵאַרַע
דרומא

תולדות אהרן לא ירעבו קמץ ת' ל"ב · מליעג ע' ק"ז : כי מרחמם סנהדרין י"ג ל"ב :

ר ש"י

ארץ ישראל הבחירה לי מכל הארצות : (ט) לאמר לאסורים צאו : למה הזכיר לשמירי גולה בבבל לפי : שפיים . ע"י נגדין נחלי מים : (י) שרב . חום : (יא) ושמתי כל הרי לדרך . כלפי שעתידו על ידי תורבנות (לעיל ל"ג) שבת עובר תורה מכשיו יסובו וילכו בו עוברים ושבים : ומסלותי ירומון . כלפי שאמר (שם) כשמו מסלות בתקלקלו מפני מחסן מוסף מכשיו ומסילותי יכומון יתקנו קילקול הדרכים וינביהו מוחס כמשמע בחלוקי מנחים ועפר : (יב) מארץ סינים . מפרשע דרומא :

כי

באור

חרבות ארץ ישראל , ולשחיל לשבטי יעקב את ארצם , שביתם שממם עד עתה בעוונם . (ט) הגלו , מתגלו לנכור (שבשדי) . ר"ל היו מגולים וגרשים לתוך סיום . שפיים , מקומות שגבוהים , וכן (במדבר כ"ד) וילך שפי (רד"ק) . ולא יבם , לא יכלימם חמימות שלויר וחום השמש . שרב , חמימות ויובש , כמו (למעלה ל"ה) והיה השרב לאגם , ובשורש הזה את הוא לשרשים : שרף ונרב , בחילוף אותיות שבניהם ואותיות שפשם וכלם ענין שריפה ויקוד . (יא) ומסלותי , המסילות שלוין אותם בשם , יגביהום בחלוקי מנחים וחול , למען יהיה קום ויפר . ורות ללכת בשם . (יב) אלה , שבניו בדמיון

רומה

דְרוֹמָא: (יג) שַׁבָּחוּ שְׁמַיָּא וּבוּעִי אַרְעָא וְרוֹצוּ טוּרַיָּא תּוּשְׁבַּחְתָּא אֲרֵי עֲתִיד יְיָ לְנַחֲמָא עַמֵּיהּ וְעַל עָנְוָתָנוּתְהוֹן יְרַחֵם: (יד) וַאֲמַרַת צִיּוֹן סְלִיק שְׁבָקַנְתֵּיהּ יְיָ מִנִּי וְיְיָ רַחֲקָנִי: (טו) הָאֶפְשַׁר דְּתִתְנְשֵׁי אִתְּתָא בְּרָה מִלְּרַחֲמָא עַל בַּר מֵעָהָא מִתִּיבָא בְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַרַת אִם לֵית קֳדָמוֹהִי

(יג) רָנּוּ שָׁמַיִם וְגִילִי אֶרֶץ וּפִצְחוּ הָרִים רִנָּה כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ וַעֲנִיָּו יְרַחֵם: (יד) וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְהוָה וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי: (טו) הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ מֵרַחֵם בֶּן־בִּטְנָהּ גַּם־אֵלֶּה תִּשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ: (טז) הֵן עַל־כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ חוֹמֹתַיִךְ נֶגְדִּי תָמִיד

קמץ בז"ק ופצחו קרי הפשרת עקב

אִתְנְשָׁאָה דְלָמָא לָא מִתְנְשֵׁי לִי אֲנָא דְּרַחֲמָא אֲמַר לַהּ נְבִיָּא אַף אִלֵּין אִתְנַשְּׁיָן מִתִּיבָא וְאָמְרָה לֵיהּ אִם אִית קֳדָמוֹהִי אִתְנְשָׁאָה דְלָמָא מִתְנְשֵׁי לִי אֲנָא דַּאֲמַרִית כְּסֵינַי נַעֲבִיד וּנְקַבֵּיל מֵיתִיב וְאָמַר לַהּ מֵימְרִי לָא יְרַחֲקִנָּךְ: (טז) הָא כְּדַעַל יְרִין אַתְּ צַיָּרָא קֳדָמַי שׁוּרָךְ לְקִבְלִי

תדירא

תולדות אהרן ותאמר ציון נכלות ס' ל"ד: הן על כפים תענית פ' י"ד:

ר ש"י

(יג) כי נחם ה'. עם עמו: (יד) ותאמר ציון. כיון שיתם סנורס שכתתיס: (טו) התשכח אשה עולה. עולל שלם: מרחם בן בטנה י מלרחם על בן בטנס: גם אלה תשכחנה. לשון עם שלם תשכחנס מכני לא תשכחך: (טז) על כפים חקותיך. על כפי רופס מני כשיהו עם מקוקס על כפי לרפוחך ולזכרך תמיד. ד"ס על כפים

מעל

באור

רופס עת סעכיס מכל רוח. ארץ סינים, לדעת כעל מחקרי ארץ יכנס סמלין בשם ארץ סיניס עת ארץ מלריס, על שם עיר סין כגדולס וכמפוארס, שאר סיתס בארץ סוללת, כעודעת בספרי סעמיס בשם ספלוויוץ (קקסהסטמרס), על דבר שגמי סיס ורקס שאר כשכיעותיס. (יד) ותאמר ציון, אמרס זס לשורך סגלות בכל סיומס שעזכס עשל ושכחס (רל"ק). (טו) מרחם, מלרחס, וסמ"ס לשלילס. וסמלות סתזכס עשס שומדות כמקום שניס, וסשתא, סתזכס עשס מלרחס בן בטנס. גם אלה, ואס גס עלס תשכחנס. ר"ל שכשיס, אעכי לא אוכל לשכחך. על כפים חקותיך, מנהג שקדמוניס ונשרס בארלות שקדס, כרלותס לשתמיד זכר דבר שאסוב לשס מאד, סיו שורשיס זכרונו בשערס ע"י חתיכות בשר שבשר, וניותר על שכשיס שבגליס לעיניס תמיד, סיו מוקקיס לזכר שמו בשבר, וסיו לשס שממניס אשר שמו בשריסות שסס, שמקייסיס

רשומי

תָּמִיד׃ (יז) מְהָרוּ בָנַיִךְ מְהָרְסַיִךְ
וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ׃ (יח) שְׂאִי־
סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ
בָאוּ־לָךְ חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי
כֻלָּם כָּעֲדִי תִלְבָּשִׁי וְתִקְשְׁרִים
כַּכַּלָּה׃ (יט) כִּי חָרְבוֹתַיִךְ
וְשִׁמְמֹתַיִךְ וְאֶרֶץ הֲרִסְתֵּךְ כִּי
עַתָּה תֵּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְרָחֲקוּ
מְבַלָּעֵיִךְ׃ (כ) עוֹד יֹאמְרוּ בְאָזְנַיִךְ
בְּנֵי שִׁכְלֵיִךְ צַר־לִי הַמָּקוֹם
גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה׃ (כא) וְאָמַרְתְּ
בִּלְבָבֵךְ מִי יָלַד־לִי אֶת־אֵלֶּה

תְּדִירָא׃ (יז) יוֹחוּן בְּנָיְכִי
חָרְבָתָיִךְ מְפַגְּרָךְ וּמָחֲרָבָךְ
מִנָּיִךְ יִנְגְלוּן׃ (יח) זְקוֹפִי
יְרוּשְׁלֶם סְחוֹר סְחוֹר עֵינָךְ
וַחֲזָא כָּל בְּנֵי עַם גַּלְוָתִיךְ
מִתְכַּנְּשִׁין וְאָתָן לְגַוָּךְ
קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי
כּוּלְהוֹן לִיךְ כְּלִבּוּשׁ דְּיָקָר
וְעוֹבָדֵיהוֹן בְּנַוָּךְ כְּקִשּׁוּט
כַּלָּתָא׃ (יט) אֲרֵי חָרְבָתָיִךְ
וְצַדְיוּתִיךְ וַאֲרַע מְפַגְּרוּתִיךְ
אֲרֵי כְעַן תִּדְחֲקִין מִיָּתַיִב
וְיִתְרָחֲקוּן מְסַלְעָמָיִךְ׃
(כ) מְבָּעַן יֵימְרוּן חַד חַד
בְּנַוָּךְ בְּנֵי עַם גַּלְוָתִיךְ
עַק לִי אַתְרָא רְוַח לִי
וְאֵיתֵיב׃ (כא) וְתֵימְרִין

ואני
בִּלְבָבֵךְ מַן רַבִּי לִי יָת
אלין

רש"י

משל מעני כבוד כמו (מיכה ב׳ב) על כפיס כסס פור׃ (יז) מהרו בניך. לשון׃ (יח) תצרי מיושב. משי נרס מרוב יושבים שיבאו לתוכך ישי להם המקום לר מלשנות לסס נתיס׃ (כ) בני שכוליך. כניס שסיית שכולס משס׃ נשה לי.

סחקרנ

באור

רשומי שחתיכות לעולם, ושמליץ לקח שדמיון שזה למשל, לשורות בו שתמדת שזכירה, כלומ חקוק על כפיס נכתובת קשקע לזכר עולם, וכן פירש"י. חומותיך, שברוסות, ממיד לנגד עיני לשקימן. (יז) מהרו בניך, לשון למרלס. מהרסיך, שלס שבר שרסו ושחריבו עותך, ישמרו לשלת ממך ולעזוב. (יח) סביב, כי מכל שפעות יבואו בניך. חי אני, כי נשבעתי, נשקנין כל ישראל שליך, יהיו לך כמו העדי, והקישורים לכלה (רד"ק). (יט) תצרי, כל שחרבות ושממות תשיגם מיושבות, עד שתלרי מרוב יושבים. מבלעיך, משחיתיך ירחקו מלשם שהרן, שלא יבא עוד משחית בנבולך (שנ"ל). (כ) שכליך, שבניס שאבר שייס שכולס משס, יאמרו לך לי שמקום. גשה, שרחק שלמך, כמו (נרחמיה י"ס) גם הלאה, ושעם לי, למעני, למען יהיס לי מקום שאשב

וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה גְּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל הֲן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם׃ (כב) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֶשָּׂא אֶל־גּוֹיִם יָדִי וְאֶל־עַמִּים אָרִים נִסִּי וְהֵבִיאוּ בָנַיִךְ בְּחֹצֶן וּבְנֹתַיִךְ עַל־כָּתֵף תִּנָּשֶׂאנָה׃ (כג) וְהָיוּ מְלָכִים אֹמְנַיִךְ וְשָׂרוֹתֵיהֶם מֵינִיקוֹתַיִךְ אַפַּיִם אָרֶץ יִשְׁתַּחֲווּ־לָךְ וַעֲפַר רַגְלַיִךְ יְלַחֵכוּ וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יֵבֹשׁוּ קֹוָי׃ (כד) הֲיֻקַּח מִגִּבּוֹר

מלקוח

תולדות אהרן ואני שכולה סופס ו' מ"כ : וגלמודה כ"ס ג' כ"ו : והיו מלכים זכמיס י"כ :

מגבר א

ר ש"י

מתקרב לגד מחר כסבילי ומשנס : (כא) וגלמודה · סולד"ת כלע"ז1) : וסורה · מוסרת מכל מדס סבל מומרים עלי סורו ממנס : (כב) ידי · נסי . סימן להניף גליות · גס פירק"ת כלע"ז2) כמו וכנס על הנסמס (לעיל ל') וסוף סימן קיבוץ וטמיכת גרמס בגד : בחוצן . מייסילם"ת כלע"ז3) ודומס לו בעזרת וגס מלי חלני נערמי (מחמיס ס') : (כד) היוקח מגבור מלקוח . כסבורים מתס שמי מתמר לקחת מכסדרים

מלקוח

ב א ו ר

גו . (כא) וגלמודה , כתרגומו , ויחידה , וכן פירש"י . וסורה , מרוחקת מכל מדס נסיס . איפה הם , מיסס סיו . (כב) בחצן , זרוע , לו כתף בלנד , וכן (מחמיס ס') גס חלני נערמי (רד"ק) . ולפי פירוש סלני תרגומו (מיכ בוסן) . (כג) אמניך , מעגין כלמנר יסג סלומן לת סיונק (במדבר י"ל) . (כד) היוקח , סלניס יכיס דלני

מויב

1) סולד"ת כלע"ז , seulette : סיס· Soletta (גאלן מוויין) ·
2) פירק"ת כלע"ז , Perche (מיוצא בסלסלגס) ·
3) מייסילם"ת כלע"ז , Aisselle (מלסלס) ·

מַלְכוּתָא וְאִם־שִׁבְיָ צַדִּיק יִמָּלֵט׃
(כה) כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה גַּם־שִׁבְיָ
גִבּוֹר יִקָּח וּמַלְקוֹחַ עָרִיץ יִמָּלֵט
וְאֶת־יְרִיבֵךְ אָנֹכִי אָרִיב וְאֶת־
בָּנַיִךְ אָנֹכִי אוֹשִׁיעַ׃
(כו) וְהַאֲכַלְתִּי אֶת־מוֹנַיִךְ אֶת־
בְּשָׂרָם וְכֶעָסִים דָּמָם יִשְׁכָּרוּן

קמץ בז"ק וירעו

מִגְבָּרָא עָרִי וְאִם דְּשָׁבוּ
זָכָאִין יִשְׁתֵּיזֵב׃ ת"א אֲמָרַת
יְרוּשְׁלֵם הָאֶפְשַׁר דְּיִתְנַסִּיב
מֵעֶשָׂו רַשִׁיעָא דַּאֲמִיר
עֲלֵיהּ עַל חַרְבָּךְ תִּחְיֵי
עָדָאָה דַּעֲדֵי מִנִּי וְאִם
שְׁבִיָא דְּשָׁבָא יִשְׁמָעֵאל
דַּאֲמִיר עֲלֵיהּ דְּצַדִּיקָא
הוּא יִשְׁתֵּיזֵב׃ (כה) אֲרֵי
כִדְנַן אֲמַר יְיָ אַף דְּשָׁבוּ
גִּבָּרִין אָתִיב וְדַעֲדוּ תַּקִּיפִין
אֲשֵׁיזֵב וְיָת פּוּרְעָנוּתִיךְ אֲנָא אֶתְפְּרַע וְיָת בְּנָךְ אֲנָא אֲפָרוֹק׃ ת"א אֲרֵי
כִדְנַן אֲמַר יְיָ אַף עָדָאָה דַּעֲדָא מִנָּךְ עֲשָׁו נָבָרָא יִתְנַסִּיב מֵנִּיהּ וְשִׁבְיָא
דְּשָׁבָא מִנָּךְ יִשְׁמָעֵאל גַּיוֹתָא דַּאֲמִיר עֲלֵיהּ עָרוֹד בְּאַנָּשָׁא יִשְׁתֵּיזֵב וְיָת
פּוּרְעָנוּתִיךְ אֲנָא אֶתְפְּרַע וְיָת בְּנָךְ אֲנָא אֲפָרוֹק׃ (כו) וְאֶתֵּן יָת בִּסַּר דַּהֲווֹ מְנַן
לַיִךְ מֵיכַל לְכָל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּכְמָא דְּמִתְרַעֵן מֵחֲמַר מְרִית בֵּן חַיַּת בָּרָא

מרמחון

ר ש"י

מלכות שביו של צדיק׃ (כה) ואת יריבך. ועם מריבך הכתוב מדבר׃
(כו) והאכלתי את מוניך ׳ הכתוב מדבר. מוניך לשון על תומו (ויקרא כ"ה) תומאת
דברים המקנחים לתוך גרגותיהם׃ וכעסים. מתק יין׃ דמם ישכרון. כן יסכרון
מדמם תוכם הרגילים לשתות דם ומי הם אלו עוף השמים כן תרגם יונתן׃

מדוע

ב א ו ר

לויב הכתבי נפיו מאר שאל, לו נתם סתם ידבר, מאר יסתפקו בדבר לאמר: מיך יוקח
השלכות מיד הגבור? שבוי צדיק, שבוי של צדיק, ר"ל קניינו מאר נתנם ממנו ס"י
הכתבי. ונע הם השמיכות על הספוג, ונפשוק שלאחריו, שבוי גבור על הפיגל, השבוי
מאר שבא שבור, וזה הוא מסורת השמיכות בלשון ערבי, כילוע. (כה) יריבך,
תאר למתנגד, ר"ל מאר יריב מאך. ואולי נחסרים יו"ד כרבוי והלשון יְרִיבֵיךְ, כמו
(תהלים ל"ה ג') ריבה ס' את יריבי. ואלת נ"ב דעת רש"י. (כו) מוניך, מוגזיך הכתבים
כמו ולא יוכו עוד את נגשיהם עמי (יחזקאל מ"ה). בשרם, על דרך מים שאר זרועו
יאכלו (למעלה ט'). וכעסים, יין מתוק.

מִדְּמָהוֹן תִּתְרַעֵי וְיֵדְעוּן כָּל
בִּסְרָא אֲרֵי אֲנָא יְיָ פָּרְקִיךְ
וּמְשֵׁיזְבִיךְ תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב:
נ (א) כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֵיכָא
הֵיא אִגַּרְתָּא פְּטוֹרִין
דְּיַהֲבִית לְכְנִשְׁתְּכוֹן אֲרֵי
אִתְרַחֲקַת אוֹ מַן גְּבַר
דְּלֵיהּ חוֹבָא קְדָמַי דְּבַבְנִית
יַתְכוֹן לֵיהּ הָא בְּחוֹבֵיכוֹן
אִזְדַּבַּנְתּוּן וּבְמֶרְדֵיכוֹן
אִתְרַחֲקַת כְּנִישַׁתְכוֹן:
(ב) מָא דֵין שְׁלַיחַת נְבִיֵּי
וְלָא תָּבוּ אִתְנַבִּיאוּ וְלָא
קַבִּילוּ הַאִתְקְפָרָא
אִתְקְפָרַת גְּבוּרְתִּי
מִלְּמִפְרַק וְאִם לֵית קְדָמַי
חַיִל לְשֵׁיזָבָא הָא
בְּמָזוּפִיתִי אַחֲרִיב יַמָּא
אָשַׁוִּי נַהֲרִין מַדְבְּרָא יְסָרוּן נוּנֵיהוֹן מִבְּלִי מַיָּא
אלביש
ויטותון

תולדות אהרן אי זה ספר סנהדרין י"ח ק"כ: מדוע באתי בלטוש ל' ו':

ר ש"י

נ (ב) מדוע באתי. להתקרב אליכם ואין אתם מכם פונה אלי: (ג) אלביש שמים

באור

נ (א) אי זה ספר, אי זה ספרי שלחתיה לה, ר"ל נראה לה מפני מה שלחתיה, שלא היתה בעבור הפשע, כמו שאמר ירמיה (פס ו') ותרע כי על כל גבוה וגו' ספר נפשה מהבית ישראל שלחתיה ותתן לה ספר כריתותיה אליה ולא ירצה, וכן דברי יחזקאל: ובפשעיכם שולחה אמכם. אמכם, כנס כל ישראל בפה אחת, ובפרט בפה בניה. מכרתי, בעבור כהוב שהגע שנפה ממני, וכן (מ"ב ד') ובנותיה נגע לקחת שני ילדי לו לעבדים. (ב) מדוע, מוסב למעלה, שאמר הן בעונותיכם נמכרתם, כי מדוע באתי, ולא היה אים להוב אלי. תבאש דגתם, קבוצת שרצים תגאה מחסרון שמים,

כי

(ג) אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם: (ד) אֲדֹנָי יְהוִה נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים לָדַעַת לַעֲוֹת אֶת־יָעֵף דָּבָר יָעִיר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמַע כַּלִּמּוּדִים: (ה) אֲדֹנָי יְהוִה פָּתַח לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא נָסוֹגְתִּי: (ו) גֵּוִי נָתַתִּי לְמַכִּים ולחיי

וַאֲנָא לָא סְרֵיבִית לַאֲחוֹרָא לָא אִסְתַּחֲרִית: (ו) גַּבֵּי יְהַבִית לְמָחַן וְלִסְתַּי

וימותון בְּצָחוּתָא: (ג) אֲכַסֵּי שְׁמַיָּא כִּדְכַּבְלָא וְכִסָּקָא אֲשַׁוֵּי כְּסוּתְהוֹן: (ד) יְיָ אֱלָהִים יְהַב לִי לְשַׁן דְּמַלְפִין לְהוֹדָעָא לְאַלָּפָא לְצַדְּיַקָּיָא דְּמִשַּׁלְהַן לְפִתְנָמֵי אוֹרַיְתָא חוּכְמָא בְּכֵן בְּצַפַּר בְּצַפַּר מַקְדִּים לְשַׁלָּחָא נְבִיאוֹהִי מָאִים יִתְפַּתְחַן אוּדְנֵי חַיְבָיָא וְיַקְבְּלוּן אוּלְפָן: (ה) יְיָ אֱלָהִים שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה

תולדות אהרן אלביש שמים עם ס' נ"ט:

ר ש"י

שמים. נגע בשמים כשאני נפרע מן הרשעים: (ד) נתן לי לשון לימודים. יעמיס סיס אומר ה' שלחני ונתן לי לשון הרגוי ללמד כדי לדעת לעות את העייפים ולמשים לשמוע את דברי הקב"ה: לעות. מנחם חיברו בהלוקה את לעשות לפ' (תהלים קי"ט) לקבוע להם עתים: יעיר לי אזן. מעורר את אזני ברוח קדשו: לשמוע כלימודים. כשמעם הלימודים בהמת והנכוחה: (ה) פתח לי אוזן. ושמיעני את מי שאלה (לעיל ו') שלחתי את עמוס וסיו קורין אותו שמוליה שלחתי את מיכה כו' כדאיתא בשמיקחא דנחמו נחמו: ואנכי לא מריתי. מלילך בשליחותו ולא נסוגותי אחור אלא ועשיר הגני שלחני (שם): (ו) גוי נתתי למכים. הוא אמר לי יעמיס בני

סרגניס

באור

כי תמות בלמע ותבלם. (ג) קדרות, שחשך על העבים, ויש על קדרות השמש, שאחר תקדר כולם בחלי היום, וכאילו שק כסותם, בעבור שסוע אחור (בן עזרא). (ד) למודים, תואר שמש, ושניהו רגילות לשון, כמו (ירמיה ג') למוד מלכר. לעות, לדעת שמשרשיו מן עת, ר"ל לדבר דבר בעתו, ורמוי לתרגם (רמז מיך ווייספ לייסנאמפם זו רעדען מיט דעם פרוימשפעטען). מוסב עת לשון זמן שרשו עתת, כי בכתי יצוע נדגש. ואיך יאמר לעות בנחי ע"ו. ונם חבור שפעל לעות עם מלת דבר, ר"ל לעות דבר את יעף, הוא קלת קשה. וסיכון כדעת בעל אומר שהרשים שהוא לשון חזוק, ושערו לחזק ולעורר את היעף בדברים ונם ענין עצה בערכי עזרא ושמיכה. בלמודים, כתלמיד, כי שניהם הוא תלמיד לשם (הכ"ל). (ה) לא מריתי, מלשת

בשליחותי

לְמַרְטָן אַפַּי לָא מַסְרֵית מֵאַתְבְּנָעוּ וְרוֹק :
(ז) וְיָיָ אֱלָהִים סָעִיד לִי עַל כֵּן לָא אִתְבְּנֵעִית עַל כֵּן שַׁוִּירִתִּי אַפַּי תַּקִּיפִין כְּטִינָרָא וְיָדַעְנָא אֲרֵי לָא אֶתְבְּהֵית :
(ח) קְרִיבָא זְכוּתִי מַן יְדִין עִמִּי נְקוּם כַּחֲדָא מַן בְּעֵיל דִּינִי יִתְקְרֵיב לְוָתִי: (ט) הָא יְיָ אֱלָהִים סָעִיד לִי מַן הוּא דִּי יְחַיְבִינַנִי הָא כוּלְהוֹן כְּלְבוּשָׁא דְּבְלִי וְכָעָשָׁא אָכֵיל לֵיהּ:(י)(אָמַר נְבִיָא עָתִיד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמֶהֱוֵי אָמַר לְעַמְמַיָא) מַן בְּכוֹן מְרַחֲלַיָא דַיְיָ דִּי שָׁמַע בְּקַל עַבְדֵּיהּ נְבִיָא דַּעֲבַר אוֹרַיְתָא בְּעָקָא בְּגִבַּר דְּמַהֲלַךְ בְּקָבְלָא

ולית

לו

תולדות אהרן מי בכם כתכוף ס' :

ר ש"י

סרגיס סס נכי מרמניס סס על מנת סלא מכעס עליסס לסרסני לו על מנת כן :
(ז) וה' אלהים יעזר לי . סס יקומו עלי : (ח) קרוב מצדיקי . סקב"ס קרוב לי לזכותי נדין : (ט) עש . מולעת סכגדים : (י) בקול עבדו . נקול סנביאים : אשר הלך

מסכים

באור

פמליותי ולדבר נסמו , ולסעיר לת סעס לסחמין בגאולתו , לף כי סכוני ומרעו לת סער זקני , וסכלימוני וירקו בפני . ונלמד כסחוס מן סמפורש , מס שעשו לנביא , נכשרו לסס כגאולס מסעדר פמונתס בו , וירמיס סנביא לעד . (ו) למרסים , סמוקריס סער לתי וזקני . (ז) יעזר לי , כמעס , כי כסס יקיים כל דברי נבואתי (הב"ל) . (ח) קרוב מצדיקי , מדברי ירמיס נלמד , שגס לנביא סוס קרס כמוסו , שסיו מלבי דורו תולקים עליו . (ט) כלם , ללס שמרשיעים לותי בפס , כלס כגנד יבלו ויאבדו . עש , תולעת מכלס סגגדים . (י) מי בכם , לתרי שגוי נתתי למכיס , ולדבי מלסיס יעזר לי , שגס כל מי שיש בכס ירא ס' , ישמע בקול עבדו . שומע , במקום ישמע . אשר הלך ,

לף

לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וְיִשָּׁעֵן בֵּאלֹהָיו: (יא) הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת לְכוּ ו בְּאוֹר אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם מִיָּדִי הָיְתָה־זֹּאת לָכֶם לְמַעֲצֵבָה תִּשְׁכָּבוּן:

נא (א) שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי יְהוָה הַבִּיטוּ אֶל־ צור

וְלֵית זְהוֹר לֵיהּ מִתְרַחֵץ בִּשְׁמָא דַּיְיָ וּמִסְתְּמִיךְ עַל פּוּרְקָנָא דֶּאֱלָהֵיהּ: (יא) (מְחִיבִין עַמְמַיָּא וְאָמְרִין קֳדָמוֹהִי רְבוֹנָא לָא אֶפְשַׁר לָנָא לְמֶעְסַק בְּאוֹרַיְתָא אֲרֵי כָּל יוֹמָנָא אִתְגְּרִינָא דִּין עִם דִּין בְּקָרְבָא וְכַד נְצַחְנָא דִּין לְדִין אוֹקִידְנָא בָּתֵּיהוֹן וְשִׁבְיָנָא טַפְלְהוֹן וְנִכְסֵיהוֹן וּבַהֲדָא גַוְנָא שְׁלִימוּ יוֹמָנָא וְלָא אֶפְשַׁר לָנָא לְמֶעְסַק בְּאוֹרַיְתָא מְתִיב קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וַאֲמַר לְהוֹן) הָא כּוּלְכוֹן מְגָרַן בְּאֶשְׁתָּא מַתְקְפֵי חֶרֶב אֲזִילוּ פִּילוּ בְּאֶשְׁתָּא דְּגָרִיתוּן וּבְחַרְבָּא דְּתֶקִיפְתּוּן מִמֵּימְרִי הֲוַת דָּא לְכוֹן לְתַקְלוּחְכוֹן תְּתוּבוּן:

נא (א) קַבִּילוּ לְמֵימְרִי רָדְפֵי קוּשְׁטָא דְּבָעַן אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ אִסְתַּכְּלוּ

תולדות אהרן למעצבה כמוכות י"ב ק"ד: הביטו יכמות ו' ס"ד. מקדש שער ע"ז פ"ג: די

רש"י

חשבים. ספי' נרס נמס עלין: יבטח בשם ה'. כי טוב ילילנו: (יא) הן כולכם. שאיכם מוממים בקול נביאיו: קודחי אש. עברתי עליכם: מאזרי זיקות. מחזיקי זיקות כן נלין ונחלי אש כמזרקין בקלע ויש לו דוגמא בלשון מדמי זיקוקין דמר ק וכך זיקתא פסיק לן: לכו באור אשכם. לפי דרככם מלקו: מידי. תמא נמולכם זאת לכם:

באור

אף אם לפעמים טולך בתופן סלרות, ואין מוגס ותקוס לנגד עיניו, יבטח בה', ומוא יסיס אור לו, וילילנו מכל רע. (יא) הן כלכם, סנוסת בה' חסד יסובבנו, אבל אתם, המקדיחים אש המריבה, ותפילו זיקי לסבה מנחלי המנס, לסבעים ולמרר רוח נביאי אלהים, לכו גם אתם אשכם, בלהבת אשר בערתם! ס' כלדיק חרץ משפטכם, לסביא עליכם נרס ונוקס. מאזרי זיקות, מחזיקי זיקות, כאלו סס נאזרים בהן. למעצבה, מלשון עצב ומכל.

נא (א) שמעו אלי, אל לדבר עם סטובים, המתמידים בדברי סנביא. צור, כוונתו

על

צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל־מַקֶּבֶת בּוֹר
נֻקַּרְתֶּם: (ב) הַבִּיטוּ אֶל־אַבְרָהָם
אֲבִיכֶם וְאֶל־שָׂרָה תְּחוֹלְלְכֶם כִּי־
אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ
וְאַרְבֵּהוּ: (ג) כִּי־נִחַם יְהוָה צִיּוֹן
נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם
מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־
יְהוָה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ
תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: ° (ד) הַקְשִׁיבוּ
אֵלַי עַמִּי וּלְאֻמִּי אֵלַי הַאֲזִינוּ

ע"כ דגש אחר שור"ק כי

תרגום

דִּי בַחֲצִיבָא מְטִינָרָא
אִתְחַצַּבְתּוּן וְכִפְסוֹלָא
דְמִגּוֹב רֵיקָן אִתְפְּסִלְתּוּן:
(ג) אִסְתַּכְּלוּ בְּאַבְרָהָם
אֲבוּכוֹן וּבְשָׂרָה
דְאַעְדְיַאֲתְכוֹן אֲרֵי חַד
הֲוָה אַבְרָהָם יְחִידַי
בְּעַלְמָא קְרֵיבְתֵּיהּ
לְפוּלְחָנִי וּבְרַכְתֵּיהּ
וְאַסְגֵּיתֵיהּ: (ג) אֲרֵי עָתִיד
יְיָ לְנַחָמָא צִיּוֹן לְנַחָמָא
כָּל חָרְבָתָהָא וְיִשַׁוֵּי
מַדְבְּרָהָא כְּעֵדֶן וּמֵישְׁרָאָה
כְּגִנְתָא דַיְיָ בֵּיעַ וְחֶדְוָא
יִשְׁתְּכַח בָּהּ מַעֲלֵי תּוֹדָתָא
וְקָל דְמְשַׁבְּחִין: (ד) קַבִּילוּ לְמֵימְרִי עַמִּי וּכְנִשְׁתִּי לְפוּלְחָנִי אֲצִיתָא אֲרֵי

תולדות אהרן כי אחר עקדם סמר כ"ף: אוריתא

ר ש"י

נא (א) אל צור חוצבתם. ממנו: ואל מקבת בור. סמוכין וחולנין הם אל תסורות אסר מוקדמם הם. מוקדמם לשון נקרת הצור (שמות ל"ג) כמו יקוש עורבי נחל (משלי ל') ומי המה הוא אברהם אביכם ושרה אסר חוללתם אסר ילדתכם לשון כי הלה גם ילדה (לקמן ס"ו): (ב) תחוללכם. אסר ילד אתכם: כי אחד קראתיו. כי אחד היה ימידי בארץ כנען אסר כגליתיו אם מארצו וממולדתו. קראתיו רביתיו וגדלתיו לשון קריאי העדה (במדבר ג') וכאם אמנם היה יחיד וגדלתיו כן תגדל אתכם אתם ימידים לי: (ג) וערבתה. לף הוא לשון מדבר כמו בארץ ערבה ושומה (ירמיה ג') אלא שהערבה כבר היה הוא ושומרונה

באור

על אברהם. מקבת בור נקרתם, כוונתו על שרה. נקרתם, מן המיני המנמים שהם חנקר (במדבר י"ז), לשון חפירה וכריה. (ב) תחוללכם. תחולל אתכם, ענין גמקום עתיד, ועניני הולדה, כמו (תהלים ק"ל) כן בטן חוללתי. אחד, היה אחד היה בעת שקראתיו, ר"ל בחתי מעם, ואחר כן ברכתיו והרבתיו, והיה לעני גדול ועצום, וכאשר עשיתי זאת עם אביכם, כן אעשה עם ציון. (ג) כי נחם, אלת כי כמו כן, כדרכו לפעמים, ופעם נחם כמו ירחם. וזכר ציון, כי היא עיקר

כִּי תוֹרָה מֵאִתִּי תֵּצֵא וּמִשְׁפָּטִי
לְאוֹר עַמִּים אַרְגִּיעַ: (ה) קָרוֹב
צִדְקִי יָצָא יִשְׁעִי וּזְרֹעַי עַמִּים
יִשְׁפֹּטוּ אֵלַי אִיִּים יְקַוּוּ וְאֶל־זְרוֹעִי
יְיַחֵלוּן: (ו) שְׂאוּ לַשָּׁמַיִם עֵינֵיכֶם
וְהַבִּיטוּ אֶל־הָאָרֶץ מִתַּחַת כִּי־
שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ וְהָאָרֶץ
כַּבֶּגֶד תִּבְלֶה וְיֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹ־כֵן
יְמוּתוּן וִישׁוּעָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה
וְצִדְקָתִי

אוֹרַיְתָא מִן קֳדָמַי תִּפּוֹק
וְדִינִי פְּנֵיהוֹר לֵיהּ עַמְמִין
אָגַלִי יִשְׁתַּבְּחוּן: (ה)קְרִיבָא
זָכוּתִי נְפַק פּוּרְקָנִי וּבְתֻקְפִּי
דְּרַע גְּבוּרְתִּי עַמְמַיָּא
יִתְדָּנוּן לְמֵימְרִי נְגָן
יְסַבְּרוּן וְלִתְקוֹף דְּרַע
גְּבוּרְתִּי יְכַהֲרוּן: ו) זְקוֹפוּ
לִשְׁמַיָּא עֵינֵיכוֹן וְאִסְתַּבְּלוּ
בְּאַרְעָא מִלְּרַע אֲרֵי שְׁמַיָּא
כִּתְנָנָא דְּעָדֵי כֵּן יֵעָרוּן
וְאַרְעָא כִּכְסוּתָא דְּבָלְיָא
כֵּן תִּבְלֵי וְיָתְבָהָא אַף אִינוּן
הָכֵן יְמוּתוּן וּפוּרְקָנִי לָעָלַם
יהי

ר ש ״ י

והורגה: תודה. קול הודיה: (ד) כי תורה מאתי תצא. לכלי נביאים תורה הוא ומשפטים הופן להיות מרגוע ומניחה לעמים אשר תאסוף להם שפה ברורה לעובדני: ארגיע. מניח: (ה) וישפוטו. ייסרו יונתן״ת נלע״ד): (ו) שמים כעשן נמלחו. לבלות שבשמים נמלחו נתבלו כמו (ירמיה ל״ח) בלוי הסהבות והמלחים בגד הנשחת. ל״ת נמלחו נתבלבלו לשון מלחי הים שמבלבלין המים במשוטות מנסיני הספינה וכן ממולח מיטור קודם (שמות ל״ה): וישועתי. הרשעים: וישועתי. לנדיקים לעולם תהיה. ד״ת שמים ואדץ ממש וכה שתרוטו שלו עיניכם והביטו אל השמים ואל האדץ ורלו כמה הם חזקים ובריאים ומע״ם כן יבלו ולדקתי וישועתי יהיו לעולם קיי

ב א ו ר

שמלכות. (ד) עמי, מאמר הפה נפי הנביא, להטות את לב ישראל אליו. ולאמי, אין לו חבר בכתוי יחיד, ולא נמלא בשמיות ולא בכתוי הרבוי. והגרשם כדעת המבחרים שהקריאם שיא אל כל העמים ולאומים, וחסר מ״ם הרבוי. ארגיע, מניח (רש״י), וכן פירשו הרמב״ע והרד״ק, ועל פיהם מתורגם. (ה) צדקי, כמו יפעי, וכן (למעלה מ״ה ח׳). (ו) נמלחו, ענין בלוי וספסד, כמו (ירמיה ל״ח) ובלוי מלחים, וגם בלשון הערב יורם שורש מלח על קריעה והשחתה. כמו כן, לדעת המפרשים שנמשכו אחר הכשדי, נכפלה מלת הדמיון להפלגה, והרגומו (סבטן יז). אבל מלבד שהחזור בשני בן, הוא זר בלשון, גם המליצה היא מלוכה מאד. והנכון כדעת הקלת מחכמי הערבים שמלת

1) יונתן״ת בלע״ז, Iustice, (רוח בהפרשנות, ניכטיגונג).

יְהֵי וְזָכוּתִי לָא תִתְעַכַּב :
(ו) קַבִּילוּ לְמֵימְרִי יְדָעֵי
קוּשְׁטָא עַמָּא דְאוֹלְפָן
אוֹרָיְתִי בְּלִבְּהוֹן לָא
תְּרָחֲלוּן מֵחִיסּוּדֵי בְּנֵי
אֱנָשָׁא וּמֵאִתְרַבְרְבוּתְהוֹן
לָא תִתְבְּרוּן : (ח) אֲרֵי
כִּלְבוּשָׁא דְּאָכִיל לֵיהּ
עָשָׁא וּכְעַמְרָא דְּאָחִיד
בֵּיהּ רוּקָבָא וְזָכוּתִי לַעֲלַם
תְּהֵי וּפוּרְקָנִי לְדָר דָּרִין :
(ט) אִתְגְּלָא אִתְגְּלָא לְבָשִׁי
תְּקוֹף גְּבוּרָא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְגְּלָא כְּיוֹמֵי קֳדָם דָּרָיָא
דְּמַלְקָרְמִין הֲלָא בְּרִילָךְ
כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּבָרִית

וְצִדְקָתִי לֹא תֵחָת : (ו) שִׁמְעוּ
אֵלַי יֹדְעֵי צֶדֶק עַם תּוֹרָתִי
בִּלְבָבָם אַל־תִּירְאוּ חֶרְפַּת אֱנוֹשׁ
וּמִגִּדֻּפֹתָם אַל־תֵּחָתּוּ : (ח) כִּי
כַבֶּגֶד יֹאכְלֵם עָשׁ וְכַצֶּמֶר יֹאכְלֵם
סָס וְצִדְקָתִי לְעוֹלָם תִּהְיֶה
וִישׁוּעָתִי לְדֹר דֹּרִים : (ט) עוּרִי
עוּרִי לִבְשִׁי־עֹז זְרוֹעַ יְהוָה עוּרִי
כִּימֵי קֶדֶם דֹּרוֹת עוֹלָמִים הֲלוֹא
אַתְּ־הִיא הַמַּחֲצֶבֶת רַהַב
מְחוֹלֶלֶת תַּנִּין : (י) הֲלוֹא אַתְּ־

היא

גְּבָרְיָא שֵׁיצֵיתִי פַּרְעֹה וּמַשְׁרְיָתֵיהּ דַּהֲווֹ תַקִּיפִין כְּתַנִּינָא : (י) הֲלָא בְּרִילָךְ

בנשתא

תולדות אהרן שמעו אלי עקיבי מ"ד פ"ד :

ר ש"י

כדי שלדקתי בריאה וחזקה יותר ממס : (ח) עש ושם . מיני תולעים הם : (ט) עורי עורי , תפלת הגביא היא : רהב . מלרים שכתוב בה רהב הוא שבת (למיל ל') : מחוללת .

לשון

באור

שמלת בן שוע סיחיד מן בְּגָדִים (שמות ח') , ושמלת בְּגָדָם שכמעט שם שוע שם הקנוץ . ו"ל שהכם גשמיים בשכר מלים שלו : (מיכ מרט ושהר קלייבר פשפעירליך שפשבערפר מיקקען דען דען וועפיגען גשפכדען פניפטנים . פערגלייבע פחילק מיך ושבען מקוים) . (ו) תרפת אנוש , שבשליים ושער שכשדים שכשבו שם (בן עזרא) . (ח) סס , שוע שחי עש , וכערבי יקרא סוס (רד"ק) . ושוע שרץ שאוכל ומכלס בגדי למר . (ט) המחצבת , שתר חנפס שת מלרים כחוגב עליס וחבריס , וכן (סוסע י') על כן חלנתי בגביאים . רהב , זס מלרים , וכן (תסלים פ"ז) מזכיר רסב ובבל (שם) . מחוללת , לשון סרינס מן חלל מרב , וכן (יחזקאל כ"ח) ניד מחללך , ר"ל שסורגיס מותך , "מחללי חרב (שם ל"ב) , וכבר שם ע"ל נחי ע"ו כמו סובב , ושם ע"ל שסלמים . ולר"ע ענין חיל ובשלה , ושרשתון ברשם יותר , כי הוא דומה בענינו אל שמחצבת , וכן פירש"י . תנין , גס זס משל על

הִיא הַמַּחֲרֶבֶת יָם מֵי תְהוֹם רַבָּה הַשָּׂמָה מַעֲמַקֵּי־יָם דֶּרֶךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִים: (יא) וּפְדוּיֵי יְהוָה יְשׁוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּן נָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: (יב) °אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֲמְכֶם מִי־אַתְּ וַתִּירְאִי מֵאֱנוֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן: (יג) וַתִּשְׁכַּח יְהוָה עֹשֶׂךָ נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיֹסֵד אָרֶץ וַתְּפַחֵד תָּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמֵּצִיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהַשְׁחִית וְאַיֵּה

חמת אספרת שפטים א' בקמץ

חֲדִירָא כָּל יוֹמָא מִן קֳדָם חֵמַת מְעִיקָא כְּמָא

היא ר ש"י

לשון הרג מלך: תנין. פרעה: (יא) ופדויי יי ישובון. לשון תפלה ומוסב על עורי עורי: (יב) מי את. כת לדיקים כמותך ומלאם זכיות למה תיראי מאדם שהוא סופו למות: (יג) ותשכח את ה' עושך. ולא נמצאת עליו: המציק. הכשדים המצעדים

באור

מצרים הוא על פרעה, וכן (יחזקאל כ"ט) התנין הגדול. (י) המחרבת ים, עין תורב ויובש, ורומז על בקיעת יס סוף. מי תהום, המחרבת מי תהום רבה. דרך, שאר שהיה עומק היס לסיות בו דרך, שיעברו בו ישראל, שנאמר ממצרים. (יא) ופדויי ה', כן יסדם ס' את נולי ליון, וישובו מבבל לארלם. ישיגון, הוי"ן נוספת ועין (למעלה ל"ה י'). (יב) מנחמכם, רבים, כענד הפרעים. מי את, כענד הכשדים. חציר ינתן, די כעסכת חמיב (הכשדי). ותשכח כ"ף הדמיון. ר"ל שכוח נתון בעולם כחציר הזה, שאר ימות ויבש. (יג) ותשכח, שכחת להשען על ס' בוראך. ותפחד, כל

הֵיא חֲמַת דְּמְעִיקָא :
(יד) מוֹחֵי פּוּרְעָנָא
לְאִתְגְּלָאָה וְלָא יְמוּתוּן
צַדִּיקַיָּא לְחַבָּל וְלָא
יַחְסְרוּן מְזוֹנֵיהוֹן: (טו)וַאֲנָא
יְיָ אֱלָהָךְ דְּנָזִיף בְּיַמָּא וְהָמָן
גַּלּוֹהִי יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ :
(טז) וְשַׁוֵּיתִי פִּתְגָמַי נְבוּאָתִי
בְּפוּמָךְ וּבְטַלַּל גְּבוּרְתִי
אַגָּנִית עָלָךְ לְקָיָמָא עַמָּא
דַּאֲמִיר עֲלֵיהוֹן דְּיִסְגּוֹן
כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּלְשַׁכְלְלָא

חֲמַת הַמַּצִּיק : (יד) מְהַר צֹעֶה
לְהִפָּתֵחַ וְלֹא־יָמוּת לַשַּׁחַת
וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ : (טו) וָאֲנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ
גַּלָּיו יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ :
(טז) וָאָשִׂם דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי
כְּסִיתִיךָ לִנְטֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסֹד
אָרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי אָתָּה :

קמץ בו׳ק התעוררי

כְּנִשְׁתָּא דְּאָמִיר עֲלֵיהוֹן דְּיִסְגּוֹן כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא וּלְמֵימַר לִדְרָיְרִין בְּצִיּוֹן עמי

תולדות אהרן מהר צועה כרכום ע׳ כ״ו . פסחים י״ד קי״ח : רוגע הים עם : ובצל ידי תגיגה ח׳ ס׳ . סנהדרין י״ח ל״ע :

ר ש ״ י

כמעברים בכס : כאשר כונן ׳ כזמן : ואיה חמת המציק . מהר בא ומינו : (יד) מהר צועה להפתח . לועס לשון דבר העומד להיות נירוק כמו שאומר במועד שרימהו הנכיח ליין (ירמיה מ״ח) המקט אל שמריו ולא סורק מכלי אל כלי ונאמר שם ושלחתי לו לועסים ונעשהו וכליו יריקו . ד״א מהר לועס לותו המויב הכשדי המליק שכות עכשיו חגור מתניס חלוץ כח ימהר להפתח ולהיות חלש . לועס . מוגר כמו (לקמן ס״ג) לועס ברוב כחו : ולא ימות . המסור בידו לשחת אבל הלשון רשאון מדרש אגדה טוב בפסיקתא רבתי : (טו) רוגע הים . לשון עורי רגע (איוב ז׳) פרונל״ה בלע״ז[1] : (טו) לנטוע שמים . לקיימה עמה דאמיר עליהון דיסגון ככוכבי שמיא : וליסוד ארץ . ולשכללה

באור

ככל עת תפחד מפני חמת המציק , כאשר מכין ומזמין עלמו להשחיתך . ואיה חמת המציק , הלא מהר בא ומינו , ומ״כ למה תפחד ממנו ? . (יד) צועה , עכין כפיפה , ומזה תואר לאסור , הכפוף מכובד הכבלים , ושעורו , ימהר להפתח מאסוריו , ולא ימותו לשחת , לכלה במאסר , ר״ל אלא יעמוד שם עד שיומת לשחת , וגם לא יחסר לחמו ולא ירעב שם . (טו) רוגע , כמשמעו , לשון פשקט ומנוחה , ר״ל משקיט הים מזעפו , אחרי שמתו גליו . (טז) ואשים דברי , מאמר כולל אל הנביא . לנטוע שמים , לפי שהשמים נקראים ע״כ אהל , לכן נופל עליהם הפעל נטע , ומינו גם לשון נטיעה וזריעה , לק

תקיעת

1) פרונל״ה בלע״ז , Fronce, (מר רובינזון , ניתם נוסחאתן , כאשוך רים שבערשובא רשם משברשם) .

(יז) הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלַ֗͏ִם אֲשֶׁ֤ר שָׁתִית֙ מִיַּ֣ד יְהוָ֔ה אֶת־כּ֖וֹס חֲמָת֑וֹ אֶת־קֻבַּ֣עַת הַכּ֔וֹס הַתַּרְעֵלָ֖ה שָׁתִ֥ית מָצִֽית׃ (יח) אֵ֣ין־מְנַהֵ֗ל לָ֚הּ מִכָּל־בָּנִ֣ים יָלָ֔דָה וְאֵ֣ין מַחֲזִ֔יק בְּיָדָ֖הּ מִכָּל־בָּנִ֥ים גִּדָּלָֽה׃ (יט) שְׁתַּ֣יִם הֵנָּ֔ה קָרְאָתְיִךְ֙ מִי֙ יָנ֣וּד לָ֔ךְ הַשֹּׁ֖ד וְהַשֶּׁ֑בֶר וְהָרָעָב֙ והחרב

וְהֶחָרֶב וַכַּפְנָא וְחַרְבָּא

לית

עַמִּי אַתּוּן׃ (יז) אִתְרַבְּאִי אִתְרַבְּאִי קוּמִי יְרוּשְׁלֵם דְּקַבֶּלְתְּ מִן קֳדָם יְיָ֗ יָת כָּסָא דְּחֵימְתֵּיהּ יָת פִּילֵי כָּסָא דִּלְוָטָא שְׁתִית אַעֲרִית׃ (יח) לֵית דְּמְנַחֵם לָהּ מִכָּל בְּנִין דִּילֵדַת וְלֵית דְּמַתְקֵיף בִּידָהּ מִכָּל בְּנִין דְּרַבִּיאַת׃ (יט) תַּרְתֵּין עָקַן אָתָאָה עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם לָא יְכֵילִית לְמֵיקַם כַּד אַרְבַּע יְתוּן עֲלָךְ בִּיזָּא

ליה

ר ש ״ י

ולשכלול כיוצא דתמיר עליון דיסגון כמפרש דתרעלה: (יז) קבעת. ת״י פילי והוא שם כוס. ולי נראה קבעת לון המרירים הקבועים בתחתית הכלי ומלית יורד עליו כמו שנאמר המרים ימלו (תהלים ע״ה): התרעלה. הוא משקה המעמעם ומתיש כח האדם כחמור וקשור ומעוטף כמו הכרוכים הרעלו (נחום ג׳) והשדות והרעלת (לעיל נ׳) שהוא לשון עיטוף וכמסכת שבת מדיות רעולות מין סרבל יפה להתעטף. תרעלה. לינטומיסמנ״ט בלע״ז[1]): מלית. מנוסטי״ר בלע״ז[2]): (יט) שתים הנה קראתיך. לרות כפולות שתים שתים: מי אנחמך. מי יכיל לך לנחמך ולומר לך

לומס

באור

תקיעת כיתדות בארץ, והוא כמו לנעות, וכן (דניאל י״ג) ויעט אפלי אפדנו. וסמעס שעל ידי הגבית תביא לארץ יסודם מיוסדת מחדש. (יז) קובעת, לשון המפרשים המרירים אשר ניסוד הכלי. וכשדי תרגם פילי כשם הלועג, ותרגם בספל מדירים, בפילי נגריא. ותחריו כמשך סחבת גמזמיום, ואמר שהוא כמו כוס קובע, וגרדף עם כובע ומגבעת. ובערבי נקרא חלל הפרחים קובעה, (בלומענקעלך). ויסיס קובעת כוס כפל ענין ע״ד מלילה. התרעלה, כמו (נחום ג׳) והמרוסים סרעלו, לשון מוט ורעדה כמו בארמית. (יח) ואין מחזיק, לא היה מי להחזיק בידה, שלא תפול לארץ, כי מכולם אפס כחה וממשלה. (יט) שתים, שני דברים, השוד והשבר מוסב על הארץ, והרעב

והחרב

1) לינטומיסמנ״ט בלע״ז, Entomissement, (ריש בפייבוש) entomir, (מיץ סוסטרענלפויסטן: בעפייבען).

2) מנוסטי״ר בלע״ז, Agouster: faire égoutter, (פיינע פייכטינקייט מרקאפט נוייטש וועגסטאפען; איר גאנץ פוימפוירפען).

וְהַחָרֵב מִי אֲנַחֲמֵךְ׃ (כ) בָּנַיִךְ
עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת
כְּתָאו מִכְמָר הַמְלֵאִים חֲמַת־
יְהוָה גַּעֲרַת אֱלֹהָיִךְ׃ (כא) לָכֵן
שִׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכֻרַת
וְלֹא מָיִן׃ (כב) כֹּה־אָמַר אֲדֹנַיִךְ
יְהוָה וֵאלֹהַיִךְ יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה
לָקַחְתִּי מִיָּדֵךְ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה
אֶת־קֻבַּעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־
תוֹסִיפִי לִשְׁתּוֹתָהּ עוֹד׃
(כג) וְשַׂמְתִּיהָ בְּיַד מוֹגַיִךְ אֲשֶׁר־
אמרו

תולדות אהרן לכן שמעי עניות ו' פ"ח:

תרגום

לַיִת דִּי מְנַחֲמִיךְ אֱלָהַיִן
אֲנָא׃ (כ) בְּנַיִךְ יְהוֹן
מְטַרְפִין רָטָן בְּרֵישׁ כָּל
שׁוּקָיָא כְּמְזַרְקִי מְצָדָן
מָלַן חֵימְתָא מִן קֳדָם יְיָ
מְוּפָיְתָא מִן קֳדָם אֱלָהִיךְ׃
(כא) בְּכֵן שְׁמָעִי כְעַן דָּא
מְטַלְטַלְתָּא דְּרַוְיָא מִן
עָקָא וְלָא מִן חָמָר׃
(כב) כְּדְנַן אָמַר רִבּוֹנִיךְ יְיָ
וֵאלָהִיךְ דַּעֲתִיד לְמֶעְבַּד
פּוּרְעָנוּת דִּין עַמֵּיהּ הָא
קַבֶּלִית מִן יְדִיךְ יַת כָּסָא
דְּלָוְטָא יַת פַּיְלֵי כָּסָא
דְּחֵימְתִי לָא תּוֹסִיפִין
לְמִשְׁתֵּהּ עוֹד׃
(כג) וְאֶמְסְרִינָהּ בְּיַד דַּהֲוֹו
מונן

ר ש"י

שמה פלונית היא לקמה דוגמתך: (כ) עולפו. לשון מיסות כמו (עמוס ח') תתעלפנה בתולות בצמא פסמי"ר בלע"ז[1]): כתוא מכמר. הפקר כחוח זה שנפל למכמר. חוח כמו ותלו וזמר (דברים י"ל): (כא) ושכורת ולא מיין. שכורת מדבר אחר שלא מיין: (כב) יריב עמו. מצר ידין דין עמו: (כג) מוגיך. שכבדים מניעך ומטלטלין

כמו

באור

ומתרגם על טעם. ינוד, יקוץ, כמו (חיוב ג') לנוד לו ולנחמו. מי אנחמך, חסר נ"ת, במי מנחמך, כי סלדם יתנחם, כלומר יאמרו לו, מה יקרה לך, כנר קרה לן לפלוני (בן עזרא). וכתרגי תרגם ליה די מנחמיך, כלומו כתוב מי ינחמך. (כ) עולפו, עין תפיסת שכחות ומחושים, כמו (יונה ד') ויתעלף. כתוא מכמר, כחוח שחוח שוכב במכמר, שלכדו אותו בו, ותוח היא כחיה במזרת בתורה (דברים י"ל), ותלו וזמר, בסיפור כתוריות, והוא שמור שנר, ומכמר היא שרשת, וכן (תהלים קמ"ח) יפלו במכמוריו רשעים (רד"ק), ולד"ת תלו הוא הוא מין נכי לו מין עזיז המוכנים בחרים (מייעד גאמפולען=קדער בערגינגאכטרט), כי טורחת תאי בערבי הוא מסירת המרוצה. (כב) ואלהיך יריב עמו, מצר יריב עמו ולקחת מטעם מיד שכשדים. (כג) מוגיך, מנזרת יגין

1) פסמי"ר בלע"ז, Pasmer : pamer, (פערשאנדסען).

אִמְרוּ לְנַפְשֵׁךְ שְׂחִי וְנַעֲבֹרָה וַתָּשֶׂימִי כָאָרֶץ גֵּוֵךְ וְכַחוּץ לַעֹבְרִים :

מְנָן לִיךְ דַּהֲווּ אָמְרִין לְנַפְשִׁיךְ אַמְאִיכִי וְנֶעְדֵי וְאַמְאֵיכְתְּ כְּאַרְעָא יָקְרִיךְ וַהֲוֵית כְּשׁוּק לְעָדָן :

נב (א) עוּרִי עוּרִי לִבְשִׁי עֻזֵּךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף יָבֹא־בָךְ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא :

נב (א) אִתְגְּלָא אִתְגְּלָא לִבְשִׁי תּוּקְפִיךְ צִיּוֹן לִבְשִׁי לִבּוּשֵׁי תּוּשְׁבַּחְתִּיךְ יְרוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְקוּדְשָׁא אֲרֵי לָא יוֹסְפוּן וְיֵעָרוּן בִּיךְ עוֹד עָרְלִין וּמְסַאֲבִין :

(ב) הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הִתְפַּתְּחִי מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ שְׁבִיָּה בַּת־צִיּוֹן : (ג) כִּי־כֹה אָמַר

(ב) אִתְנַפְּצִי מֵעַפְרָא קוּמִי תְּבִי עַל כּוּרְסֵי יְקָרָא יְרוּשְׁלֵם אִתְפְּסָקוּ חַנָּקֵי צַוְרִיכוֹן שְׁבִיָא כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן : (ג) אֲרֵי כְּרֵנַן אֲמַר יהוה

התפתחי ק׳

יי

תולדות אהרן התנערי ר״ס ד׳ ל״ג : כי כה אמר מגלס ג׳ כ״ד :

ר ש ״ י

כמו וסגס הסמון כמוג (שמואל י״ד) קרוסלי״ר בלע״ז) : שחי ונעבורה · על נניך : נב (ב) התנערי . פיסקור״ס בלע״ז) כמנער מת מעלית : קומי . מן סתרן מנזרת לסתרן תסב (לעיל ג׳) : שבי . על הכסא : התפתחי . הוי נתרת : מוסרי . קרינל״ס בלע״ז) : שביה . כמו שבויה : (ג) חנם נמברתם . על עסקי חנם סוף יגר

באור

יגון , וסוף מגזין מספיל , כמו (מיכה ג׳) כי ס׳ סונס (בן עזרא) . וכמדי קרא מוזן , כמו (למעלה מ״ס כ״ו) , וסוף סכון לפי מענין . שחי , כפוף עצמך למתחת בארץ , ונעבור עליך . כארץ , עמים נופך כארץ לפיות מדרס לכפדים , כי סגלת עולם .

נב (א) יוסיף , בת יוסיף ואחריו יבוא , כמו (שמואל ב׳ ג׳) אל תרבו תדברו גבוסה , וחסר אות ז״ן , וסוף דרך לחות בלעזין (בן עזרא) . (ב) התנערי מעפר , דמה יציבתם בגלות בגבל כמו שמתפלם בעפר ואמר , סתנערי מעפר , וקומי (רד״ק) . שבי , את ירושלים קומי מסתרן , ושבי על הכסא . מוסרי , חסר מ״ם סמוך , ממוסרי צוארך , כאלו עול מוסרים בצואר (סכ״ל) . וסמעם , את בת ציון סמבויה בגולה בבבל , סשיבי

1) קרוסלי״ר בלע״ז , Crousler : crouler, écrouler, (בפוופנבן , פרציסמרן , וינקמר חמרונספר רמ״ון) .
2) פיסקור״ס בלע״ז , Escure : écure-toi, (ריזיניג ריך) .
3) קריגל״ס בלע״ז , Corigiels, coreggiali : courroies, (ריס ריאמן) .

יְיָ מַגָּן אִזְדַּבְּנוּתוּן וְלָא
בְּכַסְפָּ תִּתְפָּרְקוּן: (ד) אֲרֵי
כְּרַנָּן אָמַר יְיָ אֱלָהִים
לְמִצְרַיִם נְחַת עַמִּי
בְּקַדְמֵיתָא לְאִתּוֹתָבָא
תַּמָּן וַאֲתוּרָאָה בְּלָמָא
אַנְסֵיהּ: (ה) וּכְעַן עִתִּידְנָא
לְמִפְרַק אָמַר יְיָ אֲרֵי אִזְדַּבַּן
עַמִּי מַגָּן עַמְמַיָּא דְּשָׁלִיטוּ
בְּהוֹן מְשַׁתַּבְּחִין אָמַר יְיָ
וּתְדִירָא כָּל יוֹמָא עַל
פּוּלְחָן שְׁמִי מְרָגְזִין: (ו) בְּכֵן
יִתְרַבֵּא בְּעַמְמַיָּא שְׁמִי
בְּכֵן בְּעִדָּנָא הַהִיא תִּידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא הוּא דְּמַלֶּלִית
וּמֵימְרִי קָיֵם: (ז) מָה יָאֲיָן
עַל טוּרֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל

רגלי

יְיָ מַגָּן אִזְדַּבְּנוּתוּן וְלָא
בְּכֶסֶף תִּתְפָּרְקוּן: (ד) אֲרֵי
כְּרַנָּן אָמַר יְיָ אֱלֹהִים
לְמִצְרַיִם נְחַת עַמִּי
בְּקַדְמֵיתָא לְאִתּוֹתָבָא
תַּמָּן וַאֲתוּרָאָה בְּלָמָא
אַנְסֵיהּ: (ה) וּכְעַן עִתִּידְנָא
לְמִפְרַק אָמַר יְיָ אֲרֵי אִזְדַּבַּן
עַמִּי מַגָּן עַמְמַיָּא דְּשָׁלִיטוּ
בְּהוֹן מְשַׁתַּבְּחִין אָמַר יְיָ
וּתְדִירָא כָּל יוֹמָא עַל
פּוּלְחָן שְׁמִי מְרָגְזִין: (ו) בְּכֵן
יִתְרַבֵּא בְּעַמְמַיָּא שְׁמִי
בְּכֵן בְּעִדָּנָא הַהִיא תִּידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא הוּא דְּמַלֶּלִית
וּמֵימְרִי קָיֵם: (ז) מָה יָאֲיָן
עַל טוּרֵי אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל

רש"י

יְיָ מַגָּן אִזְדַּבְּנוּתוּן וְלָא
בְּכַסְפָּ תִּתְפָּרְקוּן: (ד) אֲרֵי
כְּרַנָּן אָמַר יְיָ אֱלָהִים
לְמִצְרַיִם נְחַת עַמִּי
בְּקַדְמֵיתָא לְאִתּוֹתָבָא
תַּמָּן וַאֲתוּרָאָה בְּלָמָא
אַנְסֵיהּ: (ה) וּכְעַן עִתִּידְנָא
לְמִפְרַק אָמַר יְיָ אֲרֵי אִזְדַּבַּן
עַמִּי מַגָּן עַמְמַיָּא דְּשָׁלִיטוּ
בְּהוֹן מְשַׁתַּבְּחִין אָמַר יְיָ
וּתְדִירָא כָּל יוֹמָא עַל
פּוּלְחָן שְׁמִי מְרָגְזִין: (ו) בְּכֵן
יִתְרַבֵּא בְּעַמְמַיָּא שְׁמִי
בְּכֵן בְּעִדָּנָא הַהִיא תִּידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא הוּא דְּמַלֶּלִית
וּמֵימְרִי קָיֵם: (ז) מָה יָאֲיָן

יְהוָה חִנָּם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף
תִּגָּאֲלוּ: (ד) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה מִצְרַיִם יָרַד־עַמִּי בָרִאשֹׁנָה
לָגוּר שָׁם וְאַשּׁוּר בְּאֶפֶס עָשָׁקוֹ:
(ה) וְעַתָּה מַה־לִּי־פֹה נְאֻם־יְהוָה
כִּי־לֻקַּח עַמִּי חִנָּם מְשָׁלָיו
יְהֵילִילוּ נְאֻם־יְהוָה וְתָמִיד כָּל־
הַיּוֹם שְׁמִי מְנֹאָץ: (ו) לָכֵן יֵדַע
עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־
אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הִנֵּנִי: (ז) מַה־
נָּאוּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר

משמיע

מושליו־קרי

תולדות אהרן ועתה מה לי פוכס ס' כ"כ · מגלה סס: מה נאוו ברכות ע' ג"ו:

יְיָ מַגָּן אִזְדַּבְּנוּתוּן וְלָא
בְּכַסְפָּ תִּתְפָּרְקוּן: (ד) אֲרֵי
כְּרַנָּן אָמַר יְיָ אֱלָהִים
לְמִצְרַיִם נְחַת עַמִּי
בְּקַדְמֵיתָא לְאִתּוֹתָבָא
תַּמָּן וַאֲתוּרָאָה בְּלָמָא
אַנְסֵיהּ: (ה) וּכְעַן עִתִּידְנָא
לְמִפְרַק אָמַר יְיָ אֲרֵי אִזְדַּבַּן
עַמִּי מַגָּן עַמְמַיָּא דְּשָׁלִיטוּ
בְּהוֹן מְשַׁתַּבְּחִין אָמַר יְיָ
וּתְדִירָא כָּל יוֹמָא עַל
פּוּלְחָן שְׁמִי מְרָגְזִין: (ו) בְּכֵן
יִתְרַבֵּא בְּעַמְמַיָּא שְׁמִי
בְּכֵן בְּעִדָּנָא הַהִיא תִּידְעוּן
אֲרֵי אֲנָא הוּא דְּמַלֶּלִית
וּמֵימְרִי קָיֵם: (ז) מָה יָאֲיָן

יגר הרע עמיט לכס לנכר: ולא בכסף תנאלו · מגלה בתסופה: (ד) מצרים ירד עמי וגו'. סס המלרים היו להם קלת חוב עליהם שנעשו להם מכסיה וכלכלום מכל מגזר בחמם ובחמס עשקו: (ה) מה לי פה. למה לחי שוהה ומשתה בני כאן: יהילילו. מתפארים לאמר ידיט רמס: מנואץ. מתכזין וסרי דונמת ויסמע את הקול מדבר מליו (מדבר ח'): (ו) ידע עמי. כשתגלם יכירו כי שמי מדון שליט

ומשל

באור

מעל נוסרך קשורי רלוחות פעול, ר"ל לא תהי עוד מסוענדת וכלנעת לכלדים. (ג) ולא בכסף, כמו שנמכרתם חנם, כן מגאלכם חנם. (ד) באפס עשקו, בחנם דבר, כמו בלא דבר, ר"ל חנם עשקו (בן עזרא), ומתמר סזה מוסב גם על מלרים, ומשורו, מלרים מאחר שם ירד עמי ברחמונם, ומשור בחנם עשקו. (ה) מושליו יהילילו, כשרים מאחר שלכו עמו בגולה, יילילו. וסכשדי תרגם משתבחין, מענין תפילה ותפארת. ומחרים קראו יהוללו. (ו) לכן, כשיגאלו יכירו שמי לדעת, כי נחם לי שמי, כמורה שאני מדון ומליט. הנני, אני הוא המדבר ומתמיה, ומתם שני לקיים שבחתי. (ז) מה נאוו, מה מאד נחים ויפיס רגלי המבשר, פשוטם על הסרים, להשמיע הקול למרחוק.

קול

מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ׃ (ח) קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן׃ (ט) פִּצְחוּ רַנְּנוּ יַחְדָּו חָרְבוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם כִּי־נִחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאַל יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ (י) חָשַׂף יְהוָה אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ (יא) סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אַל־תִּגָּעוּ צְאוּ

קמץ בו"ק מתוכה

תַּגְלֵי מְבַסַּר מַשְׁמַע שְׁלָם מְבַסַּר טַב מַשְׁמַע פּוּרְקָן אָמַר לְכְנֶשְׁתָּא דְצִיּוֹן אִתְגְּלִיאַת מַלְכוּתָא דֵאֱלָהַיִךְ׃ (ח) קַל פַּרְנָסַיִךְ דְּמְרִימִין קָלְהוֹן כַּחֲדָא מְשַׁבְּחִין אֲרֵי בְּעֵינֵיהוֹן יֶחֱזוֹן גְּבוּרָן דְּי עָבַד יְיָ בַּד יְתִיב שְׁכִנְתֵּיהּ לְצִיּוֹן׃ (ט) בּוּעוּ וְשַׁבְּחוּ כַּחֲדָא חַרְבַת יְרוּשְׁלֵם אֲרֵי עַתִּיד יְיָ לְנַחָמָא עַמֵּיהּ פָּרִיק יְרוּשְׁלֵם׃ (י) גַּלָא יְיָ יָת דְּרַע קוּדְשֵׁיהּ לְעֵינֵי כָל עַמְמַיָּא וְיֶחֱזוֹן כָּל דְּבָסְפֵי אַרְעָא יָת פּוּרְקָנָא דֵאֱלָהָנָא׃ (יא) אִתְפְּרַשׁוּ אִתְפְּרַשׁוּ פּוּקוּ מִתַּמָּן בְּמָסָאב לָא תִקְרְבוּן פּוּקוּ

מגוה

תולדות אהרן קול צופיך סנסדרין נ"ח:

ר ש "י

ומוסל כמשמעו לכן כיום גאולתם יבינו כי אני הוא המדבר והנני קיימתי׃ (ח) צופיך • לופים שמעמידין על החומות ומשגיחים לכשר ולרעות מי בא לעיר׃ (י) חשף • גלה׃ (יא) צאו מתוכה • ממוך בבל כי כל נחמות הבלו המחרומות תיכן תלך על גלות בבל׃ טמא אל תגעו • שקן יהיו לכם מלינע בהם׃ הטהרו׃ נשאי כלי ה' •

סכסיס

באור

(ח) קול צופיך, לופים שים לך, וכלם ישמעו קול לשמרך (בן עזרא). עין בעין • כלם יראו בעיניהם, כתוב שב ס' אל ציון, להשרות שם שכינתו כמתו. וכן אתר עין בעין נראה אתם ס' (במדבר י"ד), ר"ל ראיה גמשה. (ט) פצחו, פתחו פה בשרמת קול שמחה, וכן (למעה כ"ד) פלחי רגש ולהלי. ושעורו, אתם שבתים החרבות אתר בירושלים, פתחו פה לקריס יחדיו קול שמחה, ושתתם המלין בדרך שהגשתם. (י) חשף • גלה זרועו לעכות בהם, ומוה ע"ד מעל מגבור, שמגלה זרועו למלחם נגד האויב. אפסי • קלות, כי בקלות הארץ כתלו אפס וכלס, ובמעט, ציושבים בכל גבולי הארץ. (יא) צאו משם, סורו מארץ בבל ומלו משם, וכל אחד מאנשי בבל שמע יהיה לכם, ואל תגעו בהם •

סנרו

מְגַיָּה אִתְבְּחָרוּ נַטְלֵי מָנֵי מְתוּלָה הִבָּרוּ נְשָׁאֵי כְּלֵי יְהוָה׃
בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ (יב) אֲרֵי לָא בְבֶהִילוּ תִּפְקוּן מְבֵּינֵי עַמְמַיָּא וּבְעִירוֹקִי לָא תְתוּבְלוּן לְאַרְעָכוֹן אֲרֵי מְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן יְיָ וַעֲתִיד לְכַנָּשָׁא גַּלְוָתְכוֹן אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃ (יג) הָא יַצְלַח עַבְדִּי מְשִׁיחָא יְרוּם וְיִסְגֵּי וְיִתְקוֹף לַחֲדָא׃ (יד) כְּמָא דְסָבְרוּ לֵיהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תֵלְכוּן בְּחִפָּזוֹן וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלֵכוּן כִּי־הֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמְאַסִּפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ (טו) הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד׃ (טז) כַּאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלֶיךָ רַבִּים כֵּן־מִשְׁחַת מֵאִישׁ מַרְאֵהוּ וְתֹאָרוֹ מִבְּנֵי

יוֹמִין סַגִּיאִין דַּהֲוָה חֲשִׁיךְ־בֵּינֵי עַמְמַיָּא חֲזַיְהוֹן ע"כ אדם וזיוהון

ר ש"י

סכנים והלוים שהיתה נושאים כליו של הקב"ה במדבר (מכאן לתחיית המתים): (יב) כי לא בחפזון תצאו. מס מעט. כי הולך לפניכם ס' לנחותכם הדרך ומי שגלותו מקדים לפניו לנחותו הדרך אין יליאתו בחפזון: ובמנוסה לא תלכון. לפי שמסיפכם אלהי ישראל הולך מאחריכם לשמור אתכם מכל רודף כמו ונסע דגל מחנה דן מאסף לכל המחנות (במדבר י' י"ג) שהולך אחר המחנה קרוי מאסף לפי שכונס ממתין את הנחלשים ואת הנכשלים וכן הוא אומר ביהושע ואתאסף הולך אחרי הארון (יהושע ו' ט'): כי הולך לפניכם. שני דברים שבסוף המקרא הזה מיישבין שני דברים שברישו: (יג) הנה ישכיל עבדי. (מנדי מזיחא ת"י) הנה באחרית הימים יליית עבדי יעקב לדיקים שבו: (יד) כאשר שממו. כאשר תמהו עליהם עמים רבים נראותם שפלותם ואמרו זה על זה כמה מכחת מראהו (של ישראל) ראו מה תאר

תסך

ב אור

חברו, הנקו מכל טומאה, אתם הלוים נושאי הארון והכלים המקודשים. (יב) בחפזון. לפי שאמרתי שתסורו מצה, מ"מ לא תצאו בבהלה, כאדם הממהר, ולא תלכו במנוסה ורדיפה, כאדם הבורח. ומאספכם, שהולך אחר המחנה נקרא מאסף, לפי שהוא מאסף כל הכלים, הנשארים באחוריהם. ומעורו, ס' הולך לפניכם, והוא מאסף ללכת מאחריכם, ולפ"כ תהיו בטוחים ביותר. (יג) עבדי, לשעת הרצ"ע וכרד"ק הכתוב הזה נאמר על ישראל, וקרא אותם עבדי כמה פעמים, כמו ישראל עבדי (למעלה מ"ט ג'), למען עבדי יעקב (מ"ה ד'), וענין ישכיל, יצליח. (יד) שממו עליך, נקשור על ענין שמם שממה ותמהון, כמו (ירמיה י"ח) כל עובר עליה ישום. וכן עליך במקום עליו. רבים, כל עם ארץ זולתו. משחת, בחיר"ק תמורת קמ"ץ, ומצאם

מראהו

אָדָם: (טו) כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים עָלָיו יִקְפְּצוּ מְלָכִים פִּיהֶם כִּי אֲשֶׁר לֹא־סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ:

נג (א) מִי הֶאֱמִין לִשְׁמֻעָתֵנוּ וּזְרוֹעַ יְהוָה עַל־מִי נִגְלָתָה: (ב) וַיַּעַל כַּיּוֹנֵק לְפָנָיו וְכַשֹּׁרֶשׁ מֵאֶרֶץ צִיָּה לֹא־תֹאַר

לו

וְזִיוְהוֹן מִבְּנֵי אֲנָשָׁא: (טו) כֵּן יִבְרַר עַמְמִין סַגִּיאִין עֲלוֹהִי יִשְׁתְּקוּן מַלְכִין יְשַׁוּוּן יְדֵיהוֹן עַל פּוּמְהוֹן אֲרֵי דְּלָא אִשְׁתָּעִיאוּ לְהוֹן חָזוּ וּדְלָא שְׁמָעוּ אִסְתַּכָּלוּ:

נג (א) מַן הֵימִין לִבְסוֹרְתָנָא דָּא וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתָא דַּיְיָ כְּרוֹן עַל מַן אִתְגְּלִיאַת: (ב) וְיִתְרְבָּא צַדִּיקָא קֳדָמוֹהִי הָא כְּלַבְלְבִין דְּפָרְחַן וּכְאִילַן

דַּמְשַׁלַּח שׁוֹרְשׁוֹהִי עַל נַגְרִין דְּמַיִין כֵּן יִסְגּוֹן תּוּלְדָתָ קוּדְשָׁא בְּאַרְעָא

דהות

ר ש "י

מסוך מסמר בני מדם כן כאשר משחתו רואים בעיניהם: (טו) כן יזה וגו'. כן עתיד גם הוא תגבר ידו וידם את קרנות הבבליים מאשר זיהוהו: יקפצו. יסגרו פיהם מרוב תימהון: כי. כאשר לא ספר להם על שום מדם ראו הן: התבוננו. משתכלו:

נג (א) מי האמין לשמועתנו. כן יאמרו הכשדים איש לרעהו מילו היינו שומעים מפי נחריס מה שמהו רואין אין להאמין: וזרוע ה'. כזאת בגדולה וכוד: על מי נגלתה. עד הנה: (ב) ויעל כיונק לפניו. כעשב הזה לפני בא לו הגדולה הזאת עם שפל היה מאד ועלה מעלה כיונק מיונקת השילוח: וכשרש. ו'עלה

באור

מרחמו ותואר פניו כשחתים, ולא ידמו לצורת בני אדם. (טו) יזה, מתורגם לפי פי' שני על נבל פומר הזמרים וז"ל: הוא יזה בהשפיל, יסבב שיקפלו וידלגו מלד אחמסון, כמו שהוא בקל קפילא, עומד, ע"כ. וגם בערבי עניין נזוא, דלוג. יקפצו, לשון סגירה, כמו (דברים ט"ו) לא תקפוץ את ידך, יסימו יד על פה מרוב אחמסון (רד"ק).

נג (א) מי, מאמר הבבליים הנזכרים, האחמסים גדולת ישראל, וכן ענין כל הפרשה עד (פסוק י'). האמין, שם לא ראינו בעיניהם, לא סיינו מאמינים על השמועה. וזרוע, כשל לשון מי שאמרו, כ"ל למי היה נגלה מעשה ס' שזה קודם הגלות, ושזה השלנת השופט, שלא עלה על דעת אדם לעשות כאשר. (ב) כיונק, בשיעורי הרכות נקראו כן, כמו שנקרא גדי יונק. לפניו, לפני השל, כי שזה השלה שלחו. לא תאר, כשרש שזה שגולה מארץ ליה, שאין לו תואר ולא הדר, כן היה

זה

דַּחֲוַת צְרִיכָא לֵיהּ לָא חֵיזוּ לֵיהּ וְלָא הָדָר וְנִרְאֵהוּ וְלָא־מַרְאֶה
חוּלָא חֲזַוְיֵהּ וְלָא אִיתְחֲזִי וְנַחֲמְדֵהוּ: (ג) נְבֵזֶה וַחֲדַל אִישִׁים
אֵיתַת דָּרְוִיט וְיַהֲבֵי זְיוֵהּ קְדָמָךְ אִישׁ מַכְאֹבוֹת וְיָדוּעַ חֹלִי
קוּדְשָׁא זְיוֵיהּ דְּכָל דַּחֲזִינֵיהּ יִסְתַּכַּל בֵּיהּ: וּכְמַסְתֵּר פָּנִים מִמֶּנּוּ נִבְזֶה וְלֹא
(ג) בְּכֵן יְהֵי לְבוּסְרָן וְיַפְסִיק חֲשַׁבְנֵהוּ: (ד) אָכֵן חֻלָּיֵנוּ הוּא
יַקִּיר כָּל מַלְכְּוָתָא יְהוֹן נשא
חֲלָשִׁין וְדָוָן הוּא כְּאֱנָשׁ
בַּיבִין וּמְזוּמַן לְמַרְעִין וּכְמָא דַּהֲוַת מְסַלְּקָא אַפֵּי שְׁכִנְתָּא
מְנָּא בְּסִירִין וְלָא חֲשִׁבִין: (ד) בְּכֵן עַל חוֹבָנָא הוּא יְבֵעֵי וַעֲוָיָתָנָא
בדיליה

תולדות אהרן נבזה מקיים מ"ד י"ג: אכן חלינו סאסדרין י"ח ל"ח:

ר ש "י

עלה מארץ ליה: לא תאר. היה לו מתחלה ולא הדר: ולא מראה ונחמדהו. וכשרמיזתו מתחלה בעין מראה ס"ל נחמדהו תמוה הוא: (ג) נבזה וחדל אישים. היה כן דרך הנביא הזה מזכיר כל ישראל כאיש אחד על תירגם עבדי יעקב ואתה שמע עבדי יעקב ולפי כאן הנה יסכיל עבדי נביא יעקב אמר ויסכיל לשון הללוהו הוא כמו ויכי דוד לפל דרכיו מסכיל (ס"ח י"ח): וכמסתר פנים ממנו. מרוב בזיונם וחלושתם היו כמסתירי פנים ממנו חבושי פנים בעמון כדי שלא יראה אותם כאדם הנגוע שמסתיר פניו וירא מהביט: (ד) אכן חלינו הוא נשא. אכן לשון אבל בכל מקום אבל אמת אלו רואים שלא מחמת חלשתו בא לו אלא מיוסר היה

ב א ו ר

זה. ונראהו, כתולדות כל נעל תואר הדר, לכמשך עליו העין, וכן ונחמדהו, שמחמד לותו בלבו. (ג) ונבזה, היה נבזה בעיני כל, והיה חדל מאנשים, כי לא היה מתחבר עמו לגודל חלשותו, והיה בעל מכאובות. וידוע חולי, ידוע ומיחזק לכל לבעל חלייה (במקומות דורך קרמקהיים ד. ח. מוך חייב ומלפנים מרם דמאים בפחלפטם). ומהרים פותרים ידוע ורגיל עם חולי (פפרטרוים איש דפר קרמקהיים), ומיהו נראה, כי כי ס רצוי יודע חולי. וכבסתר, כלו מסתיר פניו ממנו לבלי רצותו, וכן פירש"י כאדם מנוגע, שמסתיר פניו וירא מהביט, ובקלת ספרים מצין חיסר לנוסף. והרד"ק פי' כמסתירים פנים ממנו, שלא סייעו רוצים להביט בו, מרוב מלוס שסייעו מוכסים לותו, ולא חשבנוהו לכלום. והחכם גמוסיוס מתרגם (מוכד וויא חייכפן פאר דפסך ווען דאו מטוייטן ספרהיללם, פפרכטפפטן וויר — חיהן —), כי לדעתו מלת נבזה היה כתוב בניטוי מבין נפעל, רק כמדברים נעדם מבין הקל, בחסרון הכתוב, כלו כתוב נבזה. (ד) חלינו, כחולי והמכלוב שהיה רצוי לבוא עליו, בא עליהם, וכמ היו כופר לבפרה לנו, ואתהו חשבנוהו, כחוה נגוע ומוכה מלהים, ומשונה מיד כחלהים בעונו,

נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ
חֲשַׁבְנֻהוּ נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים
וּמְעֻנֶּה׃ (ה) וְהוּא מְחֹלָל
מִפְּשָׁעֵינוּ מְדֻכָּא מֵעֲוֹנֹתֵינוּ
מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבַחֲבֻרָתוֹ
נִרְפָּא־לָנוּ׃ (ו) כֻּלָּנוּ כַּצֹּאן
תָּעִינוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ וַיהוָה
הִפְגִּיעַ בּוֹ אֶת עֲוֹן כֻּלָּנוּ׃ (ז) נִגַּשׂ
והוא

בְּדִילֵיהּ יִשְׁתַּבְּקוּן וַאֲנַחְנָא
חֲשִׁיבִין כְּתִישִׁין מָחַן מִן
קֳדָם יְיָ וּמְעַנָּן׃ (ה) וְהוּא
יְבָנֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא
דְּאִתְחַל בְּחוֹבָנָא אִתְמְסַר
בַּעֲוֵיתָנָא וּבְאוּלְפָנֵיהּ
שְׁלָמָא יְסֵי עָלָנָא
וְכִדְנָצִית לְפִרְתָּגְמוֹהִי
חוֹבָנָא יִשְׁתַּבְּקוּן לָנָא׃
(ו) כּוּלָּנָא כְּעָנָא אִתְבַּדַּרְנָא
גְּבַר לָקְבֵיל אוֹרְחֵיהּ
גְּלֵינָא וּמִן קֳדָם יְיָ הַוַת
והוא

רַעְיָא לְמִשְׁבַּק חוֹבֵי כּוּלָּנָא בְּדִילֵיהּ׃ (ז) בָּעֵי
והוא

ר ש " י

סיס ניסורין לסיות כל הלומות מכסריס ביסוריו חלי שסיס רלויס לבא עליט הוא בגמ׳: ואנחנו חשבנוהו. לסו סייסו סבוריס שהוא שנלוי למקוס והוא לא סיס כן אלא מחולל סיס מפשעינו ומדוכא מעוונינו: (ה) מוסר שלומנו עליו. בלו עליו יסורי השלוס שסיס לנו שהוא סיס מיוסר לסיות שלוס לכל העולס: (ו) כלנו כצאן תעינו. עתס נגלס כי העובדי כוכבים תעו: הפגיע בו. נפגר על ידו ונתרלס על עון כולנו אלא שהריב עולמו. ספגיע מספריפי"ר בלע"ז) לשון מחנה: (ז) נגש
והוא

באור

שהנה לנו רופאים, כי לא זה בעונו, אלא בעוונינו (רד"ק). סבלם, בא הכתוב לחזק הענין. נגוע, מוכן מעלמו נגוע אלהים, כמו (תהלים ע"ג י"ד) ואהי נגוע כל היום. (ח) מחולל, מנזרת חלל, ר"ל נפצע, כמו (למעלה כ"ב ו') מחוללת הנין. אלדעת פרד"ק מן חיל (פר ווחרד בפקווסם). מוסר שלומנו, יסורין שרצויס לבוא עליט, למרק העון להתמיד שלומנו, הנה בלו עליו. ולפי המלות יתורגם (מייסב מוכוסרסם היוס, ד. ה. דיס לו מוכוסרסם היל דיסיט, טרמך מיהן) • ובחבורתו, שם המכורס שבאס עליו, נרפא לנו בגי הענין, כי בזה נתכפרו והלכו להם, וכן (למעלה י"ז י') ובא ורפא לו. (ו) כצאן, בפת"ח לילינט, ר"ל כלאן הזה שאין לו רועה ומתזרים אנה ואנה (רד"ק). וה' הפגיע בו, אלל הפגים בו את הטוגם, שרצוי לבוא על כלנו. (ז) נגש, בסי"ן שמאלית, ענין לחץ ודחוק. כשה, וכן אמר ירמיסו על לרותיו:
ומני

1) מספריפי"ר בלע"ז, Preyer, priesser : prier, (ביפסם · מספריפי"ר : ויך פרביפסם בפסם, אין ביפם פרפולגוים).

וְהוּא מְתְתַּב וְעַד לָא
פְּתַח פּוּמֵיהּ מְתְקַבֵּיל
תַּקִּיפֵי עַמְמַיָּא כְּאִמְּרָא
לְנִכְסְתָּא יְמַסַּר וְכִרְחֵלָא
דָּקָדָם גָּזָזָהָא שַׁתְקָא וְלֵית
לְקָבְלֵיהּ דְּפָתַח פּוּמֵיהּ
כְּמַלֵּיל מְלָא: (ח) מְסוּרִין
וּמְפוּרָעָנוּת יְקָרֵיב נַלְוָתָנָא
וְפָרִישַׁן דְּיִתְעַבְּדָן לָנָא
קמץ בו"ק קמץ בו"ק ויתן
בְּיוֹמוֹהִי מַן יְכוּל לְאִשְׁתָּעָאָה אֲרֵי יַעֲדֵי שׁוּלְטַן עַמְמַיָּא
מַאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל חוֹבִין דְּחָבוּ עַמִּי עַד לְוָתְהוֹן מָטוּ:
ויסר

רש"י

והוא נענה. גם הגם כיסורין: ומוע נענה. בלוגת דברים סורפרלרי"ן בלע"ז[1]:
ולא יפתח פיו. סובל היה ומותק כמו הסס תסר לטבח יובל וכרמל תסר לפני נוזזיה
נאלמה: ולא יפתח פיו. מוסב על סם לטבח יובל: (ח) מעוצר וממשפט לוקח.
סגיע מבשר ואומר כי זאת יאמרו כעובדי כוכבים בתחרית הימים כשיראו כשלקת
מן השוער שהיה עושר בידם וממשפט כיסורין שסבל עד עתה: ואת דורו. שהיו
שמשרו עליו: כי ישוחח. לת התלאות תסר מלאו: כי נגזר. היה מתחילה גולה

מארץ

באור

ולפי ככבים מלוף יובל לטבוח (שם י"ח). ולא יפתח פיו, מוסב על שם לטבח יובל
(רש"י). ומוע סגכון לפי הענין והלשון, וכן מפורגם, ולד"ת יתורגם (וף שהחם פר
זייגען מוטר ניכם מויך). (ח) מעוצר, שמ"ם תורס על המקום. ועניו עוצר לחץ ולרס,
כמו (תהלים ק"ו) מעוצר רעה, ומעם לוקח, מיתה, ר"ל לוקח מן השולם, כמו (שמואל
ב' כ"ג) סוף נעוני נלקח. ושעורו, ע"י מיתתו נפלה מעוצר וממשפט. ולד"ת שמ"ם היא
מ"ם הסבה, ועניו לוקח, כליון, ר"ל לוקח בחזקה, ורלוי לתרגם (דורך בפרפענגים מוטר
מפרטענפריכם וואלד פר היננפרמזשם). ואת דורו, פירוש הכתוב של הפעל יפוחח, רק
הוא במקום הנסבה, ונקרא בלע"ז (מקוומם־שם מבוחוטום) כמו (למעלה כ"ו י"ב) לת מעשיך
ולא יועילוך. ישוחה, עניני עיון ומחשבה והסתכלות, כמו (תהלים קמ"ג) במעשה ידיך
הגוחח. ולפי המלות יתורגם המאמר (מוטר זייגע נייסגעקומסמען — וואר פאן מיהנען
פיבערלעגטע?). כשגע עמי, זה מאמר היחידים בכל עם ועם, והכעם, מי מהכעי
דורו השתכל, שע"י הטעמים הוא נגזר מארץ החיים, והיגע היה רלוי לבוא עליהם.
ולד"ת שמאמר מהכעם עמי דבוק לפניו ולאחריו, וכא למו של הקבוץ, ויתורגם (דאם פר
פרוטקוואן מוים דאק וואדע דער לעבעדיגען, וועגען דער וויסעטהאט וויינעם פאלקעס,

מיהן

[1] סורפרלרי"ן בלע"ז, Surparleriz: parlerie, (גשוואפן).

(ט) וַיִּתֵּן אֶת־רְשָׁעִים קִבְרוֹ וְאֶת־ (ט) וְיִמְסַר יַת רַשִׁיעַיָא
עָשִׁיר בְּמֹתָיו עַל לֹא־חָמָס לְגֵהִנָּם וְיַת עַתִּירֵי נְכָסַיָא
עָשָׂה וְלֹא מִרְמָה בְּפִיו: דַאֲנָסוּ בְּמוֹתָא דְאַבְדָנָא
(י) וַיהוָה חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי אִם־ בְּדִיל דְלָא יְתַקְיְמוּן עֲבָדַי
תָּשִׂים אָשָׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע חָטָאָה וְלָא יְסַלְּקוּן נִכְלִין
יַאֲרִיךְ יָמִים וְחֵפֶץ יְהוָה בְּיָדוֹ בְּפוּמְהוֹן: (י) וּמִן קֳדָם יְיָ
יצלח הָוֵת רַעֲוָא לְמִצְרַף
וּלְדַכָּאָה יַת שְׁאָרָא
דְעַמֵּיהּ בְּדִיל לְנַקָּאָה
בַּחוּבִין נַפְשְׁהוֹן יֶחֱזוֹן בְּמַלְכוּת מְשִׁיחֵיהוֹן יְסַגּוּן בְּנִין וּבְנָן יוֹרְכוּן יוֹמִין
ועבדי

תולדות אהרן וה' חפץ בכוכות ל' ס':

רש"י

מארץ חיים כיל ל"י: מפשע עמי. בל הנגע הזה לגדיקים סנהס: (ט) ויתן את רשעים קברו. מסר לת עלמו להקבר ככל לסר יגזרו עליו רשעי הבבליים סהיו קונסין מליכס הריגה וקבור חמורים: לת עשיר. לדעת הרשעים נחרלס לקבור ולל יכפור בגלגים היים: ואת עשיר במותיו. ולדעת המוסל מהכשדים מסר עלמו בכל מיני מות סגזר עליו על לל רלה לקבל עליו למסות רעס ולחמוס חמס ככל העובדי כוכבים לסר היס גר ביניהס: ולא מרמה בפיו. לקבל עליו עבודת כוכבים ומזלות: (י) וה' חפץ דכאו החלי. הקב"ס חפץ לדכלו ולהחזירו למוטב לפיך החלי לותו: אם תשים אשם נפשו וגו'. למר הקב"ס לרלס לס תהא כפרה ניתנת ונמסרת בקדושתי להסיבה לי מסס על כל לסר מעל בגמול לו גמול וירלה זרע וגו'. מכס זה לסון כופר סמוהן מדס למי סהטל לו למיכד"ה בלע"ז[1])

כעין

באור

פיהן פומגם מרמך). (ט) ויתן, לל סיס די לכס, לעמותו ולבזותו בחייו, ולל נס במיתתו לל הניחוהו, ויתנו לת רשעים קברו. עשיר, כפל לגון של רשעים וכן בניה בן מלך בשם ר' יוסי. ואולי כשם שרשע בשם עשיר, כי ע"י עשרו יתגאם ומדם רע וירשע. במותיו, שם קנוץ מות בנות הוי"ו (בן מלך). וסות כמו במותו. ול"ל הרמב"ע: במותיו, כמו קברו, ושם יפעל פועל, והלל במות לל תסתכ במלות על במותיו, ומדוע הסתכ במלות במותיו? יש להשיב, כי זלת המלס תבוע על ב' מסקלים, כמו סריסי פרעה וסריסי המלך. ולדעתו יתורגם במותיו (גרמבהיגפו), מבל בכל המקרל לל יורס במס על הקבר על, פעמו כמו לף כי (קבמקן, קבגוייך), וכן (מיוב ס"ו י"ח), על לל חמס בכפיו (י) וה' חפץ, לין לפו רוחים במכלוניו פעם, מלל היס חפץ המל כך, לדכלו ולהחליאו (מדברי רד"ק). אם תשים, דברי המל עד סוף הפרשה, ומשורו, לס יסבלו יסריס לת

עון

1) למיכד"ה בלע"ז, Amande : amende, (מייכ גפורסרמפם).

וַעֲבָדַי אוֹרַיְתָא דַיְיָ
בְּרַעוּתֵיהּ יְצָלְחוּן :
(יא) מִשְׁעִבּוּד עַמְמַיָּא
יְשֵׁיזֵב נַפְשְׁהוֹן יֶחֱזוּן
בְּפוּרְעָנוּת סַנָּאֵיהוֹן יִסְבְּעוּן
מִבְּזַת מַלְכֵיהוֹן
בְּחוֹכְמָתֵיהּ יְזַכֵּי זַכָּאִין
בְּרִיל לְשַׁעְבָּדָא סַגִּיאִין
לְאוֹרַיְתָא וְעַל חוֹבֵיהוֹן
הוּא יִבְעֵי : (יב) בְּכֵן אֲפַלֵּיג
לֵיהּ בְּזַת עַמְמִין סַגִּיאִין
וְיָת נִכְסֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין
יְפַלֵּיג עָרָאָה חֲלַף דְּמָסַר לְמוֹתָא נַפְשֵׁיהּ וְיָת מְרוֹדָיָא שַׁעְבֵּיר לְאוֹרַיְתָא
וְהוּא עַל חוֹבִין סַגִּיאִין יִבְעֵי וְלִמְרוֹדָיָא יִשְׁתְּבֵיק בְּרִילַיהּ :

יִצְלָח : (יא) מֵעֲמַל נַפְשׁוֹ יִרְאֶה
יִשְׂבָּע בְּדַעְתּוֹ יַצְדִּיק צַדִּיק
עַבְדִּי לָרַבִּים וַעֲוֹנֹתָם הוּא
יִסְבֹּל : (יב) לָכֵן אֲחַלֶּק לוֹ בָרַבִּים
וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת
אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת
פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֵטְא רַבִּים
נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ :

קמץ בז"ק רני

תולדות אהרן יראה זרע סם ע' כ"ו : לכן אחלק סוסס פ' י"ד :

שבחי

ר ש " י

כמין כלאמר בפלמיס (ס"פ ו') על תסיבו מותו ריקס כי הסיב תסיבו לו מסס :
(יא) מעמל נפשו . היס מוכל ושבע ולא היס נוזל ומומס : ברעתו יצדיק צדיק .
היס סופע עבדי מסטע ממת לכל כבסים בדין לפניו : ועונתם . היס סובל כדוך כל
פלילים כגלמר מסס וכניך תסאו את עון המקדש (במדבר י"ח) : (יב) לכן . על
תסומו זאת מחלק לו נחלס וגורל ברבים עס התגות הרשעים : הערה למות נפשו .
לשון ותער כדס (ברכות כ"ד) : ואת פשעים נמנה . סכל יסורין כאלו תטא וסטע והוא

נסבל

באור

עון הרשעים , ויתרלו לסיות כופר בעד תפלילים , לזו ירבו תפלילים , יתריבו ימים על
פרמת תקדם , ויצליחו לעשות כרלון בורתם . (יא) כעמל , מ"ס תסבה , ותטעם , מעמל
נפשו תסבל , יהיה לו גמול , שירתה יבטע (מר זפטיגטס ויך דפס מבליקס) , ומוסב
על ירתה זרע בפסוק הקודם , ר"ל יבטע ברתותו זרע ותת תפץ ס' , תשר יצלח בידו .
ברעתו , עבדי יצדיק בתכמתו ובלדקתו גוים רבים , כמו שכתוב (למעלה ב') .
והלכו עמים רבים וגו' . (יב) ברבים , גדולים וחזוקים , כמו (ירמיה ל"ס) וכל רבי
כמלך . הערה , ענין הריק , מן והער כדה (ברכות כ"ד) , כאלו הריק את נפשו ומשר
עותה למות . פושעים , פושעים שבשעו בעם , כן היו ישראל בתשבים (בן עזרא) . יפגיע ,

ענין

1) קניל"ס בלע"ז , Cavels : chevilles, (ריס appoise) .

נד (א) רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה
פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־
חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה
מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה׃
(ב) הַרְחִיבִי | מְקוֹם אָהֳלֵךְ
וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־
תַּחְשָׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ
וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי׃ (ג) כִּי־יָמִין
וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם

נד (א) שַׁבָּחִי יְרוּשְׁלֵם
דַּהֲוֹת כְּאִתָּא
עֲקָרָה דְּלָא יָלֵידַת בּוּעִי
תּוּשְׁבַּחְתָּא וְדוּצִי דַּהֲוֹת
כְּאִתָּא דְּלָא עָרִיאַת אֲרֵי
סַגִּיאִין יְהוֹן בְּנֵי יְרוּשְׁלֵם
צְדִיתָא מִבְּנֵי כְרָכָא
יְתֵיבְתָּא אָמַר יְיָ׃
(ב) אַפְתָּא אֲתַר בֵּית
מֵישָׁרָךְ וּמִקְדְּוֵי אַרְעֵךְ
יָתְבֵי לָא תְּמָנְעִין אַסְגָּא
עַם מַשְׁרְיָתֵיךְ וְשִׁלְטוֹנֵיךְ
תַּקִּיפִי׃ (ג) אֲרֵי לְדָרוֹמָא

הפטרת נח וגם הפטרת כי תצא יר"ש

וּלְצָפוֹנָה תִּתְקְפִין וּבְנָךְ עַמְמִין יֵרְתוּן וְקִרְוִין דצדין

תולדות אהרן רני עקרה כרוסם ג' י':

ר ש " י

נשכיל לחריס נסע מטע כרביס: ולפשעים יפגיע. על ידי יסוריו שבאת על ידו טובה לעולם:

נד (א) רני עקרה. ירושלים תאר היתה כעקרה שלא ילדה: לא חלה. לשון לידה שהיולדת על ידי חיל וחבלים יולדת: מבני בעולה. נבת אלה: (ב) ויטו למרחוק: מיתריך. הם חבלים דקים המלוים בעולי מהלים וקושרים ביתדות שקורין קביל"ם בלע"ז[1]) ומוקעין בארץ: (ג) תפרוצי. תנברי: (ד) עלומיך. נעוריך:

כי

ב א ו ר

ענין חתנה ונקשה, כמו (ירמיה ו') ואל תפגע בי, ר"ל בעד שפושעים יתפלל אל שמלטים. נד (א) רני עקרה, את ירושלים, שהיה כעקרה שלא ילדה, על כי שמיה גלו ממנה. לא חלה, שענין חיל כיולדה, ר"ל שלא שרגישה שבלי לידה. בעולה, כאשה שיושבת עם בעלה וכניה, ושפכה שמלמנה ושמכולה, שהיא שממה, ושיה ירושלים, שהיא כשלמה (רד"ק). (ב) הרחיבי, כי יבואו בניך סגולים מכל שארצות, ושין מקום לשכילה. יטו. יהיו נוטים לשוכך ולרוחב, ואל תמנעי מלשמותם. מיתריך, שחבלים שלוים בשפולי שמוסל, לשרש ביתדות, שמריכו אותם שיהיה כוח לשרש שיבא ויתדותיך, שיתדות שחקועות בארץ חוקי, שלא יזוז ממקומם. (ג) תפרוצי, שתי

שפוע

1) קביל"ם בלע"ז, Cavels : chevilles, (ויש שפופה).

דְצַדְיָן יֵיתְבוּן׃ (ד) לָא
תִדְחֲלִין אֲרֵי לָא תְבְהָתִין
וְלָא תִתְבַּנְעִין אֲרֵי לָא
תִתְכַּלְמִין אֲרֵי בַהֲתַת
עוֹלֵימוּתִיךְ תִּתְנְשִׁין
וְחִיסוֹדֵי אַרְמְלוּתַיִךְ לָא
תְזְכְּרִין עוֹד׃ (ה) אֲרֵי
מָרֵיךְ דַּעֲבְדֵיךְ יְיָ צְבָאוֹת
שְׁמֵיהּ וּפָרְקִיךְ קַדִּישָׁא
דְיִשְׂרָאֵל אֱלָהּ כָּל אַרְעָא
יִתְקְרֵי׃ (ו) אֲרֵי כְּאִתָּא
שְׁבִיקָא וְעָיְקַת רוּחַ עַרְעָךְ
שְׁכִינְתָּא דַיְיָ וּכְאִתַּת
עוֹלֵימִין דְּאִתְרַחֲקַת אָמַר
אֱלָהַיִךְ׃ (ז) בְּשָׁעָא זְעִירָא
דְחַקְתִּיךְ וּבְרַחֲמִין סַגִּיאִין
אֶקָרֵב גַּלְוָתָךְ׃ (ח) בִּרְגַז
זְעִיר סַלֶּקִית אַפִּי שְׁכִנְתִּי
מִנָּךְ וְעִירָא מִנִּיךְ וּבְמֵיבוּת
עָלַם וּבְחֶסֶד

תולדות אהרן כי בועליך מעשיך ג' כ"כ: ואשת נס:

ר ש"י

(ו) כי תמאס. כשתמאס פעמים שכועס עליה מעט: (ח) בשצף קצף. מגמה סחר

ב א ו ר

פחום ורגוי, כמו (נרמתיה כ"ח) ופרלת ימס וקדמס. יירש, ינרש, כמו (דנריס ג') יושיבו. סעריס סחרנות תסיינס נוסנות מסן, כי יפרו וירבו. (ד) בושת עלומיך, תשכחי סכנוסס שסיתס לך ניעי נעוריך, כאשר פ׳ פעמים נולס ומעולמת, כי לא יקרה לך עוד כזאת, לזכור על ידס את פ׳ פעמים. תת־פת אלמנותיך, סחרפס שסיתס לך, מאז שסיית עזובה, כאלמנס מבלי בעל. (ה) בועליך עושיך, על דרך תקראי לישי (הושע ב'). (ו) כאשה עזובה, פ׳ קרעך לשון מלין. כדרך פחמס פעזובס ושיש עלונת רוח שנעלס קורא אותס לשוב אליו. תמאס, כמו אחת נעוריס, אס תמאס בעיני נעלס, הנס לא יתמיד כמיהום, כי ישוב ירחם, כן אמר מלסיך לרחס עליך. (ז) וברחמים, כאסנס רנס, כי לפעמים סרחמנות תולדת סלסנס, ומסנס תולדת סרחמנות. (ח) בשצף, כפעס

וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גְּאֵלֵךְ יְהוָה: (ט) כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: (י) כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוֹטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה: * (א) עֲנִיָּה סְעָרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אֲנֹכִי

הפטרת תצא וכן מתחילין הפטרת ראה מרביץ

מְקַבְּלָא עוּלְבַּן קְרָתָא דְּאָמְרִין עֲלָהּ עַמְּיָא

תולדות אהרן כי מי נח סוסא ח' י"ג · סנהדרין י"ג ע"ב · עקדת שער י"ד: כי
בצדידא התרים ע"ג ע' י"ח:

ר ש"י

פתר מרי לף ודומם פתר במעט קלף כמו ברגע קטן מזנחיך וכן תירגם יונתן: ובחסד עולם · שיתקיים עד עולם: (ט) כי מי נח זאת לי · שבועה בידי והולך ומפרש לכרו כאשר נשבעתי מעבור מי נח וגו': (י) כי ההרים ימושו · לף עם מכנס זכות אבות ומסות חסדי מאתך לא ימוש: (יא) סוערה · שלבה סוער ברוב

לרות

ב א ו ר

עמק בטי"ת, לסיומא מותיות מתחלפות, ואמר, שבקף לא בא כי אם בשטיפה מסירית (מיא פרגוס), וכאשר בא כן יבא, אבל בחסד, שבא במדת הרחמים ואהבה, בחקופה בלא, כוא יתקיים לעולם. (ט) כי מי נח, המבול שהיה בימי נח, ושמעם, זאת הגזירה שגזרתי, ובאמה שאמרתי, וכאשר נשבעתי שלא יעבור עוד מבול כמי נח על הארץ, וכוא שכתוב (בראשית ח') ולא אוסיף עוד להכות את כל חי, ומעם מקצף עליך, בשבול שהשילה לאשה עזובה (בן עזרא) וכשדי תרגם כיומי נח, כלומ כיה כתוב כימי נח. (י) ההרים ימושו, לשמים יקרא, שבהרים עם רוב חזקם יסורו ויעתקו ממקומם ע"י רעש, וכן בגבעות ינמו לנפול בארץ, אבל חסדי כוא דבר שמתקיים, והבטחת ברית שלומי לא תמוט. (יא) סוערה, בשער שלרות, ובפרשה זאת מחוברת לפרשה שלפעלה, שמדבר שם על ירושלים שחריבה. בפיך, כוא שהכן בנקוד בלשון רומי

שביעוס

בְּצִדְקָה תִּכּוֹנָנִי רְחָקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃

מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אַבְנַיִךְ וְיִסַּדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים׃ (יב) וְשַׂמְתִּי כִדְכֹד שִׁמְשׁוֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי גָמֶר וְכָל תְּחוּמֵךְ לְאַבְנֵי צֶרוֹךְ׃ (יג) וְכָל בָּנַיִךְ אַלְפֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ׃ (יד) בְּצֶדֶק תִּכּוֹנָנִי רְחָקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃

בְּצִדְקָה אַבְנֵי רִצְפָתִיךְ וְאַשְׁכְּלִינִיךְ בְּאַבְנִין מָבִין׃ (יג) וְאַשְׁוֵי בְּמַרְגְּלִין אֲעָךְ וְתַרְעַיִךְ לְאַבְנֵי גְמַר וְכָל תְּחוּמָךְ לְאַבְנֵי צְרוֹךְ׃ (יג) וְכָל בְּנַיִךְ אַלְפִין בְּאוֹרַיְתָא דַיְיָ וְסַגִּי יְהֵי שְׁלַם בְּנָךְ׃ (יד) בִּזְכוּתָא תִּתַּקְנִין אִתְרַחֲקִי מֵעוּשְׁקָא אֲרֵי לָא תִדְחֲלִין וּמִתְּבִירָא אֲרֵי לָא יֵעוּל עֲלָךְ׃

הא

תולדות אהרן ושמתי כתרג ע' ע"ס · סנסדרין י"ח ק' : וכל בניך כרכות ע' ס"ד · יבמות ע"ז קכ"ב · נזיר ע' ס"ו · כריתות ו' כ"מ · תמיד ס' ל"ב · עקדת שער ל"ב :

הן

ר ש"י

גרות : מרביץ בפוך . רולף בלשתך בשבעי טוהר : (יב) כדכד · מין אבן טובה : שמשותיך · יונתן תירגם לשון ומשמ חברו עם ישמעאלים ויש פותרין לשון שמש מלשון שחוה זורחת בהן ועושין בעגלו מחילה במיני זכוכית לבעיה לעוי · ומדרש אגדה פותר שמשותיך ושמש ומנן שיני החומה : לאבני אקדח . יונתן תירגם לאבני גומרין תרגום נחלים פתר לקדח לשון קדמי הא וסמ מין אבנים טובות בוערות בלפידים וסוף קרבונקל"ה לשון נחלת ויש פותרין לשון מקדח אבנים גדולות שכל אחד ואחד קדוח בתוכו והמוזות והמפתן וסף כולן מתוך האבן הם : לאבני חפץ · לאבני לוהב : (יד) רחקי מעושק . כמו שתרגמי מעשר תרחקי מן הכשדים שעושקים אותך :

כן

באור

סביוסק , מפישקיוסק (סטיפנוס) , אשר שחקו אותו אבני שקדם לשער , לכחול בו את העינים , וכן כי תקרעי בפוך עינך (ירמיה ד') , ועיין שם בשאור . (יב) כדכד , תרגום שמשותיך , שהוא האבן הנקרא (קריסטאלו) . ואחריו מעתיקים (שמן רובין) . שמשותיך , יש פותרין לשון שמש , חלונות , שחמה זורחת בהן . ומדרש אגדה פותר שמשותיך ושמש ומנן (תהלים פ"ד) שיני החומה , (רש"י) . ולפי שאלו תרגומו (דייטש ווקנשטערמהופן) , וכנה את שיני החומה בשם שמשות , כי כילוני השמש שם בקרניה , כמו (חבקוק ג') קרניים מידו לו . ובהורחתו זאת דבוק היטיב עם ושעריך . אקדח , מין אבנים טובות , בוערות כלפידים , והוא קארבונקל"ה לשון נחלת (רש"י) . והוא האבן הנקרא בלשון רומי קארבונקולום ונקרא גם כן קארבנץ , ושניהו נחלת . לאבני חפץ , הם לשלם חפץ בשם , לפ ככל האבנים , בשם מובלגיס , מין חפץ בשם (כן עזרא) . (יג) למודי ה' , יהיהו בחכמה כאילו יהיו תלמידי ס' . (יד) מעושק , מלוקח כלא , כמו

למעלה

(טו) הֵן גֹּור יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־ (טו) הָא אִתְכַּנָּשָׁא יִתְכַּנְּשׁוּן
גָּר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפֹּול: (טז) הֵן־* לִיךְ גַּלָּוַת עַמִּיךְ לְסוֹפָא
אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ מַלְכֵי עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְּשִׁין
פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ לַאֲעָקָא לִיךְ יְרוּשְׁלֵם
וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: בְּגַוִּיךְ יִתְרְמוּן: (טז) הָא
(יז) כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא אָנָא בָרֵית נַפָּחָא נָפַח
יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ נוּר בְּשִׁחוֹרִין וּמַפֵּיק מָנָא
לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת לְצוּרְכֵיהּ וַאֲנָא בָּרִית
קמץ בז"ק הנה ק' עברי מְחַבְּלָא לְחַבָּלָא: (יז) כָּל
זַיִן דְּיִתְעֲבֵד עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם
לָא יַצְלַח וְכָל לִישָׁן דְּיָקוּם
עִמָּךְ לְדִינָא תְּחַיְּבִינֵיהּ דָּא
אחסנת

תולדות אהרן מי גר אתך יכמוס ב' כ"ל: עקדה שם: הן אנכי עקדה שפר ע"ס:

ר ש"י

(טו) הן גור יגור אפס מאותי. הן ירא וינור מגזרת רעום ליתו שמין שני עמו: מי גר אתך. מי שגר כאשף עליך למלחמה או מי גר מי שכתגרים בך. ורכושיכו פירשוהו בגריס ואף בפשוטו של מקרא יתכן מי שגרו אתך בעיוקך עליך יפול בעזרוקך כמו על פני כל אחיו נפל: (טז) הנה אנכי. שגר ברואתי חרש שמתקן כלי ואני שגר ברואתי משחית שמחבלו כלומר אני הוא שגרימי בך אש המוביל שפור ואני הוא שהקנתי לו פורענות: ומוציא כלי למעשהו. לפורך גומרו כל לרבו: (יז) כל כלי יוצר עליך. כל כלי זיין שגר לעשוהו וימדוהו בשביל להלחם בך. יוצר לשון חרבות לוריס. (יהושע ס') אף תציב לור חרב (תהלים פ"ט):

כוי

ב א ו ר

(למעלה ל"ח י"ד) שעקם לי ערבני. (טו) גיר יגור, ענין אכיפה, כמו (תהלים נ"ט) יגורו עלי עזים. אפס מאותי. לא כמותי. עליך יפול. אלא שכשדים שגר שתאספו נגדך, יבואו לחסות בצל כנפיך, ויסיו סריס למשמעתך. (טז) פחם, נחלים, ר"ל מגשב באש שנאחז נחלים שכוים לשבעירם יפה. ואנכי בראתי, כיון שאני עשיתי שעושה, ואני ברואתי שמחבית לחבל, כן בידי להניח עליך, לבלתי תעוכה עליך כל רע (רד"ק). (יז) כל כלי, כלי זין דיתקו עלך לא יצלח, וכל ליזן דיקום עמך לדינא תחייביה (שכשדי). יוצר, ענין יצירה ותיקון, מגזרת יגר, מגזין שפעל. תרשיעי, שם יקוס שיש להתווכח עמך במשפט את תרשיעי אותו, ויש מחויב, ואת תשתרי וכאית, ר"ל לא יזיקו לך לא במשפט ולא בדיבור,

סוי

אַחְסַנַת עַבְדַיָּא דַיְיָ
וְזַכְוָתְהוֹן מִן קֳדָמַי
אֲמַר יְיָ:

נה (א) וַי כָּל דְצָבֵי לְמֵילַף
מַיָּא וְדַלִּית
לֵיהּ כְּסַף אֲתוֹ שְׁמָעוּ
וַאֲלִיפוּ אֲתוֹ שְׁמָעוּ וַאֲלִיפוּ
בְּלָא בְדָמִין וּבְלָא בְמָמוֹן
אוּלַפָן דְטַב מֵחֲמַר
וּמַחֲלַב: (ב) לְמָא תְתְקְלוֹן
כַּסְפְכוֹן בְּלָא לְמֵיכַל
וַאוּתְכוֹן בְּלָא לְמִשְׂבַּע
קַבִּילוּ לְמֵימְרִי וְאָכוּלוּ
דְטַב וְתִתְפַּנַק בְּדְהֵין
נַפְשְׁכוֹן: (ג) אַרְכִינוּ
אוּדְנֵיכוֹן וְקַבִּילוּ לְמֵימְרִי
שְׁמָעוּ וְתִתְקַיֵּים נַפְשְׁכוֹן
וְאֶגְזַר לְכוֹן קְיָם עָלַם
טָבוָת דָוִד דְמְהֵימָנָן:

הא

עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי
נְאֻם־יְהוָה:

נה (א) הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם
וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ
שִׁבְרוּ וְאֹכֵלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־
כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב:
(ב) לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־
לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה
שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב
וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: (ג) הַטּוּ
אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי
נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית
עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים:

הן

תולדות אהרן הוי כל צמא סוכה כ' ו' ע"כ · תענית ח' ז':
קדושין ח' ע' · קמא ח' י"ז פ"כ · ע"ז ח' ה':
לכו שברו תענית שם:

ר ש י

נה (א) הוי זה לשון קריאה וזימון וקבוץ הוא ויש כרגש במקרא (זכריה ב') הוי הוי ומוסו מארץ לפון: לכו למים. לתירה: שברו · לשון לשבור בר (ברחשית מ"ב) קנו: יין וחלב. לקח טוב מיין וחלב: (ב) למה תשקלו כסף · למה תגרמו לכם לשקול כסף לחויניכם הכשדים בלא לחם: (נ) חסדי דוד · שמואל

ב א ו ר

נה (א) הוי, לשון קריאה, כמו (למעלה י"ח ז') הוי ארץ. כל צמא, כתאב לדבר ס', ילך אל סניה, לשמוע דבר ס' מפיו, בלא מתן כסף · ולד"ת מכווגם על סחורות שיעשה עמם אלהים בשוגם לארגם. (ב) בלא לחם, בדבר שאינו לחם. ושעורו, למה תשקלו כסף לעבודת אלהים אחריס, אשר אינם לא אלהים, כדמיון לא לחם, ולמה תשמעו משעות שוא ומדוחים, ותלכו בעצת נביאי שקר, ושפחכם מארץ ריקם מכל חכמה ותבונה, ומכל תוחלת ותקוה. (נ) חסדי דוד, שפעל עמם כמונן

(ד) הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים: (ה) הֵן גּוֹי לֹא־ תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ: * (ו) דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בְּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: (ז) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשָׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־ אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: (ח) כִּי

(ד) הָא רַב לַעַמְמַיָּא מַנְיְתֵיהּ מַלְכָּא וְשַׁלִּיט עַל כָּל מַלְכְוָתָא: (ה) הָא עַם דְּלָא תַיְדַע יַפְלְחִנָּךְ וְעַם דְּלָא יָדְעוּךְ יְרָהֲטוּן לְאַסְקָא לָךְ מְסִין בְּדִיל יְיָ אֱלָהָךְ וּלְקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי שַׁבְּחָךְ: (ו) תְּבָעוּ דְחַלְתָּא דַיְיָ עַד דְּאִתְוֻן חַיִּין בְּעוֹ מִן קֳדָמוֹהִי עַד דְּאִתְוֻן קָרִיבִין: (ז) יַשְׁבֵּיק רַשִׁיעָא אוֹרְחֵיהּ דְּרִשְׁעָא וּגְבַר אָנֵיס עֲשָׁתוֹנוֹהִי וְיִתוּב לְפוּלְחָנָא דַיְיָ וְיִרְחֵים

דא״ש · ע״כ הפטרת נח הפטרת וילך ולת״צ לא

עֲלוֹהִי וְלִדְחַלְתָּא דֶאֱלָהָנָא אֲרֵי מַסְגֵּי לְסַלָּחָא: (ח) אֲרֵי לָא

מחשבתי

תולדות אהרן דרשו ה' כ״ס ס' י״ח · יכמות ד' מ״ט ק״ס · מקדש שער ס״ג:

ר ש ״ י

כמנמול לדוד חסדיו: (ד) עד לאומים. סר וגדול עליהם ומוכיח ומעיד דרכיהם על פניהם: (ה) הן גוי לא תדע תקרא. אם אלי תשמעו ואם ס' הנקרע עליך: (ו) בהמצאו. קודם גזר דין כעוד שהוא אומר לכם דרשוני: (ח) כי לא

מחשבותי

באור

כאמן, ר״ל ואעשה עמכם חסדים, כמו שעשיתי עם דוד חסדים קיימים ומתמידים. או אפשר, יהיו כמו החסדים הקיימים, אשר הבטחתי לדוד, שלא תפסק מלוכה מזרעו, ושעיין לעיל. (ד) עד, מזהיר, ולפי שהמזהיר בחבירו נקרא עדים, כדי שלא יכחיש זה אחר כן, כאמר בלעם עדות, כמו שעדותי בכם היום, כעד בעיד בט שעים (בן מלך). וכן פרש״י. (ה) אליך ירוצו, להיות פריס למשפחתך. (ו) דרשו, ספרשם הזהות ליכם לבוקש עם הקודש, אבל היא תוכחה, שהוכיח בם הנביא את אנשי דורו בשעה אחרת. בהמצאו, בשעור שמלאו, ר״ל בשיות דרכו, להיות קרוב לכל קוראיו בשעת ובלב תמים, לא כמו שאתם חושבים להתיחש מן השובה, שלא יקבל אתכם, כי כן דרך שלש, להקשה ממי שאשר אתה בו, שבל לא כמחשבותיכם מחשבותי, (ז) יעזוב רשע, במעשה ובפה, וכן יעזוב מחשבותיו שבעות, כי אין השובה מועילה

בגדולה

מַחְשְׁבָתַי מַחְשַׁבְתְּכוֹן וְלָא
אוֹרְחָתְכוֹן תַּקְנָן בְּאוֹרְחָת
טוּבִי אֲמַר יְיָ : (ט) אֲרֵי
כְּמָא דְּרָמִין שְׁמַיָּא מִן
אַרְעָא כֵּן תַּקְנָן אוֹרְחָתַי
מֵאוֹרְחָתְכוֹן וּמַחְשָׁבָתַי
תַּקְנָן מִמַּחְשַׁבְתְּכוֹן :
(י) אֲרֵי כְּמָא דְּנָחֵית
מְטָרָא וְתַלְגָּא מִן שְׁמַיָּא
וּלְתַמָּן לָא אָפֵשַׁר לֵיהּ
דִּיתוּב אֱלָהֵין מְרַוֵּי יָת
אַרְעָא וּמַרְבֵּי לָהּ וּמוֹעִילָהּ
וְיָהֵיב בַּר זַרְעָא כְּמָסַת
לְזָרֵעַ וְלַחְמָא כְּמָסַת
לְמֵיכַל : (יא) כֵּן יְהֵוֵי פִּתְגָמִי
מִן דְּנָפֵק מִן קֳדָמַי לָא
אָפֵשַׁר דִּיתוּב לְקֳדָמַי רֵיקָן אֱלָהֵין עָבֵד יָת

לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם
וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה :
(ט) כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן
גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי
מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם : (י) כִּי כַאֲשֶׁר
יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם
וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה
אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ
וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל :
(יא) כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא
מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי

אם

דרעינא

תולדות אהרן ואיש און מקדש שם · מקריס מ"כ פ"ג ומ"ד פ' ט"ו : וישוב אל ה' מגלס כ' י"ז : כי גבהו מקריס מ"כ פ"ג : כי כאשר ירד מענית ל' ז' : ושמה מקדש שער כ"כ : והולידה מענית ל' :

ר ש "י

מחשבותי מחשבותיכם . מין שלי ושלכם שוות לכך אני אומר לכם יעזוב רשע דרכו ויחפוש את דרכי ואים מון מחשבותיו ויחפוש את מחשבותי לעשות הטוב בעיני . ומ"ש כי לא מחשבותי וגו' מין דיני כדיני בשר ודם אתם מי שמודה בדין מתחייב לכל אחי מודה ועוזב ירוחם (משלי כ"ח) : (ט) כי גבהו שמים וגו' . כלומר כי יש הבדל וחילוק מעלות ושנא ברכי יותר מדרכיכם ובמחשבותי יותר ממחשבותיכם כגבוה שמים על הארץ אתם ניתנים לב למרוד בי ואני נותן לב להשיב אתכם : (י) כי כאשר ירד הגשם והשלג . ולא יחזור ריקם אך ייטיב לעולם : (יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי . להודיעכם על ידי

הנביאים

ב א ו ר

בגרמא , אם לא תסיים נ"כ בסתר (רל"ק) . (י) לא ישוב , כי לא יצא הגשם לבטלה , אלא יעשה מעשה , ויחזור לו , זה לא יהיה , אלא מה יעשה ? הרוה את הארץ (הכ"ל) , (יא) כן יהיה . שהבטחתי אתכם , להוציאכם מגלות מבבל ומפי מתרגמו הנביאים , לא

יחזור

אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי
וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיו: (יב) כִּי־
בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן
הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם
רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־
כָף: (יג) תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה
בְרוֹשׁ תַּחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס
וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם
לֹא יִכָּרֵת:

נו (א) כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ
מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה

וחתף קרי פתח באתנח ובנ"א קמץ כי

דְרַעֲינָא וּמַצְלַח לְדִשְׁלַחְנָא
לֵיהּ: (יב) אֲרֵי בְחֶדְוָא
תִּפְקוּן מְבֵּינֵי עַמְמַיָּא
וּבְשׁלֶמָא תְּתוּבְלוּן
לְאַרְעָכוֹן טוּרַיָּא וְרָמָתָא
יְבוּעוּן קֳדָמֵיכוֹן תּוּשְׁבְּחָא
וְכָל אִילָנֵי חַקְלָא יִשְׁתַּנּוּן
בְּעַנְפֵּידוֹן: (יג) חָלַף
רִשְׁעָיָא יִתְקַיְמוּן צַדִּיקַיָּא
וְחָלַף חַיָּבָיָא יִתְקַיְמוּן
דַּחֲלֵי חֲטָאָה וְיֵהֵי קֳדָם יְיָ
לְשׁוּם לְאָת עָלַם
דְּלָא יִפְסוֹק:

נו (א) כְּדֵין אֲמַר יְיָ טְרוּ
דִינָא וְעִבִידוּ
צְדָקָתָא אֲרֵי קָרִיב

פורקני

תולדות אהרן כי בשמחה סוכה מ"ח: תחת מגלה ז' י': כה אמר ה' נדרים ז' י'. מכות ג' כ"ד:

ר ש"י

הנביאים לא יבוא ריקם אך ייטיב לכם אם תשמעו להם: (יב) כי בשמחה תצאו. מן הגלות מכגל: ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה. שיתנו לכם פרייס ולמחס ויהנו (ירוצו) יושביהם: (יג) תחת הנעצוץ וגו'. רבותינו דרשו ממנו פרשיות יעלו למדיקים. נעצוץ וסרפד מיני קוצים הם כלומר הרשעים יאבדו והצדיקים יגלחו:

מעשה

ב א ו ר

יבוא אלי ריקם, אלא בשמת יעשה מה שחפצתי (ישע'). (יב) תובלון, מכגל אל תלכו. ההרים, דרך משל, כי כשאדם בשמחה, ידמה לו, שכל העולם עומה עמו. יפצחו כף, יכו כף, תרגום ויך (שמות ח') ומחא, כאילו יניעו עצמיהם ויכוה זה בזה, לשון שמחה, כאדם השומח, שיכה כף אל כף מתוך התעלות השמחה. (יג) תחת, נעצוץ וכן כרפד ממיני הקוצים הגדלים במדבר, ולשיפך ברוש והדס מיני אילנות טובות, והכתוב יחדם פלא, לשוש מדבר לארץ פרי, כשוכה לציון, וזה יהיה לה' לשם, לאות עולם (כן עורף). לא יכרת, לא יפסוק ולא יבטל, כמו (יהושע ט') ולא יכרת מכם עבד.

כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא
וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: (ב) אַשְׁרֵי
אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם
יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ
וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע:
(ג) וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה
אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי
יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר
הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: (ד) כִּי־
כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר
יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ
בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים
בִּבְרִיתִי: (ה) וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתַי
וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים

תרגום

פּוּרְקָנִי לְמֵיתֵי וְזִכוּתִי
לְאִתְגַּלָאָה: (ב) טוּבֵי אֱנָשׁ
דְּיַעְבֵּד דָּא וּבַר אֱנָשָׁא
דְּיִתְקֵיף בָּהּ יְסַר שַׁבְּתָא
מֵאֲחָלוּתֵיהּ וְיִסַר יְדוֹהִי
מִלְּמֶעְבַּד כָּל דְּבִישׁ:
(ג) וְלָא יֵימַר בַּר עַמְמִין
דְּמִתּוֹסֵף עַל עַמָּא דַיְיָ
לְמֵימַר אַפְרְשָׁא יְפַרְשִׁינַנִי
מִן יְיָ מֵעַל עַמֵּיהּ וְלָא יֵימַר
סָרִיסָא הָא אֲנָא חָשִׁיב
כְּאָע יָבִישׁ: (ד) אֲרֵי
כִּדְנַן אָמַר יְיָ לְסָרִיסַיָּא
דְּיִטְרוּן יַת יוֹמֵי שַׁבָּיָא
דִּילִי וּמְתָרָעָן בְּרַעֲוָא
וּמַתְקְפִין בִּקְיָמִי: (ה) וְאֶתֵּן
לְהוֹן בְּבֵית מַקְדְּשִׁי
וּבַאֲרַע בֵּית שְׁכִנְתִּי אָתַר
וְשׁוּם דַּמַב מִבְּנִין וּמִבְּנָן

ומבנות

שום

תולדות אהרן אשרי אנוש שבת פ"ז קי"ח: כי כה אמר וגו' סנהדרין י"ח ע"ב: ונתתי להם וגו'

ר ש"י

נו (ב) יעשה זאת · שומר שבת וגו': (ג) הבדל יבדילני ה' מעל עמו · למה מלוס לס' הלא הקב"ס יבדילני מעל עמו כסיפלס סכרס: ואל יאמר הסרים · למה מעיב דרכי ומעלני הן אני כעץ יבש מאין זכרון: (ד) ומחזיקים · מוחזיס

באור

נו (א) כי קרובה, אס תשמרו מצוס, אז קרובה ישועתי לבוא, ולקחתי אסיס מגלה לעין כל. (ב) זאת. את שאמור למעלס, שישמור את שבת מלחללו · (ג) הנלוה, שמתחבר עצמו אל ס' להשתמש בו. הבדל יבדילני, אסיס נבדל מישראל, כאת יקבלו שמובס, ולא אקבל עיבוס, וס"ל למס אנדק? עץ יבש, כמו עץ יבש מאין מנדל פרי, כן אני מבלי זרע, ולא ישאר שמי לזכרון, ועל מס מייסר דרכי? (ד) באשר חפצתי, נסדבר אשר חפלתי אני. ומחזיקים, מחזיס בתורתי, אשר כרתי עליס בריס עס ישראל. (ה) יד, מקוס, כמו (דברים כ"ג) ויל אסיס לך, ושיעור

סכתוב

וּמִבְּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן־לוֹ אֲשֶׁר
לֹא יִכָּרֵת: (ו) וּבְנֵי הַנֵּכָר
הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ
וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת
לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת
מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי:
(ז) וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי
וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי
עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־
מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה
יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: (ח) נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל
עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:
(ט) כֹּל חַיְתוּ שָׂדָי אֵתֵּיוּ לֶאֱכֹל

שׁוּם עֲלַם אֶתֵּן לְהוֹן דְּלָא
יִפְסוֹק: (ו) וּבְנֵי עַמְמַיָּא
דְּמִתּוֹסְפִין עַל עַמֵּיהּ דַּיְיָ
לְשַׁמָּשׁוּתֵיהּ וּלְמִרְחַם יַת
שְׁמָא דַיְיָ לְמֶהֱוֵי לֵיהּ
לְעַבְדִין כָּל דְּיִטַּר שַׁבְּתָא
לְאַחָלוּתֵיהּ וּמַתְקְפִין
בְּקְיָמִי: (ז) וְאַיְתֵינוּן לְטוּרָא
דְקוּדְשִׁי וְאַחֲדִינוּן בְּבֵית
צְלוֹתִי עֲלָוָתְהוֹן וְנִכְסַת
קוּדְשֵׁיהוֹן יְתַּקְּבוּן לְרַעֲוָא
עַל מַדְבְּחִי אֲרֵי בֵיתִי
מַקְדְּשִׁי בֵּית צְלוֹ יִתְקְרֵי
לְכָל עַמְמַיָּא: (ח) אֲמַר
יְיָ אֱלָהִים דַּעְתִּיד לְכַנָּשָׁא
מְבַדְּרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
אֲקָרֵיב גַּלָוָתְהוֹן לְכַנָּשָׁא
יַתְהוֹן: (ט) כָּל מַלְכֵי
עַמְמַיָּא דְּמִתְכַּנְּשִׁין
לַאֲעָקָא לֵיהּ יְרוּשְׁלֵם
בְּגַוֵּיהּ יְתַרְמוּן יְהוֹן לְמֵיכַל

ע"כ כל

תולדות אהרן שם עולם סס: והביאותים כרכוס ג' ז'.
סנה ע"ז קי"ח. מגלס כ' ו"ג:

ר ש"י לחית

לחוזים: (ז) לכל העמים. ולא לישראל לבדס כי אף נכל הסגיס לס': (ח) עוד
אקבץ עליו. מן הגלוויס לס' עליהס: לנקבציו. נוספיס על קבולי ישראל:
(ט) כל חיתו שדי. כל הגלוויס לס' מתיו ומתקרבו אלי ותאכלו את כל חיטו ביער

את

באור

סכתוב, נגיע המקדש ומנפיס לחומת כר סגית, שס אתן לו מקוס וזכרון, ר"ל שס
יסיס מקומו, ושס יזכר לטובס, והוא דבר סטוב יותר מזכרון, סכא מבניס ובנות.
(ו) לשרתו, סירות שס, לעבות חוקיו (בן עזרא). (ז) והביאותים, את סעוזים
כל אלס הגיע אל בר קדשי, הוא ג"ס, שוס בטוס עס שאזרס ביסראל. לרצון, יסיו
מקובלים ברצון על מזבחי. (ח) מקבץ, כי יעלו מבבל ומעילס ומאשור, ושמשס,
לנקבציו על שבניס אל ס'. וכיס עוד לאקבץ מאלס אל נקבצי ישראל, ולנקבציו שב על ישראל

לְחַיַּת בְּרָא תִּשְׁבַּע
מְנָהוֹן חַיַּת חוּרְשָׁא :
(י) סַכְוָאַיהוֹן סָמָן
כּוּלְהוֹן לָא יָדְעִין מִדַּעַם
כּוּלְהוֹן כַּלְבִין חֲרָשִׁין לָא
יָכְלִין לְמִנְבַּח נַיְמִין
שָׁכְבִין רַחֲמִין לְמִדְמָךְ :
(יא) וְכַלְבַיָּא תַּקִּיפֵי נַפְשָׁן
לָא יָדְעִין לְמִשְׂבַּע וְאִינוּן
מַנָּאשִׁין לָא יָדְעִין
לאסתכלא

כָּל־חַיְתוֹ בַּיַּעַר : (י) צֹפָיו עִוְרִים
כֻּלָּם לֹא יָדְעוּ כֻּלָּם כְּלָבִים
אִלְּמִים לֹא יוּכְלוּ לִנְבֹּחַ הֹזִים
שֹׁכְבִים אֹהֲבֵי לָנוּם :
(יא) וְהַכְּלָבִים עַזֵּי־נֶפֶשׁ לֹא
יָדְעוּ שָׂבְעָה וְהֵמָּה רֹעִים לֹא

צ׳ רבתי צפיו ק׳ ידעו
תולדות אהרן והכלבים נכתוב ע׳ נ״ו :

ר ש ״ י

מ״ד ברמעים שמלו את לבם נגד ס׳ : חיתו ערי . חית השדה אין כאן רב כחית היער אם השדה חלשה ומשם כח מחית היער ועל שאמר עוד לקבץ עליו אמר המקרא משה : (י) צופיו עורים כולם . לפי שאמר דרכו ס׳ וכל העניין ואם אינם שומעים מוסר ואומר הנה הנביאים לופקים להם ומכריזים על התשובה ותיעוב להם וכרי פרנסיהם כעורים כולם ואינם רואין את הגולות כלומר המיפקד לרעות את הכרב בא להסיר את הטעם והוא עור מלראות את הכרב בעת ואלם מלהזהיר את העם ככלב שמיעתו לשמור הבית והוא אלם מלנבוח כך פרנסי ישראל אינם מזהירין אותם לחזור בתשובה : הוזים שוכבים . פירש דונש כרדמים שוכבין . וי״ת כיימין שכבין ואין לו דמיון : (יא) והכלבים עזי נפש . רוצים למלאות כריסם ליענר״ם כלע״ז1) : והמה רועים . כמו שהכלבים לא ידעו שבעה כן הרועים בישראל לא ידעו הבין מה יהיה באחרית הימים

באור

(ג עורת) . (ט) אתיו , בואו , ושיש קריאה לבניאם , על חית שדה ועל חית יער , שם יאכלו את פגלן וסנקר תחר על המרעה , ואין מי שומרם , כאשר פולך ואומר . (י) צופיו , הרועים אינם רואים ואינם יודעים מה נעשה . כלבים , הרועים הם אלמים ככלבים , שאר לא יוכלו לנבוח , וככלב שאינו נובח , הינו מושיל כלום , והרועים משל לשרי ישראל ושופטיו , או על נביאי השקר , ושעם שעדר . הוזים , שרם הוא יורה בלשון הערב על דבור תוכו בחלום , בחזיון לילה , וגם ככלבים יחלמו לשמים בחיותם , ויבואו ויתגוללו בחיבריהם . (יא) עזי נפש , רוב הפעם הנמצא במקרא , על כן המתאוה לאכול , כמו (חיוב ל״ג) ונפשו מאכל תאוה , ושפעם , אלא ככלבים אין להם תועלת , כי הם חזקי התאוה , וזאת היא עזות נפש , ולא ישבעו לעולם (בן עזרא) , והמה , הרועים רועים את עצמם , וכל אחד מהם פונה לדרכו , שיוכל להועיל לעצמו

במאכל

1) ליענרי״ם כלע״ז , Engrais , (ריח אסטפוב) .

יִדְעוּ הֲבִין כֻּלָּם לְדַרְכָּם פְּנוּ אִישׁ
לִבְצָעוֹ מִקָּצֵהוּ: (יג) אֵתְיוּ
אָקְחָה־יַיִן וְנִסְבְּאָה שֵׁכָר וְהָיָה
כָזֶה יוֹם מָחָר גָּדוֹל יֶתֶר מְאֹד:
נז (א) הַצַּדִּיק אָבַד וְאֵין אִישׁ
שָׂם עַל־לֵב וְאַנְשֵׁי־חֶסֶד
נֶאֱסָפִים בְּאֵין מֵבִין כִּי־מִפְּנֵי
הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק: (ב) יָבוֹא
שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם

הלך קמץ בז׳׳ק

לְאִסְתַּכָּלָא כּוּלְהוֹן גְּבַר
לָקְבֵיל אוֹרְחֵיהּ גְּלוֹ גְּבַר
לְמִבְּזָּז מָמוֹנֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל:
(יג) אָמְרִין אֶתּוֹ וְנִסַּב חֲמַר
וְנִתְרְוֵי מִן עַתִּיק וְתֵיכִי
שֵׁירוּתָנָא דְּמָחָר טָבָא
מִדְּיוֹמָא דֵּין רַבָּא סַגִּיאָה
לַחֲדָא:
נז (א) צַדִּיקָא מַיְתִין וְלֵית
אֱנָשׁ דְּמְשַׁוֵּי דַּחֲלְתֵּי
עַל לֵב וְגַבְרֵי נַמְלֵי חִסְדָּא
מִתְכַּנְּשִׁין וְלָא מִסְתַּכְּלִין
אֲרֵי מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא
דַּעְתִּידָא לְמֵיתֵי מִתְכַּנְּשִׁין צַדִּיקַיָּא: (ב) יֵהָכוֹן שְׁלָם יְנוּחוּן עַל אָתַר בֵּית

משכב יהון

תולדות אהרן אתיו אקחה מענית ח׳ י״ל: הצדיק אבד שם · מכהדין י״ל קי״ג: כי מפני קמץ ו׳ ח׳: יבא שלום מנת כ״ג קכ״ב · כתוכות י״ג ק״ד:

רש״י

סימים: כולם. לורך הגיי הם פנו: איש לבצעו. לגזול את חבר הטם שכם ממונים עליהם: מקצהו· כמו (ברחשית י״ט) כל העם מקלה מקלה מציונים ועד קלהו טלם בוכנים כן: (יב) אתיו אקחה יין· כך היו לומרים זה לזה: והיה כזה יום מחר· במאכל ובמשתה:

נז (א) הצדיק אבד. כגון יחזקיהו: ואין איש שם על לב· למה נסתלק: באין מבין· אין כמוהיהם מבין מה רחש הקב״ה לסלקו: כי מפני הרעה· שעתידה לבא על הדור נאסף הצדיק: (ב) יבא שלום. כי כן אמר הקב״ה יבא צדיק הזה אל מכותיו בשלום ואל ירחש ברעש: ינוחו על משכבותם. בשיום

ברעש

באור

במאכל ובמשתה, ולבלוע בלע, ולא יהומו על העם (רד״ק), מקצהו, כולם עושים כן מן הקלה אל הקלה. (יב) אתיו, כל אחד יאמר לחבירו: בואו ערבי ונקח יין. והיה כזה, כשיעשה היום הזה יהיה יום מחר, ושוב יהיה גדול ויתר מהיום, ר״ל נעסוק במשתה כאו היום, אבל ברוב הכמות:

נז (א) אבד, נאבד מן העולם ברש ושמש. מפני הרעה, בשעור רעת החומלים נאסף גם הצדיק. (ב) יבוא, הצדיק תחר נאסף, בא בשלום אל מקבר

ומנוחי

מִשְׁכְּבֵי־הֹון עֲבְדֵי אוֹרַיְתֵיהּ׃ (ג) וְאַתּוּן אִתְקָרְבוּ הַלְכָא עַם דָּרָא דְעוֹבְדֵי־הֹון בִּישִׁין דְּמִנְצְבַת קוּדְשָׁא נְצַבְתְּהוֹן וְאִינוּן מְנָאֲפִין וּמְזַנָּן׃ (ד) עַל מַן אַתּוּן מְחַפְּנָקִין וְקָדֵם מָן־תְּפְתְּחוּן פּוּמְכוֹן תְּסָגוּן לְמַלָּא רַבְרְבָן הֲלָא אַתּוּן יַלְדֵי מָרוּד זַרְעָא שְׁקָרָא׃ (ה) דְּפַלְחִין לְטַעֲוָתָא תְּחוֹת כָּל אִילַן עֲבוֹף נָכְסֵי יְנַקְיָא בְּנַחֲלַיָּא תְּחוֹת

הלכו נכחו׃ (ג) ואתם קרבו הנה בני ענונה זרע מנאף ותזנה׃ (ד) על־מי תתענגו על־מי תתרחיבו פה תחת כל־עץ רענן שחטי הילדים בנחלים תחת סעפי

הסלעים

שקיפי

תולדות אהרן הולך נכוחו סם׃ הנחמים נדס ג׳ י״ג׃

ר ש״י

כרעה זה סהיס הולך נכוחו כיסרו כמו עשות נכוחה (עמוס ג׳)׃ (ג) ואתם קרבו הנה. הנוטרים מסנסתלקו הלדיקים ושקבלו פורענותיכם׃ בני ענונה. בני כשפים׃ (ד) על מי תתענגו. מאחר שסנתם מאחרי על מי מסענו להתענג בעוכה מיל זכיתם מז תתענגו על ס׳ מכל עכשיו על מי תתענגו׃ על מי תרחיבו פה. כשאתם מתעתעים ומלעיגים בנביאיו׃ (ה) הנחמים באלים. סמתחממים תחת הלליס סס פלה ומלון׃ שוחטי הילדים. לקרבן עבודת כוכבים׃ סעיפי. נקרי הלוריס וכן

סופמיס

באור

ומנגי סחסד סהולכים בדרך נכוחה, יסכנו במוחס על מסכנותם נקנר. (ג) ואתם, אמר כנגד בני דורו כרעים, קרבו הנה למספר, על מעשיכם כרעים. ענונה, מכשפת, מעונן ומנחש, ומזכר עונן, וסנקנס עונש, ומיך תהיו אתם עוכים? (רד״ק) ותזנה, ר״ל אמכם, כן היו בני הדור הסוף, רעים בני רעים (הכ״ל). (ד) תתענגו, לעגין תרחיבו פה ותאריכו לשון, מחובר עם עגין שחוק וסשחס בלג, לגלות קלון מביכן. ומוכיחס, על שהיו מלעיגים בנביא, ומתלוללים עליו ועל נבואותיו, כנוכר למעלה. תרחיבו פה, כמו (תהלים ל״ה) וירחיבו עלי פיהם, שפות שדבור בשחוק ולעג, וכן תאריכו לשון. (ה) הנחמים, סמתחממים בתאוותם בין הלנים. ולר״ת טעם הלים, הלילים ותרגומו (מכשרשכם פיר דיש גשלמן). תחת, כן היה דרכם לעבוד עבודת כוכבים תחת העלים הרעננים, שעכשיו ועליהם לחים (רד״ק). שוחטי, היא עבודת כוכבים שהיו זובחים לה בנחלים, וכן אמר יחזקאל שהנביא (כ״ג) ובשחטם את בניהם לגילוליהם, והיו עושים זה

הַפְּלָעִים: (ו) בְּחַלְקֵי־נַחַל חֶלְקֵךְ הֵם הֵם גּוֹרָלֵךְ גַּם־לָהֶם שָׁפַכְתְּ נֶסֶךְ הֶעֱלֵית מִנְחָה הַעַל אֵלֶּה אֶנָּחֵם: (ז) עַל הַר־ גָּבֹהַ וְנִשָּׂא שַׂמְתְּ מִשְׁכָּבֵךְ גַּם־ שָׁם עָלִית לִזְבֹּחַ זָבַח: (ח) וְאַחַר הַדֶּלֶת וְהַמְּזוּזָה שַׂמְתְּ זִכְרוֹנֵךְ כִּי מֵאִתִּי גָלִית וַתַּעֲלִי הִרְחַבְתְּ מִשְׁכָּבֵךְ וַתִּכְרָת־לָךְ מֵהֶם

אהבת

אָהַבְתְּ אֶרַח בֵּית מִשְׁכָּבֵךְ וְנָזַרְתְּ לִיךְ

רחימת

שְׁקִיפֵי כִיפָּא: (ו) בְּשִׁבְעִיעוֹת כֵּיף נַחֲלָא חוּלָקִיךְ אַף הַמָּן אִינוּן עַדְבָךְ אַף לְהוֹן נְסֵיכְתְּ נִסְכִין אַסֵּיקְתְּ קוּרְבָּנִין הַעַל אִלֵּין יִתּוּב מֵימְרִי: (ז) עַל טוּר רָם וּמְנַטַּל שַׁוִּית אָתַר בֵּית מֵישְׁרֵיךְ אַף לְתַמָּן סְלֵיקְתְּ לְדַבָּחָא דָבָח: (ח) וָאֲחוֹרֵי דֶּשָׁא וּמְזוּזְתָא שַׁוִּית דּוּכְרָן מַעֲוָתִיךְ הֲוִית דַּמְיָא לְאִתְּתָא דְּרָחֵימָא עַל בַּעֲלָהּ וּטְעוֹת בָּתַר נוּכְרָאִין מְנָהוֹן קָיֵם

רחימת

תול דות אהרן ואחר הדלת שכח ש"ו קע"ו:

ר ש"י

(ופסוק ט"ו) על סעיף שלש: (ו) בחלקי נחל. בחלוקי מנגיס מצר נחל: חלקך. כאס ירגמו לומך: הם הם גורלך. לכתעלב בכס למס כי גס להס שפכת נסך: העל אלה אנחם. מלהרע לך: (ז) שמת משכבך. בעבודת כוכבים על סהרים כרמיס: (ה) ותכרת לך. נרית מכס: אהבת משכבם. כשחזית לך יד

ומקוס

ב א ו ר

בנחלים, מקוס שכיו שס סלעיס, תחת שפעיפים (בל"ל). (ו) בחלקי, מגזרת חלוקי מנגיס (שמואל ג' י"ז), ושפעס, שיבקשו מנגיס חלקות לגיירס, לפיות שפיליס (בן עזרא). הם הם, שכפל לחזק שענין. אנחם, וכי מרגלוי, שעל שעוזיס מעזיס כמלס, מתנסך מהשבתי מרעס לעוכס? (ז) שמת משכבך, ר"ל שס שעמדת תלילים, ולפי שממילס לזוכס לומר לשון שופל בזוכס. גם שם, על גובס שבר. (ח) שמת זברונך, שוית דוכרן שעוכך (שבשדי). ושפעס, ואחר הדלת והמזוזס תעמיד לת (שלילים) לאחר קוס זכרונך, משנין נזכירס לודיך מיין (ס"ס ס'), ל' זכח ותפלס (וקבעה, פרוטסטנטן בריוסן). וכרש"י פירש שמת דבר ממין העבודה, שתזכרי תמיד שעבודס, וז"ל בן מלך: זכרונך, ענין זכירה, וכיון שעבודה זרה, ויתורנס (שסיפעסס דוס דיין גפרפלטניס). גלית, כרעוי גָלִית, משנין וגס גולס אתס למקומך, שאיני לשון גלות רק שליסס בעלמך (מוין וומפרעסס דוס ווידער מן דייגען מרס), ושעורו, מאתי שלכת והעלי שברס, וגס ברחבת משכבך, כמו שאמר (נשסוק ז') על כר נגוש וגשף שמת משכבך, וכרש"י פירש לפי שנקוד כי גלית עלמך מאתי, כמו זוגס, שפייתי מסתיר מוסך. ולדעת שהריס בשלים גלית והעלי, מוסגיס על משכבך, ותרגומו (פען מיר

גשוומרט

וְחַיְתָּ אָתַר בַּיִת אַהֲבְתְּ מִשְׁכְּבֶם יָד חָזִית׃
מִשְׁכַּבְהוֹן אָתַר בְּחַרְתְּ׃ (ט) וַתָּשֻׁרִי לַמֶּלֶךְ בַּשֶּׁמֶן וַתַּרְבִּי
(ט) כַּד עֲבַדְתְּ לֵיהּ רְקָחֵיךְ וַתְּשַׁלְחִי צִירַיִךְ עַד־־
אוֹרַיְתָא אַצְלַחְתְּ מֶרְחוֹק וַתַּשְׁפִּילִי עַד־־שְׁאוֹל׃
בְּמַלְכוּתָא וְכִדְאַסְגֵּית לֵיהּ עוֹבְרִין טָבִין סַגִּיאָה׃ (י) בְּרֹב דַּרְכֵּךְ יָגַעַתְּ לֹא אָמַרְתְּ
מַשְׁרֵיתֵיךְ וּשְׁלַחְתְּ אִזְגַּדָּךְ נוֹאָשׁ חַיַּת יָדֵךְ מָצָאת עַל־־כֵּן
עַד מֶרְחַק וַאֲמַאיכְתְּ לא
תַּקִּיפֵי עַמְמַיָּא עַד לִשְׁאוֹל׃
(י) בְּסַגִּיאוּת אוֹרָחָתִיךְ לָאֵית לָא אָמַרְתְּ לְמִתַּב נְכָסִין סַגִּיאִין אַסְגֵּית
על

ר ש ״ י

ומקום למרמות לכם מקנתך׃ יד. מייסי״ן בלע״ז) וכן רבו חלקת יוסב על ידי (שמואל ב׳ י״ד)׃ (ט) ותשורי למלך בשמן. ומני מתחלס נדלתיך והיית מקבלת פני מלכך בכל מיני תפוקים. ומשורי לשון רמיית פניס כמו משורנו ולא קרוב (נמדבר כ״ד) וכן (שמואל ב׳ ט׳) ומשורס מין לסניף דורון של הקבלת פניס׃ ותשלחי ציריך. שלומייך למרחוק לנטות מס׃ ותשפילי. עד חוק עובדי כוכבים עד שאול וכן תרגמו יונתן׃ (י) ברוב דרכך יגעת. נתעסקת בלרכייך למלוות משוסך להרבות הוכך׃ לא אמרת נואש. למייסם מלא ולא לחוס עוד לעסוק בהן כי נסורה ובמלות לחן לב׃ חיית ידך מצאת. לוכך ידך מלסת כללחת במעשיך. היס לשון ערבי הוא לוכך׃ על כן לא חלית. לא נחלה לבך לדאג על עבודתי לעסוק בתורה׃

ופת

באור

שמואל, דשקסם דוא חוץ חוכ בשטיינשס, שאלשם נפרייזען דיין (מגפר). ותברת, תחת אתברתי, ר״ל ותכרתי לך ברית מכס, שבחרת להיותם מנסי בריתך (כל״ל). וכוא מקרא קלר, ובתשלומו׃ ותכרתי לך ברית עם מחזיס מכס. יד חזית, מתר בחרת (כשבדי). ומחריס תרגמו (דוא זיחסס מייגע ווינקשבד המגר). (ט) ותשורי, מנזרת ותשורס מין לסניף (שמואל ב׳ ט׳), ר״ל שלחת שמן למלך, לתשורס, ותרבי לשלוח לו בשמים מעשר רוקח, למען יסיס בעזרתך. עד שאול, בדרך ספלנד, ובשטע, תשמיתי דרכך עם כל מקסן ועד נדול, (י) ברוב דרכך, בדרך כרב סזס יגעת, ובכל זאת לא נתיאשת מלכת שלשס, שלא כל עוד שהרגשת כח בידיך, לא נעשית מולס ומוכאב, עס כל שטורח, כי קללת בשמחס. חיית, ר״ל מליאס בשקוס כח, ושאסור ממנו יהיס רפות.

ופת

1) מייסי״ן בלע״ז, Aize, aice, (aicis בשס) : territoire, (שס בצביטה ; רפריזענט בשטיק, וויקטין יפאסכר בו בצביטהן השס) ועיין פירש רש״י (בשמואל ב׳ י״ד ל׳).

לֹא חָלִית: (יא) וְאֶת־מִי דָּאַגְתְּ וַתִּירְאִי כִּי תְכַזְּבִי וְאוֹתִי לֹא זָכַרְתְּ לֹא־שַׂמְתְּ עַל־לִבֵּךְ הֲלֹא אֲנִי מַחְשֶׁה וּמֵעוֹלָם וְאוֹתִי לֹא תִירָאִי: (יב) אֲנִי אַגִּיד צִדְקָתֵךְ וְאֶת־מַעֲשַׂיִךְ וְלֹא יוֹעִילוּךְ: (יג) בְּזַעֲקֵךְ יַצִּילֵךְ קִבּוּצַיִךְ וְאֶת־כֻּלָּם יִשָּׂא־רוּחַ יִקַּח הָבֶל וְהֶחוֹסֶה בִי

עַל כֵּן לָא סַגֵּרְתְּ לְמֵיתָב: (יא) וְיָת מַן יְצַפְּתְּ וְקָדָם מַן דְּחֵילְתְּ אֲרֵי אַכְּזֵית לְמַלָּלָא כַּדְבִין וּפוּלְחָנִי לָא אַדְכַּרְתְּ וְלָא שַׁוִּית דְּחַלְתִּי עַל לִבִּיךְ הֲלָא אֲנָא יְהֵבִית אַרְכָּא מֵעַלְמָא דְּאִם תְּחוּבִין לְאוֹרַיְתָא וְלָקְדָמַי לָא תַּבְתְּ: (יב) אֲנָא חַוֵּיתִי לָךְ עוֹבָדִין טָבִין דְּאִינּוּן זַכָּנִין לִיךְ וְאַתְּ אַכְּזֵית לִיךְ וְלָא עוֹבָדִין טָבִין דְּאִינּוּן יְסַיְּעוּן לִיךְ: (יג) אַצְוָחִי בְּעַן אִם יְפָרְקוּנִיךְ עוֹבָדֵי שְׁקָרִין דַּהֲוַית מְתַעְסָקָא בְּהוֹן מִינָקוּתַיִךְ וְיַת כּוּלְהוֹן יְטוֹל רוּחָא יְהוֹן כְּלָמָא

ודרחיץ

תולדות אהרן בועקך כתרגם ס' כ"ג:

ר ש "י

(יא) ואת מי דאגת. ממי נתייראת: כי תכזבי. כי שקר לך מעבודתי. וכונם כי כמו לא יכזבו מימיו (לקמן כ"ח) כל מדם כוזב (תהלים קמ"ג) סלייך"ן בלע"ז) וכן כל לשון כוזב מי שכוטחין עליו וסוף כוזב וכונב: הלא אני מחשה. שסמתי על כמה פעמים שפגעת בי: (יב) אני אגיד צדקתך. לפי תמיד מגיד לך דברים שלא תעשי לומת תלדקי: ואת מעשיך. שלא עושים שלא ברלוני לא יועילוך כמו רשתך: (יג) בזעקך יצילך קבוציך. יקומו לא קבוצות מלילים ופסילים ומכתיבי

תורס

ב אור

(יא) ואת מי דאגת, ר"ל הנם כל זה סיס בחנם, בי ממי שתדת ותירתי? אחר עזבת בשחוך בי, ולא זכרת אותי, וכי ים מי בעולם, אחר לא תנבר ילי עליו? ומעולם, מלא שחשיתי ואתעסק, מענות אחכם על מעלליכם הרעים, ולכן אינכם יראים אותי. (יב) ואת מעשיך, פיו מוסב על אגיד, והוא סנקרא בל"ע (מקומותיהם מבוקשים), ופשטו, אגיד אניד אתם יפתר שמיועד לבוא, ומעשה ידיך, וסס פלילים, אלה לא יועילוך, ומשך סיעיב על שכתוב שלאחריו, ולר"ש פשוטם שמלין בזה בדרך שחוק והתול (מל פערקירצט דייטש פערפלטינקייט (מירקים) מוכ דייטש שהחשפן, דיא דיר ניכטס ניטלען), ורחוק הוא. (יג) קבוציך, יקומו לא קבוצות מלילים ופסילים, ויילוך בזעקך מלרתך (רש"י).

ומתר

1) סלייך"ן בלע"ז, סיס. Faillance : fallace (רש שמוסט, בשפרינגליכט, רש אפטרטען):

וּדְרַחֲיץ עַל מֵימְרִי יַחְסִין
אַרְעָא וְיֵירַת טוּרָא
דְקוּדְשִׁי: (יד) וְיֵימַר אַלִיפּוּ
וְאַוְתְרוּ אַפְנוּ לַב עַמָא
לְאוֹרַח תַקְנָא סְלִיקוּ
תַקְלַת רַשְׁיעַיָא מֵאוֹרַח
בְנֵשְׁתָא דְעַמִי: (טו) אֲרֵי
כְדֵין אֲמַר רָמָא וּמְנַטְלָא
דְשָׁרֵי בְשְׁמַיָא וְקַדִישׁ
שְׁמֵיהּ בְּרוּמָא שְׁרֵי
וְקַדִישָׁא שְׁכִינְתֵיהּ אֲמַר
לְמִפְרַק לְחִבְּירֵי לִבָּא
וּלְמַכְּיכֵי רוּחָא לְקַיָמָא

בִּי יִנָּחֵל־אֶרֶץ וְיִירַשׁ הַר קָדְשִׁי:
(יד) וְאָמַר סֹלּוּ־סֹלּוּ פַּנּוּ־דָרֶךְ
הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדֶּרֶךְ עַמִּי:
(טו) כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן
עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ
אֶשְׁכֹּן וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ
לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת
לֵב נִדְכָּאִים: (טז) כִּי לֹא לְעוֹלָם
אָרִיב וְלֹא לָנֶצַח אֶקְצוֹף כִּי־רוּחַ

הפטרת שחרית יו"כ מלפני

רוּחַ מַכְּיכִין וּלְמִסְעַר לֵב תְּבִירִין: (טז) אֲרֵי לָא לְעָלְמָא
אִתְפְּרַע בְּדִין וְלָא לְאַפְרָשׁ יְהֵי רוּגְזִי אֲרֵי רוּחֵי מֵיתַיָא אֲנָא עָתִיד
לְאִתְבָּא

תולדות אהרן ואמר סלו סוכס ס' כ"נ · מועד קטן מ' ס': כי כה אמר מגלס ל"מ. עקדס שער ו': ואת דכא עקריס מ"מ מ': כי לא ערובין ס' נ"ד · עקריס מ"ד נ"ח: כי רוח תגינס כ' י"נ · יבמות ו' ס"ב ס"נ · ע"ז מ' כ' · מס כ' י"נ:

רש"י

סורס מסר קבלת ויליוך בזצקך מלרמך סלא מת כולס יסא רוח ולא יקומו ולא יוכלו לסליל: (יד) ואמר סלו סלו · כה אמר סגביה בזמי לעמי כבשו כבשו מסילה סלולה שמו יהר מרע מדרכיכס: הרימו מבשול. סלקו המבניס שמתס נכשלים רגליכס בהס סס הרשורי רשע: (טו) מרום וקדוש · אני שוכן ומשס אני עס דכא ושפל רוח שאני מרכין שכינתי עליו: שפלים · נדכאים סובלי עוני וחלאים: (טז) כי לא לעולם אריב · סס מביא יסורין על האדם אין תחרותי מליו לאורך ימים ולא קלפתי לגלוח: כי רוח מלפני יעטוף · כאשר רוח האדם שהוא מלפני שיוצאין בו מאתי יעטוף יודס ויבוא על מעלו כמו (תיכס ג') סעטופים בערב בעטף מוגל (שס) והבזמות שאני

באור

(יד) ואמר, שאומר, או הקורא, או הכרוז (בן עזרא). סולו, המסלס לסלק אבן מדרך. הרימו, שסריסו מכשול מדרך שילכו בו עמי. (טו) שוכן עד, עולמי עד, עד שלא יוכל אדם לספר, ושמו קדוש, כי כל הנבראים ים לפס הטובה, גס לכוכבים תטובה כשאמר (בן עזרא) · מרום וקדוש, כי משכון עס המלאכים למעלה, ועס דכא שהוא בארץ (בן"ע). ·עטוף, ל' התעלפות ומולפס, ושטורו, לא אריב לעולס, לפי שברוח יתעלף ויחלש ואינו. ודומס

מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי: (יז) בַּעֲוֹן בִּצְעוֹ קָצַפְתִּי וְאַכֶּנּוּ הַסְתֵּר וְאֶקְצֹף וַיֵּלֶךְ שׁוֹבָב בְּדֶרֶךְ לִבּוֹ: (יח) דְּרָכָיו רָאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאַנְחֵהוּ וַאֲשַׁלֵּם נִחֻמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו: (יט) בוֹרֵא נוּב שִׂפְתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יהוה ניב קרי

לַאֲתָבָא וְנִשְׁמָתָא אֲנָא עֲבָדִית: (יז) בְּחוֹבֵי מָמוֹנְהוֹן דַּאֲנָסוּ הֲוָה רוּגְזִי עֲלֵיהוֹן וַאֲלֵקִיתִינוּן סַלֵּיקִית שְׁבִנְתִּי מִנְהוֹן וְטַלְטֵילְתִּינוּן בַּדָּרִית גַּלְוָתְהוֹן עַל דְּטָעוּ בָּתַר הֲרְהוּר לִבְּהוֹן: (יח) אוֹרַח תִּיוּבְתְּהוֹן גַּלְיָא קָדָמַי וְאָשְׁפּוֹק לְהוֹן וַאֲרַחֵים עֲלֵיהוֹן וַאֲשַׁלֵּם תַּנְחוּמִין לְהוֹן וּלְמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהוֹן: (יט) דִּבְרָא מַמְלַל סְפָוֵן בְּפוּם כָּל אֱנָשָׁא אָמַר נְבִיָא שְׁלָמָא שְׁלָמָא יִתְעֲבֵד לְצַדַּיְקָיָא דְּנָטְרוּ אוֹרַיְתִי מִלָּקְדְמִין וּשְׁלָמָא יִתְעֲבֵד לְתָבְיָא דְּהָבוּ לְאוֹרַיְתָא קריב

תולדות אהרן דרכיו ראיתי עקריס פ"ד מ': בורא ניב גרכות פ' ל"ה ב"ה. קמא י': שלום שלום סנהדרין י"ח ב"ה:

ר ש"י

נפשי עשיתי: כי רוח מלפני. כי זה מקום בלשון כפעל כמו כי תרפס כי תבע כלומר כשרואו נעטפת והוא נכנע אני מנפל ריבי וקצפי מעליו: (יז) בעון בצעו. גזלתו: קצפתי. תחלה ואכהו בסתר פני תמיד מלרתו ואקוף ועל כי הלך שובב בדרך לבו וסרס את המקרא וכן פירושו בעון בלעו וילך שובב בדרכי לבו קלפתי ואכהו: (יח) דרכיו ראיתי. כשהוא נכנע מלפני אבפתהו לרפא: וארפאהו ואנחהו. מוליכהו בדרך מרפא. לו ואנחהו מלשון הנחה ומרגוע: לו ולאבליו. למנחמים עליו: (יט) בורא ניב שפתים. נורא אני לו ניב שפתים חדש כלפי אבפתהו לרפא עד עתה וכבל קרלו עליו מגר יקרא לו שלום שלום: לרחוק ולקרוב. שניהם שוין אי אתחייהן וקורבל בתורתי ועבודתי מעשוריו ומי שהתקרב עתה מקרוב לשוב מדרכו הרעה אמר כ'

באור

לו (תהלים ק"ג) לא לנצח ירים וגו' כי רוח מעבר בו ואינגו. (יז) וילך, אף כי אסכימיו וקלפתי והסתלתי פני, בכל זאת הלך שובב בדרך לבו, ומצין שובב, מרד. (יח) דרכיו ראיתי, אף כי אראיתי דרכיו הרעים בכל זאת ארפאהו. ואנחהו, אוליכו בדרך ישר לעזב לו. (יט) בורא, אני אברא עתה דבר שפתים, לאמור: שלום! שלום! ניב, נקרא הדבר כן, כי הוא פרי שלמון, מענין תנובות שדי (משלי י') (משלי י')

פי

קְרִיב אֲמַר יְיָ וְאֶשְׁבּוֹק לְהוֹן: (כ) וְרַשִׁיעַיָא כְּיַמָּא דְּטָרִיד דְּבָעֵי לְמֵינַח וְלָא יָכִיל וְעָבְדִין מוֹהֵי סִין וְטִין: (כא) לֵית שְׁלָמָא אֲמַר אֱלָהָ לְרַשִׁיעַיָא:

נח (א) נְבִיָא אַכְלֵי בְּגַרוֹנָךְ לָא תְמַנַּע כְּקַל שׁוֹפָרָא אֲרֵים קָלָךְ וְחַוֵי לְעַמִּי מְרָדֵיהוֹן וּלְבֵית יַעֲקֹב חוֹבֵיהוֹן: (ב) וְקָדָמַי יוֹם יוֹם אוֹלְפָן תָּבְעִין

יְהוָה וּרְפָאתִיו: (כ) וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרֶשׁ כִּי הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט: (כא) אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים:

נח (א) קְרָא בְגָרוֹן אַל־תַּחְשֹׂךְ כַּשּׁוֹפָר הָרֵם קוֹלֶךָ וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם: (ב) וְאוֹתִי יוֹם יוֹם

כאלו קמץ בז"ק ידרשון

תולדות אהרן והרשעים כים סופה ג' ס': אין שלום אמר כ"ג כ"ג · כתובות י"ג ק"ד · מקריס פרשה תחלונה: והגד לעמי מלעת כ' ל"ג · מקדש שער כ"ח כל הפרשה: ואותי יום יום תגינה ג' ס':

ר ש"י

ס' ורפאתיו מחליו ומחטאיו: (כ) והרשעים. שאין נותנין לב לשוב: כים נגרש · כים הזה גליו מתנשאים לרום למעלה ונלחם חול מאד שאחי נגזל ליס לכאמניע עם הוא נשבר על כורחו וכל זה גל מבירו רואה ואינו חוזר בו כך הרשעים סריותם מבירו לוקה ברשעו ואינו חוזר בו ומה היס רפאו וסריותו על פיו כך הרשעים סריותם בפיהם כגון פרעה אמר מי ס' (שמות ס') סנחריב אמר מי בכל אלהי הארצות (ישעיה ל"ו) נבוכדנצר אמר (שם י"ד) הרמה לעליון: כים נגרש. כיס שאר נגרש שנורש כל היום רפש וטיט: (כא) אין שלום. כלשי שאמר לצדיקים ולבעלי תשובה שלום שלום לרחוק וגו' חזר ואמר אין שלום לרשעים:

נח (א) והגד לעמי פשעם. אלו תלמידי חכמים שכל שבחם עשו שעשנת תלמוד עולם זרון: ולבית יעקב חטאתם. אלו עמי הארץ שאף זדונם שגגה: (ב) ואותי יום יום ידרשון. כעין שנאמר ויפתחו בפיהם (תהלים ע"ח): ודעת דרכי

ב א ו ר

פי לדיק יגיד חכמה, ר"ל יפרש וירבה חכמה בפיו. (כ) נגרש, מן שאינו נסוגר · ויגרשו, סמיס מעליכים רפש וסיס על שפתי סיס, כן הרשעים לא ימחו, מעשות מעשים רעים ומכוערים, עד שימותו, ולכן אין שלום לרשעים.

נח (א) בגרון, ידגיר בקול את נביאו, קרא בגרון, אל תחזוך בקריאה, כי חסך פעל יולא (בן עזרא). ובשופר, שיגביה את קולו. (ב) ואותי, ר"ל וכס

מרמים

יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יֶחְפָּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צְדָקָה עָשָׂה וּמִשְׁפַּט אֱלֹהָיו לֹא עָזָב יִשְׁאָלוּנִי מִשְׁפְּטֵי־צֶדֶק קִרְבַת אֱלֹהִים יֶחְפָּצוּן׃ (ג) לָמָּה צַמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עִנִּינוּ נַפְשֵׁנוּ וְלֹא תֵדָע הֵן בְּיוֹם צֹמְכֶם תִּמְצְאוּ־חֵפֶץ וְכָל־עַצְּבֵיכֶם תִּנְגֹּשׂוּ׃ (ד) הֵן לְרִיב וּמַצָּה תָּצוּמוּ וְלַהַכּוֹת בְּאֶגְרֹף רֶשַׁע לֹא־תָצוּמוּ כַיּוֹם

תרגום

כְּאִלּוּ לְמִידַע אוֹרְחַן דְּתַקָּנָן קְדָמַי צַבָּן כְּעַמָּא דְּזָכוּ עֲבַד וּמְרִין אֱלָהֵיהּ לָא אִתְרָחִיק שַׁאֲלִין מִן קְדָמַי דִּין וּקְשׁוֹט כְּאִלּוּ לְאִתְקָרָבָא לְדַחֲלְתָּא דַּיְיָ צַבָּן׃ (ג) אָמְרִין לְמָא אֲנַחְנָא צָיְמִין וְקָדָמָךְ גְּלֵי מִסְגְּפִין נַפְשָׁתָנָא וְקָדָמָךְ יְדַע נְבִיָא אֲמַר לְהוֹן הָא בְּיוֹם תַּעֲנִיתְכוֹן אַתּוּן מְבַעְיִן צַרְכֵיכוֹן וְכָל תַּקְלָתְכוֹן אַתּוּן מְקָרְבִין׃

קמץ בו״ק

(ד) הֵן לְתַרָּרוּ וּלְמָצוּ אַתּוּן צָיְמִין וּלְמִמְחֵי בְּכוּרְמַיָּא דְּרִשְׁעָא לָא תְּתַעֲנוּן כְּאִלֵּין לְאַשְׁמָעָא לְהַשְׁמִיעַ

תולדות אהרן אשר צדקה עקדם שער מ״ת: למה צמנו גם שער נ״ת: במרומא

ר ש״י

דרכי יחפצון. חפצים לשמוע הוראות לחכמים כאילו רוצים לקיימם: כגוי אשר צדקה עשה וגומר. כך שומעים אותי תמיד מספרי צדק ואין דעתם לקיימם וכשבא למים ואין נעצרין אומרים למה צמנו ולא ראית ואני אומר כן ביום שאתם מצטערים חפץ כל הפצי צרכיכם אתם עמלים למלוך ואף בנגוד ומכם: (ג) ובכל עצביכם - בעלי חוב שלכם כגעלבים על ידכם אתם נוגשים אותם ביום צומכם: (ד) לא תצומו כיום

באור

מרמים עצמם כצדיקים, כי בכל יום ידרשו אותי. כגוי, כאלו היה גוי שעושה צדקה בכל עת, ולא בזמן מסוים מלפנינו, שצריכין לחקור לדעת את המשפט, לן יצטערו כמו מספרי צדק; וחפצים להתקרב אל אלהים. (ג) למה צמנו, כאשר יצום ואינם נענים, מתרעמים עלי ויאמרו: למה היה כזאת תפר תכחנו למנו, וכאלו לא רצית להסגיף נפשנו. הן, תמוכת אלהים. חפץ, כל חפצי צרכיכם אתם עמלים למצוא ואף בנגוד וחמס (רמ״י). וגם שכשהי חמגם חפץ צרכיכון (מירגא בפרקי משה). עצביכם, ממוכם, (כמו (משלי כ״) ועצבין בכרי, כי ממון יגיע פעלם ועצבונו (רד״ק). (ד) הן לריב, בחמת בעוס שגם לכם לחטוף, לריב ולהתקוטט זה עם זה, ולהכות באגרוף, כי אדרך להתאסף יחד בימי בעוס, ופעלם מצוי עם שונאו ומתקוטט עמו, ובאים לידי סכנה. רשע, כי כשמכה בם, קשיים מגרוף רשע. כיום, תוכלו למים כמשפט יום בעוס להשמיע לפני

להשמיע

לְהַשְׁמִיעַ בַּמְּרוֹם קוֹלְכֶם׃
(ה) הֲכָזֶה יִהְיֶה צוֹם אֶבְחָרֵהוּ
יוֹם עַנּוֹת אָדָם נַפְשׁוֹ הֲלָכֹף
כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשַׂק וָאֵפֶר יַצִּיעַ
הֲלָזֶה תִּקְרָא־צוֹם וְיוֹם רָצוֹן
לַיהוָה׃ (ו) הֲלוֹא זֶה צוֹם
אֶבְחָרֵהוּ פַּתֵּחַ חַרְצֻבּוֹת רֶשַׁע
הַתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה וְשַׁלַּח
רְצוּצִים חָפְשִׁים וְכָל־מוֹטָה
תְּנַתֵּקוּ׃ (ז) הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב
לַחְמֶךָ וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא
בית

נְמָרוֹמָא קָלְכוֹן׃ (ה)הַהָדָא
הוּא תַּעֲנִיתָא דְרָעֵינָא בָּהּ
יוֹמָא דְמִסַּגֵּף אֱנָשָׁא
נַפְשֵׁיהּ כְּפִיף רֵישֵׁיהּ
כְּאַגְמוֹן כְּפִיף וְעַל סָקָא
וְקִיטְמָא בָּאֵית הֲלָדָא
אַתּוּן קָרֵן תַּעֲנִית וְיוֹמָא
דְרָעוּא בֵּיהּ מִן קֳדָם יְיָ׃
(ו) הֲלָא דָא הִיא תַּעֲנִיתָא
דְרָעֵינָא בָּהּ פְּרָדוּ כְּנִישַׁת
רְשִׁיעָא שָׁרוּ קְטֵרֵי כְתֵבֵי
דִּין מַסְטֵי וּפַטְרוּ דַהֲווּ
אֲנוּסִין בְּנֵי חוֹרִין וְכָל דִּין
מַסְטֵי תְּסַלְקוּן׃ (ז) הֲלָא
חַפְרְנֵס לְכַפְנָא מִלַּחְמֵיךְ
וְחַשִׁיכִין מְטַלְטְלִין תָּעִיל
לְנוֹ בֵּיתָא אֲרֵי תֶחֱזֵי
ערטילאה

תולדות אהרן הלכוף כאגמון סכת ד' כ"ד · קדושין ג' ס"ב: הלא פרס כפרק ג' ע"ו:

רש"י

ביום · כמשפט היום לסבור לבעלם כדי שישמע קולכם במרום: (ה) הלכוף · ס"ת ע"י ממיסה כלומר שמא לכוף כמנהג רשעו אלי לריך · לנמן הוא כמין מחט כפוף ולדין נו דניס וקורין לו מויי"ס בלע"ז1): הלזה תקרא צום · לשון תמיהה לפיכך הס"ת נקוד חטף פתח: (ו) חרצובות · לשון קישור ושיעור: מוטה · לשון משפט: וכל מוטה תנתקו · ת"י וכל דין מיסטי מסלקון: (ז) ועניים מרודים · לעניים ונענחים

באור

להשמיע קולכם על מעמים . (ה) הלכוף , כתם מה שהולכים כופף רגלו למען נכבעתם כלומר כגומא , ויניע מחטיו שם ומאבר , וכי לזה תקרא לי' צום מקובל ויום רצון ? . (ו) הרצבות רשע , קישורי רשע וכן (תהלים ע"ג) כי אין חרצובות למותם , כי מעשה הרשע , כשיתחזק , ידמה לקשר אמיץ , שלא יוכל אדם לפתחו ולהתיכו כי אם בטורח גדול (רד"ק). מוטה , שם הטול , כמו (ירמיהו כ"ח) ויקח חנניה הנביא את המוטה , דמה דחקת הטניים ומנעם ממנו , כאלו ימימו עול ומוטה על צוארם . רצוצים , עשוקים וגלגלים , וגלכלים בחנלי עוני , אל העבדים הנכנעים תחת ידך , שלחם חפשי . תנתקו , היא נתיקת לשוני המוסרות , שהעול נקשר בהן . (ז) פרס , ענין שבירה וביעה , וכן

מיכס

1) מויי"ס בלע"ז , Haim : hameeon, (מייכס פיסמנגאל) וכן (לשעלה י"ס ת") .

בַּיִת כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ
וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם: (ח) אָז
יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ
מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ
צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְהוָה יַאַסְפֶךָ:
(ט) אָז תִּקְרָא וַיהוָה יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע
וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ
מוֹטָה שִׁלַּח אֶצְבַּע וְדֹבֶר־אָוֶן:
(י) וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ
נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ
אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם:

ונחך

עַרְטִילָאָה וּתְכַסְיָנֵיהּ
וּמִקָּרִיב בִּשְׂרָךְ לָא
תְכַבּוּשׁ עֵינָךְ: (ח) בְּכֵן
יִתְגְּלִי כְּשַׁפְרְפָרָא נְהוֹרָךְ
וְאַסוּתָךְ מַחָתָךְ בִּפְרִיעַ
תִּיסַק וְיֵהָכוּן קֳדָמָךְ
זַכְוָתָךְ בִּיקַר מִן קֳדָם יְיָ
תִּתְכְּנִישׁ: (ט) בְּכֵן תִּצְלֵי
וְיָי יְקַבֵּל צְלוֹתָךְ תִּבְעֵי מִן
קֳדָמוֹהִי וְיַעְבֵּד בָּעוּתָךְ
אִם תַּעְדֵּי מִבֵּינָךְ אַסְטָיוּת
דִּין מְרְמָן בְּאָצְבַּע וּמַלֵּילָא
מְלִין דְּאוֹנֵס: (י) וְתִתְפַּח
קֳדָם כַּפְנָא נַפְשָׁךְ וְנַפַּשׁ
מַסְגַּפָא תְּשַׂבַּע וְיִדְנַח
בַּחֲשׁוֹכָא נְהוֹרָךְ וְקִבְלָךְ

יהי

תולדות אהרן כי תראה עם ע' ק"ע: ומבשרך כמוכות כ"ב. שכועות ו' ל"ע: והלך לפניך סופה ע' ג'. כתרגם ע' י"ח. ע"ה ע' ס': או תקרא יכמות ו' ס"ב. סנהדרין ע' ע"ו: ותפק לרעב כתרגם ע' ע': וזרח בחשך יכמות י"ב ק"ב:

ר ש"י

ונגמים על לרתם כנון מכיי ומרולי (מיכה ג') מריך בשימי (תהלים ל"ה): ומבשרך ומקרובך: (ח) יבקע כשחר. כעמוד הבוקר בעגים: וארוכתך מהרה. ורפואתך מהרה כמו מעלה ארוכה לך (ירמיה ל'): (י) ותפק לרעב נפשך. בתגמוני

דנריס

ב א ו ר

(מיכה ד') פורש מין לחם. מרודים, כתרגומו מעלטלין, וכן (מיכה ג') עגים ומרודים, עגין אלמול (בן עזרא). ר"ל עגיים סגרדפים, ולא ימנע מקום לחסות בו, סביאם אל ביתך. ומבשרך, ממי, שסוף בשר ודם כמוך, זה רעיך, וסכמדי תרגם קריב בשרך (דייטש בווסשפרוומכרשטן). (ח) יבקע, כשתעשה כן, אז יזיר אור שלחתך, כעמוד השחר הבוקע בעגים, ומאיר לעולם. וארכתך, רפואתך תצמח מהרה, כמו (ירמיה ח') ארכת את עמי. יאספך, כמו ומאספכם אלהי ישראל (למעלה כ"ב י"ב), ועיין שם בגמור. (ט) מוטה, אם תסיר מתוכך את עלי שעול שהכבדת על גופרי העניים. שלח אצבע, לשעת שחוק גופריום שכוונם על שלחת שעגנע שמגעי, כי בימים הקדמונים היה זה סימן שבוז וקלנס. (י) ותפק, ותוציא, כמו (תהלים ק"מ) זממו אל תפק. נפשך,

לנון

יְהֵי כְּשֵׁיהָרָא: (יא) וַיְדַבְּרִינָךְ
יְיָ תְּדִירָא וְיַשְׂבַּע בְּשְׁנֵי
בְּצוּרְתָא נַפְשָׁךְ וְגוּפָךְ יְחַיֵּי
בְּחֵיֵי עַלְמָא וּתְהֵי נַפְשָׁךְ
מַלְיָא תַּפְנוּקִין כְּגִנַּת שַׁקְיָא
דְּמַרְוְיָא וּכְמַבּוּעַ דְּמַיִן
דְּלָא פַּסְקִין מוֹהִי:
(יב) וְיִבְנוּן מִנָּךְ חָרְבַת עָלַם
יְסוֹדֵי דַּר וְדַר תְּקוֹמֵם
וְיִקְרוּן לָךְ מְקַיֵּם אוֹרְחָא
דְּתַקְנָא מֵתִיב רַשְׁיַיָּא
לְאוֹרַיְתָא: (יג) אִם תְּתִיב
מְשַׁבְּתָא רַגְלָךְ לְמֶעְבַּד
צוֹרְכָךְ בְּיוֹמָא דְּקוּדְשִׁי
וְתֶעְרַע לְשַׁבְּתָא בְּתַפְנוּקִין
לְקַדִּישָׁא

(יא) וְנָחֲךָ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ
בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וַעֲצָמֹתֶיךָ
יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא
מַיִם אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו:
(יב) וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם
מוֹסְדֵי דוֹר וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקָרָא
לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת
לָשָׁבֶת: (יג) אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת
רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי
וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ
יהוה

תולדות אהרן וכנו ממך במרע סס: אם תשיב מקדש שבר ל"מ: וקראת שבת ע"ו קי"מ. פסחים ו' ס"מ - ביצה ל"ד:

ר ש "י

דכויס עוגים: (יא) בצחצחות. בעת למטון וכלורת כך תירגם יונתן: יחליץ. יזיין כמו חלוצי לבא (במדבר ל"ב): (יב) משובב נתיבות לשבת. תירגם יונתן מתיב רחימיא

באור

לשון תמוקה, ר"ל שם תוסיף לרעב כדבר אשר בו תמקים רעבונו, וכדל"ק פי' שתוציא לרעב נפשך ורצונך ר"ל כשתפרוס לו לחמך, ברוח נדיבת חפצך, תיכיר, כי ברצון ובלב טוב אתה נותן לו. נשגה, פירוי דבוק עם נפש, כוח תמיד בוש, ומלת תמכיש לעבד (בן עזרא). (יא) בצחצחות, יובש ולמטון, כמו (תהלים ס"ח) שכנו למיחם, ר"ל בעת שיהיה בעולם למטון ויובש, ישביע את נפשך, ולא תהיה חסר מכל מטוב. יחליץ, יזיין כמו (במדבר ל"ב) חלוצי לבא, יבריא ויחזיק את עלמותיך, וזכר את שעלמות, לפי שהם מוסדי הגוף. וכמוצא מים, תהיה בכל עת מוצאך במוצא המוליך מים, אשר מימיו הטוללים לוהם נפסקים. (יב) ובנו, הגוים, יעולמים ממך. מוסדי דור ודור, יסודות שנפלו בימי כלורות, אתה תקומם אותם. גודר פרץ, מתקן פרצות, שנפלו בבתי קדש. משובב, מביא נתיבות שוממות, לשיות נתיבות מסודרות ומיושבות. (יג) אם תשיב, שלא תרוץ לוהם ולוהם כמו בימי המול בעסקיך. עשות, כמו מעשות, שלא תעשה חפצך. עונג, תקרא את השבת יום עונג, ר"ל יהיה מיוחד לך להתענג בו - לקדוש ה' מכובד, ליום השבת שקדשו ס', תקרא יום מכובד, מבלי עשות בו מלאכה

יְהוָה מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת
דְּרָכֶיךָ מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר
דָּבָר: (יד) אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְהוָה
וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ
וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ
כִּי פִי יְהוָה דִּבֵּר: °

נט (א) הֵן לֹא־קְצָרָה יַד־יְהוָה
מֵהוֹשִׁיעַ וְלֹא־כָבְדָה
אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ: (ב) כִּי אִם־

יתיר ו' ע"כ

עֲוֹנוֹתֵיכֶם

תולדות אהרן וכבדתו סנה ע"ו קי"ב קי"ע: ממצוא סם ע"ו ק"ג: אז תתענג סנה ע"ו קי"ח: והרכבתיך סם: כי אם סנהדרין ו' ע"ב:

לְקֳדִישָׁא דַיְיָ תִּיקַר וְתֵיכָךְ
קֳדָמוֹהִי מִלְּמֶעְבַּד אוֹרְחָךְ
מִלְּסַפָּקָא צוֹרְכָךְ וּמַלָּא
מִילִין דְּאוֹנֶס: (יד) בְּכֵן
תִּתְפַּנַּק קֳדָם יְיָ וַאֲשַׁרְיֵנָךְ
עַל תּוּקְפֵי אַרְעָא וְיוֹכְלִינָךְ
פֵּרֵי אַחְסָנַת יַעֲקֹב אָבוּךְ
אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְּזִיר כֵּן:

נט (א) הָא לָא כְּקֵיפוּת
יְדָא מִן קֳדָם יְיָ
לֵית אַתּוּן מִתְפָּרְקִין וְלָא
מְדַיְּקִיר קֳדָמוֹהִי
מִלְּמִשְׁמַע לָא מִתְקַבְּלָא
צְלוֹתְכוֹן: (ב) אֱלָהֵין

חוביכון

ר ש "י

רשימין לתורייתא. מסובב כמו מסיב. לשבת לישובו של עולם: (יד) נחלת יעקב אביך. נחלה גלוי מלרים כמה שנאמר ופרלת ימה וקדמה וגו' (בראשית כ"ח) לה לאברהם שנאמר (שם י"ג) קומי התהלך בארץ לרחבה ויעקב אמר את השבעת שנאת (שם ל"ג) ויתן את פני העיר שקבע תחומין עם דמדומי חמה כך פירש רבי שמעון:

נט (א) הן לא קצרה: את שאר לא שומעתם לו מקולר ידו כוח: (ב) השתירו

פנים

באור

של מול. ובבדתו, לא נקרלת שם בלבד, כי אם תכבדו מעשות בן מלאכתך. ודבר דבר, ומלדבר בו דברים, שאם גדר קדושת שבת. ומחריש מתרגמים (מוד — פרשפול= השלשת — ווקרא שפריכסם) · ודומה לו (קוהע י') דברי דברים מלות טוב, ובכתלי תרגם שם ושם, מלין דלוגם. וכעין אחד. (יד) והרכבתיך, תסיס בכוס כמשלש וממשלש כי בסיותך בנגבי סלכן, אין מי שיוכל לקחתם מידך. והאכלתיך, לך תסיס שלכן שאר בגחלתי ליעקב אביך.

נט (א) הן, שב להוכיחם עוד על רוב מעשיהם, ואמר כי לשוא יתלוננו על שלא ומומרים (למעלה כ"ח) למה זמנו ולא רלית, ואמר להם, זה שלא רצה שלא לומכם, ולא כושית אחכם מיד אויביכם, לא משני שקלכם ידו מכושיע ולא משני שכבדה אזנו משמוע, אלא שעוותיכם גרמו לכם, וכם מבדילים ביניכם לבינו, והרי הוא כאילו אינו שומע, או כאילו אין כח בידו להושילכם, ולמה? משני עוותיכם (רד"ק).

כשתירו

חוביכון הוו מפרשין עונתיכם היו מבדילים בינכם
ביניכון לבין אלהכון לבין אלהיכם וחטאיכון
וחטאיכון גרמו לסלקא הסתירו פנים מכם משמוע:
אפי שבנתא מנכון מלקבלא צלותכון: (ג) ארי
ידיכון שוטפין בדם זבאי ואצבערתכון בחובין
ספוחכון ממללין שקר לישנכון נבלין מחשיב:
(ד) לית דמצלי בקשוט ולית דמתדן בהימנותא
מתרחצין על למא וממללין שקר מוחן
ומפקין מלבהון מלין דאונם: (ה) הא כביעי חיזי חורמנין מפרחין
יתיר וי"ו וקורי וכקורי

תולדות אהרן כי כפיכם שכת כ' קל"ע:

ר ש"י

פנים: גרמו לכם שמסתיר פניו מכם: (ג) נגואלו. לשון מיטף וכן
נאם מגואל (מלאכי ג'): (ה) צפעוני. מין נחש רע: בקעו. מיסקלורש"ט בלע"ז[1]

כלומר

ב אור

(ג) הסתירו, וחטאיכון גרמו לסלקא מפי שכינת מעכון (מכמדי). וכוא כדרך לשון נמי
מדם, שיסתיר פניו ומזניו מלא ירחם ולא ישמע (בן עזרא). (ג) בדם, בשפיכות דם
נקי. דברו שקר, סנס כשון במעשה ודיבור (רד"ק). (ד) אין קורא, אין מי שיקרא
את חבירו לדין על דבר צדק, אך יבוא עליו בשקרה ובמרמה. ותחרים תרגמו (ימוחמט
פרידינג בפרס כטיגקייט). ואין נשפט, אין מי שיתווכח עם ריעו במקום שמשפט בחתימת
בשוח, מנמיחים לרעיכם, ואין בלבם למלא את דברם, ע"כ שנמשון על תוכו ועל
דברי שוא. הרו, משל על שמחשבים, וכוליד על שפועל. (ה) צפעוני, שמם עוד
מעשיכם ומחשבותם לביני צפעוני, שיקבלו ילמו מכם לפעולים, כן מחשבותם רעות
ומעשיכם רעים (רד"ק). בקעו, כמו ביצת כאפרוח, שמנקר בחומתו, ובוקע שקליפה
מבע מעט, עד שיצא, כן כם מטרידים לבם תמיד במחשבות רעות, עד שיוליחום למעשה

כלל

1) מיסקלורש"ט בלע"ז, Esclore: éclore, (פוים רען מייטרן קריכש) éclos, éclose,
(הערוויסענקרעכש).

וְקוּרֵי עַכָּבִישׁ יַאֲרֹגוּ הָאֹכֵל מִבֵּיצֵיהֶם יָמוּת וְהַזּוֹרֶה תִּפָּקַע אֶפְעֶה: (ו) קוּרֵיהֶם לֹא־יִהְיוּ לְבֶגֶד וְלֹא יִתְכַּסּוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂיהֶם מַעֲשֵׂי אָוֶן וּפֹעַל חָמָס בְּכַפֵּיהֶם: (ז) רַגְלֵיהֶם לָרָע יָרוּצוּ וְיְמַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי מַחְשְׁבֹתֵיהֶם מַחְשְׁבוֹת אָוֶן שֹׁד וָשֶׁבֶר בִּמְסִלוֹתָם: (ח) דֶּרֶךְ שָׁלוֹם לֹא יָדָעוּ וְאֵין מִשְׁפָּט בְּמַעְגְּלֹתָם

וּכְקוּיִן דַּעְכּוּבִיתָא מָחֵיא דְּמִן דְּאָכִיל מִבֵּיעֵיהוֹן מָאֵית וּמְשַׁחֲנָן וּמַפְקָן חֵיוָן חוּרְמָנִין מְפָרְחִין: (ו) הָא כְּקוּיִן דַּעְכּוּבִיתָא דְּלָא כְשָׁרִין לְאִתְכַּסָּאָה בִּן לַיִת הֲנָאָה בְּעוֹבָדֵיהוֹן דְּרַשִׁיעָא עוֹבָדֵיהוֹן עוֹבְדֵי אוֹנֶס וְלֵיאוּת שְׁקַר בִּידֵיהוֹן: (ז) רַגְלֵיהוֹן לְמֵעְבַּד דְּבִישׁ דַּהֲטִין וּמוֹחִין לְמִשְׁפַּךְ דַּם זַכַּאי עֶשְׁתּוֹנֵיהוֹן עֶשְׁתּוֹנֵי אוֹנֶס בְּזָא וְתָבְרָא בְּכְבְשֵׁיהוֹן:

נתיבותיהם

(ח) אוֹרַח שְׁלָמָא לָא יָדְעִין וְלֵית דִּינָא בְּמְדָכֵיהוֹן שְׁבִילֵיהוֹן

עקימו

רש"י

כלומר מעשים מכוערים שמיכס למוכסם מכו: וקורי עכביש. מירניי"ם בלע"ז) · קורי מורטוור"ם בלע"ז). קורי כס כלי שמורג שמשתי מוסך בהן ומכחס מנחו במחברת קירות ע"ם שמכניס מרינותיו בקורות: והזורה · ת"י ומשחנן לשון מימוס שקורין בלע"ז קוני"ר) המחממן יולא מהן כשמוע מנקע הקליפה. ועיקר לשון וזורס לשון מילור הוא להוליא שכלוע במוכו כמו ויזר את שגזר (שופטים ו') ועילורו של זה הוא מימומו: אפעה · מין נחש שמוע רע כך לא יחתלמו במעשיהס שלא רמס: (ח) ואין משפט במעגלותם · כלומר אין בממגל דרכיהס דבר נשפע בחמת כמשפטו:

נתיבותיהם

באור

(כג"ל). וקורי עכביש, אין תועלת וקיום במעשיהם כמו ביריעות המכניס. והזורה, שבין מעוך, וכן (מיוב ל"ט) כי רגל תזורם, והוא מלשון ויזר את שגזר (שופטים ו'). ולפיכך פרפ"ש רמוי והזורה, ר"ל בילם מעוכה, ושפעם, מי שממעך אותם, להוליא שכלוע, שכל מן שנקע תלא חפשם ותויקנו. (ו) קוריהם, שכל דמס כל מעשיהם למעשה המכניס, שאינו עומד (בן עזרא). (ז) במסלותם, נמקום שכם הולכים, שם ימלא

טוד

1) מירניי"ם בלע"ז, Airaignes : toiles d'araignées, (שמינכענגעוועבע) ·
2) מו·טור"ם בלע"ז, Orture : l'ourdir, (רמו מכלפשמון, רמ"ז נמון ו שייכמ נמוועבע אויך רמכ וועבערשפוחל מוישממכנען) ·
3) קוני"ר בלע"ז, Couver, (מוישבריימן) ·

עֲקִימוּ לְהוֹן כָּל דְּרָךְ בְּהוֹן לָא יְדַע שְׁלָמָא :
(ט) עַל כֵּן אִתְרַחַק דִּינָא מִנָּנָא וְלָא מְעַרְעַן לָנָא זְכוֹן סַבַּרְנָא לְנַיהוֹר וְהָא חֲשׁוֹךְ לְזִיהוֹר וְהָא כְּדְבַקְבָלָא אֲנַחְנָא מְהַלְכִין : (י) נְמַשְׁמֵשׁ כְּסָמָא כּוּתְלִין וְכִדְלֵית לְהוֹן עֵינִין . נְמַשְׁמֵשׁ אִתְקֵילְנָא בְּטֵיהֲרָא כְּמָא דְּמִתְקְלִין בְּקַבְלָא אִתְאֲחַד בְּאַפָּנָא כְּמָא דַּאֲחִידִין קִבְרָיָא בְּאַפֵּי מַיָּתָא :

נתיבותיהם עקשו להם . כס סעוו לא דרכס לעלמס : (ט) רחק משפט ממנו . מסיינו לוטקיס לס' ולין הקב"ס טופס להוסיעט : ולא תשיגנו צדקה . סכחמוס וסעוונות סכניטימו לין מסיגוס לוטו לבוס : לנגוהות . נקוס ובאפלות נהלך : (י) באשפנים . מכחס פתר לשון מחזכיס ורוב הטופריס מודיס לו לאבל דוכס טופר בו לשון זומן וסאל"ף נוסף בו כמו ואל"ף שבאחותי (לויס י"ג) ושבאלכוז (ירמיה ס"ו) ודרך הלתריס (במדבר כ"ג) לף כאן בין הלשמניס בין החיים הלשמניס לגחנו כמתיס . ויונתן מירגס לשון מסגר לימלאל בלשון כמו דאחידין קברייא בלפי מיתיא :

סגס

באור

שוב ושבר , כי כס יעשו לוטס בדרכיכס . (ח) עקשו , להם , לפי סמלות תרגמו (ויש לפרש סחן , קריאתן ליהרס סטיגס) , ר"ל , שעושיס מעשיס מעוקליס , ומלת לכס לחפלרת , וכן (משלי י') ומעקש דרכיו יודע . (ט) על כן , דבר ישראל לחוטאיס , שהודיס מעלס , שלר מעלו בס' אלהיכס , עד פסוק ט"ו . משפט , בעבור זס רחק משפט , שאין לחקוס טופס מלשפטנו . לאור , ליושר , שהוא שלור , וכאן חושך , והוא שלות בבל . (י) נגששה , עין לישוס וסגיעס בדבר , בלשון כשדיס . ר"ל בעבור שחושך ממש לכוחל , ללכת אנלס כדרך שעוריס , שנגר עליו חשכת הלרות . וכאין עינים , וכדלית להן עינין (שכשדי) . בצהרים , בעת שהשריס כשלהו בחצי שכוחל , כמו שאדרך לשכול בחשכת הלילה . באשמנים , אין לו חבר , ולפי שעניו כפירש"י בשס מחס , לשון מחזכיס , ודומס לו (לויס ג') במחזכיס הושיבני כמתי עולס , וכן מתורגס . ודומס שותר אותו לשון זומן , ואמרו שמגריס שאל"ף נוספת , והוא כמו משמיס , ר"ל מקומות שמונת

(יא) נֶהֱמֶה כַדֻּבִּים כֻּלָּנוּ וְכַיּוֹנִים
הָגֹה נֶהְגֶּה נִקַּוֶּה לַמִּשְׁפָּט וָאַיִן
לִישׁוּעָה רָחֲקָה מִמֶּנּוּ: (יב) כִּי־
רַבּוּ פְשָׁעֵינוּ נֶגְדֶּךָ וְחַטֹּאותֵינוּ
עָנְתָה בָּנוּ כִּי־פְשָׁעֵינוּ אִתָּנוּ
וַעֲוֹנֹתֵינוּ יְדַעֲנוּם: (יג) פָּשֹׁעַ
וְכַחֵשׁ בַּיהוָה וְנָסוֹג מֵאַחַר
אֱלֹהֵינוּ דַּבֶּר־עֹשֶׁק וְסָרָה הָרוֹ
וְהָגוּ מִלֵּב דִּבְרֵי־שָׁקֶר:
(יד) וְהֻסַּג אָחוֹר מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
מֵרָחוֹק תַּעֲמֹד כִּי־נִכְשְׁלָה
ברחוב

(יא) עַסִּינָא מִן קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבָנָא דְמִתְכַּנְּשִׁין עֲלָנָא
כְּדוּבִין כּוּלָּנָא וּכְיוֹנִין
נָהֲמָא נָהֵימְנָא סַפְּרָנָא
לְדִינָא וְלֵית לְפוּרְקָנָא
אִתְרַחַק מִנָּנָא: (יב) אֲרֵי
סַגִּיאִין חוֹבָנָא קֳדָמָךְ
וְחַטָּאנָא אַסְהִידוּ בָּנָא
אֲרֵי חוֹבָנָא גְלַן לָנָא
וַעֲוֵיתָנָא יְדַעְנָא לְהוֹן:
(יג) מְרֵידְנָא וְכַדִּיבְנָא
בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְאִסְתַּחַרְנָא
לַאֲחוֹרָא מִבָּתַר פּוּלְחָנָא
דֶאֱלָהָנָא וַהֲוֵינָא מְמַלְלִין
שְׁקַר וְסַטְיָא מוּחַ וּמַפְקִין
מִלְּבְהוֹן פִּתְגָמֵי שְׁקַר:
(יד) וְאִסְתְּחַר לַאֲחוֹרָא עֲבֵדֵי דִינָא וְעָבְדֵי זְכוּתָא מֵרָחִיק קָמִין אֲרֵי אִתְקִילוּ
עברי

ר ש י

(יא) הגה נהגה · נמון יללס: (יג) דבר עשק. כמו לדבר עסק: הורו והגו. לירות ולהגות הורו נמון ירס ניס (שמות ט"ו) · ד"ג הורו והגו סרב והמליד שס סמקור (מל"ג) והגו כמאר הוגס מן המשילס (שמואל ב' כ') הגו סיניס מנסף (משלי כ"ס): (יד) והוסג אחור משפט. יסועמינו שכיע תלויס בהקב"ס: וצדקה

מרחוק

ב א ו ר

שמנות, ותרגומו (מוך למסמען פוירמן — ומאקמן ווייר — גלייך דען טאדמען ד. ה. מוך דען גסומגמסמען פוירמן מלייכען ווייר, גלייך דען מאמסמען דער מוסטערוופלס מוחסר). (יא) נהמה, סדוב נוסס נעמ לר לו, לו כי ירעב, וכן מנחמו סומים ונקוס ליסוסס למשפט, סיקס סאל מסמסמו? (רד"ק). (יב) כי רבו, מלס דכרי סנביא, על נמון יסרמל, סיודו לסס עוונמס (נן עזרא). פשעינו אתנו, חוכמת נלן נמ (סכמדי). (יג) הורו, כמו (למעלס פסוק ד') הרו עמל. והגו, ענין מסרס וריחוק, כמו (שמואל ב' כ') כמאר הוגס מן המשלס ודומיו, ומעמ, מסרמעים סועלי מון, יחמד מרמית ומקר על מסכנותם, וקל מסרס יעיזו פניהס, להוליך מחשנתס הרעה מלנס, ולהביאס מסכה על ספונל. (יד) והוסג, נמר על דרך משל, כי המשפט הס נמחור,

נעבור

עָבְדֵי קוּשְׁטָא וְעָבְדֵי הֵימָנוּתָא לָא יְכִלִּין לְאִתְגַּלָּאָה׃ (טו) וַהֲוָה עָבְדֵי קוּשְׁטָא מְטַמְּרִין וְדָסְטָן מְבִישׁ מְתְבַּזְּיָן וְגָלֵי קֳדָם יְיָ וּבְאִישׁ קָדָמוֹהִי אֲרֵי לֵית דִּינָא׃ (טז) וְגָלֵי קָדָמוֹהִי דְּלֵית גְּבַר דְּלֵיהּ עוֹבָדִין טָבִין וְיִדַּע קָדָמוֹהִי וְלֵית אֱנָשׁ דְּיָקוּם וְיִבְּעֵי עֲלֵיהוֹן וּפַרְקִינוּן בְּדַרַע תּוּקְפֵיהּ וּבְמֵימַר רְעוּתֵהּ סַעֲדִינוּן׃ (יז) אִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד זַכְוָן לַעֲמֵיהּ תְּקוֹף וּפוּרְקָן

בְּרַחוֹב אָמָּת וּנְבוּחָה לְאֹ־תוּכַל לָבוֹא׃ (טו) וַתְּהִי הָאֱמֶת נֶעֱדֶרֶת וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל וַיַּרְא יְהוָה וַיֵּרַע בְּעֵינָיו כִּי־אֵין מִשְׁפָּט׃ (טו) וַיַּרְא כִּי־אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתּוֹמֵם כִּי־אֵין מַפְגִּיעַ וַתּוֹשַׁע לוֹ זְרֹעוֹ וְצִדְקָתוֹ הִיא סְמָכָתְהוּ׃ (יז) וַיִּלְבַּשׁ צְדָקָה כַּשִּׁרְיוֹן וְכוֹבַע

ישועה

תולדות אהרן ותהי האמת סנהדרין י"ג ג' : וירא כי אין סס נ"מ : וילבש צדקה תגיגה ב' י"ב - איתי נסרש פ' ע' :

ר ש " י

סרחוק תעמוד . למה כי כשלה לאמת ברחובותיהן וכיון שסאמת כשלה מארץ לף מסמים אין הצדק ומשפט בעיס : (טו) משתולל . מוחזק שוסס על הבריות כמו (מיכה ג') מלכם שולל וכוח מנוגח שונג דמתרגמינן שלו וכן (שמואל ב' י') על כשל : וירע בעיניו כי אין משפט . לפיכך סניח עליהס ספורעניות : (טז) וירא כי אין איש . ועיסס בכאמו על כרעה לעמו רוסס כי אין אים לדיק לעמוד בפרץ : וישתומם - ויתרם לרשות סס יש מפניע בעדס ואין מפניע . ויסמומס לשון מרס סעומד תוסס ושופק בסמכוהו ותי"ו ויסמומס כתי"ו של משתולל כאן וכניסס משמשות לשון מתפעל כתפעל ויתפעל בף כתי"ו בשמלע לומיות ערס סתיבס כמלע ויסמומס שמו שמיס (ירמיס כ') מסמיס בתוכס (יחזקאל ג') בשמו מחרוניס (איוב י"ח) לשון המסון : ותושע לו זרועו . בשויניו : וצדקתו היא סמכתהו . סוא להגיעו ולאחז ידיו

ומע"ס

באור

בעבור שאין לו מקוס ביניהס , וכן הצדקה מרחוק תעמוד , ולא תקרב אליהס (רל"ק) - (טו) נעדרת , כולכת ונחסרת , שאינה נמלאת ביניהס . משתולל , יחשבוהו לחסר דעת , כמו (איוב י"ב) מוליך יועצים שולל , ר"ל שולל משלעת . וכשדי תרגם מתגזזין . מענין שלל וגוזז , וכן מעתיק ר' סעדיה , ולוב המבאריס בשמו אחריהס . (טו) מפגיע , אין מי שמעתיר בעד סעשוק לעזרו ולהחזיק מעמדו . ותושע לו , ר"ל לעצמו , וסעם לפי שעל כאהון מוטל להושיע עבדו , ובתשובת כעבד יוצא כאהון , ר"ל שיגדל שמו (רל"ק) . וסמשמרים כאלה בשם למעס (ס"ג ס') בקלת שנוים . (יז) וילבש , לפי שיוסיף

יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ וַיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי נָקָם תִּלְבֹּשֶׁת וַיַּעַט כַּמְעִיל קִנְאָה: (יח) כְּעַל גְּמֻלוֹת כְּעַל יְשַׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאֹיְבָיו לָאִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם: (יט) וְיִרְאוּ מִמַּעֲרָב אֶת־שֵׁם יְהוָה וּמִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי־יָבֹא כַּנָּהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסָה בּוֹ: (כ) וּבָא לְצִיּוֹן

אֵיתַי בְּמֵימְרֵיהּ לְדַחֲלוֹהִי וְיִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד לְאִתְפְּרָעָא בְּתָקוֹף מְסַנְאֵי עַמֵּיהּ וְיִתֵּיב נְקָמָא לְבַעֲלֵי דְּבָבוֹהִי: (יח) מָרֵי גְּמַלַיָּא הוּא גְּמָלָא יְשַׁלֵּם פּוּרְעָנוּתָא לְסַנְאוֹהִי גְּמָלָא לְבַעֲלֵי דְּבָבוֹהִי לְנַגְוָתָא גְּמָלָא יְשַׁלֵּם: (יט) וְיִדְחֲלוּן מִמַּעַרְבָּא יַת שְׁמָא דַיְיָ וּמִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא יַת יְקָרֵיהּ אֲרֵי יֵיתֵי כְּשִׁפְעַ נְהַר פְּרָתִימְעִיקָן בְּמֵימְרָא דַיְיָ יְהַבְרוּן: (כ) וְיֵיתֵי לְצִיּוֹן פָּרִיק

ולאתבא

תולדות אהרן כי יבוא נרקוס ס' · סנהדרין י"ס ל"ח : ובא לציון יומא מ' ס"ו · סנהדרין סח :

ר ש"י

ומע"ס שמין מגחמו הגוים לסוסס : (יז) קנאה · מיספרימכ"ס בלע"ז[1]) לקנאות לשמו הגדול : (יח) כעל גמולות . כדת להשיב על גמולות לרשעים : כעל ישלם . כדת להשיב עליהם ישלם : (יט) כי יבא כנהר . לרס על מויניו : נוססה בו . כשלמות בו לשון נס · ד"ת נוססת בו מוכלת בו כתולעת בעץ כמו (לעיל י') וסיס כמסוס

מסס

באור

את ישראל , ויעשה עמהם לדקס , אמר בו לשון הטופל בגבור סיוכד במלחמה . כשריון , כדרך גבור , סלונם שריון , וסוף כשין מלכוש עשוי מברזל , ולובשים בו במלחמה , להגיל מכלאת חרב וחנית · בראשו , ישים ברזלו כדרך הגבור , המשים ברזלו כובע נחושה . תלבושת , מין לבוש , כמו תפארת , מן פאר . ויעטו , ישמוף קנאה כמעיל המעטף את כלובש אותו . (יח) כעל גמולות , כדת להשיב על גמולות לרשעים (רס"י) . כעל ישלם , כדת להשיב עליהם ישלם (סג"ל) , וכן מתורגם . ולפי המלות תרגומו (אך מסגנחב דבר המדוגגן פרגילם קר) . לאיים , אף לרשעים בעלי כית ממרחק , ישלם גמול . (יט) צר , ענין דוחק וקלות מקום , כמו (למעלה כ"ח) והמסכה צרה , וכדומים . נוססה , מנזרת נוס , לשון נריסה (פוהפן מיכפן , מרייבען , יאגען) . ושעור המקרא , ס' יתעורר בכעך גורל , לנעך עושי רשעה מחבל תרנו , ויבוא כמו סאכר הסגור בעמק , וע"י כלוח הנוסס בו , ישמפו מימיו בחוזק ובמהירות . וכשלמי

תרגם

1) מיספרימכ"ס בלע"ז ל"ל תנפורטמכ"ס , Emportement, (ריש מאפוטלוג , דבר מרוסברוך דשם לקרוס , ריש מרמיסברוסב .

לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶּשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה: (כא) וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא־יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

ס (א) קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח: (ב) כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ יִזְרַח יְהוָה

הפטרת תצא וכבודו

לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יהוה: (כא) ואני זאת בריתי אותם אמר יהוה רוחי אשר עליך ודברי אשר־שמתי בפיך לא־ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יהוה מעתה ועד־עולם:

* ס (א) קומי אורי כי־בא אורך וכבוד יהוה עליך זרח: (ב) כי־הנה החשך יכסה־ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח יהוה

וכבודו

תולדות אהרן ואני זאת מליעא ז' פ"ס · עקדה סער מ"ד: לא ימושו סס: כי הנה סנהדרין י"ח ע"ש · עקריס סער ס"ו:

ר ש "י

סס: (כ) ובא לציון גואל: כל זמן סליון מריבס עליין לס יבוס סגואל: (כא) זאת בריתי אותם · בדבר זס כרתי בריתי לסס ופקייס כי סף בנלותס לס תשכח תורתי מסס:

באור

תרגס ארי ייתון כספא נסיר פרת מעיקין נמימרא דס' יתברון, ועל פיסו פי' בן מלך, כשיעא הכי לכלחס על ישראל, כמו סנסיר שבע נמרוסס, רוח ס' נוסססס בו ותשמיתו, ועניו נוסססס, סתרומוס על כלי לסשיבו מחור, רלוי לתרגס (וסן גלייך מייכפ סטרקמס קממס דסר פייכ זס ריכפס זיך דיס קרמגס דסס הערון חוס פמייסר גשגען מיהן חוין) · (כא) ואני, ותחת זס אני סוגל מאתס, שלא תשכח סנגוסס כזאת מסיסס · אותם, כמו אתס, עמס · רוחי, רוח סנגוסס תסר עליך עתס, וכן דברי תסר שמתי פיתס נפיך, כן דבר ס' על סנניא, שיסתדל לסיות סנגוסס כזאת קיימת לעד · מפיך, ובכלל פיו פי כל סיסריס · אמר ה', כן הוא חפלו ורלונו, לחזק לסס סליווי, שלא ימוסו דברי סנניא מפיסס ·

ס (א) אורי, ליווי, כמו נוסי · כי בא אורך, סגיע זמן ישועתך, שהוא לך תורס גדולס וסכמוי מוסב על ירושלים · (ב) החשך, חשך וערפל משל על סלרות

וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה׃ (ג) וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ׃ (ד) שְׂאִי סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה׃ (ה) אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ׃ (ו) שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ

פתח בס"פ בכרי

לְנַיִךְ׃ (ו) שִׁיְרַת עֲרָבַאי תַּחְפֵּי סַחֲרָנַיִךְ הוֹגְנֵי מִדְיָן והולר

תולדות אחרן והלכו גוים כתרגם ס' ע"ס . עקריס מ"ב כ"ע :

ר ש"י

ס (ד) על צד תאמנה . על גיסתן . כסליס מסיימס תמוכות : (ה) אז תראי ונהרת . נכן מחזין ותנסרין : ופחד ורחב לבבך . ויתמס וירחב נכך : כי יהפך עליך הסון ים . מרי יהחלף ליך עוסר מערבא : (ו) שפעת . רוב :

בכרי

באור

מיתרבו בעולס . וערפל , יכסס כרסעים . (ג) לאורך , ממך ילמדו דרכי ס' , ומתס תמיר עיניסס . (ד) שאי , מת ירושלים שמי עינך מסביב ורמי . ליך כל מנסיך נקבלו ובמו מליך . על צד , לפי סמלס תרגומו (מן דמר ויימס) , ר"ל על סזרוע , כי סוא לד כנוף , תאמנה , עגין גדול , מן כמתר יתא סמומן מת סיונק , וסיתס כנו"ן רמויס לסדגס , לססרון נון סגרס , כי כנו"ן סכתובס לרגות (בן מלך) . ולמעס (ס"ו י"ב) על לד תנמלו , וכן מתורגס פס . וסנגעים זקניס סחליפו לד עס גד (מן דמר ברוסס) . (ה) תראי , לנון מורא , וסעגס , כמתר יגיעו כניך , מו תירמי , כמדס שיירא , כגוע לו תגועס , דכר שלא עלס על לב , כמולא מנדס (בן עזרא) . ודומס לו במליצת ירמיס (ס"ס ל"ג ס') ופחדו ורגזו על כל סטובס ועל כל סשלום אשר אעכי עושס לס , כי דרך כאדס להיות נבהל , וכאלו מפחד בגוף מליו מוגס שתשוס , וכן יאמר פשהכתוב (מין פריידינגס בעברון) . ונהרת , עגין תורס , כמו (לעיל ג') ואל תוסף עליו נהרס , ר"ל יאירו סניך מרוב כשמחס . ורחב , יתרחב לנך מרוב סטובס ושמחס . המון ים , סמון עושר סנמלא בחניות סיס , יתספך לנך מליך . (ו) שפעת גמלים , רבוי גמלים , יביאו לך

למנחס

וְהוֹלַד כּוּלְהֶון מְשַׁבָּא בְּכָרֵי מְדָן וְעֵיפָה כֻּלְּם מְשַׁבָּא
יַיתוֹן דְּהַב וּלְבוֹנָה יְהוֹן טָעִינִין וּדְאָתָן עַמְּהוֹן יָבְאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלּוֹת
בָּתוּשְׁבַּחְתָּא דַּיְיָ יְהוֹן מְשַׁתְּעִן: (ז) כָּל־צֹאן קֵדָר יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ: (ז) כָּל־צֹאן קֵדָר
יִתְכַּנְּשׁוּן לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנָךְ יִתְקַבְּצוּ לָךְ אֵילֵי נְבָיוֹת יְשָׁרְתוּנָךְ
עָרְבָאֵי יִתְפַּנְּשׁוּן לְגַיְיךְ יַעֲלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית
דְּכִרֵי נְבָיוֹת יְשַׁמְּשׁוּנִיךְ תִּפְאַרְתִּי אֲפָאֵר: (ח) מִי־אֵלֶּה
יִתְסְקוּן לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחִי וּבֵית תּוּשְׁבַּחְתִּי אֲשַׁבַּח: כָּעָב תָּעוּפֶינָה וְכַיוֹנִים אֶל־
(ח) מַן אִלֵּין דְּאָתָן כְּגַלֵּי בֵּעֲנָנִין קַלִּילִין וְלָא אֲרֻבֹּתֵיהֶם: (ט) כִּי־לִי אִיִּים
אִתְעַבְּרָא גַּלְוָתָא דְיִשְׂרָאֵל יְקַוּוּ וַאֲנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ בָּרֵאשָׁנָה
דְּמִתְכַּנְּשִׁין וְאַתְיָן לְהָבִיא בָנַיִךְ מֵרָחוֹק כַּסְפָּם
לְאַרְעָהוֹן הָא כְיוֹנִין דְּתַיְבָן וְזָהְבָם
לְגוֹ שׁוּבְבֵיהוֹן: (ט) אֲרֵי
לְמֵימְרִי נַגְוָן יְסַבְּרוּן וַנְחָתֵי סְפִינֵי יַמָּא אַיְדָא פְּרָסָא קַלְעָתָא
בְּקַדְמֵיתָא לְאַיְתָאָה בְנָךְ מֵרָחִיק כַּסְפְּהוֹן וְדַהֲבְהוֹן עַמְּהוֹן
לְשֵׁם

רש"י

בכרי מדין. טונגי מדין סס נמלים במורים וכן בכרס קלס (ירמיס ג'): ועיפה. גס סס מנגי מדין מיסס ומפר (בראשית כ"ס): (ז) אילי נביות. דכרי נביוס: (ס) בראשונה. כמו כבראשונס בימי סלמס כענין שנאמר (מלכים ס' י') כי אני מרגים למלך בית אחת לשלש שנים תבא אני תרשיש וגו'. תרגים סס סיס: לשם

ס'

באור

למנחס, ויכסו את סארץ. וכן (מיוב ל"ח) ומפזרת מיס תבשך. בכרי מדין, סס סנמלים סקטנים, עולי ימים, וכן (ירמיס ג') בכרס קלס (רד"ק). ולד"ת סס סנמלים סקלים לרוץ (דיס וייפער), ונקראים בל"ע (דרקשפירס). ומשלס סוצת נגזרת ממלת (דרקשס), שסוע ענין מרוסס בלשון יון. משבא, סס מדינס בארץ ערב סמפורסת, וסיא מקום מזסב. יב שרו, נשובס למרכס יבשרו ויפרסו תהלות ס'. (ז) ישרתונך, יסיו לשרתך. יעלו, שעורו, יעלו לרצון על מזבחי. (ח) מי אלה, הפעס על סבניס, וכס קומי אורי, ילכר עס ניון (כן עזרא). אל ארובותיהם, לגו סוכיכון (סכמדי), ובל"ת (שויבפנסוי, טויבפנסומ), וסארובות סס תלונות סשובך (ריס ניפפער). (ט) יקוו, שתתן לפס שכר טוב. בראשונה, תרגי תרגים יסיו סרמבונים, להסיב גדמי ישראל לגבולס,

וְזֹהֲבָם אִתָּם לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיִךְ
וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֵךְ׃
(י) וּבָנוּ בְנֵי־נֵכָר חֹמֹתַיִךְ
וּמַלְכֵיהֶם יְשָׁרְתוּנֵךְ כִּי בְקִצְפִּי
הִכִּיתִיךְ וּבְרְצוֹנִי רִחַמְתִּיךְ׃
(יא) וּפְתְחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם
וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ
חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים׃
(יב) כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר
לֹא־יַעַבְדֵךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם חָרֹב
יֶחֱרָבוּ׃ (יג) כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ
יָבֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וְתָאַשּׁוּר יַחְדָּו

לפאר

תרגום

לִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ
וּלְקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל אֲרֵי
שַׁבְּחָךְ׃ (י) וְיִבְנוּן בְּנֵי
עַמְמַיָּא שׁוּרָךְ וּמַלְכֵיהוֹן
יְשַׁמְּשׁוּנָיִךְ אֲרֵי בְרוּגְזִי
אַלְקֵיתִיךְ וּבְרַעוּתִי אֲרַחֵם
עָלָךְ׃ (יא) וְיִתְפַּתְּחוּן
תַּרְעָךְ תְּדִירָא יוֹמָם וְלֵילֵי
לָא יְתַאֲחָרוּן לַאֲעָלָא
לָגַוִּיךְ נְכָסֵי עַמְמַיָּא
וּמַלְכֵיהוֹן זְקִיקִין׃ (יב) אֲרֵי
עַם וּמַלְכוּ דְלָא יִפְלְחוּנָיִךְ
יְרוּשְׁלֵם יֵיבְדוּן וְעַמְמַיָּא
אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצוּן׃
(יג) יְקַר לְבְנָן לָגַוִּיךְ יִתְעַל
בֵּירָנִן מוֹרְנִין וְאָשְׁפַּרְעִין

בחדא

ר ש " י

ה' אלהיך . שנקרא עליך כי ישמעו שמעו ויסס נכורתו ויבושו : כי פארך . נתן לך פאר : (י) וברצוני . וכשרציתי לך מימו"ת פייזמ"ת בלע"ז1) : (יא) ופתחו שעריך תמיד . לשון פיתוי ממשקולת לשון כבד ע"ס שפתיחתן פתיחת עולם שתיהת תמיד כמו שכר מלשון שבירת כך פתחו מלשון פתיחת מי"ס מוכרינע"ס בלע"ז2) :

נרוס

ב אור

על מדמת שקדם . פארך , שכר נתן לך פאר והדר ותשיבות . (י) חומותיך , חומות ליון , או חומות שעריס , ושפעס , שיוסיפו לס מסר ומוב , ככל כוחס . (יא) ופתחו , משעל ושחיר"ק תמורות שטור"ק , כן דעת במדקדקים , ודעת רד"ק שטוח מן שדגם בלא תמורה , וסוף פועל עומד , כאלו אמר ונפתחו שעריך (כן מלך) , ועיין רס"י . נהוגים , ממשרתיסס שסולכים לפניסס ולאחריסס . (יב) חרב יחרבו , משתילשס ישתילון (שכשדי) . (יג) כבוד הלבנון , שעיס השוגים שביער הלבנון יביאו אליך . תדהר ,

רשי

1) מימו"ת פייזמ"ת בלע"ז , E (et) mon apaisement, (מוגר מין אייגער בפרוסיגונג , במוצפטיגונג , כאשר וואן אויך נאכן גשפטיגולם פיוס) .

2) פי"ס מוכרינע"ס בלע"ז ל"ל שיהוי"ס מוכירע"ס , Seront ouverts, (זיס וועלדען מאכט זיין , גשמאכטעט ווערבען) :

בַּחֲרָא לְשַׁבָּחָא אֲתַר בֵּית מַקְדְּשִׁי וַאֲתַר בֵּית אַשְׁרִיוּת שְׁכִנְתִּי אֲיַקַּר׃ (יד) וְיָהֲכוֹן לְגַוֵּיךְ כְּפִיפִין בְּנֵי מְשַׁעְבְּדַיִךְ וְיִשְׁתַּחֲווֹן לְמִבְעֵי מְנָיךְ עַל פַּרְסַת רַגְלַיִךְ כָּל דַּהֲווֹ מַרְגְּזִין לִיךְ וְיִקְרוֹן לִיךְ קִרְתָּא דְּיָיָ צִיּוֹן דְּאִתְרְעִי בָּהּ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃ (טו) חֲלַף דַּהֲוִית שְׁבִיקָא וּמְטַלְטְלָא וְלֵית דְּעָבֵי וַאֲשַׁוִּינָךְ לְיַקַּר עָלַם בֵּית דְּיוֹ דָּר וְדָר׃ (טז) וְתִסְבְּעִין נִכְסֵי עַמְמַיָּא וְכִבְזַת מַלְכִין תִּתְפַּנְקִין וְתִדְּעִין אֲרֵי אֲנָא יְיָ פָּרְקָיךְ וְתַשֵּׁיזְבִיךְ תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב׃ (יז) חֲלַף נְחָשָׁא דַּבְּזוּ מְנָיךְ יְרוּשְׁלֵם אַיְתֵי דַּהֲבָא וַחֲלַף בַּרְזְלָא אַיְתֵי כַּסְפָּא

לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד׃ (יד) וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצַיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ (טו) תַּחַת הֱיוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשַׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר׃ (טז) וְיָנַקְתְּ חֲלֵב גּוֹיִם וְשַׁד מְלָכִים תִּינָקִי וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֵךְ וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב׃ (יז) תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת

העצים

(יז) חֲלַף נְחָשָׁא דַּבְּזוּ מְנָיךְ יְרוּשְׁלֵם אַיְתֵי דַּהֲבָא וַחֲלַף בַּרְזְלָא אַיְתֵי כַּסְפָּא

תולדות אהרן תחת הנחשת ס"ס ג' כ"ו · תמוסס ס' כ"ז :

וחלף

ר ש"י

(יג) ברוש תדהר ותאשור. מיכי מלי יער לבנון : (יד)ציון קדוש ישראל. ליון דמיתרמי בם קדישם דישראל ליון של קדוש ישראל : (טז)ושד. לשדים ומינקי יורם מליו:(יז)תחת הנחשת.

סגמלו

באור

רמם למעלם (מ"ת י"ם). לפאר, לנטות בסם מקום מקדשי בנין מפוסר, מקום רגלי, סום סמרון, וסכוונם פם של סמקדם כולו. (יד) שחוח, בכפיפם ובכנועם. על כפות רגליך, עד סמוך לארץ. ציון קדוש, ליון של קדוש ישראל. (טו) ואין עובר, בן. דור ודור, לכל דורות סעולם תסיס מסום, כמו שנקראת (תהלים מ"ח) יפה נוף משום כל סארץ (רל"ק). (טז) ושד, נמול"ם כמו בפת"ח, לשון שדיס, ובעבור זה סתך לו סיניקס ונקרא כן לפי שיש בשם לחות ודמעות (בן מלך). (יז) הנחשת, שנם שמוסת נכבד מסברזל, על כן תחתיו זהב כנגדו (בן עזרא). פקודתך, ר"ל כל כה

יסיס

הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים
בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם
וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה: (יח) לֹא־יִשָּׁמַע
עוֹד חָמָס בְּאַרְצֵךְ שֹׁד וְשֶׁבֶר
בִּגְבוּלָיִךְ וְקָרָאת יְשׁוּעָה
חוֹמֹתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ תְּהִלָּה:
(יט) לֹא־יִהְיֶה־לָּךְ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ
לְאוֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לֹא־יָאִיר
לָךְ וְהָיָה־לָּךְ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם
וֵאלֹהַיִךְ לְתִפְאַרְתֵּךְ: (כ) לֹא־
יָבוֹא עוֹד שִׁמְשֵׁךְ וְיָרֵחֵךְ לֹא
יֵאָסֵף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לָּךְ לְאוֹר
עוֹלָם וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלֵךְ:
(כא) וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם
יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה

וַחֲלַף אָעַיָּא נְחָשָׁא וַחֲלַף
אַבְנַיָּא בַּרְזְלָא וַאֲשַׁוֵּי
פַּרְנָסָךְ שְׁלָם וְשַׁלְטוֹנָיִךְ
בְּזָכוּ: (יח) לָא יִשְׁתְּמַע
עוֹד חֵימָמָא בְּאַרְעָיִךְ בָּזָא
וְתִבְיָרָא בִּתְחוּמָיִךְ וּבַעֲרָעוּן
פּוּרְקָן עַל שׁוּרָיִךְ וְעַל
תַּרְעָיִךְ יְהוֹן מְשַׁבְּחִין:
(יט) לָא תְּצַטְּרְכִין עוֹד
לִנְהוֹר שִׁמְשָׁא בִּימָמָא
וְאַף לָא לְזֵהוֹר סִיהֲרָא
בְּלֵילְיָא וִיהֵי לִיךְ יְיָ לִנְהוֹר
עָלַם וֵאלָהָךְ לְתוּשְׁבַּחְתִּיךְ:
(כ) לָא תִבְטֵיל עוֹד
מַלְכוּתִיךְ וְקָרְיָךְ לָא יֶעְדֵּי
אֲרֵי יְיָ יְהֵי לִיךְ לִנְהוֹר
עָלַם וְיִשְׁלְמוּן יוֹמֵי
אָבְלָיִךְ: (כא) וְעַמִּיךְ
כּוּלְהוֹן זַכָּאִין לָעָלַם יַחְסְנוּן
אַרְעָא נִיצְבָא דְּחָדְוָתִי

עובר ידי מטעי ק׳

תולדות אהרן ונוגשיך בתרת ח׳ ט׳: ועמך כלם פסחים נ״ג · סנהדרין י״ח ל״ו: נצר מטעי מוסף ב׳ כ״ט · סנהדרין י״ח ל׳:

רש״י

שנתלו ממך הכשדים: ושמתי פקודתך שלום. ומשוי פרנסך שלם ושלטוניך בזכו. פקודתך · פקודים שלך. ורבותינו למדו הפקודות שנתן עליך בגלותך בנבל והעונשים שתקוך כש יהיו לך לנגוס ולדקר: (יט) לא יהיה לך עוד. לא תצטרכי לאור השמש: (כ) לא יאסף · לשון

באור

ישים כעל נשכנס ונשחוס. ד(יח) וקראת ישועה, את ירושלים תקראי את חומותיך ישועה, ואת שעריך תהלה, כי כש למשכש ומנן נגד שלויניש וזאת היא תהלתם · (יט) לא יהיה, לא תהיה צריך לאור השמש, להאיר לך ביום ולנגה הירח בלילה, כי אור שכינת ישים לך לאור עולם ביום ובלילה. (כ) לא יאסף, לא יאסוף אורו ויהיה נשחר, ושכל דרך משל, והמשל ושלמו ימי אבלך. (כא) לעולם, כש יירשו ארץ לעולם

עובד גבורתי לאשתבחא: (כב) דזעיר בהון יהי לאלפא ודחלש לעם תקיף אנא יי בזמנה אייתינה:

סא (א) אמר נביא רוח נבואה מן קדם יי אלהים עלי חלף דרבי יתי יי לבשרא ענוותניא שלחני לתקפא לתבירי לבא למקרי לדשבן חירו ולדאסירין אתגלו לניהור: (ב) למקרי שנת רעוא קדם יי ויום פורענותא קדם אלהנא לנחמא כל

ידי להתפאר: (כב) הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני יהוה בעתה אחישנה:

סא (א) רוח אדני יהוה עלי יען משח יהוה אתי לבשר ענוים שלחני לחבש לנשברי־לב לקרא לשבוים דרור ולאסורים פקח־קוח: (ב) לקרא שנת־רצון ליהוה ויום נקם לאלהינו לנחם כל־

ע"כ אבלים

תולדות אהרן יען משח ה' ע"ה פ' כ':

אבילא

ר ש"י

(כב) להתפאר. מתפיס מתפאר כמ פורוונטי"ר בלע"ז): (כב) בעתה אחישנה. זכו מחישנה לא זכו בעתה:

סא (א) יען משח. מין מסיחה זו מלא נסון סרוס ונדולה: לקרוא לשבוים. כלומר לכסר לסם בשורת סגאולה מכבל: פקח קוח. פקח מת מלקוחה ומניס והמירס

באור

לעולם, ולא ינלו עוד ממנה, נצר מטעי, סעוף מסר נטעתי, מעשה ידי קוץ, ויש שם להתפאר בו, ר"ל שעם מסר בחרתי מתפאר בו, כי יהיו לדיקים ותמימים. (כב) הקטן, בשבע שקטן יתרבה על אלף פעמים ככה. בעתה, בשיבוא עתה, אמהר לעשות כאשר דברתי.

סא (א) רוח, כל התנחומין שאני אומר, לא מלבי המה, כ"א נדבר ס'. יען, בשביל. משח, כשבחרו, כי נמשחו גם סנביאים, כמו (מלכים ג' י"ט ט"ז) ואת אליסע בן שפט תמשח לנביא תחתיך. לחבוש, לרפוא את לבות שנדכאים והשבורים משלר רעם ומינון. פקח קוח, לדעת שריק"ס שם שמאסר קוח, לפי שהם נלקחים ונשלחים בו, כאלו אמר, פתחו בית האסורים, וילאו האסורים, וכן מתורגם. (ב) כל אבלים

1) פורוונטי"ר בלע"ז Pourvanter, se vanter, (זיך ריהמען).

אֲבֵלִים: (ג) לָשׂוּם ו לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן
לָתֵת לָהֶם פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר
שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן תַּחַת אֵבֶל מַעֲטֵה
תְהִלָּה תַּחַת רוּחַ כֵּהָה וְקָרְאוּ
לָהֶם אֵילֵי הַצֶּדֶק מַטַּע יְהוָה
לְהִתְפָּאֵר: (ד) וּבָנוּ חָרְבוֹת
עוֹלָם שֹׁמְמוֹת רִאשֹׁנִים יְקוֹמֵמוּ
וְחִדְּשׁוּ עָרֵי חֳרֵב שֹׁמְמוֹת דּוֹר
וָדוֹר: (ה) וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ
צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם
וְכֹרְמֵיכֶם: (ו) וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי יְהוָה
תִּקָּרֵאוּ מְשָׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ יֵאָמֵר
לכם

אֲבִילַיָּא: (ג) לְשַׁוָּאָה
לַאֲבִילֵי צִיּוֹן לְמִתַּן לְהוֹן
כְּלִיל חַלַּף קְטָם מְשַׁח
דְּחָדְוָה חֲלַף אֲבֵלָא רוּחַ
מְשַׁבְּחָא חֲלַף רוּחָהוֹן
דַּהֲוָת עַמְיָא וְיִקְרוֹן לְהוֹן
רַבְרְבֵי קוּשְׁטָא עַמִּיהּ דַּיְיָ
לְאִשְׁתַּבָּחָא: (ד) וְיִבְנוֹן
חָרְבַת עָלַם צָדְיַת קַדְמָאֵי
יְקוֹמְמוּן וְיַחַדְּתוּן קִרְוִין
דַּהֲוָאָה חָרְבַן צָדְיָא
דַּר וְדָר: (ה) וְיִקוּמוּן
נוּכְרָאִין וְיִרְעוּן עָנְכוֹן
וּבְנֵי עַמְמַיָּא אִכָּרֵיכוֹן
וּמַפָּלְחֵי כַרְמֵיכוֹן: (ו) וְאַתּוּן
כַּהֲנַיָּא דַּיְיָ תִּתְקְרוֹן
דְּמְשַׁמְּשִׁין קֳדָם אֱלָהָנָא

יתאמר

תולדות אהרן לשום מעניה כ' ע"ו • כתיב ג' ס': ועמדו זרים נכרות ו' ל"ס • פסחים ו' ס"ח • סנהדרין י"ח ל"ח:

ר ש"י

וסמיכים: (ב) שנת רצון. שנת יובל ורלוי: (ג) אילי הצדק. לשון מילות כמו (לעיל ג') מאילים תאר תמרתם ומעט ס' יורה עליו: (ה) אכריכם. מגזית סמחריסם: (ו) כהני ה'. כשילי סקנ"ס: תתימרו. תתם מכנסו בכנוד שחתר לכם

עד

באור

אבלים, כגם פירש לאחר כן (בפסוק הבא), כי סס מבלי ציון (בן עזרא). (ג) פאר, תחת שעד עתה היס תאר על ראשם, כדרך שמבלים, יסיס פאר על ראשם. שמן ששון, כי המבל לא יסוך שמן, וסתקוטית (שמואל ב' י"ד ב') לעדס (שם). ועטס שמן משון להתענג בו. רוח כהה, רוח נחשכה מתוגת לב, כמו (ויקרא י"ג) כפס הנגע, שין עכירות. אילי, מגזרת מילנים, כמו (למעלה ל' כ"ס) מאילים תאר תמרתם, ושאר מעט ס' (שם). ועניו לדק כמו יפע ושלחה, ר"ל מילים מבורכים, כי מוסר שלומינו ושלחתם במקרא של עלים רעננים. ומילים קיימים עד אחר אלף שנים. (ד) חרבות עולם, יבנו הערים, שחרבות מימות עולם, ר"ל מזמן רב, והערים שנשממות מימים רחמונים יקימו. (ו) כהני ה', על דרך ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות

י"ט)

יְתָאֲמַר לְכוֹן נְכְסֵי עַמְמַיָּא תֵּיכְלוּן וּבִיקְרְהוֹן תְּתְפַּנְקוּן: (ז) חֲלַף דְּבְהַתְתּוּן וְאִתְכְּנַעְתּוּן עַל חַד תְּרֵין בְּמַתְנָן דַּאֲמֵרִית לְכוֹן אֲיְתֵי לְכוֹן וְיִתְבַּהֲתוּן עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מִשְׁתַּבְּחִין בְּחוּלְקְהוֹן בְּכֵן בְּאַרְעְהוֹן עַל חַד תְּרֵין יַחְסְנוּן חָדְוַת עָלַם תְּהֵי לְהוֹן: (ח) אֲרֵי אֲנָא יְיָ רָחִימְנָא דִּינָא מְרַחֵיק קֻדְמֵי שִׁקְרָא וְאוֹנְסָא וְאֶתֵּן אַגַּר עוֹבְדֵיהוֹן בְּקוּשְׁט וּקְיָם עָלַם אֶגְזַר לְהוֹן:

ויתרבון

לָכֶם חֵיל גּוֹיִם תֹּאכֵלוּ וּבִכְבוֹדָם תִּתְיַמָּרוּ: (ז) תַּחַת בָּשְׁתְּכֶם מִשְׁנֶה וּכְלִמָּה יָרֹנּוּ חֶלְקָם לָכֵן בְּאַרְצָם מִשְׁנֶה יִירָשׁוּ שִׂמְחַת עוֹלָם תִּהְיֶה לָהֶם: (ח) כִּי אֲנִי יְהוָה אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה וְנָתַתִּי פְּעֻלָּתָם בֶּאֱמֶת וּבְרִית עוֹלָם אֶכְרֹת לָהֶם:

ונודע

תולדות אהרן לכן בארצם תניגם ג' ע"ז: כי אני ה' סוכם ג' ל':

רש"י

עד הנה: (ז) תחת בשתכם. סס"ם מצינם לף סם כלימה ירונו תמיד חלקם כלומר מחת מאחר עד הנה תמיד עמי סיו רוכנים כלימת חלקם ים רגם שנית אבל כאן (מיכה ג') קומי רוכי בלילה וכמו (מלכים ג' כ"ב) ותצבור ברגם דמחצב: (ח) כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה. לכך מיני מקבל עולות מעובדי כוכבים שכולם גזל: ונתתי פעולתם. של ישראל שעשו בשמת. או ונתתי את פעולתם שעשלו

שכר

באור

י"מ). וכתב הרד"ק, לא תהיו לריקים לעבוד עבודתכם בעולם הזה, כי ה' יעלה את ברכתו, ותהיו פנויים לעבוד את ה' כמו הכהנים, שהיו מוכנים ומזומנים לעבודת בית המקדש, כן תהיו פנויים מעוסקי העולם, ותתעסקו בתורת אלהיכם ובדברי חכמה, לדעת את ה'. תתימרו, ענין התרוממות והתפארות, מלשון יתאמרו כל פועלי און (תהלים ל"ד), ושיו"ד תחת אל"ף, בחילוף הפו"י. ולדעת רס"י הוא מענין ואם שמר יתיר לותו, לשון תמורה וחילוף, כ"ל אתם תכנסו, ליטול הכבוד, שהיה חסר להם עד עתה. (ז) בשתכם, דגר הכניעה שם כל' נוכח ונסתר כאחד, כמו שמעו עמים כלם. וכלמה, תחת שזכר עומד במקום שניה, ותחת כלמה שהיתה להם בגלות בבל יהיו בחלקם הטוב, שאתן להם (רד"ק). ומהריה תרגמו חלקם (מן מיהרפת מרבם). (ח) בעולה, וכמוהו עולות מפעלון (תהלים ל"ח ג'), יהפכו עולות (שם ס"ג ז'). והכתבי תרגם בקרנא ומונסא, כאלו היה כתוב גזל ועולה. ומולי

כמו

(ט) וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם
בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל־רֹאֵיהֶם
יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְהוָה׃
(י) ׀ שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל
נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי
בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי
כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעֲדֶה
כֵּלֶיהָ׃ (יא) כִּי כְאֶרֶץ תּוֹצִיא
צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ
כֵּן ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה
וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם׃

תרגום

(ט) וְיִתְרַבּוּן בְּעַמְמַיָּא
בְּנֵיהוֹן וּבְנֵי בְנֵיהוֹן בְּגוֹ
מַלְכְוָתָא כָּל חָזָאֵיהוֹן
יְשַׁתְמוֹדְעִנוּן אֲרֵי אִינוּן
זַרְעָא דְּבָרְכֵיהּ יְיָ׃ (י) אֲמָרַת
יְרוּשְׁלֵם מֶחְדָּא אֲחֵדִי
בְּמֵימְרָא דַּיְיָ תִּבְוַע נַפְשִׁי
בְּפוּרְקָנָא דֵּאלָהִי אֲרֵי
אַלְבְּשַׁנִי לְבוּשִׁין דְּפוּרְקָן
מְעִיל דְּזָכוּ עְטַפַּנִי כַּחֲתָנָא
דְּמַצְלַח בְּגָנוּנֵיהּ וּכְכַהֲנָא
רַבָּא דְּמִתְקַן בְּלְבוּשׁוֹהִי
וּכְכַלְתָּא דְּמִתְקַשְׁטָא
בְּתִיקוּנָהָא׃ (יא) אֲרֵי
כְּאַרְעָא דְּמַפְקָא צְמָחָהּ
וּכְגִנְּתָא שַׁקְיָא דְּזֵירוּעָהָא

הפטרת נצבים

למען

מַרְבֶּיָא כֵּן יְיָ אֱלֹהִים יְגַלֵּי זְכוּתָא וְתוּשְׁבַּחְתָּא דִּירוּשְׁלֵם לְקֳבֵל
כָּל עַמְמַיָּא׃

עד

תולדות אהרן שוש אשיש עקדס שער כ"ג: כחתן יכהן מועד קטן ג' כ': כי כארץ שבת ט' פ"ס - עקריס פ' תזריע:

ר ש "י

שכר שקבלו נידוכי הכתדים על כבודו בלמת: (י) כחתן. שמר יליכים לבושי שמר כהן גדול: וככלה תעדה כליה. מכשיטיה: (יא) כי כארץ תוציא צמחה וגו'.

למען

ב א ו ר

כמו שומע נזל בעולה, רלס לומר שמוע שומע זס כמו זס. (ט) ונודע, יהיו נודעים לשבח ולתהלס. (י) שוש אשיש, שניע מדבר במקום ישראל. בשובס מהגלות. יכהן פאר, יגדיל שמרו במלבושים נאים, כי סכהן, שהוא עובד שלל, הוא רגיל שעס ונדולס, לכן נאמרס שגדולס בלשון כשובס, וכן (שמואל ב' ח' י"ח) ובני דוד כהנים היו (רד"ק). תעדה, שמתקשטת בכלי תכשיטים. כליה, שס שקשורים על גרגרותיה (בן עזרא). (יא) זרועיה, כמו שנגה, שממחת הדברים שנזרעים בס, אחרי שנרקבו ונפסדו, כן ילמיח ס' לישראל יפע ותהלס.

למען

סב (א) לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה
וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא
אֶשְׁקוֹט עַד־יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ
וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר׃
(ב) וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֶךָ וְכָל־מְלָכִים
כְּבוֹדֶךָ וְקָרָא לְךָ שֵׁם חָדָשׁ
אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְּבֶנּוּ׃ (ג) וְהָיִית
עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וּצְנִיף
מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ׃ (ד) לֹא־
יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ
לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ
יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה
כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל׃

תרגום

סב (א) עַד דְּאַעְבִּיד פּוּרְקָן
לְצִיּוֹן לָא אֲנִיחַ
לַעֲמְמַיָּא וְעַד דְּאַיְתֵי
נְחָמָא לִירוּשְׁלֵם לָא
אַשְׁקִיט לְמַלְכְוָתָא עַד
דְּיִתְגְּלֵי כִּשְׁפַרְפָּרָא נְהוֹרָא
וּפוּרְקָנָהּ כְּבָעִיר יִבְעַר׃
(ב) וְיֶחֱזוּן עַמְמַיָּא זַכוּתֵךְ
וְכָל מַלְכַיָּא יָקָרֵךְ וְיִקְרוּן
לֵיהּ שְׁמָא חַדְתָּא דִּי
בְּמֵימְרֵיהּ דַּיְיָ יְפָרְשִׁנֵּיהּ׃
(ג) וּתְהוֹן כְּלִיל דְּחָדְוָא
קֳדָם יְיָ וּכְתַר דְּתוּשְׁבְּחָא
קֳדָם אֱלָהָיִךְ׃ (ד) לָא
יְתָאֲמַר לֵיהּ עוֹד שְׁבִיקָא
וּלְאַרְעִיךְ לָא יְתָאֲמַר עוֹד
צְדָיָא אֲרֵי לֵיהּ יְתִקְרֵי
עֲבִדֵי רְעוּתִי בָּהּ וּלְאַרְעִיךְ

וצניף קרי

יְתָבָא אֲרֵי תְהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ בְּיִךְ וְאַרְעִיךְ תתיתב

כי

רש"י

סב (א) למען ציון. מעשה ולא מחשב על מה שעתיד לה: לא אשקוט. לא יהא שלוה לפני עד יגיע כוונתי לדקה: (ב) יקבנו. יפרשנו: כמולה

באור

סב (א) למען ציון, כתיב מדבר לבני ס', וציון וירושלים הוא כפל ענין במלות שונות, כי ציון וירושלים עיר אחת, שמצוד נקראת ציון (מדבר רד"ק) - יבער, שב אל לפיד, ותחסר מלת אבר (בן עזרא). וכמעט, שכשעשה אחינו עליה תכיף נרפה לבל, כלפיד אם כבוער. (ב) וקרא, מכונין אלא נקרא שם פועלו (סנ"ל) - ר"ל יהיה נקרא לך שם חדש, ושוא תפלי בם, כאמור למעלה. יקבנו, יפרש לותו כמו (במדבר ג') אשר נקבו בשמות. (יג) ביד ה', יש מקימות, שיהיו כעטרות בידיה (סנ"ל). וכגרעה, תהיה שמורה בידו כעטרת תפארת. וצניף, מלשון מגנפת, סעטוי לכסוך את הראש. (ד) לך, ירושלים. ולארצך, שאר ארץ ישראל, כי לירושלים ידבר (רד"ק). חפצי בה, שיהא שכינה ושכם יתירה. בעולה, כארץ שמיושבת דומה לאשה שיש לה בעל, (סנ"ל). וכן (למעלה כ"ב ג') מבני בעולה, ושיין שם בגאור -

(ה) כִּי־יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ׃ (ו) עַל־חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַ͏ִם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּירִים אֶת־יְהוָה אַל־דֳּמִי לָכֶם׃ (ז) וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃ (ח) נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־

תרגום

תִּתְיַהֵב׃ (ה) אֲרֵי כְּמָא דְּמִתְיַהֵב עוּלֵים עִם בְּתוּלְתָּא כֵּן יִתְיַהְבוּן בְּנַוְיכִי בְּנַיְכִי וּכְמָא דְּחֶדְוֵי חֲתָנָא עִם כַּלְתָּא יְחֵדֵי עֲלָךְ אֱלָהֵיךְ׃ (ו) הָא עַל עוּבָדֵי אֲבָהָתָךְ צַדִּיקַיָּא קָרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם מְתַקְנִין נַטְרִין קָדָמַי כָּל יוֹמָא וְכָל לֵילְיָא תְּדִירָא לָא פְּסִקִין מִתְאֲמַר דָּכְרָן טָבְוָתָיךְ קֳדָם יְיָ לָא פְּסִיק לְכוֹן׃ (ז) וְלָא יְפְסוֹק דָּכְרַנְהוֹן מִן קָדָמוֹהִי עַד דְּיִתְקַן וְעַד דְּיָשַׁוֵי יָת יְרוּשְׁלֵם תּוּשְׁבַּחְתָּא בְּאַרְעָא׃ (ח) קַיֵּם יְיָ בְּיַמִּינֵיהּ וּבְדְרַע

אתן

תולדות אהרן כי יבעל מועד קטן ע' כ': ומשוש חתן סנהדרין י"ע ע"ש: על חומותיך מנחות ע' פ"ז: נשבע ה' ברכות ע' ז':

תוקפיה

ר ש "י

(ד) בעולה. מיושבת: (ה) כי יבעל וגו'. מרי כמה דמתייתב עולם עם בתולתא כן יתייתבון בנוייכי בנייכי: (ו) על חומותיך ירושלים. רבותינו דרשוהו כמשמעו מלאכים ממונים לפני ה' על חומותיה לבושים משרי מחם תקוע תרתם ליון (תהלים ק"ג) כי בחר ה' בציון (שם קל"ב) כדאיתא במסכת מנחות. וי"מ חומותיך שבות שרשונים שהניחו עליהן כחומה: הפקדתי שומרים. לכתוב ספר זכרונות שלא ישתכח זכותם מלפני: לא יחשו. מלהזכיר זכותם לפני: המזכירים

את

באור

(ה) בחור, שהוא דבר נאה ומתקבל, שיקח בחור בתולה, יותר משיקח זקן בתולה, או בחור בעולה (רד"ק). (ו) שומרים, אלו שהושרים כעין על חלבי ציון, שאין להם עסק, כי אם בכי, ולא ישנו בלילה, כשומרי שחומות, והוסיף כל היום, כי מנהג שומרים ליתן ניוש (בן עזרא). ושם דברי שנאיה על בני הגלות. המזכירים, אותם שמתאבלים על ציון, להזכיר את שמקום על בניהם, לא תהיה מנוחה לכם, אלא שתאבלו והזכירו את ה'. (ז) ואל תתנו דמי לו, אל תניחו לה' שיקוף על עם נחלתו, כך שהיו לפניהם תמיד לפניו בתפלה ובתחנונים, עד יכונן את ירושלים על כנה ובשיבה,

ויעש

תוקפיה אם אתן ית
עבוריך עוד מיכל לבעלי
דבביך ואם ישתון בני נכר
תירושך אשר יגעת בו:
(ט) כי מאספין יאכלוהו והללו
את־יהוה ומקבציו ישתוהו
בחצרות קדשי: (י) עברו עברו
בשערים פנו דרך העם סלו
סלו המסלה סקלו מאבן הרימו
נס על־העמים: (יא) הנה יהוה
השמיע אל־קצה הארץ אמרו
לבת־ציון הנה ישעך בא הנה

שברו

אשמע לסיפי ארעא אמרו לכנשתא דציון דא פרקיך מהגלי הא אגר

עבדי

ר ש ״ י

את ה׳ · זכות מצות: אל דמי לכם. אל תמריצו: (ט) יאכלוהו, מוסב על דגנך: ישתהו. מוסב על מיכוך: (י) עברו עברו בשערים · אמר נביא עברו ומוכו נחרטין אפנו לבם דעמא למורח מקנא: סלו סלו המסלה. כנסו מדרך נמי״ן עקמי״ן בלע״ז1). סולו לשון מסילה הוא: סקלו מאבן. סקלו המסילה והסליכו מבני מכשול לגדדין. סקלו מיספירליי״ן בלע״ז2). מאבן מהיות שם אבן וכשגר יגר ברע הוא אומר וים עוד לפשרו על מיקון כדרכים לקנוץ הגליות: הרימו נס. כלונס

פירקא

באור

ויסיר מותם לפתר ותסלם בקרב סתרן. (ה) אשר יגעת בו, בעבודתו, ולסניתו על בנים. (ט) מאספיו, המתפסים מותו על בניו, שם יתכלו את הדגן. ומקבציו, המקבלים את הענבים, לעשות משם תירוש. בחצרות קדשי, בנתיבות העומדים בחלקות ירושלים עיר הקודש. (י) עברו, מתמר בנביא תליסם, עברו בשערים, להכריז בכל שער ושער לתמר, פנו דרך, שסולכים בו עם ישראל, הרימו וסניפו את המסלה, להסוות את הגומות, לסיות הוא ללכת. וסשרו משם הסתנים, שלא יהיה נשתר שם אבן

מכשול

1) נמי״ן לוקמי״ן בלע״ז, Battez le chemin, (בתהים דין וופג).
2) מיספיריליי״ן בלע״ז, Espierriez, (ריאום דיא שפייכא וופג).

שְׁכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃
(יב) וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ
גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְרוּשָׁה
עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃
סג (א) מִי־זֶה ׀ בָּא מֵאֱדוֹם
חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה
זה

עֲבִדֵי מֵימְרֵיהּ עִמֵּיהּ וְכָל
עוֹבְדֵיהוֹן גְּלַן קֳדָמוֹהִי׃
(יב) וְיִקְרוֹן לְהוֹן עַמָּא
דְקוּדְשָׁא פְּרִיקָיֵא דַיְיָ וְלִיךְ
יִתְקְרֵי תְּבִיעָתָא קַרְתָּא
דְלָא אִתְרַחֲקַת׃
סג (א) מַן אָמַר אִלֵּין עָתִיד
לְאִתְיָאָה מָחָא עַל
אֱדוֹם פּוּרְעָנָא תַּקִּיפָא עַל
בְּצָרָה

תולדות אהרן מי זה בא מגלס ד' כ"ע. מכות ג' י"ב:

ר ש "י

פירק"ת בלע"ז1) לות סוף סיקבלו מלי ויביאו לי מת הגוליס מגלס: (יא) הנה שכרו. שמוכן לתת לעבדיו מוכן למתו: ופעולתו. שכר הפעולה שפעלו עמו לפניו הוא מוכן למת: סג (א) מי זה בא מאדום. מגביא מדבר בלשון מלחמות בני אדם לבושי בגדים ובטרנס הרג אדם נתו על בגדיהם. כי כן דרך הכתובים מדברים בסגיגה כדרך בני אדם לסבר את הסאון שם שסיא יכולה לשמוע וכן וקולו כקול מים רבים דימה הנביא קול חזק שלו לקול מים רבים לסבר את הסאון כדרך שהשמר לה לשמוע שאין להבין ולהאזין ברוב גבורות מלהיו להשמיעם כמות שהוא: מי זה. ישראל אומר מי זה וגו' וכת מתון בגדים לבושים בדם וכל דבר שהוא מתנאץ בריתו וכמרמיתו מופל בו לשון מימון: מבצרה. ממרו רבותינו שתי טעיות עתיד לעשות כשבור הוא שנאמר בא בלר במדבר שהיתה עיר מקלט וטומה משום שאין קולטת אלא שונג כו', ועוד יש מדרש אגדה על שהשפיקה בלרס מלך אחר בשום מלכי ארמתון וימלך תחתיו יובב בן זרח מבלרה ובלרה ממולא היא בתימן

באור

מכשול. (יא) שכרו, גמול שכר, שעליו לשלם ליזרעל, הוא מוכן אתו. ופעולתו, שכר הפעולה שעליו לפרוע, הוא לפניו ומוכן לתתו. (יב) דרושה, ספך שכיו קוראים לך (ירמיה ל' י"ז) ליון היא דורש אין לה (רד"ק). לא נעזבה, ספך מה שאמרת (למעלה מ"ט י"ד) עזבני ה' (סנ"ל).

סג (א) מי זה בא, שמציל כמו יתנרך, לגבור עושה נקמה בשויביו, ובגדיו מדומים מדם כסרג, וכאלו אדם שומל, מי הוא זה? והוא עושה (מדברי רד"ק). חמוץ, עיקר צורת חמץ, על דבר הריף, כדברים שים לשם ליחות חריפות, (רשם למעלה ל' כ"ד); או נחמליס ע"י רתיחה, ופס יורם על לבע סאדום, שים לאדם שהם

ומשרף

1) פירק"ת בלע"ז, Perche, (תוייב שפתבנם).

בְּצָרָה לְמֶעְבַּד פּוּרְעָנוּת דִּין עַמַּיָּה כְּמָא דְּקַיָּם לְהוֹן בְּמֵימְרֵיהּ אֲמַר הָא אֲנָא מְתְגְּלֵי כְּמָא דְּמַלֶּלֶת בְּזָכוּ סַגְיָא קֳדָמַי חֵיל לְמִפְרַק׃ (ב) מָא דֵּין יְסָמְקוּן טוּרִין מְדַם קְטִילִין וּמַישְׁרִין יִפְקוּן כְּחֲמַר בְּמַעְצָרָא׃ (ג) הָא כְּבִיעוּת דְּמִתְבְּעִית בְּמַעְצָרָא כֵּן יְסֵנֵי קְטוֹל בְּמַשְׁרְיַת עַמְמַיָּא וְלָא יְהֵי לְהוֹן תְּקוֹף קֳדָמַי וְאֶקְטְלִינוּן בְּרוּגְזִי וַאֲרוּשִׁינוּן בְּחֵמְתִי וְאֶתְבַּר תְּקוֹף תַּקִּיפֵיהוֹן

זֶה הֲדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ (ב) מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת׃ (ג) פּוּרָה דָּרַכְתִּי לְבַדִּי וּמֵעַמִּים אֵין־אִישׁ אִתִּי וְאֶדְרְכֵם בְּאַפִּי וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי וְיֵז נִצְחָם עַל־בְּגָדַי

פתח בס״פ וכל קדמי

תולדות אהרן ויז נצחם נרכות ע׳ ל״מ • מולין ז׳ ל״ב :

ר ש ״ י

כעין שנאמר על קריות ועל בלרס : זה . שסיס סדור בלבושו ועשס ונאזר כרב כחו וסקב״ס מסיבו מני סוא שעלסס לפני לדבר בלרקת סאבות ובלרקת דורו של לרס ולרקתי גס סיא עמסס ונגליתי להיות רב לסושיע וסס לומרים מדוע מדוס ללבושיך מדוע בגדיך מדומים : (ג) ומעמים אין איש אתי • מתיילב לפני להלחס : נצחם .

דמס

באור

ומשרף סעוזל מן מכס בגוף כמי , שסוע חריף מאד ומכסס את עין רואיו . הדור בלבושו , שלבש בגדי נקס (רד״ק) . צועה , ענין כפיפס (ראס למעלס כ״ג י״ד) , ומולי יורס סס על כפיפת סגוזר לאחור , וסוא סימן שנאוס בעברי , כמו (תהלים ע״ג ו׳) יסברו בגוזר עתק , ומתורגם לפי סכוונס . אני , תשובת שאלסים . מדבר בצדקה , שפעל דבר בקשורו עס בי״ת , יורס לשעמים על שדבור מאיזס דבר (שקן מייסר וחכם ישרשן) , כמו ושננתס לבניך ודברת בס (דברים ו׳ ו׳) , וסס (י״ג י״ס) ; וענין לדקס כמו יפע , ושפעס , מני סוא שמדבר ע״י עבדי שבניאים מסיבע שמיועד לבוא . רב להושיע , שניא קדמיס חיל למפרק (רכשדי) . אדם ללבושך , שלמ״ד נוסף , כלמ״ד שלישי לאבשלום (בן עזרא) . או כמו אדם , ויתורגם (ווחרוך מיום רשתחא מן דייתסכ נשוומכרא ?) . ובגדיך , מדוע בגדיך מדומים , כדורך ענבים מדומים , ויזס מן סיין על מלבושיו ? . (ג) פורה , כמס שעל כעוסס לשוסליו , ואמר פורס דרכתי לבדי , ושנתן כקרקע פורס , לפי שמפרים ומרמסים בתוכס שענבים , כשדורכים אותס , ושמשיל סרשעים , כאלו סס ענבים בעת , ושל דורכס (רד״ק) . ויז נצחם , דמס יזס על בגדי , לפיכך סס מדומים , ונקרע שדס עלס , לפי שסוע סיי שמדס וחזקו ותקפו (שר״ל) . אנאלתי ,

תמורת

וְכָל־מַלְבוּשַׁי אֶגְאַלְתִּי׃ (ד) כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה׃ (ה) וְאַבִּיט וְאֵין עֵזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי׃ (ו) וְאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם׃ (ז) חַסְדֵי יְהוָה אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־

גמלם

גָּמַל לָהֶם כְּרַחֲמָיו וְכָרֹב חֲסָדָיו׃ (ח) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ (ט) בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחָמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם׃ (י) וְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְּבוּ אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נִלְחַם־בָּם׃ (יא) וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה הַמַּעֲלֵם מִיַּם אֶת־רוֹעֵי צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ׃ (יב) מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם׃ (יג) מוֹלִיכָם בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס בַּמִּדְבָּר לֹא יִכָּשֵׁלוּ׃ (יד) כַּבְּהֵמָה בַּבִּקְעָה תָּרֵד רוּחַ מֵאֵת יְהוָה תְּנִיחֶנּוּ כֵּן נָהַגְתָּ אֶת־עַמֶּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת׃ (טו) הַשְׁקִיפָה מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה מִזְּבֻל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ אַיֵּה קִנְאָתְךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ׃ (טז) כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃ (יז) לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃ (יח) לָמָּה יָרְשׁוּ עַם־קָדְשְׁךָ צָרֵינוּ בּוֹסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ׃ (יט) הָיִינוּ מֵעוֹלָם לֹא־מָשַׁלְתָּ בָּם לֹא נִקְרָא שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם׃

תרגום

וְכָל־מַלְבוּשַׁי אֶגְאַלְתִּי׃ (ד) כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה׃ (ה) וְאַבִּיט וְאֵין עֵזֵר וְאֶשְׁתּוֹמֵם וְאֵין סוֹמֵךְ וַתּוֹשַׁע לִי זְרֹעִי וַחֲמָתִי הִיא סְמָכָתְנִי׃ (ו) וְאָבוּס עַמִּים בְּאַפִּי וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם׃ (ז) חַסְדֵי יְהוָה אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־

גמלם

גָּמַל לָהֶם כְּרַחֲמָיו וְכָרֹב חֲסָדָיו׃ (ח) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ׃ (ט) בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחָמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם׃ (י) וְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְּבוּ אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נִלְחַם־בָּם׃ (יא) וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה הַמַּעֲלֵם מִיַּם אֶת־רוֹעֵי צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם בְּקִרְבּוֹ אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ׃ (יב) מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם׃ (יג) מוֹלִיכָם בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס בַּמִּדְבָּר לֹא יִכָּשֵׁלוּ׃ (יד) כַּבְּהֵמָה בַּבִּקְעָה תָּרֵד רוּחַ מֵאֵת יְהוָה תְּנִיחֶנּוּ כֵּן נָהַגְתָּ אֶת־עַמֶּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאָרֶת׃ (טו) הַשְׁקִיפָה מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה מִזְּבֻל קָדְשְׁךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ אַיֵּה קִנְאָתְךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ הֲמוֹן מֵעֶיךָ וְרַחֲמֶיךָ אֵלַי הִתְאַפָּקוּ׃ (טז) כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃ (יז) לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃ (יח) לָמָּה יָרְשׁוּ עַם־קָדְשְׁךָ צָרֵינוּ בּוֹסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ׃ (יט) הָיִינוּ מֵעוֹלָם לֹא־מָשַׁלְתָּ בָּם לֹא נִקְרָא שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם׃

דְּמַסְרִי יְיָ וְכָל חַבְּיֵיהוֹן אֲסַלְּעִים׃ (ד) אֲרֵי יוֹם פּוּרְעָנוּתָא קָדָמַי וּשְׁנַת פּוּרְקָן עַמִּי מְטָת׃ (ה) וְגָלֵי קָדָמַי וְלֵית גְּבַר דְּלֵיהּ עוֹבָדִין טָבִין וְיִדְּעַ קָדָמַי אֲנַשׁ דְּיִקוֹם וְיִבְעֵי עֲלֵיהוֹן וּפְרַקְתִּינוּן בִּתְרַע תּוּקְפִּי וּבְמֵימַר רְעוּתִי סְעַדְתִּינוּן׃ (ו) וַאֲקַטֵּיל עַמְמַיָּא בִּרוּגְזִי וַאֲרוּשְׁשִׁינוּן בְּחֵימְתִי וְאָרְמֵי לַאֲרַע אַרְעֵיתָא קְטִילֵי גְּבָרֵיהוֹן׃ (ז) אֲמַר נְבִיָּא טִיבוּתָא דַּיְיָ אֲנָא

גמלם

מַדְכַּר תּוּשְׁבְּחָתָא דַּיְיָ כְּעַל כָּל דְּגַמְלָנָא יְיָ וְסַגֵּי טוּבֵיהּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל דגמלינון

תולדותאהרן כי יום נקם מפסדרין י"ח ל"ע: וחמתי עקדה מער ל"ו:

ר ש "י

דמס מסוף תוקפו ונלחמו על מדס: אגאלתי. כמו ונגאלו בדס (מיכס ד'): (ה) ואביט ואין עיזר. ליסרמל: ואשתומם. לשון מתיקה וכבר פירשתי למעלס ויתומס כי אין מפגיע: וחמתי היא סמכתני. חמתי שים לי על סנחרב מבר מני קלסתי ממע על ממי וכוס עזר לרמס היא סמכתני חזקס ידי ועוררס עם לבי ליפרע ממנו ומע"ס שמין יסרמל רלויין וכנויים לנפולס: (ו) ואבום. לשון מתנולל בדס ודורך כרגליס כמו מתנוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז) וכמו בוססו את חלקתי (ירמיס י"ב): נצחם. נבורת נלמונס: (ז) חסדי ה' אזכיר. כנגיע אמר לזכיר את יסרמל

באור

תמורת סנאלתי ע"ד מרמים, ועניני לכלוך, כמו לחס מנולל. (ד) ושנת גאולי באה, נאס סעת לנאול את עמי. (ה) ואשתומם, סשתוממתי על שאין לחר סומך, ועל מדבר סס כדברי בני האדם, כדרך סמיר וסמליץ. וסמאמר כזס בא למעלס (נ"ע ס"ו) נקלת שנוים. (ו) ואשכרם בחמתי, לפי שנכתב סוף ענין שכרון, ופירש סרד"ק, שאגל יפקס את סכשדים כוס חמתו, וימלאס שכרון ויגון, ותרגומו (מיך מאכס ויס סרוקאן) שגל סכשדי תרגס: ואדוששינון בחמתי, כגלו כהוב ואשגרס נבי"ת, ומקביל יותר על אנוס בקודס לו, וכן מתורגס. (ז) בעל כל, מוכיר לותס סחסדיס כמו שסיו (רד"ק), ויאמר

דְּמַלְּינוּן כְּרַחֲמוֹהִי וּכְרֹב חֶסְדָּיו:
וְכַסְגִיוּת טוּבֵיהּ: (ח) וַאֲמַר
בְּרַם עַמִּי אִינוּן בְּנַיָּא דְּלָא
יְשַׁקְּרוּן וַהֲוָה מֵימְרֵיהּ לְהוֹן
פָּרִיק: (ט) בְּכָל עִדָּן דְּחָבוּ
קֳדָמוֹהִי לְאַיְתָאָה עֲלֵיהוֹן
עָקָא לָא אָעֵיק לְהוֹן
וּמַלְאַךְ שְׁלִיחַ מִן קֳדָמוֹהִי
פָּרִיקִינוּן בְּרַחֲמָתֵיהּ
וּבְמָחֲסֵיהּ עֲלֵיהוֹן הָא
שֵׁיזְבִינוּן וְנַטְלִינוּן
וְסוֹבְרִינוּן כָּל יְמֵי עַלְמָא:
(י) וְאִינוּן סָרִיבוּ וְאַרְגִּיזוּ

גְּמָלָם כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו:
(ח) וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים
לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ:
(ט) בְּכָל־צָרָתָם ו לֹא צָר וּמַלְאַךְ
פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ
וּבְחָמְלָתוֹ הוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם
וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:
(י) וְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְּבוּ אֶת־רוּחַ
קָדְשׁוֹ וַיֵּהָפֵךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא

לו ק' ע"כ נלחם

עַל מֵימַר נְבִיֵּי קוּדְשֵׁיהּ וְאִתְהַפַּךְ מֵימְרֵיהּ לְהוֹן לִבְעֵיל דָּבָב הוּא אַגִּיחַ

קרבא

תולדות אהרן בכל צרתם פענים כ' י"ז · סוטה ס' ג':

ר ש"י

ישראל את מסדי ס': ורב טוב. מזכיר מאר גמל לבית ישראל כרחמיו: (ח) אך עמי המה. אף על פי שגלוי לפני שיכנדו כי מכל מקום עמי הם והרי הם לפני כבנים מאר לא יפקרו: (ט) בכל צרתם. שכינת עליהם: לא צר. לא היצרלכם כפי מעלליכם שהיו רשיין ללקות כי מלאך פניו הוא שומעם תמיד בשלימותו של מקום: (י) והמה מרו. הקניטו כמו ממריס הייתם:

ויזכור

ב א ו ר

(ח) ויאמר, הטעם, כי אמר כדרך בן אדם, שאחר שיהיו בנים נאמנים, על כן שומעם (בן עזרא). אך עמי, מלת אך לגמרי, כמו (בראשית כ"ט) אך עצמי ובשרי אתה. (ט) לא צר, כתוב בגל"ף, וקרוי בוי"ו, ופירוש שכתיב, לא שרצה לשם שיצרו, כי שומעם ממנו, ופירוש שקרי, לו לשון צרות, ע"ד ותקצר נפשו בעמל ישראל ודברי תורה כלשון בני אדם (רד"ק). ושמעם, בכל מה שהיו בצרה, היה לו כביכול לר, כמו, (שמואל ב' ג') לך לי עליך, וכן מתורגם · וינשלם, ענין נשיאה בלשון כשדים, ושוה כשל ענין במלות שונות. כל ימי עולם, שמעם, שגאלם ממצרים ונשאם במדבר, לכן אמר כל ימי עולם, כל שימות שהיו במדבר (בן עזרא). (י) והמה מרו, שגל לא כן היה, כפי מה שחשב, שלא יפקרו בו, כי השם מרו בו ועצבו את רוח קדשו. ויהפך, או נוסף לשם לשון, לשבית עליהם הרעות. ושוב

נִלְחַם־בָּם׃ (יא) וַיִּזְכֹּר יְמֵי־עוֹלָם
מֹשֶׁה עַמּוֹ אַיֵּה ׀ הַמַּעֲלֵם מִיָּם
אֶת־רֹעֵה צֹאנוֹ אַיֵּה הַשָּׂם
בְּקִרְבּוֹ אֶת־רוּחַ קָדְשׁוֹ׃
(יב) מוֹלִיךְ לִימִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ
תִּפְאַרְתּוֹ בּוֹקֵעַ מַיִם מִפְּנֵיהֶם
לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם עוֹלָם׃
(יג) מוֹלִיכָם בַּתְּהֹמוֹת כַּסּוּס
בַּמִּדְבָּר לֹא יִכָּשְׁלוּ׃ (יד) כַּבְּהֵמָה
בבקעה
שׁוּם עָלָם׃ (יג) דַּבְּרִינוּן בֵּין תְּהוֹמַיָּא
לָא מַתְקַל בֵּן אַף אִינוּן לָא אִתְקִילוּ׃

תרגום

קְרָבָא בְּהוֹן׃ (יא) וְחָס עַל
יְקַר שְׁמֵיהּ בְּדִיל דּוּכְרָן
טַבְוָתֵיהּ דְּמִן עַלְמָא
גְּבוּרָן דְּעַבַד עַל יְדֵי מֹשֶׁה
לְעַמֵּיהּ דִּלְמָא יֵימְרוּן אָן
דְּאַסְקִינוּן מִן יַמָּא אָן
דְּדַבְּרִינוּן בְּמַדְבְּרָא
כְּרַעְיָא־לָעֲנֵיהּ אָן דְּאַשְׁרֵי
בֵּינֵיהוֹן יָת מֵימַר נְבִיֵּי
קוּדְשֵׁיהּ׃ (יב) דַּבַּר לִימִינָא
דְּמֹשֶׁה דְּרַע תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ
בְּזַע מֵי יַמָּא דְּסוּף מִן
קֳדָמֵיהוֹן לְמֶעְבַּד לֵיהּ
כְּסוּסְיָא דִּי בְמַדְבְּרָא
(יד) כְּבְעִירָא דִּי בְמֵישָׁרָא

מדברא

ר ש י

(יא) ויזכור ימי עולם משה עמו׳ הנביא מתאונן ואומר בלשון תחנה היום זוכר עמו את ימי עולם את ימי משה ובלשונו הוא אומר היה משה רועינו המעלנו מים סוף: את רועה צאנו׳ לשון רועה המעלה את עמו מים הוא אשר שם בקרב ישראל את רוח קדשו של הקב״ה ולימדנו חוקים ומשפטים: (יב) מוליך לימין משה זרוע תפארתו. הקב״ה היה מוליך לימין משה את זרוע גבורתו בכל עת שהיה לריך למזרתו של הקב״ה היה זרועו מוכן לימינו: (יג) כסוס במדבר. שאינו נכשל לפי שהיה ארץ חלקה כן לא נכשלו בחכוסה: (יד) כבהמה. אשר בבקעה תרד ונקשה

פיה

ב א ו ר

נלחם בם, ולא בלו במקרם. (יא) ויזכר, בימי הלרה יזכור ישראל את ימי עולם, ויזכור את משה ועמו: ואשרם וי״ו שמוש במלת עמו. איה, יאמרו היה הוא המעלה מתוך הים עם רועה לאנו. ר״ל ע״י משה, שהיה מנהיג את עמו, ובאלו יאמרו, מדוע לא יעשה עמנו כזאת גם היום? השם, שהלה בשה רוח קדשו, מלבד משה ואהרן ומרים, היו שבעים זקנים, שנחה עליהם רוח קדשו (רד״ק). (יב) מוליך, ר״ל חוזק ס׳ היה מוכן למשה בכל עת חפלו, לעשות נסים ונפלאות. בוקע, ברלונו בקע את הים סוף מפני בני ישראל היולאים ממלרים, כדי לעשות לעלמו שם גבורה עד עולם. (יג) מוליכם, הים המוליכם בעומק הים, כסוס הרץ במדבר, במקום יפר ושום, שאינו נכשל במרוצתו, כן לא נכשלו, כאשר סלכו בעומק הים. (יד) בבקעה,

כמו

מְרַחֲקָא מֵימְרָא דַיְיָ בְּרַחֲמוֹהִי וּבְרוֹב טִיבוּתֵיהּ
דַּחְבִּרִינוּן כֵּן דַּחְבִּרְתְּיָהּ לְעַמָּךְ לְמֶעְבַּד לָךְ שׁוּם
דְּתוּשְׁבְּחָא: (טו) אִסְתְּכִי מִן שְׁמַיָּא וְאִתְגְּלִי מִמְּרוֹר
קוּרְשָׁךְ וְתוּשְׁבַּחְתָּךְ אַן פּוּרְעָנוּתָךְ וְגִבְרוּתָךְ הֲמוֹן
מֵבְוָתָךְ וְסַגִּיאוּת רַחֲמָךְ עֲלַי יְחָסָנוּן: (טז) אֲרֵי אַתְּ
הוּא דְּרַחֲמָךְ עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאָב עַל בְּנִין אֲרֵי אַבְרָהָם
לָא אַסְקָנָא מִמְּצְרַיִם
וְיִשְׂרָאֵל לָא עָבַר לָנָא פִּרְיָשָׁן בְּמַדְבְּרָא אַתְּ הוּא יְיָ

אתה

תולדות אהרן הבט מגיגס כ' י"ב: כי אתה אבינו שכת ע' פ"ט · עקדס שער ק"ג:

ר ש "י

סיס מרן מלקס ומין כס מכשול קנסניי"ס בלע"ז[1]): תרד. תשפטס כמו לרד לפניו
נויס כן רוס ס' תניחנו לתסוס ועשס בו דרך כבושס: כן נהגת עמך. כן סיס
שכל כמו שאמרנו נסגת ממך: (טו) איה קנאתך. קרשנוס: המון מעיך · שסיו
רגילים לשמות עליהו כשבר מצו שנאמר על כן המו מעי לו ושמון רחמיך
קרשנוים עליהו עשס התפשקו נתחשבו מסיות סומיס עליהו כשבר מצו. התפשקו
כמו ויתפשק ויאמר שימו לחס (בראשית מ"ג) נתפשק ולא שכיהו לא שבר נכאיו
רחמיו על לחיו: (טז) כי אתה אבינו · ועליך להשיט ולרשות בלרותינו: כי אברהם
לא ידענו. בלרס מלריס: וישראל לא יכירנו. נמדבר כי כבר נסתלקו מן העולס:

ושמס

ב א ו ר

כמו שנשמס סיורדת ללכת בנקעס, שנוס לס מלו עלמס ללכת בשר. תניחנו, מן
עת, לשון מנוחס, ר"ל שבשת שוחס למקוס מנוחתס. ושכשדי ושמעתיקיס סיסניס קרשו
כמו תַּנְחֵנּוּ, מן נחס, לשון הנשנס. (טו) מזבול, ענין מדור, כמו (מ"ל ח') בית זבול
לך, ושפעל ממנו (בראשית ל') יזבלני אישי. המון מעיך, לפי שמלות תרגומו (רמז
שמעון דייטשר מייטשווייר), ושניהו שכמרת רחמיס וחמלס, וכן (למעלה ס"ז) על כן מעי
למואב ככינור יהמו. התאפקו, לשון עלירס, כמו (בראשית מ"ס) ולא יכול יוסף
להתאפק. ושנשס, לי לבדי נעלרו רחמיך, מעשות שעולתס. (טז) אתה, לבדך אביהו,
כי אברהס ויעקב הנס כמה דורות שמתו, אבל אתה חי וקיס לעד, ומין לנו לנטוע אלא

אליך

כו 2

1) קנסניי"ס בלע"ז, Campagne, (מין שטיק אומבען ומרחם).

אַתָּה יְהוָה אָבִינוּ גְּאָלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ׃ (יז) לָמָּה תַתְעֵנוּ יְהוָה מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִירְאָתֶךָ שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ׃ (יח) לַמִּצְעָר יָרְשׁוּ עַם־קָדְשֶׁךָ צָרֵינוּ בוֹסְסוּ מִקְדָּשֶׁךָ׃ (יט) הָיִינוּ מֵעוֹלָם לֹא־מָשַׁלְתָּ בָּם לֹא־נִקְרָא שִׁמְךָ עֲלֵיהֶם

לוא

(יח) בְּזָעִיר דִּירִיתוּ עַמָּא דְקוּדְשָׁךְ בַּעֲלֵי דְבָבָנָא דוּשִׁישׁוּ מַקְדָּשָׁךְ׃ (יט) הָא אֲנַחְנָא עַמָּךְ דְּמִן עָלְמָא לָא לַעַמְמַיָּא יְהַבְתָּ אוּלְפַן

אוריתך

תרגום

יְיָ וְרַחֲמָךְ עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאַב עַל בְּנִין פָּרְקָנָא מֵעָלַם שְׁמָךְ׃ (יז) לְמָה תְרַחֲקִינָנָא יְיָ לְמִטְעֵי מֵאוֹרְחָן דְּתַקְנָן קָדָמָךְ כְּעַמְמַיָּא דְּלֵית לְהוֹן חוּלָק בְּאוּלְפַן אוֹרַיְתָךְ לָא יְתְפְּנֵי לְבָנָא מִדְּחַלְתָּךְ אֲתֵיב שְׁכִנְתָּךְ לְעַמָּךְ בְּדִיל עַבְדָּךְ צַדִּיקַיָּא דְּקַיֶּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ לְמֶעְבַּד בֵּינֵיהוֹן שִׁבְטֵי אַחְסַנְתָּךְ׃ (יח) בְּזָעִיר דִּירִיתוּ עַמָּא דְקוּדְשָׁךְ בַּעֲלֵי דְבָבָנָא דוּשִׁישׁוּ מַקְדָּשָׁךְ׃ (יט) הָא אֲנַחְנָא עַמָּךְ דְּמִן עָלְמָא לָא לַעַמְמַיָּא יְהַבְתָּ אוּלְפַן

אוריתך

ר ש"י

אתה ה' אבינו. כבולם נעשים לנו מג: (יז) למה תתענו: כי נידך להסיר ילר הרע ממנו כמ"ש בגמר כמומר ₪ נידך סיולר וגו' (ירמיס י"ח) ומומר ומסירותי מת לב כאבן וגו' (יחזקאל ל"ו): תקשיח: לשון מימון לב: (יח) למצער ירשו עם קדשך. נחולתם וירושתם זמן מועט היתה לכם: בוססו. דושתו: (יט) היינו. עתה כעס אשר לא בחרת למשל בם מעולם

וכמילו

ב א ו ר

תלין (רד"ק). גאלנו, גס מעולם סיס שמך גואלנו, ומדוע תעזוב אותנו עתה? (יז) תקשיח, כמו תקשה, וחברו (איוב ל"ט ט"ז) הקשיח בניה ללא לה. ומעשה, תקשה ותחזיק לבנו מיראת אותך. שוב, להשניח בנו, ולא נאבד בעוונינו. עבדיך, האבות, ולמען שבטי הם י"ב שבטים (רד"ק). (יח) למצער, לזמן מעט ירשו הארץ עם קדשך, שנתת להם הארץ לנחלה, מעט זמן עמדו בה, ונלו ממנה, כי לא היו בה, אלא ארבע מאות ושבר שנה בהשבון, תדוב יהרגוך לא שבו אליה (רד"ק). בוססו, עניני רמיסה כבוז ובקלון. (יט) היינו, כאנשים שלא משלת בם מעולם (בן עזרא), וכן פירש"י. לוא קרעת, תפלת ישראל בהתאסף בארץ שוביהם בבבל מי יתן ותקרע שמי השמים, וחרד על הארץ, וסרים יתמוגגו מפניך, כהרים שמסים בשם מהלקחת, וכאש רותחים, מעלים הבעבועות בלהב השורף, וידעו, כי אתה גואל ישראל, ומעתיקי הענים שהחילו הפרשה בשאת שמים לוא קרעת שמים, וסוף הכתוב לפי הענין. נזלו, מן נזל, וברוסי נָזָלוּ. ולד"ק הוא בהפעל מן זלל, ועניני תרגום

ורעד

לוּ א־קָרַעְתָּ שָׁמַיִם יָרַדְתָּ מִפָּנֶיךָ הָרִים נָזֹלוּ׃

סד (א) כְּקַדַּח אֵשׁ הַמָּסִּים מַיִם תְּבָעֵר־אֵשׁ לְהוֹדִיעַ שִׁמְךָ לְצָרֶיךָ מִפָּנֶיךָ גּוֹיִם יִרְגָּזוּ׃ (ב) בַּעֲשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת לֹא נְקַוֶּה יָרַדְתָּ מִפָּנֶיךָ הָרִים נָזֹלוּ׃

ומעולם

אוֹרַיְתָךְ לָא אִתְקְרִי שְׁמָךְ עֲלֵיהוֹן לָא לְהוֹן אַרְכֵּינְתָּא שְׁמַיָּא אִתְגְּלֵיתָא מִן קֳדָמָךְ טוּרַיָּא זָעוּ׃

סד (א) כַּד שְׁלַחְתָּא רוּגְזָךְ כְּאָשָׁתָא בְּיוֹמֵי אֵלָיָהוּ אִתְמַסָּיָא יַמָּא מַיָּא מְלָחֲכָא אֶשְׁתָּא לְהוֹדָעָא שְׁמָךְ לְסַנָּאֵי עַמָּךְ מִן קֳדָמָךְ עַמְמַיָּא זָעוּ׃ (ב) בְּמַעְבָּדָךְ

ומעלמא

פְּרִישָׁן לָא סַבַּרְנָא לְהוֹן אִתְגְּלֵיתָא מִן קֳדָמָךְ טוּרַיָּא זָעוּ׃

ר ש ״ י

וכמילו לא נקרע שמך עליהם: לוא קרעת שמים. וירדת להגילנו עתה כאשר ירדת להגיל מיד מלריס אז מפניך הריס נזלו כרתת וזיע:

סד (א) כקדוח אש. את דבר הנימם מלפניו וכאשר המים תבעם האש כשהתן נחלת לו מחכת בוערת במים יעלו המים לגבעונות כל זה עשית במלריס ויהי ברד ואש מתלקחת בתוכם (שמות ט׳). לכל יושבי תירנס כקדוח אש המסים על פניהו כאר הכרמל שאמר בו גם המים אשר בתעלה לחכה (מלכים ג׳ י״ח): להודיע שמך לצריך. כעין שנאמר בתוכם מכה ומוגפ בעבור זאת העמדתיך וגו׳ (שמות ט׳) לו עשית עתה כו׳: (ב) בעשותך. במלריס ובכל התויכים מרחות אשר לא סיימו מקיים שתעשה לנו כל תואן מרחות שלא סיימו הגויים לכך ירדת להר סיני

אז

באור

ורעד (פרבמבען, פרלימטפרן), ומלמיס לותו על זלזל בערבי (דיא פרדא פרלימטפרן), וכן תרגם הכבדי טוריא זעו.

סד (א) כקדח, פעל יוצא, ר״ל שאש יקדח את המים, שהוא שורף את הדברים שנמסים על תומם. המסים, שם, ושרשו מסס, והיתה הסמ״ך רפוים לדגש נחסרון הכפל, וגם סנח תמורתו, והיחיד הָמָס (רד״ק). וכ׳ יונה פירש קש ועץ יבש, וכן מעתיק ר׳ סעדיה, ותחריסם כמשך שחכה גפופיות ותרגם (וויא פייפר פאר רייזחאלן פרשלן פרשטעליחם). תבעה, פעל יוצא, ומוסב על אש, ולכן הוא בסימן נקבה, כי האש תרתית את המים, ועי״ש שרתיחה יעלו שבעבועות, וכן פירש הרד״ק. (ב) לא נקוה, שהרחות שגדולות, שהיית עושה עמנו, לא סיימו מקיים להן, שתעשה

בעבורנו

(ג) וּמֵעוֹלָם לֹא־שָׁמְעוּ לֹא הֶאֱזִינוּ
עַיִן לֹא־רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ
יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה־לוֹ: (ד) פָּגַעְתָּ
אֶת־שָׂשׂ וְעֹשֵׂה צֶדֶק בִּדְרָכֶיךָ
יִזְכְּרוּךָ הֵן־אַתָּה קָצַפְתָּ וַנֶּחֱטָא

(ג) ומעולם לא שמעו לא האזינו
עין לא־ראתה אלהים זולתך
יעשה למחכה־לו: (ד) פגעת
את־ששׂ ועשׂה צדק בדרכיך
יזכרוך הן־אתה קצפת ונחטא

בהם

בעובדי

לְפוּרָקָנֶךָ: (ה) מְתַעַרְעִין וְקָרָמָךְ עוֹבְדֵי אֲבָהָתָנָא צַדַּיקָיָא דַּחֲדִיאוּ
לְמֶעְבַּד רְעוּתָךְ בְּקוּשׁט וּבְזָכוּ בְּאוֹרַח טוּבָךְ וְרַחֲמָךְ הֲוֹו דְּכִירִין
לְרַחֲלָתָךְ הָא בְּכָל עִדָּן דַּהֲוָה רַגָז מִן קָדָמָךְ עֲלָנָא עַל דְּחַבְנָא בְּהוֹן

תולדות אהרן עין לא ראתה נרכות פ' ל"ד. שבת ו' ס"ג. סנהדרין י"ז ל"ס. סוכה ס' מ"ס. עקיבי
מ"ד ל"ו: פגעת את תענית פ' ח':

ר ש"י

לז מפיק הכי נזלו כך פירש דוסא בן לנרס: (ג) ומעולם לא שמעו. כלומר מרמות שנעשות לאחת מכל הבריות לפני כן וגם אין לך רשות אלהים אחר זולתך אשר יעשה הפלהים למחכה לו מה שעשית אתה למחכי לך כך שמעתי מרבי יוסי הגלילי. אבל רבותינו שאמרו כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא ליומות שנאמרו אבל לעולם הבא עין לא ראתה וגו' משמע אין שום נביא לא ראתה את אשר יעשה הקב"ה למחכה לו זולתי עיניך אתה אלהים: (ד) פגעת את שש ועושה צדק. כמו ויפגע בו ויומת (שם פ' ג') שילקת מצני וסרנת את הפלילים שהיו שמים לשמש לדק ובדרכי רחמיך היו מזכירים לומך בתפלתם: הן אתה. כשקלסת עלינו על כל אשר היינו

מועדים

באור

בעבורנו כל כך נוראות, שתרד בעבורנו, ויזלו הרים מפניך. (ג) ומעולם, מימות עולם לא שמעו ולא ראו הבריות אלוה זולתך, שיעשה למחכה לו, מה שעשית אתה למחכה לך. (ד) פגעת, לשון רצוי ושימת השנאה על דבר מה, כמו ולא תפגע אדם (למעלה מ"ו ג'), ורמה שם שנאור. את שש, אתה פ' רצית את ירמיה, השמחים לעשות מעשה שיאור וכל־קה, שזוכרים תמיד נדלך ותפארתך, והולכים בדרכים ישרים בעיניך. ונחטא, לפי שחטאנו. בהם עולם, חטאנו חטאים, וכשם שיינו זמן מרוך, וכל זאת טרענו. ול"א מלת בשם מושבה על בדרכיך, ר"ל חטאנו בדרכיך זמן מרוך, ותרגומו (דוא לירנשפשט, דען ווייר וינדיגשטען דשגשגען מיינע לאנגע צייט, ד' ה' גשגען דיא וועגע גשטשפשט), אבל טעם אשר החטא מניע לו אינו נקשר בכל המקרא כנ"ת רק בלמ"ד. ומחרים שתיקו (ויהי, דוא לירנשפשט, מוד ווייר ביסשטען, דשריבער (פערגשהט) מיינע

לאנגע

בְּעוֹבְדֵי אֲבָהָתָנָא צַדִּיקָיָא דְּמִן עַלְמָא אֲנַחְנָא מְחַפְּרִין: (ה) וַהֲוֵינָא כְּמְסָאַב כּוּלָּנָא וְכִלְבוּשׁ מָרְחַק כָּל זַכְוָתָנָא וּנְתַרְנָא כְּמִתַּר טָרַף כּוּלָּנָא וּבְחוֹבָנָא כְּרוּחָא אְחַנְטֵילָנָא: (ו) וְלֵית דְּמְצַלֵּי בְשְׁמָךְ מְתְרַעֵי לְאַתְקָפָא בְּרְחַלְתָּךְ אֲרֵי סְלֵיקְתָּא אַפֵּי שְׁכִנְתָּךְ מִנָּנָא וּמְסַרְתָּנָא בִּידָ חוֹבָנָא: (ז) וְאַתְּ יְיָ רַחֲמָךְ עֲלָנָא סַגִּיאִין כְּאַב עַל בְּנִין אֲנַחְנָא טִינָא וְאַתְּ בְּרִיתָנָא וְעוֹבַד גְּבוּרְתָּךְ כּוּלָּנָא: (ח) לָא יְהֵי רַגְזָךְ

בָּהֶם עוֹלָם וְנִוָּשֵׁעַ: (ה) וַנְּהִי כַּטָּמֵא כֻּלָּנוּ וּכְבֶגֶד עִדִּים כָּל־צִדְקֹתֵינוּ וַנִּבֹּל כֻּלָּנוּ כָּעָלֶה וַעֲוֹנֵנוּ כָּרוּחַ יִשָּׂאֻנוּ: (ו) וְאֵין־קוֹרֵא בְשִׁמְךָ מִתְעוֹרֵר לְהַחֲזִיק בָּךְ כִּי־הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ מִמֶּנּוּ וַתְּמוּגֵנוּ בְּיַד עֲוֹנֵינוּ: (ז) וְעַתָּה יְהוָה אָבִינוּ אָתָּה אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כֻּלָּנוּ: (ח) אַל־

ג״א ח״י תקצף

מן

תולדות אהרן וכבגד עדים כפרש״י ז״ל: ואין קורא עקרים מ״ד כ״ג: ועתה ה׳ סם מ״ג ל״ג:

ר ש ״ י

מוטמים כסם מעולם נוסמנו בחפלחם נוסעגו מעולם: ונושע. לשון הוושע: (ה) ונהי כטמא. מאחר שנסחלקו הלדיקים ממנו: וכבגד עדים. כלבוש מרחק. כבגד מלוס שסכל לומרים הסר. עידים מרנוס של הסרס: ונבל כעלה. ונכמוש כעלס פלייסט״ר בלע״ז): ועוגינו כרוח ישאנו. ובחובנא כרוחא אתנטילנא: (ו) מתעורר: כמו

ב א ו ר

ומנגע לייט, ביז ווי גסרסטטעט וועדרסן). (ה) ונהי, תכל עתה תפסו סחסידים וסלדיקים, ומנחנו כלנו כטמא, מין דבר לדק מלא שתעשה תתה למען שמך (רד״ק). וכבגד עדים, בגד המלוכלך, וסיחיד מן עדים עדה, וכורלתו בערבי עת מיועדת (בסטיוועטע לייט). צדקותינו, גם כלדקות שלנו עושים, אין רלויות, אלא כמלוסות, כי אין מנחנו עושים אותם, אלא להתצער נפש ולסתגדל, ולקנאת אים מרעהו (כנ״ל). ונבל, כרלוי ונבל, כענין סקל, וסדגש נבי״ת לחסרון מ״ן סשרש. וכעשה, ע״י סחטאים סייתו כעלים יבשים, ושוגותינו סיו כרוח, אשר ינשא את העלים ואשורם. (ו) מתעורר, אין מי שיתעורר להחזיק ידו

כך

1) פלייסט״ר בלע״ז, Flestir : flétrir, (פארוועלקען).

תִּקָּצֵף יְהוָה עַד־מְאֹד וְאַל־לָעַד
תִּזְכֹּר עָוֹן הֵן הַבֵּט־נָא עַמְּךָ
כֻלָּנוּ: (י) עָרֵי קָדְשְׁךָ הָיוּ מִדְבָּר
צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה יְרוּשָׁלַם
שְׁמָמָה: (י) בֵּית קָדְשֵׁנוּ
וְתִפְאַרְתֵּנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ
אֲבֹתֵינוּ הָיָה לִשְׂרֵפַת אֵשׁ וְכָל־
מַחֲמַדֵּינוּ הָיָה לְחָרְבָּה:
(יא) הַעַל־אֵלֶּה תִּתְאַפַּק יְהוָה
תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד־מְאֹד:
סה (א) נִדְרַשְׁתִּי לְלוֹא שָׁאָלוּ
נִמְצֵאתִי לְלֹא בִקְשֻׁנִי

תרגום

מִן קֳדָמָךְ יְיָ בָּנָא עַד
לַחֲדָא לָא לְעָלְמָא תִּרְגַּז
חוֹבִין הָא גְּלֵי קֳדָמָךְ
דַּעֲמָךְ אֲנַחְנָא כּוּלָּנָא:
(י) קִרְוֵי קֻדְשָׁךְ הֲוָאָה
מַדְבְּרָא צִיּוֹן מַדְבְּרָא הֲוַת
וִירוּשְׁלֵם צַדְיָא: (י) בֵּית
קֻדְשָׁנָא וְתוּשְׁבַּחְתָּנָא
אֲתַר דְּפִלְחוּ קֳדָמָךְ
אֲבָהָתָנָא הֲוָה לְיֵקִידַת
נוּר וְכָל בֵּית רַגְנָנָא הֲוָה
לְחָרְבָּה: (יא) הַעַל אִלֵּין
תִּתְחַסַּן יְיָ וְאַתְּ יָהִיב
אַרְכָּא לְרִשְׁעָיָא
דְּמִשְׁעַבְּדִין בָּנָא עַד
עָלְמָא:

קמץ בו"ק אמרתי

סה (א) אִשְׁתְּאֵילִית
בְּמֵימְרִי לְדֶלָּא שְׁאִילוּ מִן קֳדָמַי תִּבְעִית אוּלְפַּן אוֹרַיְתִי לְדֶלָּא

תולדות אהרן ערי קדשך מועד קטן ג' ע"ז: ציון מדבר ר"ס ג' כ"ג. מועד קטן סט: נדרשתי תבעו
עקדם סנהד ס':

ר ש "י

כמו מתגבר על ילדו: ותשוגינו. ותכישנו: (יא) תחשה ותענגנו. תחריש על העשוי
לנו עד כמן תפלת הנביא ומחילתם חסדי ס' מזכיר:
סה (א) נדרשתי ללוא שאלו. סקב"ה מזיכו ס"ל שלא להקשה מסס כי נדרשתי
מסס לסוכיחם על ידי נביאי וסס לא סיו שומעים: אמרתי הנני הנני.

שובו

באור

נך, להיות נמשך מחריך. ותמוגנו, לשון כליון ומיגוד, משמין מסיסה. (י) אשר הללוך,
מסר בו כללוך תכותינו. וכל מחמדינו, כל המחמדים שסיו לנו נשפך כל אחד להיות
חרבה, וזה שעם סיס ביחיד. (יא) העל אלה, וכי על חורבן סדברים שלא, תתאפק
ותשתוק לנו, לבל יכמרו רחמיך?
סה (א) נדרשתי, תשובת משה על סקודש, ואמר: כלא המלאתי עלמי, להיות
נדרש נלרש, אבל סיתה כלא תיעלת, כי כיתה לעשה, אשר לא שאלו ולא
בקשו

אֲמַרְתִּי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אֶל־גּוֹי לֹא־
קֹרָא בִשְׁמִי: (ב) פֵּרַשְׂתִּי יָדַי
כָּל־הַיּוֹם אֶל־עַם סוֹרֵר הַהֹלְכִים
הַדֶּרֶךְ לֹא־טוֹב אַחַר
מַחְשְׁבֹתֵיהֶם: (ג) הָעָם הַמַּכְעִסִים
אֹתִי עַל־פָּנַי תָּמִיד זֹבְחִים
בַּגַּנּוֹת וּמְקַטְּרִים עַל־הַלְּבֵנִים:
(ד) הַיֹּשְׁבִים בַּקְּבָרִים וּבַנְּצוּרִים
יָלִינוּ הָאֹכְלִים בְּשַׂר הַחֲזִיר
וּפִרַק פִּגֻּלִים כֵּלֵיהֶם:

ומרק ק׳ האמ־ים

תולדות אהרן העם המכעיסים מציעת ל״ת:

אֲמַרְתִּי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אֶל־גּוֹי לֹא־
קֹרָא בִשְׁמִי: (ב) פֵּרַשְׂתִּי יָדַי
כָּל־הַיּוֹם אֶל־עַם סוֹרֵר הַהֹלְכִים
הַדֶּרֶךְ לֹא־טוֹב אַחַר
מַחְשְׁבֹתֵיהֶם: (ג) הָעָם הַמַּכְעִסִים
אֹתִי עַל־פָּנַי תָּמִיד זֹבְחִים
בַּגַּנּוֹת וּמְקַטְּרִים עַל־הַלְּבֵנִים:
(ד) הַיֹּשְׁבִים בַּקְּבָרִים וּבַנְּצוּרִים
יָלִינוּ הָאֹכְלִים בְּשַׂר הַחֲזִיר
וּפִרַק פִּגֻּלִים כֵּלֵיהֶם:

במניהון

ר ש ״ י

אמרתי הנני הנני אל גוי לא קרא בשמי. אמר לא שים חזק לסיות נקרא על שמי: (ב) פרשתי ידי. כדי לקבלם בתשובה: סורר. סר מן הדרך: (ג) זובחים בגנות. מעמידים עבודת כוכבים בגנותיהן ומס מקטרין בשמים על הלבנים: (ד) הישבים בקברים. שתדרים עליהם רוח לדרוש על המתים: ובנצורים. שם פנרי המתים שהם כנתונים במלוי שמים יכולין ללמת: ומרק פגולים. רומב נתעב

באור

נקמו אותי, ומטעם, כרצתי לטלוח נביאים להחזיר למוטב, ולא סועיל. הנני, לקבל תפלתך. לא קורא בשמי, לא רצו להיות נקרא בשמי, כי אם בשם הבעל. (ב) פרשתי ידי, שיתקרבו אלי ואקבל תשובתם. לא טוב, ר״ל דרך רע, וכן מנהג הלשון, כמו (תהלים ל״ו) יתיצב על דרך לא טוב, אמר לא שהורם היא (ברחבות ז׳), והדומים לו (רד״ק). (ג) על פני, כעבד שיכעיס אדוניו, והוא רואהו בעיניו (בן עזרא). בגנות, דרכם היה להעמיד אלילים בגנות, תחת עץ רענן, וכן (למטה ס״ו) המתקדשים והמטהרים אל הגנות. על הלבנים, אל הגנות, כמאמר (במלכים ג׳ כ״ג י״ג) ואת המזבחות אשר על פני, ובמלאכת ירמיה (שם י״ט י״ג) לכל הבתים אשר קטרו על גגותיהם. (ד) בקברים, לדרוש אל המתים (בן עזרא). ובנצורים, מקומות נסתרות כמו מערות והדומים, וכן (למעלה מ״ח) ונצורות ולא ידעתם. ופרק, כתיב, ומרק קרי, ושניהן אחד, כמילוף אותיות השפה, ומטעם, שרומב שמתנאל בו הנאה, וכן (שופטים ו׳)

(ה) הָאֹמְרִים קְרַב אֵלֶיךָ אַל־ תִּגַּשׁ־בִּי כִּי קְדַשְׁתִּיךָ אֵלֶּה עָשָׁן בְּאַפִּי אֵשׁ יֹקֶדֶת כָּל־הַיּוֹם׃ (ו) הִנֵּה כְתוּבָה לְפָנַי לֹא אֶחְשֶׁה כִּי אִם־שִׁלַּמְתִּי וְשִׁלַּמְתִּי עַל־ חֵיקָם׃ (ז) עֲוֹנֹתֵיכֶם וַעֲוֹנֹת אֲבוֹתֵיכֶם יַחְדָּו אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־הֶהָרִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת חֵרְפוּנִי וּמַדֹּתִי פְעֻלָּתָם רִאשֹׁנָה עַל־חֵיקָם׃ (ח) כֹּה אָמַר יְהוָה

אל ק׳ כאשר

(ה) דְּאָמְרִין רָחֵיק לְהָלָא לָא תִּקְרַב בִּי אֲרֵי דָכֵינָא מִנָּךְ אִלֵּין רוּגְזֵיהוֹן כְּחִנָּא קָדָמַי פּוּרְעָנוּתְרוֹן בְּגֵיהִנָּם דְּאֶשְׁתָּא דָלְקָא בָהּ כָּל יוֹמָא׃ (ו) הָא כְתִיבָא קָדָמַי לָא אֶתֵּן לְהוֹן וַאֲרָבָּא בְּחַיָּיא אֶלָּהֵין אֲשַׁלֵּם לְהוֹן פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן וְאֶמְסוֹר לְמוֹתָא חַיָּנָא יַת גְּוַיָּתְהוֹן׃ (ז) חוֹבֵיכוֹן וְחוֹבֵי אֲבָהָתְכוֹן גְּלַן קָדָמַי כַּחֲדָא אָמַר יְיָ דְּאַסְיִקוּ בּוּסְמִין עַל טוּרַיָּא וְעַל

רָמָתָא חַסִידוּ קָדָמַי וְאֶתֵּן אָגַר עוֹבָדֵיהוֹן בְּקַדְמֵיתָא עַל חַיָּנְהוֹן׃(ח) כְּדֵין אָמַר

תולדות אהרן האומרים קרב מגועת כ׳ י״ח: הנה כתובה ע״קריס מ״ד י״ג:

ר ש״י

כמו עם כמרק עסך (שופטים ו׳): (ה) האומרים. על כלדיקים קרב אליך עמוד בעלמך: אל הגש בי כי קדשתיך. כי קדמתי ועברתי יותר ממך כן תירגם יונתן: אלה. סמועבות אסר עשו כגס לעטן חיים בעפי: (ו) הנה כתובה. מעלתם לפני כגר גנזר דינס ונחתס: (ז) עונותיכם. עונות אלכס ושל אבותיכס ויחדו

באור

ועם כמרק עסוך. פגולים, דגריס ממאים ומתועבים. כליהם, הקדרות והקערות, וכן תרגם סכמדי במיכון. (ה) האומרים, לאלס שאינס חולקים ממאכלס, יאמרו: גשס אליך לעמוד במקומך, אל תגש לגעוע בי, כי קדשתי ממך, ואל תטמא אותי. אליך, עמוד בעלמך, אל תקרב אלי (רד״ק). קדשתיך, פעל עומד, כמו (ירמיס י׳ כ׳) בני יצאוני, וכן סוף: כי קדשתי ממך, אני קדום ממך (בן עזרא). אלה, המעשים והדברים כאלה הפלו עשן באפי, להיות חמתי בוערת כל היום כאש בוער. (ו) כתובה, ברשות שעשו כתובות לפני, ולא נסכחו. לא אחשה, לא אשתוק עליהס, כי אס אשלם גמול, והשלומים יהיו על חיקס, כמו (תהלים ע״ט י״ב) שבעתים אל חיקס וכן אך אלין ערבי לאחד (וייא ליסס קאחרס אין וייא מייגאנס קאהלס נורין). (ז) עונותיכם, השלוס גמול יהיס על עוונותיכס ועל עוונות אבותיכס יחדיו. ורד״ק פירס כאמרס אלה

כַּאֲשֶׁר יִמְצָא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל־תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל׃ (ט) וְהוֹצֵאתִי מִיַּעֲקֹב זֶרַע וּמִיהוּדָה יוֹרֵשׁ הָרָי וִירֵשׁוּהָ בְחִירַי וַעֲבָדַי יִשְׁכְּנוּ־שָׁמָּה׃ (י) וְהָיָה הַשָּׁרוֹן לְנָוֵה־צֹאן וְעֵמֶק עָכוֹר לְרֵבֶץ בָּקָר לַעַמִּי אֲשֶׁר דָּרָשׁוּנִי׃ (יא) וְאַתֶּם ע�ֹזְבֵי יְהוָה

יֵי כְּמָא דְאִשְׁתְּכַח נְחַ זַכַּאי בְּדָרָא דְטוֹפָנָא וְאָמְרִית דְּלָא לְחַבָּלוּתֵיהּ בְּדִיל לְקַיָּמָא עַלְמָא מִנַּיהּ כֵּן אַעְבֵּיד בְּדִיל עַבְדַי צַדַּיקַיָּא דְּלָא לְחַבָּלָא כֻּלָּא׃ (ט) וְאַפֵּיק מִיַּעֲקֹב זַרְעָא וּמִיהוּדָה יָרֵית טוּרַי וְיַחְסְנוּנָהּ בְּחִירַי וְעַבְדַי צַדַּיקַיָּא יִשְׁרוֹן תַּמָּן׃ (י) וִיהֵי שָׁרוֹנָא לְבֵית מֵישְׁרֵי עָדְרִין דְּעָן וּמֵישַׁר עָכוֹר לְבֵית רְבוּעָה בַּקְרָן דְּתוֹרִין לְעַמִּי דְּתָבָעוּ דְּחַלְתִּי׃ (יא) וְאַתּוּן בֵּית יִשְׂרָאֵל שְׁבַקְתּוּן

השכחים
פולחנא

ר ש ״ י

יחדו מסלס לכס׃ (ח) כאשר ימצא התירוש באשכול. תירגם יונתן כמה דמתחכה (נח זכאי) בדרא דטופנא. התירוש זה נח שהיה מתוק. באשכול דור המבול. ויש לפתור כמשמעו׃ למען עבדי. למען כל הצדיק ולדיק הנמלא בס׃ (י) השרון. שם מחוז שהיה בארץ ישראל׃ ועמק עכור. כמשמעו׃ (יא) עוזבי ה׳. רשעי ישראל

ב א ו ר

עם מלא, ומתריכו מתכם בגלות. ראשונה, מוסב על מלת פעולתם הקודמת, ומפעם מעשיהם הרעים, שעתו ישראל בימים הקדמונים. (ח) התירוש, כאשר ימצא באשכול ענבים נרגנים מבוטלים כל הרכם, הרואים לעשות מהם יין, ואם מי רוצה להשחיתו, יאמר האומר אל תשחיתהו, כי יש בו תירוש, שעוד ברכה ובוצה, ואף כי שם בו מרגלים וגנים שאינם ברכה, מ״מ מהשיבו בעבור התירוש, כן אני לא אשחית הכל, בעבור עבדי הצדיקים. (ט) והרי, הר ציון ובה שבית. וירשוה, כנוי הנקבה מוסב על ע״י. (י) השרון, המיושב המתפשט בא״י, מלשון הר הכרמל נגבה, עד העיר (יקנעם) לפתח ים. ועמק עכור, העמק הזה היה רחוק ג׳ פרסאות מירושלים, אצל הערים יריחו וגלגל. לרבץ בקר, מה שזכר עמק עכור, לפי שהיה לו שם בגלוי מהחלם (יהושע ז׳ כ״ו), האמר, עוד לא יזכר לותו השם, כי רבץ בקר יקראו עמק ברכה, וכן אמר הושע (ב׳ י״ז) ואת

עמק

הַשֹּׁבְחִים אֶת־הַר קָדְשִׁי הָעֹרְכִים לַגַּד שֻׁלְחָן וְהַמְמַלְאִים לַמְנִי מְמָסָךְ׃ (יב) וּמָנִיתִי אֶתְכֶם לַחֶרֶב וְכֻלְּכֶם לַטֶּבַח תִּכְרָעוּ יַעַן קָרָאתִי וְלֹא עֲנִיתֶם דִּבַּרְתִּי וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחַרְתֶּם׃ (יג) לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ

פּוּלְחָנָא דַיְיָ אִתְנַשִּׁיתוּן יַת פּוּלְחַן טוּרָא דְקוּדְשִׁי דְמְסַדְּרִין לְטַעֲנָן פָּתוּרִין וּמְמַזְּגִין לְרַחֲלְתְּהוֹן אֲגָנִין׃ (יג) וְאֶמְסַר יַתְהוֹן לְחַרְבָּא וְכֻלְכוֹן לְקָטְלָא תִּתְמַסָּרוּן חֲלַף דְּשַׁלַּחִית נְבִיֵּי וְלָא תַּקְבִּלוּן אִתְנַבְּיוּ וְלָא קַבִּילְתּוּן וַעֲבַדְתּוּן דְּבִישׁ קֳדָמַי וּבְדִלָּא צְבִינָא אִתְרַעְיָתוּן׃ (יג) בְּכֵן כְּרַנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים הָא עַבְדַי צַדַּיקָיָא יֵכְלוּן וְאַתּוּן

ואתם

תולדות אהרן העורכים לגד שבת ו' ס"ו · סנהדרין ז' ס"ג ל"ב: הגה עבדי שבת כ"ג קכ"ב.

רש"י

ישראל שהחזיקו במצות כוכבים ומזו ברשעם: העורכים לגד. שם עבודת כוכבים שעשויים על שם המזל וכלשון משנה יש גד ודיוק לג: למני. למניין חשבון מובדיסם היו ממלין למנות מזג יין: ממסך. יין מזוג במים כמשמעו כתו לחקור ממסך (מגלי כ"ג) משכה יינם (שם ס') ויש פיתרים למני למצות כוכבים שאניחם מליכם לכל ומניתי לחכם שלא נקוד ומניתי דגם יורש שמוש לשון מניין: (יג) עבדי.

הלדיקים

באור

ממך עכור לשתות תקוס (רד"ק). (יא) העורכים, מנהג היה בארץ מלריס הקדומה, לעשות משתה ביום הולדתו בשנה, ולערוך את השלחן בכל מיני מתלליס ומשקים, והיה זה לאות ולתקוס על ברכת הארץ ולממיס בשנה השניה הכאתי. לגד, נדוד השמיס, ויאמר ר' משה הכהן, כי לגד הוא כוכב נדיק, שיורה על כל דבר טוב, כי כן לשון הדר (בן עזרא). והכוכב השוע ידוע בשם (יופיטר), והוא בל (בעלום) של הכנעניס, וגם השבעים חוקיס משתיקים מזל טוב, וכן הורגת מלת גד בלשון הערב. למני, הוא המול הרע והחשך, וכן נקרא בלשון הערב מניה, מן הרם מנה, שיורה על הענין יעוד וקיום דבר מה, והיו מקצרים למזל רע, כי חשבו שיתתר להם ויתממך לטוב. ולד"ת כני הוא הירח, וכן קרחוסו הגרילפן (חשבון), והרומיים (חוכמה). ממסך, כסך יין. (יב) ומניתי, ענינו יעוד וזומנה, ר"ל לומין אתכם לחרב, והוא לשון נופל על לשון על מלת למני בפסוק הקודם, ובלכם, במלחמה הורגים והנשחט נדול תפיו בלכם

לפני

וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ
וְאַתֶּם תִּצְמָאוּ הִנֵּה עֲבָדַי
יִשְׂמָחוּ וְאַתֶּם תֵּבֹשׁוּ׃ (יד) הִנֵּה
עֲבָדַי יָרֹנּוּ מִטּוֹב לֵב וְאַתֶּם
תִּצְעֲקוּ מִכְּאֵב לֵב וּמִשֶּׁבֶר רוּחַ
תְּיַלֵּלוּ׃ (טו) וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם
לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי וְהֶמִיתְךָ
אֲדֹנָי יְהוִה וְלַעֲבָדָיו יִקְרָא שֵׁם
אַחֵר׃ (טז) אֲשֶׁר הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ
יִתְבָּרֵךְ בֵּאלֹהֵי אָמֵן וְהַנִּשְׁבָּע
בָּאָרֶץ יִשָּׁבַע בֵּאלֹהֵי אָמֵן כִּי
נִשְׁכְּחוּ הַצָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת וְכִי

נסתרו

רַשְׁיַעָא תִּכְפְּנוּן הָא עַבְדַי
צַדְיַקָא יִשְׂתְּוֹן וְאַתּוּן
רַשְׁיַעָא תִּצְחוֹן הָא עַבְדַי
צַדְיַקָא יֶחְדוֹן וְאַתּוּן
רַשְׁיַעָא תִּבְהָתוּן׃ (יד) הָא
עַבְדַי צַדְיַקָא יְשַׁבְּחוּן
מִטּוּב לֵב וְאַתּוּן תְּצַוְּחוּן
מִכְּאֵב לֵב וּמִתְּבַר רוּחַ
תְּיַלְּלוּן׃ (טו) וְתִשְׁבְּקוּן
שׁוּמְכוֹן לְקַיָּמָא לְבְחִירַי
וְיִמְיְתִכּוֹן יְיָ אֱלָהִים מוֹתָא
תְּנִינָא וּלְעַבְדוֹהִי צַדְיַקָא
יִקְרֵי שְׁמָא אוֹחֳרָנָא׃
(טז) דְּמִתְבָּרֵךְ בְּאַרְעָא יִתְבָּרֵךְ
בֵּאלָהָא קַיָּמָא וְדְמַקֵּים
בְּאַרְעָא יְקַיֵּם בֵּאלָהָא
קַיָּמָא אֲרֵי יִתְנַשְּׁיָן עָקָתָא

קדמיתא

ר ש ״ י

כלדיקים: ואתם. כפוסעים בי: (טו) שמכם לשבועה. לוקח ממכם קללה ונשומה לדורות לפי שלא יקרני כאשר פירש לפלוני: והמיתך. מיתת עולם: ולעבדיו יקרא שם אחר. שם טוב וזכר לברכה: (טו) אשר המתברך בארץ. כי תהיה יראתי על כלם ומלאם מארץ דעה ומתפלל ומשתבח בארץ יתברך בפלאי לפי יתפלל שפוע עבד לפלאי אמן פלאי המת שלימין ושמר הנעתמו זאת: כי נשכחו הצרות.

לפי

באור

לפני תויניכם בחרב. (יג) עבדי, פי הפנים אל ס' ואל ציון. (טו) והנחתם שמכם, לאחר שתמותו, תניחו שמריכם שתהא נשומה ונקללה, לבחירי כלדיקים, כי יהיו נשומתם: אם עשיתי כזאת, יקרני כשקרא בפשעים בפה, כמו שיאמר ס' כלדקיהו וכלחת וכו' (ירמיה כ"ט). ולעבדיו, אבל לעבדיו שדבקו בו, יקרא שם אחר לכבוד ולתפארת וכמ"ש ואתם כפני ס' תקראו וכו' (למעלה ס"ה). (טז) המתברך, מנהג פברכה לעלמו, כמו (ברפשית כ"ו) ופתברכו בזרעך, וממתברך יאמר: אלהי אמן יברכני, כמו שניר פלוני ופלוני

כלדיקים

נִסְתְּרוּ מֵעֵינָי: (יז) כִּי־הִנְנִי בוֹרֵא
שָׁמַיִם חֲדָשִׁים וָאָרֶץ חֲדָשָׁה
וְלֹא תִזָּכַרְנָה הָרִאשֹׁנוֹת וְלֹא
תַעֲלֶינָה עַל־לֵב: (יח) כִּי־אִם־
שִׂישׂוּ וְגִילוּ עֲדֵי־עַד אֲשֶׁר אֲנִי
בוֹרֵא כִּי הִנְנִי בוֹרֵא אֶת־יְרוּשָׁלַם
גִּילָה וְעַמָּהּ מָשׂוֹשׂ: (יט) וְגַלְתִּי
בִירוּשָׁלַם וְשַׂשְׂתִּי בְעַמִּי וְלֹא־
יִשָּׁמַע בָּהּ עוֹד קוֹל בְּכִי וְקוֹל
זְעָקָה: (כ) לֹא־יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד
עוּל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר לֹא־יְמַלֵּא

את
יומותי

סַדְמָיְתָא וַאֲרֵי מְסַתְּרָן מִן
קֳדָמַי: (יז) אֲרֵי הָא אֲנָא
בָרֵא שְׁמַיָּא חַדְתִּין וְאַרְעָא
חַדְתָּא וְלָא יִדְכְּרוּן
קַדְמָיְתָא וְלָא יְהַסְקוּן עַל
לֵב: (יח) אֶלָּהֵין יֶחְדוֹן
וְיִבוּעוּן בַּעֲלַם עָלְמַיָּא
דַּאֲנָא בָרֵי אֲרֵי הָא אֲנָא
בָרֵא יַת יְרוּשְׁלֵם פִּיָּעָא
וְעַמָּהּ חֲדֵי: (יט) וַאֲבוּעַ
בִּירוּשְׁלֵם וְיֶחְדוֹן בָּהּ עַמִּי
וְלָא יִשְׁתְּמַע בָּהּ עוֹד קַל
דְּבָבָן וְקַל דְּמְצַוְחִין: (כ) וְלָא
יְהֵי מְתַמָּן עוֹד יָנִיק יוֹמִין
וְסָבָא דְּלָא יַשְׁלֵים יַת

יומוהי

ר ש"י

לך יקומוני מלכי חמן: (יז) שמים חדשים. שמים חדשים ממש וכן מיקר כי מקרא מוכיח: כי כשהר השמים החדשים (לקמן ס"ו): (כ) עול ימים. נער כמו עולל

מיכה

באור

מלדיקים, וכן לא ישנאו שום שנוצה, אלא כאלכי חמן, כמו שאמר (למעלה מ"ה) כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון (רד"ק). וכי נסתרו מעיני, גם מעיני יהיו נסתרים מרות כעסי, כי לא יהיו נשולם, ע"כ לא יהיו נראים. (יז) חדשים, דרך משל, מרוב טובה וטלוג וברכה ידמו השמים והארץ חדשים. ומרשב"ם פירש שטוב יחדש טוב, ויהיו כני שם בריאים, ויהיו שניה רצות, גם יוסיף כח בארץ, ושכח היא חדשה. (יח) וגלת, לשיכך יהיה שמח גילה, כי אני אשמח בה, אפני שיעשו בה רצוני, וישכון בה בטחי, וכן עמה משוש, שאשים בשה שיהיו עבדי ובחירי, ושובי חפצי (הגי"ל). קל בכי, על חולי, או מת בלא עתו, כי ספסוק שנא אחריו לעד (בן עזרא). (כ) לא יהה משם, לא יהא משם (וירד מויסגעהען. מבשתחמען), ר"ל מירושלים שזכר. עולימים, לא ימות שעולל וסיוסק בן ימים מחדיש, וכן לא ימות זקן, שם לא ימלא את ימ. והחכם מייכהארן מתרגם (מיין וויגליג, דער נור טאגע לאבטע, ווירד ניכט שקן: דקרם שטפרקשטאן ווין, מין גרייו ניכט, דער ניכט פאלל פערלאבטע זייגע (אבפיסטאגע)

אֶת־יָמָיו כִּי הַנַּעַר בֶּן־מֵאָה
שָׁנָה יָמוּת וְהַחוֹטֶא בֶּן־מֵאָה
שָׁנָה יְקֻלָּל: (כא) וּבָנוּ בָתִּים
וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְאָכְלוּ
פִּרְיָם: (כב) לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב
לֹא יִטְּעוּ וְאַחֵר יֹאכֵל כִּי כִימֵי
הָעֵץ יְמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם
יְבַלּוּ בְחִירָי: (כג) לֹא יָגְעוּ לָרִיק
וְלֹא יֵלְדוּ לַבֶּהָלָה כִּי זֶרַע בְּרוּכֵי
יְהוָה הֵמָּה וְצֶאֱצָאֵיהֶם אִתָּם:

יומהי אֲרֵי דְחַיֵּב עוֹלַיִם
בַּר מְאָה שְׁנִין יְהֵי מָאֵית
וּדְחַמֵּי בַּר מְאָה שְׁנִין
יְתָרַךְ: (כא) וְיִבְנוּן בָּתִּין
וְיִתְבוּן וְיִצְבוּן כַּרְמִין וְיֵכְלוּן
אִבְּהָתְהוֹן: (כב) לָא יִבְנוּן
וְאָחֳרִנִין יִתְבוּן לָא יִצְבוּן
וְאָחֳרָנִין יֵכְלוּן אֲרֵי כְיוֹמֵי
אִילָן חַיָּא יוֹמֵי עַמִּי וְעוֹבַד
יְדֵיהוֹן יְבַלּוּן בְּחִירָי:
(כג) לָא יֵהָלוּן לְרֵיקָן וְלָא
יְרַבּוּן לְמוֹתָא אֲרֵי זַרְעָא
דְבָרְכֵיהּ יְיָ אִינוּן וּבְנֵי
בְנֵיהוֹן עִמְּהוֹן: (כד) וְיְהֵי

והיה

עד

תולדות אהרן כי הנער פסחים ו' ס"ע · סנהדרין י"ח ג"ע:

רש"י

(סיכה ג') עולימים קטן בשנים: בן מאה שנה ימות. יסף בן עוכזין להתחייב מיתה בעבירה שיש בה מיתה כך מפורש בגרעזית רבה: יקולל. בעבירה שיש לריכה כרוי:

כימי

באור

כי הנער, אם ימות אדם בן מאה שנה, וזה בעוונו, יאמרו עליו, נער מת. והחוטא, ר"ל כי קללת אחל תהיה לו, וחוטא הוא, כשימות בן מאה שנה (רד"ק). (כא) ובנו, כשעה, שיהיו לבטח, כי אין לויב, ובשכוק שנה אחריו לעד, או טעמו, שיבנו בית ויטעו בו שנים רבות, ולא כאחי מלחמה (בן עזרא). (כב) כימי העץ, שיעמוד שנים רבות, כמו שאמרו. שיעמוד אלף שנים. ושרד"ק פירש כימי עצי שיעשו, כן יהיו ימיהם, כמו שאמר, לא יבנו ואחר יבנה. יבלו, שיגלה מעשה ידיהם כימיהם, כמו שאמר, לא יבנו ואחר יבנה. ואחריו מתרגמים מלת יבלו (פערברויבען). (כג) לא יגעו לריק, כפף מה שאמר בקללה (ויקרא כ"ו) וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם, שאמר להם, כי כל יגיעם יהיה לנגדם, כי לא יבוא לויב, שיאכל יגיעם ולא שדפון וירקון (רד"ק). ולא ילדו לבהלה, תרגם שכשדי ולא ירבו למותא (וויר ווערדען קיינע קינדער פרוחטען פיר דען טאד). וסכווכם על שמות בפתח פתוח (פוֹלקסווֹיבער מוטטערלאנג), מענין סורפת שרש בהל בכלל, שהוא לשון חפזון ומסירות. וצאצאיהם אתם, כל ימיהם יהיו

אתם

(כד) וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה
עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע:
(כה) זְאֵב וְטָלֶה יִרְעוּ כְאֶחָד
וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן וְנָחָשׁ
עָפָר לַחְמוֹ לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־
יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי אָמַר
יְהוָה:

סו (א) כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם
כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הַדֹּם

עד לָא יְצַלּוּן קֳדָמַי וַאֲנָא
אֲקַבֶּיל צְלוֹתְהוֹן עַד לָא
יְבָעוֹן מִן קֳדָמַי אַעְבֵּיד
בָּעוּתְהוֹן: (כה) דֵּיבָא
וְאִמְּרָא יִרְעוֹן כַּחֲדָא
וְאַרְיָא כְּתוֹרָא יֵיכוֹל תִּבְנָא
וְחִוְיָא עַפְרָא מְזוֹנֵיהּ לָא
יְבַאֲשׁוּן וְלָא יְחַבְּלוּן בְּכָל
טוּרָא דְקוּדְשִׁי אָמַר יְיָ:

סו (א) כְּדְנַן אָמַר יְיָ שְׁמַיָּא
כּוּרְסֵי יְקָרִי וְאַרְעָא
כבש

הפטרת שבת ור"ח רגלי

תולדות אדרן ונהש עפר יומם מ' ע"ה: כה אמר ה' ברכות מ' כ"ט · מגיגס כ' י"כ · קדושין מ' ל"ה · סנהדרין מ' ז' · מכות ו' · עקדס סער כ"ח: והארץ מגיגס כ' ע"ז:

ר ש"י

(כב) כימי העץ. מירגס יוגמן עץ החיים: (כה) יאכל תבן. ולא ילמוך להסמים בנסמס: ונחש. הרי עפר לחמו ומלוי לו מדיר:

סו (א) השמים כסאי. מיכי לריך לבית המקדס שלכס: איזה בית. שפר הוא

כדמי

באור

שאס, כי לא ימותו נחייכס (רד"ק). (כד) טרם יקראו, פעמים שעשה לכס, למלאות שאלות לבס. עד לא יקראו להתפלל בפס, פעמים כשהוא כס מדברים בתפלה, שמע אני לעשות בקשתס. (כה) ירעו כאחד, ולא יטרוף סזאב את השה כי אס סחיות המוכרסות לא יטרפו עוד, כמו (למעלה י"א) וגר זאב עס כבש. עפר לחמו. עפר יהיס מאכלו, כתולדתו וכטבעו, שלא יזיק.

סו (א) השמים, כשאמר שלמה, בנה בשמים ושמי השמים לא יכלכלוך שף כי בניתי זה שפר בניתי, ומס שאמר כאן, לא תיסיס הוא יתברך שמו, גוף גיבב על כפה, שלא דרך משל, כאלו גיובב על כפה, ורגליו בשרפף, ומלוס על עמו, מס יעשו, ובכפה בשת מכובד מאוד בשרפף, לפיכך דמה השמים לכפה, והארץ להדום רגליו, שהוא בשרפף, וכל מה שבשמים ובארץ, הוא שבח לכל, וכל שבחו בשלותו ובגדרתו מן העליונים על התחתונים (מדברי רד"ק). אי זה בית, מס בניית, שפר תוכלו לבנות

כְּבַשׁ קָדָמַי אֵיזִין בַּיְתָא
דְּתִבְנוֹן קָדָמַי וְאֵיזִין אָתַר
בֵּית אַשְׁרְיוּת שְׁכִנְתִּי :
(ב) וְיָת כָּל אִלֵּין גְּבוּרְתִי
עֲבַדַת וַהֲלָא הֲוָאָה כָּל
אִלֵּין אָמַר יְיָ וּבְדִין רַעֲוָא
קָדָמַי לְאִסְתַּכָּלָא בֵּיהּ
בְּרַעֲוָתָן וּמַכִּיךְ רוּחַ
וּמְשְׁתְּוֵי לָקֳבֵיל פִּתְגָמִי :
(ג) נָבֵיס תּוֹרָא כְּקָטֵיל
גְּבַר דָּבַח אִימַר כְּנָקֵיף
כַּלְבָּ מַסֵּקִי קוּרְבַּן דַּם
חֲזִירָא קוּרְבַּן מַתְנַתְהוֹן
מתנת

רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי
וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי : (ב) וְאֶת־
כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־
אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט
אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־
דְּבָרִי : (ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־
אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב
מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר
ב׳ טעמים לבנה

תולדות אהרן ואל זה עקדה שער כ״ח :

ר ש ״ י

כדמי לסכינתי : (ב) ואת כל אלה . שמים וארץ ידי עשתם ואת שער לימלמתי סכינתי נמוכים בסיותכם נשמעים לי לפי שכן דרכי לסנים אל עני ונכה רוח וחרד על דברי אבל עתה אין לי חפץ בכם שהרי שוחט השור הכה את נעליו ונזלו ממנו לסיכך זונח הכה דומה לפני כעורף את הכלב וממעלה את המנחה שרי היע לפני כדם חזיר והמזכיר לבונה מקטיר לבונה כמו מזכרתה (ויקרא ס׳) ושיתם ללחם

ב א ו ר

לי , שיסיס הגון לי , לפי רוב גדולתי . (ב) ואת כל אלה , לף שמים וארץ אינם קדומים כמוני , כי ידי עשתם מותם . ויהיו כל אלה , ומאחר זה היו כל אלה , אבל אינם קדומים כמוני . ואל זה אביט , ועם שאני רם על רמים , על כל זה אביט ואשגיח בשפלים , אל העני ואל מי שרוחו נשברת בעצור מלאך וסיגון , ואל החרד על דברי לעשותם , אבל לא על המקריבים קרבנות , ולבם רחוק ממני . (ג) שוחט השור , קרבנות הרשעים אינם מקובלים לפני , והשוחט את השור , כאלו הוא כאילו מכה איש , כי דם יחשב , ולא לרצון . עורף כלב , נמשל בעיני , כאלו ערף את הכלב , ועוד עתה הוא יחשב בעיני בני קדם , כאיש טמא מאד . דם חזיר , ר״ל מעלה דם חזיר , נחשב בעיני , כאלו זרק דם חזיר . מזכיר , מקטיר , כי הקטרת הלבונה נקראת מזכרת , כמו (ויקרא כ״ד) ושיתם ללחם למזכרת . מברך , עניין תפלה (מר לקמן , ד. ח. מר בפתח אין) . אין , כתי להפלולים , כמו הקרא הותא את בית אל , (בפתח הויו) בית און (בקמץ הויו

לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִּדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ (ד) גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃ (ה) שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם

מַתְנַת אוֹנֶס אַף אִינוּן אִתְרְעִיאוּ בְּאוֹרְחָתְהוֹן וּבְשִׁיקוּצֵיהוֹן נַפְשְׁהוֹן אִתְרְעִיאַת׃ (ד) אַף אֲנָא אֶצְבֵּי בְּתַכְרֵהוֹן וּמַמְרֵה דְיֵיתֵי לָא יִשְׁתֵּיזְבוּן חֻלַּף דְּשָׁלְחֵית נְבִיֵּי וְלָא חַבוּ אִתְנַבְּיוּ וְלָא קַבִּילוּ וַעֲבָרוּ דְּבִישׁ קֳדָמַי וּבְדִלָּא צְבִינָא אִתְרְעִיאוּ׃ (ה) קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ צַדַּיקַיָּא דְמִשְׁתְּוֹן לְקַבֵּיל פִּתְגָמֵי רְעוּתֵיהּ אָמְרִין שנאיכם אחיכון

תולדות אהרן מברך און עקדה שער כ"ח : שמעו מליעה כ' ל"ג :

ר ש"י

למס למזכרה (שם כ"ר) : (ג) מברך און : מברך לחתי בתשורת לוגם : מברך מון מתשיר לוגם זהו סירוזו ולשון ברכה נופל בתשורה שהיא להקבלת פניס כמו קח נא מת ברכתי (בראשית ל"ג) עשו לתתי נרכה ולמו מלי (לעיל ל"ו) : גם המה בחרו בדרכיהם . שם תפלים בדרכיס שללו הרעים וגם מני מבחר ומחסון בתעוליהס ופ"ת מהו גם כן דרך לשון עברי לומר שני נמין זה שלל זה כמו גם בחור גם בתולה (דברים ל"ב) גם לי גם לך (מלכים ג' ג') גם מסנה גם שנאה (קהלת ט') ולא ימותו גם הם גם לתם (במדבר י"ח) אף כאן גם שם בחרו וגם מני מבחר : (ד) בתעוליהם . להתעולל גם לשון כי התעללת בי (שם כ') : ומגורתם . מה שהם ירחים : יען קראתי . שמעו שמוע ואובו מלי : ואין עונה . לשמר שמעתי : (ה) החרדים אל דברו . הלדיקים המתרים בתרדה להתקרב של דבריו : אמרו אחיכם . פוסתי יזרעאל

באור

הויו) , וגם און לנד גלי מבור בית (שם י' ח') ונשמדו במות מון . (ד) גם אני , מוסב על גם המה , ר"ל כואיל והמה בחרו בדרכיהם , ולא שלטו בהם בדרך מקרה ושזמן , ואפשר תפלם לעשות שקוציהם , פירושה להם ולא בלה דעת ובלה לב יעשום , לכן גם אני אבחר להתעולל בהם בהנאת הרעות , ולא לעזבם של מקרה . בתעלוליהם , עניין לעג וסתול , כמו (במדבר כ"ב) כי התעללת בי . ומגורותם , מה שהם ירחים ממנו , ומוא

מחרב

אֲחֵיכוֹן סַנְאֵיכוֹן מְרַחֲקֵיכוֹן
בְּדִיל שְׁמִי יְסָגֵי יְקָרָא דַיְיָ
וְנֶחֱזֵי בְּחֶדְוַתְכוֹן וְאִינוּן
יְבַהֲתוּן: (ו) קַל אִתְרְגוּשָׁא
מִקַּרְתָּא דִירוּשְׁלֵם קָלָא
מֵהֵיכְלָא קַל מֵימְרָא דַיְיָ
דְמְשַׁלֵם גְּמָלָא לְבַעֲלֵי
דָבָבוֹהִי: (ז) עַד לָא מֵיתֵי
עָקָא לָהּ תְּתְפְּרֵיק עַד
לָא אֵיתֵי לָהּ זְוַע בְּחָבְלִין
עַל יְלָדָה יְחֶגְלֵי מַלְכָּה: (ח) מַן שְׁמַע כַּחֲדָא וּמַן

שְׁנַאיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם
וְהֵם יֵבֹשׁוּ: (ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר
קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם
גְּמוּל לְאֹיְבָיו: (ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל
יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר: (ח) מִי־שָׁמַע

כזאת חזא

רש"י

ישראל הנזכרים למעלה · ד"א אמרו אחיכם מנדיכם מחריבי ביהמ"ק אשר אמרו לכם סורו ממנו (לעיל ב'): שנאיכם מנדיכם · המומרים קרב אליך אל תגש בי (לעיל ס"ה): למען שמי יכבד ה' בגדולתו הקב"ה מתכבד שמנו קרוצים לו יותר מכם: ונראה בשמחתכם והם יבושו. הנביא אומר אחר לא כן הוא כדבריכם כי בשמחתכם נרפה והם יבושו לפי כי קול שאון שלהם בא לפני הקב"ה ממה שמשו בעירו וקול יולא מהיכלו ומקטרג על מחריביו ואחרי כן קול ה' משלם גמול לאויביו: (ז) בטרם תחיל. ליון חיל היולדת ילדה את בניה כלומר יתקבלו בניה לתוכה אשר היתה עומדת מסה ושכולה ושרי הוא כאילו ילדתן עכשיו בלא חבלי יולדה כי יבואו לתוכה: והמליטה זכר. כל יגיעת דבר בלוע קרוי המלטה והמליטה מיסקמוליי"ר בלע"ז[1]): (ח) היוחל ארץ

כיוס

באור

סחרג והרעב, ע"ל מנורת רמע היא תבואתו (משלי י'), ומענין ויגר מוסב (במדבר כ"ב). (ה) מנדיכם, מרחקיכם (ספרדי). ונרא בשלם גדם, קרוב בסורתתו לעורם כוד ועורם גדד, שפה ענין שלטול ושרחקה. למען שמי, כפי הקריאה מוזת, כמאמר כזה הוא סתום, ולשון עמנו המפרשים והמתרגמים לפתרו על נכון. יכבד, לשון יקר, וגמלא עוד שני פעמים בקל מענין זה. והנראה שמות בנפעל. ורמוי יִכָּבֵד, כמו (שמות י"ד) ואכבדה בפרעה. וכן תרגם ספרדי יסני יקרע דה'. (ו) קול שאון, דבק עם כמאמר ושם יבושו בכתוב הקודם. (ז) בטרם תחיל, מגזרת חיל כיולדה. ועל ליון יאמר, בטרם תחיל חיל היולדת, תלד, ר"ל יתקבלו בניה לתוכה, כאלו ילדה אותם עמה, מבלי חבלי לידה. והמליטה זכר, ילדה זכר, כמו (למעלה ל"ד) ותמלט ונקעה,

1) מיסקמוליי"ר בלע"ז, Escamper, (עיסקאמפר).

מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הַיוּחַל
אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי
פַּעַם אֶחַת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה
צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: (ט) הַאֲנִי אַשְׁבִּיר
וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי
הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ:
(י) שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ
כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ
כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ:
(יא) לְמַעַן תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשַּׁד
תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֶצּוּ

חָזָא כְּאִלֵּין הָאֶפְשַׁר
דְּתִתְעֲבִיד אַרְעָא בְּיוֹמָא
חַד אִם יִתְבְּרֵי עַמָּא זְמַן
חָדָא אֲרֵי עָתִידָא
דְּתִתְנְחֵים צִיּוֹן וְתִחְמְלֵי
מֵעַם שְׁבִי גַּלְוָתָהָא:
(ט) אָנָא אֱלָהָא בָּרֵית עָלְמָא
מִבְּרֵאשִׁית אָמַר יְיָ
אָנָא בְּרֵית כָּל אֱנָשָׁא
אָנָא בְּדָרִית יַתְהוֹן לְבִינֵי
עַמְמַיָּא אַף אָנָא עָתִיד
לְכַנָּשָׁא גַּלְוָתִיךְ אָמַר
אֱלָהִיךְ: (י) חֲדוּ בִירוּשְׁלֵם
וּבוּעוּ בָהּ כָּל רָחֲמָהָא
דּוּצוּ עִמָּהּ דַּיְרִין כָּל דַּהֲוֹו
מִתְאַבְּלִין עֲלָהּ: (יא) בְּדִיל

והתענגתם

דְּתִתְפַּנְקוּן וְתִשְׂבְּעוּן מִבְּזַת תַּנְחוּמָתָהָא בְּדִיל

דתשתון

תולדות אהרן שמחו מעניית ד' ל'. כתרגם ג' ס': שישו אתה ג יפין ס' כ"ו:

רש"י

ביום אחד. כיצוע חיל ליולדת לילד מלא פרק בניס ביום אחד: (ט) האני אשביר ולא אוליד. (סתמי מביא את הסתם על המסבר ולא מיילד לסליע מוברס) כלומר שמא מתחיל בדבר ולא מוכל לגמור והלא מני המוליד עם כל היולדות ומכסיו שמא עלרתי בתמיס: (יא) משד. לשון שדים: תמוצו. סוליי"ר בלע"ז[1]): סויו כבודם

באור

ולפי שתרגם שמחת יותר גלידת זכר מלידת נקבה, אמר ומחליפה זכר. (ח) היוחל. וכן חלה, הס מל' חיל. כי חלה, כמעט שחלה, נס ילדה. (ט) אשביר, מעניין כי בא בניס על מסבר (למעלה ל"ו ג'), וכוח יולא לפליטי, ומתורגם כפי פנלות בלשון. ועצרתי, אני יודעתיס ללדת, לסבנות מיוסנים רבים, ואעלור לידתס? (י) כל המתאבלים, אשר התאבלו עליה בעת חורבנה. (יא) משד, כמו משד נפת"ח, וכן (למעלה ס') ומד מלכים תיוקי. תמלו

1) סוליי"ר בלע"ז, Sucer, (פראנצויזען).

דְתִשְׁתְּוֹן וְתִתְרַוְּון מֵחֲמַר יְקָרָה: (יב) אֲרֵי כְדֵין אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי לָהּ כְּשִׁפְעַ נְהַר פְּרָת שְׁלַם וְכִנְחַל מְגַבַּר יַקַר עַמְמַיָּא וְתִתְפַּנְקוּן עַל גְּסְמִין תִּתְנַטְלוּן וְעַל רְכוּבִין תִּתְרַבּוּן: (יג) כְּגַבַר דְּאִמֵּיהּ מְנַחֲמָא לֵיהּ כֵּן מֵימְרִי יְנַחֵים יַתְכוֹן וּבִירוּשְׁלֵם תִּתְנַחֲמוּן: (יד) וְתֶחֱזוּן וְיֶחְדֵּי לִבְּכוֹן וְגֻוַיְתְכוֹן כְּרֵתְאִין יְזַהֲרוּן

ותתגלי

וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיו כְּבוֹדָהּ: (יב) כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ: (יג) כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ: (יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא

תפרחנה

תולדות אהרן הנני נוטה כרכוס ט' נ"ז:

רש"י

כבודה · מכבוד גדול סזז וממשם לבא לס. זיז מוסמוכימ"ס בלע"ז1): (יב) ובנחל שוטף · מני נוטס מלים כבוד: על צד. על לדי לומניכס של ניססין: תשעשעו · תהיו מסועסעין כדרך שמשעסעין מת התינוק מיסבניי"ר בלע"ז2): (יד) וגודעה יד ה'. בעסותו

מרלוחיו

באור

תמוצו, מעטי הכפל, ומוב כפל ענין של תינקו, ומשלים היא יניקה נכח. מזיו, ענינו לפי מקומו כמו זיו, וכן תרגם יונתן מחמד יקריס (רד"ק). רלס לומר נהס ושדר כמו בארמית. (יב) נוטה, הטס של ירושלים שלוס מרגס כמי נהר, וכנחל ושומר הטס לס לבוא במרוסס כנחל שוסף. וינקתם, על דרך משל, כמו שיונק התינוק מחלב מתין אמו, כן תאכלו כבוד, שלא יגעתס בו, ואחר שמשתיל לותס לתינוק ביניקה, משתיל לותס ג"כ ליונק, כמו שנוסלת לותו סלומנת על זרועיס, ויוא משמעת לותו על נרכיס, כן תהיו אתס מנוסלים ומכובדים בכל מיני כבוד וגדולה (רד"ק). צד, רמס (למעלה ס' ד'). (יג) תנחמנו, מלרס שעברס עליו, כן אנכי אנחמכס מלרתכס, ומס שזכר סמס ולא הזב, לפי שהמס משלמת בדברים יותר מן הסיוס (סג"ל). ובירושלים, כל המלומים שלכס יהיו בירושלים, כי אס הקבלו טובה אחת, ואס ירלס כבודי עליכס. (יד) כדשא תפרחנה, יתחזקו בנבואות, ולפי שהלמה וסיגון מיבשים העלמות, כמו

משלי

1) מוסמוכימ"ס בלע"ז, Esmouvement, (ויש בפוסקנוב, רמז בפנקס).

2) מיסבניי"ר בלע"ז, Esbanoyer, (ויך מוכשרהשלטן, בפוסקינסן, פרנסלנסן).

תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־ עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: (טו) כִּי־ הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: (טז) כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־ כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה:

המתקדשים

תולדות אהרן כי הנה סנסדרין ד' ל"ט · זנמים י"ד קע"ז:

וְתִתְגְּלֵי גְּבוּרְתָא דַּיְיָ לְאוֹטָבָא לְעַבְדּוֹהִי צְרַיקָיָא וְיֵתֵי לְוָט לְבַעֲלֵי דְּבָבוֹהִי: (טו) אֲרֵי הָא יְיָ בְּאֶשְׁתָּא מִתְגְּלֵי וּכְעַלְעוּלִין רְתִיכוֹהִי לַאֲתָבָא בְּתֻקּוֹף רוּגְזֵיהּ וּמְוּפֵיתֵיהּ בְּשַׁלְהוֹבִית אֶשְׁתָּא: (טז) אֲרֵי בְאֶשְׁתָּא עָתִיד יְיָ לְמֵידָן וּבְחַרְבֵּיהּ יָת כָּל בְּשָׂרָא וְסַגִּיאִין קְטִילַיָּא מִן קֳדָם יְיָ:

דמודמנין

ר ש "י

כורמותיו ידעו עבדיו לת כח גבורת ידו: (טו) באש יבוא · נחצת עם יבא על הרשעים: להשיב · לגריו בחימה לת חמו: (טז) כי באש · של גיהנם ס' נשפט עם לריו ולפי שהוא נעל דין ודיין נוסל בו לשון נשפט שלף הוא עוטן טענותיו למלוע טוגס ופשעם וכן ונשפטתי לתו (יחזקאל ל"ח) הגני נשפט לוחך (ירמיס כ') לשון וויכוח הוא דריסנייי"ר בלע"ז[1]) · ופשוטו כי בלש ס' וחרבו נשפט כל בשר וכן

רגיס

ב א ו ר

(משלי י"ו) ורוח נכאה תיבש גרס, לתר בעת שעתחל יתחזקו שעלמות. ונודעה, לו ידעו עבדיו גבורת ס' ומלת לת הוא יחס שפעול, ומינו זר שבא לחר שנפעל. והרד"ק פי' לת עבדיו, עם עבדיו, שתסיים יד ס' עמהם לטובה, ועם לויניו לרעה ולזעם, כלון כתוב וגודעם יד ס' לסיות לת עבדיו (עם ווירד קוד, דהם דיה אחבם דהם הסרון אים זייכון קנעבטען וייה). לכל וזעם לת לויניו מכוון יותר עם ספי' סרשעון, כי מלת וזעם הוא פעל ולא שם: (טו) להשיב בחמה אפו, שלא היה עליון גדול, עתה ישיבנו, בחמה, וחמה גדול מלף (רד"ק). ועד"ו פירש", ומלת להשיב מוסב גם על וגערתו, וכן מתורגם. וכתבדי תרגם להתנע בתקוף רוגזיה (ז פערגעלטען אין גרימען זייגעם לאריגעם, ד. ה. אין זייגע השפטיגען לאריגע), לכל השמר וגערתו בלשבי שם מתנגד לו. (טז) נשפט, נפעל עומד, כמו (יחזקאל ל"ח) ונשפטתי לתו בדבר ובדם, ומינו

סיכנס

1) דריסנייי"ר בלע"ז, Deresuier : plaider, (מיינע רעכטסוסבע אינדוך שלף גפריבע שיהנען) ועיין (לעיל ע' ל"ג).

(יז) דְּמִזַּדְּמְנִין וְדִמְדַּכְּן לְגִנָּן דְּטַעֲוָתָא סִיעָא בָּתַר סִיעָא אָכְלֵי בְּשַׂר חֲזִירָא וְשִׁקְצָא וַעֲכְבְּרָא כַּחֲדָא יִסּוֹפוּן אֲמַר יְיָ׃ (יח) וְקָדְמַי גְּלַן עוֹבָדֵיהוֹן וְעֶשְׁתּוֹנֵיהוֹן עָתִידְנָא לְכַנָּשָׁא יַת כָּל עַמְמַיָּא אוּמַיָּא וְלִישָׁנַיָּא וְיֵיתוֹן וְיֶחֱזוֹן יַת יְקָרִי׃ (יט) וַאֲשַׁוֵּי בְּהוֹן אָתָא

(יז) המתקדשים והמטהרים אל־הגנות אחר אחד בתוך אכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו יספו נאם־יהוה׃ (יח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה לקבץ את־כל־הגוים והלשנות ובאו וראו את־כבודי׃ (יט) ושמתי בהם

ואשלח אחת ק׳ אות

ר ש ״ י

רגיס מסורסים במקרא׳ות׃ (יז) המתקדשים׳ המזדמנים לגי ומתם נלך ליום פלוני לעבוד כוכבים ומזלות פלוני׃ אל הגנות׳ שזורעין שם ירק ושם היו מעמידין לורת כוכבים׃ אחר אחד׳ כמה שמירנס יומנן סיעה נתר סיעה מתקדשים ומטהרים לעבוד ס׳׳ה אחר שנמרס חבירתם לת עבודתה׃ בתוך׳ כאמלע הניהה כן היה דרכם להעמידם׃ (יח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה וגו׳׃ ואנכי מה עלי לעשות מעשיהם ומחשבותיהם בתם אלי ואיע תזקיקני לקבץ תת כל העומדי כוכבים ולהודיע שמעשיהם הבל ומחשבותם שהם חושבין למען שמי יכבד ה׳ יבינו שהוא שקר ואיכן הוא מוהו לקיבון הוא׳ המסיף שניצע זכריה על נוג ומגוג (זכריה י״ד)׃ וראו את כבודי׃ בשלחמי נתם במכת המק בשרו ועיניו ולשונו (שם)׃

ושמתי

באור

שיכנם עמו במשפט׳׃ (יז) אל הגנות, בברכות שמיה תתר בננות (רד״ק)׃ ודומה לו (מלכים ב׳ ח׳ ל׳) תל מקום שכתב תל בשמיה (מן דשק קרטע דייטער וועהנונג מיט היישע)׃ אחר אחד, סיעה נתר סיעה (שכשדי), כלנו כתוב תחר תחר תחד׃ ולדעתי אין לורך לזה, וכרתוי אֶחָד אֶחָד, (מייטמן מייטער נתך דשק מנדערן)׃ וכרתב״ע פי׳ לפי שקרי תחר תחת תחר תעבד תחת, ושעה בתוך, שכיון שוכבים תת השערם מפה לפה, והיה הוא בתוך, תו בתוך הגן׃ ויש טוב פירושים שוגים ורחוקים׃ והשקץ, שקלים ורמשים שמאים׃ יספו, תן שעולם׃ (יח) ואנכי, דבוק עם שקודם, ושיעורו, ואנכי (יודע) מעשיהם ומחשבותיהם — ולא ינמור כל דבריו, ויתחיל לדבר מענין תחר, ונקרא בלשון יון (אפוסיופעזיס), וכל״ש (רש״י מבברבלונג דער רעדע)׃ באה, תחסר מלת עת (בן עזרא), (יט) ושמתי, בכל שבאים לות, וזהו מה שאמר (זכריה י״ד) ושיניו תמקנה

במוריסן

אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד
מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן הָאִיִּים
הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־
שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי
וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם :
(כ) וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם
מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה ׀ לַיהוָה
בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים
וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר
קדשי

ואשלח מנהון משיזבין
לבייני עממיא למדינת
ימא פולאי ולודאי דנגדין
ומתן בקשתא למדינת
תובל ויון נגוותא רחיקן
דלא שמעו ית שמעי
גבורתי ולא חזו ית יקרי
ויחוון ית יקרי בעממיא :
(כ) וייתון ית כל אחיכון
מכל עממיא קורבנא
קדם יי בסוסון וברתיכין
וברחלין ובכדנון ובכרכרן
ובתושבחן על טורא
דקודשי

רש"י

(יט) ושמתי בהם אות וגו'. פליטים יגלו מן המלחמה ואני אשתיירם כדי ליתן לבער למייס הרחוקים את כבודי אשר ראו במלחמה ואף בעותם פליטים אשים אחת מן העומות שנידונו מביניכם בהם כדי להודיע לרחוקים במנסה זו נעשו הלובאים על ירושלים: (כ) ובצבים. כמו עגלות מטוקמות בחילות ואהל ודומה לו שם עגלות לג (במדבר ז'): ובכרכרות. בשיר משחקים ומכרכרים כמו ודוד מכרכר (שמואל

ג'

באור

נחוריהן, כן פירשו תרגו"י ורד"ק. ולדעת רש"י מכוונת על הפלטים המשולחים. ואחרים פותרים, שיהיו הפלטים מוספים ברוח בינה ודעת, (מיין מבלייבן, קאנצלייבן). אל הגוים, אל הפלטים ובעלי השות יהיו נכל הארצות להגיד (רד"ק). פול, לדעת החכם בקמחי, הוא אי אחד (ניל = מיכופו) בין מלריה ובין כוש, ושמה בל"ע (Philae) ולד"ת הוא אחד עם פוט, והוא ארץ מוריטאניען בחלק אפריקא. מושבי קשת, המלומדים לירות חלים בקשת, ולפי שהדרך למשוך יתר בקשת למותחו, לכן אמר מושכי קשת, ובמלחמת ירמיה (שם מ"ס) כוש ופוט תופשי מגן ולובים תופשי זוכי קשת. תובל, עם אחד בחלק מזרח הקשנס (דיא סיבעדפאמר). ויון, בארץ סידועה בשם גריכענלאנד, ונם אחר מנסי קדם יכנו לותה בשם זה, ע"ם שמחוז יקניען, אשר היה סיותר קרוב אליהם, ויסחרו עם יושביו. (כ) מנחה, נם הכתוב בזה הוא שעד לדברי הנחומי (למעלה י"ח ז'). ובצבים, פירשו כמו שם עגלות לג (במדבר ו"ו ג'). והם כלים מעליים מחוברים

מוטחים

קַדְּשִׁי יְרוּשְׁלֵם אֲמַר	קדשי ירושלם אמר
יְיָ כְּמָא דְיַיתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל	יי כמא דייתון בני ישראל
יָת קוּרְבָּנָא בְּמָנָא דְכִי	ית קורבנא במנא דכי
לְבַית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ :	לבית מקדשא דיי :
(כא) וְאַף מְנָהוֹן אֲקָרִיב	(כא) ואף מנהון אקריב
לְמֶהֱוֵי כַּהֲנַיָא וְלֵוָאֵי אֲמַר	למהוי כהניא ולוואי אמר
יְיָ : (כב) אֲרֵי כְּמָא דְשָׁמַיָא	יי : (כב) ארי כמא דשמיא
חַדְתִּין וְאַרְעָא חַדְתָּא	חדתין וארעא חדתא
דַאֲנָא עָבִיד קָיְמִין קֳדָמַי	דאנא עביד קימין קדמי
אֲמַר יְיָ כֵּן יְתְקַיְּמוּן זַרְעֲכוֹן	אמר יי כן יתקיימון זרעכון
וְשׁוּמְכוֹן : (כג) וִיהֵי בְּזִמַן	ושומכון : (כג) ויהי בזמן
רֵישׁ יַרַח בְּיַרַח וּבְזִמַן	ריש ירח בירח ובזמן
שַׁבָּא בְּשַׁבָּא יֵיתוּן כָּל	שבא בשבא ייתון כל
בשרא	

תולדות אהרן כי כאשר עקד שער כ"ו · עקרים מ"ד : והיו : מדי מגלם ל"ג : סוטה ל' ס' : ויצאו עדוכין כ' י"ע · פסחים ל"ד · כ"ס ל' י"ח · סנהדרין י"ח ק' :

ר ש "י

ג' ו') טריפי"ר בלע"ז 1). ומנחת פירשו לשון כבוד כמו שלחו כי מוסל מרן (לעיל ע"ז): כאשר יביאו. מנחה ככלי טהור לרצון כן יביאו את מחיכם למנחת רצון: (כא) ונם מהם אקח לכהנים ללוים. מן הגוי שמביאים לוקח ומן המובחים לקח נכרים ולוים כי לפני גלויים הכהנים שבהם ומכרור לותן מתוכן ויסיו משמשין

באור

שומעים בסם בני חדם, ועושים לותם מנפנים בנגדים נחים (רד"ק). ובכרכרות, סס נמלים, לו שחר בסמא, שסס קלים בהליכתם, עד שמרוב מרוצתם ידמה, שסס מרקדים, לפיכך נקראו כרכרות, כמו (שמואל ג') ודוד מכרכר, שפירושו מרקד (רד"ק). ואמר כרכרות, כי הנקבות ממסרות לרוץ יותר מן הזכרים. ובלשון ערבי יורם שפעל קרקר על נשיאת קול זמרה, לפיכך בו ישורר הנמלים, לרוץ קל מסרס, ושתים המחלל בחלילים לחר הנמלים בלשון ערביים (קמרמוחכן) נקרא בלשונם קמרמקמרי. (כא) ונם מהם, מלותן שמביחים שזכר, יקח לכהנים ולוים כי כלם יהיו קדושים לה'. (כב) עומדים, שיהיו קיימים ולא יבלו, כן יתקיימו זרעכם ושמכם. (כג) מדי חדש,

כל

1) טריפי"ר בלע"ז, Triper, tripudier, (tripudiare : trepigner,) מיסמוסעכנ מויך רוח מרדע טמנלמן).

בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃
(כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים
הַפְּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא
תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ
דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃

בְּשַׁרָא לְמִסְגַּד קֳדָמַי אֲמַר
יְיָ׃ (כד) וְיִפְּקוּן וְיֶחְזוֹן
בְּפִגְרֵי גַּבְרַיָא חַיָבַיָא
דְמָרְדוּ בְמֵימְרִי אֲרֵי
נִשְׁמַתְהוֹן לָא יְמוּתוּן
וְאֶשְׁתְּהוֹן לָא תְטְפֵי וִיהוֹן
מְתָרָנִין רַשִׁיעַיָא בְּגֵיהִנָם
עַד דְיֵימְרוּן עֲלֵיהוֹן צַדִיקַיָא
מְסַת חֲזִינָא׃

כספרים חוזרים זה בפסוק כדי לסיים בדבר טוב׃

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא
כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה׃

ר ש״י

מסמכין לפני אמר ה׳ וסיכן אמר בהסתרות לס׳ מלכיו (דברים כ״ט) כך מפורש
בפגרי האנשים׃ (כד) תולעתם · רמז כאוכלת את בשרם׃ ואשם . גיהנם׃ דראון .
לשון בזיון . ויונתן תירגם כמין אתי תיבות די רמייס עד דיימרון עליהון לדיקיא
מיסת חזינא׃

פרי

באור

כל את מיסים בחדש , כמו (למעלה כ״ח) מדי עברו , וחדש בחדשו , כמו (מלכים א
ח׳) דבר יום ביומו , ושמעם , כל יום ויום בעתו (בן עזרא) . דראון , פתרונו לב
עניו לשון מיאוס ובזיון , כמו (דניאל י״ב) לדראון עולם . לכל בשר , אמר ינוח
להשתחוות לפני ה׳ , כמו שזכר בפסוק הקודם .